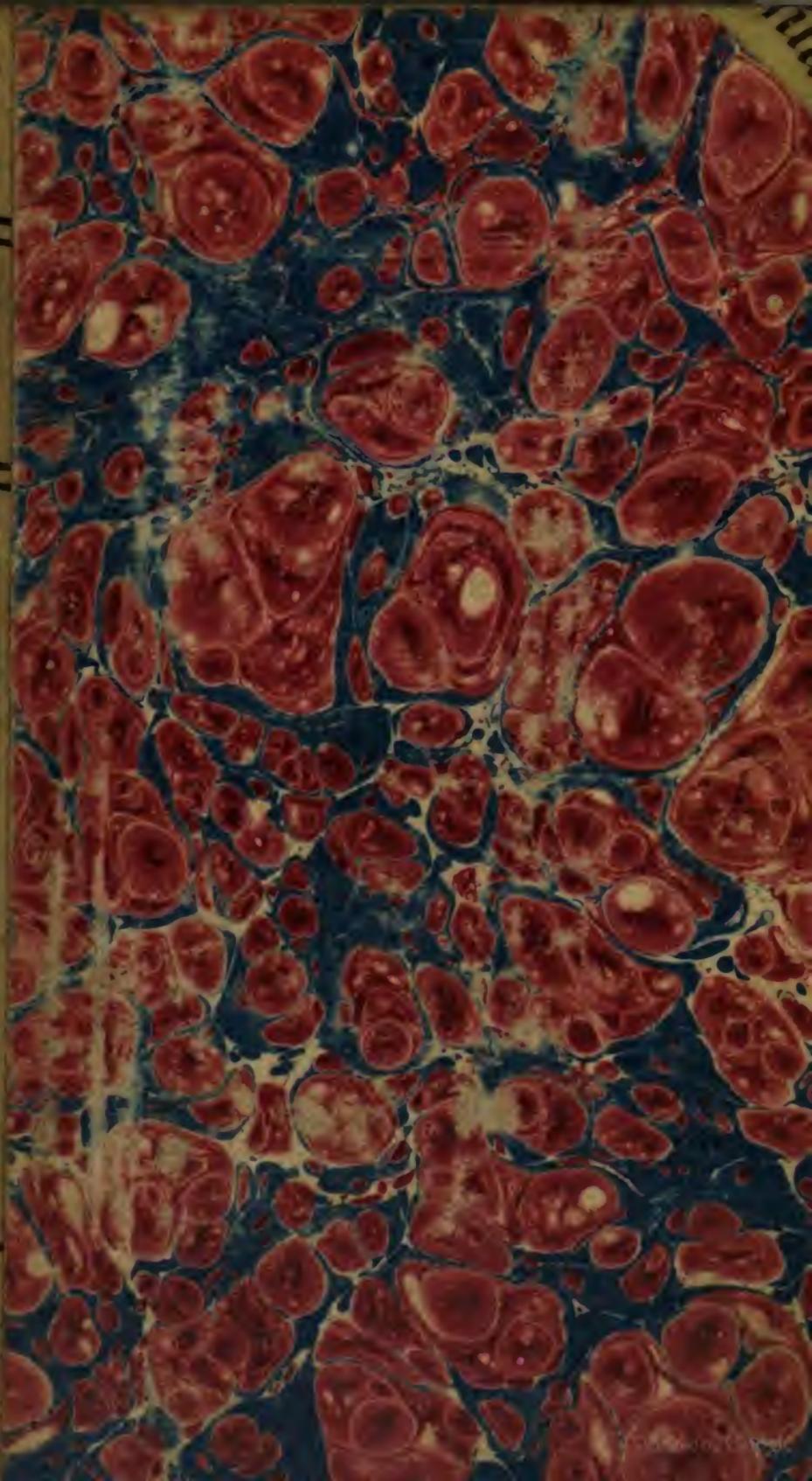

am c' d' c' p' h' d' v' m.

adūcā non p'p'lo m'co pp'is m'is c

Lib. Hung (235)

e. 93

E P I T O M E
C H R O N O L O G I C A
R E R U M
H V N G A R I C A R V M ,
T R A N S S I L V A N I C A R V M
E T
I L L Y R I C A R V M .
C O N C I N N A T A

A
S T E P H A N O K A T O N A ,
M E T R O P O L I T A N A E C O L O C E N S I S
E C C L E S I A E C A N O N I C O .

• • • • •
P A R S III.
P E R I O D V S A V S T R I A C A .

B U D A E ,
T Y P I S R E G I A E U N I V E R S I T A T I S .
M D C C X C V I I I .

Lviv Library 235

Hominum clarissimorum memoriam interciperet tem-
pus; nisi illam custodiret quodammmodo et vin-
dicaret historia; cuius beneficio vigent apud
nos maiorum facta paeclara, vigebunt apud
remotissimam posteritatem nostra. *G. Fer. de*
R. G. Eug. p. 22.

P A R S III.

PERIODVS AVSTRIACA.

I.

Nova regum, ex Austriaca domo, continent serie,
tertium in seculum Hungariae scepta feliciter mode-
rantium, classis amplum scribendi campum aperit.
Postquam illustrem hanc stirpem Hungari concordi-
bus suffragiis adoptassent; primum quidem electionis
iure reges ex eadem adscierunt; deinde propter
ingentia tam Leopoldi I. quam postea Caroli III. pro-
merita ius hereditariae successionis in primogenitos,
tum etiam in sexum sequiorem vltro transtulerunt.
Ex augusta hac domo quartum decimum Hungaria
regem aug. Franciscum hodie veneratur; quorum
I. ordine XXXVII. Ferdinandus I. praefuit annos
38. XXXIX. Maximilianus annos 12. XL. Rudolphus
an.

an. 32. XLI. Mathias II. an. 10. XLII. Ferdinandus II. an. 18. XLIII. Ferdinandus III. an. 20 XLIV. Ferdinandus IV. — XLV. Leopoldus I. an. 48. XLVI. Iosephus I. an. 6. XLVII Carolus III. an. 29. XLVIII. Maria II. Teresia an. 40. XLIX. Josephus II. an. 9. L. Leopoldus II. an. 2. LI. Franciscus viuit et viuat!

§. I.

FERDINANDVS I. REX XXXVIII.

Coepit A. C. 1526. defit A. C. 1564.

A. C. 1526. Ferd. I. Ind. 14. P. I. A.

II. Ferdinandus, magnorum sanguis regum ac caesarum, satorque stirpis, in tertium seculum Hungariae sceptrum moderantis, patrem habuit Philippum Pulchrum, Hispaniae regem; auum Maximilianum I. proauum Fridericum III. Rom. imperatores; coniugem Annam, filiam Wladislai II. sororem Ludouici II. Hung. regum; ex qua 15. proles sustulit, quatuor nempe filios: Maximilianum A. 1527. Ferdinandum A. 1529. Ioannem A. 1538 Carolum A. 1540. filias vndecim: Elisabetham 1526. Annam 1528 Mariam 1531. Magdalenam 1532. Catharinam 1533. Eleonoram 1534. Margaretam 1536. Barbaram 1539. Ursulam 1541. Helenam 1543. Ioannam 1547. Quomodo vero regnans in Hungaria stirps Austriaca per hunc Ferdinandum propagata fuerit; tabella sequens exhibet:

Maxi-

REX XXXVIII.

Maximilianus I. Imp. * 1519.

Philippus R. Hisp. * 1506.	= Ioanna Hispana.
Carolus V. Imp. R. Hisp. Ferd. Imp. R. H.	= Anna Hungara.
Maximilianus II. Imp. R. H.	Carolus A. A. D. Stiriae.
Rudolf. Mathias II. Imp. & reges Hung.	Ferdin. II. Imp. R. Hung. Ferdin. III. Imp. R. Hung.
Ferdin. IV. R. Hung.	Leopold. Imp. R. Hung.
Ioseph. I. Imp. R. Hung.	Carol. VI. Imp. R. Hung.
M. Teresia R. Hung	= Franciscus I. Imp.
Ioseph. II. Imp. R. H. Leop. II. Imp. R. H.	
	Franc. II. Imp. R. Hung.
	Ferdin. A. A.

III. Huius Ferdinandi I. soror, Mariā, Ludouico II. regi Hung. nupta, post cladem Mohatsianam Ponsonium se recepit, ac de sui coniugis interitu certior reddita, deque suo fratre Ferdinando, in solium regni Hung. prouehendo, sollicita, postquam hostem ex Hungaria recessisse comperit, ordinibus regni comitia Comaromium ad 25. Nou. edixit, adiunctis palatini, Stephani Bathorii, litteris, ibidem datis (*a*) in festo Dionysii et sociorum eius. Quia tamen Ioannes Zpolya, Buda potitus, Comaromium quoque iam occupauerat; comitia, huc indicta,

(a) *Ap. Kaprinae H. D. P. I. p. 247.*

6 FERDINANDVS I. CVM ZAPOLYA

Posonium translata sunt, quibus palatinus, banus, cum multis proceribus, interfuerunt, antiquataque Ioannis electione; Ferdinandum absentem Hungariae regem renunciarunt. Ille, mense Nouembri Vienam reuersus, electioni subscripsit, et omnes in suam protectionem, contra Zapolyae factionem, recepit, (a) *Vien. die vlt. Nou. an. dom. MDXXVI.* Iam prius a Bohemis rex electus, prouincias, a Mathia Coruino Hungariae iuribus assertas, se restituturum promisit. (b)

A. C. 1527. Ferd. I. Ind. 15. P. 21. A.

IV. Ferdinando prius, sacro diademate redimitus Ioannes Zapolya, regiam in Hungaria potestatem exercuit, Paullumque Vardaium Strigonensem metropolitam renunciauit. In Croatia quoque regium sibi ius asserturus, decretum de non legendis regibus exteris, anno 1505. conditum, opera Simoni Erdödii, Zagrabiensis episcopi, promulgandum curauit. Praeter hunc, suis partibus addictum habuit Christophorum Frangepanum cum omnibus febre Croatis. Quum vniuersa Hungaria his facibus et factionibus conflagratura videretur; Sigismundus, Poloniae rex, aemulos reges ad pacis consilia cohortatus, arbitri partes in se recepit, ac utriusque legatos Olomucium ad Kalendas Iunias euocauit. Hic pro Ferdinando Beatus Videmannus, pro Zapolya Ioannes Statilius, Budensis praepositus, longam disce-

(a) *Ap. Pray. An. P. V. p. 120.* (b) *Hist. Cr. T. XX. p. 4 - 26.*

disceptionem ingressi, nihil profecerunt, quod integri dominatus cessio neutri parti persuaderi potuerit. (a)

V. Euersa spe pacis, vtraque pars ad neruum belli corradendum curas suas conuertit, et Ioannes quidem decimam partem prouentum ab Hungaris; Ferdinandus autem sacrae supellicitilis dimidium ab Austriacis exegit. Tum promotis in Hungariam castris, Kalendis Augustis Ouarini substitit. Subacta per Catzianerum Tirnavia, Nitria, pluribusque ciuitatibus, classe quoque Danubiana potitus Zapolyam ad deserendam Budam adegit, qui, castris ad Agriam 24. Aug. positis, superioris Hungariae ciuitates litteris ad fidem retinendam adhortatus est. Ferdinandus, Ouarino 3. Aug. profectus, Iaurinum ditione; Comaromium, Strigonium, Visegradum, admotis machinis, occupauit. Victor Budam 20. Aug. sine sanguinis effusione feliciter ingressus, illuc ad Kal. Sept. comitia Hungaris edixit, et C. Nicolaum Salmium ad persequendum Zapolyam properare iussit. Hic hostem ad Tokainum assequutus et aggressus, semel, iterum ac tertio victor euasit, et Tokainum quoque Ferdinando subiecit. Eodem tempore Christophorus Frangepanius, qui res Zapolyianas in Croatia sustentabat, ad Varasdimum i^{ctu} tormenti sublatus, in tantam suos desperationem coniecit, vt, comitiis a Francisco Batthyano, Croatiae bano, Crisium indictis, plerique Ferdinandi partes amplexi fuerint. (b)

(a) *Ibid. p. 26 - 75.* (b) *Ibid. p. 75 - p. 162.*

VI. Ioannes Zapolya, rebus desperatis, ex Transsiluania, quo post cladem Tokainensem se receperat, oratorem Laszkium ad sollicitanda Turcarum auxilia Constantinopolim misit. Ferdinandus contra sibi regnum ac regno pacem aequiore modo firmatus, comitiis Budae celebratis, proximo S. Michaelis festo, ab uniuersis ordinibus in regem acceptatus ac proclamatus est, ut Videmanus perhibet. Quum haec comitia legitima plenaque fuerint; ab his certum ac indubitatum Ferdinandi ius in Hungariam tuis, quam a Posoniensibus, quibus aduersarii proutitatem eligentium opponunt, repeti potest. Quae partim hic, partim Albae regiae leges perlatae sint, Decretum I. Ferdinandi docet, cuius 8. articulorum synopsis ita habet: „ *Art. I.* Factiosis terminus ad veniendum in fidelitatem regiae maiestatis assignatur. *II.* Factiosi emendationi regiae maiestatis reseruantur. *III.* Decreta in vnum corpus redigantur. *IV.* Donationes regiae et reginales efficaces sint et validae. *V.* Actus potentiarii iudicentur pro quinto decimo die. *VI.* Malefactores et eorum fautores puniantur. *VII.* Donationes Ioannis vauiduae in irritum reuocentur. *VIII.* Contributio regi oblata floreni vnius. “ (a)

VII. Comitiis Albam regalem translatis, Ferdinandus, 29. Oct. iter ingressus, die 3. Nouembris follemini ritu coronatus est. Errat Istuanius, quum inaugurationem 5. Nou. a Paullo Vardaio, metropolita Strigonensi, peractam suisce scribit, quum synchroni scriptores, rebus gestis praesentes, id munus 3. Nou. Stephanum Podmanitzkium, Nitriensem

(a) *Ibid. p. 162 - 181.*

ensem episcopum, peregisse testentur. Quod idcirco factum tuisse videtur, quod Vardaius nondum Roma pallium archiepiscopale bullasque confirmationis obtinuerit. Ut alias archiepiscopis Strigonensis reges, ita reginas inaugurandi Vesprimiensibus episcopis proprium munus erat. Et tamen, licet Thomas Szalahazius, Vesprimiensis episcopus, solemnitati huic interfuerit; non ille, sed idem Podmanitzkius, qui tam Zapoliam, quam Ferdinandum inaugurauerat, etiam Annae reginae postridie, seu 4. Nou. coronam imposuit. Ultima haec inaugurationis peracta fuit Albaeregali, quae Turcico iugo subiecta, praeter Ferdinandum III. qui Sopronii, et Franciscum aug. qui Budae sacrum diadema suscepit, reliqui Posonii dehinc coronati sunt. (a)

A. C. 1528. Ferd. 2. Ind. I. P. 12. A.

VIII. Ferdinandus post coronationem Albaeregali iusta funebria Ludouico regi XI. Nou. persoluit, indeque Strigoniū profectus, quatuor paene menses illuc exegit. Hinc Budam ad comitia digressus, octo rursus articulos decreto II. condidit, quorum summa capita hoc ordine recensentur: (b) „ *Art. I.* „ De exercitu instituendo. *II.* Factiosi puniantur. *III.* „ De saluo conductu praestando: et quod saluus „ conductus, vni semel datus, secundo dari non „ possit; nisi dignitas regia secus suaderet. *IV.* Contra factiosos quomodo comites et vice-comites „ procedant? *V.* De teloniis siccis tollendis. *VI.* Comi-

(a) *Ibid. p. 181.-215.* (b) *Corp. Iur. H. T. I: p. 356.*

„ Comitibus et vice-comitibus auctoritas data iudi-
 „ candi de damnis et spolio ultra florenos 100. *VII.*
 „ Subsidium regiae maiestati deputatum et poena
 „ in non soluentes constituta. *VIII.* De gentibus
 „ intertenendis ratione bonorum. “ Hic laetum de
 Moldauorum ac Transsiluanorum in se fide; moestum
 de iactura Iaitzae cum 12. arcibus nuncium Ferdi-
 nandus accipit, rursumque Strigonium reuersus, se-
 ptem in Hungaria mensibus exactis, ad Ratisbonen-
 sia comitia profectus, quibus interim regnum guber-
 nandum reliquerit, sparsis per Hungariam litteris,
 prodidit, certamque spem auxiliorum impetrando-
 rum omnibus fecit. *Dat. in Óvár, sabb. prox. an-*
se dom. Reiniscere, anno dom. 1528. (a)

IX. Dum Ferdinandus tantas pro Hunga-
 riae salute curas suscipit; ad eius vniuersaeque
 reip. Christianae perniciem Ioannes Zapolya per
 Hieronymum Laszkium Turcas acciuit. Dedit
 quidem Laszkius in hac legatione virilis ani-
 mi documenta, tributum constanter negando;
 Turcarum tamē auxilia per multam adulationem
 emendicando, Hungariam grauissimis cladibus ex-
 posuit. Hac auxiliorum spe tumidus, Ferdinando
 bellum denunciare fuit ausus, 12. Aprilis 1528. Sed
 hic facile Zapolyianam factionem contemnere po-
 tut; postquam sub initium Martii hostiles copias
 infra Cassouiam ad Szinam opera Catzianeri fudit,
 et Zapolyam ipsum ad Poloniam fuga petendam ad-
 egit. Hinc ille, prolixis ad imperii principes litte-
 ris 12. Apr. datis, Ferdinandum in inuidiam voca-
 re

(a) *Hist. Cr. T. XX. p. 226. - 259.*

re conatus, falso scripsit, cum Solimano tributi pensionem ex Hungaria promisisse, quem constat etiam arcis occupatas a Turcis repetiisse. (a)

X. Omnis paene superior Hungaria Ferdinandaeae ditionis iam erat, quum Catziāerus, Litaui quoque potitus, ad Trentinum expugnandum animum adiecit. Globis ignitis in arcem coniectis, incensis que turribus puluerariis, arcis dditionem a Zapolyianis extorsit. Interim Sigismundus, Poloniae rex, omnia prius experturus, quam incendium Hungariae latius serperet, Ferdinandum ad pacem ineundam noua legatione tentandum censuit; sed accusatus a Ferdinandi legato, quod contra foederis pacta Hungariae hostes in Polonia versari sinat, Zapolyam e suis ditionibus excedere rebusque suis alibi remedium quaerere iussit. Hic igitur Poloniam, in quam mensē Martio se receperat, in autumno deseruit, & Simonem Litteratum Athinai cum quibusdam copiis in Hungariam praemisit. Stephanus Reuai, cum Ferdinandaeis huic obuiam profectus, non procul Cassouia 25. Sept. vixit et in fugam actus est. Tum vero Zapolya Hungariam ingressus, Lippam se contulit, pluresque seu fama victoriae, seu spe Turcicorum auxiliorum ad se pertraxit, Laszkiū iam prius, propter impetrata haec auxilia, castris Scepus et Kesmark remuneratus, litteris Tarnouiae 30. Sept. 1528. confectis. (b)

A. C. 1529. Ferd. 3. Ind. 2. P. 28. M.

XI. Ferdinandus, de Turcarum apparatu certior factus, prouincias suas obibat, vt ad arma corripien-

(a) *Ibid. p. 249. - 362.* (b) *Ibid. p. 259 - 429.*

ripienda gentes sibi subiectas excitaret. Pontifex quoque Clemens VII. Hungaros ad defendendum regnum et religionem paternis litteris adhortatus est 14. Iunii 1529. Interea Solimanus, motis in Aprili castris, postquam ad campum Moháts peruererat, magno honore Zapolyam ad se venientem excepit, ablatamque Petro Perenyio coronam sacram in suam potestatem redegit. Postquam, continuatis itineribus, Budam sub exitum Augusti pertigisset, Germani milites Nadasdium, arcis praefectum, dictionem dissidentem, in custodiam recluserunt, ac incolumentem paci, Turcis arcem dediderunt; qui quidem hos subinde contra fidem datam obtruncarunt; Nadasdium vero liberum ad Zapolyam dimiserunt. Solimanus, Zapolya Budae relicto, copias suas versus Austriam promovit, omnibusque munimentis ad Danubium metu subactis, Viennae 22. Sept. obsidionem admouit, quam 15. Oct. amissis amplius 80. millibus, soluere coactus, fuglenti similis, Budam intra 5. dies regressus, insignia regia regnumque Zapolyae tradidit, ac inglorius, festinatis itineribus, domum reuertit. Ferdinandus, receptis post eius abitum Ouarino, Comaromio, multisque locis aliis, ad illos, qui metu Turcarum Ioannis amicitiam amplexi sunt, ad fidem reuocandos; alios vero nutantes in fide confirmandos, litteras in Hungariam Lincio misit 26. Nou. 1529. et foedus cum Venetis, iuncta Caroli fratribus opera, 23. Dec. eodem anno confecit. (a)

A.

(a) *Ibid.* p. 429.- 525.

A. C. 1530. Ferd. 4. Ind. 3. P. 17. A.

XII. Magnam vim hoc foedus habuit ad infirmandam Zpolyae potentiam, Turcarum auxiliis fre tam, cui praeterea non leue vulnus infixit Clemens VII. in illum et eius fautores anathema vibrando, quod Turcicis auxiliis ad tuendam factionem suam vti voluerint. Responsum, quod a Zpolya datum circumfertur, merito suspectum haberi potest, partim quod iam Budae, iam Albaregali, iam anno superiore, iam isto confectum esse referatur, partim quod multa contra characterem ac indolem Zpolyae complectatur, falsoque perhibeat, hunc absoluti onem a censura petuisse. Interim aemuli reges mutuis cladibus inter se decertabant, multisque tributis ad conficiendum militibus stipendum Hungaros onerabant. *Factio Ioannis Hungaros, Ferdinandi partes sequutos, Germanicam factionem; hos vero illi Turcam appellabant, teste Zermegho, atque ita in mutuas caedes, pagorum et villarum direptiones — infensissimis animis ruerbant.* Accessit ad haec mala, quod Solimanus, etiam hieme rigente, partem aliquam copiarum ad vastandam Croatiam immiserit. Ad hostem quidem reprimendum Catzianerus cum exercitu missus est; sed defectu stipendiiorum parum profecit. (a)

XIII. Ferdinandus, non ignarus, eum, qui Budam, veluti regni sedem et caput teneret, haud difficulter in reliquam Hungariam dominaturum; animum ad recuperandam hanc sedem regiam adie cit.

(a) *Ibid. p. 525.—612.*

cit. Comparatis igitur copiis 10. millium Wilhel-
mum Rogendorffium praefecit, qui Vienna sub ini-
tium Nouembris egressus, a Paullo Vardaio metro-
polita Strigonium voluntaria deditio nececepit. Ap-
propinquantibus Budae Ferdinandaeis, Zapolya suos
ab obsidione Szigethi reuocauit, a quibus adiutus,
omnes oppugnantum conatus inutiles reddidit.
Turcis in auxilium obfessorum accurrentibus, quia
difficillimum anni tempus rerumque necessiarum
inopia milites in castris diutius retineri haud patie-
batur, exercitus post 50. dies obsidionis 19. Dec.
Strigonium reductus est. Ferdinandus igitur, da-
mnis quoque, quibus Mahometes, Belgradi praefe-
ctus, adsitas Vago plagas iam prius affecit, permo-
tus, inducias cum Zapolya, conciliante Poloniae
rege, confecit. (a)

A. C. 1531. Ferd. 5. Ind. 4. P. 9. A.

XIV. Ferdinandus ad inducias has cum aemu-
lo paciscendas eo pronior erat, quo magis ab Hun-
garia disiunctus, maioribus imperii negotiis distine-
batur. Nam concordibus suffragiis Coloniae 5. Ian.
rex Romanorum electus, Aquisgrani sexto post die
coronatus, tum in Bohemiam prefectus, auxilia con-
tra Turcas corrogauit. Induciae quidem illae pri-
mum in tres menses erant conclusae; sed in annuas
Aprilii mense commutatae, mutuas iniurias impedi-
re penitus non poterant. Auctae sunt inter ipsos
Zapolyae fautores inimicitiae, postquam ille Lu-
doui-

(a) *Ibid. p. 630. - 667.*

douicum Grittum, natione Venetum, Hungariae gubernatorem; Hieronymum Laszkium, origine Polonum, Transsiluaniae viciodem constituit. Animis Hungarorum in diuersas factiones diuisis, tristissima regno facies inducta proximum omnibus exitium minabatur. Ut de sistendo tanto malorum torrente, priusquam omnia pessumirent, in medium consuleretur; plures in pluribus locis conuentus a quibusdam patriae studiosis celebrabantur. Illum, qui Vesprimum in 18. Maii fuit indictus, Ferdinandus iustis de caassis prohibuit, omnemque deinceps curam ad arma contra Turcas, induciis ad iniurias Illyris inferendas abusos, paranda conuertit. (a)

A. C. 1532. Ferd. 6. Ind. 5. P. 31. M.

XV. Pace necquicquam inter aemulos reges tentata, postquam Clemens VII. de Solimani nouis ad bellum apparatibus certior redditus est; admonitis de periculo Hungaris, ne se iugo Turcarum subderent, eosdem paterne cohortatus est 17. Febr. 1532. Quia vero plures erant, qui Ioannem, Turcarum clientem, quam Ferdinandum regem, sequi maluerint; Thomas Szalahazius, regni cancellarius, litteris ex conuentu Posoniensi 12. Iunii datis, eosdem ad fidem reuocaturus, omnibus amnestiam nomine regis obtulit. Ipse Ferdinandus indidem novos Hungaros stimulos ad arma contra Turcas sumenda, litteris 19. Iun. confectis, admouit. Et iam Solimanus ingentem secum exercitum traxit, quem

quum

(a) *Ibid. p. 667. - 758.*

quum Grittus ad oppugnandum Ginsium deflexisse didicisset; ab oppugnando Strigonio, quod ad summum discrimen iam adduxerat, destituit. Euum pontifex 10. millibus Hungarorum stipendia misset; et Carolus imp. validas Hispanorum, Italorum et Germanorum copias Viennam adduxisset; Solimanus, eius fortunam veritus, ad Ginsium adhaesit, invicta Nicolai Iurisits virtute contra tantum Turcarum exercitum ultra tres hebdomades defensum. Quia, Solimano reuerso, Carolus etiam in Italiā rediit, Ferdinandus, ab eo destitutus, inducias in 4. menses cum Zapolya conclusit. (a)

A. C. 1533. Ferd. 7. Ind. 6. P. 13. A.

XVI. Plurium iam induciarum, inter Ferdinandum et Zapolyam initarum, meminimus. In eas, quae hoc anno conclusae, quibus etiam pontifex et imperator inclusi sunt, ipse Solimanus consensit, sub conditione clavium Strigonensium ad se mittendarum, sed rursus remittendarum. Cum his Ferdinandus Mehemetem internuncium, multis muneribus excultum, 29. Martii dimisit; ac de his induciis, nequid in eas peccaretur, suos subditos admonuit. Non multo prius Zapolya Budenses omnes, propter praestitam sibi fidelem operam, obsidionis tempore, cum liberis et posteris in numerum verrorum regni nobilium, beneficio paene prodigo, sed vim non habituro, retulit. Ab eo Thomas Nadasdius partim propter Gritti potentiam, partim propter Turcarum

(a) *Ibid. p. 857. - 887.*

rum amicitiam, ad Ferdinandum defecit, vnica La-dislai Kanisaii filia connubio sibi iuncta. (a)

A. C. 1534. Ferd. 8. Ind. 7. P. 5. A.

XVII. Memorabilem hunc annum reddidit caedes Aloysii seu Ludouici Gritti, quem tribus abhinc annis, multorum ingratius, Hungariae gubernatorem Zapolya creauerat. Erat is Andrea Gritto, qui postea Veneti senatus princeps euaserat, ex Graeca concubina genitus, commercio gemmarum ingenioque vaserrimo tam Solimani, quam Ibrahim gratiam lucratus. Quod hos eius opera Laszkius Zapolyae conciliauerit, tam inuidiosum ab isto munus adeptus, nondum ea dignitate satiatus, regiam etiam ambire coepit; postquam aliquas a Solimano copias, ut Ottomanicum in Hungaria nomen tueretur, impetravit. Cum his hoc anno Transsiluaniam ingressus, Emericum Cibakium, qui Transsiluaniam et Episcopatum Varadiensem sapienter administrabat, opera Ioannis Docii noctu iugulandum curauit. Ad famam indignissimae caedis vndique mox ad arma concursum, et duce Stephano Mailatho Mediesinum, quo Grittus se recepit, arctius a 40. millibus obfessum est. Grittus, e fuga retractus, a furentibus Transsiluanis capite munitus, una cum Docio pariter trucidato disceptoque, sceleris poenas dedit. Laszkius, a Zapolya Budam accitus et in carcerem coniectus, aegre vitae gratiam

ad

(a) *Ibid. p. 857. - 887.*

ad preces Francisci, Galliae; et Sigismundi, Poloniae regis, impetravit. Haec tandem praemia, suis facinoribus digna, Turcici foederis auctores retulerunt; Ferdinando hunc fructum ex hac tragœdia consequuto, quod Laszkium suis partibus addictum porro habuerit. In episcopatu Varadiensi Cibakius successorem Georgium Martinusium habuit, cuius locus natalis Kamisatz in Croatia fuit. Hic ordinem Paullinum ingressus, quum in Polonia Cestocouiae degeret, exsulis Zapolyae nomine plures ad occultos eius amicos legationes suscepit, ad summos honores eiusdem beneficio subinde prouectus. (a)

A. C. 1535. Ferd. 9. Ind. 8. P. 28. M.

XVIII. Induciis ad ultimam Februarii sequentis anni prorogatis, Ferdinandus ad componendas res in Hungaria perturbatas comitia Posonii sub exitum Nouembris celebrauit, in quibus conditi 60. articuli his notis compendiariis exprimuntur: „ *Art. I.* „ De transactione pacis. *II.* Stipendiarii ne in do- „ mibus nobilium hospitentur. *III.* Stipendiarii ci- „ tra iniuriam hospitum viuant. *IV.* Capitanei, „ nisi requisiti in transgressores animaduerterint, „ nota infidelitatis condemnentur. *V.* De bonis re- „ bellium, qui resipiscunt, et ad fidelitatem regis „ veniunt. *VI.* De bonis eorum, qui iam diu re- „ sipuerunt. — *VII.* De bonis aliorum, in mani- „ bus resipiscentium habitis. *VIII.* De contentan- „ dis fidelibus, qui bona huiusmodi sanguine suo „ deme-

(a) *Ibid. p. 919.-931.*

„ demeruerunt. *IX.* Boha, post obitum Ludouici
 „ regis occupata, restituantur. *X.* Bonorum oc-
 „ cupatorum detentores peremtorie citentur. *XI.*
 „ Exsequioni, extra modum repulsionis, se op-
 „ ponens, poenam decreti incurrat. *XII.* Bona,
 „ restitui commissa, post repulsionem ad se perti-
 „ nere non probans, in facto maioris potentiae con-
 „ uincatur. *XIII.* Ut bona sine iniuria remittantur;
 „ cum possessoribus eorum tractetur. *XIV.* Caussae
 „ omnium violentiarum indefinenter iudicentur.
 „ *XV.* Archiepiscopus Strigoniensis et in consilio,
 „ et in iudicio honore suo libere fungatur. *XVI.*
 „ Locumtenens cum solita auctoritate maneat. —
 „ *XVII.* — Iudices regni ordinarii se ante omnes
 „ alias purgent. — *XVIII.* Capitaneus requisitus ex-
 „ secutionem iustitiae rite peragere teneatur. *XIX.*
 „ Monetae bonae — suam aestimationem habeant.
 „ *XX.* Oblatio subsidii vnius floreni, et alterius. —
 „ *XXI.* De celebratione diaetae. *XXII.* Oblatio
 „ propensiissima regnicularum in regem. *XXIII.* Ob-
 „ latio eorumdem paratissima — ad bellum viritim.
 „ — *XXIV.* Oblatio nobilium vnius sessionis. —
 „ *XXV.* Oblatio dominorum utriusque ordinis.
 „ *XXVI.* Militum quilibet competenti ordine ad
 „ equestrem ordinem adsciscatur. *XXVII.* Poena
 „ ordinem hunc violantis. — *XXVIII.* Nassadista-
 „ rum conseruatio. *XXIX.* Deputatio in subsidio
 „ nulla detur. — *XXX.* Combusti 6. florenorum
 „ facultatis dicentur. *XXXI.* Dicatores ex prima se-
 „ de exmittantur. *XXXII.* Comites et iud. nob so-
 „ litum salaryum accipiant. *XXXIII.* Dicare et ta-
 „ xam accipere nullus audeat. *XXXIV.* Ciuitates
 „ lib. et mont. contribuant. *XXXV.* Comites iurent

„ regiae maiestati. *XXXVI.* Comes, contra quem
 „ vera querimonia delata fuerit, officio priuetur.
 „ — *XXXVII.* Comites quae extra locum sedis
 „ iudicariae egerint, irrita habeantur. *XXXVIII.*
 „ Decimorum arendatarii violenti. *XXXIX.* Deci-
 „ mando si quis alicui vim intulerit, iure agatur pro
 „ ea cum eo. *XL.* Coniurationes et mutuae ligae
 „ ne fiant. — *XLI.* Extra regnum nemo iuri stare
 „ cogatur. *XLII.* Bona, item beneficia et officia
 „ alienigenis non conferantur, *XLIII.* De externis
 „ officialibus amouendis. — *XLIV.* Maiestas R. tra-
 „ dabit de bonis et prouentibus apud reginam Ma-
 „ riam — *XLV.* Vectigalia noua et inconsueta ab-
 „ oleantur. *XLVI.* Excubiae Strigonii et in aliis
 „ locis teneantur. *XLVII.* Ad rectificandas metas
 „ regni commissarii elegantur. *XLVIII.* Assessores
 „ etiam in consilium admittantur. *XLIX.* Posonium
 „ sit locus administrationis regni. *L.* Banus in re-
 „ gno Sclauoniae praeficiatur. *LI.* Ecclesiarum im-
 „ munitates nemo violare audeat. *LII.* Induciarum
 „ violatores fiscalis conueniat. *LIII.* Spoliati benefi-
 „ ciis suis in integrum restituantur. *LIV.* De bonis
 „ hereditariis aduersarii. — *LV.* Ciuitatum lib. et
 „ montanarum libertates vbique obseruentur. *LVI.*
 „ Nassadistarum libertates obseruentur. *LVII.* R.
 „ maiestas in Hungaria maneat. *LVIII.* Exsequu-
 „ tiones capitulorum — efficaces habeantur. *LIX.*
 „ Obligationes — coactae in irritum reuocentur.
 „ *LX.* Fortalicia nouiter erecta deiiciantur. — “
 „ Quia nullus decreto huic annus subscriptus legitur;
 „ Mosotzius illud ad sequentem transtulit. Sed ex Sper-
 „ fogelio,

fogelio, scriptore synchrono, constat, comitia Posonii hoc anno celebrata fuisse. (a)

A. C. 1536. Ferd. 10. Ind. 9. P. 16. A.

XIX. Defuncto Stephano Báthori palatino, locumtenens regius Alexius Turzo creatus operam dedidit, ut Podmanitzkianae grassationes cohiberentur. Inducis inter aemulos reges mense Februario finitis, Ferdinandus, a Cibiniensibus de periculo Transsilvaniae monitus, ad eam tuendam Balthasarem Banium misit, qui Szatmarinum quidem diripuit et incendit, sed Gothardo Kun obuiam a Zapolya misso, suis copiis amissis, Transsiluaniam non vidit. Ferdinandus, hanc iacturam passus, etiam Cassouiam dolo Zapolyanorum 4. Decembris interceptam fuisse, vehementer doluit. (b)

A. C. 1537. Ferd. 11. Ind. 10. P. 1. A.

XX. Idem Ferdinandus, gliscenti malo certius occursum, status et ordines regni pro 25. Ian. Posonium excivit, ut, aerario regio penitus exhausto, de novo belli gerendi neruo deliberarent. Pronis omnes animis ad tuendam patriae salutem subsidium decreuerunt, articulosque 29. de hoc arguento potissimum editos, regi confirmandos obtulerunt, quorum synopsis ita sequitur: „Art. I. De „subsidio R. maiestati oblato. II. De contributione. „III. Modus contributionis. IV. De termino inci-

(a) *Ibid. p. 931. - 983.* (b) *Ibid. p. 983. - 1009.*

„ piendae connumerationis. *V.* Quod nemo sit
 „ exemptus de contributione. *VI.* Rustici in domi-
 „ bus nobilium dicentur. *VII.* Quod summa con-
 „ tributionis iuxta vniuersiusque facultatem exiga-
 „ tur. *VIII.* Subsidium ad manus DD. dispensato-
 „ rum administretur. *IX.* Gentes contra turbatores
 „ publicae tranquillitatis conseruentur. *X.* Thesau-
 „ rarii gentes recenseant. *XI.* Vnus camerarius dis-
 „ pensatori assistat. — *XII.* De altera contributio-
 „ nis dimidia parte. *XIII.* De 20. domibus — eques
 „ vnum teneatur. *XIV.* Domini — pro eorum con-
 „ ditione parati esse debeant. *XV.* Decimae ad ma-
 „ nus dispensatorum fideliter dentur. *XVI.* Archi-
 „ episcopus Strigon. pro decimis decimarum — 50.
 „ equites teneat. *XVII.* Plebani — per ternos flo-
 „ renos contribuant. *XVIII.* Vicearchidiaconi pe-
 „ cuniam — dispensatoribus administrent. *XIX.* Ec-
 „ clesiae DEI de manibus laicorum mature liberen-
 „ tur. *XX.* Rex et regina sua banderia more solito
 „ erigere ne grauentur. *XXI.* Ciuitatum lib. et alio-
 „ rum possessionatorum bona ubique in comitum
 „ parochialium potestate sint. *XXII.* Bona impigno-
 „ rata instar aliorum bonorum dicentur. *XXIII.*
 „ Caussae pro dominica *Reminiscere* inchoentur. —
 „ *XXIV.* Locumtenentiae caussae. *XXV.* Bona mo-
 „ neta ubique suam habeat aestimationem. *XXVI.*
 „ Restantia subsidii exigatur. — *XXVII.* De castro
 „ Zalónok. *XXVIII.* Modus et ordo, qui seruetur
 „ in disciplina militari. *XXIX.* Priuilegiorum regni-
 „ colarum confirmatio. “ (a)

XXI.

(a) *Ibid.* p. 1009. - 1026.

XXI. Ferdinandus, tam promptis fidelium Hungarorum suppeditiis ad publicam felicitatem usus, quum Zapolyani 3. Maii Tokainum occupassent; Leonhardum Velsium cum iustis copiis ad superiorem Hungariam misit, qui non tantum Tokainum recuperauit; sed etiam Sovarinum, Sebesinum, Regetzium, Sarosinum hostibus eripuit. Non eamdem felicitatem in partibus inferioribus expertus, Petro Krusitz a Turcis caelo, Clissiam amisit. Gravius ad Eszokinum damnum passus, quum florentissimum exercitum Catzianero commisisset; eodem a Turcis circumuento totoque fere cum Paullo Bakits conciso, ducem quidem improvidum in carcere coniecit; sed ille clam illinc elapsus, ad Turcas fugam meditabatur. Consiliis his cum Nicolao Zrinio communicatis, ab hoc inter epulas caesus, meritas ignauiae perfidiaque poenas dedit. (a)

A. C. 1538. *Ferd. 12. Ind. 11. P. 21. A.*

XXII. Infelix hic exitus belli, contra Turcas suscepiti, proniorem effecit Ferdinandum ad ineundam cum Zapolya pacem, quae hoc anno Varadini 24. Febr. his conditionibus conclusa fuit: „ Carolus „ imp. et Ferdinandus rex Ioannem regem, fratrem „ suum, regem vero Hung. et Dalm. nominabunt. „ — Quantum ad regnum Hung. attinet, ita con- „ clusum est, ut vterque rex eam partem prouinciarum, quam tenet, libere possideat. Sclauonia „ autem cum Croatia et Dalmatia in manibus Fer-

B 4

„ dinan-

(a) *Ibid. p. 1926.-1971.*

„ diuandi; Transsiluania vero sub ditione Ioannis
 „ regis permaneat. Post huius vero mortem, etiamsi
 „ filium tunc haberet, vniuersum Hung. regnum
 „ in Ferdinandum vel eius filium et legitimos suc-
 „ cessores deuoluatur. Si Ioannes R. filium habe-
 „ ret; totum eius patrimonium sub titulo ducis Sce-
 „ pusiensis illi reddatur, — Subditis vtriusque prin-
 „ cipis non licebit deficere. — Donationes vtrius-
 „ que principis firmae manebunt. — Vnus per to-
 „ tum regnum palatinus. eligatur. Vterque rex vi-
 „ res suas ad defensionem regni pollicetur. — “
 Quia Zpolya hanc pacem ob metum Turcarum
 promulgare noluit; Ferdinandus pontificem orauit,
 ne prius episcopos, ab alterutro nominatos, con-
 firmaret, quam inita pax vulgaretur, Iustum Za-
 polyae metum fuisse, patuit ex apparatu armorum
 Solimani, contra quem Ferdinandus promissas sup-
 petias misit; ipse quoque Ioannes rex exercitum
 80. millium collegit, ac Petrum Moldavum immi-
 nentis discriminis admonuit. Solimanus, isto fuga-
 to, compertoque Ioanpis apparatu, per chausium
 eidem extrema comminatus est. Sed eius indignationem
 Zpolya mitigauit, respondendo, se non
 contra Solimanum, sed contra Petrum Moldauum
 arma sumisse. Arte hac auersis a Transsiluania Tur-
 cis, iisdem Thomas Nadasdius in Croatia Ieszeno-
 uicum eripuit, armis ad id iam antea praeparatis
 secundum decreta comitorum, Crisi 6. Ian. cele-
 bratorum. (a)

A. C.

(a) Ibid. p. 1071. - 1195.

A. C. 1539. Ferd. 13. Ind. 12. P. 6. A.

XXIII. Ioannes rex, parta quiete, suorum pre-cibus victus, animum ad ineundum cum Isabella, Poloniae regis filia, matrimonium adiecit. Hac 29. Ian. Cracouiae per oratores Brodericum, Petrum Perenyium, Stephanum Verbötzium desponsa, quum Albaeregali nuptiae celebrarentur; idem Perenyius, ad deserendas Zapolyae partes permotus, post eius obitum ad Ferdinandum aperte defecit, praeceuntibus Stephano Mailath et Emerico Balassa, Transsiluaniae vauodis; quum iam prius Valentinus Török a Ferdinando descivisset. Huiusmodi quidem defectiones per conditiones initiae pacis prohibebantur, quae tamen, quod a Zapolya promulgatae nonendum essent, nondum obligare videbantur. Hinc autem ortae sunt mutuae suspicções ac instauratae veteres dissensiones, quae ne rursus in apertum bellum erumperent, Paullus III. P. M. et Sigismundus, Poloniae rex, omnem operam adhibuerunt. Quum Ioannes adduci non potuisset, ut initiam pacem promulgaret; Ferdinandus ad componendas lites, inter utriusque regis subditos enatas, quosdam iudices Strigonium destinavit. (a).

A. C. 1540. Ferd. 14. Ind. 13. P. 28. M.

XXIV. Ioannes rex, ad motus componendos, quos in Transsiluania vauodae fuscitarunt, in Martio Buda profectus, Balassae quidem arces Almás et Diód

(a) *Ibid.* 1595. - 1586.

Diod expugnauit; et Mailathium in arce Fogaras Valentino Török obsidendum commisit; quod ipse, morbo corruptus, valetudinis curandae caussa Szászsebesinum se contulerit. Hic ille laetum de nato sibi filio nuncium Buda quum accepisset; in maximam laetitiam effusus, nec multo post apoplectico fulmine percussus, 21. Iulii vitae calamitosae curriculum, magno cum suorum omnium dolore simul et timore, confecit, aetatis anno 53. regni 14. mau solao regum illatus Albaeregali. Fuit Ioannes placi dae quidem indolis; nimiae tamen ambitionis, qua stimulatus, ut regiam dignitatem retinere posset, Turcam in auxilium euocauit, diuturnisque calamitatibus latam in regnum portam aperuit. (a)

XXV. Ferdinandus, legitimus Hungariae rex, aemulo suo rebus humanis exempto, sperare poterat, toto dehinc pacatoque Hungariae regno secundum pacis articulos se potiturum esse. Secus euenit. Tutores enim Ioannis Sigismundi, Zapoliae pupilli, Petrus Petrouitsius, ei sanguine iunctus, et Georgius Martinusius, ex Paullino Varadinensis episcopus, factione sua rem eo deduxerunt, ut infans successor patris et Hungariae rex acclamaretur; eiusque caussa Solimano commendaretur. Aberat Ferdinandus, quum Zapolya decessisset, Hagenoae, quo Carolus imperator imperii principes ad ineundam armorum societatem contra Turcas euocauerat. Mox autem, comperta Ioannis regis morte, quidam Hungariae proceres, ut Petrus Perenius, Franciscus Bekius, Stephanus Raskaius, Franciscus Frangepanius

(a) *Ibid.* p. 1286. - 1389.

nus Ferdinandi partes amplexi sunt. Mailathius quoque, non tantum obsidione liberatus, sed etiam dignitati restitutus, Transsiluanos ad defectionem clam sollicitabat. Ferdinandus, propensis his prae-cipuorum Hungariae procerum in se studiis erectus, postquam Isabellam viduam ad pacta seruanda per Nicolaum Salmensem necquicquam adhortatus fuis-set, copiis celeriter conscriptis Leonardum Velsium Tirolensem praefecit, qui, Visegrado, Vacio Pe-stinoque potitus, Budam ipsam tentandam esse cen-suit. At, enatis inter Hungaros et Germanos mi-lites dissensionibus, obsidione soluta, copias Albam-regalem promouit, eaque Ferdinando vindicata, Strigonium castra reduxit, morboque renum affectus, exercitum in hiberna dimisit. (a)

A. C. 1541. Ferd. 15. Ind 14. P. 17. A.

XXVI. Rebus ad Budam minus feliciter a Velsio gestis, Ferdinandus alteram metropolis huius oppugnationem Wilhelmo Rogendorffio commisit. Hic postquam obfessorum animos ingentibus promissis necquicquam tentasset; relicto monte Gerardi, ca-strra versus Viennensem portam ad sepulcra Iudeo-rum posuit. Oppugnatione longius producta, pa-rum absfuit, quin vrbs fraude caperetur. Thomas enim Bornemisza senator Francisco Revaio clam spo-pondit, se paruam portam, si mille milites Hungari noctu mitterentur, reseraturum, a quibus maiores vrbis portae silentio noctis occupari possent. Sed, quum

(a) *Ibid. p. 1389. - 1480.*

quum Rogendorffius loco Hungarorum Germanos immisisset; his, orta confusione, plerisque caesis, graui Rogendorffius inuidia totis castris flagrabat, quod rem tam opportunam intempestiuo suae nationis amore stultaque Hungaricae gentis aemulacione corruperit. Non minus grauiter errauit; quum, admonitus ab Hungaris de Solimani cum grandibus copiis aduentu, receptum in illud tempus distulit, quo Danubius, ventis autumnalibus fluctuans, nec construendis pontibus, nec trahiendi copiis commoditatem praebuit. Vnde factum, ut partim in nocturno Danubii traiectu, partim Pestini, quod Turcae, diffugientibus Ferdinandaeis, occupauerant, 20. millia Christianorum interemta, tormenta vero majora 36. minora 150. capta fuerint. Rogendorffius, nauigio Comaromium delatus, quum inde Viennam itinere terrestri deueheretur, Samariae prae nimio dolore defunctus, tristem obstinationis et superbiae, qua Hungaris recuperatae Budae gloriam inuiderat, memoriam Germaniae populis reliquit.

(a)

XXVII. Post tantam Christianorum caedem, Solimanus cum ingentibus copiis Budam aduenit: et quia vetera suorum, quos praemiserat, castra cadaueribus plena, quae teturum odorem exhalabant, reperit; offensus foeda loci facie, iuxta veterem Budam cum exercitu suo consedit, et Tartaris in omnem viciniam ad populandum dimisissis, oblatos sibi captiuos in suo conspectu crudeliter interfici iussit. Tum missis ad orphanum Zapolyam donis, a regina

(a) *Hist. Crit. T. XXI. p. 1. . 65.*

regina petiit, vt illum ad se cum proceribus, qui Budam tam strenue propugnassent, in castra mitteret. His ille receptis, certos duces cum cohortibus per speciem vrbis visendae dimisit. Postquam hi, manipulatim ingressi, portas occupassent; praetorianorum praefectus denunciari iussit, vt Budenses, si vitam et fortunas incolumes vellent, arma traderent. Ciues igitur, prolatis armis, in fidem recepti, hospitio Turcas receperunt. Hoc facto Solimanus puerum ad matrem, proceres vero non nisi sub vesperum Budam remisit, uno Valentino Török retento, qui post duros quinquennii carceres in septenaria turri vitam finiuit. Auditis postea suorum purpuratorum sententiis, reginae nunciauit, vrbem et arcem se retenturum; sed, vbi puer adoleuerit, redditurum. Perfidia tamen Turcica modum semper inuenit, quo promissum hoc eluderet. Regina, cui Transsiluaniam addixit, omnem apparatum bellum in arce relinquere coacta, tyranni perfidiam tacitis votis detestata, Budam, numquam a se porro videndam, valere iussit. Non multo post Solimanus Ferdinando, per legatos pacem sollicitanti respondit, non aliter pacem concedendam, quam si Hungaria tota cedat, et annum ex Austria tributum pendat. Ita spem Ferdinandi frustratus, in Turciam rediit, praefecto iuri dicundo Budae Verbötzio, qui viuere desit anno sequente 1542. (a)

XXVIII. Ad tristem Budae, iugum Turcicum annos 145. toleraturae, iacturam accessit etiam iactura Transsiluaniae, cuius magna pars Ferdinandi parti-

(a) *Ibid. p. 66.-92. Iouius Libr. XL.*

partibus addicta fuerat, quamdiu Stephanus Mailathus eas tutari potuit. Sed illo fraude Turcarum intercepto, prouincia haec sub dira tyrannide longo tempore gemuit. Ferdinandus, tantis vndique malis circumuentus, nec priuatis, nec publicis negotiis defuit. Quum igitur non sine caufa metueret, ne Solimanus ad occupandam reliquam Hungariam cum exercitu rediret; nouas copias ad occurrentum illius conatibus mature comparaturus, imperium et Bohemiam ad ferendam opem iterum sollicitauit. Nam eius nomine iam antea Franciscus Frangepanius, Colocensis archiepiscopus, luculentam orationem in comitiis Ratisbonensibus habuit. Nunc autem, oratoribus in Morauiam et Bohemiam missis, qui suas ad regiam auctoritatem preces adiicerent, utriusque prouinciae proximum discrimin expositum auxiliū necessitatem facile persuasit. (a)

A. C. 1542. Ferd. 16. Ind. 15. P. 9. A.

XXIX. Hungari, de patria conseruanda solliciti, nihil omnino diligentiae praetermisserunt, ut maximum, quem possent, exercitum et ex vicinis prouinciis impetrarent, et ex ipso regno compararent. Quare, coactis mense Februario Neosolii comitiis, et ad intestinas turbas componendas, et ad belli rationes conficiendas articulos, s. i. hoc ordine considerunt: „ *Art. I.* Bona, propter adhaesionem „ alicui donata vel inscripta aut occupata, dominis „ suis restituantur. — *II.* Coloni infra tempus re- „ missio-

(a) *Ibid. p. 93. - 116.*

„ missionis bonorum non taxentur. — *III.* Bona
 „ ecclesiarum et baronum , non inscripta, restitu-
 „ antur. — *IV.* — Fortalicia, in bonis occupatis
 „ erecta, — remittantur. *V.* Bona occupata remit-
 „ tere nolentes quomodo coercendi sint? *VI.* Bo-
 „ na rebellium et contumacium per auctionem ven-
 „ dantur. — *VII.* Locumtenens regius exsequutio-
 „ nem facere — potest. *VIII.* Bonorum occupato-
 „ rum ratione successores — violentos iure conue-
 „ nire possunt. *IX.* Supplicatio ad regem , vt bona
 „ aliorum — restituat. *X.* Castra Vigles, Liptse,
 „ Dobraniua restituantur. — *XI.* Castra praedicta ,
 „ si Maria regina — restitui non faceret , expu-
 „ gnentur. — *XII.* Donationes — super bonis alio-
 „ rum, — iure cognoscantur. — *XIII.* Bona —
 „ occupata — legitime cognoscantur. *XIV.* Re-
 „ gina Isabella — hanc — constitutionem acceptet.
 „ *XV.* Arce etiam non expugnata , bona — resti-
 „ tuantur. *XVI.* Caussae priorum constitutionum
 „ per iudices ordinarios iudicentur. *XVII.* Ad
 „ fidelitatem regis redeuntium caussae — iudicen-
 „ tur. *XVIII.* Violentiae , per *illos* patratae , con-
 „ tinue iudicentur. *XIX.* Caussae appellationum
 „ continue iudicentur. *XX.* Poena eorum , qui bo-
 „ na , semel remissa , rursum reoccupauerint. —
 „ *XXI.* — Violentiae cessent. — *XXII.* Anni 15.
 „ et 6. menses , quibus disturbia in regno durarunt ,
 „ ad praescriptionem non computentur. *XXIII.* —
 „ Intra annum statutio fiat. — *XXIV.* Petri Petö
 „ protestatio contra episcopum Vesprimensem. *XXV.*
 „ Violentiae — *quaedam* — ad tempus suspendun-
 „ tur. *XXVI.* Contributio vnius floreni. *XXVII.*
 „ Nemo sit exemptus ab hac contributione. *XXVIII.*

Domi-

„ Domini terrestres — colonorum suorum sexagesi-
 „ inam partem contribuant. *XXIX.* Nobiles vnius
 „ sessionis 60. partem rerum mobilium conferant.
 „ *XXX.* Ciuium contributio. *XXXI.* Regis homo
 „ assistat — in exigenda contributione. *XXXII.* —
 „ Possessionati penes personam regis bello intersint,
 „ et ex 20. colonis vnum equitem secum ducant.
 „ *XXXIII.* Nobiles quoque vnius sessionis viritim
 „ ad bellum eant. *XXXIV.* Capitulares singuli pro
 „ suis personis equitem mittant. *XXXV.* Ecclesia-
 „ sticarum personarum priuatarum ad bellum con-
 „ tributio. *XXXVI.* Contributio haec ad quorum
 „ manus danda? *XXXVII.* Externorum mercato-
 „ rum merces in ciuitatibus inquirendae. *XXXVIII.*
 „ Seruitiorum contributio. *XXXIX.* Ciues ne vltra
 „ hanc contributionem grauentur. *XL.* Fuggeri —
 „ 40. mercium partem contribuant. *XLI.* Mona-
 „ chi duo ex quolibet monasterio prodeant in ca-
 „ stra. *XLII.* Senes et infirmi singuli equitem pro
 „ se in bellum mittant. *XLIII.* Fratrum indiuiso-
 „ rum vnum bello intersit. *XLIV.* Nobiles, aliis
 „ seruientes, equites mittant. *XLV.* Tricesimae no-
 „ uae tollantur. *XLVI.* Tricesima a nobilibus non
 „ exigatur. *XLVII.* Ad tricesimas nemo se intro-
 „ mittat. *XLVIII.* Tricesimas regias tenentes, re-
 „ gi remittant. *XLIX.* Comites iurent. *L.* Husza-
 „ ronis stipendum. *LI.* In contributionem nemo
 „ se intromittat. “

XXX. Quum haec in Hungaria pro communi
 bono decernebantur; absuit Ferdinandus in comitiis
 Spirensibus, imperii principes ad belli Turcici so-
 cietatem pertracturus. Hic bello, quo Buda repeti
 recuperarique posset, decreto, suprema militaris im-
 perii

périi potestas Ioachimo, principi Brandenburgico, delata fuit. Huius ducis imperitia factum est, ut exercitus florentissimus, ex 80. millibus Hungarorum, Germanorum ac Italorum conflatus, ad Peñtinum adhaeserit: vbi licet Vitellius, dux pontificius, Turcos, indagine clausos, ad fatigatem cederit; Ioachimus tamen, propter assultum primum, minus prospere tentatum, obsidionem turpitè deseruit, ac in receptu non leue damnum a Turcis insequentibus accepit; praecipuum autem illud erat, quod, omni militaris gloriae fama tribus cladibus acceptis amissa, hostium animi creuerint, nostrorum decreuerint. Exercitu cum infamia reducto, quum Buda, cuius causa tantus apparatus vndeque factus erat, ne tentata quidem fuisset; ad rei male gestae foedum exitum alicuius facti nouitate tegendum, Petrus Perenius, in affectati regni suspicionem adductus, Strigonii captus et Neostadii custodie traditus est: (a)

XXXI. Ferdinandus, iactis cum Isabella pacis fundamentis, ne tota Hungaria Turcum Solimani iugum subire cogeretur, alia hoc anno comitia Posonii celebranda Hungaris in kalendas Nouembres edixit, in quibus totidem, quot in prioribus, articuli conditi sunt. Et quia hic rursum agitur de bonorum occupatorum restitutione nouaque contributione, ne taedium earumdem rerum repetitio generet; visum est aliquorum dumtaxat articulorum capita hic perstringere. — „**VIII.** Dica unius floreni regi offertur. **IX.** Di„, cam

(a) *Ibid. p. 136. - 194.*

„ cam coloni iuxta facultatum quantitatem soluant.
 „ X. Dica, comitum opera, ante festum purifica-
 „ tionis B. M. tota exigenda. XI. Cum dica, me-
 „ dia pars sexagesimae exigatur. XII. Pro expedi-
 „ tione alia dica cum dimidio sexagesimae exigenda.
 „ XIII. Contributio haec ad festum S. Georgii col-
 „ ligatur. — XVIII. Cognoscendum, an gentes
 „ suas omnes in expeditione iuste tenuerint. XIX.
 „ Ad expeditionem quomodo proficiendum? XX.
 „ Indivisorum fratum magis idoneus ad bellum eat.
 „ XXI. Eques grauis a 36. colonis mittatur. —
 „ XXVIII. Propalatinus eligatur ad causas palati-
 „ natus discutiendas. XXIX. Director, protonotarii,
 „ assessores ad cognitiones cauillarum elegantur.
 „ XXX. Locumtenenti regio consiliarii exhibiti.
 „ XXXI. Iudicia continuo et sine intermissione ce-
 „ lebrentur. — XXXVII. Comitatus Hontensis di-
 „ uisus vniatur. — XLIII. Petrus Keglevyth pro-
 „ scriptus. XLIV. Ioannes et Raphael Podmanitzki
 „ proscripti. — XLVII. Bona, per Germanos his
 „ disturbis occupata, restituuntur. — XLVIII. Ba-
 „ kith familiae pro arce Sabaria fiat compensatio.
 „ XLIX. De nobilibus ad seruitia regis conducen-
 „ dis. L. Martinus Lascanus in coetum Hungarorum
 „ per regem adnumeretur. LI. Milites praelidiarii
 „ ad loca defensioni opportuna locentur. “ His co-
 „ mitiis ipse Ferdinandus interfuit, et ad sensum ar-
 „ ticuli 28. palatinalem locumtenentem Franciscum
 Revium constituit, qui diligenter etiam in rebus,
 ad diuinum cultum pertinentibus, hoc munus exer-
 cuit. (a)

A. C.

(a) *Ibid. p. 223. - 236.*

A. C. 1543. Ferd. 17. Ind. 1. P. 25. M.

XXXII. Ferdinandus, auita sacra constanter sequutus et tuitus, Alexio Turzone defuncto, quem alii quidem catholicis, alii tamen Lutheranis adnumerant, locum tenentem regium constituit Paullum Vardaium, Strigonensem archiepiscopum, qui tamen impedire non potuit, ne Strigoniūm hoc anno Turcarum iugum indueret. Postquam enim Solimanus, quem Franciscus, Galliae rex, Austriacorum principum vires distracturus, ad nouum bellum Hungarīs inferendum impulit, quartam in afflictum hoc regnum expeditionem suscepisset; Valpone, Siklosino, Quinqueecclesiis facile potitus, Strigonio grandem exercitum admouit. Strenue quidem egregia paucorum propugnantium virtus opugnantium multitudini restitit; nonnullorum tamen proditione iugum subire coactum, exuet quidem illud anno 1595. sed iterum induet an. 1605. sub eoque gemit ad annum usque 1683. Non multo post, Tata quoque dedita, pridie non. Sept. etiam Albaregalis in eiusdem Solimani potestatem venit; quae Turcas anno 1601. depellet; sed mox iterum receptos sustinebit ad annum usque 1688. Omnem tantorum malorum caussam et culpam Carolus imp. in Franciscum, Galliae regem, apud Iouium his verbis transfert: (a) *ab ipsis (Gallis) euocatum nefaria crudelitate ad omnium perniciem Solimanum, ut Austriae domui quam maxime noceretur.* Hinc et Istuanus merito hunc in modum queritur: (b) *Qua-*

C 2

qui-

(a) *Libr. XLIII. p. 492.* (b) *Libr. XV. p. m. 169.*

*quidem in re detestandum in primis ac diris omnibus
deuouendum Francisci regis studium videtur, qui per-
nicie et excidio ruinaque innoxiorum Pannoniae popu-
lorum inexplicabilis libidinis atque ambitionis suae
adiumenta quaesuerit. (a)*

XXXIII. Nullam sibi quietem Ferdinandus indulxit, quatuor fere primis anni huius mensibus in imperio, quatuor aliis in Bohemia transactis, ut auxiliis vndique corrogatis, ruentes Hungariae res fulcire pristinamque felicitatem reducere posset. Sed, quum, adductis Posoium 40. millibus armatorum, ob intemperiem aeris nihil iam agi potuisset; Vienam reuersurus, comitia Neosolium indixit, in quibus articuli 36. hoc ordine conditi sunt: „ *I. Bona*
 „ *occupata — restituantur. — II. Transgressores*
 „ *constitutionum publicarum puniantur. — III. Vi-*
 „ *lentiae — iure requiri — possint. IV. — Forta-*
 „ *lia, ex quibus mala inferuntur, demoliantur. V.*
 „ *Coloni, violenter abducti, restituantur. VI. Ser-*
 „ *uitores nobiles a dominis suis, qui se opponunt*
 „ *ordinationi statuum, auocentur. VII. Praesidium*
 „ *arcibus finitimis sufficiens imponatur. VIII. Regi-*
 „ *nałis maiestas — copias alere dignetur. IX. Sub-*
 „ *sidiūm 2. flor. — status offerunt. X. Dicæ connu-*
 „ *meratio. — XI. Ratione 100. colonorum 4. equi-*
 „ *tes ex ipsa taxa; de propriis vero 2. interteneantur.* XII. Regnicolae cum rege viritim insurgere
 „ — teneantur. XIII. Praepositi, abbates et capi-
 „ tulares ratione bonorum militem alant. — XIV.
 „ *Nobiles vnius sessionis a 5. curiis vnum equitem*
 „ *ex-*

(a) *Hist. Cr. T. XXI. p. 257. - 379.*

„ expedire in bellum debeant. *XV.* Subsidia decreta
 „ — ab omnibus conferantur. *XVI.* Dicari qui pos-
 „ sint. *XVII.* Plebani — decimam partem prouentuum
 „ in belli necessitates conferant. *XVIII.* Ciuitates
 „ lib. et mont. decima parte prouentuum non gra-
 „ uentur. *XIX.* Contributio, per vim exacta, — a
 „ violento exigatur. *XX.* Capitaneorum salaryum. *XXI.*
 „ Gentes ad diem constitutum ad capitaneum mittan-
 „ tur. *XXII.* — Quando viritim — contra hostem
 „ cogendi? *XXIII.* Capitanei ne damna — inferri
 „ patientur. *XXIV.* Milites — ad domos nobilium
 „ et ecclesiasticarum personarum non condescendant.
 „ *XXV.* Milites, damna illata compensare recusan-
 „ tes, etiam a iudicibus villarum capi possunt.
 „ *XXVI.* Tributariis in locis nouae — exactiones
 „ cessent. *XXVII.* Monetarum falsarum cusores pu-
 „ niantur. *XXVIII.* Violenti per capitaneos coer-
 „ ceantur. — *XXIX.* Capitularium testimoniorum
 „ defensio. — *XXX.* Exsequitorum iustitiae turba-
 „ tores — puniantur. *XXXI.* Cancellaria — man-
 „ data, constitutionibus contraria, non expediatur.
 „ *XXXII.* Iudicia continue celebrentur. *XXXIII.*
 „ Andreas Báthori — caussas comitatuum superio-
 „ rum reuideat. *XXXIV.* Confirmatio articulorum
 „ priorum conuentuum. *XXXV.* Statutiones, post
 „ indebitam bonorum occupationem factae, nullius
 „ sint vigoris. *XXXVI.* Plebeiae conditionis homi-
 „ nes, praedia nobilitaria possidentes, instar vnius
 „ nobilis sessionati onera ferant. — “ (a)

C 3

A. C.

(a) *Ibid. p. 380. - 417.*

A. C. 1544. Ferd. 18. Ind. 2. P. 13. A.

XXXIV. Has leges Ferdinandus hoc anno 25. Ian. Pragae confirmauit, quo se contulit, auxilia noua contra Turcas conquisiturus. Impertratis, praeter prius subsidium, 500. cataphractis, Spiram ad imperii comitia profectus, dum molesta haec itinera conficit, magnam in Hungaria rerum iacturam passus est. Interim enim Turcae non otiali, Hungarum Vissegradum, Neogradum, Hatuaninum, Ostrom, Simontornyam, Velikam, Monoszlonem et Leuam eripuerunt. Hinc tamen cum praeda Strigoniūm reuersos Franciscus Nyarius, Suraniensis praefidii praefectus, post Szalkam assequutus, 500. equitibus et omnibus fere ianitsaris interfectis, victor evasit. In Croatia quoque Petrus Keglevitsius haud leuem Turcis cladem intulit. Ferdinandus autem, ex Germania reuersus, ad bellum contra barbaros suscipiendum Hungaros praeparaturus, comitia Tirnauiam in annum sequentem sisdem indixit, Carolum imp. pace cum Gallis composita, pollicitus item ad expeditionem venturum. (a)

A. C. 1545, Ferd. 19. Ind. 3. P. 5. A.

XXXV. Hungari, de remediis malorum suorum deliberaturi, magno numero Tirnauiam ad diem 2. Febr. comparuerunt, collatisque consiliis, 57. articulis partim veteres leges instaurarunt, partim nouas hac serie pertulerunt. „ *I. Aguntur gratiae. II. Bo-*
„ na

(a) *Ibid. p. 438.-483.*

„ na ablata — restituantur. *III.* Reoccupatores bo-
 „ norum restitutorum poena notae infidelitatis fe-
 „ riuntur. *IV.* Bona occupata possunt etiam manu
 „ priuata recuperari. — *V.* Nobiles — penes regem
 „ personaliter in bellum vadant. — *VI.* Decem co-
 „ lonos non habentes, plures simul suos conferant.
 „ *VII.* Bona in bellum non profecti rex aliis con-
 „ ferat. *VIII.* Seruum alienum in lustratione statuen-
 „ tis — poena — *IX.* Seruus fugitiuus — capite
 „ plectatur. *X.* Seruus in exercitu aegrotans aut
 „ mortuus capitaneo ostendatur. *XI.* Castellani do-
 „ mi relicti, loco sui alium — mittere tenentur.
 „ *XII.* Domini quot personas — domi relinquere
 „ debeant. — *XIII.* Bello inhabiles pro se alios in
 „ expeditionem mittant. *XIV.* Nobilis equites, ra-
 „ tione bonorum suorum, in diuersis comitatibus
 „ exsistentium, penes personam suam seruare possit.
 „ *XV.* Equites etiam de bonis impignoraticiis ser-
 „ uentur. *XVI.* Regina — militem alat. *XVII.* Ec-
 „ clesiasticae personae, — ratione decimarum, ex
 „ redditibus 100. flor. equites 5. conscribant. *XVIII.*
 „ Nobiles, ex bonis suis per Turcas electi, in bellum
 „ cum rege personaliter — proficiscantur. *XIX.* Ex fra-
 „ tribus indiuisis vnus; diuisi vero singuli in bellum
 „ prodeant. *XX.* Vicecomes, si idoneus sit, — in
 „ capitaneum eligatur. *XXI.* Nobiles vnius sessio-
 „ nis singuli in bellum prodeant. — *XXII.* Eccle-
 „ siasticae personae loco sui — alios mittant. *XXIII.*
 „ Plebani 10. vnum equitem mittant *XXIV.* Ci-
 „ uitates lib. et mont. — militem alant. — *XXV.*
 „ Plebani — ex prouentibus 100. flor. duos milites
 „ alant. *XXVI.* Lustrationis tempore, gentium re-
 „ gestum fiat. — *XXVII.* Comitatuum gentes non

„ plus aequo excubiis grauentur. *XXVIII.* Victus.
 „ lia vndiquaque ad castra ducantur. *XXIX.* Vi-
 „ ctualia per vicecomites liimentur. *XXX.* Nobiles
 „ viactualia ad castra mittant. — *XXXI.* Equus —
 „ repertus capitaneo detur. — *XXXII.* — Nobiles
 „ — ad faciendam exsequitionem tenentur penes
 „ capitaneum insurgere. *XXXIII.* Litterae, —
 „ constitutionibus regni contrariae, — non obser-
 „ uentur. *XXXIV.* Iudicia — celebrentur. *XXXV.*
 „ Locumtenens — quas caussas iudicet. *XXXVI.*
 „ Femineus sexus iura sua contra fratres prosequi
 „ — potest. *XXXVII.* Frater — per alium fratrem
 „ conueniri in iudicio potest. *XXXVIII.* Litteras
 „ super bonis suis se amisisse qui probauerint, iuri-
 „ bus suis non frustrentur. *XXXIX.* Sententionales
 „ litterae ante 10. dies non extra dentur. *XL.* Sub-
 „ fidium oblatum — *XLI.* *Quo conuersendum?* *XLII.*
 „ Regii — propentus ad munitionem confiniorum
 „ conuertantur. *XLIII.* Salaria denegantur illis,
 „ qui rapinis viuunt. *XLIV.* Flagranti in crimen
 „ spolii — reperti, morte aut alia poena — puni-
 „ antur, *XLV.* Violentorum — seruitores. *XLVI.*
 „ Vegles, Dobraniua et Lipche restituantur. *XLVII.*
 „ Podmanitzkii a proscriptione absoluuntur. *XLVIII.*
 „ Comitatus distraicti vniuantur. *XLIX.* Ciuitates re-
 „ giae in libertate — conseruentur. *L.* Marca ar-
 „ genti — 6. florenis redimatur, minus den. 25.
 „ *LII.* Monetarum falsarum cusores puniantur. *LIII.*
 „ Comites iurent. *LIII.* Agriensis episcopatus pro-
 „ uentus ab aliorum manibus eliberentur. *LIV.* Ca-
 „ strum Szarvaskö demoliatur. — *LV.* Petrus Pe-
 „ rényi e carceribus dimittatur. *LVI.* Arx Likava
 „ Ludo.

„ Ludouico Pekri remittatur. *LVII.* Ad supplicationes regnicolarum rex benigne respondeat. „

XXXVI. Ferdinandus, acceptis his articulis, non censuit confirmandos *IV.* *XXXIII.* *XLII.* L. nec, ut promiserat, comitiis his interesse potuit; quod in Vormatiensibus ab imperii principibus auxilia validiora se contra Turcas impetraturum sperauerit. Sed enim, exortis de religione dissidiis, omnis illa spes euanuit, bellumque Turcicum in Smalcaldicum tandem desit. Postquam igitur in Vormatiensibus comitiis, ad Augustum usque mensem irrito conatu protractis, non tantum nulla contra Turcas auxilia Carolus et Ferdinandus impetrassent; sed etiam intestinum bellum ab obstinati protestantibus obmo- uendum prouidissent; Gerardum Felduiccum ad inducias cum Solimano pacificandas Constantinopolim oratorem miserunt. Quae tamen nonnisi tertio post anno plene concludentur. (a)

A. C. 1546. Ferd. 20. Ind. 4. P. 25. A.

XXXVII. Quod non Hungarus ad Turcicam legationem a Ferdinando missus fuerit; regni status, in comitiis Posoniensibus ad 25. Ian. congregati, sibi dispuicisse, hoc art. *IV.* prodderunt: „ In componenda pace vel induciis cum Turca rex Hungarorum consilio vtatur. “ (De subsidio deinceps articulis *V.* *VI.* *VII.* *VIII.* *IX.* *X.* *XI.* *XII.* *XIII.* *XIV.* agitur) „ *XV.* Regnicolae in suis veteribus libertatibus conseruentur. *XVI.* Praelati gen-

(a) *Ibid.* p. 506 - 530.

„ gentes — in confiniis adhuc alant. *XVII.* Expeditionem ad generalem nobiles viritim penes personam regis ituri. *XVIII.* Rex in Hungaria pro maiori parte resideat. *XIX.* Rex copias in regno conseruet. — *XX.* Rex militem ex omnibus comitatibus conducat. *XXI.* Nobiles seruire possint praelatis et baronibus, qui regni libertates tueruntur. — *XXII.* Rex ad seruitum suum dignos recipiat praefectos. — *XXIII.* Rex quales conducat ad seruitia sua? *XXIV.* Bona, ab obitu Ludouici R. occupata, remittantur. *XXV.* Malefactores publici — puniantur. *XXVI.* Violentiae priuatorum ordinario processu requirantur. *XXVII.* Tyrannides — puniantur. *XXVIII.* Fortalicia, non uiter erecta, distrahantur. *XXIX.* Regina Maria inducatur ad remittendas arces. — (*XXX.* — *XXXVIII.* De iudiciis agitur. *XXXIX.* De iuramento comitum ut alias.) *XL.* Comitatus — Rex defendat. *XL.* Nobiles profugi — ab omni solutione taxarum — sint exempti. *XLII.* — Fortalicia, defensioni minus necessaria, in regno Sclauoniae diruantur. — *XLIII.* Sclauoniae regnum rex diligenter tueatur. — *XLIV.* Castrorum fiat prouisio. *XLV.* Agriensi ecclesiae de episcopo et arcii de praesidio prouideatur. *XLVI.* Tisfóküz insulae libertates veteres obseruentur. — *XLVII.* Debita Hispanorum creditoribus refundantur. *XLVIII.* Monetarum falsarum culores puniantur. *XLIX.* Vada inconsueta teloniaque sicca tollantur. *L.* Ciuitatum libertates obseruentur. *LI.* Negotiatores, solutis soluendis, liberum transitum per regnum habeant. *LII.* Rex comitatus et ciuitates partium superiorum defendat. *LIII.*
 „ Posseſſ-

„ Possessiones , a suo auulsae comitatu , eidem rur-
 „ sus incorporentur . *LIV.* Tricesimae — eliberen-
 „ tur . — *LV.* Decimae vsque festum B. Georgii
 „ nemini arendentur . *LVI.* Castella , nouiter erecta ,
 „ demoliantur . — *LVII.* Metae regni vnde quaque
 „ rectificantur . *LVIII.* Bona , per Mauricium ,
 „ march. Brandeb. occupata , restituantur . *LIX.*
 „ Poloni in Hungaria et Hungari in Polonia com-
 „ mercia libere exerceant . — *LX.* Inscriptionum
 „ causae per D. locumtenentem discutiantur . “
 Ferdinandus , his articulis 60. Posonii confirmatis ,
 Viennam , inde Ratisbonam petiit , quo Carolus ,
 podagricis doloribus impeditus , nonnisi 6. Iunii ve-
 nire potuit . Hic orthodoxis concilium Tridenti-
 num probantibus , heterodoxis respuentibus , cae-
 sar , desperata pace , bellum in Simalcaldicos foede-
 ratos decreuit . (a)

A. C. 1547. Ferd. 21. Ind. 5. P. 10. A.

XXXVIII. In hoc bello partem etiam Hungari
 habuerunt , e quibus equites 1150. Franciscus Ny-
 riarius Tirnauiam , inde Pragam adduxit . Hinc ad ca-
 stra caesaris ire iussi , cum eodem ad Mülbergam
 consederunt . Quum autem Fridericus , Saxoniae
 dux , praelii fortunam experiri noluisset , celeri fu-
 ga Vittembergam se recipere voluit . Hungari , qui
 primi fluuium Albim , humeris tantum eminentes ,
 traiecerunt , fugientem assequuti , maximum ad il-
 lustrem victoriam momentum adtulerunt . Ex iis
 enim

(a) *Ibid. p. 547. - 627.*

enim Iosephus Luka Quinqueecclesiensis Fridericum, armis et crista conspicuum, leuiter in facie vulneratum cepit, et palmam ex eius manibus extorlit. Hungaris, quorum ope Pragenses quoque Ferdinandus ad officium reuocauit, cum ingentibus spoliis et gloria domum reuersis, Solimanus ea potissimum victoria permotus fuisse videtur ad quinquennales inducias Ferdinando concedendas, quae nonis Octobribus hoc anno Constantinopoli subscriptae sunt ea conditione, ut, Turcis in possessione rerum occupatarum relictis, Ferdinandus Solimano quotannis aureorum 30. millia penderet, non tam pro tributo, quam honorario iureque belli redimendo. (a)

XXXIX. Ferdinandus, de his induciis ad status Hungariae relatus, conuentum in mensem Novembrem Tirnauiam edixit, vbi hi 39. articuli sunt conditi: „ *I. Gratiarumactio regnicolarum. — II. Induciae cum imperatore Turcarum — III. Loca finitima sub induciis praesidiis muniantur. IV. Concordiae, in regno retinendae, ratio. V. Rex pro maiori tempore in Hungaria maneat. — VI. Milites nostrates conducantur. VII. Subsidium pro facultate regni offertur. VIII. Contributio 2. flor. — IX. Duo thesaurarii elegantur. — X. Contributionem exigendi modus. XI. Restantiae contributionum exigantur. XII. Oppressiones — fieri prohibeantur. XIII. Gentes conducantur. — XIV. Oratoribus — expensae suppeditentur. XV. Loca finitima praesidio firmando sunt. XVI. Contributio tie regnicolarum non sufficit ad conseruationem* „ con-

(a) *Ibid. p. 629 - 684.*

„ confiniorum. *XVII.* Domini et nobiles equites et
 „ pedites paratos habeant. — *XVIII.* Capitaneus
 „ supremus quibus in casibus exsequutiones per-
 „ agat. *XIX.* — Agiae, vel Nitriae vel Sempta-
 „ uiae maneat. *XX.* — Alter quoque nominandus.
 „ *XXI.* Iauriensis episcopatus decimas, Germanis
 „ inscriptas, rex ad se recipiat. *XXII.* Bona et pro-
 „ uentus, violenter occupati, remittantur. *XXIII.*
 „ Indebitam actionem quis nonnisi in prima instan-
 „ tia deponere possit. *XXIV.* Moneta in priori
 „ liga crudatur. — *XXV.* Kolos abbatiae fortali-
 „ cium demoliatur. *XXVI.* Colonis vetus migran-
 „ di libertas restituitur. *XXVII.* Colonus quomodo
 „ alio migrate possit. *XXVIII.* Colonum violenter
 „ abducentis poena. *XXIX.* Colonum fugituum
 „ non restituentis — poena. *XXX.* — In colono-
 „ rum translatione fideliter non procedentium poe-
 „ na. *XXXI.* Iudicum nobilium a iudicio ad sedem
 „ comitatus appellatio datur; hinc ad tabulam re-
 „ giam. *XXXII.* Poena insurgentis contra viceco-
 „ mitem. — *XXXIII.* — Salarium in translatione
 „ colonorum. *XXXIV.* Tricesima boum — redu-
 „ catur. — *XXXV.* Decimae arendentur per de-
 „ nunciationem. — *XXXVI.* Nobiles profugi deci-
 „ mas soluere non teneantur. *XXXVII.* Metae re-
 „ gni — rectificantur. *XXXVIII.* Capitulo Castris
 „ ferrei bona — restituantur. *XXXIX.* Ad suppli-
 „ cationes priuatas rex respondeat. “

A. C. 1548. Ferd. 22. Ind. 6. P. 1. A.

XL. Aberat Ferdinandus Augustae, quum Tir-
 nauiae haec agerentur, ubi quam operam suam in
 pro-

profligandis belli Germanici reliquiis et comprimento nouandae religionis studio Carolo fratri sociasset; Hungariae non oblitus, leges ad se perlatas partim illustrauit, partim confirmauit 22 Febr. 1548. Concessit etiam, ut Petrus Perenyius libertati patriaeque restitueretur. Sed priusquam libertate frui potuisset; quinquennali carcere Neostadii tolerato, morbum contraxit et mortem obiit. Ab eius vidua filioque Gabriele Ferdinandus arcem Agriensem illico repetiit, datis Augusta 9. Martii litteris, vbi Carolus, imperium ad concordiam reuocaturus, quamdam religionis formulam, quam *interim*, dum aliud ab oecumenico concilio decerneretur, omnes tenebrent, praescripsit. Hinc, solutis comitiis, Ferdinandus Viennam mense Iulio reuersus est. (a)

XLI. Dum Carolus imp. propter formulam *interim*, quae tam catholicis, quod caesareae potestatis limites excesserit, quam acatholicis, quod quidlibet sentiendi libertatem restrinxerit, displicuit, cum Germanis iugatur; Ferdinandus, de Hungariae tranquillitate sollicitus, comitia Posonium indixit, vbi conditis articulis 71. primis quidem 4. rex laudatur; deinde 9. aliis religioni sic consulitur:

„ *Art. V.* Religio ad pristinam normam redigenda. *VI.* — Qua ratione possit ad pristinam formam redigi? *VII.* Litteris operam nauantes. — *VIII.* Bona ecclesiastica a laicis auferantur. — *IX.* — Pro confirmationibus episcopatum summus pontifex gratis concedendis — interpellandus est. *X.* Archidiaconi idiotas — concionari „ in-

(a) *Ibid. p. 746.-753.*

„ inhibeant. *XI.* Anabaptistae et sacramentarii e
 „ regno pellendi. *XII.* Ecclesiarum desertarum bo
 „ na ad praedicatorum intentionem et erectio
 „ nem scholarum conuertantur. *XIII.* Concilium
 „ per summum pontificem celebrari petitur. „ *Ex*
 reliquis praecipuos tantum memorabimus. „ *Art.*
 „ *XIV.* Obedientia regi ab omnibus praeflenda.
 „ *XV.* Inobedientes vti puniantur. *XVII.* Palati
 „ ni creatio in aliud tempus reiecta. *XIX.* Comi
 tatuum regni bisfariam — diuisio. *XXI.* Iura regni
 „ reuideantur et corrigantur. *XXII.* Rex in Hun
 garia maneat. — *XXIII.* Subsidium 2. flor. —
 „ *XXIV.* Coloni, Turcis vestigales, dimidium ob
 lati subsidii soluant. — *XXIX.* Salium Maromaro
 siensium cura habenda. — *XXXII.* Colonorum
 „ migratio ad tempus conditionaliter suspenditur.
 „ *XXXIII.* Colonorum census — *XXXIV.* — Ser
 uitus — *XXXV.* — Aratura. *XXXVI.* Vinearum
 „ cultura, falcatio, messis. *XXXVII.* Colonus per
 totum annum 52. diebus seruiat domino tantum.
 „ *XXXVIII.* Inquilini seruant pro facultate. —
 „ *XLII.* Colonus qua de cauſa de bonis domini sui
 „ migrare possit? — *XLIX.* Praedones alentes quo
 modo puniantur? — *LI.* Monetarum cusio et
 cursus. — *LIV.* Telonium — pro cupro vehen
 do quando non soluitur? *LV.* Tricesimae a nobi
 libus non exigantur. *LVI.* Libertates statuum
 conseruentur. *LVII.* Comitatus, per Fr. Geor
 gium avulsi, recuperentur. *LVIII.* Tricesimae,
 per Fr. Georgium erectae, tollantur. — *LX.* De
 cimas in specie exigere licet. — *LXI.* Decimae,
 si arendandae sint, dominis terrae locentur. *LXII.*
 Decimas rustici conuehere — non cogantur.
 „ — *LXIV.*

„ — *LXIV.* Capitulum Varadiense exsequutionem
 „ peragat. — *LXVI.* Comitis non iurati et vio-
 „ lenti poena. — *LXVIII.* Szakoltzenses terras eo-
 „ rum Morauis non vendant. — *LXX.* Vicecomitis
 „ electio. *LXXI.* Litterae, quae in arcibus Poson
 „ et Sáros existunt, restituantur. “

A. C. 1549. Ferd. 23. Ind. 7. P. 21. A.

XLII. Bello contra Mathiam Basonem in his comitiis decreto, quod is *in partibus superioribus per satellites suos certis in locis itinera iam pridem obfederit, multaque latrocinia commiserit*, Salmen-sis aduersus illum et Melchiorem Balassa, paris criminis reum, ducere copias iussus, Leuam, vnde Melchior in Transsiluaniam effugit, et Chabragum, deinde Muraniam arcem vi cepit, ac de Basone praecipuisque latrocinii sociis supplicium capitis sumvit. Postquam Salmen-sis tot munitissimas arces hostibus eripuit et Ferdinandi iuribus asseruit; difficile non fuit Agriam, cuius restitutio tam a Petro Perenyio, quain ab eius filio Gabriele promissa fuit, in eiusdem potestatem redigere. Interim in Transsilua-nia fluctabant omnia; qua deserta, Verantius, magno Hungaris usui futurus, ad Ferdinandi partes transiit. Exortis inter Martinusium et Petrouitsium dissensionibus; ille reginam cum pupillo Transsiluania depellere constituit. Ea de re cum Ferdinandi legatis Bathorini colloquutus, se, Turcicae societatis et perfidiae pertaesum, Ferdinando Transsiluaniam et sacram corona-m redditurum promisit, si pupillo de reddendo patrimonio caueretur, aliisque principatus illi con-ferretur. Ea res magnos apud Turcas motus exci-tabit,

tabit, qui ne tempore quidem induciarum quiescere voluerunt, magnasque Hungaris iniurias passim intulerunt. (a)

A. C. 1550. Ferd. 24. Ind. 8. P. 6. A.

XLIII. Ferdinandus, ex Bohemia sub initium anni huius in Hungariam reuersus, comitia Posonii celebrauit, et conditos illic articulos 78. confirmavit, e quibus praecipuorum duimtaxat capita perstringere satis fuerit — „Art. IV. Quod rex in Hungaria maneat. V. Maximilianus rex ex Hispaniis in Hungariae moderatorem accersiri petitur. — „ — VIII. Damna, per milites quibusdam illata, ex dicta refundantur. — IX. Indueiae cum Turca initiae. — X. Reformatio decretorum non retardetur. — XII. — Sanctae Rom. ecclesiae omnes adhaereant. — XIII. Episcoporum in promouenda religione officium. XIV. Episcoporum confirmatione a papa petenda. XV. Orator ad sumnum pontificem mittendus. XVI. Seculares pareant episcopis. XVII. Decimae reddantur. — XVIII. — Praelatura bene meritis conferantur. XIX. Bona conuentuum desertorum ad erectionem scholarum conuertantur. XX. Episcopi bona auctoritate regia recuperent. XXI. — XXXIII. “ (His 13. articulis ratio subsidium exigendi describitur) „ XXXIV. Migratio colonorum libera. XXXV. Colonorum seruitus. — „ XXXVII.

(a) *Ibid. p. 865. — 934.*

„ XXXVII. Colonus quomodo migrare possit? —
 „ XXXIX. Colonus praetextu — fideiussionis deti-
 „ neri non potest. XL. Commissarii ad reuisionem
 „ metarum — delegandi. XLI. — Scepsum dele-
 „ gti. XLII. — Szakoltzam delegati. XLIII. — Ver-
 „ sus Kuszegh conscripti. XLIV. — In Sclauoniam
 „ designati. XLV. — De quibus tractent in liliti-
 „ bus regni? — XLVII. Abbatia Borsmonostra vt
 „ iurisdictionis regni sit. — XLVIII. Monetae Hun-
 „ garicae liga redigatur ad monetam Germanicam
 „ (*cum imagine B. V. M.*) XLIX. Moneta Hun-
 „ garica — in Austria accipiatur. L. Iudiciorum 4.
 „ termini ad duos redigantur. „ LI. — LVIII. (De
 „ iudiciis celebrandis) „ LX. Comitatus superiorum
 „ partium ab insolentiis episcopi Varadiensis (*Mar-*
 „ *tinusii*) defendantur. — LXI. Capitulorum et con-
 „ uentuum desertorum sigilla rex conquiri curet.
 „ — LXII. Sigillum singuli comitatus habeant. —
 „ LXIII. Agriense capitulum — in quibus comita-
 „ tibus exsequutiones peragat. LXIV. Archiepiscopi
 „ Strigonensis et prioris de Lövöld priuilegium. —
 „ LXVIII. Sale Polonico comitatus partium regni
 „ superiorum quando vtantur? — LXXI. Commis-
 „ sarii in Sclauoniam mittendi. — LXXII. Coloni-
 „ Sclavi ad loca sua redire permittantur. LXXIII.
 „ Fridericus Malatesta secretarius in Hungarum
 „ creatur. LXXIV. Conuentus — celebrari debeat
 „ circa festum S. Georgii. — LXXVII. Externi in
 „ Hungaros quomodo per regem creandi? LXXVIII.
 „ Ciuitatum liberarum libertates obseruentur. —
 „ Datum 13. Febr. 1550. “

XLIV. Ad prohibendas Turcarum in superio-
 rem Hungariam incursiones, C. Salmenis Szolnoki-
 num

num sub medium Septembris communire coepit, egregiamque munitionem spatio 17. dierum absolut. In Transsiluania, dissidiis inter Isabellam et Martinum auctis, Solimanus, ad tuendam reginam et pupillum, Budensem purpuratum ire iussit. Hic, positis inter Szegedinum et Szolnokihum castris, metum Ferdinandaeis incussum, ne, Transsiluanis omis- sis, arma contra nouam hanc munitionem, quam, infractis induciis, excitatam criminabatur, verte- ret. Sed, his hoc metu solutis, copias in Transsil- uaniā promovit Martintius, qui reginam Albae 37. diebus obfederat, cum ea conciliatus, obuiam Turcis processit, eosque profligatos Budam iter re- metiri coegit. Indignatus autem reginae, cuius nunciis aduersum se barbaros euocatos fuisse non ignorabat, telam, quam texere clam cooperat, per- texere denique constituit, Ferdinandoque Transsi- luaniam proditurus, Vatadinum, inde Dioszeginum, vbi C. Salmensem et Bathorium esse clamdestinis nunciis acceperat, concessit. Hic, collatis cum Ferdinandi legatis consiliis, pactum anni superioris instaurauit; montuit tamen, ut miles armatus haud procul a prouincia collectus teneretur, cuius auxi- lio reginam e Transsiluania, si reluctaretur, cum pupillo relegate posset. (a)

A. C. 1551. Ferd. 25. Ind. 9. P. 29. M.

XLV. Ad ea, quae legati Ferdinandaei cum Martinusio transfererant, in effectum deducenda Tho-

D 2

mas

(a) *Ibid.* p. 1081 + 1150.

mas Nadasdius in locum Nicolai Salmii, sub exitum anni superioris Agiae defuncti, socius Andreeae Bathori cum Sigismundo Herberstein additus fuit. Isabella, quae prius, auersata Turcicam amicitiam, ad tradendam Ferdinando Transsiluaniam consensit, Petrouitsii consilio Turcarumque nunciis in transuersum acta, captatis per hiemem suorum studiis, omnem fere spem legatorum euertit Ferdinandus igitur, a Martinusio de rebus leuitate regiae commutatis admonitus, duce Castaldo Hispanos Germanosque milites in Transsiluaniam properare iussit. Horum aduentu territa regina, flens in has conditiones consensit: (a) „ Transsiluania cederet.
 „ S. Coronam et Cassouiam redderet: ipsam 100.
 „ millia aureorum numum dotis nomine acceptu-
 „ ram: filio principatum Opolensem in Silesia et
 „ patrimonium, quod ad 40. arces firmas opulen-
 „ tasque constituat, restitutum iri: venturam in
 „ coniugem Ferdinandi filiam minimam natu; dum
 „ ambo ad nubiles aetatis annos peruerent. “ Pa-
 Etis conuentis vtrimeque iureiurando firmatis, regina S. Coronam Ferdinandi legatis tradidit, arcibusque Castaldo cedi iussis, Transsiluania valere iussa, Cassouiam concessit, inde Silesiam petitura.

XLVI. Quum accessione Transsiluaniae consulatum Hungariae videretur; maioribus ea cladibus et nouis diuturnisque bellis obiiciebatur. Solimanus enim, indignatus, ademtam a Ferdinando prouinciam, quam ipse pupillo concessisset, Maluetio, Ferdinandi legato, contra iura gentium in carcerem con-

(a) *Illi. L. XVI. p. 183. vel 192.*

coniecto, Mehemetem in Transiluaniam proficisci, reginamque cum filio restituere iussit. Ille, contra
 etis 60. millibus armatorum, primum quidem per-
 fidia Retsam, deinde ditione plurimas ad Tibiscum
 et Marusium arces occupauit. Inter has eminebat
 Lippa, turpiter a Ioanne Petö deserta, quam Vla-
 mani cum 5000. tuendam reliquit. Ipse vero, post-
 quam Temesuarinum, a Stephano Losontzio fortiter
 defensum, 14. dierum spatio necquicquam oppu-
 gnasset; retractis summo silentio tormentis, castra
 Belgradum reduxit. Interea Martinusius, in colle-
 gium cardinalium ad Ferdinandi commendationem
 adscitus, ad vindicandam Lippam cum Castaldo se-
 leetas copias adduxit; nec multo post Vlamanem,
 in maximas difficultates coniectum, ditione facta,
 liberum cum 1300. barbaris dimisit. Castaldus, hac
 re vehementer offensus, postquam pro hibernis ad
 Aluintzium castellum peruenit; ad Martinusium e
 medio tollendum Sforciā Pallauicinum constituit.
 Hic ad illum, matutinis precibus intentum, Marcum
 Antonium immisit. Is admissus, vt litteris, in sui
 commendationem ad Ferdinandum regem scriptis,
 nomen suum subscriberet, diligenter orabat, eum-
 que, sumto calamo, subscribere volentem, pugio-
 ne transfixit, *idibus Decembris*, vt Iltuanius per-
 habet. (a) *Cadauer*, inquit ille, *multis foede con-*
fossum vulneribus, cruento taboque deformatum, incre-
dibili rerum humanarum inconstitiae exemplo, 70.
amplius dies neglectum, inhumatumque, in vestibulo
eius cubiculi, in quo erat occisus, iacuit; nec nisi ad

D 3

initium

(a) *Libr. XVII. p. 194. - 201.*

initium mensis Martii tumultuario funere a sacerdotibus collegii Albensis — tumulatum. (a)

A. C. 1552. Ferd. 26. Ind. 10. P. 17. A.

XLVII. Variis de Martinusii caede iudiciis enatis, alii quidem Ferdinandum nimiae credulitatis accusarunt, quod Castaldi suspicionibus deludi se siuerit; alii iustum tot caedium, in bello, quod Martinusius suscitauerat, patratarum poenam illum dedisse censuerunt. Ferdinandus, recepta sacra corona, sub anni superioris exitum in 22. Februarii comitia Posonium indixit, in quibus conditi 46. articuli; praecipuorum capita haec sunt: „ *Art. I.* „ Transsiluania, cum aliis partibus regni inferioribus, recuperata. *II.* Ad bellum contra Turcarum principem status se regi promtos offerunt. *III.* Stipendio externo nemo Hungarorum hac vice militet. — *IV.* Subsidium trium florenorum offeratur. — *V.* Damna deinceps regnicolis ne infarrantur a militiibus — *VII.* Articuli, de religione confessi, ab omnibus obseruentur. *VIII.* Colonorum migratio in priori statu relicta. — *X.* Milites exsoluendi modus et tempus. *XI.* Seruitorum conductorum annum salaryum. — *XIII.* Equitum et peditum solutionis et stipendii quantitas. *XIV.* Victralium, ad exercitum conuehendorum, ordo. *XV.* — Praefecti militibus Hungariss praeficiantur Hungari. — *XVI.* Bonorum occupatione

„ cupa-

(a) *Hist., Cr. T. XXII. n. 1440. — 1445.*

His, quum haec scribo, nondum editis, non paginae, sed numeri paragraphorum indicantur.

„ cupatorum ratio. *XVII.* Fassiones coactae — ir-
 „ ritae sint. *XVIII.* Iauriensis ecclesiae prouentus
 „ restituantur. *XIX.* Iniuriae, inter vnius partis et
 „ alterius subditos illatae, obliuioni tradantur. *XX.*
 „ Donationes vtriusque principis — in suo vigore
 „ permaneant. — *XXI.* Ioannis regis propria bona.
 „ *XXII.* Donationes reginae Isabellae et eius filii
 „ ac aliorum irritae sint. *XXIV.* Palatino crea-
 „ to, uniuersae caussae — iudicentur. *XXV.* Eccle-
 „ siastica iudicia — continuo fiant. — *XXVI.* Iudi-
 „ cia de rapinis et violentiis etiam in bello fiant.
 „ *XXVII.* Causae continue iudicentur — *XXVIII.*
 „ Caussae viduarum. *XXIX.* Decimae quomodo
 „ arendentur. *XXX.* — *Vetores libertates.* — *XXXI.*
 „ Externi officiales iudiciis regni subiaceant. *XXXII.*
 „ Maximilianus cum plena auctoritate in Hungaria
 „ permanere dignetur. *XXXIII.* Arces, ad Austriam
 „ impignoratae, redimantur. *XXXIV.* Metarum re-
 „ gni negotia. — *XXXV.* Telonia sicca et noua
 „ tollantur. *XXXVI.* Fodinarum nouarum erectio.
 „ *XXXVII.* Aurum et argentum extra regnum non
 „ educantur. *XXXVIII.* Comites iurent in comita-
 „ tibus. — *XXXIX.* Comitatuum membra distracta
 „ in suum corpus redigantur. — *XLI.* Capitula vel
 „ conuentus, nisi ad minus 5. personas ecclesiasti-
 „ cas habuerint, exsequutiones facere non possint.
 „ *XLII.* Praelatura — ac officia baronatus Hunga-
 „ ris conferantur. *XLIII.* Maletactores publici pu-
 „ niantur. *XLIV.* Iudicia Cassouiae celebrentur.
 „ *XLV.* Nobiles profugi — in ciuitates recipientur.
 „ *XLVI.* Moneta parua — cudatur. “

XLVIII. In iisdem Posoniensibus comitiis Ferdi-
 nandus Andream Báthori regendae Transsiluaniae

vaiuodam praefecit, certisque limitibus eius potestatem circumscriptis. Dum autem, cūmmunicatis cum Castaldo consiliis, prouinciam vndique communiuit; ad defectionem a Solimano sollicitatus, nec minis, nec promissis a fide dimoueri potuit. Ferdinandus, non ignarus, Solimanum Transiluaniae iacturam otiosis oculis non spectaturum, in omnem partem curas conuertit, ac in primis Poloniae regis auxilia per legatos implorauit. Polonis nec quicquam sollicitatis, nostri, cum barbaris ad Szegedinum congressi, variam fortunam experti sunt. Primum enim vrbe potiti, quum, ea direpta, crapulae vacabant; ab Alyo, Budensi purpurato, quem Hederbegus, arcis praeteetus, clam euocauerat, oppressi, partim caesi, partim Tibisco mersi, 5000. perierunt. Postquam idem Alyus Vesprimium per summam perfidiam Christianis eripuisset; praesidiariis contra fidem datam caesis aut in captiuitatem abductis, obuiam Achomati, quem Solimanus ad obsidendum Temesuarinum miserat, processit. Praefuit arcii Stephanus Losontzius, vir fortissimus, qui quum ultra mensem strenue hostibus restitisset, commeatus et pulueris inopia laborantium suorum precibus ad ditionem coactus, a Turcis, nefarie violata fide, caesus est. Temesuarinum, tam infeliciter amissum, ultra sesqui seculum sub iugo Turcarum gemit, nec illud ante 1716. annum exuet. Karansebesino postea Lugosinoque deditis, Aldano quoque Hispanus Lippam ignominiose deseruit et succendit. Cuius exemplo turpiter et Solmosinum, et Chanadinum a Christianis desertum Turcisque proditum est. Sub idem tempus Alyus Budensis, cūmmunicatis cum Achomate consiliis, prouinciam Neogradensem ad

prae-

praedam designauit, arcesque Dregeliam, Szetse-niam, Bussam, Hollókö, Buiakum, Gyarmathum partim vi, partim fraude, partim metu fugaque nostrorum occupauit. Ferdinandus ad sistendum Turcarum impetum arcesque recuperandas Erasmus Teiselium, Iaurinensem praefectum, cum Sforcia Pallavicino, qui Martinus necem intulerat, cum selectis 10. millium armatorum copiis misit. His Alyus, antequam cum 7. millibus nobilium Hungarorum, ad Fülekinum congregatorum, coniungere se potuisset, occurrit, ac in campis Palastiensibus (*Istuanio Pleffouitiensibus*) commissio praelio, tanta clade Ferdinandaeos affecit, ut, vtroque duce capto, 40. signa militaria cum multis captiuis Constantinopolim miserit. (a)

XLIX. Cursum tot tantarumque victiarum, quas partim Aly, partim Achomates retulit, vna tandem Agria stitit. Quamvis enim Szolnokinum, ad Tibisci Zagyu aequaque confluentem excitatum ac egregie communum, Ferdinandaei foedissima fuga deseruerint; Agria tamen, virtute duorum Stephanorum, Dobonis et Metskeii, feliciter omnes conatus hostiles elusit. Postquam 42. diebus inuita constantia 2000. Christianorum contra 150. millia barbarorum depugnassent; Achomates, pluribus aggressionibus cum ingenti strage suorum necquicquam tentatis, obsidionem inglorius soluit. Ignarus obsidionis irritae Solimanus, minaces litteras ad Transsiluanos misit, ut Germanos eiicerent Isabellainque cum filio reducerent. Sed perculsus Castaldus ita confirmauit, ut eidem

(a) *Ibid.* n. 1449. - 1454.

eidem renunciauerint, nullis se minis et armis à fide, quam Ferdinando iurauerant, abduci posse. (a)

A. C. 1553. Ferd. 27. Ind. II. P. 2. A.

L. Ferdinandus Stephanum Dobonem, in prae-
mium Agriae fortiter defensae, vauodam Transsil-
uaniae constituit, eique socium Franciscum Ken-
dium addidit. Multarum tamen arcium iacturam pa-
sus, vt periclitanti Hungariae succurreret, comitia So-
pronium in diem 9. Aprilis indixit, in quibus articu-
li 30. conditi sunt hoc ordine: „ *II.* Expeditioni vi-
„ ritim penes regem aut eius filium — interesse re-
„ gnicolas statuitur. *III.* — Maximilianus rex cum
„ sufficienti mandato paterno in Hungaria maneat.
„ *IV.* Expeditionis particularis apparatus. *V.* Colo-
„ ni ad operas arcium gratuitas non cogantur. *VI.*
„ Subsidium 2. florenorum. — *VII.* Religionis et de-
„ cimarum negotium relinquitur in statu priori, *VIII.*
„ Decimas suas ecclesiasticae personae, quibus vo-
„ lunt, — locare possunt. *IX.* Beneficia eccllesiasti-
„ ca conferantur. — *X.* Colonorum transmigratio
„ — in priori statu relinquitur. *XI.* Colonus diebus
„ 40. toto anno domino suo seruiat. — *XII.* Vini
„ educillandi per colonos modus. *XIII.* Coloni mi-
„ gratio fieri possit, vno iudice nobilium et iurato
„ praesente. — *XV.* Decretum reformatur. — *XVI.*
„ Equitum salarymenstruum Hungarici flor. 3.
„ peditum flor. 2. *XVII.* Victualium limitatio. *XVIII.*
„ De tricesimis et tricesimatoribus. *XIX.* Libertates
„ regni seruentur. *XX.* Iudicia generalia et lo-
„ locum-

(a) *Ibid. n. 1455. - 1456.*

„ cum tenentis celebrentur. — *XXIII.* Tallerorum
 „ et denariorum Hungaricorum cusio. *XXIV.* Li-
 „ brorum haereticorum editio. — *XXV.* Agriensium
 „ militum in subsidium, qui in obsidione arcis per-
 „ seuerarunt, denarii 10. contribuuntur. — *XXVIII.*
 „ Reuisiones differentiarum inter Hungaros et vici-
 „ nas prouincias ac Poloniam fiant. *XXIX.* Ciui-
 „ tates lib. et mont. de mercibus telonium non sol-
 „ uant. *XXX.* Comitatuum honores Hungaris con-
 „ ferantur. — “

LI. Quod articulo *IX.* de conferendis beneficiis
 sancitum fuit, Ferdinandus effectui datus, vacuis
 ecclesiae Hungaricae cathedris pastores dedit, Stri-
 goniensi Nicolaum Olahum, Agriensi Franciscum Uj-
 lakum, Transsiluanensi Paullum Abstemium, Va-
 radinensi Mathiam Zaberdinum, Quinquecclesiensi An-
 tonium Verantium, Vaciensi Blasium de Petri-Varadino,
 Laurinensi Paullum de Gregorianch, Vesprimensi An-
 dream de Kóyes. Ex his Antonius Verantius ido-
 neus est vijsus, qui Constantinopolim cum Franci-
 sco Zaio, classis Danubiana praefecto, legatus a
 Ferdinando destinaretur. Comaromio 17. Iulii pro-
 fectus, communī nomine plures ad Ferdinandum lit-
 teras Vetero-Buda, Belgrado, quo 31. Iulii perue-
 nerunt, Constantinopoli, quo 25. Augusti pertige-
 runt, dedit, eique perscripsit, *inxorabili pertina-
 cia decreuisse Turcam, ut Transsiluania reginae Isa-
 bellae filio tribuatur. — IX. Sept.* Obseruat tamen,
Turcas non pupillo, sed sibi Transsiluaniam venari.
Die 1. Nou. Hinc etiam Transsiluanos de periculo
 commonuit, 17. Nou. (a)

A. C.

(a) *Ibid. n. 1459. - 1461.*

A. C. 1554. *Ferd. 28. Ind. 12. P. 25. M.*

LII. Omnia tamen in Transsiluania tantopere turbata fuerunt, vt Abstemius episcopus deserendam eam esse censuerit. Praecipuus malorum omnium auctor Petrouitsius erat, qui non tantum pupillum reducere, sed et auitam religionem euertere conabatur. Ferdinandus contra nihil non egit, vt tam in Transsiluania, quam in Hungaria veram religionem, et cum ea veterem felicitatem reuocaret. Incensi huius studii sui luculentum etiam in Posonitnsibus comitiis, prima Martii hoc anno celebratis, specimen exhibuit, in quibus 24. articuli sunt conditi, praecipuorum capitibus ita designatis: „ — IV.
 „ Subsidium duorum florenorum offertur. — VI.
 „ Palatinus necessario creandus. — VII. Religionis „ in negotio priorum annorum constitutiones ser- „ uentur. VIII. Colonorum ad confinia per vires „ operae pro pretio praestentur. IX. Operarii ver- „ beribus non afficiantur. — XIII. Ciuitates et ar- „ ces impignoratae Polonis et Austriacis, vt redi- „ mi possint, curandum. — XIV. Arcium amisko- „ res puniantur. XV. Bona, occupata per quos- „ cumque, remittantur. — XVI. Iudicia celebren- „ tur. — XVII. Talleri cudantur ad ligam 14. loto- „ num — XVIII. Subsidium denariorum 10. pro „ captiuis Agriensibus ad manus Ladislai de Mossótz „ assignetur. XIX. Comites vbique creentur, qui „ in comitatibus bona habent, et iurent. — XXII. „ Moneta Hungarica vbique recipiatur. — XXIV. „ Ciuitates partium superiorum ad labores non co- „ gantur. “ Quod articulo VI. constitutum fuit, id Ferdinandus ad vota Hungarorum mox praestit,

palatinum creando. Thomam Nadasdium 15. Aprilis. (a)

LIII. Istuanus Salgonis ad annum 1552. Fülekinis iacturam ad an. 1553. refert; sed neutrum locum hoc anno fraude Turcarum interceptum esse, certum est ex Verantii litteris, ad Ferdinandum 17. Nou. an. 1554. Constantinopoli datis in haec verba: „ Arces Filek et Salgo plane in hostium potestatem deuenisse, septima tandem huius mensis dubium nobis exemptum est.“ Erat Fülekum editio monti, qui crepidines arduas ad septemtrionem habebat, impositum; ea tamen parte fenestella quaedam, per quam fortes eiiciebantur, minus custodita fuit. Huius indicium postquam Hamsabegus, Szetsenensis praefectus, accepit; nocte submissis in summo silentio militibus, arcem occupauit. Quia vero hoc contra fidem induciarum actum est; Hamsabegus his potissimum rationibus sceleris sui culpam ab se dimouere conatus est, ut laudatus Verantius ad Ferdinandum scripsit: „ quod Rebek, arcis possessor, fuerit homo liber, neminem dominum habens; quod Ferdinandi Solimanique hostis ac omnium praedo fuerit; quod Ferdinandus Turcis eum opprimendum concesserit. “ Quibus commentis a Verantio conuulsis, Ibraimus pronunciauit: *Hamsabegum perperam egisse*; nec tamen, ut arx redderetur, efficere potuit. Verantius quinquagenis plures hoc anno litteras, lectu iucundissimas, Constantinopoli dedit, quibus dolos Turcarum et ob-

stina-

(a) *Ibid.* n. 1462. - 1464.

stitutionem Solimani de repetenda Transsiluania pef-
scripsit. (a)

A. C. 1555. Ferd. 29. Ind. 13. P. 14. A.

LIV. Pluribus epistolis vrsuetat Verantius, vt collega Maluetius cum nouis mandatis quamprimum remitteretur. At, eo Comaromii morte sublato, Ferdinandus Busbequium Constantinopolim orato-rem misit; cuius item epistola de hac legatione sua, lectu dignissima, typis saepius repetitis vulgata fuit. Aberat tunc in Asia cum exercitu Solimanus, a quo cum sociis Amasiam euocatus, 9. Martii Constanti-nopoli profectus, 7. Aprilis ad Sultanum venit. Accepto non satis grato responso, Constantinopo-lim, inde Viennam reuersus, plures Verantianas epistolas et inducias nonnisi semestres secum detulit. Verantius obstinationis Solimani caussam reiicit in Galliae regem. Impieras, inquit, *Gallica Turci-cum in nos furorem exstimalat, principem hunc affi-duis petitionibus terebrando, vt, reiecta regis nostri amicitia et pace impedita, hac etiam via rebus suis, magno discrimine implicitis, opitularetur.* — *Ioannis enim regis filium et ab affinitate, et ab amicitia regis nostri abstrahere omni arte atque ingenio conatur.* — Sed haec obiter et supra modum dolenter, quod nos Christianorum lacerti Turcicis telis petant. Ita iam tunc Galli perniciem Hungariae regno funestissi-mam crearunt. (b)

LV.

(a) Ibid. n. 1465. - 1466. (b) Ibid. n. 1467. - 1468.

LV. Busbequio reuerso, Maximilianus loco Ferdinandi patris, qui comitiis imperii, loco Caroli fratris, interfuit, publica Hungariae negotia curabat, comitiaque Polonii mense Iunio celebrabat, in quibus conditi sunt hi 16. articuli: „ *I. Rex in Hungaria maneat, vel filium loco sui relinquat. II. Iudicia generalia et locumtenentiae celebrentur. — III. Subsidium regi offertur 2. flor. IV. Milites continui ut ex singulis 100. colonis 100. SS. duo interteneantur. — V. Decimorum ratione ecclesiasticae personae militem alant. VI. Insurrectio penes regem vel palatinum. — VII. Turcis vetigales coloni dimidium dicace soluant. — VIII. Tallerorum cusio relinquitur. — IX. Libertates regnicolarum in — teloniis seruentur. X. Violentiae et oppressiones. XI. Arcibus, in confiniis positis, rex prouideat. XII. Iauriensis ecclesiae decimae restituantur. XIII. Sententiae, inter Hungaros et Austriacos latae, exsequutioni demandantur. XIV. Telonia sicca tollantur. XV. Agriensis episcopatus decimae, ad conseruationem arcis eiusdem, in specie colligantur. XVI. Damna, quibusuis per milites illata, — ex stipendiis militum reparantur. “ Ad Augustana comitia, quae hoc eodem tempore, praeside Ferdinando, celebrabantur, ita Verantius sermonem dirigit: *An ad vos pertinere nostram viciniam non putatis? vel parsurum vobis communem hostem arbitramini; quum, effractis portis domus vestrae, in vos ipsos irruerit?* Tum contra Gallos questus, quis, inquit, in Hungariam fecit; quis iam in Germanias Turcae facit ac sternit iter? nonne Gallus? quis caesarum ac regum nostrorum, quis totius imperii consilia, volun-*

volvitates, studia et conatus ad eum defert? nonne Gallus? quis omnium reip. Christianae statuum disiungit animos, concordiam perturbat, arma distinet et corrumpit vires? — Idem Gallus. His iam tunc artibus regnum Christianissimum ad Christianam religionem alibi labefactandam abutebatur. (a)

A. C. 1556. Ferd. 30. Ind. 14. P. 5. A.

LVI. Quum nulla pacis impetranda spes esset; Ferdinandus, ut necessarii pro bello contra Turcas apparatus fierent, in sequentis anni principium comitia Posonium edixit, ubi conditorum 46. articulorum synopsis, praetermissis minus praecipuis, ita habet: „ I. Status et OO. regi se fortunasque suas „ submittunt. — III. Oblatio subsidii 2. flor. IV. „ Ad munitiones arcium a singulis colonis denarios „ 50.dari: — decernitur. — V. Comitatus Szaladiensis „ labores — VII. Praepositurae V. Budensis et Al- „ baeregalis labores — IX. Comitatuum Sopronien. et „ Vesprimiensis labores. X. Com. Posoniensis, Iau- „ rien. et Moson. — XI. Com. Nitrien. et Trinch- „ nien. — XVI. Com. Turótz, Árva, Lipto, Za- „ lyom, Bars et Hont — XVII. Comitatuum partium „ superiorum labores. XVIII. Locorum muniendo- „ rum situs bene consideretur. — XIX. Equites 3. „ ratione 100. colonorum continue alantur. — XX. „ nobiles — a 100. colonis 10. equites — et tot- „ idem pedites — mittant. XXI. Expeditioni gene- „ rali tam domini, quam nobiles viritim interesse „ teneant.

(a) *Ibid. n. 1467. - 1471.*

„ teneantur. *XXII.* Expeditio particularis. *XXIII.*
 „ Rebelles — puniantur. *XXIV.* Francisci Bebek
 „ proscriptio. — *XXV.* Religionis negotium. *XXVI.*
 „ Anabaptistae regno eiificantur. *XXVII.* Colonis ve-
 „ tus migrandi — restituta libertas. *XXVIII.* Colo-
 „ num, migrare volentem, iudex nob. — traducat.
 „ *XXIX.* Coloni transmigrantis domus domino terrae
 „ cedit; nisi intra 15. diem alteri vendiderit. *XXX.*
 „ Colonum, rite transmigrantem, retinens punia-
 „ tur. — *XXXI.* Colonus, clam — domino terrae
 „ discedens — vbique capiatur. — *XXXII.* Colonus,
 „ ad priorem dominum sponte redire volens, libere
 „ possit. — *XXXIII.* Coloni regni Hung. ad alia re-
 „ gna — ne recipiantur. *XXXIV.* Iudicia comitatuum
 „ partium superiorum — *XXXV.* Iudicia comita-
 „ tuum vltra et citra Danubium — *XXXVI.* Telo-
 „ nia sicca — *XXXVII.* Tricesimarum loca vetustio-
 „ ra — seruuntur. *XXXVIII.* Tallerorum cusio —
 „ cesset. *XXXIX.* Strigonien. ecclesiae capitulum per
 „ totum regnum exequutiones peragat *XL.* Nobiles
 „ — onera cum comitatu ferant. *XLIII.* Agriensis
 „ episcopatus decimas — domini terreltres pree aliis
 „ emere possint. — *XLVI.* Arcium finitimarum pro-
 „ ditores et desertores sine gratia puniantur. “

LVII. Dum haec pro publica salute Posonii de-
 cernebantur; Busbequius, Constantinopolim reuer-
 sus, tam ingratum de Transsiluania non remittenda
 nuncium ad Solimanum adtulit, vt is, palam se ho-
 stem Ferdinandi professus, et Transsiluanis extre-
 mam perniciem comminatus fuerit, nisi reginam
 cum pupillo reducerent, et ad inferiores Hungariae
 partes inuadendas oppugnandumque Szigetum ingen-
 tes copias dimiserit. A Transsiluanis igitur metu

Epit. Chron. P. III.

E

per.

perculis Isabella, per legatos reuocata, 22. Octobris Claudiopolim appulit, et comitiis ibi celebratis, e sententia statuum, episcopales redditus in suos usus conuertit. Quod idcirco factum censet Szedius, quod Isabella iam Arianismo per Georgium Blandratam afflata fuerit. Atqui prius illa decessit anno 1559. quam in Transsiluaniam medicus ille venisset anno 1563. qui Ioannem Sigismundum, prium Lutheri, deinde Caluini dogmata sequutum, in suam demum sententiam pertraxit anno 1566. Antistite Paullo Bornemisza relegato, Transsiluanenses episcopi sesqui seculo vicarios dumtaxat in Transsiluania; domicilium autem in Hungaria habuerunt, ubi beneficiis aliis prouisi, nudum fere titulum episcopatus Transsiluanensis gesserunt. (a)

LVIII. In superiore Hungaria multis ad reginam descendentibus, quorum praecipui Bebekii publica lege proscripti sunt, quum Puchaitius Krasznahorkam, arcem Bebekianam, oppugnasset, machinis in potestate hostis relictis, turpi fuga Leutsouiam evasit. In eius, ignominia notati, locum Emericus Telekesi suffectus, et Zemplinensein, et Palotensem arcem expugnauit, ac Gersacherum obsidione Perenii liberauit. At grauius in inferiore Hungaria cum Turcis bellum gerebatur, quo Solimanus, Szigetum Christianis erupturus, Alyum cum exercitu destinauit. Hic legatis Constantinopoli minatus, *Hungaros non iam armis et gladiis, sed tantum fustibus sub iugum mittendos*, quum ad liberandam Babotsam, quam Nadasdius palatinus obsidione cinxerat,

(a) *Ibid. n. 1473.- 1474.*

rat, accurrisset, semel iterumque victus, amissa Babotsa, Szigethanam obsidionem repetiit. Sed aduentu Ferdinandi, secundo geniti regis filii, territus, et eruptionibus quotidianis nostrorum infestatus ac attritus, desideratis suorum 10. millibus, obsidionem soluit. Nostris Korotna quoque potitis, intellexit Alyus, nec armis et gladiis Hungaros sub iugum mitti posse, neque Ferdinando vires deesse, quibus eius insolentia castigaretur. (a)

A. C. 1557. Ferd. 31. Ind 15. P. 18. A.

LIX. Postquam Ferdinandi regis oratores, Verantius, Zaius, Busbequius, certis nunciis accepissent; Aly Bassae iactantiam et ambitiosos conatus ab archiduce Ferdinando repressos esse; pluribus litteris, Constantinopoli datis, incredibile solatium suum inde haustum expresserunt, nouosque Turcarum apparatus Ferdinando, quum iam eius frater Carolus V. imperium abdicauit, perscripserunt. Et ipse quidem, licet potentia iam auctus, ut sanguini parceretur, pacem apud Solimanum vrgebat; at ille, pluribus victoriis elatus, eam longo tempore negabat, nisi duras pacis conditiones Ferdinandus admitteret. Duo tandem ex legatis, Verantius et Zaius, ad Ferdinandum remissi, has conditiones adtulerunt: *ut is, quae in Hungaria hoc tempore possidet, teneat; et Solimanus similiter: ut Szigeth arcem omnino demoliri faciat, locumque eius destituat: et sic demum, missis duorum annorum ho-*

E 2

nora-

(a) *Ibid. n. 1475. - 1476.*

norariis muneribus, quae erant intermissa, de reliqua pace deque annuo in posterum soluendo honorario munere transfigatur. Secundum haec Solimani postulata, Costanitzium in Croatia, Varadinum in Hungaria, recens occupata loca, cum pluribus aliis in potestate Turcarum relinquenda fuissent, Szigetoque destructo, via facilior illis ad reliquam Hungariam occupandam complananda. Quod quidem admitti non potuisse, nemo, qui patriae salutem cordi habuit, negauit. (a)

LX. Ut igitur perniciosis Turcarum consiliis ac fraudibus occurri certius posset, Ferdinandus comitia Hungaricis ad Kalendas Iunias Posonium indixit, in quibus articulorum 24. conditorum synopsis ita sequitur: „ *I.* Gratitudo regnicolarum erga regem „ ipsorum. *II.* Expeditio generalis. *III.* Subsidium „ 2. flor. — *IV.* Expensa oratorum regni ad co- „ mitia imperialia. — *VI.* Gratuitus labor 6. die- „ rum ad arces finitimas decernitur. — *VII.* Vi- „ etualium ad castra conuehendi certum pretium. „ — *VIII.* Iudicia longa — per 40. dies celebren- „ tur. *IX.* Ecclesiastica iudicia sine intermissione fi- „ ant. *X.* Ecclesiis libertates — obseruentur. *XI.* „ Bona ecclesiastica, ab ecclesiis auulsa, iuridice — „ recuperentur. *XII.* Decimarum locatio. — *XIII.* „ Assessores 4. ad sedem iudiciariam regiam, vltra „ homines archiepiscopi Strigoniensis, elegantur. „ *XIV.* Monetae nouae Hungaricae cusio. *XV.* Pise- „ tarius archiepiscopi Strigonensis — ad exercen- „ dum suum officium admittatur. — *XVIII.* Limi- „ tum

(a) *Ibid. n. 1478.- 1479.*

» tum regni caussae cognoscantur. — *XIX.* — Op-
 » pressiones ne posthac a seruitoribus regis regnico-
 » lis inferantur. — *XX.* Damna inferentes capita-
 » neos et milites *rex* — puniat. *XXI.* Lelez con-
 » uentus vsquedum eliberetur; in eius processu
 » capitulum Agriense et Scepul. ac conuentus de
 » Iaszow exsequutiones peragat. *XXII.* Veszprimi-
 » ense capitulum exsequutiones in suas iurisdictio-
 » nes, peragat. — *XXIII.* Haidones, qui ex confi-
 » niis rapinas exercent, — puniantur. — *XXIV.*
 » Litterae, apud praepositum Poson. habitae, —
 » restituantur. “

LXI. Ferdinandus in his comitiis veterem ec-
 clesiae cultum eucharistico numini palam exhibuit,
 dum eucharistiam, festo corporis Christi summo cum
 honore circumductam, cum Carolo filio, palatino
 Nadasdio proceribusque totius aulae comitatus est.
 Olahus archiepiscopus, qui haec sollemnia peregit,
 ad firmandam religionem auitam conuentum quibus-
 dam praepositis et abbatibus indixit. Eodem tem-
 pore Varadinenses canonici, suis sedibus et fundis
 electi, Caluinianis doctoribus locum cedere debue-
 runt. Varadinensis episcopus in iisdem comitiis a
 Ferdinandu renunciatus Franciscus Forgatsius eum-
 dem ad comitia Ratisbonensia cum 2. collegis se-
 quutus est. Hic ille luculentam in confessu princi-
 pum orationem habuit, expositisque graui sermone
 cladibus et periculis, effecit, vt duplex subfidium
 Romanum ad 8. menses promiserint. *Id 40. millia*
peditum, equitum 8. constituit. Sed nonnisi tres pe-
 ditum cohortes et equitum alae totidem ad defen-
 dendam superiorem Hungariam missae sunt. Hic
 Franciscus Bebekius, Isabellae quoque iam infensus,

Ferdinando se hostem exhibuit, eiusque copias ob-sidionem Munkatsiensem soluere coegit. Busbequius, Constantinopoli relicitus, proniores ad pacem Turcas habuit; postquam pacis obex, Petrouitsius, annos 70. natus, Claudiopoli 13. Octobris obiit. Ferdinandus autem Verantium, ex molesta hac legatione quinquennali reuersum, remuneratus, Agriensem episcopatum ei contulit Pragae 28. Decembris 1557. (a)

A. C. 1558. Ferd. 32. Ind. 1. P. 10. A.

LXII. Induciis, quas Verantius ad Ferdinandum retulit, abusi Turcae, quamprimum regiae copiae fuerunt a finibus retractae, ditiones eius multis iniuriis affecerunt. De his querulas ad Budensem purpuratum litteras nomine Ferdinandi, qui hoc anno 14. Martii Francofurti suffragiis electorum in locum fratris imperator est renunciatus, Verantius misit. Turcae tamen clamularia fraude Tata etiam sub his induciis occuparunt. In superiore Hungaria Telekesius ad Putnok eorum incursions feliciter repressit; adiuuante Georgio Bebekio, cuius pater, Franciscus cum Antonio Francisco que Kendiis, qui reginam in Transsiluaniam euocauerant, ab ipsa hac Isabella hoc anno 2. Sept. caedi iussus est. Victoria de Turcis, opera Telekesii relata, leniuit nonnihil dolorem Ferdinandi, quem ex morte tam fratris Caroli, Germaniae Herculis, qui multis orbem victoriis signauerat, quam sororis Mariae, reginae Hungariae, quae post inter-

(a) *Ibid. n. 1480 - 1481.*

interitum Ludouici regis, sui coniugis, pietatis ac eruditionis studium coniunxerat, hausit. Summa horum et omnium principum Austriacorum laus erat, quod religionem auitam constanter et retinuerint, et propugnauerint. Ad eamdem stabiliendam Nicolaus Olahus, Strigoniensis archiepiscopus, hoc anno synodus Znoio-Varallyam indixit, ad quam, omnem securitatem pollicitus, ministros nouitorum dogmatum pro 16. Sept. inuitauit. (a)

A. C. 1559. Ferd. 33. Ind. 2. P. 26. M.

I XIII. Dum ordinibus imperii prima suis auspiciis celebranda comitia Ferdinandus Augustam indexit; comitiis Hungaricis, Posonii 6. Ian. celebratis, Maximilianum filium praefecit: quo praeside, conditi sunt articuli 56. ex quibus praecipuorum epitome hoc ordine recensetur: „ I. Cura et sollicitudo regis in regnum hoc statibus accepta. II. Calamitates et oppressiones exponuntur. — V. Oppressionum et omnium malorum auertendorum modus. VI. Officiales regis duplii modo grauant populum. — VIII. Hungarica negotia cum consiliariis Hungaris tractentur. IX. Cancelaria ex Germanica in rebus Hungaricis non edantur litterae. — XI. Subsidium 2. flor. offeruntur. — XII. Subsidii exigendi modus praescribitur. XIII. Expeditio generalis et particularis. — XIV. Equites duo ratione decimarum et nonarum ex singulis 100. flor. amplius per neminem seruentur.

E 4

tur.

(a) *Hist. Crit. T. XXII. n. 1482. - 1486.*

„ tur. — *XV.* Subsidium ad plures annos non posse
 „ concedi. — *XVI.* Hungari vltra quotidianas cla-
 „ des — etiam subsidium non minus, quam cetera
 „ regna, contribuunt. *XVII.* Gratuitus labor 6.
 „ dierum — *XVIII.* Scepusiensis comitatus labor ad
 „ Pelsötz — deputatus. *XX.* Sáros comitatus labor
 „ ad ciuitatem Cassouien. *XXI.* Abaújvár. et Tor-
 „ nen. comitatus ad Szenderö. *XXII.* Gömören.
 „ Comitatus ad plures arces. *XXIII.* Heues. Bor-
 „ sod et Nograd comit. — *XXIV.* Zemplinien. —
 „ *XXV.* Vng. — *XXVI.* Nitrien. et Trinchin. —
 „ *XXVII.* Strigonien. archiepiscopi et — capituli
 „ — ad arcem Újvár. *XXVIII.* Bars. Turotz. Zolien.
 „ Aruen. Liptou. com. labores — *XXIX.* Comita-
 „ tuum Vltradanubianorum labores — *XXXI.* Sza-
 „ lad. et Simigh. com. labores ad Babotsa. —
 „ *XXXII.* Sopron. Castrif. et Vesprim. com. labor
 „ ad oppidum Pápa. *XXXIII.* Labor ad arcem Szi-
 „ geth. *XXXIV.* Messis et vindemiae tempore co-
 „ loni ad laborandum apud confinia non cogantur.
 „ — *XXXVII.* Iudicia suis terminis celebrentur.
 „ *XL.* Iudicia ecclesiastica suum cursum habeant.
 „ — *XLI.* Episcopi, quae officii et iurisdictionis
 „ ipsorum sunt, libere exerceant. — *XLVI.* Mone-
 „ ta Hungarica in bona liga cudatur. — *XLIX.* Le-
 „ lesziensis conuentus ad minus 5. monachos vel
 „ — presbyteros habeat, pro peragendis exsequu-
 „ tionibus. *L.* Relationes exsequutionum — sub iu-
 „ ramento semper referri debent. — *LIV.* Officia
 „ et munia publica asilumere nolentes puniantur. —
 „ *LV.* Pyrrhus C. ab Archo in ciuem Hungarum
 „ acceptatur. — “

LXIV. Verantius his comitiis interesse non potuit, impeditus aliis negotiis, a Ferdinando sibi demandatis, cumprimis autem Agria communienda, non ignarus, quantum momenti positum esset in eius conseruatione, Turcis omnem viciniam percurrentibus ac depopulantibus. Has iniurias silentio non transmittendas ratus, identidem et Budensem purpuratum, et Hatuanensem praefectum induciarum admonuit. Quum Isabella quoque suo malo didicerit, inane pacis Turcicae nomen esse, de pace cum Ferdinando potius ineunda Transsiluaniaque reddenda per oratorem agere coepit. Sed salutares hos eiusdem conatus mars interceptit, obita mense Septembri hoc anno, non sequenti, ut Istuanius scribit, ac multos in errorem induxit. (a)

A. C. 1560. Ferd. 34. Ind. 3. P. 14. A.

LXV. Ioannes Sigismundus, Transsiluaniae princeps, ab obitu matris, eumdem pacis cum Ferdinandō tractatum resumſit. Delecti sunt ad hoc negotium tentandum Michael Chakius et Christophorus Hagymasius, ille Ioannis cancellarius, hic Huszti praefectus. Utque legatio maiorem vim et auctoritatem haberet; Poloniae quoque rex, Sigismundus Augustus, suum Viennam oratorem eadem de cauſa misit. Sed quia Ioan. Sigismundus, titulo regis abusus, petuit, ut *ditionem amborum Tibiscus dirimeret*; in ipso limine tractatus omnis adhaesit. Nullum tamen hoc anno bellum in Hungaria gestum est,

(a) *Ibid. n. 1488. - 1491.*

est, praeter populationes et incursiones mutuas, sub infidis induciis in morem iam conuersas. Fuit igitur eo maior opportunitas oblata Verantio depugnandi contra nouicios errores, quorum disseminatores procul Agria dimouit. Cassouenses quoque de prauis opinionibus abiiciendis errorumque magistris non audiendis, grauibus verbis admonuit. Sed illi surdis haec auribus exceperunt, Luthero tunc addicti, quo non multo post conteinto reiectoque, Caluini placita sunt amplexi. Quum igitur Ferdinandus, princeps piissimus, vidisset, Hungariam ab errorum colluione miserum in modum defoedari ratus, id ab irato numine permitti, quod profani homines DEO dicatis bonis incubarent; ea restituī celeberrimo diplomate, quod in patrii iuris codicem illatum est, iussit. (a)

A. C. 1561. Ferd. 35. Ind. 4. P. 16. A.

LXVI. Ferdinandus, a Verantio de Turcarum molitionibus diligenter ac frequenter edoctus, quum, ingrauescente iam aetate, suas vires attenuari sentiret, praecipuos Hungariae proceres Viennam evocauit, cum quibus de Maximiliano filio, rege Hungariae declarando, consultabat. Audito hoc eius consilio, ceteris silentio rem probantibus, palatinus Nadasdius non negabat, *quin successio regni liberos eius respiciat, quos tres oinibus naturae dotibus excellentes habet; sic tamen, ut penes publica nobilitatis suffragia liberae electionis ius et arbitrium sit, quem*

(a) *Ibid. n. 1492. - 1494.*

quem ex tribus principem sibi diligendum putet. Ita tunc res erant, Hungaris quidem regiam dignitatem Austriacae domui deferentibus; iure tamen electio-
nis se nondum abdicantibus. Id enim factum erat post Budam Leopoldi I. virtute vindicatam; in co-
mitiis anni sequentis 1687. hereditaria successione primogenitis regum Austriacorum delata. Hinc etiam Ferdinandus a proposito destitutus; quum maiorem Nadasdii propensionem in Ferdinandum secundo genitum, cum quo familiaritatem in bello Szigetano contraxerat, quam in Maximilianum, non obscuris indicis animaduerterit. Vienna Pragam ad coronandum Bohemiae regem, Maximilianum, pro-
fectus, a Solimano nuncium accepit, grauiter que-
sto, Moldauiam eius auxiliis ab impostore quodam occupatam esse. Respondit Ferdinandus, inuito se hoc factum esse; praedatorias manus nec Byzantium cauere posse. Quum idem a Busbequio Con-
stantinopoli responsum tuisset, belli metus discusius, continuatusque pacis, quam Busbequius procul iam adduxerat, tractatus fuit. (a)

A. C. 1562. *Ferd. 36. Ind. 5. P. 29. M.*

LXVII. Hoc pacis negotium sufflaminabat etiam Melchioris Balassa cum quibusdam arcibus et oppidis a Ioanne Sigismundo defectio, cui propterea Ferdinandus et praeteritorum veniam concessit, et ditiones aliquas contulit. Eiusdem accessione Szatmarinum in suam potestatem redegit, ad quod recuperandum Budensis praefectus cum 20. millibus occur-

(a) *Ibid.* n. 1495. - 1499.

occurrit; sed cum magna suorum iactura post 16. dies obsidionem soluere coactus est. Eodem fere tempore Ioannes Balassa, Melchioris frater, Szetse-nium Turcis eripere conabatur; sed, suis metu dis-fugientibus, a fortuna desertus, in tutum et ipse se recepit. Quum ita mutuis cladibus Hungari cum Turcis decertabant; Busbequius tandem post labo-rem 7. annorum optatam pacem octennalem cum Solimano conclusit, cuius praecipua capita fuerunt: *Tributum trium annorum praeteritorum, tricena nu-morum aureorum millia, intra certum diem Byzantium apportentur: Ioannes iisdem foederibus includatur: Melchiori Balassa et Nicolao Bathoreo fraudi non sit defectio: armis abstineatur.* (a)

LXVIII. Ferdinandus, non minus sacrae, quam profanae reip. pacem conciliaturus, 3. Martii hoc anno litteras ad Pium IV. P. M. Oeniponto dedit, quibus eumdem orabat, vt concilium Tridentinum, per annos 10. intermissum, continuaretur, et ad optatum exitum perduceretur. Ad hoc ille primum quidem Antonium Verantium oratorem, vt rex Hungariae, destinauerat; sed, illo prouinciam hanc propter inualescentes in Agriensi dioecesi haereses, contra quas coram depugnandum esset, deprecato, Georgius Draskouichius, Quinqueecclesiensis episco-pus, ad hoc orbis theatrum missus est, et praero-gatiuas regis Hungariae contra legatum Lusitaniae fortiter et feliciter tuitus. Ut autem Ferdinandi man-dato morem gereret, Eucharistiae sub vtraque spe-cie sumendae potestatem vehementer vrsit. Huic peti-

(a) *Ibid. n. 1500. - 1503.*

petitioni sapientissimos patres prudenter obstitisse, docuit euentus; quum, neque concessso calicis vsu per pontificem, ad quem haec res definienda remissa fuit, ad sanitatem heterodoxi potuerint reduci. Legati cleri Hungariae fuerunt ibidem Andreas Dudich, Tinninensis et Ioannes Kolosvári, Chana-densis episcopus, qui 16. Nouembris magno collegarum dolore decepit. Decessit eodem anno IV. nonas Iunias etiam Thomas Nadasdi, Hungariae palatinus, 64. annos natus, post cuius obitum 46. annis palatinum Hungaria non vidit. (a)

A. C. 1563. Ferd. 37. Ind. 6. P. II. A.

LXIX. Postquam Maximilianus Pragae coronatus, Francofurti rex Romanorum electus fuisset, Nandasdio, qui poterat obicem ponere, defuncto, comitia Hungaris Ferdinandus pro filio hoc regni suffragiis eligendo coronandoque Posonium ad 20. Augusli, quo festum S. Stephani celebrabatur, indixit. Postulabat hic nobilitas, ut ante coronationem palatinus eligeretur; sed quia, proceribus agentibus, definitum est, palatini praesentiam tunc tantum esse necessariam, quum stirps regia deficit, electione hac omissa, Maximilianus ipso festo nativitatis B. V. inauguratus est. Prima haec regis coronatio Posonii perfecta fuit, Albaregali iam a Turcis infessa. Postridie seu 9. Sept. idem Olahus, Strigoniensis archiepiscopus, qui Maximiliano sacram coronam imposuit, etiam Mariam, eius coniugem, et inunxit, et corona propria redimuit, diademate sacro humero dumtaxat imposito. Magnus in his comitiis tumultus propter Germanos praefectos excitatus est, quorum insolentia multis

(a) *Ibid. n. 1504.*

tis adeo grauis visa fuit, vt in Scythiam se reddituros
dicitarent. (a)

LXX. In turbulentis his comitiis conditum est
Ferdinandi decretum XX. et ultimum, articulos 81.
complexum, quorum praecipui hac synopsi perstrin-
guntur: „ II. Excusatio, cur multum contribuere
„ status non possint; decretum tamen, 2. florenos
„ caesari, 1. flor. nouo regi contribuendum esse. III.
„ — Contributio in an. 1565. caesari oblata. — V.
„ Mutuum vt ex contributione defalcatur. — VIII.
„ Tributarii Turcis vel Transsiluano dimidium con-
„ tributionis soluant. — X. Virtualibus duplicibus
„ praesidia et confinia indigent. — XII. Capitaneo-
rum, a colonis virtualia vi aut exiguo pretio eri-
„ pientium, poena. — XIV. Vectio bombardarum,
„ virtualium etc. etiam per colonos fieri debet, pro
„ competenti tamen mercede. XV. Ad Austriam
„ oppignorata bona, onera aequaliter cum regni-
„ colis Hungariae ferant. XVI. Capitanei confinia
„ saepe perlustrant. XVII. Domini — in arcibus
„ praesidium inteteneant. XVIII. Continuos mili-
„ tes — inteteneant in locis finitimi, sibi vicinio-
„ ribus. — XXIII. Haidones nonnisi in locis finiti-
„ mis teneri possunt. — XXIV. Iudiciorum celebra-
„ tio. XXV. Iudicia locumtenentis. XXVI. Iudicia
„ regni Sclauoniae. XXVII. Ecclesiastica iudicia se-
„ cundum iura canonica iudicentur. — XXX. De
„ decreti reformatione. XXXI. Religio et verus
„ DEI cultus seruetur. XXXII. Capitanei, haereti-
„ cos fouentes, officii amissione puniantur. —
„ XXXIV.

(a) *Ibid.* n. 1505.-1507.

„ XXXIV. Externi capitanei et alii praefecti e re-
 „ gno dimittantur. XXXV. Hungarico consilio rex
 „ vtatur. — XXXVIII. Homicidii deliberati proces-
 „ sus breuior. — XLII. Blasphemorum et maledi-
 „ corum poena. XLIII. Bonorum remissio fiat. —
 „ XLVI. De contradictione debito tempore negle-
 „ ctia. — XLIX. Procuratorum cauillationes, sub-
 „ dolas rationes et subterfugia — iudices amputent.
 „ LII. Pauperum caussae in comitatibus primo die
 „ assumantur. — LIX. Telonia, sine annuentia re-
 „ gia erecta, distrahantur. — LXIV. Maximiliani
 „ archiducis, iam regis, donationes — confirman-
 „ tur. — LXVII. Turcis arma et alias res vetitas
 „ deferentium poena. — LXXII. Decimae more con-
 „ sueto soluantur. — LXXXIII. Aurum et argentum
 „ non exportetur — LXXIV. Monetae Hungaricae
 „ liga reducatur ad gradum monetae imperialis. —
 „ LXXXI. Testari nolentis poena, vt de facto ad
 „ valorem 64. florenorum res amittat: non habens
 „ vero, luat in corpore. “

A. C. 1564. Ferd. 38. Ind. 7. P. 2. A.

LXXI. Ferdinandus, pace cum Ioanne Sigis-
 mundo necquicquam iterum tentata, reduces e con-
 cilio Tridentino, quod annis abhinc 18. inchoatum
 ultimam seu XXV. sessionem 3. Decembri anno su-
 periore habuit, legatos laetus exceptit, et Draskouic-
 chium ad Zagrabensem, Dudichium ad Quinque-
 ecclesiensem insulam promouit. Vsum deinde cali-
 cis, quem apud patres Tridentinos frustra petiit;
 apud Pium IV. pontificem rursum per litteras vrsit
 et obtinuit. Sed, quum hac indulgentia pertina-
 cio-

ciores euasissent aduersarii; Pius V. quarti successor, facultatem illam sustulit. Ut autem Verantius ouibus suis, ne contagione horum errorum inficerentur, magis inuigilare posset; eum Ferdinandus arcis Agriensis cura liberauit, ac ad sarcientam redditum episcopalium iacturam, Turotziensem ei praeposituram contulit. Arcis vero praefectum constituit Casparum Magochium, grauibus verbis admonitum, ne ullo pacto in ecclesiastica et spiritualia negotia, religionem, ritus ac ceremonias se. ingerat; sed eas partes, tamquam a se longe alienas, iis relinquat, quibus ex officio ea cura incumbit. Commissit illi praeterea defensionem episcopi et totius cleri Agriensis ac religionis catholicae, — neue concionatores et magistros scholarum haereticos teneri foueri que patiatur. Haec et alia, quae singularem Ferdinandi de vera religione conseruanda sollicitudinem testantur, vberius in prolixis eius paeceptis, Magotio 10. Febr. 1564. datis, legi possunt. (a)

LXXII. Ferdinando, pacis veraeque religionis adeo studio, fatalis hic annus erat, cuius initio coepit agrotare, sensimque deficientibus viribus, diu decubuit; sed neque tunc laboribus pepercit, in ipsoque lecto litteras in grauioribus negotiis legit et signauit. Diuturno tandem morbo confectus, expiatis more Christiani piique principis criminibus, 25. Iulii curas humanas posuit, et ad praemia reæ factorum abiit; quum regni Hungariae, quod anno 1526. die 25. Nouembris adiit, annos 37. menses 8. aetatis autem a 10. Martii 1503. quo natus

(a) Ibid. n. 1512 - 1515.

natus est, annos 61. menses 4. dies 15. expleuisset, delatus Pragam ad monumentum coniugis Annae, Ludouici II. sororis, ex qua 15. liberos, ut alias vidimus, 4. filios et 11. filias, sustulit, ac ad posteros hereditarium Hungariae regnum transmisit. (a)

LXXIII. Defuncti Ferdinandi laudes multi tam exteri, quam domestici scriptores prolixo persequunti sunt; sed nemo fere candidius ac luculentius, quam Augerius Busbequius, qui postquam a Solimano, modestia constantiaque sua mitigato, pacem octennalem obtinuissebat; acta legationis suae litteris complexus, ad amicum epistola IV. Ferdinandi laudes ita perstringit: *Nemo constantius virtutem retinuit; neque diligentius cauit, ne purus animus fortunae vitio contaminaretur.* Plura hic, plura Sambucus in oratione prolixa, quam in obitum eius adornauit. Ipse Solimanus, eiusdem audita morte, *Vere iustus, exclamabat, et recti tenax princeps fuit; nec umquam in data fide frustratus est.* Eo regnante, praefuit metropoli Strigoniensi Paullus de Varda 1527. — 1549. Nicolaus Olahus 1553. Colocensi, simul Agriensi cathedralae Franciscus de Frangepanibus; illa deinde vacante, hanc rexit Nicolaus Olahus 1548. Franciscus Ujlakius 1548. Ant. Verantius 1557. Bosnensem Lazarus 1528. Blasius 1530. Thomas 1540. Laurinensem Franciscus Ujlaki 1539. Paul. de Gregorianch 1553. Nitriensem Steph. Podmanitzki 1527. Franc. Turzó 1534. Paul. Bornemisza 1558. Quinque ecclesiensem Geor-

(a) *Ibid. n. 1516.*

Georg. Sulyok 1527. Ioan. Eszéki 1539. Stanislaus Várally 1543. Paul. Gregorianchius 1549. Georg. Tompa 1550. Ant. Verantius 1553. Georg. Draskovich 1557. Andr. Dudich 1563. *Sirmiensem* Steph. Broderich 1526. — 1536. *Transsiluaniensem* Nicol. de Gerend 1528. Ioan. Statilius 1531. † 1542. Paul. Bornemisza 1553. *Tsanadiensem* Ioan. de Mutrina 1527. Ioan. Barlabáth 1539. Franc. Ugódi 1549. Franc. de Medjes 1553. Georg. Bódi 1556. Petr. Paulinus 1559. Fr. Ioan. Kolosvári 1561. Andr. Dudich 1563. Gregor. Bornemisza 1563. *Vaciensem* Ioan. Ország ab an. 1520. Steph. Broderich 1536. Nicol. de Perén 1540. Augustin, Sbardellatus 1549. Blasius de Varadino Petri 1553. Ioan. ab Újlak 1561. *Varadiensem* Lad. de Macedonia 1527. Emer. Czibák 1531. Georg. Martinusius 1534. Mathias Zaberdinus 1553. Franc. Forgáts 1556. *Vesprimensem* Thom. de Zalaháza 1526. Mart. de Kechet 1528. Paul. Bornemisza 1549. Andr. de Keves 1553. *Zagrabiensem* Simon ab Erdöd ab an. 1519. Nicol. Olahus 1543. Wolfg. Gyulai 1549. Paul. Gregorianchius 1550. Mathias Brumanus 1558. Georg. Draskovich 1563.

Palatini fuerunt: Steph. Báthori † 1535. Thom. Nádasdi 1554. † 1562. *Judices curiae*: Alexius Turzo 1527. Thomas Nádasdi 1549. Andr. Báthori 1554. *Bani*: Franc. de Batthyán et Ioan. Karlouits ab an. 1522. Petr. Kegleuich et Thom. Nádasdi 1538. Nicol. Zrini 1542. Petr. Erdödi 1557. Symbolum Ferdinandi fuit: *Fiat iustitia; pereat mundus.*

§. II.

MAXIMILIANVS, REX XXXIX.

*Coepit A. C. 1564. defuit A. C. 1576.**A. C. 1564. Max. I. Ind. 7. P. 2. A.*

LXXIV. Maximilianus, viuente Ferdinando patre, primus Posonii coronatus anno 1563. mox ab eius obitu pleno iure regnum administrare coepit; quam iam 37. aetatis annum post 5. dies expleturus erat. Ex Maria, Caroli V. patrui sui filia 9. virilis, 6. sequioris sexus proles suscepit: Filii hoc ordine nati sunt: *Ferdinandus 1551. + 1552. Rudolphus 1552. Ernestus 1553. + 1595. Mathias 1557. Maximilianus 1558. + 1618. Albertus 1560. + 1621. Wenceslaus 1561. + 1578. Fridericus 1562. + 1563. Carolus 1565. + 1566.* Filiarum prima fuit *Anna*, nata 1549. Philippo II. Hisp. regi nupta mortuaque 1580. *Elisabetha* 1554. Carolo IX. Fr. regi collocta; Viennae defuncta 1592. *Maria I.* 1555. + 1556. *Maria II.* 1564. + eodem. *Margarita* 1567. S. Clarae regulam sequitata, + 1633. *Leonora* 1568. + 1579. Nullum tamen Maximilianus e tot filiis nepotem vidit. Ferdinandum enim, Fridericum et Carolum, vix in lucem editos, mors rapuit. Rudolphus, Maximilianus, Wenceslaus nullum conubium iniuerunt. Nec Ernestus, Mathias, Albertus, primum card. diaconus, deinde maritus, stirpem Austriae propagarunt. Quia vero Maximilianus et aetatis erat florentis, et experientiae magnae, quod a patre saepius ad regni curas adhibitus antea fuerit; maximam de se spem apud omnes excitauit, vt

Istuanius perhibet, (a) talem futuruin, qui *Turciarum induciarum compedes, quibus pater irretitus fuisset, DEI immortalis ope, exuere, et acerrimorum hostium impetu non modo sustinere, sed etiam ad non dubiam victoriam propulsare posset.* Maxima haec omnium de Maximiliano spes aucta fuit, postquam litteras, ab eo postridie statim ab obitu patris datas, acceperunt, quibus non tantum patris mortem Hungaros nunciauit, sed regni quoque defensionem ac libertatum omnium conseruationem eis promisit; vtque semper ad expeditionem, contra Turcas suscipiendam, essent parati, sollicite monuit, (b) *Viennat 26. die mensis Iulii, anno dom. 1564.* Quum iam biennio munera Solimano missa non fuissent; Arslanes, Budensis praefectus, (c) *an pacis stare vellet; frequentioribus litteris et nunciis arroganter postulare non intermittebat.* Deliberatione habita, quum alii „ fidem et promissa inuiolabili tenore seruanda “ suaderent; alii cum Nicolao Zrinio „ bellum — pro Christo — eiusque sacrosancta religione proque aris et focis suscipiendum censerent; Maximilianus *ad pacis et quietis potius consilia inclinabat*, Solimanoque nunciauerat: „ se breui munera missurum, et se ad pactas cum patre pacis conditiones accommodaturum esse. “ (d)

LXXV. Pace cum Turcis instaurata, speratam Hungariae tranquillitatem intercepit Ioannes Sigismundus, Transsiluaniae princeps. Nondum enim ter-

(a) *Libr. XXII. p. 270.* (b) *Ap. Wagn. Dipl. Sar. p. 207.*

(c) *Istu. L. XXII. p. 270.* (d) *Hist. Cr. T. XXIV. p.*

tertius ab obitu Ferdinandi mensis effluxit; quum Stephanus Bathorius Szatmarinum et Nagybányam, ipse Ioannes Sigismundus Hadadum, Etsedium, Kis-Várdam Maximiliano, neglectis induciarum conditionibus, eripuit. Promotis ultra Tibiscum copiis, arcibusque minutioribus interceptis, Cassouiam ad istum destinabat. Sed, vt Istuanus refert, (a) caelum, repente turbatum, tot et tantos imbræ ei, iter habenti, superinfudit, vt, — itineribus profundo impeditis caeno, tormentorum et curruum rotæ usque ad axes mergerentur. — Tum Ioannes Sigismundus infestæ fortunæ frustra indignari. — Sed, quum diræ necessitati — manus dare cogeretur; relictis omnibus adeundæ Cassouiae consiliis, reuerti constituit. De Szatmarino hoc anno perduto testem habemus etiam Verantium, dum contra Magotium, Agriensem praefectum, queritur, (b) 10. Oct. 1564.
 „ nec, inquit, Zathmariense municipium, quo
 „ tota ditio maiestatis cael. ultra Tibiscum stabat,
 „ rusticis tuendum commissum, educto ex eo mi-
 „ litari praesidio. Sed sic DEVS castigat homines,
 „ qui suis sequunt cupiditatibus. — “ Erant etiam inter catholicos aliqui sacerdotes ita suis cupiditatibus abrepti, vt sopitam sub Ferdinando coniugiorum caussam, Maximiliano regni sceptrum adepto, rursum suscitauerint. Ad importunas horum preces Maximilianus ad Pium IV. scripsit, vt, sicut laicis sacri calicis usus fuit concessus, ita presbyteris conubium indulgeretur. (c) Dat. Viennæ, die 28.
 mensis Nouembris, anno dom. 1564. Pius pontifex,

F 3

anno

(a) *Libr. XXII. p. 274.* (b) *Ap. Schmitth. Ep. Agr. T. III. p. 43.* (c) *Ap. Lünig. Lit. Proc. Eur. P. I. p. 804.*

anno sequenti, 12. Ian. purpuratorum senatum conuocauit, in quo, teste Fleuriano continuatore, (a) caesaris postulatum ac rei concedendae difficultatem proposuit: ubi — quum omnes, has preces esse rei: ciendas, censerent; quosdam celebriores theologos se legit, qui hanc repulsam validis rationibus firmarent. — Facta hac elucubratione, pontifex eam — ad cæfarem transmisit, ponderatisque hisce rationibus, mox Maximilianus acquieuit. (b)

A. C. 1565. Max. I. Ind. 8. P. 22. A.

LXXVI. Postquam Maximilianus de damnis, a Ioanne Sigismundo per furtiuam expeditionem illatis, certior factus fuisset; tantas iniurias nequaquam ferendas ratus, (c) euocauit ex Alsacia Lazarum Suendium; — et Andreas Bathorius, ut locorum et regionis peritior, aequata potestate, collega ei additus; cuius consilio Tokainum ad iustum destinatum, arcisque praefecto, Francisco Némethi, glande plumbea traecto, mense Februario deditione captum est. Mox etiam Szerentsinum, Erdödium, Nagybánya seu Riuulus dominarum in Maximiliani potestatem venerunt. Ioan. Sigismundus, hac rerum suarum iactura percussus, pacem per Stephanum Bathorium a Suendio petiit, quae, paucis diebus consumtis, his conditionibus composita fuit: (d) „ Ut Ioan. Sigismundus Transsiluaniam perpetua firmae possessionis iure obtineret; ea tamen, ipsa abs-

(a) Tom. XLVII. p. 370. (b) Hist. Cr. T. XXIV. p. 9. 26. — 44. (c) Istuanf. Libr. XXII. p. 275. (d) Ibid. p. 378.

„ absque herede decedente, in caesarem et eius
 „ successores rediret: regione Bihariana et Varadino,
 „ donec viueret, potiretur: Munkatsianam ditio-
 „ nem cum Huszto — omniq[ue] Maramarusio resti-
 „ tueret: regio nomine abstineret. “ Quum I. Si-
 gismundus ad hoc foedus auctoritate Maximiliani
 confirmandum Viennam Stephanum Bathorium mi-
 sisset; interea Casparus Békesius, e Constantinopo-
 litana legatione reuersus, tanta spe fauorum et au-
 xiliorum Solimani principem suum impleuit, vt is
 grauiores pacis conditiones caesari proponendas Ba-
 thorio perscripserit, ac inter alia postulauerit, ut
finis utriusque imperii Tibiscus amnis esset. (a) Indi-
 gnatus igitur Maximilianus, ita se circumduci; Ba-
 thorium, ceu fucatae pacis facialem, honestae cu-
 stodiae tradidit, ac Istuanio teste, (b) *non nisi con-
 fecto bello, domum redire permisit.* (c)

LXXVII. Solimanus, de Ioanne Sigismundo,
 cliente suo, qui tam ea, quae furtiuis victoriis an-
 no superiore surripuerat, quam alia, quae iam an-
 tea possederat, amisit, sollicitus, Maximiliano signi-
 ficauit; (d) *sibi videri:* „ ut Tokaium Transsilua-
 „ no restituatur: contra Transsiluanus damna, quae,
 „ violatis induciis, caesari intulisset, resarciret:
 „ Szakmarium apud caesarem relinquendum; post-
 „ quam illi ante hoc bellum paruisse. “ *Nec obli-*
tus muneris honorarii, illud mitti sibi primo quo-
que tempore postulabat. Quum iis conditionibus ac-
 quiescere Maximilianus noluisset; Ioan. Sigismun-
 F 4 dus,

(a) *Forgach. L. XV.* p. 355. (b) *Libr. XXII.* p. 281. (c)
Hist. Cr. T. XXIV. p. 45 - 80 (d) *Libr. XXII.* p. 280

dus, a Turcis adiutus, Ienönem, Desznium ac Világosvarum occupauit, coniunctisque cum Hasane, qui Pankotam ceperat, copiis, Suendiana castra posse Szatmarinum oppugnauit. Inde cum strage reiectus, Erdödium obsedit, et a nostris diu strenue defensum, proditione Germanorum, quibus incolumitatem Turcae promiserunt, sed non praestiterunt, obtinuit. Per hunc modum, inquit Istuanfius, (a) Erdödium, a Kalendis Iuniis usque ad nonas sextiles a nostris fortiter seruatum, consternatione et desperatione militum Germanorum, qui in praesidio erant, hostibus cessit; a quibus funditus eversum et solo aequatum est. — Erdödium amissio ac diruto, Hasanes cum Turcis, quorum ad 25. millia in castris erant, versus Suedii castra profectus, sua cum illis proxime collocavit; ita ut ea castrorum propinquitate quotidie brevioribus et minutis praeliis occasio daretur. Transfilianus vero cum suis Riuulo dominarum — per deditonem occupato, Köuarioque frustra tentato, Hasanem sequutus, castra sua cum Turcicis coniunxit. Diutius in his castris Suedium adhaesisse, liquet ex eius litteris, ad Eperiesinenses primum 21. Augusti pro 25. curribus, deinde pro lytro Kövesdii datis, (b) ex castris ad Kisár, 19. Septembris, anno dom. 1565. Eodem fere tempore, quo Suedius ad Samusium varia fortuna bellum gerebat, Croatia quoque Turcicis ad Sauum armis premebatur. Sub id tempus, inquit Istuanfius, (c) — detrimentum haud leue in Illyrico a Turcis illatum est. Nam quum Solimanus prouin-

(a) Ibid. p. 283. (b) Ap. Wagn. Dipl. Saros. p. 279. - 280.

(c) L. XXII. p. 279.

prouinciae Bosnenſis praefecturam Mustaphae, cognomine Socoliuitio, tradidiffet; — quamquam induciae vigerent, — arcem Crupam — obſidione cingere decreuit. Bakitsio fortiter eam propugnante, Herber-
tus quidem Aurspergerus, qui copiis Illyricis prae-
erat, in auxilium accurrit; sed licet parem hostibus exercitum habuerit; congredi tamen cum iis non ausus, Crupam, caesis omnibus praesidiariis, a barbaris occupari permisit. Mustaphas, arce Nouia pari felicitate potitus, contractis maioribus copiis, Sauum traiecit. Forte fortuna Petrus Erdödius ei-
dem occurrit, et Turcas imparatos aggressus, iis-
dem fusis et fugatis, castra cum ingentibus spoliis occupauit. In hoc statu res tam Hungariae, quam Croatiae fuerunt, quum Maximilianus, induciis cum Solimano confectis, Suendum, qui Nagybányam et Ienönem receperat, cum exercitu reuocauit, So-
limanoque significauit, (a) si Transiluanus, qui prior arma temere intulisset, belli sumitus et impendia refu-
disset, nec de Szerentſio et Tokaio restituendis ma-
gnam difficultatem facturum. Ad Augustana comitia profecturus, ad 2. Febr. comitia Hungaric indixit,
(b) Viennae, 28. Nouembris, 1565. (c)

A. C. 1566. Max. 2. Ind. 9. P. 7. A.

LXXVIII. Ad indicta Posonium comitia, quibus Maximilianus Carolum fratrem praefecit, non magnus quidem Hungarorum numerus confluxit; in
lis

(a) *Ibid. p. 284.* (b) *Ap. Koprinai P. I. p. 299.* (c) *Hift. Cr. T. XXIV. p. 80. - 131.*

iis tamen, vt Istuanus prohibet; (a) tumultuum altercationumque satis fuit: adeo ut illa raro antea fuerint turbulentiora. Nobilitas namque caesaris absentiam, et nondum amotos praefecturis, vt saepius promissum erat, exteris homines, nec coercitam militum insolentiam, quin potius multis partibus auetani, molestissime ferebat. Conditos illic 28. articulos absens Maximilianus subinde confirmauit, vt sequuntur: (b) „ I. Carolus, archidux Austriae, „ conuentui praefest. II. Status et ordines absentiam regis a regno, aequo ferunt animo. III. Exponunt status, pro permansione sua et suorum plurima se egisse et perpessos esse; in posterum quandoque nolle sibi et regi deesse. IV. Contributio 2. florinorum. V. Noua connumeratio. VI. Camerarii dicatoribus conformem instructionem constitutionibus dent. VII. Dicatores utensilia domus in 6. florinis non computent. VIII. Exemtiones antiquae aboleantur usque ad feliciora tempora. IX. Lumen camerae exigatur, contributione cessante. X. Argentum et aurum non exportetur. XI. Toleria sicca et iniusta distrahenda esse sub poena, ultra alias poenas, amissionis villae. — XII. Intelonis non plus exigatur, quam quod iustum est. XIII. Ad telonia sua ex aliorum territoriis ire compellentium poena. XIV. Munitio locorum et gratuiti labores. XV. Continui equites interternantur. XVI. Equites continui, ubi conuenit, seruentur. XVII. Victualium ad finitima loca conuectio. XVIII. Generalis et particularis insurreccio.

(a) Libr. XXII. p. 285. (b) Corp. Iur. H. T. I. p. 516.

» rectio. *XIX.* Bombardarum vectura refertur ad
 » articulos anni 1563. *XX.* Milites quamdiu cum
 » equis ipsorum in pascuis permaneant? *XXI.* Iu-
 » dicatorum celebratio. *XXII.* Comitatus superiores,
 » assessores sibi eligere possunt. *XXIII.* De expen-
 » sis iudicium. *XXIV.* Errores in litteris quibusli-
 » bet — corrigi possunt. *XXV.* Mandatis regiis
 » processus iuris non turbetur. *XXVI.* Coloni ne-
 » nimium grauentur a dominis terrestribus. *XXVII.*
 » Migratio colonorum ubique libera sit per regnum.
 » *XXVIII.* Ad sequentem diaetam quaedam reie-
 » cta. — *" Dat. — Augustae Vindelicorum, die 2.*
Maii, anno dom. 1566. Comitia tamen iam abso-
 luta fuisse mense Martio, patet ex Verantii litteris,
 ad Carolum archiducem in causa canonorum Agri-
 ensium datis ac Viennam directis, (a) *Posonii* 21.
Mart. 1566. (b)

LXXIX. Hoc mense tam Olahus Tirnauiae sy-
 nodum, quam Maximilianus Augustae comitia cele-
 brabat. In illa fundamenta seminarii cleri iunioris
 iacta sunt; (c) in his auxilia contra Turcas impe-
 trata, 48. *peditum et 8. equitum millia*, secundum
 Istuanum, (d) qui subiicit, Maximiliānum *dedisse*
Hoszutotio (quem, *antequam in Germaniam discede-*
ret, legatum Constantinopolim misit,) *in mandatis*:
 » ut cum Alberto de Wiis omnibus viribus agendo
 » atque largiendo obtinerent, vt Transsiluanus foe-
 » deribus excluderetur, qui, haecenus iis compre-
 » hensus, quiescere et pacem pati non potuisset. —
 » *Quod*

(a) *Ex MSS. Agr. Bibl. T. III. f. 144.* (b) *Hist. Crit. T.*
XXIV. p. 132. - 162. (c) *Petersf. Conc. P. II. p. 188.*
 (d) *Libr. XXII. p. 285.*

„ Quod si impetrare possent ; tum se muneris hono-
 „ rarii mittendi curam habiturum. “ Itaque, quum
 Solimanus nec ordinarium — munus ab Hofzutatio al-
 latum, nec de Tokaio reddendo quicquam promissi vi-
 disset ; — iratus ac frendens, — suscepta belli consilia,
 quae diu antea caesari inferre meditabatur, red-
 integravit ; missisque in omnes partes — mandatis :
 „ vt se in bellum, quod ipsemet gesturus esset, pa-
 „ rarent, “ edixit. Quo minus dubitari iam pote-
 rat, ipsum Solimanum bello huic interfuturum esse,
 qui grandem semper exercitum ducere secum sole-
 bat, eo magis acuebantur curae Maximiliani, cui
 Pius V. pontifex, 8. Ian. Pio IV. suffectus, in sub-
 sidium 50. millia nunum aureorum addixit. (a) Prae-
 miserat Solimanus suum athname Ioan. Sigismundo,
 qui Hungaros, aduentu tam potentis hostis percul-
 sos, vt vltro se Transsiluanis adiungerent, adhorta-
 batur. (b) Sed Suendius contrariis illos litteris ad
 fidem retinendam admonuit. Vnde Keretsenius,
 Gyulae praefectus, eiusdem ad dditionem facien-
 dam adhortationes facile derisit. Interim Arslanes,
 Budensis praefectus, impatiens morae, quam Soli-
 manus in trahendis secum innumeris copiis nece-
 bat, prius fortunam tentaturus, Palotam, a Geor-
 gio Turio strenue defensam, oppugnauit ; sed au-
 dito caesareorum auxiliorum aduentu, metu percul-
 sus, obsidionem cum magna rerum suarum iactura
 soluit. Tum Echius C. Salmenis et Vesprimium,
 et Tatam Maximiliano vindicauit. Quum haec istic
 agerentur ; Solimanus Sauum cum exercitu traiecit,
 et

(a) Bizar. p. m. 43. (b) Beslen. L. V. p. 84. - 92.

et a Ioanne Sigismundo sub tentorio salutatus fuit. Quidam ex eius comitibus exquisitam pompam, qua haec salutatio peracta fuerat, fuse describit; sed non meminit eius, quod Istuanus et Betlenius tradunt, illum supplici libello restitutionem Budae petiisse. Facilius credi potest, quod vterque refert, a Mehemete vezirio Sigismundum ad se per nuncios inuitatum fuisse; sed hunc e consilio Békesi morem non gessisse; propterea vezirium, ut Forgachius quoque perhibet, *(a) omnes in eum vindictae neruos inten-disse.* Ioan. Sigismundus, a Solimano multis muneribus, inter quae Forgachius rubinum, 50. milibus aureorum aestimatum, refert, cumulatus, Albain Iuliam 17. Iulii reuersus est. *(b)*

LXXX. Solimanus igitur, licet annis morbisque iam fractus, huius potissimum Ioan Sigismundi gratia, memorabile hoc bellum, operum suorum ultimum, suscepit, praemisso iam Hadrianopoli Pertafso, sororis suae filio, *(c) qui — Gyulam — in po-testatem redigeret.* — Itaque ille — IV. non. Iulias cum exercitu et tormentis Gyulam peruenit, quam Ladislaus Keretenius — tuebatur. Hunc iterum Ioan. Sigismundus ad ditionem, Christophoro Bathorio, qui subinde Transsilvaniae princeps euasit, ad illum misso, hortatus est; sed ille generoso responso rursus illius consilia reiecit. Istuanus igitur immerito videtur illum ignauiae postulare; quin et ipse perhibeat, *Keretenium, cum maiori suorum parte Pertaffo ad stadii interuallum obuiam profectum, acre*
cum

(a) Libr. XVI. p. 421. (b) Hist. Cr. T. XXIV. p. 163. - 223. (c) Istu. L. XXIII. p. 288.

cum hostibus praelium conseruisse; (a) — Pertaffum — ad 17. diem Iulii — noströs, 4. oppugnationibus totidem diuersis locis fatigatos, expugnare decreuisse; — Sed, amissis ex suorum numero amplius duobus millibus militum receptui cani iussisse. Qui haec egit, qui duobus fere mensibus tot hostibus restitit; ignauus dici vix potest. Mitius certe Betlenius de Keretsenio loquitur, quum caussas deditio[n]is exponit; (b) *commeatus penuriam; varios morbos, speciem pestis referentes; oppidanorum, ut deditio[n]em faciat, obtestationem; auxiliorum desperationem.* His de caussis deditio[n]em facere coactus est, *kalendis Septemb[ris]*, vt Istuanus scribit, (c) his conditionibus: „vt Pertaffus 400. currus sarcinis et rebus „omnibus ac sauciis et aegrotis asportandis sub- „ministret: iisque, qui excesserint, liberum sit „omnibus equos, arma, et quicquid voluerint, „praeter tormenta et bellicum apparatus, aufer- „re.“ Keretsenius tamen, contra pacta comprehensus; deinde Belgradum missus; demum misere sublatus est. Interea Solimanus Mustaphae Budensem praefecturam, Arslane strangulari iusso; Mahometi, suo dispensatori, Bosnensem prouinciam contulit. *Sed dispensator,* inquit Istuanus, (d) *fatali tam sibi, quam Szigeti praesidiariis usus infortunio, ansam veluti quamdam crudelissimae caedis suae, et Solimano, relictis adoriundae Agriae consiliis, ut Szigetum expugnaret, occasionem adtulisse visus est.* Postquam enim Solimanus intellexisset, hunc a Szi-
geta-

(a) *Ibid.* p. 291. (b) *Libr. V.* p. 142. (c) *Libr. XXIII* p. 292. (d) *Ibid.* p. 290.

getanis praefidiariis ad Sziklosium cum filio caesum esse, direptis, quos praemiserat, ingentibus thesauris, ac inter cetera XVII. millibus aureorum; dolore furens, equitatu, quem, Agriam oppugnaturus, praemiserat, reuocato, Szigetum ad iustum destinavit. (a)

LXXXI. Non Roma, non Graecia nobiliora suis in annalibus facinora his prodidit, quae Nicolaus Zrinius cum suis in propugnando Szigeto patrauit. Aduentum Solimani Forgachius ad 1. Istuanfius ad 2. Augusti defigit. Postquam equites, inquit, (b) *ipſis kalendis Augusti, non procul ab arce — constituerunt; — altero — die Solimanus cum — tota mole copiarum, quae ad 100. millia equitum, praeter ianiceros et asapos pedites, constituere ferebantur, proprius Szigetum aduentauit.* Alii 200. et amplius milium exercitum Szigeti maenibus circumfusum suis scribunt, cui loco laudatus Zrinius cum 2500. armatis praefuit. Longum esset recensere heroica ducis et militum facinora, quibus ultra mensem vim tantorum hostium eluserunt. Quoties in maenia promptissimi ianitsarorum assilierunt; toties intentatam arcii cladem Hungari regesserunt. Horum fortunam, non item virtutem, saeuior Turcis flamma, quae primum exteriorem, tum etiam interiorem arcem corripuerat, affixit. Dum isti non minus cum igne, quam hoste luctantur; Solimanum, 76. annos natum, 4. Septembbris gratissimam Szigethanis heroibus victimam mors immolauit. (c) *Mehemet tamen,*

(a) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 223. — 250. (b) Ldr. XXIII. p. 294. (c) Ibid. p. 298.*

tamen, purpuratorum principe, donec Selimum, sacerum eius, rei certiorem redderet, usque adeo eius obitum occultante, — ut nemo in castris extinctum illum — scire potuerit. Sic ei, ut viuenti et valenti, omnia ad solitum luxum — administrabantur. Quum, grassantibus incendiis, nullus porro virtuti locus esset; Zrinus, vestes fericas breviores indutus, 7. Septembris, (*a*) centenos aureos numos, praemium hosti interfecturo, marsupiis ingerit; extremumque milites alloquutus, et ad erumpendum cohortatus, tormentum maius, in portae vestibulo collocatum, — displodi in hostes — iubet: — quo solo istu hostes plures 600. partim occubuisse, partim vulnerati fuisse feruntur. Pugnatum simul est, ut in destinata supremi certaminis meta fieri potuit, quam fortissime; — sed iniquiore nostris conditione, qui quum ad 600. tantum redacti essent, ab innumerabilibus barbaris — facile superabantur. Zrinio cum plerisque caeso, iam hostes utramque arcem manu ceperant, — et adhuc inexstincti ignes maenia — populabantur; quum ad turrim lapideam, in qua tormentarii pulueris magna copia seruabatur, graffando peruererunt. Nec mora; puluis repente succenditur, — cuius terribili fragore et ruina — tria aut amplius millia — desiderata sunt. — Periisse autem tota ea in obsidione ad 20. (al. 30.) hostium millia dicuntur. Quae causa fuerit, cur Maximilianus e castris Iaurinensibus periclitanti Szigeto non succurrerit; Bizarus ita prodidit: (*b*) *Si forte accidisset, ut hostis, praelio lassitus, — Martem fauorem habuisset; liber omni-*

no

(*a*) *Ibid.* p. 299. (*b*) *Edit. Tirn.* p. 93.

no aditus ei ad Viennam — patuisset. Maximilianus igitur, exeunte iam Octobri caitris solutis, Vien-nam non cum ea, qua sperabatur, gloria discessit. Ioannes quoque Sigismundus, vulgata Solimani mor-te, mox oblidione Tokaini decepsit, ac Tartarorum excursiones, commisso cum iis felici praelio, stitit. Forgatisius autem Hungariae, partim a Turcis, par-tim a Tartaris afflictæ, neque Germanos milites pe-percisse perhibet ac deflet. (a) Deflet et Verantius Agriensis ecclesiae per Magochium oppressionem 27. Decembris 1566. (b)

A. C. 1567. Max. 3. Ind. 10. P. 30. M.

LXXXII. Sub initium anni huius Suendius pri-mum quidem Bebeko Szadváram, deinde Ioanni Si-gismundo Munkatsinum eripuit: qui hac iactura damnisque suorum irritatus, vindictam spirabat, euocatoque Hasane, Temesuariensi praefecto, cum 5000. Turcarum, quum ipse recuperandis arcibus limitaneis intentus esset, illi Transilvicanam regio-ne vastandam commisit. Et hic quidem, occupatis castellis Dédes, Putnok, Finke, Gálfalva, Bátor, Vadász, Monok, Horváthi, (c) dein ad Tornam, Regétz, Cassouiam, Agriam et Szenderouiam quic-quid ditionis erat, igne ferroque vastabat: 12. mil-lia capita hominum in servitutem abegisse dicitur. — Interea Ioannes Kövarum, — deinde Nagybányam — oppu-

(a) *Libr. XVI. p. 456.* (b) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 250 — 331.* (c) *Forgách L. XVI. p. 477.*

oppugnat capitque. Dehinc Forgachius aciore stilo Maximilianum passim perstringit, postquam ab eodem ad Transsiluanum deficere constituit. Caussam defectionis Istuanius hanc reddit, (a) quod episcopatum Lauriensem, quem in se post obitum Paulli Gregorianci vehementer expetebat, caesar — Zachariae Delphino cardinali contulisset. Aegrum iam illius animum satis produnt ea, quae de comitiis Posoniensibus ita scribit: (b) *Sub finem Junii caesar Posonium venit, celebraturus comitia.* — Primum ergo aliquot verba in lingua Germanica praefatus, per interpretem propositionem — in scripto exhibuit. Id quod iam statim ab omnibus animaduersum est, odio lingua Germanica usum; quum pater Latine, ipseque in plerisque comitiis, viuo patre, eadem semper usus fuisset, haberetque linguam Latinam familiarem. Subinde iactatas contra Maximilianum querelas exhibit; quum tamen ex articulis constet, agnouisse Hungaros, multum eundem egisse, quum anno superiore nihil contra Turcas egisse videbatur. (c)

LXXXIII. His primum comitiis Maximilianus post coronationem suam interfuit, in quibus conditum est decretum II. articulos 46. complexum, hoc ordine: (d) „ I. Turcarum imperatoris retun-
„ dendo regno diligentem rex vltiorem operam
„ cum fratribus suis nauet, placere tamen, vt hoc
„ rerum statu induciae cum hoste paciscantur. II.
„ Sumtuum magnitudo; et quod Transsiluanus, Tar-
„ tari,

(a) *Libr. XXIV.* p. 314. (b) *Libr. XVII.* p. 487. (c)
Hist. Cr. T. XXIV. p. 333. — 355. (d) *Corp. Iur. Hung.*
T. I. p. 522.

tari, Turcae regnum acerrime vastarint; et capi-
 tanei ac milites suae maiestatis in plebem extre-
 me gravissentur. *III.* Contribuuntur floreni 2. *IV.*
 Noua connumeratio. *V.* De quanta parte domi-
 no terrae colonus censum soluit; de tanta regi
 censi debet. *VI.* Iudex possessionis de quantita-
 te sessionis iuret. *VII.* Nobilis dicatori adiunga-
 tur. — *VIII.* Quo die connumeratio incipiat. *IX.*
 Turbantium connumerationem poena. *X.* Dica-
 tore inuito, nemo suum salarium ex dicta excipiat.
 — *XI.* Schedarum redemptio pecuniaria prohibea-
 tur. *XII.* Molitores, artifices, Valachi, Ruthenii,
 carbonarii qui dicentur? — *XIII.* Exemptiones
 suspenduntur. — *XIV.* Praediales nobiles non di-
 centur. — *XV.* Lucrum camerae, contributione
 cessante, exigatur. *XVI.* Restantias dicae ab anno
 1559. usque in praesentem, non deuastati, per-
 soluant. *XVII.* Gratuitus labor incipit die-
 rum 12. *XVIII.* Labores alio, quam deputati
 sunt, non conuertantur. — *XIX.* Capitanei inuti-
 les operas vitent, et ad suos usus non conuertant.
XX. Continui equites intertenendi. *XXI.* Conti-
 nuos equites non intertenendum poena. *XXII.*
 Vi etualium militibus conuectio. *XXIII.* Particula-
 ris et generalis expeditio. — *XXIV.* Iudicia or-
 dinaria. *XXV.* Ecclesiastica iudicia. *XXVI.* Iudi-
 ciis qui interesse debeant? *XXVII.* Procuratores
 iuramentum praestent. *XXVIII.* Comites, supre-
 mi capitanei, locumtenens, requisiti pro exse-
 quitione sententiae, exsequitionem faciant. —
XXIX. De calamitatibus, a regno propositis,
 M. sua per tripartitos commissarios inquirat.
XXX. Rascianos et alios dubiae fidei homines —

„ nemo capitaneorum, sub poena infidelitatis, te-
 „ neat. — *XXXI.* Lelefziensis praepositurae bona
 „ opposita. *XXXII.* Bona ad confinia occupata es-
 „ se, quomodo aliquis edoceat? *XXXIII.* Neutra-
 „ lium status et conditio. — *XXXIV.* Commissarii,
 „ delegati ad inquirendum, de bonis dubiis. *XXXV.*
 „ Commissariis sumtus administrandus. *XXXVI.* Tri-
 „ cesimarum Kis - Varda et Tokay malignitas.
 „ *XXXVII.* Tricesimotorum severitas in censura
 „ schedarum. *XXXVIII.* A vini vasis singulis flore-
 „ ni exactio cesset: et cuilibet in bonis suis vina
 „ educillare permittitur. *XXXIX.* Violentiarum pa-
 „ tratores sub diaetis notam infidelitatis incurruunt:
 „ *XL.* Supplicatio, vt status in suis libertatibus
 „ conseruentur. *XLI.* Iudices belli caueant iudicare
 „ quempiam de iuribus possessionariis quorumcum-
 „ que. *XLII.* Bona, ad Austriam impignorata, per
 „ aliquos regnicolas redimi possint. *XLIII.* Scep-
 „ siensia bona a rege Poloniae primo quoque tem-
 „ pore vt redimantur, curandum. *XLIV.* Differen-
 „ tiae inter Nicolaum Iurisich et vicinos nobiles
 „ Küszögh cognoscantur. *XLV.* Moneta Hungari-
 „ ca redigatur ad gradum et ligam monetae Ger-
 „ manicae. *XLVI.* M. sua Caesarea vel in Hungaria
 „ resideat, vel in prouinciis Hungariae proximis —
 „ Dat. Posonii, 27. Iulii, anno dom. 1567. “ Sub
 „ iisdem Posoniensibus comitiis Maximilianus oratores,
 Antonium Verantium, Agriensem Episcopum, et
 Christophorum Teuffenbachium, ad Selimum, So-
 limani successorem, destinavit. Hi sub initium Iulii
 molestum iter ingressi, 22. mensis Augusti Constan-
 tinopolim peruenerunt. Plures illis maioresque dif-
 ficultates erant exhausti, quam initio putatum
 fue-

fuerit. Has ad Maximilianum Verantius pluribus litteris, lectu dignissimis, perscripsit, quas ex MSS. Agriensis bibliothecae nos fideliter excerptimus, primique publica luce donauimus. (a)

A. C. 1568. Max. 4. Ind. 11. P. 18. A.

LXXXIV. Plurimis difficultatibus exhaustis, octennales cum Turcis inducias oratores caesarei Hadrianopoli feliciter confecerunt, 17. Februarii; sed nonnisi 9. Martii, vt Verantius scribit, omnium difficultatum, quae restabant, finem attigerunt. Ex prolixis eius litteris, quas ad Maximilianum caesarem Hadrianopoli 20. Martii 1568. dedit, (b) magnum lumen affunditur iis, quae paucis Istuianfius ita perstringit: (c) *Legatis Byzantium delatis, pax non multo post ad octo annos consicitur: — cuies quam aliae leges et conditiones erant, tum „ vt quisque sibi id retineret, quod eo bello cepisset. “ Quae res partibus caesaris, quas amplis et latis terrarum spatiis auertas esse constabat, haud modicum commodum adulere.* Verantius eo melius de Hungaria, multis iam cladibus exhausta, meritus erat; quo potentiores magisque formidandum hostem, induciis dexteritate tua confessis, a ceruicibus afflictissimum popularium rebus omnibus rite compositis, 20. Martii profectus, 28. mensis Aprilis Budam feliciter appulit. Vienna iam 12. Maii litteras ad Sambucum dedit, destinatus

G 3

bono-

(a) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 355. - 592.* (b) *Ex MSS. Agr. Bibl. T. III. f. 148.* (c) *Libr. XXIV. p. 311.*

bonorum omnium voto successor Olahi, qui 14.
Jan. natus annos 77. viuere desit. Nec multo post,
inquit Istuanius, (a) caesar octennales inducias pu-
blicauit, ac comitia Posonium indixit, in quibus Ve-
rantium, alterum ex legatis, Nicolao Olaho, archi-
episcopo Strigonienſi, viro pio et docto, — successo-
rem constitut. Id igitur anno sequente factum, in
quem comitia regni dilata sunt. Et certe Verantius
suum adhuc Agriensem episcopatum vocauit, dum
ad Pium V. pontificem litteras de Turcica legatione
peracta dedit, (b) Viennae, — Iulii anno dom.
1568. Agriensis item erat, dum Georgius Draskoui-
chius, Zagrab. episcopus, illum hortatur, (c) ut,
visa paucitate episcoporum Hung. sacrificantium, alia-
que officia episcopalia obeuntium, — velit iam tan-
dem sacrificare et sacerdotes ordinare, qui in Hunga-
ria paucissimi sunt. — Zagrabiae, 8. Octobris, 1568,
Modestam hanc admonitionem commicto nonnihil
animo Verantius exceptit; intra modestiae tamen li-
mites se continuuit, dum respondit, ad episcopatum
se redire velle, modo caesar annuat. (d) Viennae,
10. Nou. 1568. Ad hunc annum Istuanius refert
defectionem a caesare Francisci Forgach, Andreac
vero Dudich a fide propter insulanum puellae cuius-
dam amorem. (e)

A. C. 1569. Max. 5. Ind. 12. P. 10. A.

LXXXV. Infamem hanc Dudichii defctionem Ti-
mon ad hunc annum refert; Verantii contra pro-
mo-

(a) Ibid. (b) Ex MSS. Agr. Bibl. T. III. p. 36. (c) Ap.
Schmittb. Ep. Agr. T. III. p. 54. (d) Ibid. p. 55. (e)
Hist. Cr. T. XXV. p. 3. - 62.

motionem ad metropolim Strigonensem defigit ad annum superiorem, quo nondum eam factam fuisse, certum est ex illius epistolis, e quibus pariter certum est, Dudichium ante hunc annum defecisse. Iam enim 7. Ianuarii huius anni Verantius ad Michaelem fratrem non tantum eius transfugium, sed etiam sacrilegum eius connubium perscripsit. (a) „Andrea Duditio Sbardella: „to, *sunt eius verba*, permutato episcopatu in „coniugium puellae cuiusdam Polonicae, et in te- „nebris luce sibi collocata; Franciscus Forgach, „olim Varadiensis, cum Vladislao Iulaffi ad Trans- „siluanum, relicta fide caesaris, transierunt. —“ Verantius porro die 17. mensis Octobris, ut ipse scribit, (b) renunciatus Strigoniensis archiepiscopus, postridie iam cum hoc axiomate diplomati subscriptus comparet, ac denique primitias se celebrasse 5. Decembris, ad Mathiam Graecum et Nicolaum Telegdiūm perscripsit. „Hoc, *inquit*, (c) pensum „apud IESVitas legendo, publice tamen, absoluimus; Tirnauiae, DEO volente, non ita multo „post exequuturi cantando: et sicut haec duorum „episcopatum, quibus praefui, Quinqueecclesiensis et Agriensis, pro prima et ultima habebitur; ita „archiepiscopales in ecclesia Tirnauensi — et ordie- „mur, et prosequemur. — Viennae, 15. Dec. 1569.“ Verantius, archiepiscopatum Strigoniensem adeptus, honestam laborum suorum remunerationem conse- quutus est; postquam Orszagiana bona, quae post Christophori sine herede mortem ad fiscum recide- G. 4 ———— rant,

(a) Ex MSS. Agr. Bibl. T. IV. f. 284. (b) Ibid. p. 147.

(c) Ibid. p. 202.

rant, nec quicquam a Maximiliano petiisset. Ex his arcem et dynastiam Cheitensem Franciscus Nadasdius per commutationem bonorum Kanisensium obtinuit (a) 4. Apr. 1569. Hoc modo Cheita Nadasdiani iuris et subinde tristis tragoeiae theatrum evasit. Verantio tamen imposita fuit obligatio praefidarios in Újvár intertenendi, *nimirum 250.* equites et 200. pedites, ac etiam munitiones illius arcis necessarias perficiendi. (b)

LXXXVI. Istuanus Verantium in comitiis archiepiscopum fuisse renunciatum ait, quae primum ad 6. Ian. fuerant indicta, deinde tamen ad 10. Augusti dilata, quibus ultra duos menses productis, constitutum est Maximiliani decretum III. perlatis articulis 60. hoc ordine: (c) „ I. Quae regia M. proponit suis fidelibus, status ea intellexisse perhibent. „ II. Ut aerumnis et afflictionibus populi remedium adinueniatur, diaeta haec indicta est; pro qua re status regi suo immortales agunt gratias. III. Ioan. „ Sigismundus, filius Ioannis regis, Transsiluanus, „ pacem interturbavit, et quorumdam fidelium animos ad rebellionem pertentauit. IV. Ut maiestas sua salutem regnicolarum cordi habere velit, supplicatur. V. Tractatio maturanda. VI. Subsidium trium annorum oblatum. VII. Portarum noua connumeratio fiat. VIII. Molitores, libertini, proprias hereditates, terras arables et prata habentes, dicentur. IX Carbonarii et sectores, hereditatibus carentes, non dicentur. X. Exemptiones,

(a) *Ap. Bel. Nor.* T. IV. p. 473. (b) *Hist. Cr.* T. XXV. p. 62. - 92. (c) *Corp. Iur. Hung.* T. I. p. 533.

„ nes veteres in suspenso maneant, vsque ad pa-
 „ catoria tempora ; et qui se deinceps Transsiluano
 „ submitterent ; ad integrae dicae solutionem tene-
 „ antur. *XI.* Dicator ex prima sede comitatus post
 „ diaetam emittatur. *XII.* Vice-comites, officia sua
 „ negligenter administrantes, puniantur. *XIII.* Sa-
 „ laria vice-comitum et iudicium nobilium. *XIV.*
 „ Restantiae subsidii exigantur. *XV.* Dicatoribus ter-
 „ minus praefigatur ad exigendas restantias. *XVI.*
 „ Lucrum camerae exigatur. *XVII.* Tricesimas exi-
 „ gendi praescriptum. *XVIII.* Depositionum loca
 „ vetera restituantur, ad explodendam monetam
 „ Polonicam. *XIX.* Gratuitorum laborum distribu-
 „ tio. *XX.* Monetae Hungaricae in Austria usus
 „ permittatur. *XXI.* Laborum dimidium comitatu-
 „ um Posonien. et Comaromien. ad aggeres et reple-
 „ turas incursus Danubii in insulam transferatur.
 „ *XXII.* Equites continui interteneantur : sine li-
 „ centia capitanei non reuocentur. *XXIII.* Milites
 „ regii pro continuis militibus non sistantur tempo-
 „ re lustrae. *XXIV.* Expeditiones, insurrectiones
 „ generales et particulares, iuxta priores constitu-
 „ tiones fiant. *XXV.* Victualium conuehendorum
 „ modus, in prioribus conuentibus constitutus, ob-
 „ seruetur. *XXVI.* Ciuitates liberae vecturam bom-
 „ bardarum subeant. *XXVII.* Decimae conduci per
 „ regem ad arces finitimas possint. *XXVIII.* Deci-
 „ mae iuxta constitutiones anni 1563. exigantur.
 „ *XXIX.* Articuli anni 1508. quoad arendationem
 „ siue conductionem decimarum obseruentur. *XXX.*
 „ Wladislai regis de vectura decimarum decretum
 „ seruetur. *XXXI.* A Turcis et Transsiluano vecti-
 „ galibus moderatae decimae exigantur. *XXXII.* No-
 „ biles

„ biles conducti , seruituri regi , probentur. *XXXIII.*
 „ Rudolphum et Ernestum , archiduces Austriae , ex
 „ Hispaniis reuocari et alterum in Hungaria colloca-
 „ ri petunt status. *XXXIV.* Rex de supremo capi-
 „ taneo regni partium superiorum comitatibus pro-
 „ uideat. *XXXV.* Iaurinensis episcopatus personae
 „ bene meritae indigenae conferatur ; alioquin car-
 „ dinali , administranti ecclesiam , decimae denegan-
 „ tur. *XXXVI.* Beneficia ecclesiastica vacantia per-
 „ sonis idoneis conferantur. *XXXVII.* Baronatum
 „ officia conferantur. *XXXVIII.* Hugarico consilio
 „ vtatur caes. maiestas in rebus Hungaricis , peti-
 „ tur. *XXXIX.* Iudiciorum termini. *XL.* Quae trans-
 „ missiones siue appellations e sedibus comitatum
 „ ac vicariorum transmissae sunt , in quibus termi-
 „ nis reuideantur? *XLI.* Procuratores externi pro-
 „ pter introductum quemdam in regnum per eos-
 „ abusum in sedibus spiritualibus , ad caussas agen-
 „ das et defendendas non admittantur. *XLII.* Con-
 „ finiorum regni , metarum reuasio et rectificatio
 „ per commissarios fieri petita. *XLIII.* Cathedrati-
 „ cum censum archidiaconis a plebanis persoluen-
 „ dum esse decernitur. *XLIV.* Inquisitiones super
 „ damnis , per capitaneos regnicolis illatis , primo
 „ quoque tempore reuideantur. *XLV.* Bona , ad
 „ arces regias occupata , restituantur. *XLVI.* De ar-
 „ ce Szelin , quae Nicolai et Georgii Báthori esse di-
 „ citur. *XLVII.* Sententiae , super metis inter Au-
 „ striam et Hungariam — latae , tandem exsequu-
 „ tioni demandentur. *XLVIII.* Turotziensis praepo-
 „ siturae conuentus restauretur. — *XLIX.* Queri-
 „ moniae contra Antonium Székely. *L.* Telonium
 „ in villa Kóphén. *LI.* Telonium Körtyéyes distra-
 „ hatur.

„ hatur. *LII.* Szólnok, Albensis et Sold comitatus „ vbi iudicium recipient? *LIII.* Inhibitio a iuramen- „ to et communi inquisitione fiat etiam in sedibus „ comitatuum ante octauum diem. *LIV.* Taxa lit- „ terarum in capitulis et conuentibus. *LV.* Inqui- „ sitiones veteres contra Ioannem Krussich et Stepha- „ num Dersi reuideantur. *VI.* Querela contra Ste- „ phanum Gerdak. *LVII.* Ciuitatum liberarum et „ montanarum libertates obseruentur. *LVIII.* Bona „ quondam Stephani Iánoki restitui posse. — *LIX.* „ In expeditionem prosectori nobiles superiorum co- „ mitatum, vbi liberos coniugesue relinquant, pro- „ uidendum — *LX.* Confirmatio praedictorum ar- „ ticulorum petitur. — Dat. Posonii, 26. die men- „ sis Octobr. anno dom. 1569. — “ (a)

LXXXVII. Verantius, litteris ad Michaelem fra- trem 10. Iunii datis, questus erat; „ quorumdam „ rebelliones proximas ita reliquos in varias suspi- „ ciones apud Germanos cōniecisse, vt omnes male „ audiant. “ Hanc a se suspicionem SS. et ordines „ amolituri, Maximilianum art. 3. supplices orarunt, „ ne suos fideles subditos ex paucorum crimen meti- „ retur. Auctores huius seditionis Istuanius facit (b) „ Ioannem Balassium et Stephanum Dobo, — mutua si- „ bi affinitate iunctos; duas enim sorores, Blasii Su- „ lyoki filias, in matrimonio habebant. Tertiam eius- „ dem filiam duxerat Georgius Botskaius, quem Ioan- „ Sigismundus ad affines suos aliquosque corrumpendos „ in Hungariam miserat. Plures, haud inanibus conie- „ cturis ducti, rem ad Ruberum, recens in Suendii lo- „ cum

(a) *Hist. Cr. T. T. XXV.* p. 93. - 123. (b) *Libr. XXVI.*
p. 312.

cum suffectum, detulerunt, a quo caesar illico certior redditus est. Litteris, quas in Transsiluaniam illi dederant, interceptis, quum tempus comitiorum aduenisset; Maximilianus, *proposita serie totius deprehensae coniurationis*, Dobonem et Balassium, reos a iudicibus pronunciatos, custodiae mancipauit; tabellis tamen duabus per *Nicolaum Istuanium* utriusque missis, denunciauit: „se, quin primo quo-
„que tempore iudicium de eis administraretur, ne-
„quaquam dilaturum.“ Idem Istuanius refert, Ba-
lassium et Dobonem affirmasse, litteras illas, quibus
coniurationis series continebatur, confictas fuisse.
Quod ipse quidem in medio relinquit; at pro certo
Forgachius asserit. (a)

A. C. 1570. Max. 6. Ind. 13. P. 26. M.

LXXXVIII. Antequam accuratius discuti captiuorum causa potuisset; Ioannes Balassa, custodibus elusis, e carceribus euasit, et, vt Istuanius refert,
(b) *iam in tuto collocatus, cum Filekiensibus Turcis*
statim foedus et amicitiam iunxit. Chronica Leibitzeriana tempus et modum fugae his verbis desi-
gnant: (c) *MDLXX. — 8. Martii, Ioannes Balassa,*
a caesare Maximiliano ob proditionem detentus Posonii
*in arce, circiter medium noctem se per cloacam demis-
sit, et fuga in Poloniam vitam redemit.* Istuanius
igitur eius fugam ad sequentem annum male defigit;
peius ad tertium abhinc annum, seu 1572. refert
im-

(a) *Libr. XIX. p. 576. Hist. Cr. T. XXV. p. 124. - 136.*

(b) *Lib. XXIV. p. 320. (c) Ap. Wagn. Scop. P. II. p. 61.*

imposturam Georgii Karatsonii, quem *Gregorium Carrachondium* vocat. (a) Hic Nagybányae natus et a colore totius corporis *Niger* appellatus, simulata sanctiore vita, multos ad se rudes pertraxit, certam illis victoriam de Turcis pollicitus. Sed quum ad Turcicem S. Nicolai castellum *dictis eius et vaticiniis exitus minime respondisset*; sensim ab eo dilabi coeperunt. Debretzinum profectus, quum imperiis egisset; a promiscua plebe captus et capite plexus est. Nicolaus Bathorius alium illorum ducem, Ladislaum Szütsium, immisso equitibus, e medio tollendum curauit, quo sublato, cetera colluies promiscuae multitudinis in varias partes et regiones dilapsa est. Haec Betlenius e Bruto refert ad hunc annum, qui celeberrimus est a pace cum Ioan. Sigismundo sincere tandem composita. Vidimus, illum anno superiore quorumdam Hungarorum conspirationis auctorem fuisse. Scripsit eodein anno Verantius ad suum fratrem, Selimum Transiluano, qui iam in nos molebatur hostilia, — mandasse, — ut coleret cum caesarre nostro pacem. His conformia Forgachius scribit, ac addit, (b) Békesium, auctorem motuum bellicorum, a Mehemeti cum minis reprehensum fuisse. Quo, subiicit, Békes tanto timore correptus est, ut, mutato consilio, statim animum a Turcis auerterit. Legationem igitur ad Maximilianum, in eundae cum eo pacis caussa, suscepit ac XII. Aprilis Alba Iulia abscessit. — Huic legationi Sigismundus Augustus addiderat aliam, non minus splendidam,

(a) *Libr. XXIV.* p. 322. *Berl. Libr. V.* p. 179. (b) *Libr. XX.* p. 605.

dam, Adamum Konarszki, episcopum Posnaniensem, cum fidei litteris, (a) datis Varsaviae, 26. Aprilis, anno dom. 1570. Non igitur, vt Istuanius habet, ad sequentem annum haec legatio differri debet. (b)

LXXXIX. Quum Istuanius ex Forgachio huius legationis acta depromserit; iste potius, quam ille, hic audiendus videtur. *Pragam*, inquit, (c) quum ventum est; principium tantum legationum faciunt. Ceterum summa ad conuentum principum Germaniae Spiram reiicitur, quo isti caesarem — prosequuntur. Ibi variis tractatibus ultro citroque habitis, fit conuentio pacis, conditionibus, quae sequuntur: „Primum omnium, post multam altercationem, tandem Ioannes insignibus regalibus cedit: — Maximianus tamen titulum Serenissimi — permisit: „vt Ioannes Transsiluaniam, in Hungaria vero comitatum Bihariensem, — Krasznam; item provinciam Marmatiam — possideret: — Maximilianum pro rege Hung. haberet: — quascumque terras ad orientem — adipiscerentur; sibi et suis acquirerent: quod si Transsiluaniam — amitterent; in Silesia Opoliensem ducatum — Maximilianus aut sui, Ioanni suisque assignent: — auxilia mutua, et cumprimis Maximilianus Ioanni, totis viribus, si opus sit, suppetias ferat: — certarum hae conditiones secretissimae inter se sint: — ad confirmandas conditiones — neptem ex sorore germana, filiam ducis aut Bauariae aut Iuliensis, intra tres menses in matrimonium

„ pro-

(a) *Ap. Dogiel. T. L. P. I. p. 151.* (b) *Hist. Cr. T. XXV. p. 137. - 177.* (c) *Libr. XX. p. 607.*

„ procuraturum. — “ *Interea Selimus, non ignarus rerum, quae agerentur, per legatum quae siuit ex Ioanne: „ quibus de caussis legationem in Germania niam miserit. — Ioannes breuiter et perplexe ad legationem respondit: „ — nullam aliam ob caussam misisse, quam quod contra induciarum conditiones, quae per milites et praefectos Maximiliani in dies patrantur, ipsi denunciaret, et poenam responderet. — “ — Békesius ergo, confectis rebus, — ad idus Septembbris reuertitur. — Rex ergo, vehementer laetari: — Selimum non iam curare: — sibi iam prospectum esse. — Restabat, ut legationem confirmandae pacis — celerrime alegaret. Hanc legationem, aliis recusantibus, iterum Békesius, morbis colicis liberatus, suscepit, et quarto kal. Ian. tandem, ipso Ioannis euang. die, soluit. Festum S. Ioannis euang. non in IV. sed in VI. kal. Ian. seu 27. Decembris, incidit, (a)*

A. C. 1571. Max. 7. Ind. 14. P. 15. A.

XC. Békesius, teste Betlenio, (b) *Pragam ultimis diebus Ianuarii anno 1571. peruenit, — ac pacta utrumque confirmauit; et speciale denuo super ducatu Oppoliae et Ratiboriae diploma obtinuit, — datum Viennae, die 10. Martii, anno 1571. “ Languenti, scribit Istuanus, (c) in Transsiluania principi a Békesio prescriptum erat: „ Bauaricam matronium obstinatus recusare; quod Arianae se, „ etac*

(a) *Hist. Cr. T. XXV. p. 177. - 186.* (b) *Libr. V. p. 204.*

(c) *Libr. XXIV. p. 318.*

„ Etne principi nubere nollet : Iuliacensem — forma
 ma rudiore esse. “ — *Quae quum illi — haud me-
 diocrem moerorem adulissent ; tum etiam aegritudi-
 nem auxere.* — *Recurrentibus subinde morbis colicis
 et epilepticis, postridie iduum Martiarum e vita migra-
 uit*, natus annos 31. et in eo stirps Zapoliana — sic
interiit, ut in hoc tertio nepote prorsus extingueretur.
Inscriptio Coronensis, quae hoc anno definit, elec-
 tionem noui principis ita consignauit : (a) 1571.
moritur Ioannes Albae Iuliae XIV. Martii, ibidem
sepultus. Eodem anno, XXV. Maii, illustris et ma-
 gnisficus D. Stephanus Bathor de Somlyo elizitur in
principem Transsiluaniae et partium Hungaricarum lo-
cumentenentem. Subdolas artes Békesii, quibus electio-
 nem eius impedire volebat, Forgachius fuse refert.
 (b) Betlenius vero iusiurandum, quo se Maximilia-
 no Bathori obstrinxit, exhibet. (c) Ratam habuit
 eius electionem etiam Selimus, Transsiluanos ad
 praestandam eidem obedientiam adhortatus. Batho-
 riuss, ne Sultanum offenderet, veritus, literas ad
 Maximilianum dedit, quibus petebat, ut appellatio-
 nes causiarum *ad tabulam iudicariam* eius, ut Hung.
 regis, ex Transsiluanicis ditionibus transmitti non de-
 beant, *quod hoc suspicionem Transsiluaniae apud por-*
tam Ottomanicam pareret; utque titulum locumte-
 nentis ratione partium Hungariae, quae Transsilua-
 niae sunt adnexae, possit adhibere. Maximilianus
 utrumque concessit; nullum tamen dissertum respon-
 sum reddidit de relaxando hoc iurisiurandi pūcto:
 vt,

(a) *Ap. Schwandr. T. I. p. 888.* (b) *Libr. XXI. p. 630.*

(c) *Libr. VI. p. 234.*

ut quando suae maiestati visum fuerit; Transiluaniam resignet. Rem tamen eo deductam fuisse, Belenius scribit, *ut non nisi post mortem Bathorei Transiluania deuoluatur ad Maximilianum imp. cui Bathorius semper fidus mansit; et, quidquid illic agebatur, ad illum diligenter perscripsit.* (a)

A. C. 1572. Max. 8. Ind. 15. P. 6. A.

XCI. Magnam Bathorio valiudae laetitiam adulit natus hoc anno nepos e fratre Christophoro, Varadinensi praefecto, Sigismundus, Transiluanias princeps post patrum et patrem futus. Tumultuari tamen Békesius non desit, cuius socius, Michael Chakius, atque canonicus, deinde Lutheranus, demum Arianus, e viuis excessit. Ad idem fere tempus etiam Stephani Dobonis obitum: Istuanus affigit; quum de comitiis, in quibus libertas illi procurata fuit, ita loquitur: (b) *Quum comitia ad IV. nonas Febr. Posonium indixisset; nec ipse, aduersa valerudine impeditus, ad ea venire potuisset; Rudolphum et Ernestum filios, non multo ante ex Hispania reuersos, ut sui loco iis praecessent, secundo Danubio descendere iussit. Quum in iis Rudolpho omnibus suffragiis regnum ultra delatum esset, simulque eum ordines magnis precibus publico nomine orassent: „ vt pro Balassio in gratiam recipiendo ac libertate Doboni danda partes suas apud patrem interponeret, „ idque ipsis haud grauatum ille tri-*
buen-

(a) Hist. Cr. T. XXV. p. 186 - 230. (b) Libr. XXIV. p. 329.

buendum existimasset; Maximilianus, ne primam filii intercedentis petitionem grauiore repulse contumelia reiceret, Dobonem — mox dimitti iussit, ac Balassio absenti gratiam atque incolumitatem impertivit. — *Sed Dobo caesaris clementiae et suae libertatis fructum diuturnum nequaquam percipere potuit; quum altero, postquam dimissus esset, mense in arce sua Szeredina vitam cum morte commutasset.* Conditum illic decretum IV. hos 10. articulos continet: (a) „ I. Cae- „ saris excusationi locum dant regnicolae. — II. Gra- „ tiarum actio pro rege Rudolpho, regno Hung. „ promisso. III. Rudolphi coronatio maturetur. IV. „ Contribuunt regnicolae in 2. annos florenos 4. „ V. Noua portarum connumeratio. VI. Tractatus „ de appendicibus dicae in aliud tempus reiciuntur. VII. Constitutiones anni 1569. renouantur. „ — VIII. Supplicant status dari ecclesiae Iauri- „ nensi episcopum. IX. Emericus Czobor eligitur in „ propalatinum. X. Ioannes Rueber et Ladislaus „ Poppel fiunt Hungari“. Confirmati sunt *Vievnæ Austr. 27. Apr. anno dom. 1572.* Istuanius quidem ait, in his comitiis Paullo Bornemisza suspectum esse Verantium in munere locumtenentis; at ex huius epistolis certum est, hanc illi dignitatem nonnisi mense Iunio collatam esse. (b)

XCII. Comitiis ad 8. Septembris hoc anno rursum indictis, Verantius Rudolphum ad Köptinium oratione cultissima salutavit, ac 25. Septembris solitis cum ceremoniis Posonii coronauit. Alterum hoc anno,

(a) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 542.* (b) *Hist. Cr. T. XXV.*
p. 311. - 334.

anno, raro prorsus *exemplum*, sed ordine V. produxit decretum, 8. dumtaxat articulos complexum, hoc ordine: (a) „ *I.* Rudolphus, archidux Austriae, „ postulatus ante electusque, 25. die Septembris „ rex Hung. Posonii coronatus est. *II.* Libertates „ et immunitates SS. et OO. seruatas sibi volunt. — „ *III.* Regi nouo munus honorarium ab ordinibus „ offertur. *IV.* Iudicibus ordinariis vita functis, „ aliis substitutis, iudicia Eperiesini pro comitatibus „ superioribus celebrentur. — *V.* Iudicia pro comi- „ tatus, cis et ultra Danubium sitis, Posonii fi- „ ant. — *VI.* Iudices appellationum. — *VII.* Iudi- „ cia regni Sclauoniae. *VIII.* Dica, gratuitus labor „ et continui militis intentio fiat secundum pree- „ scriptum constitutionum anni 1569. “ *Dat. in ar- ce nostra regia Posonien. 15. die mensis Oct. anno dom. 1572.* Diutius Posonii Maximilianus adhaesit, ut Hungarorum contra praefectos externos querimoniis satisfaceret. Quum Turcae, quietis impati- tientes, variis artibus ad Hungaros vexandos vni- fuissent; nouam Constantinopolim legationem mittere constituit. Interea, postquam Sigismundus, Iagel- lonicae stirpis ultimus obiisset; pro se vel Ernesto filio Poloniae regnum ambiuit; sed Henricus, Ca- roli IX. Galliae regis, frater, praeualuit. Multis a Békesio querelis ad se delatis, sapienter eidem ob- seruantiam in Bathorium vauodam suasit. (b)

H 2

A. C.

(a) *Corp. Iur. Hung.* T. I. p. 544. (b) *Hist. Cr.* T. XXV.
p. 334. - 399.

A. C. 1573. Max. 9. Ind. 1. P. 22. A.

XCIII. Si Békesius Maximiliani consilium sequi voluisset; suas in Transsiluania ditiones in perpetuum retinere potuisset. Quum igitur nullis adhortationibus amicorumque precibus in ordinem se redigi pateretur; in arce Fogarasiensi, praeter opinionem, a Bathorianis obfessus, collectisque gemmis et pecuniis, clam elapsus, (a) per varios viarum errores ambagesque tandem ad caesarem Pragam contendit. — Bathorius, arce post 19 dierum oppugnationem potitus, congestos a Békesio thesauros obtinuit. — Hunc in modum Békesius, rebus fortunisque amplissimis exutus, aliquandiu in aula caesaris exsilio tolerauit. Ut Transsiluaniam Békesius, ita Croatiam Gubecius hoc anno turbauit. Ducem is se praebuit rusticis, ad 10 millia per tumultum congregatis, qui primos furores (b) in villas et amoenniora Francisci Tahii praetoria exseruerunt. — Draskouichius et nobilitas, metu perculti, ac praeoccupando hostes rati; — duos duces, qui suis in aciem duendis praeeffent, celeriter diligunt, Marthaeum Kegleuichium et Gasparem Alapinum. — Quum utrimque, magno clamore sublato, acies consertis manibus concurrissent, Gubeciani, praeter exspectationem, diu anticipiti praelio certauere. — Ad extremum nobilitas, ut causa, sic armis potior atque superior, eos pedem referre, denique effusam fugam capessere coegit. — Gubecius ipse, funestus scelerati exercitus dux, atque, ut ipsi vocabant, rex, — vihus in potestate in venit.

(a) Istuanf. L. XXV. p. 327. (b) Id. Libr. XXIV. p. 323.

venit. — Ignitis forcipibus immaniter laceratus, ac ferrea corona, eaque candenti, caput redimitus, postremo in 4. frusta, more latronum dissectus, meritas sceleris et usurpati regii nominis poenas perfoluit. Hanc seditionem celeriter oppressam fuisse Listhius Verantio significauit, litteris ad eum datis, (a) Vienae, 28. die mensis Febr. anno dom. 1573. Dum hinc Transsiluaniam, inde Croatiam intestini motus conturbabant; Hungariam, ab iis liberam, Turcae quietam esse non sinebant, qui Szigeto noctu profecti, postremis Bacchi feriis, quibus praesidiarii genio liberius indulgebant, oppidum Kanisiense diripuerunt, multisque caelis et in captiuitatem abductis, incenderunt. Culpam Istuanium in Casparum Alapium, praesidii praefectum, coniicit: (b) qui tamen, si tam ignauus, ut ille vult, fuisset; vix in locum Szlunij defuncti banus Illyrici renunciatus fuisset. Certius est ex epistolis Verantii, Tahium non tantum tumultibus Croaticis, sed etiam Szechenii iacturae caussam dedisse, (c) Turcasque, non obseruatis induciis, multa damna Hungaris intulisse. Hic Verantius, cuius eruditis ac historicis epistolis saepius vni sumus, hoc anno 21. Iulii decessit. (d)

4. C. 1574. Max. 10. Ind 2. P. II. A.

XCIV. Fatiscebat in dies ipsius quoque Maximiliani valetudo, coactusque domi se continere,

H 3

com-

(a) Ex MSS. Agr. Bibl. T. III f. 301. (b) Libr. XXV.
p. 326. (c) MSS. Agr. Bibl. T. III. f. 2. 301. (d)
Hist. Cr. T. XXV. p. 400. - 470.

comitiis, Posonium indictis, suos rursum filios, Rudolphum et Ernestum, praefecit, quibus praesidibus, consecutum est decretum VI. ex articulis 38. hoc orne: (a) „ I. Regnicolae regi suo 4. florenos, 2. annis „ exsoluendos, humiliter offerunt. II. Vice-banus, „ protonotarius, vice-comites et iudices nobilium, „ in regno Sclauoniae suis salariis contenti, dicam „ e bonis suis soluere procurent. III. Tributarii molitores, libertini, carbonarii, sectores. IV. Rutheni et Valachi, in medio colonorum hereditates habentes, integras; in alpibus vero extra villas degentes, dimidium dicae soluant. — V. Gratuitum laborem 12. dierum — continuandum esse. VI. De gratuitis laboribus liberum sit comitatibus, qui maluerint, pecuniam a singulis portis in singulos dies denarios 10. pendere. VII. Restantiae laborum ab an. dom. 1572. exigendae. VIII. Gratuitos labores praestitos esse, iudices villici profiteantur. — IX. Annonae, commeatus et machinarum conveglio fiat iuxta praecedentium annorum constitutiones X. Equites continui ab utroque statu et ab omnibus ordinibus seruentur. XI. Expeditionis, siue insurrectionis generalis et particularis modus. XII. Coloni quinti cuiuslibet insurrectio. XIII. Castella minora circa Canisam — praesidio muniantur. XIV. Haidones vagi et liberi equites — secundum articulos anni 1557. compescantur. XV. De non facienda sponte Turcis ditione. XVI. Iudicia in Eperies et Poson. ciuitatibus celebrentur. XVII. Qui praesint et intersint appellationibus?

(a) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 546.

„ bus? — *XVIII.* Locumtenens — omnes caussas
 „ deinceps adiudicet. — *XIX.* Vrburas ex cultura
 „ montanarum auri et argenti fodinarum regi per-
 „ soluendas. — *XX.* Polonica moneta, — sub poe-
 „ na confiscationis eius, amplius non inducatur.
 „ *XXI.* Vina a colonis, inuitis ipsis, non auferan-
 „ tur. *XXII.* Decimarum arendatio. *XXIII.* Deci-
 „ marum contra exactores iniquos quomodo proce-
 „ dendum? *XXIV.* Decimarum vectura obseruetur.
 „ — *XXV.* Tricesima a rebus et allodiatura nobi-
 „ lium et dominorum nulla exigatur. *XXVI.* Neo-
 „ gradien. comitatus decimarum ratione, lis diri-
 „ menda inter arch. Strigon. et ep. Vacien. *XXVII.*
 „ Bona, ad arcus regias a manibus rebellium oc-
 „ cupata, quomodo — recuperanda? *XXVIII.* Tra-
 „ Etatus fiant cum vaiuoda Transsiluano de quibus-
 „ dam incidentiis. *XXIX.* Redemtio inscriptoruin
 „ bonorum ad Austriam et Polonię. — *XXX.* Co-
 „ loni, in Austriam et Morauiam transfugientes,
 „ Hungaris remittantur. — *XXXI.* Kövesd arcis ra-
 „ tione lata sententia, etiam post annum expletum,
 „ exsequutioni demandetur. *XXXII.* Conuentus de
 „ Chorna restituatur. *XXXIII.* Casparus Magochi
 „ comitatui Beregh supremus comes datur —
 „ *XXXIV.* Procuratores a iuramento calumniae ab-
 „ soluuntur. *XXXV.* Ciuitatum liberarum priuilegia
 „ seruari debere. *XXXVI.* Depositionum loça ser-
 „ uanda esse. — *XXXVII.* Nobilibus quaestum exer-
 „ cere in Hungaria liceat, solutis — tricesimis. —
 „ *XXXVIII.* Ciues pro alienis debitibus non aresten-
 „ tur. “ Confirm. *Viennae, 4. die Aprilis, an dom.*
1574. His comitiis Draskouichius interesse non po-
 tuit, a Maximiliano monitus, vt limites Illyrici con-

tra Turcas diligenter custodiret, quorum Sultanus Selimus, idibus Decembri mortuus, successorem accepit Amuratem, filium natu maximum. Sic a crudelitate principatum auspicatus, 5. fratres, 2. nepotes strangulari iussit. (a)

A. C. 1575. Max. II. Ind. 3. P. 3. A.

XCV. Maximilianus, de morte Selimi certior reditus, Fridericum Preinerum ad nouum imperatorem, 27. annos natum, oratorem misit, ut inducias, cum Selimo sanctitas, Amurates quoque ratas haberet. Ille, iam tunc in Persas bellum molitus, ut hac parte liber esset, octennales inducias, Istuanio teste, (b) — ratas habuit. At enim earum sanctitatem praefecti provinciarum eadem fide, qua prius, obseruarunt. Nam et in Croatia Ferhates, Bosniae praefectus, Aurspergo caeso, (c) Buzinum — ac Czafum, adjnato tormentorum terrorē, ac praesidia-riis diffugientibus, obtinuit; — modicaque suis quiete data, Zrinium arcem, — admotis tormentis, expugnauit; et in Hungaria Mustaphas, purpuratus Budensis, arces Kékkö, Somoskö, Devén, adhibitis machinis, in suam potestatem redegit. Quotacumque autem, subiicit Istuanius, pars solatii fuit, Turcas Albanos et Strigonenses, e castris ad suas stationes redeentes, a nostris — inter Nitriam et Leuam profigatos fuisse. Qua in pugna ex hostibus 150, equites desiderati sunt. Iam redactae in potestarem hostium arcē erant; quum caesar, datis Ratispona littera-

(a) Hist. Cr. T. XXV. p. 477. 518. (b) Libr. XXV. p. m.
328. (c) Id. Ibid. p. 335.

litteris, Nicolaum Istuanum Budam ad purpuratum misit, eas repetitum: „ quod contra induciarum „ pacta captae essent, quae apertis huiusmodi bel- „ lis ac tormentorum apparatibus utrimque viam „ praeclusissent: “ Verum ille Turcico astu „ ea- „ rum expugnatarum famam Byzantium perlatam „ esse: nec se, iniussu principis sui, reddere eas „ posse “ respondit: sicque — arces illae in mani- „ bus et potestate hostium remansere, (a)

XCVI Etsi nemo melius Istuanio, quo nuncio Maximilianus usus erat, ista nosse potuerit; certum tamen est, ordinem rerum gestarum illum in narrando non obseruasse. Prius enim cladem Hungaricam, quae mense Iulio fuit illata, quam Creaticam, quae mense Iunio fuit accepta, refert. Peraeque prius electionem Poloniae regis, quae sub exitum anni huius peracta fuit, narrat, quam Békesi reductionem in Transsiluaniam, quae mense Iulio contigit. Atque hic ordo perturbatus manifestat errorem Istuanii, quum caussam assignat, cur Maximilianus Békesium in Transsiluaniam reducendum curauerit. *Vt*, inquit, (b) Bathorius, qui ab ineundo occupandoque regno (Poloniae) verbis et legatione deinceps nequaquam potuisse, vi atque armis ab instituto reuocaretur: sic tamen suppressis, quantum fieri posset, ac occultatis consilis, vt, quasi cæfare nequaquam conscientia, solus Békesius, tumultuario irruptionis genere, expeditionem aduersus illum suscepisse videretur. Hanc eius expeditionem Betlenius Istuan-

(a) *Hist. Cr. T. XXV. p. 518. - 531.* (b) *Lide. XXV. p.*

Istuanio credibilius ac vberius, quia pluribus documentis instructus, narrat. (a) Vtriusque tamen testimonio constat, Békesium, a Germanis et Siculis adiutum, a Bathorio, Turcicis auxiliis succincto, fusum, fugatum, castris exutum ac in Hungariam cieatum fuisse. *Porro Bathoreus*, inquit Betlenius, (b) pulso — e Transsiluania Békesio, perturbatum intestinis factionibus regni statum enendaturus, et de coniuratis supplicium sumturus; Claudiopolim ad 8. Augusti comitia indixit. Prius tamen ea fuisse celebrata, liquet ex prolixa Bathorii sententia, in reos Claudiopoli lata, *in festo transfigurationis* — anno 1575. Supplicium de perduellibus sumtum est die 8. Augusti. (c)

XCVII. Ex narratione Betleniana, multis litterarum monumentis firmata, certum est, prius Békesium in Transsiluaniam irrupisse, quam Bathorius Poloniae rex electus fuisse. Illum enim mense Iulio victum ac Augusto proscriptum, istum mense Decembri regem electum fuisse, satis constat. Non igitur ideo Maximilianus Békesium in Transsiluaniam reducendum curauit, vt Bathorius ab occupando Poloniae regno reuocaretur. Quum Istuanius ipse prohibeat, (d) Polonos comitia creando regi ad kal. Octobr. Varsouiam indixisse; patet, non eo consilio Maximilianum ad Békesium armis iuuandum adductum fuisse, vt iam mense Iulio, quo tam Henricus a Polonis exauktoratus, quam Békesius a Bathorio profligatus erat, ab occupando Poloniae re-

gno

(a) *Libr. VI.* p. 286. (b) *Ibid. p. 324.* (c) *Hist. Cr. T. XXV.*
p. 533. - 581. (d) *Libr. XLIII.* p. 329.

gno reuocaret. Addit, nondum Stephanum Bathori-
um ad petendum aut ambiendum tantae dignitatis fa-
stigium animum appulisse, quum in Octobri comi-
tia Polonica celebrarentur. Nihil igitur ab eo me-
tuendum Maximilianus habuit; quum Békesium in
Transsiluaniam mense Iulio remisit. Agente demum
Samuele Sborouio, Petri Sborouii, Cracouiensis
palatini, fratre, quem exsulem in Transsiluania
Bathorius benigne susceperebat ac souerat, et nomen
inter regni candidatos professus, et *in confessu comi-*
tiorum Bathorius pro rege proclamatus est, ea condi-
tione: „vt Anna, Sigismundi regis, vltimo absque
„liberis vita functi, soror, ab eo in coniugem du-
„ceretur.“ — *Ex aduerso Vchanius, archiepiscopus*
(Gnesnēn.) — *cum magna senatus et optimatum par-*
te Maximilianum caesarem, sublata voce manuque no-
minauit. Haec, exeunte hoc anno, facta; quum
Rudolphus, rex Rom. 18. Octobris electus, comitiis,
a Maximiliano Posonium ad 13. Decembris in-
dictis, praefuit. (a)

A. C. 1576. Max. 12. Ind. 4. P. 22. A.

XCVIII. Quum Maximilianus, seu morbis, seu
curis imperii distentus, tribus dumtaxat Hungariae
comitiis interfuisset; primis fratrem Carolum, Hun-
gariae Ferdinandum II. regem daturum, tribus aliis
duos filios, Rudolphum et Ernestum praefecit. In
postremis his conditum decretum VII. his 18. articu-
lis

(a) *Hist. Crit. T. XXV. p. 581. - 605.*

lis constat: (a) „ *I.* Praefatio, in qua etiam pro
 „ subsidio status florenos 4 in 2. annos offerunt. *II.*
 „ Portarum fiat noua connumeratio. *III.* Iudicia octa-
 „ ualia superiorum comitatum in Eperies celebren-
 „ tur. *IV.* Andreae Kávási facinus extra sériem
 „ cauſſarum in octauis reuidendum. *V.* Metae re-
 „ gni per commissarios deputatos reuideantur. *VI.*
 „ Tricesima a nobilibus et rebus ipsorum non exi-
 „ genda. *VII.* Vice-comes in Ugócha procedat in
 „ iuridicis et aliis, officio suo incumbentibus, vs-
 „ que dum comes eligatur. *VIII.* Decimarum em-
 „ tio et vectura. *IX.* Gratuiti labores continentur,
 „ et ad proprios vſus non conuertantur. *X.* Equi-
 „ tes continui ab omnibus ordinibus conſeruentur.
 „ — *XI.* Expeditio generalis et particularis reiici-
 „ tur ad articulos anni 1553. *XII.* Dēditiones spon-
 „ taneae prohibentur. *XIV.* De stationibus militum
 „ siue perseveratione in uno loco. *XV.* Kapron-
 „ tzae arcis munitio. *XVI.* Ciuitatibus liberis liber-
 „ tates et loca depositionum seruentur. *XVII.* Ca-
 „ striferrei capitulum procedat pro conuentibus
 „ Kapornak et Szalavár: si hoc amittatur; capitu-
 „ lum Posoniense. *XVIII.* Albertus Laszki in Hun-
 „ garum recipitur. “ Conf. *Viennae, 22. Febr. 1576.*
 (b)

XCIX. Praecipua cauſſa, cur Maximilianus Lasz-
 kiūm in numerum Hungarorum adscribendum cen-
 fuerit et commendauerit, erat, quod ille quoque
 diligentem operam nauauerit, vt Poloniae rex a
 qui-

(a) *Corp. Iur. H.T. I p. 553.* (b) *Hist. Cr. T. XXV. p. 605. - 615.*

quibusdam eligeretur: *Maximilianus*, inquit Betlenius, (a) *experiendum ratus*, an Bathoreum ab eius regni petitione, quod sibi prius delatum esset, dimovere posset; — *Christophorum Tiffenbachium* — in *Transsiluaniam* — misit. — *Tiffenbachius*, *Szatmarinum regressus*, de irrito legationis suae exitu *Maximilianum caes.* certiore reddit. — At *Maximilianus* — lente procedit; ac, ut Istuanius scribit, (b) diuturna deliberatione adhibita, oblatum regni honorem suscepit; et iuramento — diei 26. mensis *Martii* constituit. Sed nempe serius haec a *Maximiliano*, quam oportuisset, facta sunt, Bathorio prius eadem praestante, qui, (c) prouincia *Christophoro fratri* cum summa potestate tradita, cum 4. militum millibus — in *Poloniam* iter suscepit; paucisque diebus — *Cracowiam* peruentum est; ubi kalendis *Maii* corona regni *Poloniae* ac *Lithuaniæ* eius capiti imposta est; — regnumque postmodum omnibus regiis virtutibus tam domi, quam militiac ita administravit, ut per decennium, quo vixit, non solum illud tueretur; sed etiam — longe lateque amplificaret. (d)

C. Bathorio *Poloniae* regnum feliciter adepto, *Maximilianus* sero demum intellexit, lentius, quam temporis et necessitatis ratio postulabat, agendo, male se rebus suis consuluisse. Postquam, inquit, (e) susceptis de *Polonia* consiliis paucissimos dies impendisset; in cardiacos et nephriticos dolores periculosis incident: a quibus quum nulla medicorum operari

(a) *Libr. VI.* (b) *Libr. XXV.* p. 330. (c) *Ibid* p. 333.

(d) *Hist. Cr.* T. *XXV.* p. 615. - 623. (e) *Libr. XXV.* p. 337.

leuari potuisset; — vitae pariter ac imperio finem imposuit. Eius mortem Betlenius *ad III. idus Octobris* anni huius defigit. (a) Consentit Petrus Revaius in haec verba: (b) *Beneficentia et clementia fortunas Hungarorum afflictas leuare solitus — in rebus humanis ex palpitatione cordis, quo 20. continuis annis laborasse fertur, Ratisbonae 1576. in die Maximiliani, anno aetatis 49. esse desit.* Vetus enim calendarium festum S. Maximiliani cum *III. id. Oct.* seu *13. Oct.* coniungit. Ab obitu patris, seu *25. Iulii 1564.* regnauit annos *12.* menses *2.* dies *19.* Natus kal. Aug. *1527.* diebus *13.* mensibus *2.* annum aetatis *50.* inchoauit. Princeps erat vita longiore dignissimus, quem Revaius scribit, *nil aliud sibi merenti repeti voluisse, quam merita IESV Christi crucifixi.* Quasi vero hoc a catholicis sacris alienum illum indicasset, quem tot acta diplomataque docent, Romana sacra pro virili defendisse. Eo regnante, praefuit metropoli *Strigonensi* Nicolaus Olahus ab anno *1553.* Antonius Verantius *1569.* *Colicensi* Paullus Gregorianich *1565.* Georgius Draskovich *1572.* *Agriensi* cathedralae, Ant. Verantius *1557.* Stephanus Radetius *1572.* *Bosneni*, Antonius *1573.* *Iaurinensi*, Paullus Gregorianich *1553.* Zacharias Delphinus card. *1567.* Ioannes Listhius *1572.* *Nitriensi*, Paullus Bornemisza *1558.* *Quinqueecclesiensi*, Andreas Dudich *1564.* Ioannes Monoszloj *1569.* *Transsiluanensi*, Paullus Bornemisza *1553.* *Tsanadiensi*, Gregorius Bornemisza *1563.*

Bal-

(a) *Libr. VI. p. 431.* (b) *Ap. Schwandt. T. II. p. 751.*

Balthasar Melegh 1573. *Vaciensi*, Ioannes ab Újlak 1561. *Varadiensi*, Franciscus Forgách 1556. Stephanus Radetius 1568. Gregorius Bornemisza 1572. *Vesprimiens*, Andreas de Keves 1553. Ioannes Listhius 1568. Stephanus Fejérkövi 1573. *Zagrabienſi*, Georgius Draskovich 1564. Nullus regnante Maximiliano, *palatinus* erat; sed eius loco *pro-palatinus*, post Michaelem Mérei, Emericus Czobor 1572. *Locumtenentes regii*, post Nicolaum Olahum, Paullus Bornemisza 1568. Ant. Verantius 1572. Stephanus Radetius 1573. *Judices curiae*, Andreas Báthori † 1566. Gabriel Perényi, Christophorus Ország, Stephanus Bánfi, Nicolaus Báthori 1567. *Dalm. Croat. Sclav. bani*, Petrus Erdödi 1565. Georgius Draškovich et Franciscus Zluni de Frangepanibus 1566. Casparus Alapi 1574. (a) Maximiliani symbolum erat: *Dominus prouidebit*.

§. III.

R V D O L P H V S R E X X L.

Coepit A. C. 1576. desit A. C. 1608.

A. C. 1576. Rud. I. Ind. 4. P. 22. A.

CI. Rudolphus, viuo patre Maximiliano, quatuor abbinc annis sacra Hungariae corona Posoniū redimitus, ab eius obitu mox pleno iure regnum administrare coepit; nec vlos liberos, coniugii semper ex-

(a) *Hist. Cr. T. XXV. p. 623 - 634.*

expers, suscepit. Iisdem fortasse rationibus, quibus pater, adductus, 32. annorum spatio, quo Hungariae praefuerat, nullum regni palatinum constituit. Metropolitana quoque Strigonensis sedes, quae triennio iam antea vacauerat, nonnisi post vicenos annos impleta fuit, ingenti religionis orthodoxae damno. Nam etsi Nicolaus Telegdi vicaria potestate per dioecesim Strigonensem sacra procurauerit; quia tamen non ea, qua metropolitae, pollebat auctoritate; multa vulnera catholicae religioni sunt inflicta. Certe nec id quidem impedire potuit, ne nouitorum dogmatum praecones Tirnauiae, quae metropolitanae Strigonensis ecclesiae vices agebat, palam audirentur. Quod igitur vnum potuit, Gregorii XIII. pontificis opem implorauit, datis ad eum litteris, (a) *Tirnauiae, 12. die mensis Maii, anno dom. 1576.* Superstes quidem adhuc erat Maximilianus, quum ea scriberentur; sed, eo quoque defuncto, quia Rudolphus primas curas ad conciliantos sibi subditorum animos vertit; sectarii sua significationis per Hungariam sensim explicuerunt. (b)

A. C. 1577. Rud. 1. Ind. 5. P. 7. A.

CII. Quum Alba-regalis, vbi Hungariae reges tam coronari, quam tumulari solebant, Turcici iuris hoc tempore fuerit, vt Ferdinandus I. ita Maximilianus quoque Pragae, quo mox ab obitu corpus eius delatum fuerat, hoc anno splendidissima pompa

(a) *Ap. Schmiedb. Ep. Agr. T. III. p. 114.* (b) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 309.*

pa tumulo mandatus est. Ad infetias illi persoluendas etiam Hungari frequentes concurrerunt, vt Istuanfius his verbis innuit: (a) Rudolphus non multo post, cum Maria matre, funus caesaris — Pragam deduxit: fuitque ibi in templo maiori reconditum; donec iustis funebribus maiori solemnitate persoluendis, anno insequenti, Hungaris et Bohemis ac Germanis proceribus comitantibus, penes utrumque parentem (Ferdinandum et Annam) magnificentissimo apparatu tumularetur. Viennam reuersus comitia, quae sub initium principatus celebrantia fuerant, primum ad 16. Octobris; tum ob pestilentiam Posonii non parum saeuientem, ad 15. Nouembris; deum, aere nondum bene purgato, ad kal. Decembris edixit; quae tamen ne tunc quidem celebrata sunt.

(b)

CIII. Et contagiosa haec lues, et post obitum Maximiliani mutata rerum facies effecit, vt Stephanus Bathorius in Polonia; Christophorus in Transsilvania nullis deinceps armis a Rudolfo lacesterentur. Aliorsum praeterea curas eius auocabant Turcae; quorum effrenata prouincias vrendi cupiditas foederis instaurati cum Amurate sanctitatem, arrepta quavis occasione, violauit. Postquam igitur, factis in Croatiam incursionibus, Gosdanscum, Zrihorutum oppidum, intercepissent; Istuanfio teste, (c) ne quotidianie latius in viscera regni penetrantes, etiam Carnis propinquis populandis apertam viam haberent;

Rudol-

(a) Libr. XXV. p. 337. (b) Hist. G. T. XXVI. p. 9; = 15. (c) Libr. XXV. p. 337.

Rudolphus imp. communicatis cum Carolo principe patruo consiliis, munimentum illis finibus tuendis commodum et necessarium exstruendum decreuit. — Itaque illud opera — sumtibusque Caroli principis et Carnorum — inter Colapim, Dobram et Mresniciam amnes erigitur, ac Carolstadium nominatur, ac multis a Rudolpho priuilegiis, ad alliciendos plures incolas, ornatur. (a)

A. C. 1578. Rud. 2. Ind. 6. P. 30 M.

CIV. Postquam his Illyrici limitibus ita consultum fuisset; Ioanne Listhio Pragae mortuo, Georgius Draskouichius, in locum eius ad Iaurinensem infulam e Zagrabiensi translatus, successorem in episcopatu Ioannem Monoszloium, in banatu Christophorum Vngnadum accepit. Id Istuanius factum ait in comitiis, hoc anno kal. Febr. Posonii celebratis, in quibus vniuerse 37. articuli sunt conditi, Rudolphi praesentis auctoritate decreto I. confirmati, hac serie; (b) „ I. Aduentui regis in regnum „ regnicolae gratulantur; et ad 2. annos binos flo- „ renos offerunt. II. Contributionis appendices ad „ articulos anni 1575. referuntur. III. Connume- „ ratio portarum noua fiat. IV. Comite supremo „ non existente, comitatui in rebus iuridicis et di- „ cae procedendi facultas esto. V. Milites ne villas „ nobilium inter se distrahant. VI. Ad arcem Ca- „ nisam victualium inuestio. VII. Continuis equiti- bus

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 15. - 22. (b) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 557.

„ bus singulo trimestri fiat solutio. *VIII.* Continuos
 „ equites intertenere nolentes ablatione bonorum
 „ puniuntur. *IX.* Continuorum militum distributio
 „ ad regem, supremos capitaneos et vice-comites
 „ pertinet. *X.* Expeditio generalis. *XI.* Ecclesiasti-
 „ carum personarum militia. *XII.* Expeditio a cu-
 „ riis nobilitatibus nobilium vnius sessionis. *XIII.*
 „ Lustratio gentium comitatus fiat praesente capita-
 „ neo. — *XIV.* Pascauatio equorum militum Hun-
 „ garorum quādiu dutet? — *XV.* Carolus et Er-
 „ nestus archiduces in rebus bellicis pro vicegeren-
 „ tibus maiestatis suae acceptantur. — *XVI.* Iudicia
 „ octaualia. *XVII.* Procuratotiae fori spiritualis du-
 „ rent ad vnum annum. *XVIII.* Metarum regni re-
 „ uisio per commissarios instituatur. *XIX.* Polonicae
 „ monetae cursus usque in Hungaria Interdicitur.
 „ *XX.* Castriferrei capitulum transferatur Sabariam.
 „ *XXI.* Turociensis conuentus protocolon vna cum
 „ sigillo transferatur ad capitulum ecclesiae Strigo-
 „ niensis. *XXII.* Stephano Illyésházi D. vidua Petri
 „ Erdödi bona ademta restituat. — *XXIII.* Vidua Petri
 „ Erdödi Viduae Andreae Tarnotzi bona ablata testi-
 „ tuat. *XXIV.* Andreae Szászi, personalis praesentiae
 „ locumtenenti, Laszkár et Kebenka testuantur.
 „ *XXV.* Cis Kolapim dica quomodo exigatur?
 „ *XXVI.* Antonii Tégesz, per Transsiluanos inter-
 „ einti, caussa. *XXVII.* Gratuitorum laborum dis-
 „ tributiō. — *XXVIII.* Canisae fortificatio. —
 „ *XXIX.* Poena non collocatarum propriarum ope-
 „ rarum ad arces finitimas. — *XXX.* Gratuitorum
 „ laborum pecuniam vice-comes colligat. — *XXXI.*
 „ Gratuitorum laborum pecuniae perceptores 3.
 „ constituantur. *XXXII.* Gratuitorum laborum pe-
 „ cuniae

„ cuniae perceptoris officium. XXXIII. Messis et
 „ vendemiae tempore coloni ad labores gratuitos
 „ praestandos non compellantur. XXXIV. Gratuitas
 „ operas in proprios usus non conuertant capitanei.
 „ — XXXV. Gratuitos labores comitatus remo-
 „ tiores in pecunia, si volunt, praestent. XXXVI.
 „ Christophorus, Eustachius, Wolfgangus et Wilhel-
 „ mus Althan in Hungaros acceptantur. XXXVII.
 „ De bonis occupatiis Szegegyház et Rakamaz.
 „ — Poson. 13. die mens. Apr. an. dom. 1578. “
 (a)

A. C. 1579. Rud. 3. Ind. 7. P. 19. A.

CV. Non leues difficultates obmotae sunt aduersus art. XV. quo Rudolphus Ernesto fratri res bellicas in Hungaria, in Sclauonia Carolo patruo procurandas commisit. Malebant enim, ut Istuanus refert, (b) a caesare, veluti rege suo, gubernari res bellicas ac omnia alia. Carolus tamen quam utilis Sclauoniae fuerit, ex eiusdem Istuanii narratione patet. Carolus princeps, inquit, (c) coacto ad Prucum oppidum — suorum concilio, — copias e Stiria Carinthiisque et Carnis ceterisque suis prouinciis coegerit. — Eius autem animi propositique erat Carolus, ut ea loca, quae anno superiore a Ferhate et Bosnenibus Turcis contra pacta induciarum, singulari illorum perfidia nostrorumque ignavia, in potestatem redacta erant, primo quoque tempore recuperarentur. —

Ita-

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 31. - 50. (b) Libr. XXV. p. 337. (c) Ibid. p. 338.

Iaque primo ad Businium peruentum est, idque dif-
fugientibus ordinis militibus, — facili negotio rece-
ptum est. Eadem celeritate Czasinum, Zrinium at-
que aliae cis Vnnam flumen arces, dilabentibus Tur-
cis, in nostrorum manus et potestatem redierunt.
Quum Istuanius anno superiore perdita haec loca
scribit; memoria lapsus est; nam alias amissa perhi-
buit, superstite Maximiliano, quem quatuor abhinc
annis obiisse vidimus. In Hungaria quoque rem be-
ne gestam ita narrat: (a) Eiusdem anni exitu, ca-
stellum ad arcendas Turcarum clamdestinas excursio-
nes et lairocinia a nostris exaedificatum est, eo in loco,
qui Baicia vocatur. — Confluxere eo in castra Geor-
gius Zrinianus, Balthasar Bathyanus ac Franciscus
Nadasdius cum vicinae nobilitatis copiis. — Alibe-
gus, qui Szigeto praeerat, cum 3000. equitum, ad
impediendos nostrorum conatus, — aduenit. Nec mo-
ra, tanta fuit irrumpentium Turcarum vis ac celeri-
tas, vt, — contemta omni stagnantis et caenosae
paludis voragine, — in nostros inuehi nequaquam
formidarent. Sed nec ex aduerso nostris defuit ani-
mus egregie resistendi. Hic Alibegus, multis suo-
rum amissis, receptui cani iussit: et Turcae, omisso
terramine, tanta trepidatione caenosum et impeditum
iter remensi sunt, vt plurimi eorum, partim paludi-
bus immersi, partim glandibus et falconum pilis iecti,
foede interierint. Et hic quidem opus institutum fe-
liciter perfectum est; at in Illyrico hostes amissa lo-
ca recuperarunt. Hoc eodem tempore Mathias,
Rudolphi fratris monitionibus insuper habitis, in
Belgium profectus, ac dein expertus, quam inane

gubernatoris nomen gereret, personatam trium annorum administrationem abdicauit, ac despectus in Germaniam rediit. Omnia nempe tam in Belgio, quam in Hungaria haeretici turbabant. Sicut autem Philippus, Hispaniae rex ac Belgii princeps, ditonis, quam religionis iacturam pati maluit; ita Rudolphus, eius e sorore nepos, Opitio Vienna pulso, fortiter auitam religionem propugnauit. Ad quam etiam vindicandam Stephanus Bathorius S. I. religiosos in Transsiluaniam induxit. (a)

A. C. 1580. Rud. 4. Ind. 8. P. 3. A.

CVI. Plures Istuanus refert Turcarum in Hungariam excursiones, iisdem plerumque fatales. (b) Nam et Paullus Thrax, Újvári praefectus, Strigonienium Turcarum excursionem, magna vi pecorum abacta, vindicauit; et Czoborius cum quibusdam Laurinensisbus et Vesprimensisbus Ibrahimum non procul a Sámbék cum plurimis procurtoribus Turcis interfecit; et Sasuares, Szolnoki praefectus, a nostris ultra Tibiscum fusus ac fugatus suorum 700. amisit. In Croatia quoque Batthyanius cum reliquis Ductibus, caeso Scanderbego, Posagae praefecto, capita Turcarum praecisa 249. ad Carolum principem misit; praeterea cum 20. signis militaribus 430. Turcas cepit. Ut haec Rudolpho laetitiam adulterunt; ita moerorem illud, quod Agrienses acatholici canonicos vsu templi, quod illis addixerat, prohibuerint; quodque comitia, quibus Ernestus frater praeerat,

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 56. - 88. (b) Libr. XXV. p. 339.

erat, quidam infectis rebus dissoluerint. Alia proinde, quibus intersuturum se promisit, in 6. Ian. sequentis anni promulgavit. (a)

A. C. 1581. Rud. 5. Ind. 9. P. 26. M.

CVII. Multis rursum impedimentis emergentibus, comitia haec ad festum S. Martini dilata sunt, ac ad annum usque sequentem producta, quo leges illic perlatas Rudolphus confirmauit. Hoc autem anno Carlostadium, quatuor abhinc annis erigi coeptum, variis praerogatiis exornauit, edito diplomate, (b) Pragae, 24. die Aprilis, anno dom. 1581. Dum Carolus archidux arcem in Croatia pro tuendis Christianorum terris erexit; Stephanus Bathorius arcem in Transsiluania pro defendendis catholicorum sacris instituit, domicilio S. I. Claudiopolis condito regioque diplomate vulgato, (c) Vilnae, 12. die mensis Maii, anno dom. 1581. Christophorus Bathorius, eius consensu habito, Sigismundum filium, nouem annos natum, Transsiluaniae principem eligendum curauit, nec multo post ex hac vita demigravit, cuius virtutes exhibit epitaphium, Albae Iuliae marmori sic incisum: (d)
 „ D. O. M. Christophorus Bathoreus de Somlyo,
 „ Stephani filius, alteri Stephano fratri, in regem
 „ Poloniae creato, in principatu Transsiluanico suc-
 „ cedens, magna animi moderatione prouinciae
 „ praefuit: pietati studuit: pacem coluit: felices

I 4

„ tra-

(a) *Hist. Cr. T. XXI. I. p. 88. - 105.* (b) *Ap. Kerbel. Not. p. 393.* (c) *Ap. Kaprinai P. I. p. 41.* (d) *Ap. Berlen. L. VI. p. 475.*

v fratri sui contra Moscos conatus opibus iuuit ;
 v amans patriae, bonarum parens litterarum, man-
 v suetus, patiens, iustus atque munificus fuit :
 v quumque continua articularium morborum mole-
 v stia premeretur ; ob amissam etiam paucis ante
 v mensibus carissimam coniugem et tenellam natam,
 v graui animi angore occupatus, postquam ex co-
 v mitiis Colosváriensibus, vbi Sigismundum, filium
 v vnicum, optimae spei puerum, nonum agentem
 v aetatis annum, mirifico omnium ordinum con-
 v sensu, successorem nominauit, Albam Iuliam ac-
 v ger rediisset ; paucis post diebus, inualescentibus
 v cum letali febre doloribus, animam DEO perpe-
 v tuis, quamdiu hincere potuit, precibus pie com-
 v mendans, reddidit. Vixit annos LI. prouinciae
 v praefuit annos V. mensibus XI. diebus XXIII.
 v Obiit Albae Iuliae anno MDLXXXI. XXVII. die
 v mensis Maii. " Istuanhus igitur eiusdem et Gre-
 gori XIII. qui decessit anno 1585. mortem male
 coniungit. (a)

A. C. 1582. Rud. 6. Ind. 10. P. 15. A.

CVIII. Idem auctor plurium ad superiorem an-
 num excursionum Turcicarum meminit, quas nos,
 certioribus nixi testimonij, ad annum 1580. retuli-
 mus; ad hunc certe Posegani praefecti caedem Bo-
 noniensis codex narrat. (b) At Sasuaris, praefecti
 Szolnokiensis, iam tunc ad Nádudvarum profigati,
 cla.

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 113. - 133. (b) Ap. Kerebel. H.,
 E. Z. p. 259.

gladem alteram ad arcem Onodiam, vbi 1500. Turcae partim caesi, partim capti sunt, bene confert ad hunc annum; si, *solutis comitiis*, vt ipse perhibet, (a) signa 18. cum aliquot captiuis — *Andreas Barbelius, Agriensis equitum praefectus, Ernesto Vinnenam adulit.* Nam comitia, quae festo S. Martini iam anno superiore sunt inchoata, hoc anno soluta fuisse, constat ex decreto II. hic consecro, cuius octo dumtaxat articuli hoc ordine sequuntur: (b) „ I. In libertatibus conseruari status petunt; et „ pro subsidio florenos 2. offerunt. II. Gratuitus la- „ bor et continui militis intentio. III. Iudicia „ octaualia et locumtenentis suis terminis celebren- „ tur, pleno iudicium ordinariorum numero. IV. „ Iudicia, Eperiesini celebrata, Tirnauiae celebren- „ tur. — V. Iudiciis Posoniensibus et eorum appell- „ ationibus qui intersint? VI. Commissarii ad limi- „ tes regni reuidendos deputantur. VII. Limites re- „ gni Sclauoniae reuideantur. — VIII. Supplicatio „ yniuersorum statuum et ordinum. — Posonii 19. die mens. Febr. an. dom. 1582. — In iis comitiis, vt Istuanius de se scribit, (c) magistratum propalati- „ nalem, quem antea Emericus Czoborius gesserat, Ni- „ colao Istuanio, assentientibus omnibus — contulit. Longellinus igitur male hoc munus Istuanio collatum scribit anno 1584. (d)

A. C.

(a) L. XXV. p. 342. (b) Corp. Iur. H. T. I. p. 563. (c)
Libr. XXV. p. 341. (d) Hist. Cr. T. XXVI. p. 146 - 161.

A. C. 1583. Rud. 7. Ind. 11. P. 10. A. vel 31. M.

CIX. Postquam annum tempus promissorum ad regni necessitates subsidiorum effluxisset; noua Rudolphus comitia Posonium ad kal. Martias indixit, in quibus confectum est decretum III. ex III. his articulis: (a) „ I. Gratulantur SS. et OO. regi de „ felici ad ipsos ex imperio reditu; ac subsidium 2. „ florenorum ad biennium offerunt. II. Gratuiti la- „ bores, pascuatio, continui militis intentio, „ commissariorum ad limites regni electio et iudi- „ ciorum celebratio iuxta priores constitutiones fiat. „ III. Adamus Dietrichstein et filius eius Maximilia- „ nus in Hungaros recipiuntur. — “ Posonii 28. die mens. Apr. an. dom. 1583. quo pascha secun- dum vetus calendarium 31. Martii, secundum no- num, a Gregorio XIII. correctum, 10. Apr. fuit ce- lebratum. Et haec comitia fuerunt, Istuanio teste, (b) turbulenta clamorumque et querelarum plena; quod Hungari nondum libertates suas restitutas, neque amotos officiis et praefecturis exteris, laniuentari non desinerent. Mosotzjus hoc anno primum decreta re- gum edidit. Stephanus Báthorius 1000. ducatos au- reros in usum seminarii Claudiopolitani contulit: pro sui fratri exsequiis elegantem ordinem praescripsit: adiutores nepoti Sigismundo Kendium, Kovassotzi- um, Somborium addidit. (c)

A. C.

(a) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 566. (b) Libr. XXV. p. 342.

(c) Hist. Cr. T. XXVI. p. 166. - 196.

A. C. 1584. Rud. 8. Ind. 12. P. 1. vel 9. A.

CX. Ex praeceptis, in Transsiluaniam missis, elucet insignis Stephani Báthorii sapientia, qui, teste Sochero, (a) dedit etiam mandatum, ut, siue quae litterae principis nomine vulgarentur, siue quae publicam fidem obtinerent monumenta, ad calendarii, a Gregorio pontifice instaurati, modum confignarentur. In Hungaria quidem die prima mensis Aprilis; alii nona hoc anno pascha celebrarunt, prout nouum vel vetus obseruarunt calendarium. Nouum a Cassouiensibus receptum, a Scepusiensibus reiectum fuisse, constat ex eorum litteris. Et hi quidem Gregorio Bornemisza, praeposito Scepusiensi, mentem suam ita declararunt: (b) — „ Credat hoc vere RR. „ D. vestra, quod nos nouum illud calendarium „ non recipiemus; — donec sua caes. maiestas cum „ DD. regnicolis in generali eorum conuentu desuper concluserit. — Datum Leutschouiae, in sede nobilium, die 15. Iunii, anno 1584. “ Quia vero turbulentis anni superioris comitiis Istuanius ait ita Rudolphum offensum fuisse, (c) ut postea toto quinquennio ab indicendis conuentibus abstinnerit, et continue in Bohemia manendo, nec Viennae, nec in Hungaria conspicere voluerit; comitiis ad annum usque 1587. non celebratis, calendarium nouum a Scepusiensibus et aliis pluribus receptum tamdiu non fuit. Neque hoc anno quies a Turcis erat, licet induciae cum iisdem instauratae, kalendisque Ianuariis

(a) Hist. Prou. Austr. p. 295. (b) Ap. Wagn. Scep. P. I. p. 30. (c) Libr. XXV. p. 342.

nuariis anni superioris inchoatae fuerint. Earum enim sanctitate neglecta, hostes, ut idem Istuanus ibidem scribit, pacem pati nequeuntes, nouam in partes citerioris Hungariae, superioribus bellis intactas, excursionem fecerunt. — Hasanes siquidem, Szigeti praefectus, — cum valida Turcarum manu Arrabonem flumen ad Chakaniam — transiit. — Hostes deinde ad proximos pagos populando et vrendo — perrexerunt; — eodemque vado, quo venerant, Arrabone superato, nemine resistente, praeter caesos ceteraque praedam, 311. captiuis abductis, incolumes Szigetum redierunt. Quod tamen detrimentum nostri Vesprimenses hostibus Koppanianis non sine fenore rediderunt. Quibus Istuanii Stephani virtute profligatis, captiui fere omnes e spahiis et minoribus praefectis erant — in uniuersum numero 77. capita vero 29. signa militaria 5. — Haec detrimenta, Turcis illata, quum initio nouennalis foederis, cum ipsis superiori anno initi, contigissent; Byzantium perlata, purpuratorum ipsiusque Muratis animos haud leuiter pupugerunt: ita ut — caesaris legatis „ se inducias nequam seruatuos “ minarentur. Verum, quum postmodum intellexissent: „ iniuriarum initium a suis fa „ctum esse, “ acquiecerunt. Obierunt hoc anno Lazarus Suendius, Ioannes Ruberus, Ioannes Sambucus, historicus et medicus. (a)

A. C. 1585. Rud. 9. Ind. 13. P. 21. vel II. A.

CXI. Annum hunc funestauit obitus Gregorii XIII. P. M. qui, beneficentia toti paene humano gene-

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 197 - 224.

generi memorandus, ad Hungariam quoque paternam sollicitudinem suam porrexit. Quum enim Stephanus Szántó, S. I. sacerdos, hunc non magis orbis catholici, quam omnium gentium vere parentem interpellasset, ut adolescentibus Hungaris domicilium Romae constitueret; ibique delecta iuuentus antiquae fidei disciplinam, quam in patriam redux commentis nouitorum dogmatum opponeret, edoceretur; in hunc finem S. Stephani templum, cui figura Rotundi nomen indidit, ad collegium S. Apollinaris cum redditibus attribuit. Gregorio, 10. mensis Apr. defuncto, Sixtus V. ex ord. S. Francisci 24. mensis eiusdem successit, qui Georgium Draskouchium in cardinalium collegium cooptauit, tanto maiore Hungarorum gaudio, quod, ut Istuanius obseruat, (a) a 60. et amplius retroactis annis neminem in Pannoniae regno, post Thomae Bakatsi obitum, cardinalem fuisse meminissent. In Transsiluania tamen Andreas Bathorius illum praecessit, cuius pater, rex Stephanus, triumviratum in Transsiluania mutauit, totique prouinciae gubernatorem Ioannem Getzium praefecit; eius vero loco Georgium Sibrik praefectum Varadiensem constituit. (b)

A. C. 1586. Rud. 10. Ind. 4. P. 6. vel 3. A.

CXII. Magnum illum religionis vindicem, nec unquam poenitendum Polonis regem, quibus quae Mosci per annos 30. rapuerant, ipse triennio recuperauit, hoc anno, 13. Decembris, annos 54. natum,

(a) *Libr. XXVI. p. 344.* (b) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 225 - 237.*

tum, mors eripuit, Albensis et Claudiopolitani collegii cura Sigismundo Bathorio nepoti peculiariter commendata. (a) Draskouichius quoque cardinalis, accepta 13. Februarii hoc anno purpura, primae gratiae loco praeposituram Turotsiensem a Rudolpho pro constituendo S. I. collegio petiit ac obtinuit. (b) Id continuator Timonis ad annum 1583. male refert, quum Rudolphus diploma regium a morte Stephani Radetii, hoc anno 4. Febr. defuncti, confererit, (c) Pragae, 19. die mensis Maii, an. dom. 1586. Hoc item anno Hasanes, Szigeti praefectus, ultra Muram populationem circumtulit; (d) sed Palfius, Comaromii praefectus, hanc cladem longe maiori detimento refudit, Albensibus Turcis ita profligatis, vt ex iis 68. caesi. 252. capti fuerint. (e)

A. C. 1587. Rud. II. Ind. 15. P. 29. M.
vel 16. A.

CXIII. Quemadmodum illustri stirpi Palfiorum innata virtus Martia multas Hungaris victorias perperit; ita Nadasdiorum quoque heroicae gentis scientia militaris illustres de hoste palmas saepius retulit. Istuanfius certe post victoriam Palfianam mox Nadasdianam subiungit, fuseque describit, (f) quomodo scilicet Nadasdius, cum praefectis Vesprimensi, Papensi,

(a) Socber. Hist. Pr. Austr. p. 348. (b) Ibid. p. 337. (c) Ap. Bel. Nor. H. T. II. p. 354. (d) Istu. L. XXVI. p. 345. (e) Hist. Cr. T. XXVI. p. 240 - 264. (f) Libr. XXVI. p. 346.

pensi, Palotensi colloquuntus, Balatone lacu rigida glacie constricto, Koppanum interceperit, diripuerit, incenderit. *Praeda omnis generis*, inquit, *cum 600. prouincia sexus hominibus, ianta congesta fuit, ut, quum auferri nequiret; neque conquirendis plaustris mora tuta esset; plurima etiam in caenum — abiecta, — passim proculcanda relinqueretur.* Non eamdem fortunam experti sunt, qui Turcos equos infra Budam abripuerunt. *Dum enim, ut Istuanius refert,* (a) *magno capto equorum numero, contenti esse nolunt; sed et — plaustra auehendis vilioribus rebus pagatim conquirunt; — quamvis Palfius, periculosa in talibus moram esse haud ignarus, recepiui canere iussisset; a Turcis Buda celeriter erumpentibus oppresi, multi vitam, omnes praedam amiserunt.* Sed non multo post Turcae Szigetani maiorem a nostris cladem acceperunt: quorum praefectus Sasuares quum, collectis Turcarum 8000. ultra Kanisam prae datum iuisset, insidiis a Zrinio structis exceptus, ipse quidem nudis pedibus per caenosas vias effugit; at illius milites partim paludibus hausti, partim, abiectis omnibus armis, vitam et incolumentatem voce gestuque lamentabili deprecati, (b) — demum caestam in pugna, quam deinceps, et in paludibus ac siluis extincti, hostium ad 2000. nec captiuorum minor numerus fuit. Haec Istuanius sub finem mensis Augusti gesta fuisse perhibet. (c)

CXIV. At caesar, pergit ille, actis pro huius victoriae laetitia DEO O. M. gratiis, paullo post co initia

(a) *Ibid. p. 347.* (b) *Ibid. p. 353.* (c) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 264. - 284.*

mitia Hungaricis Posonium ad kal. Nouembres indixit,
et — Ernestum fratrem praeesse iussit. Ante hanc
victoriam indicta fuisse publica comitia, patet ex
eiusdem litteris, ad SS. et OO. regni datis, (a) Pra-
gæ, 12. die mensis Augusti, anno dom. 1587. In
his comitiis, propter magnos rursus tumultus ex-
citatos longius productis, conditi sunt articuli 48.
quos Rudolphus decreto IV. sequente dumtaxat an-
no confirmavit, ut sequuntur : (b) „ I. Gratiae
„ aguntur pro interpositione D. archiducis Ernesti.
„ II. Suplicant regnicolæ suæ maiestati pro indi-
„ cenda intra annum diaeta. III. Ut consilio Hun-
„ garico, de trimestri consilio, decens auctoritas
„ reddatur. IV. De administratione prouentuum re-
„ giorum et auctoritate camerae Hungaricae. V.
„ Ut sua maiestas pro conferendis supremis regni
„ capitaneatibus se resoluat. VI. De capitaneis re-
„ nouatur art. 41. anni 1567. VII. Milites a diua-
„ gationibus per villas abstineant. VIII. Ut in trime-
„ stri consilio grauiorum negotiorum causa pertra-
„ detur. IX. Certus numerus consiliariorum ad latus
„ suae maiestatis assistat. X. Ut melius regno prouidea-
„ tur; commissarii quadrisfarii denominantur. XI. Ut
„ sua M. libertates, iuxta conclusiones regni, restituat.
„ XII. Offerunt regnicolæ suæ M. a singulis portis
„ 2. florenos. XIII. Offerunt et D. Ernesto archi-
„ duci den. 40. Hungaricales et commissariis 10.
„ XIV. In reliquo se referunt ad priores constitutio-
„ nes. XV. Antiqua loca depositionum in usum re-
„ uocan-

(a) Konachicb. Vest. Com. p. 727. (b) Corp. Ltr. Hung. T.
I. p. 567.

„ vocantur. *XVI*. Quoad mensuratum rationem re-
 „ nouatur art. Sig. imper. anni 1505. *XVII*. Quoad
 „ arrestationes seruentur constitutiones Sigism. et La-
 „ dislai regum. *XVIII*. Dispositiones laborum gra-
 „ tuitorum suae maiestati vel serenitati committun-
 „ tur. — *XIX*. Quoad insurrectionem quoque
 „ vtramque similiter ad priores constitutiones. *XX*.
 „ Pariter et ratione haudonum et equitum libero-
 „ rum *XXI*. De commeatu conuehendo, ad art.
 „ 15. 1563. *XXII*. In negotio pascuationis, iterum
 „ ad dictas constitutiones. *XXIII*. Quantum ad dedi-
 „ tionem colonorum, ad art. 15. 1574. *XXIV*.
 „ Profugos a Turcis nemo impedit, sub poena no-
 „ tae infidelitatis. *XXV*. Caussantes non armis, sed
 „ iure agant. — *XXVI*. De pontium et viarum
 „ reparationibus obseruentur articuli anni 1566. et
 „ aliorum. *XXVII*. Sicca telonia distrahantur, et
 „ libertates lib. ciu. seruentur. *XXVIII*. De aboli-
 „ tione veteris kalendarii. *XXIX*. Quomodo ratio-
 „ ne nouarum occupationum bonorum et iurium
 „ possessionariorum procedendum sit? *XXX*. De iu-
 „ diciis octaualibus et locumtenentiae renouatur art.
 „ an. 1582. cum declaratione. *XXXI*. Loco absen-
 „ tium D. locumtenens alias substituere potest.
 „ *XXXII*. In Sclauonia termini octauales seruentur.
 „ *XXXIII*. Pro continuanda commissione inter vici-
 „ nas prouincias commissarii denominantur. *XXXIV*.
 „ Ut et Sclauonia suam commissionem effectuet.
 „ *XXXV*. Nobilium, e suis bonis pulsorum, ha-
 „ benda ratio. *XXXVI*. In Sclauonia onera ae-
 „ quilater ferenda in intentione haramiarum.
 „ *XXXVII*. Bona, ad Austriam oppignerata, redi-
 „ mantur. — *XXXVIII*. Comitatus Moson, Sopron
Ept. Chron. P. III. K „ ac

„ ac Beregh pro comitibus supplicant. *XXXIX.* Beneficia indigenis conferantur. — *XL.* In debitibus liquidis iudex nobilium ad 20. flor iudicat. *XLI.* In arendatione obseruentur priores constitutiones. *XLII.* Quoad fugitiuos colonos obseruentur publicae constitutiones. *XLIII.* Declaratur art. an. 1563. de deliberatis homicidiis. *XLIV.* Praepositura Turociensis indigenae conferatur. *XLV.* — Qui debeant exsequi brachium regale in caussis spiritualibus. *XLVI.* Renouetur sigillum capituli Castri ferrei. *XLVII.* Bona Ouariensia contribuant in usus publicos. *XLVIII.* Georgius Debretzenyi nota infidelitatis condemnatur. “ Confirm. Pragae, 22. die mensis Ianuar. an. dom. 1588. (a)

A. C. 1588. Rud. 12. Ind. I. P. 17. vel 7. A.

CXV. Post comitia, scribit Istuanius, (b) omnia domi forisque pacata fuisse, Turcis bello Persico dissentis. *Autumno res domi turbari coepere, hostibus ad arma prius ruentibus.* — Ferhates Istuanio, reipsa Sinanes, Budensis praefectus, Sixouiensibus iratus, quod millenos aureos, sibi supra vires impositos, non dependerint, exercitum aduersus illos cogit tantum, ut equitum selectissimorum 6000. peditum vero totidem aut amplius constituere diceretur; quorum ne tertiam partem nostri aequare videbantur. Hi tamen cum illis congressi, post acre plurium horarum certamen, illustrem victoriam retulerunt. *Cecidere*

(a) *Hist. Cr. T. XXVI.* p. 297. - 325. (b) *Libr. XXVI.* p. 356.

cidere ex hostibus amplius 2000. capti 376. signa militaria omnia et colubrinae : equi 482. carri, impedimentis et commeatu variis rebus onusati, 121. — Nec nostris incruenta fuit victoria ; quum ex Germanis 220. ex Hungarais 410. interiissent. Paucis post Sziksouiensem victoriam, sub initium Octobris relatam, diebus Gregorocius Gestesiam arcem Turcis eripuit, quam quum Sinanes, tamquam contra leges induciarum occupatam, minaciter repetiisset ; responsum illi est : (a) „ ipsum nuper admodum ad „ vastandam superioris Hungariae partem iusto exercitu, contra pacta induciarum, excurrisse : quod „ si hoc ipsi licuisset, nostris quoque, eius exemplo, arcem sine tormentis — licuisse in potestatem redigere : vt tamen in aperto sit, ipso nolle occasionem praebere, qua induciae violentur ; „ mandaturos iis, qui tunc intus essent, vt, illa „ restituta, confestim excedant. “ Ea restituta, tanto hoc anno et in sequenti apud Hungaros res quietae et tranquillae fuere. (b)

CXVI. Maiore cum apparatu bellum in Polonia gerebatur; dum, mortuo Stephano Bathorio, pars Sigismundum Suecum, pars Maximilianum Austriacum iam anno superiore regem elegissent. Validior illa factio, quae Sigismundo suffragia dedit, ad Hungaros, Posoniis tunc congregatos, scripsit, ne quam opem Maximiliano, biduo post Suecum electo, ferrent. (c) *Cracoviae, die 29. Oct. an. 1587.* Responderunt Hungari, nullum a se petitum auxiliu;

K 2

lium;

(a) *Ibid. p. 358.* (b) *Hist. Crit. T. XXVI. p. 342. - 356.*(c) *Ap. Barthyay. L. Ecol. T. I. p. 642.*

lium; cupere tamen, ut Maximilianus Poloniae corona potiretur. *Posonii*, 19. *Nouembris*, an. 1587. Sigismundo Cracouiam 9. *Decembris* inducto, *Maximilianus*, ut Istuanius narrat, (a) ad *Silesiae* fines sese recepit, ibique haud procul *Bicino* oppido *castra* posuit. *Samoscius et Poloni*, suis viribus freti, eum sequuti sunt. — *Maximilianus et nostri*, quamquam numero et viribus inferiores, quum tamen explicandi via nulla esset; nequaquam pugnam detrectandam decreuere, fiducia Hungarorum equitum, qui non procul abesse dicebantur. Postquam hi, labore ac itineris hiberni difficultatibus fessi atque fatigati superuenissent; — nec spatium respirandi habuissent; — *incumbentibus Polonis et Transiluanis*, a Sigismundo principe submissis, *Maximilianus* cum suis terga dare cogit. — Quum Praepostuarius ei, „ vt se fugae comitem sibi, in tutum ituro, con- „ iungeret, nec se incertis in oppido obsidionis per- „ iculis committeret, “ suadere coepisset; ipse Germanis potius, „ se vt *Bicinum* e fuga reciperet, “ — suadentibus, paruit. Hic a Polonis obseussus ac ad decisionem adactus, a Zamoscio honestissime custoditus et in Poloniā fuit abductus; ubi — dignam suo loco custodiam per unum ferme annum cum dimidio tolerauit. (b)

A. C. 1589. Rud. 13. Ind. 2. P. 2. A. vel 30. M.

CXVII. Constitutis sub exitum anni superioris duobus locis, in quibus legati pro pace liberando-
que

(a) *Libr. XXVI*. p. 349. (c) *Hist. Cr. T. XXVI L*. p. 357-
363.

que Maximiliano tam Austriaci, quam Polonici conuenire debeant; *a pontifice quidem*, vt est apud Istuanium, (a) missus fuit Hippolytus Aldobrandinus card. — *a caesaris partibus* — *ex Hungaris Petrus Heresfincius*, ep. Iaur. et canc. Hungaricus, ac Nicolaus Istuanius, propalatinus, — Bithoniam ad kal. Ianuarias conuenerunt. Ex parte vero Polonorum — praecipuus erat Ioannes Zamoscius, regni Pol. cancellarius et summus copiarum imperator. — Post multis difficiles vltro citroque habitos sermones et coll.quia, card. niale, veluti pacis et concordiae sequestro, — tandem V. idus Martias transactum est. Tabulae tamen non XI. sed IX. Martii signatae sunt, (b) quibus statuitur, vt „ Maximilianus omne ius et titulum regium abdicet. — Lublouia cum oppidiis „ villisque, — quemadmodum iniussu caes. maiestatis — (ab Hungaris, in auxilium Maximiani profectis) occupata fuit, ita in pristinum vsum et possessionem regni Poloniae restituatur. — Maximilianus princeps debebit Hrodlo, quo in loco nunc est, ad diem 16. mensis Iulii mouere: — His subiicit Istuanius, vltro citroque perfectis, restitutaque Lubluia (quod ne cui praeiudicio iuribus regni Hung. foret, legati Hungarici apud collegas cautum esse voluerunt) Maximilianus — Bithoniam adductus est. Qua quidem cautione legatorum nostrorum opus non erat; quum Maximilianus cedumtaxat iuri renunciauerit, quod quocumque modo peruenisse ad se inde (scilicet ex electione) arbitratus fuit. Quum igitur hac electione tantum in

K 3

Polo.

(a) Libr. XXVI. p. 351. (b) Explicit, Iur. Hung. p. 23.

Poloniā et Līthuanīam se ius accepisse ratus sit; huic tantum iuri renunciauit. Certe renunciacionem iuris in Russiam rubram et 13. oppida nec Maximilianus, nee ipse Rudolphus sine regni consensu facere potuisset; quum in coronatione iusiurandum ediderit, *ne quid a regno abalienetur*. Andreas igitur Olzowski, Poloniae procurcellarius, male scribit, (*a*) *pactis de eliberatione Maximiliani adiudicatam esse Polonis — Scepusii possessionem.* (*b*)

A. C. 1590. Rud. 14. Ind. 3. P. 25. M. vel 22. A.

CXVIII. Pacis et cum Polonis, et cum Turcis seruandae studium ingens expressit Rudolphus in suis epistolis, typo iam vulgatis. Confecta cum Polonis pace, quum octennales, Istuanio nouennales cum Turcis induciae post annum essent exspiratae; Constantino-politanum oratorem suum monuit, vt de confirmandis illis iam nunc sollicitus esset. (*c*) *Dat. Pragae, die 10. Ian. 1590.* Rursus alias: „ Ad renouatio- „ nem, *inquit*, induciarum faciliorem reddendam, „ si animum supremi visirii flectere ac demulcere „ 6000. talerorum munere poteris; operae pretium „ feceris.“ — (*d*) *Dat. Pragae, 23. Apr. 1590.* Munusque honorarium non tantum proxime debitum, sed etiam duobus annis propter violatas a Turcis inducias neglectum, Constantinopolim sollicite transmitit. Sed enim inducias Georgius Turzo violare visus est, qui *cum 400. equitibus fortunae aleam peri-*

(*a*) *Ibid. Doc. XII. p. 35.* (*b*) *Hift. Cr. T. XXVI. p. 364 — 418.* (*c*) *Ep. Rud. p. 175.* (*d*) *Ibid. p. 198.*

periclitatus, Strigonium versus profectus fuit. (a)
 At ab erumpentibus Turcis male multatus, multis
 amissis, aegre fuga vitam ipse saluauit. Plus ab
 aliis Ersek-Ujvariensibus in leges induciarum pecca-
 tum est, quum Michael Borius, Bakabanyensis le-
 gatus, Ibraimum, Palankensem praefectum, ad sin-
 gulare certamen prouocauit; Hoc enim impedito,
 quum Ibraim cum sociis redditum parasset; Ersek-Uj-
 varienses in eos, *inclinatis hastis, irruerunt, — ac*
in fugientes & DEV M atque hominum fidem implorantes
Turcas vulneribus et caedibus crudelissime gra-
sabantur tanta facutia, vt — amplius 60. Turcas
interfecerint. — Palfius die dicta testibusque productis,
ita item direxit, vt, paucorum poena contentus, —
tres irritati in Turcas militis reos pronunciaret. Duo
hoc anno pontifices extincti sunt, Sixtus V. 27.
Augusti; Vrbanus VII. 27. Sept. Hos anno sequen-
ti Gregorius XIV. ac Innocentius IX. sequuti sunt,
de quorum electione Rudolphus magnam sollicitudi-
nem suam, pluribus Romam litteris ad cardinales
datis, expressit. (b)

A. C. 1591. Rud. 15. Ind. 4. P. 4. vel 14. A.

CXIX. His ille litteris non tantum summam in apostolicam sedem reuerentiam testabatur; sed etiam noui pontificis et cardinalium ad praestanda sibi subsidia pro bello Turcico, quod imminebat, benevolentiam conciliare tanta humanitate conabatur. Hanc de petendis a pontifice subsidiis mentem

K 4

suam

(a) *Ist. L. XXVI. p. 359.* (b) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 465.*

suam oratori suo his litteris declarauit: (a) „ Quid
 „ antehac apud sedem apost. ad sustinenda regni
 „ nostri Hung. contra immanissimum Christiani no-
 „ minis hostem praesidia vrferimus, et quae nobis
 „ a Sexto V. P. M. spes facta fuerit; adbuc procul
 „ dubio memoria tenebis. Quum vero nihil ab
 „ ipso, toto, quo in pontificatu vixit, tempore,
 „ sit praelatum; de rationibus cogitamus nouis, vt
 „ — ai qua auxilia nobis per Italiam colligantur.—
 „ — Dat. Pragae, 25. Martii, 1591. “ Fortassis
 etiam Sigismundus Rakotzius metu belli Turcici
 praelectuam Agriensem idemidem deprecatus est;
 quem Rudolphus ad retinerendum officium adhortatus
 est, (b) die 10. Martii; et (c) die 1. mensis Maii,
 1591. Ceterum inducias sub exitum anni superio-
 ris confirmatas et ad octennium prorogatas fuisse;
 patet ex ipsis Rudolphi litteris, ad Amuratem ita
 datis: (d) „ — Accepimus nuper amicissimas sere-
 „ nitatis V. litteras, sub initium mensis Decembris,
 „ scriptas, q[ui]ibus octennalem pacem (*Istuanfius*
 „ *male nouennalem vocat*) quae nobis cum ipsa in-
 „ tercessit, ad alios octo annos insequentes de no-
 „ vo redintegrat et confirmat. — Dat. Pragae, 1.
 „ Febr. 1591. “ Hae tamen induciae non multo
 post a Turcis turbatae ruptaeque sunt. Nam, vt
Istuanfius narrat, *e)s* admittit ne non multo post singu-
 laris astu et perfidia Sinano, — bellum — in Pan-
 noniam contra caesarem, induciarum fide confitum,
 p[ro]sa ie translatum est: quod p.r 15. continuos annos
 vario

(a) *Ep. Rud.* p. 336. (b) *Ibid.* p. 330. (c) *Ib.* p. 355. (d)
Ibid. p. 315. (e) *Libr. XXVI.* p. 360.

vario et ancipi^t Marte ita gestum est, vt hinc diuersae Christiani nominis gentes et nationes pro reip. salute, illinc barbari, ab ultimis Asiae — finibus exciti, adeo pertinacibus animis armisque inter se contendenter, vt — saepe utra pars periculo propior fuerit, in dubio — haerere videtur. Sinanes igitur, mustio, quem sententiae suae contrarium experiebatur, veneno sublato, (a) per litteras Hasanem, Bosnae praefectum, secreto admonuit, vt — „ bello caesarianis illato, caussas nouarum rerum „ quaerere non intermitteret: sic, vt postea se ab „ iis contra inducias armis petitum, scriptis Byzantium litteris, — conquereretur. “ Hasanies, Sinani morem gesturus, collectis armatorum 5000. subita populatione viciniam omnem inuasit. Sed cum opimis spoliis redeuntem & cum amnibus colluctantem Illyrici duces a tergo carperunt, multisque caesis ac tormentis interceptis, 400. promiscui sexus captiuos Christianos in libertatem afferuerunt. Thomas Erdödius, Illyrici banus, quum a Turcis et Comariam arcem captam, et Sisciam tentatam intellexisset; Monoszlonem, suam hereditariam arcem, hostibus eripuit. Ergo Hasanies, misso Constantinopolim legato, (b) inducias ab Erdödio violatas — conquefusus est; ac agente Sinane, bellum maiori cum apparatu gerendi potestate accepit. Istuanius quidem errat, quum munus honorarium a duobus retroactis annis non missum obiecisse Sinanem ait, quod ex Rudolphi litteris apparent missum fuisse; hoc tamen anno fundamenta bello iacta fuisse,

(a) *Id. Libr. XXVII. p. 362.* (b) *Ibid. p. 364.*

se, Micacianae litterae, quas Kerchelichius producit, (a) docent. (b)

A. C. 1592. Rud. 16. Ind. 5. P. 5. A. vel 29. M.

CXX. Quum nullum iam de bello Turcico dubium esset; Sigismundus Bathorius, et a pontifice principibusque Christianis persuasus, et ab oratore suo, quem Constantinopoli habebat, edoctus, Turcas nouas res in Traffiluanos moliri, defectionem ab illis clam et ipse moliri coepit. Interea nec in Croatia quicquam diligentiae praetermissum est, quo pares ad retundendos hostium conatus vires contraherentur. Comitiis 5. Ian. celebratis, postquam compertum est, Ernestum archiducem tuendae Sclauoniae praefectum esse; plurimum illi sibi que gratulati, salutares ad defendendam patriam leges considerunt. (c) Qui tam, iis negligentius obseruatis, pauciores, quam ratio periculi postulabat, confluxerunt; Sciscienses praefecti pluribus epistolis auxilia maiora sollicitabant. (d) Et Hasanes quidem ad facum nostris consternatis faciendum castra soluit ac discessit; sed mox conuersis signis, Bihachium obsidione cinxit, (e) et praematura Lambergi ditione post octiduum cepit. Petrinia iam prius exstructa communitaque, Voino Thrace perfuga stimulante, castris Erdödianis vim admodum, et 600. nostrorum caesis, pluribus suorum amissis,

(a) *Hist. Eccl. Zagr.* p. 281. (b) *Hist. Cr. T. XXVI.* p. 528 - 572. (c) *Ap. Kerchel. H. E. Z.* p. 282. (d) *Ibid.* p. 283. (e) *Ist. Libr. XXVII.* p. 365.

amissis, admodum cruenta victoria potitus est. Scisia rursum frustra tentata, copias suas retraxit. Rudolphus quidem laborantibus auxilia submisit; sed, saeuiente hieme, iam inutilia. Misit et legationem in Poloniā, ut amicitiam cum vicinis Poloniis in tantis rerum angustiis soueret ac augeret. (a)

A. C. 1593. Rud. 17. Ind. 6. P. 18. vel 15. A.

CXXI. Ad stabiliendam cum Poloniis pacem necessarium erat, ut Hungari quoque conditiones pacis Bithoniensis iureiurando confirmarent. Quod quidem ad comitia regni dilatum est; in iis tamen, quae, praeside Mathia hoc anno, 25. Ian. Posonii celebrata sunt, nihil occurrit, quo praestitum illud doceri possit. Decretum V. hic confectum est e 23. articulis, hoc ordine: (b) „ I. Gratias agunt „ SS. et OO. pro pia paternaque cura in hoc affli- „ ctum regnum. II. De consilio conferendo ratio- „ ne confiniorum. III. Facta noua portarum con- „ numeratione, 3. floreni exigantur pro defensio- „ ne regni. IV. Exigantur et ab infra declarandis: „ Iudei et anabaptistae per capita soluant. V. Qui- „ bus connumeretur taxa liberarum ciuitatum? VI. „ Rex ex suo aerario etiam aliquid adjungendum „ benigne obtulit. VII. De modo exactiōnis pre- „ missorum. VIII. Denominantur perceptores et „ erogatores contributionis. IX. Pro Sclauonia eius- „ dem regni subsidia: cum 10000. flor. ex Hunga- „ „ ria.

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 573 - 617.* (b) *Corp. Inv. H. T. I. p. 575.*

„ ria. X. De correspondentia deputatorum. XI. Re-
 „ fidua pars contributionis ad magis necessaria con-
 „ uertatur. XII. De salario deputatorum. XIII. De
 „ expensis legatorum. XIV. Expleto anno, deputa-
 „ ti rationem dare tenentur. XV. De exactione
 „ gratuitorum laborum. XVI. De intertentione mi-
 „ litum. XVII. De danda ratione restantiarum gra-
 „ tuitorum laborum. XVIII. Supplicant SS. et OO.
 „ suae maiestati pro inuisendo regno. XIX. Sup-
 „ licant etiam de modalitate, ut querelae partium
 „ superiorum cessent. XX. Supplicant vtronee pro
 „ auctoritate D. bani. XXI. Quoad reliquas propo-
 „ sitiones referunt se ad priores constitutiones.
 „ XXII. Georgius Debretzenyi a condemnatione
 „ notae infidelitatis absolvitur. XXIII. D. Dauid
 „ Vngnad in Hungarum recipitur. “ Confirm. Pra-
 „ gae, 20. die mensis Mart. anno Dom. 1593. (a)

CXXII. Postquam in comitiis tanta cura prouisum fuit, vt hostiles incursions retundi possent; Hasanes, collectis Turcarum 25. vel 40. millibus, 15. Iunii Scisciam tertium obsedit. (b) Accurrit Erdödius banus cum Ekenpergio 22. Iunii, commissoque praelio, Turcas in effusam fugam vertit. Hasanes, globo fugientium immixtus, in Colapim cum equo praecipitatus ac aquis absorptus, interiit. Perierunt hostium 12. et amplius millia, cum Mehmete, Sultani nepote, begisque 12. Ita (c) *Hasanes — ruptorum foederum — poenas dedit.* Nulum iam dubium esse potuit, inducias a Turcis violatas

(a) *Hist. Cr. T. XXVI.* p. 617. - 637. (b) *Ist. Libr. XXVII.* p. 368. (c) *Ibid* p. 371.

latas esse, nostrisque licuisse fidem datam violentibus bellum inferre; Mathias tamen archidux, hoc iure nondum vtendum ratus, alterum Hasanem, praefectum Budensem, et de hac clade mox edocuit, et diligenter admonuit, ut inducias porro sanctius obseruarent: quibus obseruatis, munus honorarium proxime transmittendum esse. (a) *Dat. Viennae, 25. Iunii, anno 1593.* At Sinanes, audita Bosnenium clade non prius quiescendum censuit, quam Amuratem ad bellum, quod triennio iam gerebatur, inferendum permouisset. (b)

CXXIII. Amurates igitur, decreto iam in Rudolphum bello, (c) *contra ius gentium, Fridericum Crecouitum, caesaris legatum, custodiae traditum, ad 7. turrium carcerem mitti — iussit; Sinanumque delegit, qui sine mora bellum Pannoniis et caesari inferret.* Hic, copiis summa celeritate Belgradum promotis, filium Hasanem — auxilio laborantibus Petrinensibus, quos obsidione nostri cinxerant, statim accurrere iubet; ipse vero paucis post diebus retra Budam contendit. Obsidione Petriniae soluta, Turcae, nostris discedentibus, Scisciam occuparunt. Sinanes, recepto viatore filio, *quintis castris Albam peruenit; ibique unum — diem commoratus, kalendis Octobris castra Vesprimium versus progredi iussit.* Praesidiariis metu diffugientibus, arce potitus, *ad V. id. Oct. Palotam — obsedit, eaque praematura ditione capta, Budam reuersus est.* (d)

CXXIV.

(a) *Ap. Bel. App. D. I. p. 379* (b) *Hist. Cr. T. XXVI p. 637 - 657.* (c) *Ist. L. XXVII. p. 372.* (d) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 657. - 681.*

CXXIV. Rudolphus interea suis ducibus *in man-
datis dedit*: (a) „ vt hostium iniurias, qui fidem
„ improbe fecellissent, et inducias primi sustulissent,
„ — paribus illatis damnis — vlciscerentur. “ *Ita-
que nulla facta mora*, conflato 40. millium exercitu,
quuin iam Sinanes castra Tolnam versus promouis-
set, nostri 28. Octobris Albani regalem ad iustum de-
stinarunt. Occupato direptoque suburbio, maeni-
bus arcis frustra verberatis, *altero post kalendas Nou-
die exercitus colligere vasa coepit*, ac — *ad Sarui-
zium amnem — pernoctauit*. Quum istinc 3. No-
uembris caesarei mouent; Hasanes, Budensis praefectus,
cum magnis copiis, summa celeritate con-
tractis, aduenit. Commissio certamine, (b) *non
diuturna cum hostium equitibus pugna fuit*. Nam,
quum primum prosterni ad utrumque latus peditatum
et ianiceros vidissent; — statim, relictis tormentis et
peditibus, effusam fugam capessuerunt. — *Pugnatum
est cum peditibus, et maxime ianiceris, amplius dua-
bus horis*. Peditem 6000. equitum quatuor interisse,
postea a trans fugis cognitum est. — *Ex nostris
vix 40. desiderati sunt*. Victoribus aliis alio dilap-
sis, Palfius, coniunctis cum Tieffenbachio, Casso-
uiensi praefecto, copiis, Fulekinum Turcis eripuit.
Nec multo post Kékkö, Hajnátskö, Somoskö, Hol-
lókö, Diuinum, Bujakum, Szetsenium, Drege-
lium, Palanka, Turcis diffugientibus, ditioni Hun-
garorum reddita, totaque fere prouincia Neogra-
diensis hoste liberata fuit. Anonymus Reusnerianus
asserit, (c) *si comes ab Hardek et Tieffenbachius no-
stros*

(a) *Istiu. Libr. XXVII. p. 375.* (b) *Ibid. p. 378 - 380.*
(c) *Edit. Colocen. p. 211.*

stros victores in medio cursu rerum, felicissime gestarum, non deseruissent; praeter Budam Szigetumque omnia Turcarum munimenta atque receptacula, omniesque arcis, diffugientibus hostibus, sine labore et sine tormentis intra unum alterumque mensem recipere facile potuisse; postquam tribus cladibus, prima ad Sclauoniam, secunda ad Albam, tertia ad Filekum omnis flos Turcici exercitus absuntus erat; neque ex Thracia aut interioribus Turcicis provinciis aspera hieme ullas copias Turcarum imperator submittere suis suppetias poterat. Atque hac de caussa tam Sianus, quam Sultanus Sigismundum Bathorium pluribus litteris adhortati sunt, ut in Hungariam irrumperet. Sed is, idoneis excusationibus usus, in Rudolphum animo propensus, ab armis abstinuit.
(a)

A. C. 1594. Rud. 18. Ind. 7. P. 10. A.
vel 31. M.

CXXV. Postquam Ernestus archidux, ad Belium gubernandum profectus, armorum in Hungaria praefecturam Mathiae fratri reliquisset; hic e consilio Nicolai Palfi Neogradum, quod ab anno 1552. sub iugo Turcico gemebat, aggredi constituit, ac sub ultimos Februarii dies exercitum Palankam promouit. (b) Iam Palfius praemissus arcem acriter verberabat; quum Mathias ad castra venit, ac 12. Martii Turcas ad ditionem faciendam adegit.

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 682. - 776. (b) Ist. Libr. XXVIII. p. 381. - 388.

egit. Interea tam Maximilianus, res Illyricas curare iussus, Rastouitiam, Goram, Petriniam, Scisciam; quam Georgius Zrinus Berzentziam ac Segusdium Turcis eripuit; quum Mathias Strigonium obsidione premebat. Vrbe 50. millibus armatorum circumuallata rem eo deduxit, ut oppido monteque S. Thomae potitus, intersectis duobus praesidii prefectis, arcis quoque propediem expugnandae spem in dies firmorem conciperet. Sed fortuna, quae hucusque nostris arrisit, dehinc minus propitiata, tum etiam inimicam se nobis exhibuit. (a)

CXXVI. Tam felices rerum progressiones Sinanis inopinatus cum centum et amplius millibus in Hungariam aduentus intercepit. Nam et Tieffenbachius, qui Turcas ad Turam, caelis 3300. profligauerat, Hatuanensem, et Mathias Strigonensem obsidionem, ne tantis copiis opprimerentur, soluendam censuerunt. (b) Inter 4. Maii, qua Strigonium obsideri coepit, et 29. Iunii; qua haec obsidio soluta fuit, species quaedam comitiorum in castris Strigoniensibus coacta fuit, vbi bini pro singulis mensibus floreni pro subsidio belli promissi sunt, (c) definitaque stipendia militibus, equitibus per mensem 4. floreni; peditibus 2. flor. et dimidius. Bonum ducem instar grandis exercitus haberi posse, historiae docent. Magnus enim exercitus in manu mali ducis est clava Herculis in manu pusionis. Certe quasdam arces hoc anno Sinanes non militum, sed praefectorum vitio subegit. Tata facile potitus, quum

(a) *Hist. Cr.* T. XXVI. p. 736 - 772. (b) *Istu. Libr.* XXVIII. p. 369. (c) *Ap. Kovachich. Vest. Com.* p. 732.

quam Iaurinum copias promouisset; Hardeckus, arcis praefectus, auditus est DEO gratias agere, (a) qui hunc hostibus animum indidisset, — quod, — rebus infectis et funesta — clade accepta, discessuros certo speraret. Tartaris interea, transmissio Danubio, praedas agentibus, Palfius occurrit, caesisque 3000. metum ceteris incussit. Quum 28. Aug. rursus in castra hostium irrupisset; rursus fere 3000. Turcarum interfecit. Eo sauciato, nostrisque confuse, nec sine clade, se recipientibus Ouarinum, Hardeckus, cum praesidio 6000. Iaurini relatus, praematura desperatione Sinani se dedidit, 29. Septembris, precatus impudenter, ut occupata urbe quam diutissime potiretur. Sinanes, impositis vrbī 2000. praesidiariis, Papa quoque potitus, Comaromio vim admouit 20. Oct. Sed, Christianis ad Nyarasd magno numero confluentibus, panico metu correptus, 28. Oct. obsidionem soluit, ac Constantinopolim reuersus, se Viennam, quae Iaurino non multo munitior — foret, in potestatem redacturum, iactitabat. Rudolphus, datis ad Fejérkouium locumtenentem litteris, auxilia maiora pollicitus, Hungaros in spem erigere conatus est. (b) Pragae 7. Oct. 1594. Cosacis etiam in auxilium accitis, id contra foedus non fieri, Polonis significauit, a quibus itidem auxilia petiit. (c)

A. C.

(a) Istu. Libr. XXVIII. p. 390 - 398. (b) Ap. Lüning. Litt. P. E. P. I. p. 902. (c) Hist. Cr. T. I. XXI. p. 772 - 839.

*A. C. 1595. Rud. 19. Ind. 8. P. 2. A. vel
26. M.*

CXXVI. Rudolphus, de prosequendo bello sollicitus, sancito foedere cum Sigismundo Bathorio, comitia Posonium indixit, et tam 56. articulos, ibidem conditos, quam 12. leges Transsiluanici foederis in decretum VI. intulit, hoc ordine: (a) „ I.
 „ Gratiae aguntur suae maiestati pro cura paterna
 „ in hoc afflictum regnum. II. De expeditione
 „ belli huius anni 1595. III. Subsidium pro ma-
 „ iori numero militum offertur. IV. Ferendo huic
 „ oneri omnia bona suae maiestatis subiecta sint. V.
 „ Nobiles vnius sessionis et alii declarandi taxen-
 „ tur. — VI. Nobiles quoque armati, item prae-
 „ diales, libertini, praedicta onera ferant. VII.
 „ Item nobiles, in seruitiis cuiuscumque constitu-
 „ ti. VII. Item possessiones nouiter erectae et
 „ combustae. IX. Item molitores, propria molen-
 „ dina habentes. — X. De taxa anabaptistarum,
 „ Iudeorum. — XI. His constitutionibus o-
 „ nnis conditionis homines subiecti sunt. XII.
 „ Item plebani et concionatores. XIII. Item bo-
 „ rii, negotiatores et alii forenses. XIV. Item ab-
 „ bates, praepositi, altaristae. — XV. Turcis sub-
 „ iectae villae dimidium expedient. XVI. De de-
 „ fensione Sclauoniae. — XVII. Milites ad finem
 „ militare tenentur. XVIII. Respectu bonorum
 „ pro diuersis comitatibus mittantur milites. XIX.
 „ Gentes bene armatae quanto ciusius lustrentur.
 XX.

(a) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 579.*

„ XX. De modo lustrationis et continuationis militiae. XXI. De poena capitanei, militem dimittentis. — XXII. De ordine lustrationis. XXIII. Ne fraude in lustra vtantur. — XXIV. De poena militum, clam discedentium. XXV. De gentium conseruatione. — XXVI. De poena contravenientium praemissis constitutionibus. XXVII. De poena militum, damna inferentium. XXVIII. Milites — stipendiis suis sint contenti. XXIX. De poena militum, — currus et equos adimentium. XXX. De menstruo salario militum. XXXI. De poena liberos haidones tenentium. XXXII. De poena vagabundorum militum. XXXIII. De poena eorum, qui se ad exteros dominos conserunt. XXXIV. Mulieres, — ad castra eentes, in aquam proiiciantur. XXXV. Pro hoc anno libera sit vbique eductio vinorum. XXXVI. Violentias — patrantes puniantur. XXXVII. De exsequutionibus sententiarum. — XXXVIII. De taxis — liberarum ciuitatum. XXXIX. Supplicant status, vt sua M. partibus superioribus de generali capitaneo prouideat. XL. Supplicant etiam, vt capitanei auctoritate vti possint. XLI. Supplicant porro, vt instantia comitatus de Szabolts exsequioni mandetur. XLII. Contributio, sub Strigonio facta, obliuioni tradatur. XLIII. De restantiis contributionum anni 1593. et 94. XLIV. Examinatores DD. deputatorum nominantur. XLV. De collectione annonae. XLVI. Veteres vietualium a tricesima et telonio immunes. XLVII. Nec profosii — quicquam praeter taxam exigant. XLVIII. De poena, qui vietualia a vectoribus ademerit. XLIX. Modus, vt sua M.

„ annonam habere possit. *L.* Vecturam bombardarum liberae ciuitates praestant. *LI.* Iumenta et currus — non adimantur. *LII.* De gratuitis laboribus nihil determinatur. *LIII.* De collectis autem pecuniis ratio exigatur. *LIV.* Confiniis et militibus — prouideatur. *LV.* Supplicatur suae maiestati, vt his contenta esse dignetur. *LVI.* De tractatibus Transsiluanicis. „ Confirm. Pragae, 14 die mensis Martii, anno dom. 1595. (a)

CXXVII. Ibidem hoc anno iam 28. Ian. conclusi sunt articuli foederis Transsiluanici, cuius fundamenta iacta sunt anno 1591. quo pontifex aliquique principes Christiani Bathořio principi suadere coeperunt, vt cum Christianis malit, quam cum Mahometanis, armorum societatem inire. Quum aperatum inter Turcas et Christianos bellum erupisset; Bathorius, iniquissimis vezirii postulatis offensus, plura cum suis comitia celebrauit, in quibus de iugo Turcarum excutiendo consultauit. Multis, sententiae suae contrariis, inter quos etiam Balthasar patruus erat, anno superiore 29. Aug. Claudiopoli comprehensis, ac e medio postea sublatis, (b) ad stabiliendam cum caesare pacem legatos Pragam misit Carillum, Botskium aliosque, qui sub Ian. mensis finem sollempne foedus pepigere; „ quo Transsiluano illustris principis titulus, cum aurei velleris torque, et Transsiluania omnis, cum ea parte Hungariae, quam ei attiguam hactenus possedisset, ac Moldauia et Transalpina Valachia, quarum

„ vai-

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 3. - 30. (b) Ist. Libr. XXIX.
p. 400.

„ vauodae — a Turcis recesserant, seque Transsiluano subdiderant, — ei concedebantur: sic, vt, „ decedente eo absque heredibus, eae prouinciae, „ rursus ad Hungariae regnum redigerentur. — Si „ fors Transsiluano, ab hostibus — electo, solum „ foret vertendum; caesar locum certum securum „ que cum redditibus, quibus cum dignitate fese sus- „ tentet, dabit. Coniux illi dabitur ex augusta „ domo Austrica. “ Haec erant praecipua pacis Transsiluanicae capita, quibus a caesare confirmatis, Botskaius, Graecium profectus, *Mariam Christiernam*, *Caroli archiducis* (anno 1590. mortui) filiam, singulari elegancia ac forma virginem, ac Latinae linguae peritam, a vidua matre, *Maria Bauaria*, Sigismundo petiuit, et sollemini ritu despansauit. Nuptiis in aestate celebratis, quam feliciter rem contra Turcas gesserit, paullo post referemus; si prius acta per Hungariam retulerimus. (a)

CXXVIII. Rudolphus, vt Polonos quoque suis partibus adiungeret, nihil non egit. Sed, quamvis nullas ab iis suppetias extorquere potuerit; multas tamen illustres victorias de barbaris retulit. Minarum Mahometis III. qui nonis Ianuariis Amurati III. patri suo successerat, (b) ac obvia quaque usque ad urbis Viennensis portas — igne et ferro se vastaturum iactitabat, non ignarus, e Belgio Carolum Mansfeldium euocauit. Ille, collocatis ad Monsionum castris, reductaque disciplina militari, hostibus aliud opinantibus, repente Strigonium obsidio-

L 3

ne

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 30. - 65.* (b) *Ist. Libr. XXIX. p. 401. - 410.*

ne cinxit. Viis vndique clausis, ne quid auxiliis hostibus obsefisis inferri posset, Palfio Parkanum expugnandi curam commisit; quod ille, caelis defensoribus, vnius horae spatio perfecit. *Kalendis Augusti a fidis exploratoribus — allatum est: „ Buden „ sem praefectum Hasanem — cum 30. millibus „ Turcarum, ad serendum obsefisis auxilium, iter „ sucepisse. — Iam ad quartum diem Augusti mensis peruentum erat; quum — hostis proprius nostra castra venit. Mansfeldius, totis agminibus instructis, contra prorumpit; — Palfio, „ vt cum „ equitatu Hungarico et Germanico pugnae initium „ faciat, “ iubet. Non tulerunt Turcae huius imperium, Mansfeldio inox subsequuto; relictisque castris et omnibus tormentis, foeda per montes, vineas, valles et silvas fuga se se proripuere. — Caesa aut capta ad 14. millia hostium dicuntur. Mansfeldio febri correpto, nec multo post Comaromii 14. Aug. defuncto, successit Mathias archidux, qui, repulsis opera Nadasdii nouis Budensium auxiliis, Strigonium post 52. captiuitatis annos 2. Septembbris recepit. Eadem felicitate Palfius Visegradum et Vacium; Zrinus Babociam; Herbersteinus Petriniam Turcis eripuerunt, impositoque milite praesidiario, communuerunt. (a)*

CXX.X. Istuanius obseruat, metu tam in Hungaria, quam in Sclauonia Turcis incusso, nostros victores et Budam ad Danubium, et Banyalukam ultra Sauum non infeliciter tentaturos fuisse; si hoc metu hostium in rem suam yti voluissent. At enim DEVS,

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 65. - 158.*

DEVS, qui hos tam felices armorum successus clementer illis concessit, nondum Christianis, a quibus nouis in dies sceleribus irritabatur, plene placatus, hanc illis mentem ac audaciam non indidit. Hoc tamen anno Sigismundus quoque Bathorius magnum Turcis vulnus inflxit; postquam foedus, cum Rudolpho sancitum, pactis nuptialibus firmauit. Sinanes, audita Moldauiae, Valachiae, Transsiluaniae defectione, cum 100. millibus armatorum Valachiam ingressus, Bucorestam et Tergouistam occupauit. (a) Sed Michaelem vauodam et Királyium, quem in illius auxilium Bathorius cum 2500 submiserat, ad angustias alpium inseguutus, cum insigni clade reiectus est. Interea Bathorius, opera Borbelyii Lippa multisque minoribus arcibus facile potitus, 20. millibus equitum, 32. millibus pedestrum in auxilium Michaelis adductis, tantum Sina-ni metum incussit, ut is, relicts Tergouistae 4000. Bucorestam se receperit. At etiam istinc, postquam Tergouistam virtute Siculorum, quibus auitam libertatem Bathorius restituit, expugnatam esse compert, multis in via tormentis impedimentisque relicts, tanto cum suorum timore fugit, ut, ubi ad loca angustiora aut pontes, paludibus et lacunis impositos, peruentum esset, in praecoccupando transitu, mutuis se se vulneribus conficere haud dubitarent. Sigismundus, fugientem inseguutus, 28. Octobris eos, qui nondum Istrum traiecerant, aggressus est. Perire in pugna ad 5000. hostium: totidem captiui Christiani libertati sunt restituti: currus onerati facile

L 4

6000.

(a) Ist*u. Libr. XXIX. p. 411. - 4'5.*

6000. capti : Girgyonis arx expugnata. Sinanes
profugus , a tirone duce victus , ignominiae non
diu superuixit ; seu senio , iam annos 80. natus , seu
sumto veneno , confectus , 3. Martii 1596. (a)

A. C. 1596. Rud. 20. Ind. 9. P. 14 A.

CXXX. Rudolphus , indictis in 15. Ianuarii co-
mitiis , articulos 61. pro bello facilius ac felicius
continuando conditos , decreto VII. confirmauit ,
vt sequuntur: (b) „ I. — Status regni opem maie-
„ statis sua humiliter implorant. — II. Regnicolae
„ defensioni patriae suae non deessent ; si prislinae
„ vires et facultates eis suppeterent. III. Qua ra-
„ tione militum insolentia compescenda? IV. Sta-
„ tus regni non ideo conqueruntur , quod contri-
„ buere nollent ; sed , attenuatis eorum opibus , vt
„ sua M. de extraneo etiam exercitu — prospicere
„ dignetur. V. Subsidium 9. florenorum pro hoc
„ anno offertur. — VI. DD. praelati , barones ,
„ magnates et possessionati nobiles de singulis por-
„ tis similiter 9. florenos ex propria bursa offerunt.
„ — VII De personali penes maiestatem caef. in-
„ surrectione. VIII. Ut gentes regnicolarum —
„ lustrentur. IX. Subsidium Sclauonicum in vsum
„ eius regni conuertatur. X. Modus taxandi —
„ statutus. XI. Cui gentes regni subesse debeant?
„ XII. De modo exercituandi. — XIII. Ad bona
„ ecclesiastica et vicinorum nobilium et ciuitatum
„ vil-

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 159 - 219.* (b) *Corp. Iur. H. T. I. p. 587.*

„ villas, condescendentes — qualiter puniendi?
 „ XIV. — Quomodo inobedientes — puniendi sint?
 „ XV. De poena eorum, qui gentes suas in bellum
 „ non expedierint. — XVI. Capitanei comitatuum,
 „ defectum militum non significantes, qualiter pu-
 „ niendi? — XVII. Milites caef. maiestatis omnium-
 „ que dominorum et nobilium huic oneri subiiciun-
 „ tur. XVIII. DD. deputati anni 93. camerae Hun-
 „ garicae dent de perceptis rationem. — XIX. Ci-
 „ uitates liberae — in commerciis — conseruandae.
 „ XX. Ordinatio noua stipendii militaris. — XXI.
 „ Tres iustitiae capitanei in castris constituendi. —
 „ XXII. De poena eorum, qui spe maioris lucri
 „ — ad exterorum dominorum — seruitia sese con-
 „ ferunt. XXIII. Liberi haidones — e medio tol-
 „ lendi. XXIV. SS. et OO. sese humiliter excu-
 „ sant, quod ipsi causam penuriae annonae — non
 „ praebuerint. — XXV. Supplicant status, vt tem-
 „ pestie in regni partibus magistri annonae ordi-
 „ nentur. XXVI. Ut in castris certi magistri fori
 „ — constituentur. — XXVII. Vectores victua-
 „ lium a militibus non molestandi. — XXVIII. Mu-
 „ nitioni confiniorum reguicolac pro viribus non
 „ deerunt. XXIX. Milites in hibernas stationes ad
 „ confinia, hostibus viciniora, distribuendi. XXX.
 „ Ad sauciatorum et aegrotorum militum curam —
 „ a singulis portis — soluendi 10. denarii. — XXXI.
 „ — Plenam auctoritatem supremo capitaneo M. sua
 „ caef. tribuat. XXXII. — Ne D. C. Georgium de
 „ Zrényio in exercenda — mercatura molestari per-
 „ mittat. — XXXIII. — Ut Alberto Lónyai ablata
 „ per M. Christophorum a Teuffenbach bona resti-
 „ tuantur. XXXIV. Confinii Agriensis necessitati

„ vt

„ vt prospiciatur. — *XXXV.* Ut illustr. princeps
 „ Transsilvaniae subditos suos ab occupatione bono-
 „ rum ditionis maiestatis caef. coercere — velit. —
 „ *XXXVI.* Colonis Sclauonicis liber in patriam su-
 „ am reditus, ac colonorum libera vbique migratio
 „ — concessa. *XXXVII.* — Bona, — iure obtent-
 „ ta, circa arcem Fülek sita, libere possidenda. —
 „ *XXXVIII.* Iudicia — a medio Maii vsque ad
 „ medium Nouembris cessent. — *XXXIX.* Pro col-
 „ latione integra abbatiarum Kapornak et Szalavár
 „ Ludouico Ujlaki. — *XL.* — De fugitiis colonis
 „ ad Szatmár. — *XLI.* — Occupatio bonorum et
 „ violentiae in comitatu Szaladiensi iudicentur.
 „ *XLII* — Ne comitatus Castriferrei et Szaladiensis
 „ a militibus opprimatur. *XLIII.* Violentiae ac
 „ damna ex bonis, ad Austriam impignoratis, —
 „ compescantur. — *XLIV.* Defensionis insulae Tia-
 „ loköz cura habenda. *XLV.* Arcis quoque Petri-
 „ nae custodiae — maiori militum copia succurren-
 „ dum. *XLVI.* Damna, per exterorum capitaneo-
 „ rum milites miserae plebi illata, quomodo cognos-
 „ sci et refundi debeant? *XLVII.* Reuisio metarum
 „ inter Hung. et Poloniam ac 13. oppida restitua-
 „ tur. *XLVIII.* Moneta Hungarica Viennae reci-
 „ piatur. — *XLIX.* In caussis nouarum occupatio-
 „ num — iuramenti — submissio. — *L.* Salis nitri
 „ extra regnum ad hostes clamcularia eductio serio
 „ prohibetur. — *LII.* De silvis caeduis constitutio-
 „ nes an. 63. art 22. — renouantur. *LII.* Molen-
 „ dina in fluvio Grano. — *LIII.* Victualium ad con-
 „ finia subministrandorum modus. *LIV.* Captiuo-
 „ rum Turcarum dimissionis modus. *LV.* Décimas
 „ et quartas soluere recusantes. — *LVI.* — Ne ab
 „ allo-

„ allodiatura nobilium — vestigal exigatur. *LVII.*
 „ Differentias — ratione possessionis Vnd — D.
 „ Franciscus Nadasdi reuideat. *LVIII.* Controuer-
 „ sia — ratione quarumdam decimarum. *LIX.* In-
 „ tercedunt status pro monetariis. — *LX.* Confœ-
 „ derationis Polonicae negotium. — *LXI.* Bartholo-
 „ maeus Pezzen in Hungarum recipitur. “ *Conf. Pra-
 gae, 26. Mart. 1596. (a)*

CXXXI. In Sclauonia quoque celebratis II. Ianuarii comitiis, quum Thomas Erdödius Illyrici praefecturam deprecatus fuerit, in eius locum Casparus Stankouachkius, Zagrab. episcopus, et Ioannes Draskouichius inaugurati sunt. Ipse quoque Mathias archidux, bellicas curas deprecatus, successorem Maximilianum fratrem accepit. (b) Varium et multiplex hoc anno bellum diuersis in locis hingererunt. Et Draskouichius quidem plenam de Turcis victoriam ad Petriniam retulit; Maximilianus quoque tam Vacuum, quam Hatuaninum feliciter barbaris eripuit. (c) Mahometes, his cladibus excitatus, 200. millibus armatorum coactis, non prius se Constantinopolim reuersurum, quam Viennam funditus euersam videbit, tumida iactantia pollicitus, in Hungariam proferavit, castrisque celeriter promotis, Agriae tam numerosum exercitum mense Septembri circumfudit. Antequam Maximilianus, iniuitate tempestatum ac viarum impeditus, obfessis opem ferre potuisset; aegre Rima-Szombatinum eluctatus, certis nunciis accepit, extraneos praesidiarios, praefecto Nyario frumenta

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 219. - 250.* (b) *Kerchel. H. E. Zagrab. p. 303.* (c) *Isttu. Libr. XXX. p. 418. - 431.*

stra prohibente, 14. Octobris Mahometi se dedidisse. Princeps tamen experturus, an non virtute recuperari posset, quod proditione perditum est; quarto post die, coniunctis cum Sigismundo Bathorio copiis, quae 39. millibus equitum ac peditum definiebantur, ad Keresztesium, tribus milliaribus Agria diremtum, castra posuit. Iis, quos Mahometes Agria praemiserat, fugatis, eorumque tormentis 43 occupatis, Mahometes ipse reliquum 150. milium exercitum in conspectum nostrorum adduxit. Praemissis velitationibus, nostris semper felicibus, decretorium praelium 26. Octobris commissum est. Quum rursus 43. tormenta hostibus, ultra paludem cum ingenti strage reiectis, ademta fuissent; glorirosus ille Mahometes primus, 6000. praetorianorum ripatus, fugam arripuit, et eam noctem mosquam subsistendo, alterius diei medio ad Szolnokum peruenit. Aliis exemplum Sultani sequutis, nostri, hostem fugientem infectando, quum in castrorum marginem peruenissent; omisso hoste, ad praedam conuersi, tabernacula spoliare, cistas securibus perfringere, multi funibus tentiorum — irretiri, ac a Turcis custodiis — submoueri. Sed et iis fugatis aut imperfectis, iam ad diripienda praetoriana tabernacula processum erat; — quum Turcae circ. 500. resuntis animis, pedites nostros, rapinis onustos, in turpem fugam coniecerunt. Horum fuga tantum ceteris metum incussit, ut, reliquis castris, ipsi quoque fugerent. Hoc praelio nostrorum dena, hostium vicena millia ceciderunt. Mahometes inglorius Byzantium reuersus, bellum porro magis reformidauit, ac reliquum aetatis in ignobili prorsus otio transegit. Plures, praeter Istuanium, Keresztesensem hanc pugnam describunt,

bunt, omnesque nostris insignem victoriam attribuunt, quam paucorum, praedae nimis inhiantium, auaritia corruptit. Maximilianus primum Cassouiam, inde 26. Novembris Viennam, demum Pragam profectus, de bello prosequendo consilia cum Rudolpho contulit. (a)

A. C. 1597. Rud. 21. Ind. 10. P. 6. A.

CXXXII. Rudolphus, Maximiliano pollicitus, in suis prouinciis se comitia promulgaturum, res que bello necessarias diligentissime curaturum, Hungaros ad 2. Febr. Posonium exciuit, a quibus perlatos 46. articulos, vt malorum in patria torrens sisti posset, hac serie decreto VIII. recensuit: (b) „ *I.* „ Status et OO. pro facta ipsis spe futurae militum „ licentiae auersionis — omnia felicia precantur. *II.* „ — De singulis 10. portis — ternos equites et tot- „ idem pedites humiliter offerunt. — *III.* Huic one- „ ri ferendo tam suae maiestatis caes. omnia bona, „ quam vero omnes alii regnicolae subiiciuntur. *IV.* „ Poena tripli in eos, qui gentes suas in bellum „ non expedierint. *V.* In praeteriti anni trans- „ gressores eadem tripli poena — decreta. *VI.* Mi- „ lites diuersorum comitatuum sub diuersis etiam „ comitatuum capitaneis — militent. — *VII.* Penes „ caes. M. vt omnes personaliter insurgant. — „ *VIII.* Qualiter milites ab illatione damnorum coer- „ ceri — debeant. *IX.* Ut gentes regnicolarum o- „ mni

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 250. - 360.* (b) *Corp. Inv. Hung. T. I. p. 508.*

„ mni tempore lustrari possint. — *XI.* Qualiter de —
 „ contributionis — pecunia — ratio exigi debeat? —
 „ *XII.* Restantiae pecuniarum quonam dandae? —
 „ *XIII.* De confiniorum fortificatione — *XIV.* Ca-
 „ stris, ab hostibus Turcis eripiendis, viciniores co-
 „ mitatus laboribus suis succurrent. *XV.* Sclauonia
 „ Petriniam et alia castella pro posse suo aedificare
 „ curabit. *XVI.* Sub cuius protectione Petrinia es-
 „ se debeat, decernendum. *XVII.* Taxa liberarum
 „ ciuitatum. — *XVIII.* Vt 13. oppida Scepusiensia
 „ — communia regni onera ferant. *XIX.* Ciuita-
 „ tes Sclauoniae liberae taxas suas ad conducendos
 „ apud Colapim milites conuertant. *XX.* Vt super
 „ supplicationibus ciuitatum montanarum et mone-
 „ tariorum M. sua se clementer resoluere dignetur.
 „ — *XXI.* De militum stipendiis art. 20. anni piae-
 „ teriti seruetur. *XXII.* Contra illos, qui ad exte-
 „ ros dominos spe maioris lucri se conferunt, art.
 „ 22. anni elapsi renouetur. *XXIII.* De liberis hai-
 „ donibus. — *XXIV.* — De poena eorum, qui
 „ posthac tales intertenuerint. *XXV.* De modo et
 „ ordine convectionis victualium in castra. — *XXVI.*
 „ De sale nitro. — *XXVII.* Vt bona decedentium
 „ et aliorum fiscus suae M. cael. non vi occupare —
 „ debeat. *XXVIII.* De poena res orphanorum et
 „ viduarum Agriensium, detinentium. *XXIX.* In
 „ Agriae aliorumque confiniorum deditores animad-
 „ uertendum. *XXX.* Confinio Canisiensi — tem-
 „ pestie prouideatur. *XXXI.* Castris quoque Ke-
 „ szö, Somlyo etc. — succurrendum. *XXXII.* Vt
 „ differentias inter comitatus Castriferrei et Sopro-
 „ nien. — sua. M. reuideri mandare dignetur —
 „ *XXXIII.* Commissio inter Poloniam, Morauiam
 „ et

„ et Austriam. — *XXXIV.* Rectificatio metarum
 „ inter Polonos et comitatus Saros et Scepus. —
 „ *XXXV.* De allodiatura dominorum et nobilium
 „ — telonium non exigatur. *XXXVI.* Comitatus
 „ Szatmár et Szabolts convectionibus lignorum —
 „ ad castellum Kalló non cogendi. — *XXXVII.* Mi-
 „ lites exteri per certos commissarios — deducan-
 „ tur. *XXXVIII.* Capitulum Agriense Cassouiae re-
 „ siveat. — *XXXIX.* Capitulum Iaurinense in exse-
 „ quutionibus — libere procedat. *XL.* Conuentus
 „ Turötziensis restauratio per regnicolas demisse
 „ expetitur. *XLI.* Ut militibus confiniorum de so-
 „ lutione mature prouideatur. — *XLII.* Ad cognoscendas violentias — Ioannis Tapoltsányi — com-
 „ missarii per suam M. delegentur. *XLIII.* Nego-
 „ tium Michaelis Csábi et Gregorii Nagy per iudi-
 „ ces Hungaros reuideri status regni demisse petunt.
 „ *XLIV.* De vice-comitis comitatus Sáros detentio-
 „ ne, et militum in bona vice-comitum, nobilium
 „ condescensione vt M. sua caef. re cognita, in reos
 „ animaduertere dignetur. — *XLV.* Ut viae regiae
 „ — dilatentur. *XLVI.* Particularia conuenticula
 „ — interdicuntur. “ Confirm. Pragae, 6. die men-
 sis Maii an. dom. 1597. (a)

CXXXIII. Etsi Rudolphus Praga plures iam annos pedem non extulerit; regni tamen negotia sapienter disponebat, necessariaque contra Turcas auxilia diligenter conquirebat et submittebat. Ex iis, quos foedere sibi iunxerat, praecipuus erat Sigismundus Bathorius, qui de commutanda cum Opoliensi

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 362. - 388.*

liensi principatu Transsiluania cum eo transegit. Istuanus ait, (a) *caesari — repentina et insperata eiusmodi consilia non parum admirationis ac sollicitudinis peperisse; nec destituisse eum per arbitros — a proposito dehortari;* — sed illum obstinata mente voluisse *difficillima impacatae prouinciae administratione exceedere, vitamque priuatam et tranquillam in orio et libertate transfigere.* Rudolphus igitur tandem consensit ac eidem aureorum 50000. quotannis superaddenda promisit. Quia vero maximis ad gerendum bellum sumtibus opus habebat; a Clemente VIII. necessariam opem efflagitauit, et 10. millia peditum, cum aliquot centuriis equitum, impetravit. Sed, antequam auxilia haec in Hungariam aduenissent; appetente vere, (b) *belli primordia a Palfio et Ioanne Prestenfio — incepta sunt.* Hi Tatae nouum machinae genus, petardum, admouerunt, excusisque portis, arcem occuparunt. Pari felicitate Maximilianus Papam obsidione cinxit, ac oppido 21. Augusti vi potitus, mox etiam arcem ditione cepit. Tum Iaurino frustra tentato, Tataque rursum amissa, Vacio consulturus, in Verötzze castra collocauit. Dormitavit hic Istuanus, quum Neszmeliūm seu Langendorffium, quod infra Comarmium ad dextram Danubii ripam iacet, e regione Verötziae constituit. Mehemetes Satergis cum 40. suorum millibus huc accurrit, *nostrisque pugnae protestatem obtulit.* — Nec Palfius cum Nadasdio et Kollonichio, quamquam viribus inferior, certamen detraetauit. — Periere e Turcis amplius 3000. — *Nostris
prae.*

(a) *Libr. XXX. p. 434.* (b) *Ibid. p. 434 - 438.*

praeter saucios, 160. desiderati. Turcis inde regressis, Maximilianus similiter dimissis ad suas stationes copiis, — Viennam rediit; non sine eximia in tantis rerum angustiis seruati incolamis exercitus laude et gloria. (a)

A. C. 1598. Rud. 22. Ind. II. P. 29. M.

CXXXIV. Rudolphus, de nouis subsidiis, copiisque vel instaurandis, vel augendis sollicitus, ad 25. Ianuarii comitia, praeside Maximiliano Posonii celebranda, Hungaris indixit, in quibus 42. articulos, ad tuendam patriam conditos, decreto IX. confirmavit, hoc ordine: (b) „ *I. — Status et OO. pro ipsorum defensione maiestati suae caes. humiliter gratias agunt. II. Ut partibus regni superioribus de supremo capitaneo prouideatur. III. — Speculant regnicolae, quod M. sua caes. militum insolentiam coercedit. IV. Subsidium vnius floreni Hungarici de singulis domibus — offertur. V. Domini terrestres — equites, bene armis instructos, in bellum expedire debent. VI. Contributionis huius exigendorum equitum modus. VII. De poena eorum, qui equites contributionis in castra non miserint. — VIII. Modus procedendi in connumeratione domorum. IX. Contributionis pecunia cui assignanda? — X. Quibus asseruatio et erogatio huius pecuniae concredi debeat? XI. „ Poena*

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 389. — 424.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 605.*

„ Poena domini terrestris , dicatorem — non admit-
 „ tentis. — XII Domorum connumeratio. — XIII.
 „ Coloni , Turcis subiecti , quantum soluant? XIV.
 „ De numero domorum cuiuslibet loci iudici sche-
 „ dula gratis danda. XV. De modo taxandi — ar-
 „ ticulus 10. anni 96. renouatus. XVI. Maiestas
 „ caef. ex contributione regni — milites et capita-
 „ neos Hungaros nouiter conducere potest. XVII.
 „ De iis , qui militem non expedierunt , et contri-
 „ butionem non soluerunt. — XVIII. De stipen-
 „ dio militari. — XIX. Ut ratio a perceptoribus
 „ — exigatur. XX. Quomodo in generali insurre-
 „ ctione procedendum sit? XXI. Cautio regnicola-
 „ rum de hac generali insurrectione. XXII. Qui ,
 „ praeter status regni , — insurgere tenentur? XXIII.
 „ De — modo statuendo in convectione victualium.
 „ XXIV. Vectoribus victualium vt securum iter pa-
 „ teat. — XXV. Externorum militum ad stationem
 „ ducendorum modus. XXVI. De curribus , equis
 „ etc. articulus 25. anni praeteriti renouatus. —
 „ XXVII. Canisiensi aliquisque praesidiis qua rationae
 „ de victualibus prospici possit? XXVIII. Ad con-
 „ finiorum aedificationes de qualibet porta sex die-
 „ rum labores pro hoc anno decreti. XXIX De
 „ modo exterminandi liberos haidones. XXX. Re-
 „ paratio viarum publicarum vice-comitibus deman-
 „ data. XXXI. De poena militum et seruitorum ,
 „ a capitaneis suis aufugientium. XXXII. De de-
 „ cimis et quartis , capitulo Agriensi non adimendis.
 „ XXXIII. De regni Sclauoniae auxiliis — XXXIV.
 „ Vice comiti Moloniensi — in bonis Ovárientibus
 „ procedendi facultas data. XXXV. Educillationis
 „ vinorum modus. XXXVI. Controversiarum , ra-
 „ tio-

„ tione metarum, — compositio. — *XXXVII.* Statu regni — pro comitatibus Szatmár et Szabolts iterum intercedunt. *XXXVIII.* De restaurazione conuentuum Szalavár et Kapornak. *XXXIX.* De non occupandis per cameram bonis nobilium. *XL.* Resolutio maiestatis suae caes. super facultate testandi pro DD. praelatis Hung. demisse expetitur. *XLI.* Seiffridus a Kollonich in Hungarum recipitur. *XLII.* Status regni iterum intercedunt pro montanistis et monetariis. “ Conf. Pragae, 17. die mensis Martii, anno dom. 1598. (a)

CXXXV. Cur his comitiis non Mathias, vt aliis, sed Maximilianus praefuerit, ex hac Istuanfi narratione discimus : (b) *Vt ex castris Vacianis in hiberna Viennamque — redditum est; caesar, qui Praga sibi pedem efferre minime integrum putabat, comitiis, quae Ratisponam — indixerat, Mathiam principem fratrem loco sui praeesse; Posonium vero — Maximilianum proficisci voluit. — Post iritum Iauriensis oppugnationis exitum, — quandoquidem tempestates illinc et procellas impendere prouidebat, quae nisi mature discuterentur, in magnum discrimen rem Austriacam adducturae esse viderentur; duos ad eam rem iterum tentandam duces, Schwartzenburgicum et Palfium, delegit. Hi, selectis 5150. militibus strenuissimis, 27. Martii versus Iaurinum iter ingressi, sequentem diem in valle saltuosa Németiensi transegerunt. Istinc sub XI. noctis horam occulte Iaurino succedunt: Albensem portam, applicata valuis petarda, ruptis intus vectibus, de-*

M 2

iiciunt:

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 424. - 444.* (b) *Libr. XXXI. p. 439.*

iiciunt : per apertas fores in forum irrumptunt per stationes , iam prius descriptas , discurrunt , ac vbique rem strenue gerunt . Turcis summa pertinacia se defendantibus , Schwartzenburgius *Palfiūm* , „ vt equites , qui foris vigilabant , de- „ scendere equis , et peditatui , in vrbe laboran- „ ti , opem ferre maturarent , “ admonuit . *Ibi Palfiūm* , quum se apud equites voce et verbis nihil proficere videret ; — exemplo tandem permouit ; quum ipse pri- mus in pedes descendisset , et ad urbem procurrendo praecessisset . — *Ibi* recrudescente Marte , pugna atrox et admodum cruenta redintegrari coepit ; Turcis in extremo discrimine tanto ardore — se se defendenti- bus , vt quidam ex eis hastis , veluti verubus , transfi- xi , iam iamque morituri , nostros tamen vulnerarent et occiderent . — Quum iam hostes e foro et propugnaculis omnibus pulsi caesique essent ; *Palfiūm* Omer agam cum iis , qui se in arcem receperant , „ vt — se dede- „ rent , “ hortari coepit . Sed , quum se sclopetis eminus tueri nondum cessarent ; — tormentis — in arcem obuerfis , eorum tandem pertinacia fracta est . Ita Iaurinum , a Turcis non toto quadriennio pos- sessum , a caesareis , 29. Martii , spatio 12. hora- rum , caesis hostium 1400. captis 300. tormentis 188. in potestatem redactis , cum iactura nostrorum 500. et amplius , recuperatum est . Ad celebra- dam han̄c illustrem victoriam plures eruditii conspi- rarunt . In apparatu Beliano primus occurrit Ioannes Bocatius , cuius Cassouiensis , qui *Iaurinum redi- uiuum* cultissimis 600. carminibus descripsit . (a)

CXXXVI.

(a) *Hist. Crit.* T. XXVII. p. 448. • 462.

CXXXVI. Minus prospere Budensis oppugnatio cessit. Fuitque memoratu dignum, vt Istanthus refert, (a) non tantum eodem tempore, sed ipsa ferme eiusdem diei hora Varadinum ab Turcis, Budam vero a nostris obsidione cinctam esse; et post irritos 30. dierum conatus, utraque castra, tanto diffita inter- uallo, eodem die, rebus infectis, soluta fuisse. Praemiserat istuc Mathias archidux Schwartzenburgium et Palfium, qui suburbia Budensia, deinde, iam ipso quoque praeiente, V. id. Oct. urbem inferiorem occuparunt. Postquam moenia superioris urbis ex tribus locis oppugnata fuissent; (b) labor omnis, quamquam impigre suscepimus, in irritum recidebat. Nam interea turbatum variis ventorum turbinibus caelum ingentes interdiu noctuque pluuias, frigidioribus tempestatibus mixtas, ciere non definebat. His incommoditatibus circumuentus Mathias inchoatam III. non Oct. oppugnationem III. non Nou. interruptum. Quemadmodum autem Turcae, priusquam Varadinum obsecerint, Chanadinum, Aradinum et Nagylakum sui iuris fecerunt; ita nostri duces, ante Budam oppugnatam, Gesztesiam, Chókakö, Palotam, Vesprimium, Tihan, Vason Turcis eripuerunt. Fuit etiam ingens illata clades a nostris Solimano, Temesiensi purpurato, qui quum Lugasiam arcem intercipere voluisse, insidiis interceptus, 660. suorum amissis, aegre fuga cum paucis evasit. (c)

CXXXVII. Dum in Hungaria vario Marte belum aduersus Turcas continuatur; in Transsiluania

M 3 res,

(a) *Libr. XXXI. p. 448.* (b) *Ibid. p. 451.* (c) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 464 - 484.*

res, cum Sigismundo Bathorio feliciter inchoatae, non parem exitum sortiebantur. Rudolphi legatis, inter quos Istuanius erat, Albam Iuliam kal. Apr. profectis, ac Bathorium a dimittenda prouincia nec quicquam dehortantibus, (a) proceres; inter quos Napadius episcopus et Botskaius eininebant, sacramentum caesari dixerunt. Postquam Bathorius in Silesiam iter arripiisset; caesarei legati cum Michaelle, Transalpino principe, IX. Iunii paetam quaedam iniuerunt, ac Mariam Christiernam Alba Claudiopolim promouerunt. Haec rerum in Transilvania mutatio vehementer displicuit Botskaio, qui iam tunc ad principatum adspirabat. Postquam igitur Sigismundus, crebris ab eo litteris e Silesia reuocatus, 20. Augusti Claudiopolim rediuiisset; ille milites in Bathorii partes traduxit, eique principatum iterum asseruit. Legati, Szuhaius episcopus et Istuanius propalatinus, *ad Maximilianum — litteras dedere, quibus illum ad consilia, viro principe — digna, amulectenda, — incitabant: (b)*, nullam fore, dummodo veniret, prouinciae occupandae difficultatem, quod nondum factio[n]is Botskaianae vires coaliissent. — Sed Georgius Palatius, qui litteras clam assouiam preferendas sub fide acceperat, Botskaio ad conciliandum sibi fauorem tradiderat. — Botskaius e castris, ubi iam voti compos factus, — in urbem armatus ad legatos venit, — ac — in palatium ingressus, illud occupauit. Legati caesarei, custodiae mancipati, Maximiliani tandem opera libertati sunt restituti. (c)

A. C.

(a) *Ist. Libr. XXXI. p. 440.* (b) *Ibid. p. 446.* (c) *Hist. Gr. T. XXVII. p. 487. - 532.*

A. C. 1599. Rud. 23. Ind. 12. P. 11. A.

CXXXVIII. Quia sumtuosum cum Turcis bellum adhuc continuabatur; ad nouum belli neruum comparandum noua Rudolphus comitia Posonium indixit, et 48. articulos, ibidem conditos, confirmavit, ut sequuntur: (a) „ *Art. I.* — SS. et OO regni se humiliter excusant, quod pro defensione patriae suae, tot calamitatibus obruti, multa pro tempore praestare nequeant. — *II.* De militari insolentia coercenda. — *III.* De exterminandis liberiis haidonibus. — *IV.* Militum, per Germanos commissarios deducendorum, insolentia quomodo cauenda? *V.* Vbi veniens ac rediens exercitus condescendere debeat; et vbi non? *VI.* Subsidium 2. florenorum Hungaricorum de singulis dominibus. — *VII.* Ecclesiastici, nobiles vnius sessoris et armates — similiter contribuant. — *VIII.* Praediales D. archiepiscopi Strigoniensis per quem taxandi? *IX.* Tredecim oppida Scepusiensia similiter aliquid contribuant. *X.* De dicta Sclavonica huius anni. *XI.* De auxiliis comitatum Biharientis, Szolnok mediocris, Maromarosiensis et Kraszna. — *XII.* Qualiter certa ratio erogationis pecuniae et numeri seruientis militis possit haberi? — *XIII.* De poena eorum, qui publicae oblationi lese opposuerint. — *XIV.* Coloni, Turcis subiecti, quantum soluere debeant? *XV.* A solutione subsidii et taxarum nemo plane sit exemptus. *XVI.* De reddendo salario ex praeteriti annis

M 4

„ ni

(a) *Corp. Iur. H. T. I. p. 610.*

„ ni contributione. — *XVII.* — Quinam — pecuniam exactam asseruare erogareque debeant? —
 „ *XVIII.* De stipendio militari superiorum annorum constitutiones seruandae. *XIX.* Miles Hungarus iuramento aliquo praeter morem patriae non obstringendus. *XX.* De modo et ordine conuentionis victualium in castra. — *XXI.* De eligendis in consilio Hungarico tribus annonae magistris Hungaris. *XXII.* Pro generali insurrectione, in casu magnae necessitatis, e singulis 4. portis unus pedes decretus. *XXIII.* Poena eorum, qui contra publicas regni constitutiones in comitatibus alia decreuerint. *XXIV.* De modo exactionis rationum. — *XXV.* Inquisitio de non intertentis militibus anno superiori. — *XXVI.* De poena eorum, qui duplicitia stipendia acceperunt. *XXVII.* Vectura bombardarum per quos fieri debeat? *XXVIII.* Ad confiniorum reparaciones de singulis portis 6. dierum labores pro anno decreti. *XXIX.* De sale — nitro. *XXX.* De reparacione viarum. — *XXXI.* Status regni humiliter supplicant maiestati suaee cael. *vii in cauiss bonorum nobilium et magnatum veterem regni consuetudinem obseruere, bona Hungarica extraneis non conferre, iuraque certorum nobilium discuti et nobilibus comitatus Bihariensis ablata bona restitui mandare dignetur.* *XXXII.* Quando de restantiis pecuniae, ad eleemosynam olim deputatae, ratio exigi debeat? *XXXIII.* Depositionum loca in superiori Hungaria per Polonos obseruentur. *XXXIV.* De non exigenda, de allodiatura statuum regni, tricesima. *XXXV.* De restaurando conuentu praepositurae Turotziensis. *XXXVI.* De poena, in

„ cer-

„ certos nobiles bigamos ac incestuosos et publicos
 „ malefactores publice statuta. *XXXVII.* Supplicant
 „ status regni, vt sua M. Franciscum Rédei, capi-
 „ taneum Fülekiensem, propter delicta ipsius, se-
 „ uere punire dignetur. *XXXVIII.* In nobiles Io-
 „ annem et Osualdum Sibrik, propter delictum eo-
 „ rum, etiam animaduertendum. *XXXIX.* De ex-
 „ sequenda sententia, pro familia Geletfi lata. *XL.*
 „ Ut vigens inter comitatum Tornensem et D. Fran-
 „ ciscum Dersfi controuersia per idoneos commissa-
 „ rios reuideatur. *XLI.* De obseruanda nobilium
 „ praedialium et colonorum archiepiscopatus Stri-
 „ goniensis libertate in teloniis. *XLII.* Ut capitu-
 „ lo Iaurinensi residentia ac iurisdictio in ciuitate
 „ Iaurinensi restituatur. — *XLIII.* Controuersia in-
 „ ter comitatum Trenchinien. et D. episcopum
 „ Nitriensem, ratione decimarum vigens, dila-
 „ ta. *XLIV.* Polonica commissio denuo instituta.
 „ *XLV.* Usus veteris calendarii, sub poena 1000.
 „ florenorum Hungaricorum, penitus abrogatur.
 „ *XLVI.* De reuisione transmissorum et cauſlarum
 „ extraordiniarum in diaeta. — *XLVII.* Status
 „ regni suae serenitati (*Mathiae*) gratias agunt,
 „ quod cauſsam restitutionis castri et oppidi Papa
 „ et Vásony commendatam sua serenitas habuerit. —
 „ *XLVIII.* SS. et OO. regni, sponte et ynanimite,
 „ apud S. C. R. maiestatem pro spect. et magn. D.
 „ Nicolao Pálfi, maioribus honoribus et commodis
 „ ornando, humiliter intercedunt. “ *Dat. — Prag.*
 „ *23. die mensis Apr. anno dom. 1599.* Kutalius, duo-
 „ bus abhinc annis metropolita Strigon. renunciatus,
 „ hoc anno pallium accepit. (a)

CXXXIX.

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 532. - 559.*

CXXXIX. Sigismundus Bathorius, rescissis prioribus pactis, Rudolphi sollicitudinem auxit; quam tamen leuare visus est, quum legatos ad illum destinauit, quorum opera veteres pactiones instauraret. Sed enim leuitas eius et inconstantia mox optimas hasce destinationes corrupit. Legatorum enim reditu non exspectato, nouo consilio, card. Andream Bathorium, patruelem suum, successorem, retentis sibi quibusdam locis, ea conditione nominauit: (a) *ut cardinalis quotannis ei — 24. millia aureorum numum exsoluenda curaret.* Chirilliernam vero coniugem, cui cardinalis 15. *millia aureorum numum quotannis se soluturum promisit, ad matrem Graecium remisit; in Poloniam ipse profectus ad Samoiscium, apud quem antea soror eius, Griseldis, in matrimonio fuerat.* Non multo post Michael, Valachiae Vaiuoda, Siculos, quibus *se veteres libertates redditurum erat pollicitus*, in suas partes pertraxit, vnitisque viribus, Andream card. 28. Octobris ad Cibinium profligauit. *Is iam ad radices monis Ajtosii — errando, ac famem et sitim rerumque omnium inopiam tolerando, peruererat, crebroque suspirio fortunae suae indignatus, triduo post aduersam pugnam ad opiones quosdam — diuerterat, — vbi vix 33. annorum iuuenis, ac vix octimestri potitus imperio, caesus est.* Dobokaius, testis synchronus, in suis MSS. perhibet, 31. Octobr. in filiis Tsikiensibus occisum esse card. Andream Bathorium a Petro Ördög. Ita princeps miserabilis, sacris profanisque litteris egregie percultus, moribus castigatissimis praeditus,

(a) Istn. Libr. XXXI. p. 452.

tus, triste casuum humanorum spectaculum euasit.

(a)

CXL. Dum in Transsiluania tam tristes ac funestae tragœdiae ludebantur; in Hungaria pax quidem a Turcis ostentabatur; arma tamen, et si non pari cum strepitu, circumferebantur; quod contra Persas quoque bellum gerere barbari cogerentur. Hinc Mahometes Ibrahimum, in Hungariam cum exercitu missum, monuit, (b) *ut omnia, quae ad pacis et induciarum conditiones tractandas pertinerent*, experiretur. Et ille quidem, ingenti dolore propter interceptum ab Hungaris commeatum affectus, tractare cum Palfio de pace coegit; quia tamen a nostris Strigonium, Iaurinum, Fülekinum, Neogradum, aliaque hoc bello capta repetiit; rebus infestis, ad populationes conuersus, facile 13. millia captiuorum Belgradum abduxit. (c)

A. C. 1600. Rud. 24. Ind. 13. P. 2. A.

CXLI. Rudolphus, tot calamitatibus, Hungariam inundantibus, obicem positurus, ad consuetum et annum iam remedium confugit, indictisque Posonium ad 2. Febr. comitiis, conditos illic 29. articulos, auctoritate regia firmauit, quorum synopsis haec est: (d) „ I. — SS. et OO. regni pro „ continuato hucusque bello maiestati suae caes. hu „ militer gratias agunt. — II. Ser. archiducem „ Ma-

(a) Hist. Cr. T. XXVII. p. 560. - 604. (b) Ap. Istu. L. XXXI. p. 454. (c) Hist. Cr. T. XXII. p. 604. - 624. (d) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 618.

„ Mathiam — diaetis et bellis praefectum gratulan.
 „ tur. — *III.* Subsidium vnius floreni Hungarici
 „ de singulis domibus — offertur, cui quilibet do-
 „ minorum terrestrium 50. Hungaricos addere de-
 „ beat. — *IV.* De militum lustratione. *V.* De sa-
 „ lario cameris adiunctorum. — *VI.* De vice-co-
 „ mitum circa exactiōem subsidiorum officio. —
 „ *VII.* Quantum Turcis subiecti et Sclauonia sol-
 „ uere — debeat? *VIII.* De contumacium — poe-
 „ na. *IX.* Subsidium 4. comitatuum, ante Trans-
 „ siluaniam exsistentium, quonam conuertendum?
 „ *X.* De militari stipendio. — *XI.* De exigenda
 „ a perceptoribus — ratione. *XII.* De generalis
 „ insurrectionis modo. — *XIII.* De victualium ve-
 „ stitura. — *XIV.* Vecturam bombardarum — ciu-
 „ tates praestent. *XV.* Ad confiniorum restauratio-
 „ nem 6. dierum gratuiti labores decreti. *XVI.* Cani-
 „ sae, Onod et ceteris confiniis — prouidendum. *XVII.*
 „ Ex quibus comitatibus pro fabrica ligna et robo-
 „ ra peti debeat? *XVIII.* De viarum reparatio-
 „ ne. *XIX.* Quomodo insolentiae itinerantium mi-
 „ litum — caueri — debeat? *XX.* De cohiben-
 „ dis a condescensione in domos et curias nobilium.
 „ *XXI.* De moneta Polonica extirpanda. *XXII.*
 „ Quomodo contra Michaelem Telekesi iure proce-
 „ di debeat? *XXIII.* De querelis contra dominam
 „ quondam Christophori a Teuffenbach. — *XXIV.*
 „ Reuisio metarum. — *XXV.* De exequutionibus
 „ comitatuum Bihar, Maromaros, Kraszna et Szol-
 „ nok mediocris. — *XXVI.* De intertenendis in
 „ conuentu Lelesziensi necessariis sacerdotibus. *XXVII.*
 „ De conseruando regno Sclauoniae in suis liberta-
 „ tibus. — *XXVIII.* Ut milites externi in Hunga-
 „ ria

„ ria et Sclauonia non conducantur, lustrentur et
 „ ablicentientur. XXIX. Wolfgangus Vnverzagt
 „ — in Hungarum recipitur. “ *Dat.* — *Pilsnae*, 5.
die mensis Apr. A. D. 1600. (a)

CXLII. His in Hungaria pro salute patriae constitutis, Transsiluania procellosis belli fluctibus agitabatur. Michael, Valachiae princeps, ea jam potitus, adeo grauis prouincialibus extitit, vt, armis in eum sumtis et cum Georgio Basta coniunctis, insignem illi cladem 18. Septembris ad Miriszonem intulerint. Eiectus e Transsiluania, Moldauiam turbare coepit, sed et illic, Polonis opem ferentibus, vietus, in suam demum Valachiam se recepit. Sed neque Hungaris interim quietis esse licuit. Itrahimus enim, vsus occasione Gallorum, Papae tumultuantium, quos tamen, Schwartzenburgico plumbea glande prostrato, Nadasdius fortiter vltus est, ingentem exercitum in Hungariam infudit. Et primum quidem ille Strigonum ad iustum destinabat; postea tamen Szigethanorum querelis permotus, ad Canisam obsidendam animum adiecit. Intercepta per iter Babotsia, cui Gregorius Pethö, chronista Hungarus, praeerat, proprius Canisam castra promovit. Accurrit quidem dux Mercurianus in auxilium cum 25. millibus armatorum, ac etiam irruentes in se hostes cum strage trium millium feliciter reiecit; commeatus tamen inopia compulsus, 13. Octobris exercitum reduxit. Paradisius igitur, Canisae praefectus, rebus desperatis, obsidionis die 45. Turcis arcem dedidit. *Verum*, vt Istuanus, huic ex-

(a) *Hif. Cr. T. XXVII. p. 627 - 639.*

expeditioni praesens, perhibet, (a) non diu post ipse, eius nimis intempestiuae desperationis et dedicationis reus conuictus, cum quibusdam sociis, iussu caesaris, capite poenas persoluit. Pethö tamen, licet iudicium suffragiis damnatus itidem fuisse; clementia caesaris absolutus est. (b)

A. C. 1601. Rud. 25. Ind. 14. P. 22. A.

CXLIII. Nouis cladibus acceptis , nouis ad eas
reparandas viribus opus fuit , quas in comitiis Hung-
gari prompte quidem obtulerunt ; pro tenuitate ta-
men inferiores , quam alias , decreto XII. conditis
36. articulis , vt sequuntur : (c) „ I. — SS. et OO.
„ regni pro pia ac benigna consolatione maiestati
„ suae cael. humiliter gratias agunt. — II. Subsi-
„ dium vnius et dimidii floreni Hungarici in duo-
„ bus terminis offertur. — III. Quantum Sclauo-
„ nia Turcisque subiecti soluere — debeant ? IV. De
„ modo dicationis et taxationis domorum et perso-
„ narum. — V. De educendis tempestive in cam-
„ pum militibus. — VI. Quomodo diminutiones
„ contributionum aliaeque ea in re fraudes caueri
„ debeant ? — VII. Ut ratio de contributionibus
„ anni praeteriti — exigatur. — VIII. Quinam ar-
„ ticuli in lustrationibus — obseruandi sint ? IX.
„ De generalis insurrectionis modo et ordine. —
„ X. Intimatio generalis insurrectionis — per quos
„ fieri

(a) *Libr. XXXII.* p. 472. (b) *Hist. Cr.* T. XXVII. p. 740. (c) *Corp. Iur. Hung.* T. I. p. 623.

„ fieri debeat? *XI.* De gentium lustratione — *XII.*
 „ Quomodo Sclauoniae insurgendum sit? *XIII.* In
 „ re annonaria administranda regnicolae id, quod
 „ poterunt, praestare non recusabunt. *XIV.* De
 „ poena in desertores castrorum stipendiarios et in
 „ eis debito tempore non perseverantes. *XV.* Quo-
 „ modo a perceptoribus publicorum subsidiorum —
 „ ratio exigi debeat? *XVI.* Nominatio magistro-
 rum annonae maiestati sue caef. libera relinqu-
 tur. *XVII.* Eductio omnis generis frumenti et
 „ victualium extra regnum serio interdicitur *XVIII.*
 „ Comitatus Castriferrei — subsidiorum restantias —
 „ soluat. *XIX.* Comitatus Szaladiensis ratio haben-
 „ da. *XX.* Contra illos, qui Turcis omnis generis
 „ victualia inuehunt, quomodo procedendum sit?
 „ *XXI.* De gratuitis laboribus, ad confinia pre-
 „ ständis, praecedentium annorum articuli renoua-
 „ ti. *XXII.* De publicarum viarum reparatione —
 „ *XXIII.* Vecturam machinarum et munitionum bel-
 „ licarum SS. et OO. hoc tempore praestare neque-
 „ unt. *XXIV.* Ut ad hanc vecturam ex aliis pro-
 „ uinciis et regnis pacatoribus equi administren-
 „ tur. — *XXV.* Intercedunt SS. et OO. — pro
 „ restituendis bonis — in comitatibus Bihariensi ali-
 „ isque, ante Transsiluaniam sitis. — *XXVI.* De
 „ condescensione et violentia militum. — *XXVII.*
 „ Insurrectio in liberos haidones sub multa pecuniaria
 „ decreta. — *XXVIII.* Ut partibus Cisdanubianis
 „ capitaneus Hungarus mature ordinetur. — *XXIX.*
 „ Supplicant SS. et OO. — pro instaurandis — duo-
 „ bus vel tribus confiniis. — *XXX.* Sumtus, in
 „ Vallones facti — refundendi. *XXXI.* De confi-
 „ niis Sclauonicis in Sclauonia agendum. — *XXXII.*

„ De

„ De rectificatione metarum regni. — XXXIII. Ad
 „ tabulam regiam nominantur assessorēs maiores.
 „ XXXIV. Reuisionibus appellationum quinam
 „ praelati et barones interesse debeant? XXXV. De
 „ modo procedendi contra confiniorum capitaneos,
 „ castrorum desertores et traditores. XXXVI. Ut
 „ hoc responsum benigne sua M. C. acceptare a SS.
 „ et OO. regni dignetur. — “ Conf. Pragae, 15.
die m. Apr. A. D. 1601. In his comitiis, praeside
 Mathia, 25. Ian celebratis, Rudolphus Michaelem
 Telekesium ob latrocinia capite plectendum curauit,
 et pace cum Turcis necquicquam tentata, nouas
 10. millium Italorum suppeditias accepit. (a)

CXLIV. Transsiluani quoque sua comitia Clau-
 diopoli celebrauerant, ac agente Stephano Chakio,
 qui principatum ambiebat, per legatos, Pragam mis-
 sōs, caesari plenum Transsiluaniae ius obtulerant.
 Sed, iis nondum reuersis, desultoria fide, Sigis-
 mundum Bathorium, impellente rursum Chakio,
 principem iterum renunciarunt. (b) Rudolphus igit-
 tur Michaelem, Valachiae vauodam, in Trans-
 siluaniam remisit, ac opera Gonzagae, praefecti Cas-
 souiensis, cum Basta conciliauit. His, cum 18. mil-
 lium exercitu Transsiluaniam ingressuris, Bathorius
 ad Doroslonem cum 35. millibus armatorum occur-
 rit. Commisso praelio, diu forter vtrimeque certa-
 tum est. *Ad extreum Transsiluani terga vertere,*
ac desertis tormentis, profugere compulsi sunt. — *Ex*
hostibus amplius 10. millibus interisse relatū est. — *Ex*

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 3 - 23. (b) Ist. L. XXXII.
 p. 464.

Ex caesarianis 160. desiderati sunt. — Tormenta currulae hosti ademta 45. numero fuere. Pugnam Dobokaius, testis synchronus, ad 3. Augusti figit.
 (a) *Sigismundus, castris exutus, in Moldauiam se recepit, ac ex Nemetzieni monachorum claustro cui-dam amico suo miseram sortem suam perscripsit,*
 (b) *14. Aug. 1601. Turcis iterum sibi conciliatis, athname seu fidei litteras a Mahomete cum insigni-bus principatus accepit. Priusquam eae fuissent in Transsiluaniam allatae; Michael vauoda fuit a Geor-gio Basta circumuentus et ex hac vita sublatus, die 19. mensis Augusti.* Basta quidem, illum cum Tur-cis collusisse commentus, litteris ad caesarem datis, factum suum excusavit; Rudolphus tamen caedem patratam nec laudauit, nec improbavit. Ceterum, sicut anni abhinc 50. Castaldus Georgium Martinu-sium, qui Ferdinando Transsiluaniam asseruit, quod suspectum illum de collusione cum Turcis habuerit; ita nunc Basta Michaelem, Transsiluaniae bis asser-torem, ob eamdem suspicionem, seu veram, seu commenticiam, e medio sustulit: et sicut post pri-mam, ita post alteram caedem patratam apud Au-striacos principes non diuturna Transsiluaniae posse-sio mansit. (c)

CXLV. In tam turbulentio Transsiluaniae statu, Hungaria quoque dupli bello premebatur. Dum enim Ferdinandus princeps cum Italicis auxiliis Ca-nisam oppugnasset; *Mercurianus*, vt Istuanius scri-bit,

(a) *In MS. Diario.* (b) *Ap. Best. T. V. p. 37.* (c) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 24. 53.*

bit, (a) ceterique caesariani duces in recuperanda *Alba* ac conferendis cum hoste manibus arma expediebant. — *Castris Iaurino promotis*, ac rumoribus de inuadenda *Buda* per *castra sparsis*, 9. die Sept. eam repentina obsidione cinxerunt. Admotis 17. Sept. tormentis, maenibusque deiectis, urbem post 58 captiuitatis annos in potestatem redegerunt. Inter haec puluis sulphureus, a *Turcis* circa templi vestibulum ac priuatas circa domos clam dispositus, ignem dereum concepit. — Tunc insigne illud et toto orbe celebratum diuae virginis matris templum, priscorum Pannoniae regum sepulcris nobile et augustum, crematum est. Captiuorum cuiusvis generis et sexus amplius 3000. inter quos 600. circiter Turcae milites fuere. — *Hafanes*, purpuratus, — ad diem idus Octobris aduersus nostros in *Albanis campis castra* posuit. Accurrit cum suis praetorianis Mathias archidux; praelioque 15. Oct. cum 50. millibus Turcarum commisso, cadentibus hostium ducibus, illustrem victoriam retulit. Quinque fere millia Turcarum et Tararorum caesa sunt. Ex nostris milie circiter desiderati. — *Capita Muratis et Kihiae Mathias princeps Petro Bolhasio militi et sociis Canisam in castra perfervens* a dedit, quae a nostris, deditio nem postulantibus, obsessis — *Turcis frustra ostentata fuerunt*. Quare, dum (b) hostes ad delitionis necessitatem adiigi nequeunt; principes oppugnationem in 28. Octobris decreuerunt. Sed, amissis amplius 300. ex suorum numero, maxime Italos, quorum magnus in adiundis periculis omnibus animi vigor fuit, pedem referre

(a) *Libr. XXXII. p. 477.* (b) *Ibid. p. 476.*

erre coacti fuere; quum duplice cum hoste, Turcis nimirum et elementorum fere omnium iniuriis dimicare nequaquam posse viderentur. — (a) Itali tamen duces „ exspectandos aliquot dies, donec sereniora „ illucescerent tempora, “ putabant. Sed enim, nocte post 15. Nouembris ingruente, saeuissimi et horridissimi e septentrione boreae flare coeperunt, insolitaeque et praealtae niues, turbato aere, cecidere, quales vix aurum aetas meminisset. — Igitur duces „ non iam amplius tot tantisque rerum difficultati- „ bus obliuctandum esse “ decernunt, — et communib[us] sententiis exercitum reducere incipiunt, magnis in receptu detrimenis acceptis. Inter maxima de- trimenta numerandum et illud est, quod egregius dux Mercurianus, qui totius exercitus imperator anno sequente futurus erat, 17. Februarii decesserit. (b)

A. C. 1602. Rud. 26. Ind. 15. P. 7. A.

CXLVI. Rudolphus, tantis armorum casibus, variante fortuna, permotus, maius studium ad instaurandum continuandumque contra Turcas bellum posuit, et auxiliis vndique conquisitis, annua Hungarum comitia pro 22. Febr. Posonium indixit. Status et ordines frequentes quidem adfuerunt; sed paene iam exhausti, plurimisque non tantum ab hostibus, sed etiam caesareis militibus iniuriis affecti, querelas suas archiduci Mathiae contra militarem in Hungaria licentiam exhibuerunt; tum 25. artulos

N 2

de-

(a) *Ibid. p. 479.* (b) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 59. - 89.*

decreto **XIII.** condiderunt, hac serie: (a) „ **I.** —
 „ SS. et OO. regni, ob spem leuandarum miseria-
 „ rum eis factam, pro campestri exercitu huius an-
 „ ni 2000. equitum leuis armaturae, et totidem
 „ peditum millia humiliiter offerunt. **II.** Pro inter-
 „ tentione praedictorum militum, subsidium 2. flo-
 „ renorum Hungaricorum decretum. — **III.** Qua-
 „ tuor ante Transsiluaniam sitorum comitatuum au-
 „ xilia quonam conuertenda? — **IV.** De modo lu-
 „ strandi praefatos milites. **V.** De duobus huius
 „ subsidii exactionis terminis. — **VI.** In exactionis
 „ subsidii turbatores et detentores poena dupli san-
 „ cita. — **VII.** Quantum Turcis subiecti coloni, sic
 „ etiam Sclavoniae regnum soluere — debeat? —
 „ **VIII.** De illis, qui anno non expleto, seruitia
 „ deserunt. **IX.** SS. et OO. regni, personalis in-
 „ surrectionis inutilitate declarata, supra oblatos,
 „ loco illius 50. denarios; de singulis 20. domibus
 „ rectificatis vnum equitem; — sic quoque de sin-
 „ gulis 20. domibus curiarum nobilitarium — sin-
 „ gulum similiter equitem — offerunt. **X.** Ut con-
 „ tributio tritici et auenae — de singulis portis —
 „ rectificetur. **XI.** De vectura victualium in castra. —
 „ **XII.** De poena, in eos statuta, qui Turcis et re-
 „ bellibus victualia administrant. — **XIII.** Labores
 „ gratuiti pro confiniorum reparationibus sex die-
 „ rum decreti. — **XIV.** Limitatio laborum gratui-
 „ torum. — **XV.** Super reparatione viarum et pon-
 „ tium constitutio anni praeteriti renouatur. **XVI.**
 „ Exactio subsidiorum publicorum quomodo fieri
 „ de-

(a) Corp. Iur. H.T. I. p. 68.

„ debeat? *XVII.* De modo exigendarum restantiarum. *XVIII.* Tricesimatores et reliqui officiales „ prouentuum suae M. C ad rationem et satisfactio- „ nem adigantur. *XIX.* De liberis haidonibus. — „ *XX.* Villarum nocuam inter milites distributio- „ nem regnicolae penitus tolli — demisse suppli- „ cant. *XXI.* Ut capitanei se in iuris processus „ non immisceant. *XXII.* De celebrandis in Scla- „ uonia octauis. *XXIII.* Metarum regni — noua „ reuasio. — *XXIV.* De locandis in locum certum „ militibus extraneis. — *XXV.* Ser. D. AD. Ma- „ thiae in recognitionem singularis erga ipsos pietas- „ tis — de singulis domibus — 20. denarios Hun- „ garicos SS. et OO. regni demisse offerunt. — “ Conf. Pragae, 20. mensis Aprilis, anno dom. 1602. — Anno superiore mortuo Ioanne Kutasio, metro- polita Strigonensi, Rudolphus administrationem eiusdem ecclesiae Stephano Szuhao; munus vero locumtenentis regii Martino Pethe contulit. Va- cantem quinquennio metropolitanam sedem Franci- scus Forgachius implebit, qui nunc Nitriensis epi- scopus, salutares clero suo leges promulgavit. (a)

CXLVII. Etsi graues inuriae, quas a caesareis militibus Hungariae regnum experiebatur, iustas a statibus et ordinibus querelas expresserint; leues ta- men illae videri poterant, si cum iis, quas Bastae milites Transsiluanis inferebant, contendenterentur. Istuanus certe testatur, (b) exercitum istum tantis licentiae militaris et quaritiae corruptelis agitatum

N 3

fuisse,

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 89 - 129.* (b) *Libr. XXXIII. p.*

*fuisse, vt misera agricolarum plebs ac nobilitas, tot
exhausta belli incommodis maiora et grauiora ab ipso
duce et militibus, quam a barbaro quouis hoste detri-
menta pati videretur.* Postquam Basta Bistricum ad
deditio[n]em adegit[er], tantam vel ex uno hoc loco
praedam corrasit, vt eam Betlenius e Simigiano 300.
millibus florenorum definiat. His calamitatibus op-
pressae Transsiluaniae sortem miseram Istuanus ita
porro describit: *Erat per id tempus Transsiluaniae
ficies adeo durae et miserabilis conditionis, vt multis
iustus lacrimas excuteret; quum hinc Basta et eius
exercitus omnia sacra pariter ac profana impune di-
riperent; illinc vero a Turcis et Tartaris obuia quae-
que crudelissime vastarentur.* — *Qua rapinarum feri-
tate adeo omnium animos a Germanorum imperio ab-
alienatos auertit, vt eorum vel nomine exhorrescere et
iamnum videantur.* *Quibus etiam incommodis breui
postea extrema in prouinciam fames accessit, — sic,*
vt breui post frumenti modius 25 et amplius aureis
numis veniret. — *Sigismundus interea, siue huiusmo-
di malorum difficultatibus fatigatus, siue a barbaris
— sibi metuens, — rursus ad Rudolphi clementiam
confugit, ac ab eodem arcem Lobbavitiam — cum
annua 50. millium aureorum numun pensione loco di-
tionis Oppoliensis obtinuit.* *Fuere, qui conditioni-
bus cum caesare pactis minime standum putarent, —*
*Germanicum auersati imperium, quod recenti Basta
et exercitus, impune omnia diripientium, exemplo
„ crudele, auarum atque impium esse “ dicebant.*
Ex his Moyses Siculus, *Siculis ad defectionem conci-
tatis, ac Turcis in consortium belli adscitis, copias
collig re coepit, imperium prouinciae haud obscure af-
fectando.* — Occurrit illi Basta, commissoque pra-
lio,

lio, fuga a Siculis fieri coepit: — multos hausit Marusius, q*ui* eum transnatando superare contendebant: ita vt in acie et fuga ac flumine circiter tria hostium millia desiderarentur. Moyses, amissis copiis et castris, sese ex fuga ad vicinos Turcas recepit; — eunque Gabriel Betlenius et alii nonnulli Temesiam sequuti sunt. Et Solymosium quidem Turcis tradidit; sed illud opera Borbelyii, quem Istuanius ante cladem Moysis obiisse male refert, paullo post Bastia recuperauit. (a)

CXLVIII. Dum in Transsiluania haec aguntur; in Hungaria nostri partim Turcas obsederunt, partim ab iis oblesssi fuerunt; fortuna hostibus vtrobique magis fere, quam nostris, propitia. Hasanes, Albae iactura permotus, (b) collectis vndique summa celeritate inventibus copiis, Albam properauit, quam paucorum dierum spatio, Germanorum praesidiiorum proditione, non sine nominis Christiani dedecore, recuperauit. In hunc modum Albaregia, nondum expleto a Christianis in eius possessione integri anni spatio, iterum barbaris immunitibus cessit, die 29. mensis Sextilis. Roswurmius, exercitus caesarei dux, vt vicem hosti redderet, uno post mense, die 29. Septembris, Budam obsidere coepit, occupatoque praecipua Hungarorum virtute Pestino, quibus tamen praedam eripuit, Vienna Mathiam archiducem in castra vocauit. Hic, obcessos spe et exspectatione Roswurmii duriores reperit. — Itaque urbem maiore tormentorum vi pulsari — iussit. Hostibus

N 4

cum

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 132. - 152. (b) Istu. Libr. XXXIII. p. 483. + 486.

cum magna clade nostrorum erumpentibus, ferunt;
 „ Roswurmum in ferendo laborantibus auxilio tar-
 dius sese expediuisse; quod eo fere tempore alea
 „ et chartis piëtis in tabernaculo ludendo, nec lu-
 „ crifaciendae pecuniae spem relinquendo, — hosti
 „ spatium exsequendi, quæ volebat, concessisset. “
 Obsidione continuata, ac munitione ea, quæ ad sta-
 bula regia erat, in potestatem redacta, Mathiae prin-
 cipi ad integrum obtainendam capiendaे urbis victo-
 riam nihil deesse videbatur. — Verum tanta subito
 intolerandi frigoris vis ac aduersarum tempestatum
 procellae sequutae sunt, ut, cadentibus dies et noctes
 pluviis, niue multa intermixtis, — ne tormentorum
 quidem usus, impedientibus cuncta caeli iniuriis,
 exerceri; neque excubiae ab nudis et enectis frigore
 militibus obiri posse censerentur: ita ut princeps vel
 inuitus, ac maxime fortunam, quæ bis suis conati-
 bus maligne inuidisset, incusans, de receperu — cogi-
 zare compelleretur. Post medium igitur Nouembri,
 castra, seruato decenti ordine, reduci copta sunt.
 — In hibernis milites solita praedarum ac rapina-
 rum agitatione passim ubique griffati sunt; nihil se-
 cius, — quam si eas non ex faucibus miserorum agri-
 colarum, quos tueri ex officio verorum Christiani no-
 minis militum debebant, sed ex hostie ac barbarico
 solo rapuisse viderentur. Ita miseri Hungari tam
 ab hostibus, quam a militibus exhaustiebantur; quo-
 rum tamen virtute, tam Pestinum occupatum,
 quam auxilium, Turcis obsessis missum, cum cla-
 de reiectum est. Addit Istuanius, Nadasdio, Tur-
 zone, Pugranio ducibus, — Adonum, Paksum, et
 Földvárum, hostium castella, ditione capta fuisse;
 — liberos pedites — Tolnai — occupasse; — Colo-
 ciam,

*ciam, — a Thracibus et Turcis habitatam, iniectis
facibus succensam, concremasse; ac maxima congesta
praeda, in castra rediisse. Perperam igitur accusan-
tur Hungari, velut ignavi, qui tanta gesserint. (a)*

A. C. 1603. Rud. 27. Ind. I. P. 30. M.

CXLIX. De his militum iniuriis, vt saepe iam ali-
as, ita rursum hoc anno SS. et OO. regni, pro 24.
Februarii Posonium euocati, querelas suas deprom-
serunt; seque, quod maiora pro continuando bello
subsidia praestare non possent, per facultates exhau-
stas et vires nimium attritas excusarunt. Praefuit
his comitiis Maximilianus archidux, non frater, sed
nepos vel potius patruelis Rudolphi, consecutumque
fuit decretum XIV. his XV. articulis definitum: (a)
 „ *I. — SS. et OO. regni pro paterna et pia, quam
de illis gerit, cura et sollicitudine maiestati suae
caes. maximas gratias demisse agunt, illamque
continuari petunt. II. SS. et OO. regni ad quae-
dam maiestatis suae caes. obiecta humiliter se ex-
cusando respondent. III. Subsidium, pro mili-
tum intentione anno praeterito decretum, hoc
quoque anno per status regni offertur. — IV. De
accienda iam statim a perceptoribus anni praet-
eriti ratione. — V. De modo conducendi cam-
pestrem militem Hungarum. — VI. De subsidij
turbatoribus et detentoribus. — VII. De stipen-
dia militari. — VIII. Gratuiti labores quomodo
„ prae-*

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 154 - 174.* (b) *Corp. Jur. H.*
T. I. p. 633.

„ praestandi? — *IX.* De gratuitorum laborum et
 „ aliorum subsidiorum restantiis. — *X.* Circa anno
 „ nam et vecturam bombardarum et commeatus —
 „ quod status regni nihil praestare possint, sese hu-
 „ militer excusant. *XI.* De euectione frumenti,
 „ viarum reparacione, deque liberis haidonibus. —
 „ *XII.* SS. et OO regni nonnullos in iudicis et
 „ expeditionibus defectus corrigi supplicant. *XIII.*
 „ Rectificationem metarum regni hoc adhuc anno
 „ — in effectum deduci, SS. et OO. demisse et se-
 „ dulo petunt. *XIV.* De locis depositionum ob-
 „ seruandis. *XV.* D. Sigismundus a Landa vna
 „ cum duobus filiis suis — in Hungarum recipitur. “
Conf. Pragae, 15. die mensis Aprilis, anno dom. 1603. Comitiis his praeesse neque Mathias posuit,
 22. Febr Ratisbonam ad imperii comitia profectus;
 neque Maximilianus, Rudolphi germanus, Romam
 peregrinatus, ac, vt Istuanius scribit, (a) *ad cae-*
sarem reuersus certa cum spe promissorum a pontifice
auxiliorum ad futurum bellum administrandum. Paullo
 prius idem auctor refert Stephani Illyésházii fu-
 gam in Poloniam, quem aerario *praefecti aduocati-*
que, probrosis libellis, bifariam scriptis, caesarem
 incessuisse; ideoque lege Iulia maiestatis crimine te-
 neri “ *deferebant.* — *Dies illi dicta fuit ad comit-*
tia, quibus controuersiae maiestatis, inter regem et
subditos obortae, a Palatino centumuirali iudicio dis-
cuti solent. — Istuanius propalatinus, Pragam
 euocatus, in eum ferre sententiam noluit, quod pa-
 triis legibus extra fines Hungariae ferri sententia
 cauea-

(a) *Libr. XXXIIIL p. 490.*

*caueatur. — Illyeshazius igitur ad diem pridie non.
Nou. quum in curiam vocaretur; per occultum a quo-
pam sui periculi admonitus. profugit, ac ad ar-
cem suam Trenchiniensem delatus, conuasatis celeriter
rebus et pecuniis — in Poloniam sese recepit. — Bon-
nis eius in filium redactis, pluribus aliis actiones
intentabantur, ac a Rudolpho multi Hungarorum
abalienabantur. Auxit inuidiam, in ciuale bellum
erupturam, aequissimum illud Rudolphi mandatum,
quo Cassoviense templum, acatholicis ademtum, au-
tis postessoribus catholicis restitui iussit, 11. die
mensis Nouembris, anno dom. 1603. (a)*

CL. Idem in Transsiluania studium verae reli-
gionis expromxit; vbi Moyses SICULUS, a Transsilua-
nis princeps electus, ac Turcicis armis adiutus, pri-
mum Alba Iulia potitus, Claudiopolim exēcūtum
promouit, eānque deditioñe cepit. (b) Quum enim
Arianus ipse foret; Ariano magistrati potestatem in
sacerdotes S. I. sacuendi dedit. Et tunc quidem
hostes catholicae religionis in templum irruperunt:
Emmanuele NERIUM, aedis sacrae custodem, inter-
emerunt: societatis sacerdotes, grauiter sauciatos,
eiecerunt. Sed enim, postquam Radulo, Valachiae
princeps, Michaeli Iuffectus, vt fidem suam Rudolpho
probaret, cum 4000. equitum ac 6000. peditum in
Moysem et Turcas ac Tartaros, nihil tale merueentes
et semisopitos nocte intempesta, quae fuit ad diem
22. mensis Quintilis, nec opinato irrupisset, caelis-
que 4000. hostium, ipsum quoque Moysen interfec-
isset;

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 174 - 193. (b) Istn. Libr.
XXXIII. p. 488.

cisset; mutata repente rerum facie, Rudolphus non tantum socios in integrum restitui iussit; sed plures etiam eiusdem ordinis operarios expertiū. Basta, qui Szatmarinum p̄ae metu se receperat, in Transsiluaniam reuersus, ad dissipandas Szekelyianas reliquias Henricum Duwallum ac Ludouicum Rakotzium cum 4000. Hungarorum misit; qui caelis 3000. reliquos in fugam verterunt. Quum Basta rursus crudelitate sua Transsiluanos offendisset; Rudolphus prouinciam decemuiris administrandam commisit.

(a)

CLI. Non statim omnes, qui Moysis signa sequuti prius erant, ad fidem, eo caelo, reduci poterant, quod auxiliorum, a Turcis submittendorum, spem habuerint. At enim in Hungaria Turcae tanta mole belli premebantur, vt ipsi quoque maioribus auxiliis opus haberent; nedum illa Transsiluanis submittere possent. Roswurmius, castris inter Vacuum et Budam collocatis, 29. Septembris (b) Danubium — duplii ponte ad utramque insulae (S. Andreæ) ripam consterni iussit, modisque omnibus — occasionem cum hostibus configendi quaesuit. Verum illi castra inter urbem Budam et montem S. Gerardi angusto in loco posuerant. Turcis noctu nostrorum stationes aggredientibus, primus adesse hostes Nadasdius Rosburmio nunciauit, eisque cum equitatu Hungarico occurrit; ac pugnam tantiisper magna virtute sustinuit; donec Kollenichius et Tunianus cum Germanorum equitatu, et Rosburmius cum toto fere exercitu

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 193. - 203. (b) Ist. Libr. XXXIII. p. 491.

citu subsidio adcurrerent. Pugnatum est ad dilucum usque diei, magno utrimque conatu; — sed majori hostium detimento, qui tandem, amissis 7000. in fugam acti, Belgradum redierunt. Subinde Roswurmius Hatuaninum ad deditio[n]em coegit, Nadasdi potissimum opera, qui iam prius et pontem hostium ad Sexardiam rupit, et Bolondvarium ad Balatonem, adiutore Kollonichio, deditio[n]e cepit. (a)

A. C. 1604. Rud. 28. Ind. 2. P. 18. A.

CLII. Q[ua]cum anno superiore plura vulnera Turcis illata, quam ab iis accepta fuerint; Rudolphus, in spem meliorum successuum erectus, ad maiores vires pro continuando bello comparandas, in 3. Februarii comitia Posonium indixit, in quibus decreto XV. conditi sunt articuli 21. quibus ille 22. addidit, hoc ordine: (b) „ I. — SS. et OO. regni „ maiestati suae pro pio et paterno plane, quem er- „ ga illos gerit, affectu — immortales gratias hu- „ militer agunt. — II. Subsidium, — anno p[re]a- „ terito decretum, hoc quoque anno per status re- „ gni offertur. — III. Ut iuxta articulos superio- „ rum annorum, tam suae maiestatis caes. quam „ aliorum omnium bona solutioni huius contribu- „ tionis sint subiecta. — IV. Super iuramento vice- „ comitum et aliis, ad dicace regiae exactio[n]em spe- „ ctantibus, articulis praeteritorum annorum inhae- „ retur. — V. De annorum superiorum restantiis. „ — VI.

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 205. - 212. (b) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 637.

" — VI. — De dominorum et nobilium bonis,
 " militibus — non distribuendis. — VII. De sti-
 " pendio militari. — VIII. Limitatio laborum gra-
 " tuitorum. — IX. De exigendis gratuitorum la-
 " borum restantiis. X. Circa annonam et — vectu-
 " ram — status regni anni praeteriti constitutioni-
 " bus inhaerent. XI. Ciuitates regni superiores iu-
 " menta sua, quae vecturae artelariae applicantur,
 " soluto exercitu, sibi iterum restitui supplicant.
 " XII. De refrenanda licentia haidonum. — XIII.
 " Commissarii, ad deductionem militum ordinati,
 " quinam esse debeant? XIV. Ut capitanei confi-
 " niorum — et milites stipendiarii quorumuis piae-
 " dia, terras, silvas, aquas et similia violenter non
 " occupent. — XV. Commissio reuisionis metarum
 " regni denuo per status regni demisse expetitur.
 " — XVI. De reducendo in pristinum valorem
 " salis lapidei pretio regnicolae maiestati suae humi-
 " liter supplicant. XVII. Ut nonnulli in iudiciis et
 " expeditionibus defectus corrigantur. — XVIII. De
 " non capiendo ad simplicem delationem quoquam.
 " XIX. D. Ernestus a Molard baro, uno cum
 " DD. Ioanne et Ludouico, — fratribus suis carna-
 " libus, in Hungaros recipiuntur. XX. DD. Caro-
 " lus et Ernestus a Kollonich similiter in Hungaros
 " recipiuntur XXI. De restituendo in integrum a
 " proscriptionis labo egregio Nicolao Sennyei. XXII.
 " Ut religionis negotium in publicis tractatibus et
 " diaetics nemo temere moueat. " Conf. Pragae,
 " prima die mensis Maii, anno dom. 1604. Magnos
 animorum motus additus ille de religione postre-
 mus articulus excitauit, vt deinde videbimus. An-
 te comitia Nadasdius, 49. annos natus, 4. Ian. de-
 cessit,

cessit, cuius vxor Elisabetha Bathoria venustatis adeo studiosa fuit, vt, quum eam humano sanguine perfici posse credidisset, ex eo balneum sibi parare non dubitauerit. (a)

CLIII. Decimo post Nadasdium die, Mahometes quoque Sultanus, aetatis anno 38. principatus 9. viuere desit. In eius locum, inquit Istuanius, (b) et solium Achomates, — vix pubertatem ingressus, Byzantii princeps est declaratus. Huius curatores idemtidem de pace Christianos interpellarunt. Agitata haec erat in campo Pestano mense Martio; sed, quum neutra pars de iure suo quicquam remittere vellet; et Turcae Iaurinum ac Strigonium, nostri Canisam et Agriam repeterent; euersa spe pacis, ad arma redditum est. Quam ad caesarem cerro esset perlatum; „ hostes, magna vi ad obsidendum Strigonium venturos, iam in itinere esse; “ Bastam suo exercitu, in locum Rosburmii, — praefecit. Postquam hic ad Parkanum consedisset; Hasanes cum exercitu ad diem 10. Sept. in Pestanos campos peruenit. Eius aduentu perterriti Pestinenses et Hatuanenses, oppidis hosti relictis, diffugerunt. Exercitus hostium, in quo 70. millia hominum esse dicebantur, 19. S:pt. Strigonium ductus est. Sed post plures conatus irritos, octo millium caede multatus, post 10. Octobris domum inde reductus est. Gregorius Petö duabus millibus Turcarum iacturam auget. (c)

CLV.

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 217. - 237. (b) Libr. XXXII. p. 493. - 495. (c) Hist. Cr. T. XXVII. p. 237. - 249.

CLIV. Ita debilitatis Turcis, vt pacem iterum iterumque sollicitarent, spes erat, vt sua regno tranquillitas sensim restitueretur. Sed enim hanc Botskaius interceptit, et tam Turcis ad occupandum anno sequente Strigonium viam aperuit, quam bellis intestinis, hoc seculo cum ingenti pernicie patriae saepius erupturis, initium fecit. *Iisdem fere diebus, Istuanio teste, (a) quibus Strigoniū obſidio ſoluta eſt, Stephanus Botskaius in partibus ultra Tibiscum flumen turbulentos et pernicioſos motus concitauit, qui confluēntibus ad eum punc̄to temporis ſeditiōfiffimis quibusque, — totum fere regnum conturbauerunt.* — Postquam Moyses Siculus — ad Brassonem caeſus eſſet; et eius factioñis exſules Transſiluani ad Turcas ſe contuliffent; Turcae Gabrielem Betlenium — ad repetendum ſua ope et auxiliis regnum incitare non deſinebant. Quum eius rei Botskaius certior eſſet redditus; ad Betlenium clam omnibus litteras dedit: — „vt potius prouincia, cui administrandae immpar eſſet, ſibi cedendum existimaret, ac cum Turcicis — agendo — aditum ſibi ad regnum pararet.“ — *Huic petitioni Betlenius, ſuae imbecillitatis minime ignarus, haud grauatim affenſit.* Vbi Barbianus, Cassouiae praefectus, ex interceptis litteris nunciisque has molitiones intellexit; Kallouiam prefectus, quosdam ad Botskaium misit, — *cum litteris, quibus „ ſe aduersos de illo rumores, nullo certo subníxos auctore, ſpargi in vulgus audiuit ſe: — hortabaturque, ne rebus temere et absque cauſa innouandis animum adhiberet.* At illa rescri-

(a) *Liber. XXXIII. p. 496. - 50.*

rescribendo, et deos innocentiae suae testes appellan-
do, — coeptam proditionem nequaquam intermisit; ac ut facilius haidones — ad se pertraheret, — fi-
etas dolo callido litteras circumferri curauit: „Bar-
„ bianum ad exagitandam et extirpandam religio-
„ nem, quaecumque pontificia ac Romana non sit,
„ aduenisse. „ — Missus confessim Peteius, — osten-
sis omnibus meditati a Botskaio sceleris indiciis, ac
discussa ea, quae de religionis oppugnandae — negotio
falso dispersa erat, opinione, iuramentum ab eis
exegit: quod haud cunctanter praestitere: „seque in
„ tunc et obsequio caesaris viuere et mori velle“
succlamarunt. — Instituta ad 14. diem Octobris pro-
fectione, — occulta, uti creditum est, Botskaii lar-
gitione corrupti, negarunt „ se progressuros; eo
„ quod certioribus indiciis comperissent, Barbia-
„ num et Germanos ad extirpandam religionem,
„ et Botskaium, qui eius tuendae curam suscep-
set, e medio tollendum, contendere. „ — His
dictis, facta coniuratione, mox versis in caesarea-
nos armis ad Diozeginum, Barbianum in fugam
egerunt; qui, Cassouiam non admissus, se ad Chri-
stophorium Turzonem, qui in arce Scepusiana per id
tempus agebat, conferre statuit. Hic a Botskaianis,
iam Kallouia, Cassouia, Eperiesino, Cibinio, Leu-
tsouia potitis, oblessus, strenue se defendit; donec
hostes post 22. expugnationis dies, kalendis Dec. ir-
ritae obsidioni finem fecerunt; circummissis iam an-
tea ferocibus litteris, quibus se militum Germano-
rum ac religionis iniurias vindicaturos iactabant. (a)

In-

(a) Ap. Ribin. Mem. A. C. §. 29. p. 329.

Interea, pergit Istuanius, (a) — *Basta*, *iussu caesaris*, cum 15. millibus, *Cassouiam iter suscepit*. Losontzinum 13. Nou. prosector, Botskaianos, ad Osgyanium obuertere frontem ausos, caefis 2000. dissipauit, promotisque castris, Eperiesinum ad caesaris partes reduxit. Haec erant praeludia primi hoc seculo belli ciuilis, Botskaianis in primo, caesarianis in altero praelio superioribus. (b)

A. C. 1605. Rud. 29. Ind. 3. P. 10. A.

CLVI. Intestinum hoc bellum, a Botskaio suscitatum, optimam pacisendi cum Turcis occasionem intercepit. Quum enim et illi tam domestico, quam Persico bello premerentur; in suo secreto se senatu iam definierunt, a caesare pacem, etiam cum iactura vel Agriae, vel Canisae, vel viri usque, redimendam esse. Postquam autem intellexerunt, etiam in Hungaria civile bellum exarsisse; sententiam illico mutarunt, missisque copiis in Hungariam, non tantum alterutram arcem non reddiderunt; sed insuper Strigonium nobis eripuerunt. Rudolphus, aegris Hungariae rebus medicinam allatus, comitia Posonium ad epiphaniae festum edixit. (c) Sed enim comitia haec coalescere non poterant; postquam Botskaius magnam Hungariae partem a Rudolfi partibus abstraxit. Testatur Istuanius, (d) huius anni *mutuas cruentasque dissensiones*, *praetextu*

(a) *Libr. XXXIII. p. 501.* (b) *Hist. Cr. T. XXIII. v. 249. - 282.* (c) *Ap. Kapr. P. I. p. 304.* (d) *Libr. XXXIV. p. 502 - 505.*

texitu quidem religionis, re tamen vera dominandi libidine subortas esse. Narrat ille, Botskaium cum Turcis ad Edeinum a Basta profligatum; at victorem, interceptis a Fülekiensibus praesidiariis militum suorum stipendiis, abire coactum, opportunitatem Botskaio dedit, ut, emissis diuersissimas in partes haidonibus, veluti crabronum examinibus, — varias arces, ut Carponam, Situam, Chabragum, Vacum, Fülekum, Szaduarum, Palankam, Dregelium, Neogradum, Buiakum in potestatem redigeret. Botskaius, his successibus elatus, ad ultimos mensis Martii dies Szerentsum quum venisset; comitia ad 17. Aprilis iis, qui eius factioni adhaeserant, per literas publicauit. Hic principatus Botskaio — confirmatus est, et religionis professio libera cuilibet concessa, sic tamen: „ne quae, praeter Catholicam, Lutheranam et Caluinianam — admittetur. — “ Res mira! Botskaius queritur, conscientiis, quae soli DEO omnipotenti subiectae esse debent, quietam et tranquillam consistendi facultatem a Rudolpho sublatam esse; dum obices nouiciis dogmatibus posuit; et tamen ipse quoque, hac lege perlata, Socinianis, Anabaptistis aliisque heterodoxis obicem posuit. Vel igitur hoc agendo conscientiis vim intulit; vel nec Rudolphus intulit. Certe princeps haeresim prohibendo, non in conscientias et actiones internas, sed in externas, cum haeresi coniunctas, dominatum exercet. — *Quibus peractis, illic in Transsiluaniam perrexit, et praefrito Claudiopolis mutuo cum prouinci. libus iuramento, princeps est salutatus.* — *Inde ad oppidum Megyesium profectus, commendata Sigismundo Rakotzio prouincia, — Cassouiam reuersus est.* Patakini quum fuisset; Achmetis, Turcarum caesaris, athname die 28. mensis

Octobris accepit. Ut vero latius grassari posset; tam Morauos, quam Silesios seditionis litteris ad defectionem sollicitauit. (a)

CLVII. His mediis Botskaius ad augendam factionem suam usus, Trenchinioque subinde potitus, Stephanum Illyeshazium e Polonia reuocauit, ut Istuanius asserit. (b) Sed alii tradunt, illum a Rudolpho clam ad pacem conficiendam accitum, ne Botskaio suspectus haberetur, ad eius castra prius, quam seu Pragam, seu Viennam, iuisse. Postquam Botskaio Szatmarinum, Husztum, Nitria, Tirnauia montanaeque ciuitates deditae fuissent; exemplo Stanislai Turzonis etiam Christophorus, eius frater, multis iam damnis affectus, *ad illum se Cassuiam contulit, a quo ibi falso dicerio perstrictus est, vt „eum, post quam longis et diuturnis imbris imdefactus es,“ set, tandem penulam induisse “ diceret.* Botskaianis subinde Turcisque maiori licentia Morauiam, Austriam et Stiriam incurvantibus, *Christiani nominis captiui Tartaris et Turcis in perpetua mancipia venditi fuere, tantaque haidonum feritas — fuit, ut multi — sanguine sibi iunctos diuenderent.* Ioannes Draskouichius, Illyrici praefectus, non solum Croatiam ab hostium incursionibus immunem seruauit; sed etiam e Körmendiensibus castris eosdem disiecit. Hos inter tumultus Mahometes vezirius, qui decem abhinc annis archiduci Mathiae Strigonium dedidit, nunc illud *ad ultimos dies mensis Sextilis obfitione circumcinxit.* Redieus vero iam antea Novam arcem (Ersek-Újvár) semel irrito conatu tentatam,

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 282 - 329. (b) Libr. XXXIV.
p. 506 - 514.

tam, iterum ad distinendas duplice cura caesareanorum vires obfederat. Wilhelmus Oettingensis, qui tuendum Strigonium susceperebat, Hungaros, veteres praefidarios, exauctorauit. — *Qua intempestiuā suspicione contumelia adducti, — ad castra Rédei transierunt.* Wilhelmo kalendis Octobris ab hostibus interfecto, Germani milites, frustra dehortante Dampiero, postridie Turcis arcem dediderunt. Atque hoc fuit grauissimum ex omnibus patriae bello hoc iniidiis vulneribus, quod eodem in rem suam usi Turcae, Strigonium, multo sanguine Christianorum et receptum, et decennio retentum, rursus in suam potestatem redegerint. Ut Hungaris potius, quam Turcis et Neogradum, et Újvárinum dederetur, industria partim Homonnaii, partim Illyéshazii feliciter effectum est. Homonnaium, contra Posonenses Újváino profectum, Botskaius, a vezirio Budam inuitatus, reuocauit, ut maioribus cum copiis in campo Rakos appareret. Botskaius coronam, quam eius capiti Mahometes vezirus 11. Nouembris imposuit, accepit quidem; sed praefatus: — „ se „ loco muneris, non ad usum aut regiae dignitatis „ signum accipere, “ Georgio Szetsio statim tradidit; — protestus, „ alterius caput redimiri ea „ non posse; donec, qui prior insignitus fuisset, in „ viuis supersit. “ Cetera, quae hic acta sunt Bocatius, praetor Cassouensis, vberius describit. (a) Comitiis sub exitum anni Carponae celebratis, iacta sunt fundamenta pacis, quae tandem anno sequente coaluit. (b)

O 3

A. C.

(a) *Ap. Bel. Adpar. D. I. p. 317.* (b) *Hist. Cr. T. XXVIII.*
p. 329 - 485.

A. C. 1606. Rud. 30. Ind. 4. P. 26. M.

CLVIII. Ut optatae pacis negotium facilius tuisque tractari posset; Mathias archidux inducias cum Botskaiianis ad diem usque 24. Iunii pepigit, 15. Ian. 1606. primaque pacis lineamenta propoliuit Vien. 9. Febr. Stephanus Illyeshazius, acceptis his Mathiae, cui Rudolphus plenam rerum agendarum potestatem contulit, propositionibus, Cassouiam ad Botskaium reuersus, multa hue, illuc itinera confecit, dum tandem post multas disceptationes pax in praecipua haec capita, Viennae 23. Iunii, coclusisset: (a) „ Primum omnium religio libera ubique „ sit, — absque tamen religionis catholicae Rom. „ detimento. — Palatinus, more antiquo, publi- „ cis suffragiis eligatur. — Caesar — gubernato- „ rem constituet Mathiam fratrem. — Corona re- „ gia in Hungaria seruetur. — Caesar Hungariam „ per Hungaros gubernet. — Donationes Botskai- „ nae et corona, quam a Turcis accepit, antiquen- „ tur. — Transsiluania omnis, cum ea parte Hun- „ gariae, quam Sigismundus Bathorius obtinuit, et „ insuper omnis ultra Tibiscum ditio, simul cum „ arcibus Szakmaro et Tokajo concedetur. — Si „ tamen nullos heredes relinqueret; ea omnia ad „ coronam regni — reueluantur. — “ Restabat „ foedus cum Turcis ferendum, — quod post multis „ et graues conditiones, utrimque propositas, et magna „ contentione disputatas, ad annos 20. percussum est, „ quorum initium a kal. Ianuariis sumi deberet. Fuisse „ quidem opportunum aduersus Turcas, aliis in „ Asia

(a) Ap. Iust. Libr. XXXIV. p. 517.

Asia bellis oecupatos, bellum prosequi ; sed enim hanc opportunitatem sustulit secundus initae cum Botskaio pacis articulus, quo sanciebatur : „ vt si „ mul cum Hungaris et Turca pax et reconcilia- „ tio fieret. “ Botskaius post suorum Vienna legatorum redditum, comitiis Cassouiae 13. Decembris celebratis, pacis articulos suis discutiendos commisit, conditoque 17. mensis eiusdem testamento, 45. post die, quam, pace cum Turcis confecta, legati discessissent, 28. Dec. lento et tabifico hydrope, turgentibus omnibus membris extinxetus est, quum 50. aetatis annum excessisset, nullo herede relieto. Quare, secundum conditiones pacis, quum Botskaius, herede destitutus, obierit; omnia, illi concessa, in legitimum regem Hungariae deuolui debuissent. Quod quia factum non est; Rudolphus ad pacificationem obseruandam obstrictus non fuit. Multo minus regnum ipsum obstringi potuit, cuius auctoritate pax illa Viennæ conclusa non fuit; quum suos ex comitiis legatos ad eam conficiendam non miserit. (a)

A. C. 1607. Rud. 31. Ind. 5. P. 15. A.

CLIX. Elato Botskaio, non Valentinus Hammonnaius, quem is successorem optabat, sed Sigismundus Rakotzius a Transsiluanis princeps electus est. Hunc quidem Istuanius, et post eum Betlenius oblatam sibi dignitatem sum lacrimis recusasse scribit; (b) ex clamulariis tamen eius litteris, a

O 4

Dau-

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 485 - 685. (b) Libr. XXXIV.
p. 520.

Dauide Rosnyaio, dum Constantinopoli degeret, obtentis, apparet, hanc eum dignitatem ambiuisse; quum arces Lippam et Ienö Turcis se dediturum, Amurati vezirio scripserit; si Transsiluaniae principatum alteri sultanus non conferret. Ac catholicis in Transsiluania praeualentibus, catholicis necquam intercedentibus, in exsilium quidem societatis consensit; luculentum tamen eius innocentiae testimonium edidit, (a) in Kolosvár, die 26. Jun. an. 1607. Haec fuit illa libertas, quam Botskaius armis suis peperit, vt testimonio principis innocentes opprimerentur, neque catholicorum ad leges prouocationibus quicquam deferretur. Rudolphus igitur, in Hungaria rei catholicae consulturus, vacantibus ecclesiis idoneos pastores paeſecit, ac in primis metropoli Strigonienſi Franciscum Forgachium, Colocensi Stephanum Szuhaium, quem Botskaiani nec auditum, nec conuictum, contra patriae leges, exilio multarunt. Comitiis ad 24. Iunii Posonium indictis, deinde dilatis, denum taedio longae cunctationis, quin quicquam actum fuerit, statibus et ordinibus dilapsis, alia rursus eodem ad Martii diem XI. anni sequentis indixit. (b)

A. C. 1608. Rud. 32. Ind. 6. P. 6. A.

CLX. Mathias, Martio non exspectato, comitia iam mense Ianuario Posonii celebrauit. His quidem Rudolphus intercessit; efficere tamen non potuit, vt *domum quisque suam rediret*, vti, datis 23. Ian.

(a) *Ap. Kaz. L. I.* p. 90. (b) *Hift. Cr. T. XXVIII.* p. 685 - 747.

Ian. litteris, praecipit. Praecipua causa plerorumque defectionis ab illo fuit, quod pacificationem et initam cum Turcis pacem Zsitvatorokensem in esse. Cum deducere noluerit. Nam etsi transactionem Viennensem die 6. mensis Auguſti ſuperioris anni ratam habuerit; quia tamen eandem Botskaiani rurſus in examen vocarunt, multaque mutarunt; nec ipſe censuit, ea ſe teneri. Pacem quoque Turcicam eodem anno 1606. die 9. Decembris approbauit; ſed quia Turcae rurſus occultis artibus ad turbandam Hungariam haidonum operam adhibuerunt; Rudolphus legatum cum muneribus Constantinopolim destinatum, apud ſe detinuit. Hungari, quos belli Turcici, 15. annos geſti, ſatietas iam cepit, hac cunctatione vehementer offensi, ſocietate cum Austriacis, Morauis aliisque vicinis inita, pacem cum Turcis instaurarunt, *Érsek-Újvári*, 28. *Martii*, 1608. coniunctisque viribus, versus Pragam profecti, Rudolpho necessitatē imposuerunt ad fasces Hungariae coronamque regni Mathiae ceddendam ac 27. *Iunii* restituendam. (a) Dehinc Rudolphus non quidem viuere, regnare tamen in Hungaria defiit. Magnus astronomus, poſtremis annis domi ſemper abditus, a Turcis, ab heterodoxis, a subditis et iſlis fratribus multa perpeſſus, meliore reip. ſtatu digniſſimus, quatuor reliquos aetatis annos in otio litterario tranſegit, Pragae mortuus 20. *Ian.* 1612. quum aetatis annum 60. nondum expleuiſſet, ac imperii 35. Hungarici regni, quum illud dimiſit, 32. numerasset. Eo regnante, praefuit

(a) *Iſtu. Libr. XXXVI. p. 523.*

fuit metropoli *Strigonienſi*, Stephan. Fejérkövi 1595. Ioan. Kutasi 1597. Franc. Forgáts 1607. *Colocenſi*, Georg. Draskovich 1573. Ioan. Kutasi 1596. Már. Pete 1599. Steph. Szuhai 1607. *Agr. cathedrae* Steph. Radétti 1569. Ioan. Cherödi 1596. Steph. Szuhai 1599. *Boſn.* Lud. Újlaki 1599. Franc. Er-geli 1607. *Iaur.* Ioan. Listhius 1573. Georg. Dras-kovich 1578. Petr. Heresintzi 1587. Ioan. Kutasi 1593. Mart. Pete 1593. Demetr. Náprágy 1607. *Nitr.* Zachar. Mosótzi 1582. Steph. Fejérkövi 1585. Franc. Forgách 1596. Steph. Szuhai 1607. *Quin-queeccl.* Ioan. Monoszlói 1569. Nicol. Telegdi 1579. Ioan. Kutasi 1587. Ioan. Cherödi 1593. Nic. Zelnitzei 1595. Nic. Micatius 1598. Georg. Zalatnaki 1599. *Sirm.* Zach. Mosótzi 1578. Petr. Paullinus 1581. Mart. Pete 1582. Franc. Steph. Tarnouius 1584. Nic. Zelnitzei 1593. Demetr. Náprágy 1596. Fr. Simon Bratulich 1598. Steph. Erdödi 1604. Lad. Majthéni 1607. *Transfilu.* Dem. Náprágy 1596. *Tsanad.* Balth. Melegh 1573. Steph. Mathisi 1582. Paul. Szegedi 1587. Faustus Verantius 1598. Math. Herovich 1608. *Vaci.* Zachar. Mosótzi 1578. Balth. Melegh 1582. Mart. Pete 1582. Steph. Mathisi 1587. Steph. Szuhai 1593. Georg. Zalatnaki 1598. Petr. Radouitius 1599. *Varad.* Greg. Bornemisza 1572. Mart. Pete 1587. Nic. Micatius 1598. *Vesprém.* Steph. Fejérkövi 1578. Franc. Forgách 1587. Franc. Monoszlói 1596. Andr. Monoszlói 1599. Lud. Újlaki 1604. Dem. Náprágy 1605. Val. Lépes 1608. *Zagr.* Ioan. Monoszlói 1578. Petr. Heresintzi 1585. Casp. Stan-kovatzki 1587. Nic. Zelnitzei 1598. Fr. Simon Bratulich 1603. Vacante *palatini dignitate*, *propalati-nus* érat Nic. Istvánfi 1582. *Iudex curiae* Nicol. Bá-thori 1585. Steph. Báthori 1605. *Banus* Christoph. Vngna-

Vngnadius 1578. Thom. Erdödi 1584. Georg. Stankovatzki, Zagr. Ep. et Ioan. Draskovich 1595. solus ab an. 1596. Rudolphi symbolum fuit: *Omnia ex voluntate DEI*; vel: *Fulget caesaris astrum.* (a)

§. IV.

M A T H I A S II. R E X X L I.

Coepit A. C. 1608. desit A. C. 1619.

A. C. 1608, Math. I. Ind. 6. P. 6. A.

CLXI. Mathias et matrem, et coniugem Austriacam habuit, illam Mariam, Caroli V. hanc Annam, Ferdinandi, patrui sui, filiam, cum qua matrimonium prouecta iam aetate, natus annos 54. iniuit anno 1611. nec vllam ex ea sobolem sustulit. Sacra corona potitus, comitia Posonium in 29. Septembris edixit, (b) *Vien. 29. Jul. 1608.* Motibus tamen Austriacorum protestantium detentus, ante 22. Octobris ad ea descendere non potuit; multis autem et ibi difficultatibus obmotis, nonnisi post 24. dies, seu 16. Nouembris, rex acclamatus est. Postridie duobus catholicis, totidem acatholicis candidatis pro palatini dignitate propositis, plurima suffragia Stephanus Illyeshazius, Lutheri dogmata professus, abstulit. Hungari tamen, electione regis peracta, non prius Mathiam inaugurandum censuerunt, quam quosdam articulos, ex pacificatione
Vien-

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII, p. 748. 853.* (b) *Ab. Kaprinai H. D, P. I. p. 293.*

Viennensi plerosque depromtos, confirmasset. Erant illi numero 23. (a) agitque „ *I. De negotio religiosis; II. De pace cum Hungaris et Turcis sanctis; III. De electione palatini et personalis praesentiae; IV. De reductione et conservazione coronae; V. De thesaurario. VI. Qui episcopi ad consilia admittantur? — VII. De sede spirituali; VIII. De patribus IESVitis. IX. Donationes et inscriptions quomodo expediantur? X. Officium cancellarius bene meritae alicui personae conferatur. — XI. Confiniorum praefecturae et capitaneatus Hungarum, in regno possessionatis, conferrantur. — XII. De militum externorum educatione. — XIII. Qualiter dignitates et officia Hungarum cum Germanis in liberis ciuitatibus paria sint. — XIV. Querelae Hungarorum contra ciues Cassouenses et Sopronenses. XV. Ut bona, ad fiscum regium deuoluta, non pecuniis, sed gratis, bene meritis personis per M. suam R. confrantur. XVI. SS. et OO. in ipsorum priuilegiis et libertatibus, iuxta articulos Viennenses, conseruentur. — XVII. Residui articuli Viennenses sub praesenti adhuc diaeta determinentur. XVIII. Ut maiestas sua regia in regno habitet. XIX. Bona, ad Austriam impignorata, regno remittantur, vel redimantur. XX. Castrum Lublyo cum 13. oppidis Scepusiensibus a Polonis redimatur. — XXI. Confiniis M. sua regia prouideat. XXII. Feneratores, qui pecuniam suam ad fisci bona — dedere, illam amittant. — XXIII. Arces Muran et Lipche Hungarum redimendae concedantur. „ (b)*

CLXII.

(a) *Corp. Iur. Hung.* T. I. p. 651. (b) *Hist. Cr.* T. XXIX. p. 7. - 95.

CLXII. Perlatis his legibus , clerus Hungariae follemniter iis , quae fuerant in praeiudicium catholicae religionis sancta , reclamauit. (a) Fuitque tanta vis huius intercessionis , vt episcopi tam cancellarii , quam supremorum comitum munia dehinc quoque gesserint , ac etiam titulares in consilium adsciti fuerint. Protestantes interim Austriaci nihil non egerunt apud Hungaros , ne prius Mathiae coronam imponerent , quam in postulata Lutherañorum consentiret. Sed hi , propositi sui tenaces , sacras ceremonias obeunte Francisco Forgachio card. Mathiam 19. Nouembris inaugurarunt , ac 27. articulos post coronationem condiderunt , qui sic habent : (b) „ I. Quinam SS. et OO. — lo- „ cum et vota in publicis diætis habere debeant. — „ II. D. palatino , bano etc. potestas datur prae- „ dones ubique locorum capiendi. — III. Violen- „ tiarum et occupationum , quae ab an. 1592. pa- „ tratae sunt , quaenam manere , et quae non de- „ beant? IV. Qualiter ratione quarumlibet violen- „ tiarum — in comitatibus procedatur? V. Caussae „ decimatarum in comi atibus — reuideantur. VI. „ Mandata , quae non sunt iuridica , per iudices re- „ gni non expediantur. VII. Arces Kabold , Köszög „ et Borostyánkö — comitatibus incorporentur. „ VIII. Poloni de redimenda arce Lublyo quam- „ primum certificandi. IX. Qualiter Valachorum „ habitatio limitanda? X. Moneta Hungarica etiam „ in vicinis regnis et prouinciis sine aliquo detri- „ mento acceptetur. XI. Bona nobilium regni — „ resti-

(a) *Ap. Barthyani L. Eccl. T. I. p. 660.* (b) *Corp. Insr. H. T. I. p. 656.*

„ restituantur. *XII.* — Qui ad emendationem de-
 „ cretorum sunt ordinati, recensentur. *XIII.* De
 „ ablicentiatione colonorum. *XIV.* Dica quaterno-
 „ rum florenorum a singulis portis. — *XV.* Limi-
 „ tatio grātuitorum laborum. *XVI.* Corona regni
 „ per quos et vbi seruetur? *XVII.* Quicumque bo-
 „ na aliena — disturbiorum tempore accepissent;
 „ ii litteralia sua instrumenta in futura regni diae-
 „ ta producere teneantur. *XVIII.* Fassiones quae-
 „ cumque, retroactis disturbīis — celebratae, —
 „ robur fortiantur suae firmitudinis. *XIX.* Trans-
 „ actio, cum Transsiluanis facta, confirmatur. *XX.*
 „ Haidones, in miseram plebem grassantes, per
 „ D. palatinum puniantur. *XXI.* Donationes, quae
 „ per retroactos 5. annos statutione legitima firmari
 „ non potuerunt, suas retineant vires. *XXII.* Co-
 „ mitatus Sümegiensis iura sua in sede prosequatur.
 „ *XXIII.* Cassantur litterae adiudicatōiae contra D.
 „ Stephanum Illyésházi. — *XXIV.* Articulus
 „ contra D. Georgium Homonnai — tollitur. *XXV.*
 „ Interceditur penes Ioannem Ioo. *XXVI.* Factum
 „ Petri Bakits. — *XXVII.* D. Carolus princeps a
 „ Liechtenstein, vna cum fratre Maximiliano, in
 „ Hungaros recipiuntur. “ — *Posonii, 6. Dec.*
 1608. *Transactio*, cuius art. *XIX.* meminit, cum
 Transsiluanis facta fuit; postquam Sigismundus Ra-
 kotzius, in suspicionem apud Turcas adductus,
 principatum vltro dimisit. In eius locum 3. Martii
 suffectus Gabriel Bathorius ad retinendam cum
 Hungaris amicitiam pacemque cum iis instaurandam
 Ioannem Imrefium et Sigismundum Kornisium Ca-
 souiam oratores misit, qui cum Illyeshazio ceteris-
 que Mathiae legatis foedus iniuerunt, et priusquam

Ma-

Mathias Hung. rex electus fuisset, 20. Augusti concluserunt. (a)

A. C. 1609. Math. I. Ind. 7. P. 19. A.

CLXIII. Mathias, rebus Hungaricis vtcumque compositis, sub exitum anni superioris Viennam reuersus, Illyeshazio palatino s. Maii defuncto, comitia Posonium in kalendas Nouembbris indixit. In his 7. vel 8. Decembris electum palatinum, Georgium Turzo Lutheranum, Austriaci protestantes salutarunt, suamque caussam illi commendarunt. Die 14. Nouembbris, palatino nondum electo, statibus Hungariae supplicem libellum eadem de caussa porrexerunt: quorum quidem precibus Mathias non subscriptis; subscriptis tamen articulis 77. quos Hungari hoc ordine condiderunt: (b) „ I. SS. et OO. „ regni — de palatini electione maiestati suae R. „ maximas gratias humiliter agunt. II. De bonorum, hisce disturbis hinc inde distractorum, restitutione. — III. Ut perennales Botskaii donationes, — non productae, — cassentur. IV. „ De modo procedendi contra eiusmodi bonorum — detentores. — V. De poena, in eos statuta, qui subditos bonorum restituendorum immanius tractarent. — VI. De minorenibus, vtroque parente orbatis. — VII. De contentandis per suam M. R. creditoribus. — VIII. Collatio bonorum, per Botskai — facta, — in eo, quo nunc existit, vigore relinquitur. IX. Quid de nobili-

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 95 - 185. (b) Corp. Iur. H. T. I. p. 673.

„ bilitatione haidonum et bonis, eis per Botskaium
 „ collatis, fieri debeat? *X.* De capitulo Agriensis
 „ intentione. — *XI.* Excusatio regnicolarum,
 „ quod exteras nationes a regno Hung. non peni-
 „ tus excluderint. *XII.* De stipendio militum, ad
 „ antiquum ordinem redigendo. *XIII.* De poena
 „ eorum, qui lucri et stipendi cupiditate inducti,
 „ ad exteras nationes se contulerint. *XIV.* Ut pree-
 „ fecti et capitanei ac stipendiarii milites fidelitatis
 „ iuramento suae maiestati regiae sint adstricti. *XV.*
 „ De praestanda vectura confractorum tormento-
 „ rum. — *XVI.* De tricesimarum et decimarum
 „ exactione. — *XVII.* Quomodo defraudatores
 „ tricesimarum — et decimarum violenti ablatores
 „ puniri debeat? *XVIII.* De arendatione decima-
 „ rum. *XIX.* Contra excursiones et liberos haido-
 „ nes. — *XX.* Quidnam de induictia Botskaiana
 „ corona fieri debeat? *XXI.* De auctoritate tum
 „ thesaurarii regni, tum etiam consilii et cancella-
 „ riae Hungaricae. *XXII.* De nobilium consiliario-
 „ rum electione. *XXIII.* Ut episcopi comites priui-
 „ legia sua in futura diaeta producant. *XXIV.* In
 „ tricesimarum officiis, praefecturis et capitaneati-
 „ bus distribuendis quinam articuli obseruari debe-
 „ ant? *XXV.* De gente Rasciana et Comaromiensi-
 „ bus iniuria non afficiendis. *XXVI.* Ut de colonis
 „ dediticiis et nobilibus conclusio cum Turcis in
 „ effectum deducatur. *XXVII.* De externo milite
 „ ex Sclauonia et Croatia amouendo. — *XXVIII.*
 „ Ut banus in dignitatem suam banalem quampri-
 „ mum introducatur. *XXIX.* — De violentiis et
 „ occupationibus bonorum. — *XXX.* Negotium
 „ arcis Dévén quomodo reuideri debeat? *XXXI.* De
 „ collatione officii iudicis curiae. *XXXII.* De
 confi-

„ confiniorum restaurazione. — XXXIII. Ut in collatione armorum bene meritorum ratio habeatur.
 „ XXXIV. Ut liberae ciuitates et montanae in suis libertatibus conseruentur. XXXV. Ut differentia inter D. Franc. Magócz et ciuitatem Carpónensem — dirimatur XXXVI. Ut secretarii bona, qualitercumque ad suam M. R. deuoluta, impetrare non ausint. XXXVII. De oppidis Szatmar, Németi ac Nyir-Bátor, cuiusnam iudicatui subesse debeant? XXXVIII. De bonis ad Austriae impignoratis. — XXXIX. Franciscus Rédei ab impetione capituli Nitrien. absoluitur. XL. Commissio rectificationis metarum. — XLI. Telonia sicca tollenda. XLII. Confoederatio cum vtraque Austria et Morauia firmiter obseruanda. XLIII. Eductio vinorum extra regnum interdictetur. XLIV. Officia iudicis et aliorum in ciuitatibus — sine nationum discrimine, aequaliter distribuenda. — XLV. De dispositione bonorum Ouariensium. XLVI. De non occupandis per praesidiarios bonis aliorum. — XLVII. Coloni, circa confinia pontes aedificantes, telonium non soluant. XLVIII. Metallum, aurum et argentum, non cusum, e regno non exportandum. XLIX. De exsequutionibus et fassionibus in capitulo Scepus. et conuentu Lelesz. factis. — L. De Iaszouensi et Turotziensi conuentibus restaurandis. LI. Ut extranei, in Hungaros recepti, — certam pecuniae summam quotannis contribuere debeant? LII. De litteris conuentuum Szalavár et Kapornak, per capitulum Castriferrei expediendis — LIII. Ut caussae, pro revisione in Vienn. articulis specificatae, per D. palatinum
Epit. Chron. P. III. P „ pri-

„ primitus reuideantur. — *LIV.* De mineris et fo-
 „ dinis regni — regiis prouentibus incorporandis.
 „ *LV.* Vt nobiles, in confiniis stipendia non me-
 „ rentes, — in suis libertatibus conseruentur. *LVI.*
 „ Vt — officiales confiniorum bona et facultates
 „ regnicolarum pro se se non usurpent. *LVII.* Vt
 „ oppidum Kálló — familiae Kállóvianae restituatur.
 „ — *LVIII.* SS. et OO. regni pro Ioanne Ioo in-
 „ tercedunt. *LIX.* Vt D. C. Nicolaus a Zrinio et
 „ ceteri a Valachis profugis varia damna vterius
 „ non patientur, — prouideñdum. *LX.* SS. et
 „ OO. regni pro captiuo Petro Zokoli intercedunt.
 „ *LXI.* De — reaedificatione arcis Tokay alio-
 „ rumque confiniorum reparacione. — *LXII.* De
 „ noua portarum connumeratione; — quosue in
 „ vsus oblata dica 4. flor. Hung. conuerti —
 „ debeat? *LXIII.* De modo exigendarum restan-
 „ tiarum. — *LXIV.* De oppido Somogy — *LXV.*
 „ De celeri, in necessitate aliqua regni, insurrecção-
 „ ne. — *LXVI.* Facultas collationis bonorum —
 „ usque ad 32. colonos — D. palatino per suam
 „ M. R. conferatur. *LXVII.* Vt sua M. R. de fa-
 „ lario et residentia D. palatini; sic quoque de sti-
 „ pendii D. bani regni Sclauoniae solutione, cum
 „ eisdem benigne conuenire — dignetur. *LXVIII.*
 „ De ordinandis et mittendis tum ad S. C. maiesta-
 „ tem et S. R. I. tum vero ad alia regna et pro-
 „ uincias diuersis legatis. — *LXIX.* Vt decretorum
 „ regni correctio per D. palatinum instituatur.
 „ *LXX.* Iudicia regni — in usum reuocantur. *LXXI.*
 „ RR. D. episcopus Varadin. ab exsilio suo liber pro-
 „ nunciatur. *LXXII.* De taxa litterarum et priui-
 „ legiorum. *LXXIII.* Taxa maioris cancellariae. —
 „ *LXXIV.*

„ *LXXIV.* De redēptione littérarum in capitulis:
 „ *LXXV.* Vice-comitum et iudicūm nobilium, in
 „ exsequōtionem abeuntiūm salariūm. *LXXVI.*
 „ Illustr. et M. D. C. et B. Paul. Sixtus Trāutsonius
 „ — in Hungarūm sollempniter creatur: — *LXXVII.*
 „ Domini — ab Herberstein — ad SS. R. maiesta-
 „ tis benignām — commendationem in Hungarōs
 „ similiter recepti. “ *Vien. Austr. 23. die mensis*
Ian. anno dōm. 1610. (a)

A. C. 1610. Math. 2. Ind. 8. P. 11. A.

CLXIV. Pacata iam Hungaria, Mathias ad trā-
 quillitatēm Austriae quoque restituendam, ciuitates
 et vicos omnes 4. statibus adnumerauit, satagente
 potissimum Georgio Turzo; Hung. palatino; qui
 suis quoque Lutheranis conuentum in 28. Martii
 Solnam indixit. Actis huius conuenticuli Franci-
 scus Forgāch card. et primas Hungariae sollempniter
 intercessit, *Posonii 17. Apr. 1610.* vtque validius illi
 scutum opponeret; synodūm prouincialem celebra-
 re constituit. Hanc tamen eius destinationem no-
 uae dissensiones, inter Rudolphum et Mathiam éna-
 tae, sufflamarunt. Hic enim, Austriacis sibi cō-
 ciliatis pleno iure praefuturus; infra regiam digni-
 tatem esse censebat, vt Rudolpho; tamquam valallus
 imperatoriis, Austriae titulo subiiceretur. Operā ta-
 men electorum et principū conciliatio certis con-
 ditionibꝫ sancta fuit; inter quas quinta haec erat:
 „ In suāe maiestatis imperatoriaē ac S. R. imperii neg-

P 2

; otia

(a) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 186 - 282.*

„ otia — regia maiestas se, sine eiusdem suae
 „ inaestatis imperatoriae, tamquam supremi capi-
 „ tis totius Christianitatis ac senioris domus Au-
 „ striacae, praescitu, — ne immisceat. “ — *Pra-*
gæ, die 10. mensis Sept. anno dom. 1610. Iam
 prius Turzo palatinus et diadema Botskaianum ab
 heredibus Valentini de Homonna 30. Junii recepit,
 et cum Gabriele Bathori, principe Transsiluaniae,
 15. Aug. Cassouiae foedus instaurauit, subinde vero
 rem tragicam, ab Elisabetha Bathoria Csejtae patra-
 tam, in examen Posonii vocauit, reosque merita
 poena castigauit. (a)

A. C. 1611. Math. 3. Ind. 9. P. 3. A.

CLXV. Etsi vero palatinus Turzo cum Batho-
 rio pacem innouauerit; ea tamen hoc anno rescissa,
 sed iterum, cladibus vltro citroque datis et acce-
 ptis, refecta stabilitaque fuit. Radukonem ille, Va-
 lachiae principem, in fide regum Hungariae consti-
 tutum, prouincia depulerat; sed ille, cum auxiliis
 Hungaricis et Polonicis Transsiluaniam ingressus,
 Bathorium ad Coronam profligauit. Maiores subin-
 de copias, duce Sigismundo Forgachio, Mathias
 in Transsiluaniam milit. Sed isto, metu Turcarum,
 regresso, pax cum Bathorio rursus instaurata fuit,
Varadini 21. Dec. 1611. Eodem tempore, quo
 Sigismundus Forgach in Transsiluania rem infelici-
 ter gessit; eiusdem frater, Franciscus Forgach, sy-
 nodo Tirnauiae celebrata, felicius aduersus veræ re-
 ligionis hostes depugnauit. Acta huius synodi tri-
 stissi-

(a) *Ibid. p. 292 - 333.*

stissimum ecclesiae Hungaricae hoc tempore statum, ac indefessum antistitum ad mala haec reparanda studium ob oculos ponunt. (a) Mathias vero, vestes Hungaricas indutus Pragam 24. Martii subiit, et consentiente Rudolpho, 23. Maii regia Bohemiae corona redimitus fuit. Viennam subinde 23. Augusti reuersus annos natus 54. die 4. Decembris, nuptias cum Anna Catharina, filia Ferdinandi, archiducis et comitis Tirolensis, qui filius erat Ferdinandi caesaris, Mathiae patrui, celebrauit, 1600. bobus inactatis et 5000. vrnarum vini profusis. (b)

A. C. 1612. Math. 4. Ind 10. P. 22. A.

CLXVI. Rudolphus, ex nuptiis Mathiae Vienna Pragam reuersus, ex hydrope 20. Ianuarii viuire desit, vt alias notauimus, in aui sui, Ferdinandi I. Mausoleum ibidem illatus. Mathias postea Francofurtum cum coniuge sua profectus, Romanorum imperator electus 13. coronatus 24. Iunii, Transsiluaniae causla cum Turcis molestas lites habuit. Oblatis enim a Transsiluanis sultano contra Gabrielem Bathorium querelis et accusationibus gravissimis, eidem Andreas Getzius, restitutionem quarundam arcium pactus, ab eo suffectus est. Hunc, cum Turcicis copiis reuersum, Bathorius quidem fudit; sed postquam intellexit, Gabrielem Betlenium, muneribus, ad Temesiensem praetorem a se missis, abusum, effecisse, vt ipse Transsiluaniae praeficeret.

P 3 tur,

(a) *V. Peterf. Conc. P. II. p. 195.* (b) *Hift. Cr. T. XXIX. p. 333 - 395.*

tur, ad Mathiam imp. confugit. Negabant Turcae, Mathiam quicquam iuris in Transsiluaniam habere, licet ex legibus pacis ad Hungariae coronam, mortuo sine herede Botskaiō, redire debuisse; caussa-
g, conditionem illam ab Ali basſa, homine temulen-
to, citra sultani consensum, adiectam fuisse. Ma-
thias igitur, Turcarum perfidiam execratus, impe-
rii principibus auxiliū necessitatē exposuit. Quia
tamen foederati protestantes, teste continuatore
Fleuriano, (a) cum Turcis foedus contra Hispaniae
regem iniuerunt; horum artibus res Christianorum
depressae, Turcarum rursus erectae sunt. (b)

A. C. 1613. Math. 5. Ind. II. P. 7. A,

CLXVII. Mathias, necessitatibus regni consul-
turus, ad 24. Febr. comitia Hungarī Posonium in-
dixit. Hic, regina 25. Martii coronata, 12. Apri-
lis Viennam repetiit et conditos 43. articulos decre-
to III. confirmauit, vt sequuntur: (c) „ I. SS. et
„ OO. regni maiestati suae C. et R. gratias humi-
„ liter agunt. II. Bona ecclesiastica et secularia,
„ per Botskaium — ademta, legitimis eorum do-
„ minis — restituantur. — III. Residentia pro ca-
„ pitulo Agriensi deputatur oppidum Jászo. IV.
„ Decimae exactio ēodem tempore, quo per do-
„ minum terrestrem nona exigitur, peragatur. —
„ V. De conditionibus inter suam M. et Transsilua-
„ nos conclusis. — VI. Confiniis regni — proui-
„ dea-

(a) Tom. LV. p. 141. seqq. (b) Hist. Cr. T. XXIX. p.
395 - 428. (c) Corp. Iur. H. T. I. p. 679.

„ deatur. *VII.* Palatini auctoritas more antiquitus
 „ solito maneat. *VIII.* Limitatio gratuitorum la-
 „ borum. — *IX.* De connumeratione portarum. —
 „ *X.* Pro sollemnitate nuptiarum S. C. Regiaeque
 „ maiestatis — honoraria decernuntur. *XI.* De
 „ administratione — contributionum huius anni.
 „ *XII.* Molitores — iuxta constitutiones regni ta-
 „ xentur. *XIII.* Circa dicam et contributionem
 „ art. 62, an. 1609. obseruandus. *XIV.* De reno-
 „ uatione articulorum super poena militum. —
 „ *XV.* De pulueris tormentarii et salis nitri e regno
 „ non eductione. *XVI.* Perceptores gratuitorum
 „ laborum — D. palatino rationem dent. *XVII.*
 „ De confinii, loco Kanisiensis praesidii, irectione.
 „ — *XVIII.* De modo insurrectionis. — *XIX.* —
 „ De reuidendis caussis decimatarum. — *XX.* Ve-
 „ tura decimatarum. — *XXI.* De teloniis siccis. —
 „ *XXII.* De poena liberos haidones intertenentium.
 „ *XXIII.* — De violentiis et occupationibus bono-
 „ rum — *XXIV.* De extraordinariis iuratis assesso-
 „ ribus. — *XXV.* Ut consiliarii Hungari in aula
 „ suae maiestatis interteneantur. — *XXVI.* Com-
 „ missarii ad metas — deputantur. *XXVII.* Ut
 „ contra Tibisci et aliorum fluminum exundatio-
 „ nem aggeres construantur. *XXVIII.* De mone-
 „ ta Hungarica. — *XXIX.* De salario D. C. pala-
 „ tini. — *XXX.* Rasciani — dicentur. *XXXI.* Ci-
 „ uitates liberae quomodo in antiquis suis priuile-
 „ giis maneant? *XXXII.* De restitutione praeposi-
 „ turae Turotziensis et conuentus Tsornensis. *XXXIII.*
 „ De quorumdam diplomatum — assignatione. —
 „ *XXXIV.* Caussarum processus illegitimus manda-
 „ tis non impediendi. — *XXXV.* — Limitatio

„ pagorum dediticiorum. — *XXXVI.* Coloni fugi-
 „ tiui — restituuntur. *XXXVII.* Super nouo iu-
 „ dicio cum gratia — Catharinae Palfi — con-
 „ cedendo. *XXXVIII.* De introductione D. bani.
 „ — *XXXIX.* De limitatione contributionum per
 „ Valachos praestandardarum. — *XL.* De Nouisoliens-
 „ sium causa. — *XLI.* De bonis Terebesianis.
 „ *XLII.* Restantiae contributionis. — *XLIII.* Le-
 „ gati, ad comitia imperialia profecturi, per suam
 „ M. nominandi — Viennae die 25. mensis Apri-
 „ lis anno dom. 1613. “ (a)

CLXVIII. Mathias, triplici iam diademate re-
 dimitus, audacius religioni catholicae fauere coe-
 pit; vtque Zoliensis archidiaconus maiori cum li-
 bertate canonicam visitationem peragere posset, litteris
 ad locorum praefides datis, prouidit; ac Agriensibus quoque canonicis, Iaszouiae collocatis,
 decimas ac possessiones antiquas restitui iussit; im-
 portunis demum acatholicorum sollicitationibus ad-
 actus, praeposituram Turziensem, S. I. ademtam,
 cardinali Forgách administrandam dedit. Constans
 religionis orthodoxae cultor, Sigismundus Báthori,
 quondam Transsiluaniae princeps, hoc anno 27.
 Martii Pragae decessit; at ille verae fidei desertor,
 Gabriel Báthori, Varadini 27. Octobris a suis con-
 fessus, Gabrieli Betlenio Transsiluaniae principatum
 cedere debuit, qui Lippam et Ienaeam, vt dignitatem
 hanc obtineret, Turcis addixit, ab iis in
 Transsiluaniam inductus, ac a statibus et ordinibus
 ante caesum Bathorium princeps salutatus. (b)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXIX.* p. 432 - 478. (b) *Ibid.* p. 478.

A. C. 1614. Math. 6. Ind. 12. P. 7. A.

CLXIX. Postquam Betlenius Transsiluaniae principatum obtinuit; princeps illi cura fuit, ut a sultano diplomate, quod *athname* dicitur, confirmaretur. In hunc igitur finem fratrem suum Stephanum Betlenium et Stephanum Erdelyium Constantinopolim misit, et ab Achmete litteras protectionis obtinuit. Comitiis deinde Medgyesinum indictis, Bathoriana caedis autores a praetorianis interfici sunt, quibus resistere Betlenius sub initium non audebat. Egebatur enim eorum opera; praesertim quod Turcas etiam infestos sibi reddiderit, nondum restitutis illis arcibus, quarum proditione promissa principatum sibi mercatus fuerat. Quum igitur moram ex mora necteret; a supremi vezirii locumtenente seueris litteris admonitus ac territus, Francisco Balassio Constantinopolim misso, nouem arces illico, Ienönem non multo post, se traditurum promisit.

(a)

CLXX. Quum Turca his artibus plura semper loca Hungariae detraheret; ad insatiabilem eius cupiditatem coercendam Mathias comitia Lincium, quibus Hungaros quoque legatos interesse voluit, indixit. Princeps legationis Demetrius Napragyius, Colocensis archiepiscopus, potissimum pro pace cum Turcis continuanda perorabat: quae si honestis conditionibus iniri non potuisset; prompta Hungarorum auxilia promittebat. Censuit etiam, ius in Transsiluaniam vindicandum, et Gabrieli Betlenio grauiter exprobrandum, quod eam *Turcici impera-*

(a) *Ibid.* p. 504 - 532.

peratoris peculiari esse scripsit. Occurrit deinde quorumdam admirationi, quod Hungari, gens alias bellicosa, iam bellorum pertaesum, paci studeant, respondendo, regnum hoc, tot bellis exhaustum, pacem nunc desiderare pro viribus ad nouum bellum reparandis. Legati cum bona spe remissi sunt. (a)

A. C. 1615. Math. 7. Ind. 13. P. 19. A.

CLXXI. Mathias, pace cum Betlenio Tirnauiae stabilita, musarum domicilium ibidem constituit, attributa societati IESV sanctorialium, iam deficentium, ad S. Ioannem Bapt. aede; quam eius voluntatem pontifex quoque Paullus V. ratam habuit. Praecipuus harum rerum auctor et promotor, Franciscus Forgach, card. et archiep. Strigoniensis hoc anno 16. Octobris diem supremum expleuit, magno sui desiderio relicto, quem male quidam cum alio Francisco Forgatso, qui historiam sui temporis scripsit, confundunt. Eodem anno mors alium historicum, Nicolaum Istuantum, annos 80. natum, cuius commentariis saepius vidi sumus, rapuit. Pax interim cum Turcis, olim ad Situa — Torok constituta, sed ab illis minus observata, nouum hoc anno robur accepit. Quum enim nouis in Asia bellis Turcae premerentur; Achmetes sultanus, ne vires suas distrahere cogeretur, vicinales inducias cum Mathia pepigit. (b)

A. C.

(a) *Ibid. p. 532 - 582.* (c) *Ibid. p. 583 - 618.*

A. C. 1616. Math. 8. Ind. 14. P. 3. A.

CLXXII. Tuta iam omnia cum Turcis, instaurata pace, videri poterant; in eo tamen diplomate, quo Turcarum imperator Situa-Torokiensem pacem ratam habuit, multa tam implexis verbis obscurabantur, ut Mathias, omnibus controversiis et difficultatibus obmouendis occurserus, ipsum diploma Turcicum, ad verbum Latine redditum, novo ty-
po subjiciendum curauerit et confirmauerit, *Vien-
nae 1. die Maii anno 1616.* Ut vero catholiçae
religioni consuleret; Petrum Pazmanum, tricenis et
amplius e prima nobilitate familiis ad catholiçam re-
ligionem traductis clarum, renunciauit primo praec-
positum Turotsiensem *Pragae die 25. mensis Apr.
anno dom. 1616.* deinde 28. *Septembris* eiusdem an-
ni metropolitam Strigonensem. Ille, quod profesi
societatis ab eiusmodi dignitatibus excluderentur,
ne hoc exemplo sacrum illum parietem perfodere
videretur, cum Pauli V. venia prius ad congrega-
tionem S. Maioli de Somascha transiuit; sed num-
quam illic religiosa yota professus, mox honoribus
ecclesiasticis admotus est. Interea quum Ienöensis
arx, quam Betlenius Turcis pactus est, tam firme
praesidio teneretur, ut nondum ea sultano tradi po-
tuerit; Transsiluani per supplices legatos illum pla-
care conati sunt. Sequuta tamen mors Achmetis,
quam is obiuit anno sequente, Constantinopolim
ita turbavit, ut Ienaeam arcem in obliuionem ad-
duxerit, nec eam ad interitum usque Georgii II.
Rakotzii Transsiluani suis e manibus dimiserint. (a)

A. C.

(a) *Ibid. p. 619 - 656.*

A. C. 1617. Math. 9. Ind. 15. P. 26. M.

CLXXIII. Pazmanus, in candelabro positus, maiorem in ecclesiam Hungaricam lucem diffundere mox incepit, vindexque iurum ecclesiasticorum acerrimus, iis assertis, auctor improli Mathiae fuit, vt Ferdinando II. ditiones hereditarias transcribe-ret. Quum autem in eam rem Maximilianus et Albertus, Mathiae fratres, itidem improles, aulaque Hispanica consenserint; primum a Bohemis impetratum est, vt laudatum Ferdinandum, a Mathia iam in filium adoptatum, 7. Iunii regem eligerent, die 29. mensis eiusdem coronarent. Postquam Mathias ad eligendum et inaugurandum Ferdinandum Bohemos feliciter permouisset; nihil magis in votis habuit, quam vt in eumdem etiam Hungari, Bohemorum exemplo pelle&ti, consentirent. Ut igitur eidem statuum et ordinum Hungariae suffragia conciliaret; comitia Posonium ad 13. Decembris anni huius edixit; tum, enatis quibusdam impedimentis, ad festum epiphaniae sequentis anni prorogauit. (a)

A. C. 1618. Math. 10. Ind. 1. P. 15. A.

CLXXIV. Mathias, ad diem pro comitiis editum iturus, morbo rursus incommodo correptus, rursus eadem in 4. Martii distulit. Sed, quum nec ad ista, morbo prohibitus, ire potuerit; commissa-riis eodem destinatis, Ferdinandum Hungaris eligen-dum

(a) Ibid. p. 657 678.

dum proposuit et commendauit. Comitiis 18. mensis eiusdem inchoatis, postridie quidem Ferdinandus adfuit; sed duo menses ab eius aduentu varias inter altercationes abiuerunt, donec suis in eum suffragiis Hungari consentirent. Mirum certe vide ri potest, tamdiu tergiuersatos fuisse Hungaros in eligendo Ferdinando, tantis virtutibus regiis ornato, ut vltro postulandus et arcessendus fuisset; et iam si nullum ius ad coronam Hungariae habuisset. Atqui, postquam Maximilianus et Albertus suum in Hungariam ius Ferdinandō remiserunt; non alter eligi poterat; secundum iura patriae. (a) Ferdinandus I. cuius et heredum eius imperio Hungari se subdiderunt, ex primogenito suo, Maximiliano, nullos porro nepotes, nullos pronepotes, quibus deferri Hungariae sceptrum potuisset, habuit; habuit tamen ex altero filio, Carolo, hunc nepotem Ferdinandum, cui praeferri nullus poterat. His et aliis id genus argumentis Pazmanus Hungaros ad elendum Ferdinandum permouit; sub certis tamen conditionibus, quas codex patrii iuris exhibet. (b)

CLXXV. Caussa tantae dilationis erant acatholici, qui nondum iis contenti, quae Viennensi pacificatione pro libero suae religionis exercitio catholicis extorserant, nunc opportunum tempus adesse rati, quo hunc regni candidatum, ad plura concedenda cogere possent; odiosam de templis, a rustica plebe contra voluntatem dominorum terrestrium occupandis et in usum acatholicorum con uerten-

(a) *Decret. X. Ferd. I. art. 5.* (b) *Hist. Cr. T. XXIX. p.*

uertendis, quaestionem mouerunt. (a) Sed, catholicis acriter obſiſtentibus, quod quam libertas religionis non ſolis ruficis confeſſa ſit, ſed et dominis; non poſſint rufici potiori ratione praetendere templa, quam domini; hoc acatholicorum poſtulatum de templis reiecum eſt, ac Ferdinandus 16. Maii rex, et mox palatinus regni Sigismundus Forgats electus. Elecțione tam regis, quam proregis facta, poſtridie lectae ſunt Mathiae II. litterae, quibus vicariam comitia moderandi poteſtatem Ferdinandō II. conſultit. Poſtquam diu iſultumque de regis regnique difficultatibus et querelis vltro citroque diſputatum fuſſet; antequām decretum ex mutuis hiſce diſceptationibus conderetur; status et ordines regni, tam prolixas altercationes iam pertaesи ſolemnem Ferdinandi II. regis coronationem in kalendas Iulias defixerunt. Quibus autem ceremoniis haec inaugratio peracta fuerit; nemo melius, quam Petrus Reuauis, earum non tantum ſpectator, ſed et director, memoriae posterorum tradidit; (b) minus felix in iis, quae de prifcorum regum coronatione refert, deſcribendis. Pazmano haec felicitas obtigit, vt non tantum Ferdinandō II. ſed eius quoque filio, Ferdinandō III. ſacram coronam imponere potuerit. (c)

CLXXVI. Ferdinandi II. coronatione feliciter peracta, 77. articulos, in his comitiis conditos, Mathias decreto IV. conſirmauit, quorum tituli, ſeu rubricaе, hoc ordine ſequuntur: (d) „ I. — Status

(a) Ap. Kazi Libr. II. p. 150. (b) Ap. Schmanden. T. II. p. 809. (c) Hift. Cr. T. XXIX. p. 733 - 893. (d) Cor. p. Iur. Hung. T. I. p. 707.

„ tus et OO. regni pro paterna et pia, quam de
 „ illis gerit, cura et sollicitudine maiestati suae C.
 „ et R. maximas gratias agunt. *II.* De pace, cum
 „ Turca ad vicennium pacta. *III.* Poena contra
 „ violatores pacis, vagabundos item haidones et
 „ praedas exercentes. — *IV.* Renouatio articulo-
 „ rum annorum praeteritorum super auctoritate et
 „ electione C. palatini. *V.* Magnificus Ernestus a
 „ Kollonich indigena regni declaratur, et in vice-
 „ capitaneatu Iaurinensi confirmatur. *VI.* Com-
 „ missio ad inquirendas querelas et grauamina con-
 „ tra supremos capitaneos Comaromiensem et Ta-
 „ tensem. — *VII.* Vice-capitanei confiniorum Co-
 „ maromiensis et Tatensis natiui Hungari constitu-
 „ antur. *VIII.* De auctoritate et dignitate consilii
 „ Hungarici et cancellariae renouantur articuli an-
 „ norum praeteritorum. *IX.* De bonis, ad Au-
 „ striam oppignoratis, renouantur constitutiones,
 „ superinde sanctiae. *X.* De redemptione arcis Lub-
 „ lyo cum pertinentiis et 13 oppidis Scepusiensi-
 „ bus; iisdemque ad publica regni onera ferenda
 „ compellendis. *XI.* Per possessorem arcis Lublyo
 „ et incolas 13. oppidorum Sceptiensium de edu-
 „ cendis vinis et aliis rebus loco competenti suae
 „ maiestati tricesima soluatur. *XII.* Commissarii pro
 „ reambulatione et rectificatione metarum et limi-
 „ tum inter regnum Hung. adiacentesque prouin-
 „ cias deputantur. *XIII.* De cursu iuris et proce-
 „ sibus cauſarum mandatis illegitimis non impedi-
 „ endis. *XIV.* De regnicolis, contra consuetum
 „ iuris ordinem et extra terminos iudiciorum, pe-
 „ nes simplicia mandata vel aliis qualitercumque
 „ non damnificandis. *XV.* De articulis, super
 „ the-

„ thesaurario regni renouandis. — *XVI.* Ad reuidendas diuersas superiorum annorum restantias commissarii denominantur. *XVII.* De telonis siccis tollendis et viarum pontiumque reparacione. — *XVIII.* De passim nouiter erectis tricesimis filialibus tollendis, officiisque tricesimalibus indigenis conferendis. *XIX.* De moneta omnis generis in bona liga cudenda, valoreque certo per totum regnum constituendo. *XX.* Ne generales capitanei et alii officiales bellici in iurisdictionem comitum et vice-comitum quoquis sub praetextu se se ingerant. *XXI.* Ne capitanei regni vel confiniorum regnicolas penes mandata, in praeſentiam sui, iuri stare adigant. *XXII.* De militum per regnum deduētione; — et de magnatibus copiosa comitiua per regnum iter facientibus. *XXIII.* Possessio Steinbruk ratione educilli ad Austriam nihil pendat. *XXIV.* Nobiles de Sz. Gál iudicatiū comitatus subsint, et in medium comitatus contribuant. *XXV.* De negotio arcis Etsed per D. palatinum iure extraordinario reuidendo. *XXVI.* De instituenda commissione, ratione differentiarum, inter episcopum et capitulum Iaurinense, ac supremum capitaneum reliquosque officiales suae maiestatis vigentium. *XXVII.* De liberis et montanis ciuitatibus aliisque oppidis priuilegiatis in libertatibus conseruandis. *XXVIII.* Super confirmatione articulorum, per SS. et OO. in publica diaeta conclusorum. *XXIX.* De commissione super redēmptionē fodinarum maturanda. — *XXX.* Magnifico Thomae Nadasdi contra vauidas et praefidarios, de inuasionē castelli Isák-falva, iuris ordine procedendi facultas datur.

„ *XXXI.*

„ XXXI. De constitutionibus regni super officii ba-
 „ nalis restauratione effectuandis. — XXXII. De
 „ commissione ratione Valachorum — instituenda.
 „ XXXIII. Bona praesidii Kaprontensis oneribus
 „ regni subsint. — XXXIV. De fortificandis et
 „ muniendis confiniis regni. — XXXV. De pae-
 „ sidiis, in oppositum Canisae necessariis, exstru-
 „ endis. XXXVI. De dica seu contributione a
 „ portis praestanda et in duos annos imposta.
 „ XXXVII. De contributione in rationem expensa-
 „ rum, ad pacificationem Turcicam erogatarum.
 „ — XXXVIII. Honorarium pro nouiter electa et
 „ coronata regia M. decernitur. XXXIX. De con-
 „ tributione in ratione solutionis DD. conseruato-
 „ rum et reliquorum custodum coronae. XL. De
 „ contributione pro communis domus regni restau-
 „ ratione. — XLI. De modo in noua connume-
 „ ratione portarum obseruando. XLII. Dicatores
 „ — qui eligendi? — XLIII. Poena in prouentus
 „ regios — se se immittentis. — XLIV. Heredes
 „ viduae Illyésházianae, — similiter etiam heredes
 „ quondam Mathiae Silla a dandis rationibus — ab-
 „ soluti pronunciantur. XLV. De modo in deci-
 „ marum exactione — obseruando. XLVI. De au-
 „ ro et argento e regno non educendo. XLVII. De
 „ processu in casu defectus seminis tenendo. XLVIII.
 „ De fugitiuorum colonorum repetitione. XLIX.
 „ Limitatio gratuitorum laborum ad regni confinia.
 „ — L. Bona suae maiestatis et dominorum —
 „ gratuitos labores praestent. LI. De restantiis
 „ gratuitorum laborum. — LII. De modo pae-
 „ sandi gratuitos labores. — LIII. De praefidiariis
 „ militibus, in arces Somoskó, Diósgyör, Buják
 Epit. Chron. P. III. Q „ et

„ et Chábrág pro custodia collocandis. *LIV.* De
 „ aquagü Danubialis, secus Iaurinum praeterlaben-
 „ tis, per commissarios revisione instituenda. *LV.*
 „ De non eductione e regno pulueris tormentarii
 „ et salisnitri. — *LVI.* Modus pro insurrectione —
 „ tempore necessitatis obseruandus. *LVII.* Ut no-
 „ bilitatem et etiam miseram plehem confiniorum
 „ capitanei — ad labores quosuis non compellant.
 „ *LVIII.* De immunitate, a condescensione militum,
 „ ecclesiasticarum personarum et nobilium. — *LIX.*
 „ De nobilibus eorumque seruitoribus et subditis;
 „ in dominorum negotiis missis, — a nauli solu-
 „ tione pro exemptis habendis. *LX.* Articuli bre-
 „ uis processus super violentiis renovantur. —
 „ *LXI.* Qualiter procedendum contra dotalistas. —
 „ — *LXII.* De modo processuque in caussis iurium
 „ impignoraticiorum obseruando. *LXIII.* De con-
 „ trouersia inter magnificam D. Catharinam Brun-
 „ talska — et D. Catharinam Horváth — reuiden-
 „ da. *LXIV.* De terminis celebrationum octaua-
 „ lium. — *LXV.* Pluralitas prohibitarum in iu-
 „ diciis tollitur. — *LXVI.* De inquisitione contra
 „ malefactores — singulis angariis instituenda. —
 „ *LXVII.* De attestationum — collectione admit-
 „ tenda. *LXVIII.* Euocationes ad diaetam —
 „ tolluntur. — *LXIX.* De modo in caussis diuisio-
 „ num inter fratres carnales obseruando. *LXX.*
 „ De caussis ex sede spirituali ad mandata declina-
 „ toria transmittendis. — *LXXI.* Possessiones, ab
 „ vno comitatu abstractae et alteri applicatae, re-
 „ situantur. — *LXXII.* Regnicolis, bona in Trans-
 „ siluania habentibus, — facultas datur in prouin-
 „ ciam ingrediendi. — *LXXIII.* Milites haidones
 „ — iu-

„ — iudicatui comitatus subsint. *LXXIV.* Egr.
 „ Emericus Maiténi ab innodatione articuli, de
 „ ipso statuti, liberatur. *LXXV.* Magn. D Elisa-
 „ betha Czobor, relicta; et C. Emericus Turzó, fi-
 „ lius qu. C. Georgii Turzo, R. H. P. de resigna-
 „ tis — certis litteris — absoluti pronunciantur.
LXXVI. Magn. D. Petrus de Réua et fratres
 „ eiusdem de assignatione protocoli et sigilli con-
 „ uentus Turotziensis expediti redduntur. *LXXVII.*
 „ De renouatione articuli super religionis negotio,
 „ — “ *Dat. Vien. die 4. mens. Jul. anno dom.*
1618. regn. Rom. 7. Hung. 10. Boh. 8. (a)

A. C. 1619. Math. II. Ind. 2. P. 31. M.

CLXXVII. Mathias, perlatis his legibus, non
 diu superuixit; postquam et Maximiliani fratem
 2. Nouembris, et Annam coniugem 14. mensis
 eiusdem sibi praemisit. *Nondum*, inquit Reuarius,
 (b) lacrimis deterret, — afflictione quotidie recru-
 descente, — Viennae mortalitatem exuit, et ad con-
 sortium caelestium euasit, bello felicissimus, pace opti-
 mus imperator, domi placidus, — foris hostib[us] ter-
 ribilis et bellica virtute celeberrimus. Turbis Bo-
 hemicis, quas protestantes excitaerant, immortuus
 20. Martii, 62. aetatis annos uno; regni 10. qua-
 tuor mensibus excessit. Etsi vero Mathias, dura
 temporum necessitate constrictus, acatholicis multa
 concederit; fuit tamen in auctae religionis cultu

Q 2

con-

(a) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 893 - 939.* (b) *Ap. Schwandt, T. II. p. 819.*

constantissimus, tales ecclesiis Hungaricis praeficere solitus, qui vulnera, verae religioni per suam indulgentiam illata, curarent. Ex his praesuit ecclesiae *Strigon.* Franciscus Forgách card. ab an. 1607. Petrus Pazmanus 1616. *Coloc.* simul *Iaur.* Dementius Náprágy ab an. 1608. *Bosn.* Ioannes Telegdi 1608. Thomas Balásfi 1613. *Nitrien.* Valentinus Lépes 1608. *Quinqueeccles.* Petrus Domitruich 1608. Ioannes Piber 1611. *Sirmien.* Ladislaus Majtényi ab an. 1607. *Transsiluan.* Stephanus Szentandrás 1618 *Tsanád.* Mathias Herovich. 1608. *Vaciens.* Petrus Radovich 1608. Paullus Almási 1608. *Varad.* Nicolaus Mikatius ab an. 1598. Ioannes Telegdi 1615. *Vesprim.* Franciscus Ergelius 1608. *Zagrab.* post Simonem Bratulich, Petrus Domitrouich 1611. Restitutum a Mathia munus *palatini* gessit Stephanus Illyészázi 1608. Georgius Turzó 1609. Sigismundus Forgách 1618. *Judicis curiae* Valentinus Homonnai 1608. Sigismundus Forgách 1610. Georgius Homonnai 1618. *Bani rursum* Thomas Erdödi 1603. Benedictus Turótzi 1615. Nicolaus de Frangapanibus 1616. Mathiae congruebat hoc symbolum: *Concordia luxmine maior.*

§. V.

F E R D I N A N D V S II. R E X XLII.

*Coepit A. C. 1619. desit A. C. 1637.**A. C. 1619. Ferd. I. Ind. 2. P. 31. M.*

CLXXVIII. Ferdinandus II. Hungariae rex electus 16. Maii, coronatus kalendis Iulii superioris anni, nono post hanc inaugurationem mense, mox post obitum Mathiae, pleno iure Hungariam administrare coepit, ac deficiente stirpis Austriacae ramo, quam Maximilianus II. propagauerat, ad Stiriacam eiusdem domus familiam coronas hereditarias trans-tulit. Graecii natus 9. Jul. 1578. quadragesimum primum aetatis annum agebat; quum Hungariae regni habenas accepit. Accensa sub Mathia II. belli tricennialis face, Ferdinandus, ferale hoc incendium ab Hungaris auersurus, comitia Posonium ad 26. Maii statibus indixit, (a) *Viennae, die 29. mensis Martii, anno dom. 1619.* Priusquam initium comitiis daretur; et palatinus, Sigismundus Forgachius, et ceteri Hungariae status, ab Austriacis, Bohemis et Morauis protestantibus in armorum contra Ferdinandum societatem saepius inuitabantur. Ferdinandus, tot vndique sollicitationum non ignarus, palatinum regnique status, Posonii iam congregatos, ad fidei constantiam adhortatus est, (b) *4. Jun. 1619.* His recitatis, SS. et OO. suos ad caesarem legatos de-

Q 3

flina-

(a) *Ap. Kovachich. Vest. Com. p. 777.* (b) *Aet. Comit. p.*

stinarunt, caussamque suorum foederatorum diligenter illi commendarunt. Sed enim postridie, seu 5. Iunii, C. Matthaeus a Turn, non exspectata Hungarorum intercessione, Viennense suburbium occupauit; vnde tamen recedere coactus est, postquam Bucquoius ope Hungarorum illustrem de seditionis Bohemis victoriam retulit. Saepe postea seditionis Hungaricis exprobrarunt, his auxiliis foedus, anno 1609. art. 42. stabilitum, ab iis violatum esse; sed respondebunt isti: (a) a se nihil contra confederationem admissionem esse, ex eo quod sua M. militem in Hungaria conscriverit; quum id etiam in Austria ceterisque provinciis suis fecerit; neque regiam in conscribendis militibus auctoritatem constringi posse. Moravi, hanc regis auctoritatem parum reueriti, cum Hungaricis acerbius expostularunt; (b) sed reposuerunt isti, contra unctum domini, rite et legitime electum coronatumque regem, alterius fouere partes, salua conscientia non licere. Ferdinandus, his tumultibus impeditus, quum ipse comitiis interesse non potuisse; plenam rerum illic agendarum potestatem Forgachio palatino contulit, (c) 24. Iunii. (d)

CLXXIX. Forgáchius, acceptis vulgatisque propositionibus regiis, quum, iis neglectis, in alia studia protestantes abire vidisset; gravissimis rationibus persuadere conabatur, ut controversiae, de religiobus excitatae, seponerentur. (e) Quumque frustra fuisset,

(a) *Ibid.* p. 310. (b) *Ibid.* p. 400. (c) *Ibid.* p. 323. 326.
(d) *Hist. Cr.* T. XXX. p. 3 - 106. (e) *Aet. Comit.* p. 411.

fuisset, et acatholici grauaminibus res religionis immiscuissent; (a) neque catholici tacendum rati, longum iniuriarum, ab iis acceptarum, catalogum texuerunt, ac palatino proposuerunt. (b) Comitiis igitur inter altercationes ad idus Augusti productis, aliquae quidem leges perlatae sunt; sed, quod discordantibus sententiis sanctitae fuerint, vim legum non obtinuerunt. Occasione horum comitiorum Tieffenbachius, Morauorum legatus, priuatis congressibus cupiditatem rerum nouarum protestantibus iniecit; et alios quidem libertatis, plerosque religionis specie captos, blanditiis suis in transuersum egit. Bello huic, ne regi rebelles viderentur, varias illi caussas obtenderunt, quas ignotis typis anno sequente hoc titulo: *Querela Hungariae*, vulgabunt. Thomas Balásius, acatholicis propterea nimium inuisus, mox *Apologiam* edidit Viennae; cuius item opus esse putatur tacito nomine typis Augustanis editus huius commatis liber: *Falsae originis motuum Hungaricorum succincta refutatio. A. C. 1620.* Primam illi caussam armis inquis praetexuerunt, quod *electio regis Ferdinandi coacte ac miris artibus extorta fuerit*. Multis hoc commentum argumentis anonymous refellit, ac in primis testimonio statuum omnium, in ipso capite constitutionum anni 1618. perhibentium, *iuxta antiquam consuetudinem et libertatem*, — *paribus votis unanimique consensu Ferdinandum regem electum esse*. Subiicit in fine: *Antequam seditiosi hi motus in Hungaria concitarentur; nemo fuit, qui coactam fuisse regis Ferdinandi electionem sogniaret*. Alteram eo-

Q 4

rum

(a) *Ibid. p. 332.* (b) *Ibid. p. 377.*

rum criminacionem, quod Ferdinandus *conditiones*, *quarum obseruationem diplomate receperat, minime obseruauerit*, peraeque publico hoc statuum testimonio, constitutionibus anni huius inserto, conuellit: *Sua maiestas nihil omnino eorum, quae vigore diplomaticis sui regii — sancta fuerant, in se se desiderari patitur.* Ad id, quod *in religione se turbari a clero et secularibus DD. catholicis lamentarentur*; respondet: ergo non a rege Ferdinando; ad quem referre debueratis; si a quopiam turbamini, non ad rebellionem actutum conuolare. Subinde docet, illos in religione turbatos non fuisse. (a)

CLXXX. Ferdinandus, ad imperii comitia Francofurtum II. Iulii profectus, Leopoldo fratri vices suas interim Vennae commisit. Die 28. mensis Octobris caesar electus ac 9. Septembris inunctus, aemulum naectus est Fridericum V. electorem Palatinum, a Bohemis regem electum et 4. Nou. Pragae coronatum. Gabriel Betlenius, ab iisdem Bohemis et Hungaris protestantibus ad arma sollicitatus, suam illis operam, litteris Albae Iuliae 18. Aug. datis, addixit. (b) Copiis in Hungariam infusis, quum Georg us Rakotzius ab eo Cassouiam praemissus fuisset, Andream Dotzium, vrbis praefectum, sibi tradi iussit, traditumque hunc catholicae religionis egregium vindicem, in Transsiluaniam, vbi veneno postea sublatus est, captiuum misit. In eius aedibus reperti duo S. I. sacerdotes, Stephanus Pongratzius et Melchior Grodetzius, et cum iis Marcus Crisi-

(a) *Hist. Crit. T. XXX. p. 107 - 212.* (b) *Ap. Lüsing. Lis. Pr. Extr-P. I. p. 124.*

Crisinus, Strigoniensis canonicus, quod nullis seu pollicitationibus, seu comminationibus a vera fide potuerint abduci, crudeliter torti postique VII. id. Sept. vitam pro Christo posuerunt. Georgius Homonnaius, strenuus itidem catholicae fidei defensor, in Poloniam se recepit. Betlenius, per prouinciam Scepusiensem, Galgotzium profectus, non multo post Franciscum Redei cum 8000. equitum in auxilium Moraorum misit. Castris Tirnauia 13. Octobr. Szentzinum promotis, oppressis in suburbio Posoniensi caesareis, vrbe potitus, Forgatsium palatinum suis partibus implicuit. Quum enim is, militia destitutus, viu hostium sustinere non potuisset; blandis promissis in casses pertractus, corpore quidem apud hostem manere debuit; animo tamen Ferdinando semper adhaesit, maioremque subinde libertatem natus, eidem se totum reddidit. Postquam Betlenius sacram quoque coronam et plures Hungariae ciuitates in suam potestatem redegisset; Redeo cum Dampierio mutuis cladibus decertante, palatinus, eo volente, comitia Posonium ad 11. Nouembris indixit. Haec inter Ferdinandus, Maximiliano Bauaro copiarum suarum duce constituto, per Stiriam, superatis multorum insidiis, Viennam incolumis 25. Nouembris appulit. (a)

A. C. 1620. *Ferd. 2. Ind. 3. P. 19. A.*

CLXXXI. In comitiis Posoniensibus Betlenius 8. Ian. Hungariae princeps electus, inducias ad diem vsque

(a) *Hist. Cr. T. XXX, p. 213 - 256.*

vsque 29. Septembris cum Ferdinando pactus est, vi
quarum Georgius Homonnaius militiam Polonicam,
quam in superiorem Hungariam infuderat, educere
debuit. *Act. Posonii 16. Ian. 1620.* Antistites Hun-
gariae, quod, bonis suis a Betlenio iam occupatis,
ea, vi harum induciarum, in illius potestate relin-
querentur, multaeque leges in praeiudicium eccle-
siastici status in iisdem comitiis sancitae dicerentur;
communi nomine contestationem interposuerunt.
(a) Multa certe sunt in praeiudicium catholicae re-
ligionis Posonii sancita, conditis ibidem 34. articu-
lis, quos Betlenius Cassouiae 18. Febr. ratos habuit.
Formula, regibus usitata, tam in exordio, quam
in epilogo huius diplomatis usus, dum subinde
quasdam domos colonicales in comitatu Borsodiensi
Thomae Katona contulit; vocat successores suos *legitimos*
Hungariae reges, et Cassouiam, ciuitatem
regiam, *suam* appellat. *Datum, inquit, in libera*
regiaque ciuitate nostra Cassouiensi, die 5. mensis
Apr. an. dom. 1620. (b) Ita fidei, quam Ferdinand
dederat, immemor, et regiam sibi dignitatem
arrogauit, et pestilens cum Bohemis et Austriacis
foedus in legitimum regem conflauit. (c)

CLXXXII. Inchoatis Neosolii comitiis, cur se-
rius ad ea Ferdinandus suos legatos miserit, eam
caussam reddidit, quod legatorum, quos Betlenius
ante comitia se missurum promiserat, aduentum ex-
spectauerit. His necquicquam exspectatis, Lamin-
gerum cum aliis quibusdam Neosolum misit, qui
pala-

(a) *Kazi L. III. p. 238.* (b) *Ex autographo.* (c) *Hist. Cr.*
T. XXX. p. 256 - 376.

palatinum monuit, vt electorum et principum imperii litteras, quibus Hungaros ad fidem Ferdinando seruandam adhortabantur, publice legendas curaret. Obtentis a palatino liberi commeatus litteris pro sollemnioribus legatis a Ferdinando mittendis, hos Betlenius, friuolis difficultatibus obtentis, admittere noluit. Ferdinandus igitur aliis litteris fidem fecit, plenam illis potestatem rerum agendarum datam esse. Sed Betlenius cum suis, nodum in scirpo quaerere solitis, ob voculam *vassallus* nouas quoque fidei litteras reiecit. Quum igitur apud obstinatos legati nihil profecissent; illegitimis Betlenianorum actionibus sollemniter intercesserunt, ac rebus infectis ad Ferdinandum rediuerunt. Tum vero Betleniani, maiora iam ausi, Ferdinando, licet omnium ille libertatum instauracionem promiserit, huiusque promissi sponsores Rom. pontificem et Hispaniae, Galliae, Poloniae reges adhibuerit, repudiato, per summum nefas ipsum Betlenium Hungariae regem proclamarunt; sacra tamen corona, quae mira DEI fuit prouidentia, non inaugurarunt. (a)

CLXXXIII. Hoc axiomatic regis usus erat; quum quinto post electionem die, comitorum Neosoliensium sancta, 52. articulis comprehensa, hoc epilogo confirmauit: *Datum in civitate nostra regia, libera ac montana Neosoliensi; die 29. mensis Aug. anno 1620. regni nostri Hung. I.* His ad Ferdinandum perlatis, postquam bellum instauratum, primum vario Marte gestum, ac demum a Maximilia-

no

(a) Hist. Cr. T. XXX. p. 376. - 486.

no Bauaro feliciter in Bohemia consecutum est; viator caesar acta Betleni, dolis eius in apricum productis, rescidit, (a) *Viennae die 10. mensis Decembr. an. dom. 1620.* Pazmanus etiam impactas sibi cleroque Hungariae calumnias egregie conuulsi, ac Betlenium legitime nec electum fuisse, nec eligi potuisse regem, inuictis argumentis ostendit. Betlenius tamen, oblatam sibi regiam dignitatem armis tuiturus, ad plures belli socios sibi conciliandos omnes vires exseruit; neque dubitauit ipsos Turcas et Tartaros in perniciem regni contra legitimum regem accire. Foederis, 25. capitibus cum sultano consecuti, fructus erat Vacuum Turcis proditum. Betlenius subinde, Nitria potitus, Hamburgum necquicquam oppugnauit. Dampierius, 800. et amplius factiosis ad Lakompachium caesis, quum Posonium quoque Ferdinando vindicare voluit, glande plumbea prostratus, occubuit. Auxiliares quidem Poloni, 16. kal. Nou. ad Köptsenium aequo Marte cum Betlenianis conflixerunt; hic tamen ad Pragam 8. Nouembris ingens vulnus accepert, ubi magna quoque Hungarorum factiorum pars interiit. Notarunt, inquit Cordara, (b) multi diem et locum, quo tantam cladem Palatinus accepit; et ex utroque conferunt, poenam fuisse diuinitus illatam pro impietate ipsius atque perfidia. Dies fuit octaua celebritatis omnium sanctorum, quorum Palatinus cultum impie execrabantur. Et forte inciderat in eundem diem dominica post pent. 22. cuius in euangelio legitur illa Christi domini diuina

(a) *Kazi L. III. p. 240.* (b) *Hift. S. I. P. VI. p. 244.*

wina vox: „ Reddite , quae sunt caesaris , caesari . “ Locus idem fuit , in quo ante annum rex fuerat salutatus . Audita hac Friderici , scenici Bohemiae regis , clade , plerisque Bohemis , Morauis , Austriae vltro se Ferdinando dedentibus , Betlenius sacram coronam Posonio Veterosolum transtulit . (a)

A. C. 1621. Ferd. 3. Ind. 4. P. II. A.

CLXXXIV. Postquam alea belli , praeter opinionem factiosorum , adeo feliciter in fauorem Ferdinandaeorum versa fuit ; in Hungaria quoque sensim feroce animi mitescebant . Et licet Betlenius , ne post cladem Pragensem animo concidisse videtur , foederatos ad prosequendum bellum adhortatus fuerit ; illi tamen sensim Ferdinando ceruices submittebant . Betlenius igitur , a Morauis aliisque resipiscientibus se desertum indignatus , quum Hungaros quoque nutare comperisset , de pace per legatos agere cum Ferdinando coepit . Hac Hamburgi frustra tentata , Forgatsius palatinus , Hamburgo Viennam profectus , numquam deinceps ad Betlenium rediit . Pluribus aliis ad Ferdinandum reuersis , Betlenius sacrum diadema primum Cassouiam , tum in arcem Etsediam transtulit . Postquam igitur ambitio , cui Betlenius , euocatis Turcis et Tartaris , tot millia Christianorum immolauit , negotium pacis sufflaminasset ; bellum iterum recrudivit . Et Buquoius quidem caesari Diuinum , Posonium ac Nitriam asseruit ; sed , quum Ersek-Újvarinum obseditisset , in velitatione quadam a Tsongrado ,

(a) Hist. Cr. T. XXX. p. 487. . 651.

grado, milite Hungaro, hasta confossum, militibus caesareis, cum iactura trium millium et 25. tormentorum, se recipiendi necessitatem imposuit. Ferocior igitur Betlenius, exercitum Tirnauiam promouit, eaque 30. Iulii potitus, copiis ducis Carnouiensis auctus, Posonium die 17. mensis Augusti, machinis admotis, oppugnauit. Sed, consumtis pulueribus nitratis, 4. Sept. obsidionem soluere coactus, pronior in nouum pacis tractatum consensit. Haec post multas altercationes Nicklspurgi 31. Decembris his conditionibus coaluit. (a) „ *Vt spe-
cioso quidem illo electi Hungariae regis titulo abs-
tineat: sacram coronam — restituat: at in cen-
sum principum imperii relatus, Oppoliensem et
Ratiboriensem ditionem cum septem in supera-
Hungaria prouinciis, Bereghiensi, Zemplin. Aba-
újvárien. Borzod. Szabolts. Ugots. Szatmariensi,
dum viuet, obtineat. „ — *Atque in hunc mo-
dum scepitum; extinctum quidem non fuit bellum,
quod iterum ac tertio, ut deinceps dicemus, erupit.*
Forgatsio palatino 30. Iunii mortuo, card. Dietrich-
steinius, Preinerus, Pazmanus, Colaltus et Nicolaus
Eszterhazius pacis huius conciliatores fuerunt. (b)*

A. C. 1622. Ferd. 4. Ind. 5. P. 27. M.

CLXXXV. Ferdinandus, initam cum Betlenio pacem in effectum deducturus, Ioannein Piber, episcopum Varadinensem, cum sociis ad illum Cal-
souiam

(a) *Ap. Kaz. Tom. I. p. 191.* (b) *Hq. Cr. T. XXX. p.*

souiam misit, qui sacram coronam, inde 24. Martii secum accepit ac Trentinii depositus, Posonium sub comitiis transferendam, quibus primum in 3. Aprilis, deinde tamen in kal. Maias indictis, conditi sunt hi 79. articuli : (a) „ I. SS. et OO. regni pro paterna et pia — sollicitudine maiestati suae C. „ et R. maximas gratias agunt. — II. De insertione — diplomatis — tempore felicis inaugurationis suae concessi. III. De electione C. palatini Stanislai Turzo. — IV. De sacra regni corona Trentinio Posonium deducenda. — V. Super restitutione bonorum. — VI. De modo restitutio- nis bonorum. — VII. Donationes bonorum, — per principem Trans. — factae, cassantur. — VIII. Super prouentuum anni praesentis — diu- sione. IX. De inscriptionalibus vel impignora- ticiis litteris — producendis. X. De termino, intra quem eiusmodi bona — remitti debeant. XI. Poena contra eos, qui contumacia ducti, bona restituere refragarentur. XII. Quaenam causiae — vigorosae vel inuigorosae sint? XIII. De nonnullorum priuatorum bonis — restituendis. XIV. — Litteralia instrumenta, praemissa bona occupata concernentia, restituenda esse. XV. De capitulorum et conuentuum sigillis et proto- colis — assignandis. XVI. Res qualescumque, ad manus depositariorum — consignatae, — redi debere. — XVII. Renouatio articulorum — super cancellariae et consilii Hungarici au- toritate. — XVIII. De camerae aulicae cum „ Hun-

(a) Corp. Iur. H. T. I. p. 707.

„ Hungarica correspondentia habenda. — XIX. Poem
 „ na contra turbatores — pacis, cum vicinis
 „ — principibus ac Turca initae. XX. — Poe-
 „ na in eos, qui — factiones concitarent. XXI.
 „ De modo insurrectionis. — XXII. De ce-
 „ leri et particulari insurrectione. XXIII. Super
 „ supremis capitaneatibus. — XXIV. — Super re-
 „ rum Hungariarum gubernatione. — XXV. —
 „ De liberis et montanis ciuitatibus. — XXVI.
 „ De pace cum ditionibus, regno Hung. adiacenti-
 „ bus, stabilienda. — XXVII. De colonis et ser-
 „ uitoribus, ad confinia transfugientibus, restituendis.
 „ XXVIII. In repetitione — transfugientium
 „ reuocatur articulus. — XXIX. De conditionibus,
 „ quibus certi comitatus regni D. principi Trans.
 „ ad dies vitae conceduntur. — XXX. De faculta-
 „ te libere residendi in ditionibus suaq[ue] maiestatis
 „ et principi Trans. concessis. XXXI. De nonnul-
 „ lis diplomatis per D. regni palatinum extradan-
 „ dis. XXXII. Oblatio dicae — in duos annos
 „ impositae. XXXIII. Ser. reginae honorarium decer-
 „ nitur. XXXIV. Salarium pro conservatoribus S.
 „ regni Hung. coronae destinatur. XXXV. Circa
 „ restantiarum exactionem. — XXXVI. Limitatio
 „ gratuitorum laborum. — XXXVII. — Circa
 „ modum administrationis gratuitorum laborum. —
 „ XXXVIII. Subsidium annonarium. — XXXIX.
 „ De coercendis vagabundis equitibus et peditibus.
 „ XL. De modo in excoquendo salnitro obseruan-
 „ do. — XLI. De praesidiis in oppositum Canisae
 „ erigendis. — XLII. De aquagio Huuiorum Danu-
 „ bii et Rabae. — XLIII. De octaualium et alio-
 „ rum iudiciorum statis temporibus. — XLIV.
 „ Trans-

„ Transmissiones qualiter, vbi et quo tempore re-
 uidendae? *XLV*. Egr. Emericus Liptai de debi-
 to — immunis pronunciatur. *XLVI*. De mine-
 ris et fodinis regni eliberandis. — *XLVII*. Tri-
 cesimae in ditionibus suae maiestatis et principis
 Trans. qualiter exigendae? *XLVIII*. Ne nobiles
 atque ciues — de propriis allodiaturis — solu-
 tione tricesimarum aut teloniorum onerentur.
XLIX. Super diplomate, — statibus et OO. re-
 gni Sclauoniae concessio. *L*. — Episcopi et ca-
 pituli Iaurinensis commissio renouatur. *L1*. No-
 biles — ad conuectionem lignorum — non co-
 gendi. *L2*. Nobiles de Sz. Gál iudicatu comi-
 tatus subsint. *L3*. Ne capitanei confiniorum
 colonos dominorum vltra gratuitos labores ad
 alias operas cogant. — *L4*. De grauatinibus,
 per supremum capitaneum Comaromien. et alios
 illatis. — *L5*. De muniendis confiniis regni. —
L6. De rectificatione metarum. — *L7*. —
 Ad rectificandas metas in Poloniam certae per-
 sonae expediuntur. *L8*. — Limitatio super
 temporibus, quae ad praescriptionis ius deseruire
 possunt. *L9*. Quaenam donationes — robur ha-
 beant? *L10*. Qualesnam fassiones — et quo pa-
 cto validae reddendae sint? *L11*. De redemptio-
 ne castri Lublyo et 13. oppidis Scapusiensibus.
L12. De commissione instituenda pro receptione
 bonorum, ad Austriam oppignoratorum. *L13*.
 Super reuisione negotii, ratione arcis Léva. —
L14. De poena praedonum et malefactorum.
L15. — Officiales, ad reddendas rationes ob-
 ligati, prioribus eorum dominis rationes dare
 teneantur. *L16*. Renouatio articulorum, su-
 Epit. Chron. P. III. R „ per

„ per violentiis et occupationibus editorum. *LXVII.*
 „ Art. 61. an. 1618. de dotalistis renouatur. —
 „ *LXVIII.* — De vectura salis. — *LXIX.* De —
 „ sequestratione iurium possessionariorum pro filia-
 „ bus — C. Thomae Erdödi. — *LXX.* De modo
 „ — in exactione decimarum. — *LXXI.* Renoua-
 „ tio articuli super arce Etsed. *LXXII.* Arces
 „ finitimas fratres — pro rata portione sustentare
 „ debent. *LXXIII.* Contra Franciscum Strutz ob
 „ deditam Turcis finitimam arcem Vacensem. —
 „ *LXXIV.* Amnistia ob excessus, superioribus tem-
 „ poribus commissos. — *LXXV.* De litteris, —
 „ per illegitimos possessores — assignandis. *LXXVI.*
 „ Super absolutione relictæ dominae et heredum
 „ qu. C. palatini Sigismundi Forgáts. — *LXXVII.*
 „ De valore et cursu modernæ monetae. —
 „ *LXXVIII.* Ill. et exc. D. Ioan. Vdalricus ab Eg-
 „ genberg — in Hungarum sollemniter creatur.
 „ *LXXIX.* DD. Rudolphus a Tieffenbach, Ludo-
 „ uicus a Königsberg et Ioannes a Rotal in Hun-
 „ garos similiter recepti. — Viennæ 18. mensis
 „ Aug. anno dom. 1622. “ His comitiis Eleonora
 Gonzaga fuit coronata, quo tempore Pazmanus ad-
 uersus Turzonein palatinum sua iura feliciter vindicauit. (a)

A. C. 1623. Ferd. 5. Ind. 6. P. 16. A.

CLXXXVI. Vindex ille iurium et reddituum ec-
 clesiae suae Pazmanus, quicquid necessariis suae di-
 gni-

(a) *Hist. Cr. T. XXX. p. 722 - 819.*

gnitatis impendiis detrahere potuit, in publicam utilitatem conuertit; et anno quidem isto Viennae pro iuniore clero collegium, sequente pro nobili iuuentute contubernium erexit; plaudentibus bonis omnibus, ac simul demirantibus, tantum difficillimis hisce temporibus ab vno fieri potuisse. Ratam eius voluntatem Ferdinandus habuit, qui pariter ad instaurandam religionem, quam omnibus imperiis potiorem ducebat, omnem curam applicuit, pluribusque sacris aedibus haeresi detractis, plures ubique religiosas familias collocauit. Hunc restituendae verae religionis ardorem, quem in tanto motu hostium intempestiuum esse nonnulli censebant, novo tumultui Betlenius obtendit. Ferdinandus, divinis potius, quam humanis praesidiis innixus, a proposito suo se dimoueri numquam passus, multas hac constantia sua victorias et nunc promeruit. Nam ut eas, quas Tillius retulit, non memorem, postquam Betlenius, 60. millibus suorum et Turcarum Tartarorumque succinctus, caesareum 9. millium exercitum ad Gödingam irrito conatu diutius obseisset, ad soluendam obsidionem instaurandamque pacem adactus est, barbaris ab Eszterhazio ter in redditu male multatis, captiuisque Christianis libertati restitutis. Ipse Betlenius, Tirnauia sub medium Decembribus egressus, aegre Cassouiam inter plurimas difficultates eluctari potuit. (a)

R 2

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 3 - 40.*

A. C. 1624. Ferd. 6. Ind. 7. P. 7. A.

CLXXXIX. Betlenius quidem, quum sextuplo maiores cæsarianis copias sub signis numerauerit, magnasque sibi victorias desponderit; initio, teste Carolo Caraffa, (a) quasi *victor*, *conditiones pacis superbiissimas caesuri praescripsit*, *pacem stabiliturus*;
 » Si caesar, praeter duos principatus Silesiae, o-
 » mnes ciuitates montanas Hungariae, illi cederet:
 » si illum Hungariae palatinum crearet: si belli sum-
 » tus resarciret. — “ At ubi nihil eidem ex voto successit; insolentes illi spiritus detumuerunt. Iisdem enim fere conditionibus, quibus pax Niclspurgi coaluit, 8. Maii confirmatis, ad eius cupiditatem explendam arx dumtaxat Etsedia fuit adiecta.
 (b)

A. C. 1625. Ferd. 7. Ind. 8. P. 30. M.

CXC. Ferdinandus, pace Sitva-Torokiensi cum Turcis instaurata, comitia Sopronium ad 8. Sept. indixit, in quibus in locum Stanislai Turzo, kal. Maiis defuncti, Nicolaus Eszterhazius 25. Octobr. (Kazi Nouembr.) palatinus est electus. Hac electione peracta, priuora fuerunt ad id omnia, ut regis item electio, prius inter paucos agitata, perageretur. Obstabant quidam a Betlenio subornati, praesertim acatholici; Pazmanus tamen archiepiscopus, opera cum Eszterhazio palatino iuncta, negotium eligendi Ferdinandi, tunc 18. annos nati, dili-

(a) *Com. de Germ.* p. 202, (b) *Hist. Cr.* T. XXXI. p.

diligenter egerunt. *Catholici cum Croatis*, inquit Kazius, (a) in oratorum sententiam haud inuiti venerere. Tergiuersati sunt alii, rege viuo, valente, nec ipsa adhuc aetate graui, intempestiuam illam noui regis electionem arbitrati; sed et hi, postquam neruosa Pazmani oratione rationes suas infirmari viderunt; — plerique consensere. — — Ut absoluissent beneficium; accessitis propere Posonio vetustissimis regni insignibus VI. non. (idus) Decembris — solitis ceremoniis Ferdinandum III. regem inaugurarunt. Ut Ferdinandus ecclesiasticorum studio, quo potissimum haec coronatio peracta fuit, vicem redideret; paullo post liberam illis testandi potestatem concessit, Sopronii 11. Dec. 1625. Occasionem huic constitutioni regiae dedit obitus Thomae Balashii, praepositi Posoniensis et episcopi Quinqueecclesiensis, in cuius, 10. Maii defuncti, fortunas ita fiscus inuolauit, vt ne tantum quidem reliquerit, vnde iusta funebria solui potuissent. (b)

His comitiis, praeter morem pacatis, conditum est Ferdinandi decretum II. articulos 66. complexum, hoc ordine: (c) „ I. SS. et OO. regni „ pro clementi et paterna suae maiestatis in regnum „ et regnicolas cura ac protectione suscepta humili „ liter gratias agunt. — II. C. Nicolaus Eszterhá „ zi de Galantha — in regni palatinum eligitur. „ III. Ser princeps et D. Ferdinandus III. in regem „ Hung. eligitur et coronatur. IV. In non obser „ uantes et contemtores regiorum mandatorum poe „ na sancitur. V. De iuridicis mandatis authenti

(a) *Libr. III. p. 222.* (b) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 68 - 136.*

(c) *Corp. Iur. II. T. I. p. 730.*

„ cis et missilitus. *VI.* De poena et processu
 „ contra matricidas et vxoricidas, infanticidas et
 „ polygamos. *VII.* De subsidiis in beneficium con-
 „ seruationis almae pacis et confiniorum procu-
 „ randis. *VIII.* Dica seu contributio in duos an-
 „ nos decernitur. *IX.* Honorarium nouiter coro-
 „ natae regiae maiestati offertur. *X.* De generali
 „ et particulari insurrectione. — *XI.* De contribu-
 „ tione subsidii annonarii. *XII.* Poena Turcis arma-
 „ subministrantium. — *XIII.* De coercendis vag-
 „ bundis — *XIV.* De puluere tormentario. —
 „ *XV.* Pro aluei fl. Rabae obstructi reuisione com-
 „ missarii nominantur. *XVI.* Contra nonnullos of-
 „ ficiales, — violentias exercentes, articuli consti-
 „ tutionum regni renouantur. *XVII.* Super facto
 „ caedis, ad oppidum Losontz — commissae. *XVIII.*
 „ De commissione Iaurinensi. *XIX.* Gratuitorum
 „ laborum — limitatio. *XX.* De fortificatione pree-
 „ sidiorum Szalavár, Egervár et Nempi. — *XXI.*
 „ Pro peragenda commissione Comaromiensi com-
 „ missarii deputantur. *XXII.* Super negotio reli-
 „ gionis. *XXIII.* Pro rectificatione — metarum —
 „ commissarii nominantur. *XXIV.* De militis ex-
 „ tranei in regni confiniis permissione. *XXV.* Ma-
 „ gnifici Ioannes Pálfi — et Stephanus Dótzi — con-
 „ seruatores coronae eliguntur. — *XXVI.* De nu-
 „ mero militum praesidiariorum, pro custodia coro-
 „ nae adhibitorum. *XXVII.* Qualiter restantiae pu-
 „ blicarum contributionum — exigendae? —
 „ *XXVIII.* Subsidium pro stipendio conseruatorum
 „ coronae — *XXIX.* Ad tractatum cum Turcis
 „ — nonnulli ex comitatibus interessatis — adscisen-
 „ di. *XXX.* Qualiter contra prouentus tricesima-
 „ rum

„ rum imminuentes procedendum? XXXI. De in-
 „ consuetis tricesimis. — XXXII. Tricesimas — in
 „ Austria — exigendi modus. — XXXIII. Tricesi-
 „ mae — a Posoniensi vsque ad mare Adriaticum
 „ ad cameram Hungaricam applicandae. — XXXIV.
 „ Telonia sicca tollenda. — XXXV. Ne coloni-
 „ pagorum dediticiorum — a capitaneis exactio-
 „ bus molestentur. XXXVI. Subditi — nobilium
 „ qualiter a teloniis et naulis immunes sint?
 „ XXXVII. Commissarii ad receptionem dominio-
 „ rum, ad Austriam oppignoratorum, declarantur.
 „ XXXVIII. De redemtione arcis Lublyo. XXXIX.
 „ De liga minutae monetae. — XL. — Per quosnam
 „ pretia rerum et operarum emendanda? — XLI.
 „ Poena in eductores auri et argenti. — XLII. Ne
 „ officiales camerae Nouisoliensis regnicolas in va-
 „ sis cupreis — impediunt. XLIII. De liberis re-
 „ gisque montanis ciuitatibus ac oppidis priuilegia-
 „ tis. — XLIV. De arcibus C. Ioannis Drugeth
 „ — remittendis. XLV. Abusus et innouationes
 „ in exigendis decimis frugum et vini, tollendi.
 „ XLVI. De magnatibus et potentioribus nobilibus
 „ — itinerantibus. XLVII. Relicta quoadam C.
 „ Stanislai Turzo, R. P. et heredes eiusdem de lit-
 „ teralibus instrumentis consignatis absoluti pronun-
 „ ciantur. XLVIII. Controuersia — ratione cer-
 „ torum bonorum, in insula Vaciensi sitorum, per
 „ D. palatinum decidenda. XLIX. Petrus Bakits
 „ de Lak et Susanna Forgáts — absoluuntur. L.
 „ Quinam processus caustarum vigorosi sint, decer-
 „ nitur. LI. De cursu juris — obseruando. LII.
 „ Transmissiones per D. palatinum pro octaua festi
 „ epiphaniae, in ciuitate Nouisoliensi reuidendae.

„ *LIII.* — De modo processuque in caussis iurium
 „ impignoraticiorum obseruando. *LIV.* Tres limi-
 „ tationes — circa repetitiones colonorum fugitiuo-
 „ rum. — *LV.* Pars conuicta ob poenam poten-
 „ tiae in 100. florenis Hung. aggrauatur. *LVI.*
 „ Caussa arcis Léva. — *LVII.* — Factum summae
 „ inscriptionis arcis Detrekii per D. regni palati-
 „ num reuidendum. *LVIII.* — Qualiter domini
 „ terrestres aestimationes vinearum — peragi face-
 „ re possint? *LIX.* De arcium finitimarum — re-
 „ paratione obseruanda. *LX.* Statutum de impe-
 „ trationibus — bonorum, — contradictione non
 „ sequuta. *LXI.* Praepositus ecclesiae Zagrabiensis
 „ — et vnum nunciorum regni Sclauoniae inter
 „ praelatos, barones et magnates locum et vocem
 „ habeant. *LXII.* — Poena in tales, qui contu-
 „ meliose in loco publici confessus et diaetali sese
 „ gererent. — *LXIII.* De restitutione filiarum D.
 „ contoralis D. C. palatini. — *LXIV.* Qualiter in-
 „ quirendi ii, qui aurum et argentum non cufum
 „ e regno educunt. — *LXV.* De comitis a Sam-
 „ pach stirpe. *LXVI.* DD. C. Maximilianus a Trauts-
 „ mansdorff, barones Rudolphus a Paar ac Ioan-
 „ nes Christoph. Löbl in Hungaros recipiuntur. “
 — *Dat. Vien.* — *20. Dec. 1625.* (a)

A. C. 1626. Ferd. 8. Ind. 9. P. 12. A.

CXCI. Quum anno superiore Betlenius Ferdi-
 nandi filiae iunioris nuptias ambiuisset, repulsamque
 passus,

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 137. - 181.*

passus, electoris Brandenburgici, Georgii Wilhelmi, sororem Catharinam sibi despontisset; ad condecorandas eius nuptias, 22. Febr. hoc anno celebratas, Ferdinandus Stephanum Sennyeium, Vacensem episcopum, misit. Oblatis ab hoc nuptialibus preti magni muneribus, spes erat, ut ferreum Betlenii pectus emolliretur. At enim in nouos ille motus iam tum aestuabat; quum, nuptiis vix terminatis, foedus cum iuratis Ferdinandi hostibus percuaserit. (a) Speciosas ille quidem rationes nouo contra Ferdinandum bello praetexuit; immensa tamen illum ambitio, quae Transsilvaniae limitibus contineri non poterat, ad illud instaurandum et Turcas euocandos impulit. Fingit, illos non euocari, ut in viscera Christianorum laeuiant; sed an viperæ potest in sinum recipi, quin noceat? Tristia docent exempla, numquam Turcas in Christianas prouincias irrupisse, quin plurimos et neci dederint, et in barbaram seruitutem abduxerint. Hos leones, nunc dormientes, Betlenius excitauit, et ad rumpendum foedus, quod cum Austriacis principibus idemtide instaurauerant, miris fraudibus pertraxit. Quum enim Soffius Mahometes, Budensis purpurtus, a bello hoc alienus fuisset; illum in crimen proditionis et occultae cum Germanis collusionis apud sultanicum vocauit, insoltemque suis criminationibus laqueo perdidit: cui mox Murtezanes ex ex eius commendatione sufficitus, ut cupiditati patroni sui seruiret, inquit ex Pethöne Kazius, (b) — agrum Nitriensem, 26. pagis in cineres redactis,

popu-

(a) *Lorich. Com. de Germ.* p. 277. (b) *Tom. I.* p. 225.

populatus est. Ita Betlenius, post taedas nuptia'es, ambitionis facibus in dies inflammatio, partim Turcis auxiliis, partim Germaniae dissidiis in rem suam usus, tertium in caesarem bellum mouit. Nec dubitauit, Ferdinandum nunc tandem omnibus ditionibus exuendum, potentissimis virisque principibus ipsisque barbaris ac superioris Austriae rusticis in eum conspirantibus. Sed enim DEVS O. M. in quo Ferdinandus suam omnem fiduciam defixerat, tanta hostium consilia conatusque miro modo dissipauit. Nam et Pappenheimius rusticos, ad montem S. Annae fusos, ad enses cum vomere permutandos adegit; et Sigismundus, Poloniae rex, Sueciae regem ab aditu Sileiae, ne cum Betlenio se iungere posset, prohibuit; et ipsum Betlenium, a Turcis adiutum, submerso cum 66. millibus Wallensteinio, tanto metu perculit, ut aegre nocturna fuga periculum evaserit, ac Ferdinandaeis versus Posonium profectis, ipse Creminicum se receperit. (a)

A. C. 1627. Ferd. 9. Ind. 10. P. 4. A.

CXCII. Ferdinandus, pace cum Betlenio tertium composita, qua Munkatsinum ad ceteras eius ditiones adiecit, cum Turcis quoque pacem Sitva-Torokensem, Viennensem, Comaromiensem, Gyarmathiensem, Betlenii sollicitatione saepius turbatam in Szöny instaurauit. (b) Res igitur tranquillas natus, erecto Iaurini S. I. collegio, Pragam profectus, coniugem filiumque coronandos curavit. (c)

A. C.

(a) Hist. Cr. T. XXXI. p. 182. - 270. (b) Ap. Dumouys. T. V. P. II. p. 501. (c) Hist. Cr. T. XXXI. p. 275 - 312.

A. C. 1628. Ferd. 10. Ind. 11. P. 23. A.

CXCIII. Quia Ferdinandus Pragae diutius adhaesit; ibidem, teste Kazio, (*a*) legationem Turcicam accepit. Quo melius illa verteret; munera Amurathes addidit equos 7. stragulatam vestem lautam et sumtuosam, pluribus carris inuenetam. Legati " magno, aiebant, dolori esse suo principi, quod, " auxiliis suis Betlenio submissis, grauem caesari " indignationem concuerit: daturum operam, vt " officiis amicitiam offensi caesaris instauret. " Pazmanus quoque, pacatis temporibus in commodum religionis usus, synodus cum suis Posonii celebravit: ibidem societati collegium excitauit: vt martyribus Cassouiensibus publici honores decernerentur, Vrbanum VIII. interpellauit. (*b*)

A. C. 1629. Ferd. 11. Ind. 12. P. 15. A.

CXCIV. Indefessum Pazmani studium, quo depresso in patria religionem erigere conabatur, synodus Tirnauiae rursum coegit, cuius acta 16. phillyras occupant. Ut viro tantorum meritorum ab Urbano VIII. purpura Romana 19. Nouembris deferetur; facile Ferdinandus impetravit. Quatriduo prius, seu 15. Nouembris, viuere desit Gabriel Betlenius, a Kemenyio quidem multum laudatus; sed ab aliis nigro calculo notatus. Nullo certe labore potest illud excusari, quod toties in perniciem patriae Turcas ac Tartaros euocauerit. Quasi facti poeni-

(*a*) *Libr. III. p. 233.* (*b*) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 313-333.*

poenitens, Ferdinando, phaleratum equum testamento reliquit; vxori vero suae 50. millia aureorum 50. millia talerorum, 50. millia florenorum in nouis grossis, 20. millia aureorum extraneorum, cum aliis extraneis monetis ac imperialibus, argenteis valis, lapidibus pretiosis diuersisque thesauris, quos ex tot bellis corraferat. (a)

A. C. 1630. Ferd. 12. Ind. 13. P. 31. M.

CXCV. Bettlenii mortem ingens rerum confusio
mox exceptit, omnemque Transsiluaniam in varias
partes distraxit, quae tres eodem hoc anno princi-
pes, Catharinam Brandenburgicam, Stephanum Bet-
lenium, Georgium Rakotzium, pluribus comitiis
magno cum animorum motu celebratis, vidit. In
Hungaricis interea comitiis, ad initium Maii Poso-
nii pacatus actis, conditi sunt hi 47. articuli. „ *I.*
„ Status et OO. suae maiestati — gratias agunt. —
„ *II.* De confiniis tam Hungariae, quam banalibus
„ Colapianis per commissarios perlustrandis. — *III.*
„ Ad reparationem confiniorum, gratuitorum la-
„ borum limitatio constituitur. *IV.* De praesidia-
„ riorum militum numero complendo. — *V.* Dica-
„ et contributio pro hoc dumtaxat anno. — *VI.*
„ Contributio tam pro custodibus S. coronae, quam
„ perficienda domus regnicolarum fabrica offertur.
„ — *VII.* De subsidio annonario. *VIII.* Pulueris
„ tormentarii cura. — *IX.* De monetae Hungaricae
„ — acceptatione. *X.* De mandatorum iuridico-
„ rum

(a) *Ibid. p. 334 369.*

„ rum et missilium emanatione. *XI.* Declaratur
 „ art. 69. anni 1618. — *XII.* Superabundantis
 „ mandati per iudices regni ordinarios extradatio.
 „ — *XIII.* Mandata declinatoria. — *XIV.* Ad re-
 „ purgationem aluei H. Rabae commissarii destinan-
 „ tur. *XV.* De tricēsimis. — *XVI.* Aggeres; —
 „ ad Budetin erecti, demoliendi. *XVII.* De im-
 „ munitate nobilium regni a solutione tricēsimarum.
 „ — *XVIII.* Perceptor Moraicus, in Auspitz col-
 „ locatus, antiqua sua iurisdictione fungatur. *XIX.*
 „ De pulsione boum. — *XX.* Decimorum exactio-
 „ nis et vecturae modus. *XXI.* De lib. reg. ac
 „ mont. ciuitatum libertatibus. — *XXII.* Pro re-
 „ ficatione metarum — modus decernitur. *XXIII.*
 „ De limitibus partium regni ad Segniam. —
 „ *XXIV.* Commissarii pro negotio Valachorum. —
 „ *XXV.* De banali auctoritate. — *XXVI.* De mo-
 „ do legationis — ratione redemptionis 13. oppi-
 „ dorum Scepus. — *XXVII.* De dominiis ad Au-
 „ striam possessis. — *XXVIII.* Montanae ciuitates
 „ iurisdictioni magistratus eorum ordinarii subsint.
 „ — *XXIX.* In aula suae maiestatis duo consiliarii
 „ Hungari continuo interteneantur. — *XXX.* Mo-
 „ dus nobilitationis. — *XXXI.* Bona, per caduci-
 „ tatem ad fiscum regium deuoluta, bene meritis
 „ personis conferenda. *XXXII.* Pro reuidendo fo-
 „ sato Iaurinensi et Comaromiensi commissarii de-
 „ putantur. — *XXXIII.* De negotio religionis.
 „ *XXXIV.* — Ratione complanationum inter epi-
 „ scopum et capitulum ecclesiae Iauriensis. —
 „ *XXXV.* Factum incinerationis castelli Restel. —
 „ *XXXVI.* De modo in legationum expeditionibus
 „ obseruando. *XXXVII.* Miles — in officio con-
 „ tinea-

„ tineatur. — *XXXVIII.* De negotio arcis Etsed.
 „ *XXXIX.* — De eductione vinorum. *XL.* Ob-
 „ seruatio art. 6. anni 1625. — *XLI.* De modo
 „ particularis et generalis insurrectionis. *XLII.* De
 „ caussis, iuxta art. 60. anni 1625. motis. —
 „ *XLIII.* De Cumanis et Philistaeis. — *XLIV.* Ca-
 „ pitanei praesidiorum ab exactioribus insolitis —
 „ abstineant. *XLV.* De celebratione iudiciorum
 „ octaualium. *XLVI.* De modo et ordine restitu-
 „ tionis bonorum, per defunctum qu. Gabrielem,
 „ princ. Trans. — occupatorum et inscriptorum.
 „ *XLVII.* In locum magn. qu. Stephani Dótzi, cu-
 „ stodis S. regni coronaee, substituitur magn. Petrus
 „ Forgáts. — (a)

CXCVI. Ferdinandus, his articulis 24. Maii
 confirmatis, capitulo Veszprimensi sub initium anni
 huius restituto, quasdam controuersias, inter Paz-
 manum ac Eszterhazium palatinum enatas, facile
 composuit. Pazmanus, concordia reducta, gemi-
 nam synodum, et primum quidem prouincialem
 vel potius nationalem, cui Colocensis quoque me-
 tropolita cum suis suffraganeis interfuit, 14. Aprilis;
 deinde dioecesanam 4. Octobris, vtramque Tirna-
 uiae, magno religionis emolumento, celebrauit.
 Dum Hungaria hos pacis fructus laeta carpebat;
 Transsiluania magnis animorum motibus fluctuabat.
 Catharinam quidem Brandenburgicam, Gabrielis Bet-
 lenii viduam, ex pacto principem venerabatur; ea
 tamen, Stephani Betlenii, defuncti germani, dolis
 circumuenta, principati renunciauit. Quia vero

Ste-

(a) *Hist. Cr. T.*, XXXI. p. 370-395.

Stephanus suffragiis suorum popularium diffidebat; teste Kazio, (a) Stephanum filium et Davidem Zolyonium, generum suum, Sáros-Patakum in Hungariam ad Georgium Rakotzium clam alegat: invitat in Transsiluaniam: spe certa dominatus cupiditatem hominis intendit. Interea — Transsiluani — Stephanum Betleniam principem renunciant. Quia tamen Rakotzius iter in Transsiluaniam cum magno comitatu prosequebatur; Betlenio metu belli principatum abdicante, uniuersa comitia eum principem acclamarunt. (b)

A. C. 1631. Ferd. 13. Ind. 14. P. 20. A.

CXCVII. His Transsiluaniae motibus auditis, Ferdinandus, veritus, ne malum illud in Hungariam quoque serperet, Eszterhazium palatinum ad limites obseruandos cum exercitu misit. Nondum ille Cassouia discesserat; quum praemissis ab eo milites ad Tokainum Rakotziani male multarunt. Quia vero, Rakotzio confirmato, nihil caussae fuit Eszterhazio, cur arma longius proferret, pacem cum eo consecit, pollicito, (c) quod numquam contra suam maiestatem augustamque domum Austriacum — arma — mouebit. Subiecta fide haec promissa fuisse, patet ex Ioanne Keményio, qui suas cum Francisci Kallai filia nuptias ideo dilatas fuisse iussu Rakotzii fatetur, vt praetextu visitandae suae sponsae cum protestantibus cis Cassouiam de bello gerendo, quod serius

(a) Hist. T. I. p. 268. (b) Hist. Cr. T. XXXI. p. 395
- 456. (c) Epist. ad amicum A. C. p. 37.

serius etupit, iam nunc nomine principis ageret. Licet autem etiam Gustauus Adolphus, Sueciae rex, Rakotzium per suum legatum Strasburgum ad foedus, contra caesarem sanciendum, invitauerit; domesticis tamen adhuc turbis ita distinebatur, ut Gustauo morem gerere nondum potuerit. Quum tot bellorum inuidia caesari potissimum haereret; ille, caussa bellorum in alios reiecta, prolixo scripto labem hanc abstersit. (a)

A. C. 1632. Ferd. 14. Ind. 15. P. II. A.

CXCVIII. Quum Sueciae rex non tantum aca-tholicos, sed etiam catholicos principes, ac inter illos etiam Galliae regem ac Bauariae Ducem, in societatem armorum pertraxisset; Ferdinandus, opem ab Vrbano VIII. sollicitatus, Pazmanum Romanum legatum misit. Hic, annos iam 63. natus, iter arduum 19. Febr. suscepit; nec ante 28. Martii, Romam ingredi potuit. Multis disceptationibus propter titulum *legati*, velut cardinali minus conuenientem, enatis, nihil diligentiae praetermisit, quo caesaris et dignitati, et necessitati consuleret. Acceptis a pontifice litteris, ad caesarem 29. Maii datus, 3. Iunii Buccari fuit, ac inualores bonorum ecclesiae Segniensis ab hac temeritate deterruit. Etsi vero non ea subsidia Roma Ferdinandus acceperit, quae sperauerat; diuina tamen ope fretus, hostes suos feliciter repressit, Gustauoque glande plumbea traecto, nobilem triumphum ietulit. Paullo post
etiam

(a) Hist. Cr. T. XXXI. p. 456 - 510.

etiam Fridericus Palatinus, belli huius fax, extintus est. Extincta quoque fuit in Hungaria seditio rusticorum, auctore Petro Tsászário suscitata, quo Castouiae quadrifariam secto, (a) ceteri, qui lenioribus mediis sanari non poterant, vel nafo, vel aribus mutilati, horrore poenae, quam circumferabant, alios ad obsequium reduxerunt. (b)

A. C. 1633. *Ferd. 15. Ind. I. P. 27. M.*

CXCIX. Ferdinandus, ne quid a tergo metendum relinqueret, quum vires in Suecos conuersurus erat, certam cum Rakotzio pacem conjecturus, Eperiesinum suos legatos destinauit. Sed Rakotzius, e fortuna Suecorum suspensus, moram ex mora traxit, nouasque tractatui iam concluso conditiones adiiciendo, negotium in mensem Septembrem produxit. Et erat Rakotzio tunc opus pace; quum plurimorum Transsilvaniae procerum odium in se prouocauit. Comitiis igitur Albae-Iuliae celebratis, sibi consulturus, miris artibus aliquorum ad sultanicum commendationem extorsit. Multum ad eam cum Rakotzio pacem confirmandam Pazmanus contulit, qui, negotiis a reditu suo cum Ferdinandō compositis, synodum prouincialem 29. Apr. Tiraniae rursus celebrauit, ac in ecclesiam Hungariae ritum vbiique Romanum induxit, Zagrabiensibus dumtaxat reluctantibus. (c)

A. C.

(a) Spangar Edit. Cassou. p. 5. (b) Hist. Cr. T. XXXL p. 511 - 561. (c) Ibid. p. 562 - 591.

A. C. 1634. Ferd. 16. Ind. 2. P. 16. A.

CC. Ut longius, quam voluisse, comitia, Hungarum indicta, Ferdinandus differret; effecit detecta Wallensteinii, summi copiarum ducis, perfidia, qui cum hostibus, spe consequendi regnum Bohemiae, colluserat. Postquam is in fuga caesus fuisset; suspectus illi Ferdinandus III. iam Hungariae rex, insignem de Suecis victoriam ad Nördlingam retulit. Caesar igitur, actis DEO gratiis, nihil habuit antiquius, quam ut impedita his turbis comitia Hungarum indiceret. Sopronium 30. Nouembris magno numero confluentibus, quibus de rebus agi potissimum vellet, 24. articulis proposuit. Propter dissidia religionum diu multum clamitatum; nihil tamen conclusum fuit. (a)

A. C. 1635. Ferd. 17. Ind. 3. P. 8. A.

CCI. Quamvis Nördlingana Victoria protestantium spem multum acciderit, non tamen eam penitus sustulit. Quum igitur instaurandis Suecorum armis religionem catholicam magis deprimendam, suam magis attollendam sperauerint; id ut in Hungaria quoque fieret, nondum quidem gladiis, linguis tamen pertinaciter egerunt. Quare licet die 2. Ianuarii post multas altercationes definitum fuerit, ut negotium religionis in aliud tempus differretur; postridie tamen de hoc negotio rursus acriter disputatum est. Querebantur scilicet acatholici, multa

(a) *Ibid. p. 598 - 628.*

multa sibi templa catholicos ademisse. Verius dicere poterant, multa sua templa catholicos, ab illis sibi per vim erepta, recepisse. Dolebat illis, Ballassios, Bathyanios, Erdödios, Forgatsios, Iakusitios, Turzones, Zrinios, catholicam fidem amplexos, iure patronatus vfos, templa, quae catholicis a maioribus suis, iure patronatus abusis, ademta fuerant, auitis possessoribus restituisse. Quum nullus altercationum finis esset; regni cancellarius, cum quibusdam optimatibus ad tabulam statuum prosectorius, palam contestatus est: *multo plura grauamina catholicos aduersus acatholicos habere; haec tamen, studio pacis seponere.* Quia re tandem impetratum est, ut et ipsi grauamina sua seponi paterentur. Sopitis igitur hisce dissensionibus, ab 8. Ianuarii grauamina regni compilari coeperunt, quae post longam exspectationem 24. Ianuarii Ferdinando sunt oblata. Hic, non diu cunctatus, ad 84. grauamina 30. Ianuarii responsum reddidit, statibusque non tam mandando, quam rogando nunciauit, ne propter affectam suam suaeque coniugis valetudinem diu detineretur. (a)

CCII. Ad articulos concinnandos deputati, magnatibus exclusis, considerunt vniuerse 94. in quos et optimates, et Ferdinandus ipse decreto IV. consensum suum praebuit, hoc ordine: (b) „ I. — „ Contributionis, in duos annos impositae, — „ modus. — II. Annonarium subsidium. — III. „ — Nonnisi ad 2. annos continuandum. IV. Contributionis pro conservatoribus et custodibus regni „ coronae. V. Expensarum, in vſus diuersarum

S. 2

„ com-

(a) *Ibid. p. 628. - 680.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 756.*

„ commissionum erogandarum, impositio. *VI.* Cir-
 „ ca reparationem arcis Posoniensis. *VII.* De re-
 „ stauratione — praesidii Ersek-Újváriensis. *VIII.*
 „ Portarum connumerationis modus. — *IX.* Pro-
 „ uentuum — perceptores ad rationem dandam ob-
 „ ligantur. *X.* Officiales et ministri militiae — *XI.*
 „ Contra excursiones facientes. — *XII.* Circa iudi-
 „ ces pedaneos. — *XIII.* Poena iudices pedaneos
 „ — indebite euocantis. *XIV.* Pro octaualium iu-
 „ dicatorum continuanda celebratione. — *XV.* —
 „ Quales caussae iure extraordinario reuidendae. —
 „ *XVI.* Articuli de violentiis. — *XVII.* — Bene-
 „ ficium noui iudicii. — *XVIII.* Leges et statuta
 „ condendi auctoritas penes regem et regnum est.
 „ — *XIX.* De modo compositionis differentiarum
 „ ratione limitum. — *XX.* — Ratione metarum
 „ intra eumdem comitatum. — *XXI.* Ne a liberis
 „ ciuitatibus — praeiudiciosa contra nobilitatem
 „ admittantur. — *XXII.* Praetensae immunitates ci-
 „ uitatum. — *XXIII.* De decimis praestandis. —
 „ *XXIV.* — Integras decimas praestandi — mo-
 „ dus. — *XXV.* De tricesimalium locorum offi-
 „ cialibus. *XXVI.* De poena anabaptistarum. —
 „ *XXVII.* Modus legationis ad portam Ottomani-
 „ cam. — *XXVIII.* De consiliariis Hungaricis in au-
 „ la suae maiestatis. — *XXIX.* Negotium religionis.
 „ *XXX.* Ut tricesimarum directio camerae Posoni-
 „ ensi subsit. — *XXXI.* — Praefecturae bellicae in
 „ Sclauonia. — *XXXII.* De banali auctoritate. —
 „ *XXXIII.* De negotiis Valachorum. — *XXXIV.*
 „ Circa militem Germanum in arce et ciuitate Va-
 „ rasdinensi. — *XXXV.* Bona Caproncensia. —
 „ *XXXVI.* — Praefecti confiniorum in Sclauonia.
 „ — *XXXVII.*

" — XXXVII. De insolentiis — per uskokos —
 " admissis. — XXXVIII. De indisciplinorum mi-
 " litum — licentia — XXXIX. — Officiales confi-
 " niarii legibus subesse debeant. XL. Subrepticia
 " Valachorum priuilegia cassantur. XLI. De mo-
 " lendino super A. Tsernat. — XLII. Praesidium
 " Berkiseuina reaedificandum. XLIII. De emtio-
 " ne et pulsu boum. — XLIV. Ut damnum, —
 " subditis comitum à Zrinio illatum, restituatur.
 " XLV. De coercenda Deuetseriensium — petulan-
 " tia. XLVI. Ut ecclesiastici et nobiles — a con-
 " descensionibus militum liberi sint. XLVII. Con-
 " finiarii a condescensionibus in pagos abstineant.
 " XLVIII. De exsequutionibus iudicariis in confi-
 " niis non impediendis. XLIX. Attestari recusan-
 " tum in confiniis poena. L. Ne confiniorum
 " capitanei — nobiles personas captiuare praesu-
 " mant. LI. De receptione colonorum per confi-
 " niorum capitaneos. LII. De repetitione — co-
 " lonorum. LIII. De liberis regiisque ciuitatibus.
 " — LIV. Ad rectificationem — metarum —
 " commissarii nominantur; circa Poloniam. LV.
 " — circa Morauiam; LVI. — circa Silesiam;
 " LVII. — circa Austriam; LVIII. — circa Sti-
 " riam. LIX. — De militis extranei eductione. —
 " — LX. — Ratione dominiorum, ad Austriam
 " possessorum. — LXI. Ratione decimarum et
 " quartarum. — LXII. Ne capitanei confiniorum,
 " pensiones insolitas exigant. LXIII. Pro reuisio-
 " ne fossati laur. et Comar. commissarii nominan-
 " tur. LXIV. Similiter pro reuisione expurgatio-
 " nis aluei Rabae. — LXV. Sententiae — exseque-
 " tioni mandandae. LXVI. Caussae, contra sensum

- „ idoneum amnistiae motae. — *LXVII.* De legatione, ratione — 13. oppidorum Scepus. — *LXVIII.* Circa oppida haidonicalia. *LXIX.* Circa cusionem minoris Hungaricae monetae. — *LXX.* De immunitatibus regnicolarum a vestigialium pensionibus. — *LXXI.* De nobilibus — a portorii solutione liberis habendis. *LXXII.* — Pro reuidendis et abolendis teloniis siccis. — *LXXIII.* Pro reuisione — siccorum teloniorum — in partibus Sclauoniae. — *LXXIV.* De fugitiuis nobilibus, in praesidio Leuensi degentibus. *LXXV.* Nobiles in confiniis. — *LXXVI.* Circa nobilium vineas in promontorio Szatmarien. — *LXXVII.* De satisfactione episcopo et capitulo Iaur. — praestanda. *LXXVIII.* — De grauaminibus comitatus et ciuitatis Comaromien. — *LXXIX.* Poena non, aut tardius fese — ad comitia — sistentium. — *LXXX.* Ob interemtum Stephanum Benyei vt de Rakercspurgensibus iustitia administretur. — *LXXXI.* Ratione contentationis familiae Källai. — *LXXXII.* De — satisfactione familiae Sibrik. — *LXXXIII.* De sicariis, Melchiore et Nicolao — Baranyai castigandis. — *LXXXIV.* Litterae super procuratoria constitutione principi Transsilu. — *LXXXV.* Capitulum eccl. Vespr. — exsequotionibus — perfungi posse statuitur. *LXXXVI.* Vice-comes comit. Trenchin. — ceterique iudices — absoluuntur. — *LXXXVII.* Milites Germani, custodiae coronae exhibiti, regno et coronae iuramento adstringendi. — *LXXXVIII.* Modus particularis et generalis insurrectionis constituitur. *LXXXIX.* Poena violationis sedis. — *XC.* — De conditionibus, in litte.

„ litteris impignoraticiis, expressis. *XCI.* De abolitione art. 60. anni 1625. — *XCII.* — Limitatio gratuitorum laborum. — *XCIII.* DD. Adams de Waldstein et Ioan. Iacobus Kis in Hungaros recipiuntur. — *XCIV.* De diaetae, tertio quovis anno indicande, celebratione. “ (a)

CCIII. Solutis regni comitiis, Pazmanus, bono publico natus, et si iam multa constituerit, ad diuinam gloriam patriaeque felicitatem altius prouehendam vtilissima; nondum tamen sibi satisfecisse visus, ut summum religionis publicaeque felicitatis praesidium erigeret; scientiarum omnium vniuersitatem, qua Hungariae regnum tamdiu caruit, hoc anno 12. Maii Tirnauiae constituit. Quis non miretur, tanta Pazmanum agere potuisse difficilimis Hungariae temporibus; bellis ciuilibus idemtidem erumpentibus; heterodoxis in ecclesiastica bona toties saeuientibus? Tabulis fundationis, Posonii 12. Maii signatis, 100. millia florenorum vniuersitati sub hac inter ceteras conditione transcripsit, ut *extra dioecesim Strigonensem non extrabatur.* Hanc sapientissimi cardinalis voluntatem etiam Ferdinandus imp. eodem anno 18. Octobris ratam habuit, cui iam antea Pazmanus solidis rationibus ius patronatus asseruit, (b)

A. C. 1636. Ferd. 18. Ind. 4. P. 23. M.

CCIV. Magnum istud patriae columen laetos vniuersitatis, a se conditae, fructus mox anno
hoc

S 4

(a) *Hist. Cr. T. XXXI.* p. 680 - 733. (b) *Ibid. p. 733 - 755.*

hoc vidit, quo numerus academicorum, vt Kazius perhibet, (a) *intra millesimum et nongentesimum constituit*. *Numero par aſacritas et discendi ardor, quem eminentissimus fundator egregie ventilauit; quum et sacram purpuram scholasticis pulueribus ſaepius intulit, et partes aduersarii — ut raro exemplo, ita grato omnibus ſpectaculo fuit inuenit*. Quum eamdem societatem hoc anno Szatmarinum inferre conſtituiffet; Ferdinandus, his eiusdem studiis, in Hungariae bonum intentis, mirifice delectatus, Petro Miliethio, Szatmarensi praefecto, negotium socios eodem introducendi dedit, ac sub exitum huius anni, familiaribus litteris ad eum datis, Ferdinandum III.

22. Decembris electum fuiffe Rom. regem, significauit. Dum Hungaria tam dulci pacis otio fruebatur; Transſiluania motibus intestinis itērum turbabatur. Stephanus enim Betlenius, a Rakotzio multis iniuriis affectus, Turcarum opem implorauit ac impeſtravit. Sed, auxiliis Turcicis primum ad Szalon-tam, tum ad Pankotam vicit, pax ita coaluit, vt Betlenius in integrum restitueretur. (b)

A. C. 1637. Ferd. 18. Ind. 5. P. 12. A.

CCV. Ferdinandus, e comitiis Ratisbonensibus 8. Februarii Viennam reuersus, vt Kazius scribit, (c) *morbum, quo in alterum iam annum implicitus tenebatur, — itinerum molestiis exasperauit. — XVI. kal. Martii, termino suo iam propior, — post prolixas ex uſu quotidiano preces, corpus quiete tradi-*

(a) *Hift. Vniu. Tivu. p. 92;* (b) *Hift. Cr. T. XXXI. p. 755. - 796.* (c) *Hift. Lib. IV. p. 316.*

tradidit. — Discusso somno, — augustae coniugi longam salutem dixit, affirmans : „ diem illum sibi supremum illuxisse. “ Postea remotis arbitris, — de erratis ritu catholico confessus, humanas — labes ex anima detergit. — Extremis mysteriis admirabili pietate procuratus, viam vniuersae carnis, anno aetatis 59. — regni Hung. 19. — ingressus est. Quia Graecii natus est 9. Iulii 1578. aetatis annum 59. mensibus 7. diebus totidem inchoauit. Quia vero regnare coepit 20. Mart. 1619. annum regni 18. nondum expleuit, 33. diebus, ut annum 19. inchoaret, desideratis. Porro Ferdinandus II. pietatis veraeque religionis studio nulli secundus, utramque fortunam laeplius expertus; sed in utraque semper immotus, absolutum magni sanctique principis exemplar, tantarum virtutum fundamenta iecit Ingolstadii, quo Caroli patris voluntate traductus, publicas scholas adiuit. Regias eius virtutes Lamormainus, eius conscientiae moderator, integro libro complexus, ait, hanc omnium vocem fuisse, quum mortuum audiuisserent: (a) „ Occubuisse caesarem, „ cui parem sanctimonia, pietate, integritate, cle- „ mentia, superior vlla aetas non vidit. “ — Ne ipse quidem acatholici dissensere, quorum unus e sug- gestu ad populum pronunciauit: „ aut nullum e ca- „ tholicis in caelum admitti, aut Ferdinandum caelo receptum esse. “ De his ille dicere solitus erat: „ Errant acatholici, qui me sibi infensum pu- „ tant, haeresim inhibendo: non odi illos; sed a- „ mo: nisi amarem; omni solutus cura, finerem eos

(a) *Virtut. Ferd.* p. 167.

„ eos errare: testis est mihi DEVS, sic illos a me
 „ diligi, vt meo etiam capite illorum saluti con-
 „ sultum velim. “ Hac in acatholicos caritate fa-
 ctum est, *vt nonnulli absque temeritate se affirmare*
posse existimarent: “ Ferdinandi zelo ac opera centies
 „ centena millia hominum ad ecclesiae catholicae
 „ gremium et caulas esse reuocata. „ Et Stiriam
 quidem Carinthiam, Carniolam penitus expurgavit:
ex Bohemia regno et Morauiā et ex utraque Austria
acatholicos praedicatores omnes dimisit, catholicosque
suffecit: — in Hungaria ac Silesia ea reparandae ca-
tholicae fidei iecit fundamenta, quibus strenue Ferdi-
nandus III. paternae aenulus pietatis, superaedifi-
cavit. (a)

CCVI. In Hungaria strenuos apostolicorum con-
 natuum suorum adiutores habuit, metropolitam Stri-
 goniensem Petrum Pazmanum; Cologensem Valentini-
 num Lépes 1619. Ioannem Telegdi 1624. Ex epi-
 scopis Agriensem Ioannem Erdödi 1616. Ioannem
 Piber 1625. Emericum Lósi 1633. Bosnensem Tho-
 mām Balásh 1613. Stephanum Sennyei 1621. Ioan-
 nem Posgai 1623. Ioannem Tomco Marnauichiūm
 1631. Laurinensem Valentimum Lépes 1619. Nico-
 laum Dallos 1624. Stephanum Sennyei 1630. Georgium
 Draskovich 1635. Nitriensem Ioannem Teleg-
 di 1619. Quinquecclesiensem Nicolaum Dallos 1619.
 Thomam Balásh 1622. Paullum Dávid 1625. Georgium
 Draskovich iun. 1628. Benedictum Vinkovich
 1631. Sirmiensem, post Ladislauum Majthini, Gre-
 gorium Nagyfalvi 1624. Georgium Jakusich 1635.
 Transsiluanensem Stephanum Szent-Andrási, dictum
 Tfī.

(a) Hist. Cr. T. XXXI. p. 796 - 818.

Tsikium, seu de Tsikmádéfalva 1619. Ladislaus Hoszszútóti 1631. Stephanum Simandi 1634. *Tsanadiensem*, post Mathiam Herovich, Emericum Lósi 1623. Nicolaum Dallos 1624. Georgium Dubovszki 1625. *Vaciensem*, post Paullum Almási, Thomam Balásfi 1621. Nicolaum Dallos 1622. Stephanum Sennyei 1623. Paullum Dauid 1628. Georgium Draskouich 1630. Gregorium Nagyfalvi 1636. *Varadiensem* Ioannem Piber 1619. Emericum Lósi 1625. Ladislaus Hoszszútóti 1635. *Vesprimiensem*, post Franciscum Ergelium, Stephanum Sennyei 1628. Stephanum Szent-Andrási 1629. Paullum Dávid 1630. Georgium Lippai 1635. *Zagrabiensem*, post Petrum Domitrovich, Franciscum Ergelium 1628. Sub optimo hoc principe *palatini* munus geslit primum Sigismundus Forgách ab anno 1618. deinde Stanislaus Turzó 1622. Demum Nicolaus Eszterházi 1625. Idem antea *iudicis curiae* honorem obtinuit ab anno 1622. quem praecessit Georgius Drueth 1619. sequebatur Melchior Alaghi 1625. Paullus Rákótzi 1632. Ioannes Drueth 1636. Illyrici *banus* iam ab anno 1616. fuit Nicolaus de Frangepan; sed Ferdinandus, a quibusdam Croatis interpellatus, in comitiis Soproniensibus magistratum eidem abrogavit, ac in eius locum suffecit Georgium Zrinium 1622. Isto praematura morte sublato, fortissimae genti praefesse iussus est Sigismundus Erdödi de Monyorókerék 1627. Ferdinandus II. multis certaminibus exercitus, pluribusque victoriis illustratus, symbolum hoc habuit: *Legitime certantibus*.

§. VI.

§. VI.

FERDINANDVS III. REX XLIII.

*Coepit A. C. 1637. desit A. C. 1657.**A. C. 1637. Ferd. 1. Ind. 5. P. 12. A.*

CCVII. Ferdinandus III. viuente patre Ferdinandō II. Sopronii coronatus anno 1625. quum ple-
no iure post eius obitum regnum administrare coe-
pit, annum aetatis agebat 29. Petro Pazmano 19.
Martii defuncto, mox et Emericum Losium metro-
politam Strigonensem renunciauit, et praepositu-
ram Turotziensem, quam eatenus pro societate Paz-
manus administrauerat, auitis possessoribus restituit,
et comitia Posonium in 21. Septembris indixit. Haec,
enatis de religione dissensionibus, adeo turbulentia
fuerunt, vt Eszterhazius abdicare se palatini mune-
re voluerit. (a) *Mitigato tandem animo, ad reip.*
curas conuersus, salubria cum ordinibus consilia ad
exitum perduxit. Conditum igitur hic est decretum
I. quod 73. articulis constat. (b)

A. C. 1638. Ferd. 2. Ind 6. P. 4. A.

CCVIII. Comitiis vltra 6. menses propter per-
tinacia dissidia productis, articuli hoc dumtaxat an-
no poterant absolui confirmarique hoc ordine: „ I.
„ Diplo-

(a) *Kazi Hist. Hung. L. V. p. 4. 17.* (e) *Corp. Iur. H. T.*
I. p. 776.

" Diploma super conditionibus, per suam M. Statibus et OO. tempore felicis inaugurationis et coronationis suae concessum, diaetae constitutionibus inseritur. *II.* Differentiae — ratione iudiciorum — complanatio ad futuram diaetam differtur. *III.* Super legatione sollempni ad portam Ottomanicam. — *IV.* — Poena in — pacis, cum Turca habitae violatores. — *V.* Restantiae contributionum. — Contributionis ad sequentes 2. annos impositio. — *VI.* Exactio medietatis tricesimalis. — *VII.* — Tricesimatores salario consueto contenti sint. *VIII.* Restantiae pecuniariae contributionis pro conseruatoribus et custodibus coronae. — *IX.* Honorarium pro sua M. ser. imperatrice. — *X.* Ut rations a perceptoribus — exigantur, D. palatinus procuraturus est. *XI.* De gratuitis laboribus ad confiniorum reparationem. — *XII.* De reaedificanda et munienda arce Diós-Győr. *XIII.* De expurgatione fl. Rabae. — *XIV.* Super praesidii Berkiseuina reaedificatione. — *XV.* De modo generalis et particularis insurrectionis. *XVI.* Auctoritas cancellariae Hungaricae — conseruanda. *XVII.* Praefecture militares — idoneis indigenis conferendae. *XVIII.* Pariter etiam officiorum — regni Sclauoniae collationis conditiones obseruandae. — *XIX.* Capitanei locorum legibus regni subsint. — *XX.* — Controversia inter capitulares et inhabitatores Iaurinenses. — *XXI.* Capitaneus Kis-Comarom. fundos — Nadasdianae, eadem inuita, non usurpet. — *XXII.* De militum Caproncensium — temeritate coercenda. — *XXIII.* Constitutiones circa celebrationem iudiciorum „ octa-

„ octaualium — obseruandae. *XXIV.* — Super
 „ bonis ad tiscum per caducitatem deuoluendis. —
 „ *XXV.* De iure — familiae Turzonianaem feminei
 „ sexus. — *XXVI.* Nobiles, portiones ex bonis
 „ Etsed possidentes, — absoluuntur. — *XXVII.*
 „ — Declaratio de articulis, super violentiis editis.
 „ *XXVIII.* — Depositarii, qui deposita restituere
 „ nollent, qualiter conueniendi? — *XXIX.* Super
 „ bonis ad valorem 600. florenorum. — *XXX.*
 „ Protectionales litterae. — *XXXI.* Lites forenses.
 „ — *XXXII.* Super palatini et banali auctoritate.
 „ — *XXXIII.* — — Honores supremorum comi-
 tum minorenibus non conferendi. *XXXIV.* De
 „ subsidiis pro confiniis Hungariae. — *XXXV.* —
 „ Priuilegia liberarum ciuitatum — obseruanda. —
 „ *XXXVI.* Capitulo Strigoniensi indultum coemen-
 di domos — in ciuitate Tirnauensi. — *XXXVII.*
 „ Ad metarum reambulationem — commissio de-
 cernitur. *XXXVIII.* Commissio super bonis, ad
 „ Austriae possessis. — *XXXIX.* Legatio in Polo-
 niam ratione arcis Lublyo. — *XL.* Ut commis-
 siones diuersae commodius in effectum deducan-
 tur; D. palatinus de requisitis apud suam M.
 prouideat. *XLI.* Controuersia — circa metas
 „ Hungariae et Transsiluaniae — decidenda. *XLII.*
 „ Commissio — ratione finium et terminorum ad
 „ mare Adriaticum. — *XLIII.* Qualiter contra mi-
 lites, vel etiam dominorum seruos, in pagis
 „ condescendentes et miserae plebi iniurias inferen-
 tes, procedendum? *XLIV.* Ecclesiastici et no-
 biles, in confiniis domos habentes, non aggra-
 uandi. — *XLV.* — Confiniorum praesidiarii —
 „ iurisdictioni locorum capitanei subsint. — *XLVI.*
 „ Arti-

„ Articuli, super militis extranei eductione con-
 „ stituti, confirmantur. *XLVII.* Abusus circa con-
 „ numerationem portarum corrigendi. — *XLVIII.*
 „ *Bona S. coronae* — oneribus regni — subsint.
 „ — *XLIX.* Regnicolae vniuersi de allodialibus fru-
 „ ctibus, quos quaestus gratia educerent, tricesi-
 „ mam soluere debent. *L.* De tricesimarum dire-
 „ ctione. — *LI.* Commissio de restitutione Vala-
 „ chorum. — *LII.* Pro querelarum — in partibus
 „ Sclauoniae — reuisione — commissarii nominan-
 „ tur. *LIII.* Valachorum — absque scitu bani —
 „ per capitaneos — inductio non concedenda.
 „ *LIV.* Pulsio boum — non impedienda. *LV.*
 „ Ne propter inexsoluta debita liquida, regnicolae
 „ cum vicinis — ad arrestationes venire cogantur.
 „ — *LVII.* Ut domum Viennensem heredibus qu.
 „ Georgii Turzo — sua M. restitui facere dignetur.
 „ *LVII.* Modus restitutionis decimarum ecclesiae
 „ Iaurin. — *LVIII.* — De siccorum teloniorum
 „ abolitione. — *LIX.* Fugitiui nobiles — in con-
 „ finiis a solutione decimarum exempti. *LX.* Inqui-
 „ sitionis in publicos malefactores modus. — *LXI.*
 „ Sententia pro Honorio Lud. a Rottal — exsequu-
 „ tioni mandanda. *LXII.* Ratione bonorum Mar-
 „ tonyos — controuersia iure extraordinario reui-
 „ denda. *LXIII.* Oppida S. Georgii et Bazin — ad
 „ diaetam vocanda. *LXIV.* De familiae Kallaianae
 „ contentatione. *LXV.* De vasorum cupreorum
 „ pro v̄sibus domesticis coemtione. — *LXVI.* De
 „ salis nitri puluerisque tormentarii eductione. —
 „ *LXVII.* — De Cumanis, Philistaeis eorumque
 „ iuribus. — *LXVIII.* Procuratoriis litteris — in
 „ tractu arcis Tokaj — locus dandus. *LXIX.* Pon-
 „ ,,, tium

„ tium Comaromiensium reparatio. — *LXX.* Ad-
 „ ditamentum limitationis gratuitorum laborum. —
 „ *LXXI.* Super rectificatione redditarum rationum
 „ perceptoratus sui tam magn. Leonardus Amade,
 „ quam etiam egr. Caspar Tasi absoluti. — *LXXII.*
 „ Articuli constitutionum regni praeteritarum diae-
 „ tarum, — ineffectuati, — obseruari demanden-
 „ tur. *LXXIII.* DD. Franc. Christophorus Keven-
 „ hiller; — filii qu. Ioannis Christ. C. a Puchaimb,
 „ Gerhardus a Questenberg, Gabriel Horetzki et
 „ Sigismundus a Weltz in Hungaros recipiuntur. *“*
Posonii 26. Martii 1638. Sacra quoque comitia
 fuerant ab archiepiscopo Losio Tirnauiae hoc anno
 13. Iunii celebrata, multaque pro bono catholicae
 religionis utiliter sancita. (a)

A. C. 1639. Ferd. 3. Ind. 7. P. 24. A.

CCIX. Quum armis adhuc Germania perstreperet; Hungaria quidem alma pace perfruebatur; non tamen deerant ex heterodoxis, teste Spangario, (b) qui Rakotzium ad arma contra caesarem corripienda hortarentur. Sed quia nondum ea res illi matura videbatur; adhuc Hungariæ licuit esse quietae. Renouata tamen fuit vetus et odiosa quaestio de iure patronatus regum Hungariae. Sed antistitibus respondentibus: *Hungaricam ecclesiam, quemadmodum nata est, ita senescere oportere;* Ferdinandus retinuit et exercuit ius patronatus, Thomam Marnauitium Bosnensem episcopum renunciando. (c)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 3 - 159.* (b) *Edir. Caff. p. 8.*

(c) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 159 - 162.*

A. C. 1640. Ferd. 4. Ind. 8. P. 8. A.

CCX. Postquam Ferdinandus Adamum et Ioan. Sigismundum Forgasium, recensitis grandibus hu- ius stirpis in patriam meritis, in numerum perpe- tuorum comitum 12. Maii retulisset; ingenti laeti- tia sequenti mense cumulatus est, in lucem edito 9. Iunii Leopoldo filio, Turcis magna vulnera da- turo, Budamque felicibus auspiciis recuperaturo. Ne quid autem Illyricum a Turcis, ne quidem pacis tempore quietis, detrimenti pateretur; nouum illi banum, Ioannem Draskouitsium, praefecit, qui Turcarum excursiones feliciter plerumque repressit. Nec enim mutuis id genus damnis, si tormentis res non ageretur, pax violari putabatur. Quia ve- ro periculum erat, ne nouus sultanus, hisce dimi- cationibus irritatus, bellum Ferdinandō, rebus in Germania nondum compositis, inferret; legatione videbatur excolendus et conciliandus. Erat is Ibra- himus, princeps insignis socordiae foedarumque vo- luptatum mancipium, frater Amuratis IV. qui 32. annos natus, quum intemperantius Veneri Baccho- que litasset, ex crapula hoc anno, 8. Febr. nullo herede relicto, periit. Ferdinandus, acceptis a no- uo sultano litteris, quum pacis in Germaniam redu- cendae consilia Ratisbonae necquicquam agitasset, ad fouendam cum Turcis amicitiam, Andream Ez- dintzium, nouam Ibrahimo dignitatem gratulatu- rum, Constantinopolim 21. Dec. misit. Quae res effecit, ut frustra Rakotzius ad arma contra caesa- rem sumenda Turcas commouere conatus fuerit. (a)

(a) *Ibid. p. 166 - 188.*

A. C. 1641. Ferd. 5. Ind. 9. P. 31. M.

CCXI. Hic Rakotzius, a catholicis Transsiluanis rogatus, ut episcopo catholico potestas vitam curionum indagandi concederetur, quod ne quidem Valachis, hominibus infimis, negabatur; aegre tandem concessit, ut Stephanus Salinus, ord. S. Francisci, vicaria potestate sacris moderaretur. *In Hungaria,* teste Kazio, (a) *barbare Turcarum ditioni subiecta,* res religionis non minus erant affectae. — *Vt Christiani,* a fato Amuratis, testi, salui, incolumes essent; — *surdas ad preces aures auri argenteique sonitu excitare necesse habuerunt.* Ceterum minus mira videri potuerunt illa Turcas inter et Christianos dissidia, quam inter senatum Tirnauensem et collocatum ibi collegium tam metropolitanum, quam academicum, quibus tamen incrementa sua ciuitas illa potissimum debuit. Ferdinandus, dissentientes animos ad concordiam reducturus, Georgium Dragouitsium cum quibusdam aliis Tirnauiam misit. (b)

A. C. 1642. Ferd. 6. Ind. 10. P. 20. A.

CCXII. Postquam cognitores caussae nonis Februarii Tirnauiae conuenissent, et nihil a contumacia senatus impetrare potuissent; Eszterhazius palatinus, seuerius rem aggressus, certas concordias leges praescripsit. His tamen illi legibus subscribe-

re

(a) *Libr. V. p. 34 - 43.* (b) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 190.*

re noluerunt; nec satis ornementum illud ac emolumen-
tum, quod in ciues ex tanto scientiarum em-
porio redundabat, aestimare nouerunt. Felicior
Ferdinandus in concordia cum Turcis instauranda
fuit, quam in annos 20. mense Martio composuit.
(a) Sed infelix in bello Suecico, cladem in Silesia
primum a Dortensohnio, tum ad Lipsiam die 23.
mensis Octobris ingentem accepit. Quae causa
fuit comitia, Posonium coacta, dissoluendi. (b)

A. C. 1643. Ferd. 7. Ind. II. P. 5. A.

CCXIII. Georgius iunior Rakorzius, a Transil-
uanis anno superiore 16. Febr. princeps designatus,
hoc anno sollemnes cum Sophia Bathori nuptias 3.
Febr. celebrauit, ex eaque Franciscum I. anno le-
quente suslulit. Eius pater, Georgius senior, tae-
dis nuptialibus ad ciuale bellum accensus, occulta
cum Gallis, Suecis, Turcis consilia per legatos agi-
tabat. Datis tamen ad Elzterhazium palatinum litteris,
multa contra caesarem questus et commen-
tus, non obscure sua de bello consilia prodiit.
Certe iam 26. Apr. cum Gallis et Suecis armorum
societatem pepigit; (c) et benevolentiam aulae
Turcicae captaturus, crebris eam litteris de hosti-
um successu certiores reddidit. Qua re barbaros
ita sibi conciliauit, vt ab illis non tantum potesta-
tem bellum in caesarem mouendi, sed etiam auxi-
liares copias acceperit. (d)

T 2

A. C.

(a) *Ap. Dumont. T. VI. P. I. p. 245.* (b) *Hist. Cr. T. XXXII.*
p. 203 - 225. (c) *Ap. Dumont. T. VI. P. I. p. 273.* (d)
Hist. Cr. T. XXXII. p. 227 - 250.

A. C. 1644. *Ferd. 8. Ind. 12. P. 27. M.*

CCXIV. Rakotzius, rebus ita comparatis, veluti suos in Hungaria fundos visurus, sub exitum anni prioris, mense Decembri Patakinum se contulit, ac a Cassouiensibus inuitatus, seditionem per animos hominum diffudit. Ferdinandus, de gliscientibus his motibus certior redditus, litteris per vniuersum regnum circum missis, Hungaros a Rakotzii societate 22. Febr. dehortatus est. (a) Sed ambitiosus ille Hungariae Sylla, seditioso libello per Hungariam disseminato, libertatem armis suis obtinebat, in quam tamen plurimum ipse peccauerat. Iisdem enim litteris, quibus libertatem tantopere crepabat, liberae nationi necessitatem belli gerendi, licet illud indicendi potestate destitutus, imposuit, et tam seuere Hungaros, in quos nullum ius habebat, ad arma sumenda coegit, ut illis, qui, pacis studio, desertis fundis focusque suis, extra fines regni vellent exire, in fundis detrimenta comminatus fuerit. (b) Tam Kemenyius, illi fidissimus, quam Betlenius, scriptor itidem synchronous queruntur, a Rakotzio libertatem Transsiluanorum oppressam fuisse; praeclarus tamen iste libertatis vindex, Hungaris studium libertatis ostentabat, et hoc fucō multos illaqueabat. Georgio Lippaio, Strigon. (c) archiepiscopo, interceptae Sueici foederis tabulae, quibus Rakotzius Posonium et Tirnauiam, urbem utramque archicopiorum Strigon. sedem, Sueco depactus est,

(a) *Ap. Kaz. Libr. VI. p. 143.* (b) *Ibid. p. 75.* (c) *Ibid. p. 79.*

est, magnum et acerbum dolorem commouerunt. Rakotzius autem Turcis, si 7. prouincias obtinuerit; 20. millia tallerorum; 40. millia pro 13. addixit, ac praeter Turcas, mille Tartaros petiit. Vel vnum hoc, si cetera deessent argumenta, Rakotzii ferocem ac barbarum in patriam animum luculente prodit: qui, quo securius ambitioni suae litaret, nihil pensi habuit, in decumanas ruinas Hungariam rursus agere; nondum abstersis belli superioris tristibus vestigiis, in afflictam iterum desaevit; nouum, cicatricibus nondum obductis, vulnus addere. (a)

CGXV. Ex his apparet, Rákotzium et libertatem, quam oppressit, et caritatem patriae, quam maxime laesit, armis suis perperam obtendisse. Huic igitur hosti patriae facilius caesar occursum, Danum in Suecos concitauit, vt, his ad sua tuenda retractis, vires, in Suecos comparatas, in Rakotzianos conuertere posset. Res e voto cessit. Nam Puchheimius, a caesare Germanicis copiis datus, in eas angustias Rakotzium adegit, vt Szetsenio Rima-Szombatinum, inde Rima-Szetsium se recepit, nec vsquam ad ineundum certamen cogi potuerit. Caesarei, Szendrouia potiti, Cassouiam necquicquam oppugnarunt, quos subinde Kemenyius, copiis a Rakotzio praefectus, insequebatur. Eosdem assequutus Baimotzii, factis quibusdam velitationibus, audit arcem Muranyiam a Maria Szeftia Francisco Veselenyio proditam esse. Veritus igitur, ne hinc ab auxiliaribus Polonis, illinc a caesarianis ac Veselenianis concluderetur, beneficio te-

T 3

nebra-

(a) Hist. Cr. T. XXXII. p. 250 - 280.

nebrarum usus, se subduxit, castraque sua per Tapolsán, Gimes, Levam, Báth, Fülekinum promouit, inde Tokainum ad Rakotzium iuit. (a)

A. C. 1645. Ferd. 9. Ind. 13. P. 16. A.

CCXVI. Militibus in hiberna distributis Rakotzius Bakosium praefecit; ipse vero Munkatsini cum António de Croissy, legato Galliae regis, de neruo belli transegit, pro quo Gallus et Suecus anno primo belli 300. sequentibus 200. imperialium milia promisit; sed Kemenyius queritur, haec promissa numquam expleta fuisse, neque Gallum plus, quam 20. millia, serius dependisse: laudat vero hanc foederi conditionem adiectam, vt, si Turca Rakotzium a bello prosequendo desistere iuberet; saluo foedere, cum Ferdinando pacisci liceret. Rakotzius tamen, vanis foederatorum promissis delusus, licet a Turcis admonitus, vt contentus 7. comitatibus, quos Betlenius possederat, Sueicum foedus dissueret, Fülekinum expugnauit, ac oppidum, arce salua, diripuit; at iterum iterumque per chauszios cessare iussus, iis delusis, cum Duglassio, Suecorum duce, qui cum Bakosio Basinum, Mororam, S. Georgium, Tirnauiam eraferat, se conjunxit, ac Posonium obsidione lenta clausit. Quum igitur metus esset, ne sacram coronam in suam potestatem redigeret; eam palatinus Iaurinum deportauit. Quum Rakotzius, obsidione soluta, copias suas ad Morauiam fl. promouisset; e Transsiluania nun-

(a) *Ibid. p. 280 - 303.*

nuncium accepit, bellum a Turcis denunciatum esse, nisi cum exercitu reuerteretur. Hoc nuncio vehementer perturbatus, auxiliis ad obsidem Brunam Dertensohnio missis, cum Ferdinando pacem, opera Ioannis Tóbölii, conclusit, exercitumque Keményio dissoluendum commisit. (a)

CCXVII. Grauia quidem erant Rakotzii postulata; Ferdinandus tamen, bello Suecico pressus, post confirmatum liberum religionis exercitum, ea quoque, quae Rakotzius ad locupletandam stirpem suam petierat, concessit: nimiriun, ut compendio Kazius exhibet, (b) *Rakotzium septem in Hungaria superiore comitatuum, arcis Tokaj, oppidi Tarcal, arcis Regétz, ad haec Szatmarini, Etsedini, Nagybányae, Felsöbányae dominum et heredem cum perpetuo iure scripsit.* Insatiabilem hanc Rakotzii cupiditatēm stirpem suam locupletandi Keményius quoque merito fugillat. Et Rakotzius quidem promisit omnibus confoederationibus cum Gallis et Suecis — statim et defacto se renunciaturum; id tamen illum sublesta fide pollicitum fuisse, certo sunt argumento clamculariae foederum cum Gallis et Suecis innouationes, quarum tabulas Dumontius exhibet. (c) In his ille promittit, consensu Turcarum impetrato, bellum contra domum Austriacam, intra spatiū trium mensū, se restauraturum. (d)

T 4

A. C.

(a) Ibid. p. 304 - 328. (b) Hist. Univ. Tira. p. 105. (c)

Cores universel diplomatique T. V. P. I. p. 333. (d)
Hist. Cr. T. XXXII. p. 328 - 362.

A. C. 1646. *Ferd. 10. Ind. 14. P. I. A.*

CCXVIII. Quum Rakotzius in Fogaras occulatas cum legato Gallico pactiones inibat; Ferdinandus, Lincii commoratus, augustam coniugem suam, M. Annam, partus doloribus exsinctam, III. idus Maias amisit; qua tumulata, Ferdinandum filium Pragae coronandum nonis Augusti curauit. His igitur curis distractus, ad comitia primum in kal. Maii, tum in 24. Aug. Posonium indicta, nonnisi 11. Septembbris descendere potuit. Eszterhazio palatino, patriae religionisque catholicae studiosissimo, 11. Septembbris anno superiore defuncto, successorem dandum, antequam alia tractarentur, nonnulli volebant. Alii tamen euicerunt, prius regias propositiones audiendas esse. (a) His 22. Sept. perlectis, 25. Ioannes Draskouichius, antea Croatiae banus 120. suffragiis palatinus est electus. Diebus postea sequentibus acriter inter catholicos et aca-tholicos disputatum est. Horum querimoniis et criminationibus solidum illi 5. Nouembbris responsum reddiderunt. (b) Protestantes grauaminibus suis exaggeratis, calamitatum patriae caussam a bellis ciuilibus repetierunt, seu, quod idem est, a seipsis, qui nouum euangelium armis, et quidem etiam Turcicis, propagandum esse censuerunt. Ad illos tandem, de grauibus iniuriis questos, quum ipsi grauiores aliis intulissent, Ferdinandus catholicorum vindicias 5. Decembbris transmisit. (c) Sed illi soli-

(a) *Append. Hist. Diplom. p. 9.* (b) *Ibid. p. 14.* (c) *Ibid.*
p. 29.

solidissima catholicorum argumenta , quibus nempe dissoluendis se non esse pares agnouerunt , nulla refutatione indigere iactabant , ac bonum pacis et conciliationem animorum — subtilibus quibusdam ratiunculis , quarum scilicet vim elidere non poterant , praferenda esse contendebant . Etsi vero haec conciliatio non aliter , quam si catholicorum iura conuellerentur , fieri poterat ; quia tamen Ferdinandus metuebat , ne nouitorum dogmatum caussa bellum ciuile rursus excitetur , tempa quaedam illis cessit . Sed vicenis illi minime contenti , ius patronatus sublatum esse volebant , adeoque malebant , vt nobiles ius , quod e lege patriae habebant , amitterent ; rustici contra , quod numquam habebant , obtinerent . Ita hic annus , catholicis iura sua propugnantibus , acatholicis oppugnantibus , inter meras altercationes abiit . (a)

A. C. 1647. Ferd. II. Ind. 15. P. 21. A.

CCXIX. Sub auspicio anni noui veteres lites innouatae sunt , omnibus frustra tentatis , vt protestantes in concordiam reducerentur . Nec enim aliam illi concordiam admiserunt , quam si catholici iuribus suis decederent ; eaque , quae felicibus Hungariae temporibus nobilium erant , in rusticos transserrent : neque prius ad agendum de securitate confiniorum induci potuerunt , quam aliquot templo catholicis extorsissent ; minus solliciti de Turcis arcendis , quam de Hungaris , qui religionem auitam sequentibus

(a) Hist. Cr. T. XXXII. p. 363 - 420.

sequerentur, opprimendis. Haec non ad inuidiam configni, sed verissime dici, patet ex ipsis comitiorum actis, a protestantibus editis. (a) Comitiis in sextum mensem protractis, Ferdinandus 10. Februarii 80. templa, catholicorum vslibus abstracta, protestantibus addixit. Dum ea sub ipsis comitiis occuparentur; frustra Nadasdius, frustra Chakius aliquique proceres catholici reclamarunt, ac ad ius patronatus, quod in suis fundis habebant, prouocarunt. Nihil illis vetera nobilitatis iura profuerunt. Poterant Nadasdii maiores ad templa catholicis adimenda iuribus illis abuti; sed iste, quia catholicus est, ad eadem acatholicis adimenda, catholicisque, possessoribus auitis, restituenda, iuribus iisdem vti non potest. Erat haec tristissima facies aitiae religionis; quum catholici tot seculorum possessione decedere, nouitorumque dogmatum sectatoribus locum cedere cogebantur. (b)

CCXX. Negotio religionis in hunc modum affecto, SS. et OO. Ferdinando caesari supplices acciderunt, vt Ferdinandum filium regem Hung. coronandum curaret. Coronatione 16. Iunii solito ritu peracta, publica regni negotia resumserunt, et hos articulos, vniuerse 155. condiderunt: (c) „ I. „ C. Ioannes Draskovich — in regni palatinum eligitur. II. Ser. princeps et dominus Ferdinandus IV. rex Boh. in regem Hung. eligitur et coronatur. III. Magnifici Ioannes Kéri — et Nicolaus Ostrosith — conseruatores coronae eliguntur. —

IV.

(a) *App. Hist. Dipl.* p. 37. (b) *Hist. Cr.* T. XXXII. 2.
420 - 437. (c) *Corp. Iur. H.* T. I. p. 794.

„ *IV.* De numero militum praesidiariorum pro cu-
 „ stodia coronae. — *V.* Diploma regium pacifica-
 „ tionis cum ill. pr. Trans. D. Georgio Rákózzi. —
 „ *VI.* Nonaginta templo euangelicis restituta speci-
 „ ficantur. *VII.* Praeter praescripta templo, nulla
 „ alia filialia restituenda. *VIII.* De reassumptione
 „ exercitii religionis H. et A. C. hominum in ciui-
 „ tate Szakoltzensi. — *IX.* — In confiniis Iauri-
 „ nensi, Leuensi, Tihany. — *X.* De templorum,
 „ parochiarum et scholarum — aedificatione. *XI.*
 „ Euangelici status catholicis plebanis non soluant.
 „ — *XII.* De solutionibus plebanorum catholicico-
 „ rum. — *XIII.* De restitu promissis templis. —
 „ *XIV.* De poena eorum, qui — statuta in nego-
 „ tio religionis violauerint. *XV.* De caussis testa-
 „ mentariis. — *XVI.* De caussis — in foro secula-
 „ ri ventilandis. *XVII.* De bonis secularibus, ec-
 „ clesiasticis non abalienandis. *XVIII.* De reassum-
 „ tione liberi exercitii religionis catholicae — in
 „ ciuitate Cassouiensi. *XIX.* De libero H. C. exer-
 „ citio in dicta ciuitate Cassou. — *XX.* De condi-
 „ tionibus, quibus certi comitatus regni D. princi-
 „ pi Trans. ad dies vitae conceduntur. — *XXI.*
 „ De comitatibus regni — in posterum non con-
 „ cedendis. *XXII.* Dominale tribunal tollitur.
 „ *XXIII.* De modo restitutionis bonorum. — *XXIV.*
 „ De veteranorum militum confiniariorum defecti-
 „ bus. — *XXV.* Dicæ — in duos annos imposi-
 „ tae. — *XXVI.* Armalistaæ — taxentur. *XXVII.*
 „ Regnicolæ, quaesturam exercentes, — vltra or-
 „ dinariam tricesimam, dimidiam integrae tricesi-
 „ mae partem soluant. *XXVIII.* Ciuitates vicina-
 „ rum prouinciarum — tam integrum, quam me-
 „ diam

„ diam tricesimam soluant. *XXIX.* De medietate
 „ ordinariae tricesimae — pro exsolutione militum
 „ confiniorum. — *XXX.* Oppida et villae — di-
 „ centur. *XXXI.* Annonarium subsidium. — *XXXII.*
 „ In 7. comitatibus — singulae contributiones ad
 „ confiniorum — exsolutiones conuertendae. *XXXIII.*
 „ Contributio pro conseruatoribus — Coronae.
 „ *XXXIV.* Contributio pro conseruatione coronae
 „ ex parte regni Croatiae. — *XXXV.* Prouentus
 „ tricesimales. — *XXXVI.* Portarum connumera-
 „ tionis modus. — *XXXVII.* Regni contributio-
 „ nes. — *XXXVIII.* Dicatores rusticos superfluis
 „ expensis non onerent. *XXXIX.* Rationes de re-
 „ stantiis contributionum. — *XL.* Contra capita-
 „ neos — excursiones facientes. — *XLI.* De —
 „ vagabundis haidonibus — *XLII.* De nonnullo-
 „ rum confiniorum — in dediticos subditos inso-
 „ lentiis. — *XLIII.* De pascuationibus fenilium.
 „ — *XLIV.* De coercenda nonnullorum confinia-
 „ riorum — licentia. *XLV.* De commissione Iau-
 „ rinensi. *XLVI.* De commissione pro restituzione
 „ Valachorum. — *XLVII.* Ulterior Valachorum —
 „ inductio non concedenda. *XLVIII.* Bona Ka-
 „ prontzensia iurisdictioni regni subiaceant. —
 „ *XLIX.* Educillum, per nonnullos confiniorum
 „ Selauniae capitaneos introductum, tollitur. *L.*
 „ Commissio ratione finium — ad mare Adriati-
 „ cum reassumatur. — *LI.* De bano Croatiae de-
 „ clarando. — *LII.* Valachi Sombergenses ad solu-
 „ tionem — compellantur. *LIII.* Praesidium Ber-
 „ kiseuina reaedificandum. *LIV.* De eductione mi-
 „ litis Germani ex arce Varasd. — *LV.* Coloni
 „ Vltradolapiani — contributionem aliquam —
 „ „ prae-

„ praestent. *LVI.* De iure et iustitia — in regno
 „ Sclauoniae administranda. *LVII.* Pro admini-
 „ stratione iuris et iustitiae in maritimis partibus iu-
 „ dices ordinantur. — *LVIII.* Nobiles, in confi-
 „ nio Kálló degentes, — comitatui subsint. *LIX.*
 „ De exsequutionibus iudiciariis, in confiniis non
 „ impediendis. *LX.* Capitaneus de Szalavár a pi-
 „ scationibus abbatis — abstineat. *LXI.* — Confi-
 „ nia bis in anno perlustrantur. — *LXII.* Capita-
 „ neatus confiniorum indigenis — conferantur. —
 „ *LXIII.* De praefecturis — confiniorum Sclauoni-
 „ corum — *LXIV.* — Praesidium Damasdiense —
 „ restabatur. *LXV.* De militis extranei in regni
 „ confiniis permissione. — *LXVI.* — Contra serui-
 „ tores nonnullorum DD. magnatum, de pagis in
 „ pagos condescendentes. — *LXVII.* De condu-
 „ ctione militum. — *LXVIII.* Circa oppida hai-
 „ donicalia. *LXIX.* Aggeres — ad Budetin —
 „ demoliendi. *LXX.* Ad rectificationem — meta-
 „ rum — commissarii nominantur. *LXXI.* De
 „ commissione super bonis ad Austriam possessis. —
 „ *LXXII.* Legatio in Poloniam ratione arcis Lublyo
 „ ac 13. oppidorum Scepus. — *LXXIII.* Ut lega-
 „ tiones et commissiones diuersae commodius in
 „ effectum deducantur; D. palatinus — prouideat.
 „ *LXXIV.* De legationibus ad portam Ottomani-
 „ cam mittendis. — *LXXV.* De collationibus of-
 „ ficiarum supremorum comitum. — *LXXVI.* Su-
 „ premi comites nobiles — non opprimant.
 „ *LXXVII.* De exsequutionibus iudiciariis. —
 „ *LXXVIII.* De excessibus — nonnullarum libera-
 „ rum ciuitatum. — *LXXIX.* Liberae ciuitates —
 „ iustitiam legibus regni conformem administrent,
 „ — *LXXX.*

„ — *LXXX.* Ciuitates Sopron. et Poson.. vina
 „ DD. praclatorum, baronum, magnatum et nobi-
 „ lium — non remorentur. — *LXXXI.* De acti-
 „ bus potentiaris — *LXXXII.* — Senatores ciui-
 „ tatis Czellouien. — pereimtorie citentur. *LXXXIII.*
 „ De excessibus praefectorum et officialium came-
 „ rarum mineralium. — *LXXXIV.* Sententia pro
 „ Ludouico a Rottal. — *LXXXV.* De vasorum cu-
 „ preorum pro vsibus domesticis coemtione. —
 „ *LXXXVI.* De ciuitatum liberarum accolis —
 „ *LXXXVII.* De hereditatibus notam infidelitatis
 „ incurrentium. *LXXXVIII.* Tricesimatores Trans-
 „ danubiani — a camera Hungarica dependeant. —
 „ *LXXXIX.* De tricesimis versus partes Turcicas.
 „ — *XC.* Tricesimae — qualiter exigendae? *XCI.*
 „ De siccis et minus necessariis teloniis abolendis.
 „ — *XCII.* De exsequutionibus — non impedien-
 „ dis. — *XCIII.* Iudiciaiae deliberationes — exse-
 „ quutioni demandandae. — *XCIV.* — Ne Polo-
 „ nis bona in regno possidere liceat. — *XCV.* De
 „ decimis. — *XCVI.* Decimae agnorum. — *XCVII.*
 „ De decimis — episcopo Vesprim. soluendis.
 „ *XCVIII.* Ne plura beneficia ecclesiastica vni con-
 „ ferantur. — *XCIX.* Ne episcopi, residentias epi-
 „ scopales non habentes, ad consilia admittantur.
 „ *C.* De praesentatione et confirmatione plebanio-
 „ rum. *CI.* De praepositura Iaszouensi. — *CII.*
 „ Ne D. episcopus Iaur. in iura — capituli sese
 „ intromittat. *CIII.* Constitutiones circa celebratio-
 „ nem iudiciorum octauialium. — *CIV.* D. perso-
 „ nali — in terminis diaetalibus — in singulos
 „ dies, quinque; vices gerentibus autem — bini
 „ floreni Hungaricales ordinantur. *CV.* — Con-
 „ tra

„ tra dotalistas. — *CVI.* Contra depositarios. —
 „ *CVII.* Egr. Stephanus Dévényi — procedat vi-
 „ gore breuis processus. *CVIII.* Comitatus Tson-
 „ grad. ad tempus ad comitatum Heves. applica-
 „ tur. — *CIX.* — Congregationes comitatus Aba-
 „ újvár. Cassouiae; Hontensis vero in Selmetz cele-
 „ brentur. *CX.* De negotio arcis Szádvár. — *CXI.*
 „ — Negotium arcium Szerednye, Léva, Dom-
 „ bó. — *CXII.* Querelae contra magn. Franciscum
 „ Révai. — *CXIII.* Querelae item contra D. epi-
 „ scopum Iaur. — *CXIV.* De nobilibus et ecclesia-
 „ sticis, in praesenti diaeta conquerentibus, non
 „ impediendis. *CXV.* C. Stephanus Cháki dispo-
 „ natur ad conuentione heredum Antonii qu. Roll.
 „ *CXVI.* De praetensione heredum Ioannis qu. Po-
 „ grányi. — *CXVII.* De nouo iudicio, cum gra-
 „ tia comitibus a Kollonits ratione arcis Léva con-
 „ cedendo. *CXVIII.* Magn. Stephanus Tököli er-
 „ ga Kesmarkiensis priori iure suo vti possit. *CXIX.*
 „ — Ratione decimarum districtus Metlike. —
 „ *CXX.* Domus capitularium eccl. Castriterrei a cen-
 „ su — exemptae habeantur. *CXXI.* Protocola prae-
 „ positurae Chornen. — *CXXII.* Donationales — ex
 „ cancellaria Hungarica cum clausulis insolitis non
 „ expediantur. — *CXXIII.* De — hospitiis rite dis-
 „ tribuendis — tempore comitiorum. — *CXXIV.*
 „ Oppida Németi et Szatmár. — *CXXV.* De bo-
 „ nis impignoraticiis recuperandis. — *CXXVI.* De
 „ modo acquisitionis rerum mobilium. — *CXXVII.*
 „ — De metis controuersis. — *CXXVIII.* Libertati
 „ ni de Sz. Gál taxas regias — pendant. — *CXXIX.*
 „ De expurgatione fl. Rabae. — *CXXX.* De iis,
 „ qui — bona de manibus contradictorum occu-
 „ pant.

- „ pant. *CXXXI.* De domo Vien. — Georgii qu.
 „ Turzo. — *CXXXII.* — De facto bonorum Nagy-
 „ ida; — *CXXXIII.* De repetitione colonorum.
 „ *CXXXIV.* De legatis comitatuum. — *CXXXV.*
 „ Statutiones — durante praesentis diaetae termi-
 „ no, peractae, cassantur. *CXXXVI.* — Coram
 „ quibus fieri debeat statutio. *CXXXVII.* De man-
 „ datis illegitimis non expediendis. — *CXXXVIII.*
 „ De bonorum magn. Thomae Szétsi — restitutio-
 „ ne. *CXXXIX.* De quarumdam litterarum. —
 „ C. Nicolai Eszterházi — assignatione. — *XL.*
 „ Egr. M. Andreas Ketskés — absolutus pronun-
 „ ciatur. *XLI.* Praesidiarii Vesprim. — in telo-
 „ nium D. episcopi Vesprim. — sese non immi-
 „ sceant. — *CXLII.* De armentorum et pecorum
 „ —abactione. *CXLIII.* Ciuitati montanae Baka-
 „ banya de certo praesidiario milite prouidendum.
 „ *CXLIV.* Ut ad iustum interesse sex per centum
 „ — exigere liceat. *CXLV.* Priuilegia oppidanor-
 „ rum Iaur. Comar. et Papensium, super exemtio-
 „ ne teloniorum, in suo vigore relinquenda.
 „ *CXLVI.* De camerae Hungaricae cum aulica
 „ correspondentia. — *CXLVII.* De capitaneatu
 „ Gyarmatiensi, magn. Francisco Balassa — confe-
 „ rendo. — *CXLVIII.* Articuli de violentiis. —
 „ *CXLIX.* Res mobiles ac litteralia instrumenta
 „ egr. Pauli Fántsi. — *CL.* Honorarium nouiter
 „ coronatae regiae M. offertur *CLI.* Censores ra-
 „ tionum. — *CLII.* De restantiis stipendiis peditum
 „ coronae custódum. — *CLIII.* Graçitorum labo-
 „ rum — limitatio. — *CLIV.* De diaetae, ter-
 „ tio quoquis anno indicendae, celebratione. *CLV.*
 „ DD. Franciscus de Caretto, marchio de Grana;
 „ Henr. .

„ Henr. Guilielmus C. a Staremburg ; Guilielmus
 „ Leop. C. Tattenbach ; Ernestus L. B. a Traun ;
 „ Georg. Adamus a Rhueffstein ; Rudolphus C. a
 „ Kaunitz ; Mathias C. a Kuen ; Ludouicus L. B.
 „ de Souches ; C. Wenceslaus ab Hoditz et Adol-
 „ phus C. a Puchaim in Hungaros recipiuntur. “ Po-
 sonii 17. Iulii 1647. Decretum hoc apertis verbis
 art. 5. docet, in pacem Licensem neque clerum,
 neque seculares catholicos omnes consensisse, quo-
 rum tamen consensum ad vim legis esse necessarium,
 tripartitum tradit. (a)

A. C. 1648. Ferd. 12. Ind. 1. P. 12. A.

CCXXI. Nullum est dubium, ad Licensem il-
 lam pacem protestantibus concedendam Ferdinan-
 dum armis adactum fuisse. Docent id haec eiusdem
 verba : *Vt Christiani sanguinis effusioni parceretur.*
 Quum enim Ferdinandus bello tricennali simulque
 Rakotziano ciuili premeretur; coactus pacem in
 Hungaria primum, tum etiam in imperio duriori-
 bus conditionibus redimere, hoc anno tandem fu-
 nesto bello finem imposuit. Georgius Lippaius,
 Strigonensis archiepiscopus, vt vulnera religionis,
 quae seu Rakotzius, seu Suecus intulerat, opportu-
 nis remediis curaret, indicta Tirnauiam synodo na-
 tionali, generale cleri Hungariae collegium instituit,
 ac societatem IESV Hungaricam verum ac legit-
 mum cleri Hung. membrum esse declaravit. Non
 multo post pacem compositam, praecipuum verae
 reli-

(a) Part. 2. Tit. 3. et 4. (a) Hist. Cr. T. XXXII. p.
 449. 562.

religionis hostem, comnoti nuper belli civilis faciem, Georgium I. Rakotzium, 23. Octobris mors sustulit, cui concessas, vita superstite, quinque superioris Hungariae prouincias illico Ferdinandus cum Casslouia haud inuita recepit. (a)

A. C. 1649. Ferd. 13. Ind. 2. P. 4. A.

CCXXII. Ferdinandus, pace cum nouo sultano, Mahomete IV. confirmata, supra duos et dimidium annos, post quos induciae Szönyiensēs exspiraturae fuerant, vicenos adiecit. Non tam felix erat in domesticis altercationibus componendis, quas in comitiis, ad 25. Ianuarii Posonium edictis, acatholici suscitauerant. Mirabantur catholici, nondum illos amplissimis illis priuilegiis, quae prioribus comitiis extorserant, contentos esse; licet in fauorem illorum multi, nullus in fauorem catholicorum articulus illic conditus fuisset. Quare, nec ipsi tacendum rati, querelas suas, quae tunc ne quidem in disquisitionem assumptae fuerant, iterum proposuerunt; atque sic mutuas inter altercationes tres rursum menses et amplius abierunt. Electo regni palatino C. Paullo Pálfi, quid a SS. et OO. conclusum fuerit, ex articulis 102. ibi conditis apparet. Hos Ferdinandus III. decreto III. recensuit et ratos habuit hoc ordine: „Art. I. C. Paullus „Pálfi ab Erdöd in regni palatinum eligitur. II. „Prouisionem confiniorum sua M clementer in se „assumit. III. SS. et OO. regni offerunt, loco „contributionum dicalium, certum militum numero.

(a) *Ibid. p. 563 - 590.*

„ rum. — *IV.* Regnum Croatiae et Sclauoniae inter-
 „ tentionem militum Colapianorum continuabit. *V.*
 „ Restantiae subsidii annonarii et contributionum re-
 „ gni — finaliter administranda. *VI.* Comitatus de
 „ Beregh et Ugótsa ac alii nonnulli restantias gratui-
 „ torum laborum ad confinia administrent. *VII.* De
 „ — residente Hungaro, legato vel residenti caesareo
 „ adiungendo. *VIII.* — In consilio bellico duo
 „ consiliarii Hungari adhibendi. *IX.* Capitaneatus
 „ vacantes ex consilio Hungarico et generalium
 „ conferantur. *X.* In negotio religionis proceda-
 „ tur vtrimeque iuxta articulos praeteritae diaetae.
 „ *XI.* Templa, in possessionibus Maskfalva et Te-
 „ pla habita, 90. templis adnumerentur. *XII.* Pro
 „ exercitiis religionis catholicae et Helu. in ciuita-
 „ te Cassouensi, extruendis templis, scholis et pa-
 „ rochiis sufficientia loca assignanda. — *XIII.* Ci-
 „ uitates vicinarum prouinciarum a tricesima de vi-
 „ nis ipsarum allodialibus — immunes pronuncian-
 „ tur. *XIV.* Contradiictiones fisci et ciuitatum cas-
 „ santur. *XV.* Liberae, montanae et regni Sclá-
 „ uoniae ciuitates in legitimis suis priuilegiis con-
 „ seruentur. *XVI.* Caducitates in ciuitatibus. —
 „ *XVII.* — Super armalistis ciuitatibus, per
 „ comitatus taxandis. — *XVIII.* — De actibus
 „ potentiarum, per ciuitates patrari solitis. — *XIX.*
 „ De tollendis nonnullarum ciuitatum excessibus.
 „ — *XX.* Iudicariae deliberationes contra nobiles,
 „ in ciuitatibus commorantes. — *XXI.* Sedes iudi-
 „ ciariae comitatus Abaujvár. in posterum Casso-
 „ uiae celebrentur. *XXII.* Transitus sub monte
 „ arcis Posoniensis pro via publica habeatur. *XXIII.*
 „ D. archiepiscopus Strigonien. ratione certae do-
 U 2
 „ mus,

„ mus, in ciuitate Cremniciensi habitae, iuxta articulos contra dictam ciuitatem procedere possit.
 „ *XXIV.* De modo — decimationis. — *XXV.* Domina, antea ad Austriam possessa et reincorporata, legibus regni subsint. *XXVI.* Metae regni Hung. cum Sileiacis — rectificantur. — *XXVII.*
 „ — Rectificatio metarum circa Moraia. — *XXVIII.* De legatione, ratione castri Lublyo et 13. oppidorum Scepusiensium, in Poloniam instituenda. — *XXIX.* De metarum versus Poloniam rectificatione. *XXX.* De commissione, in ciuite Varasdiensi instituenda. *XXXI.* De commissione generali pro incorporatione Valachorum. — *XXXII.* Commissio ratione finium — ad mare Adriaticum. — *XXXIII.* Regnum Croat. et Sclau. in suis libertatibus conseruetur. *XXXIV.* Articuli de aedificatione praesidii Berkiseuinae renuantur. *XXXV.* Capitanei, — quaestum exercentes, tricesimam soluant. *XXXVI.* De educatione militis Germani ex arce Varasdiensi. — *XXXVII.* De commissione Iaurinensi instituenda. *XXXVIII.* Capitulo Agriensi locus residentiae Cassouiae ordinatur. — *XXXIX.* Ciuitas Küsszög — in coetum reliquarum liberarum ciuitatum recipitur. *XL.* Ciuitas quoque Kis-Márton ad publicos regni confessus — admittitur. *XLI.* De liquidis debitibus et bonis impignoraticiis, in comitatibus usque ad *1200. fl. adiudicandis. *XLII.* Ne regnicolae — commissionibus inuiti grauenetur. *XLIII.* De oppidis haidonicalibus non pruilegiatis, ad instar colonorum dicandis. *XLIV.* De comitiis ultra bimestre spatium non protrahendis. — *XLV.* Confirmationes obsoletorum
 „ pri-

„ priuilegiorum nullius sint vigoris. *XLVI.* De ab-
 „ usibus tricesimotorum tollendis. *XLVII.* De li-
 „ ga minutae Cremnicensis monetae. — *XLVIII.*
 „ Nobiles, in praesidio Ersek-Újvár commorantes,
 „ iurisdictioni comitatus subsint. *XLIX.* Ciuitati
 „ montanae Bakabánya de certo praesidiario milite
 „ prouidendum. *L.* De castello Patonensi, per ca-
 „ pitulum Iaurinense muniendo. *LI.* De celeriori
 „ debitorum in vicinis prouinciis acquisitione. *LII.*
 „ De grassatoribus — coercendis. *LIII.* Ne D. C.
 „ Nicolaus Palfi ac alii nobiles in consueto educil-
 „ lo per ciuitatem S. Georgii impedianter. *LIV.*
 „ De negotio oppidi Nagy-Tapoltsán, per D. pa-
 „ latinum peremtorie reuidendo. *LV.* Negotium
 „ quoque mag. Simonis Balassa — per eumdem D.
 „ palatinum peremtorie decidatur. — *LVI.* De
 „ nouo iudicio cum gratia comitibus a Kollonich
 „ concedendo. — *LVII.* Magn. olim Andreeae Ba-
 „ lassa relicta vidua per D. R. palatinum in inte-
 „ grum restituatur. *LVIII.* Ius familiae Rueberia-
 „ nae per D. R. palatinum peremtorie reuideatur.
 „ — *LIX.* Filia egr. olim Stephani Náprági in bo-
 „ na sua — peremtorie restituatur. *LX.* Nego-
 „ tium egr. Georgii Hoszszutóti — per D. palati-
 „ num peremtorie reuideatur. *LXI.* Controuersia
 „ inter familiam Hódosi et magn. Gabrielem Peréni
 „ — per D. C. palatinum peremtorie definiatur.
 „ *LXII.* Articulus proxime praeteritae diaetae, ad
 „ instantiam magn. Emer. Czobor conditus, per
 „ D. R. palatinum peremtorie decidatur. *LXIII.*
 „ Nobiles fugitiui — decimas non soluant. *LXIV.*
 „ Caussa heredum egr. qu. Lucae Ekker per D. R.
 „ palatinum peremtorie reuideatur. *LXV.* In caus-
 „ „ fa

„ sa relictæ magn. qu. Paulli de Réva — D. palatinus exsequotionem in effectum deducat. *LXVI.*
 „ De cauſa nobilis D. Sophiae Palugyai — per D.
 „ C. palatinum reuidenda. *LXVII.* Articulus diaetae anni 1647. ad instantiam heredum magn. qu.
 „ Ioannis Pogranyi conditus, renouatur. *LXVIII.*
 „ De procuratoria constitutione, principi Transsylvaniae — concessa. *LXIX.* Articulus 110. nouissimae diaetae renouatur. *LXX.* Similiter articulus 3. — *LXXI.* De difficultatibus ratione exactionis duplicitis tricesimae. — *LXXII.* De complanatione metarum. — *LXXIII.* D. C. Paulus Pálfi palatinus super regni prouentibus, eidem concreditis, expeditus declaratur. *LXXIV.*
 „ Camerae Hungaricæ praefectus et consiliarii super contributionibus — absoluti pronunciantur. *LXXV.*
 „ Egr. quoque Franciscus Századi super perceptio-
 „ ne et erogatione subsidii pecuniarii — absolutus redditur. *LXXVI.* Iudicia octaualia statis suis temporibus et locis publicentur ac celebrentur. *LXXVII.* De siccis — teloniis abolendis. — *LXXVIII.* Filiales tricesimae, nouiter erectæ, tollendae. *LXXIX.* De Iudeis a teloniorum administratione amouendis. *LXXX.* Locus sedis iudicariae comitatus Hontensis ad ciuitatem Karponensem transfertur. *LXXXI.* Capitanei praesidiorum ab hereditatum nobilitarium adiudicatione abstineant. *LXXXII.* De nonnullorum officialium confiniariorum excessibus. — *LXXXIII.* De colonorum, — in nonnulla confinia abductorum, — restituzione. *LXXXIV.* De concessionibus de pagis in pagos — tollendis. *LXXXV.* Sua M. reparacioni praesidii Ersek-Újvarien-

„ variensis prouidere dignetur. *LXXXVI.* Gra-
 „ titorum laborum — limitatio constituitur.
 „ *LXXXVII.* Sua M. C. pro relaxatione annatarum
 „ apud summum pontificem fese clementer inter-
 „ ponere velit. *LXXXVIII.* De controuersia, in-
 „ ter possessiones Dobrassov et Baboth vigente,
 „ peremtorie determinanda. *LXXXIX.* Fratres
 „ ord. B. Paulli, I. E. libertate domus suae, in
 „ ciuitate Posoniensi habitae, — vtantur. *XC. D.*
 „ comitis Ioannis qu. Draskovich relicta vidua ac
 „ heredes eiusdem super quibusdam litteralibus in-
 „ strumentis assignatis expediti declarantur. *XCI.*
 „ Articulus 80. anni 1647. renouatur. — *XCII.*
 „ De vietualium et rerum venalium pretii limita-
 „ tione. — *XCIII.* Limitatio super temporibus,
 „ quae ad praescriptionis ius deseruire possunt.
 „ *XCIV.* — De poena violationis sedis. — *XCV.*
 „ Articulus anni 1647. contra officiales ciuitatis
 „ Cassouiensis conditus, conditionaliter tollitur.
 „ *XCVI.* Contributio pro conseruatoribus et custo-
 „ dibus regni coronae. *XCVII.* De restituenda
 „ vel exsoluenda domo Viennensi heredibus Georgii
 „ qu. Turzo. — *XCVIII.* Ut protonotarii regni
 „ Croat. et Sclau. ad regni diaetam iuratum su-
 „ um — inducere possint. *XCIX.* Censores ra-
 „ tionum super publicis regni prouentibus. — *C.*
 „ Domini C. Franciscus Kevenhiller — et Ioannes
 „ Christoph. C. a Puchaim, anno 1638. in Hunga-
 „ ros recepti, sollempne iuramentum praesliterunt.
 „ *CI.* Domini Ferdinandus de Caretto, marchio
 „ de Grana et Lud. Ratuigius L. B. de Sueches,
 „ nec non Adolphus C. a Puchaim anno 1647. in
 „ Hungaros recepti, consuetum iuramentum depo-

„ fuerunt. *CII.* D. Herbardus comes ab Aursperg,
 „ Ernestus C. de Merode et Ioan. Rudolphus L. B.
 „ in Stoizing in Hungaros recipiuntur. “ *Posonii* 3.
Jun. 1649. Nicolaus Zrinius, iam anno superiore
 banus Illyrici creatus, sub initium anni huius inaugu-
 ratus, frater erat Petri, post vicenos annos infam-
 i morte vitam finituri, qui hoc anno Badancou-
 cium, Crupensis arcis praefectum, ad Slunium vi-
 cit, et cum 200. Turcis interfecit. (a)

A. C. 1650. Ferd. 14. Ind. 3. P. 17. A.

CCXXXIII. Armis iam vndique cessantibus, ad
 auitam religionem vbique stabilendam, eiusque vul-
 nera, quae tot bellis illata sunt, Ferdinandus totis
 viribus incubuit. Ipsi Cassouenses acatholici, mi-
 tiores iam facti, collegium canonicorum Agrien-
 sium, secundum sanctionem anni superioris, ad-
 miserunt, quin ullam illis difficultatem obmouerent.
 Seraphici quoque patres, Cassouia saepius ab aca-
 tholicis electi, suum coenobium hoc anno recepe-
 runt, quorum sanctuarium, vsibus canonicorum
 Agiensium concessum, vicenis annis elapsis postli-
 minio restituetur, canonicis ad basilicam Elisabethi-
 nam, quam ad annum usque 1671. Lutherani reti-
 nuerunt, translatis. Eosdem patres Seraphicos Lip-
 paius archiepiscopus hoc anno Cremnicii colloca-
 uit; pro IESVitis autem, Trenchinum induxit,
 regias a Ferdinando litteras impetravit, 21. *Junii*
 1650. (b)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 590. 686.* (b) *Ibid. p. 688.*
790.

A. C. 1651. Ferd. 15. Ind. 4. P. 9. A.

CCXXIV. Dulces hos pacis fructus Turcae, quietis impatientes, violatis iterum induciis, interceperunt. Hazan, aga Canisiensis, Selimum, Budensem praefectum muneribus corrupti, ut Kis-Komaromium occupandi veniam extorqueret. Sed, eo semel iterumque necquicquam tentato, postquam multos e suis suumque brachium cubito tenus amississet, Canisam reuersus, e vulnere decessit, gruesque temeritatis suae poenas dedit. Nicolaus Zrinius, eam Hasani temeritatem et Costanicen-sium Turcarum excursiones castigaturus, iis in insidias praecipitatis, post octo horarum certamen, 250. hostibus caesis, 200. maioribus pecoribus abactis, victor in insulam rediit. Subinde Puchamio, Comaromii praefecto, coniunctus, ut illatam Kis-Komaromiensibus iniuriam vlcisceretur, Segusdiensis suburbii domos exussit. (a)

A. C. 1652. Ferd. 16. Ind. 5. P. 31. M.

CCXV. Ferdinandus, verae religionis tuendae studiosissimus, Nicolao Zrinio per litteras mandauit, ut Petrum Mariani, Segniensem episcopum, aduersus perturbatores episcopalnis iurisdictionis raptoresque bonorum ecclesiasticorum protegeret. At in Transsiluania tam misera catholicae fidei conditio fuit, ut S. I. sacerdotes sub ecclesiastica, magistri sub profana ueste latere debuerint; neque Franciscum

(a) *Ibid.* p. 700 - 710.

ciscum Rakotzium, octo circiter annos natum, alia conditione hoc anno principem elegerint, quam ut in paterna, seu Calviniana, religione continetur. Licet autem induciae cum Turcis confectae fuerint; tristia tamen illi vestigia procursionum suarum ubique reliquerunt; cum primis autem ad Vezekény, ubi 4. Eszterhazii, Ladislaus, Franciscus, Thomas et Casparus occubuerunt cum 60. Hungaribus; caesis ex parte Turcarum 800. (a)

A. C. 1653. Ferd. 17. Ind. 6. P. 13. A.

CCXXVI. Ferdinandus, imperii securitati consulturus, comitia Ratisbonam principibus et electoribus edixit, qui sub initium mensis Aprilis Ferdinandum, eius filium, Romanorum regem eligendum decreuerunt. Is, electus Augustae 31. Maii, Ratisbonae 18. Iunii coronatus est. Rakotzius interea Transiluaniam turbabat; nec episcopum novum, Ioannem Pálfaluaium, in prouinciam admittebat. Proscriptis iterum IESVitis, Basilium, Moldauiae principem, incertum, qua de causa, bello periit, cui fuso fugatoque Stephanum, eiusdem cancellarium, subrogauit (b)

A. C. 1654. Ferd. 18. Ind. 7. P. 5. A.

CCXXVII. Ut porro Rakotzius viam ad regios honores in Polonia consequendos sibi sterneret; in publi-

(a) *Ibid. p. 710 - 750.* (b) *Hist. Crit. T. XXXII. p. 751 - 757.*

publicis eius regni comitiis obtinuit, vt inter indigenas sub certis conditionibus referretur. At vanas fuisse spes eiusdem, postea videbimus. Vanae quoque Hungarorum spes, quibus optimum in Ferdinandō IV. regem sibi despondebant, euaserunt. Vix enim ex Ratisbonensibus comitiis Viennam reuersus, populi gaudia cumulauit, iam in luctum ea grauisimum commutauit, variolis extinctus 9. Iulii, natus annos 20. menses 6. dies 16. a castigatissimis moribus *virgineus princeps* passim appellatus. Ferdinandus igitur caesar, vt Leopoldus, quem infulis antea destinauerat, in eius locum ab Hungaris eligeretur, in 24. Ianuarii comitia Posonium indixit. (a)

A. C. 1655. Ferd. 19. Ind. 8. P. 28. M.

CCXXVIII. Priusquam ad haec comitia Ferdinandus descendisset; Leopoldo filio, 15. annos nato, V. kal. Februarias Austriae gubernacula tradidit, vt imperare consuesceret. Kalendis postea Martiis ad comitia profectus, quatuor pro more candidatos pro palatini dignitate, quae, mortuo Pallio, vacabat, implenda proposuit, e quibus Franciscus Veselenius plurima suffragia tulit. Plures subinde menses effluxerunt; donec Leopoldus rex eligeretur. Caussa tantae cundationis protestantes erant, qui nouis rursus querelis aures caesaris obtundebant, neque prius, quam negotium religionis assumeretur, ad electionem progredi volebant.

Post

(a) *Ibid.* 757 - 770.

Post longas catholicorum cum acatholicis disceptationes, priusquam ad regis electionem ventum fuisset; in domo palatini clam oratio deposita fuit, quae suadebatur, ut Leopoldus rex hereditarius cooptaretur. Hungari tamen ius electionis abdicare nondum voluerunt, ac Leopoldum, instituto veteri regem electum, 27. Iunii sollemniter inaugurarunt. Leopoldinam hanc inaugurationem, Eleonorae Ferdinandi III. coniugis tertiae, coronatio tribus hebdomadibus praecessit. (a)

CCXXIX. Superatis praecipuis de religione Leopoldique regis electione difficultatibus, cetera, quae Ferdinandus discutienda proposuit, facilius definita sunt, conditis 119. articulis hoc ordine:
 (b) „ *Art. I.* C. Franciscus Veseleni — in regni „ palatinum eligitur. *II.* Ser. princeps et dom. „ Leopoldus, A. A. — in regem Hung. eligitur „ et coronatur. *III.* Confiniorum — interten- „ tionem — sua M. benigne offert. *IV.* Subsidi- „ um mediae tricesimae — offerunt regnolae. — „ *V.* — SS. et OO. regni loco contributionum dica- „ lium offerunt certum militum numerum. — *VI.* „ Annonariae domus tres in locis magis necessariis „ constituendae. — *VII.* Nobiles in confiniis sti- „ pendiarii in rebus militaribus iuri militari — sub- „ fint. — *VIII.* De commissione Iaurinensi et Co- „ maromiensi instituenda. *IX.* De solutorum belli- „ corumabus tollendis. — *X.* Prouisionem „ confiniorum sua M. in se benigne assumit. *XI.* „ De independentia camerae Hungaricae ab aulica, „ — *XII.*

(a) *Ibid. p. 770 - 789.* (b) *Corp. Iur. H. T. I. p. 851.*

„ — XII. Auctione in districtu Muraköz militum
 „ veteranorum. XIII. Honorarium ser. reginali M.
 „ offerunt. XIV. Nouiter coronatae regiae maie-
 „ iestati honorarium offertur. XV. Contributio
 „ pro conseruatoribus et custodibus S. coronae ac
 „ legationibus regni. XVI. In vectura munitionum
 „ et tormentorum obseruetur art. 15. an. 1609.
 „ XVII. Legati ad imminentia comitia imperialia
 „ pro subsidio regni implorando destinantur. XVIII.
 „ In negotio religionis, ratione injuriarum et que-
 „ relarum, utrumque iuxta priores articulos proce-
 „ detur. XIX. Extraneus miles intra triennium
 „ educatur. — XX. Capitaneatus vacantes ex con-
 „ filio Hungarico. — conferantur. XXI. Praesidium
 „ Damasdiense restauretur. — XXII. Rustici vectu-
 „ ra captiuorum non aggrauentur. — XXIII. D.
 „ iudex curiae regiae in partibus regni superioribus
 „ resideat. — XXIV. Qualiter contra tutores et cura-
 „ tores procedendum? XXV. Contra dotalistas —
 „ procedendi modus. XXVI. De malefactorum
 „ punitione. — XXVII. Negotiatores Graeci ubi-
 „ nam contribuant? — XXVIII. — Metalli edu-
 „ ctio priuatis sit interdicta. XXIX. De siccis te-
 „ loniis abolendis, Iudeis exinde amouendis. —
 „ XXX. Pro rectificatione metarum cum vicinis —
 „ commissarii denominantur. XXXI. — Mensurae
 „ aridorum et liquidorum Posoniensi conformentur.
 „ — XXXII. Articulus 135. an. 1647. ad commis-
 „ siones etiam regias et regni; articulus item 36.
 „ an. 1609. ad secretarios, notarios, capitulorum
 „ — extenduntur. XXXIII. De non fiendis in
 „ vicinis prouinciis arrestationibus. — XXXIV. In-
 „ digenae regni etiam nobiles ante extraneos ad
 „ bona

„ bona ciuilia ius praeemtionis habeant. **XXXV.**
 „ Extra regnum residentes pretium bonorum —
 „ non educant. **XXXVI.** Modus nobilitationis
 „ prior obseruetur. — **XXXVII.** Contributionem
 „ diaetalem a bonis nobilium DD. magnates pro se
 „ ne usurpent. — **XXXVIII.** Qualiter contra ma-
 „ lefactores nobiles — procedendum? — **XXXIX.**
 „ Praepositura Clörnensis in suum pristinum statum
 „ restituitur. **XL.** — Pro continuata structura
 „ fortalitii Érsek-Újváriensis D. archiepiscopo Stri-
 „ goniensi SS. et OO. debitas agunt gratias. **XLI.**
 „ Modus repetitionis fugitiuorum colonorum **ex**
 „ confiniis. **XLII.** De modo restitutionis colono-
 „ rum in Transsiluaniam. — **XLIII.** Extensio arti-
 „ culorum ad oppida haidonicalia. — **XLIV.** Mo-
 „ dus repetitionis colonorum e medio Cumanorum
 „ et Philistaeorum praescribitur. **XLV.** Conseruato-
 „ rum vnum ad minimum penes S. coronam ma-
 „ neat. — **XLVI.** Testamenta nobilium possessio-
 „ natorum de hereditatibus ciuilibus. — **XLVII.**
 „ Porta ciuitatis Tirnauiensis penes curiam archi-
 „ episcopalem aperiatur. **XLVIII.** Occupationes
 „ violentae hereditatum — per dominos terre-
 „ stres ne fiant. — **XLIX.** Diaetae singulo quo-
 „ uis triennio celebrentur. — **L.** — De residente
 „ Hungaro cum aequali auctoritate residenti Ger-
 „ mano adiungendo. — **LI.** Iudicia octaualia et
 „ brevia statis temporibus celebrentur. — **LII.**
 „ Caussa admonentium cum minori summa eodem
 „ ibidem processu decidatur. — **LIII.** De manda-
 „ tis illegitimis non expediendis; legitimis vero
 „ non impediendis. — **LIV.** Inter fratres indiu-
 „ sos, carnales tantum et vterinos, lucrum et da-
 „ , mnum

„ mnum currat. — *LV.* Constitutiones de turbatio-
 „ ne legitimorum processuum et exsequutionum re-
 „ nouantur. *LVI.* In cautlis violentiarum sufficiat
 „ numerum vagabundorum — probasse. — *LVII.*
 „ Falscationes vbique aboleantur. *LVIII.* Caussa
 „ Sigismundi Szántóházi. — *LIX.* De vnu territo-
 „ riorum et praediorum plurium composessorum,
 „ Turcis subiectorum. — *LX.* Ne domini et nobi-
 „ les in consueto educillo per ciuitatem S. Geor-
 „ gii impedianter. *LXI.* Procuratores, in medio
 „ statuum procurantes, a confessu diaetali arcen-
 „ dos esse. — *LXII.* — Qualiter contra oppida-
 „ nos Szatmár et Németi in facto violentiarum
 „ procedatur. *LXIII.* Externi a vineis, in pro-
 „ montorio Rustensi habitis, decimam in specie
 „ praestent. *LXIV.* Domini qu. C. Paulli Pálfi re-
 „ licita vidua eiusque heredes super certis litterali-
 „ bus instrumentis regni assignatis expediti reddun-
 „ tur. *LXV.* Ciuitates Késmark et Brezno Bánja
 „ ad publicos regni confessus — admittuntur.
 „ *LXVI.* De commissione generali pro incorpora-
 „ tione Valachorum Sclauorum — Varasdini insti-
 „ tuenda. *LVII.* — Grauaminum omnium — de-
 „ cisio et exsequutio relegatur ad antefatam com-
 „ missionem Varasdinem. *LXVIII.* Negotium
 „ quoque — Kaproncenium. — *LXIX.* Ciuitatis
 „ etiam Segnensis difficultates. — *LXX.* De pul-
 „ sione boum per portum Buccari. *LXXI.* Com-
 „ missio super restitutione castri Derlegh. — *LXXII.*
 „ Caussa Zeleniana contra familiam Keretsenianam.
 „ *LXXIII.* Proutisionem militum Colapianorum —
 „ sua M. curabit. *LXXIV.* Eductio militis Germa-
 „ ni ex arce Varasdinensi — effectuetur. *LXXV.*
 „ Sum.

„ Summae , ad aedificationem Berkiseuina ordinatae , effectuatio . — *LXXVI.* De modo rebelles subditos — ad obedientiam — compellendi . „ *LXXVII.* De colonorum , in ciuitatem Varasdinensem transfugientium , repetitione . *LXXVIII.* „ Donatarii domorum ciuilium — exitum litis praefolentur . *LXXIX.* Abusus quidam circa exactionem iuris montani — praecaueantur . *LXXX.* „ Moneta Hungarica in vicinis prouinciis in eodem valore acceptetur . *LXXXI.* Quomodo territoria , per aquarum alluuiem abstracta , recuperari debeat . *LXXXII.* De redemtione castri Lublyo et 13. oppidorum Scepusiensium . — *LXXXIII.* „ Domini et nobiles ab allodiaturis , ex partibus Transsiluaniae adiectis , — telonium non soluant . „ *LXXXIV.* Ciuitas Carponensis in caussis violentiarum — accommodet se articulis . — *LXXXV.* „ Caussam Paulli Mozdorfer — reuideat D. C. palatinus . *LXXXVI.* Metalem controuersiam familiarum Hedri et Bertoti — D. C. palatinus reuidebit . — *LXXXVII.* In facto incinerationis dominus Adami Mészáros — sua M. iustitiam admistrari faciet . *LXXXVIII.* De hospitiorum dietarium meliori accommodatione . — *LXXXIX.* De excessibus ementium decimas — tollendis . *XC.* „ Caussa dominarum Annae et Ursulae Czobor — per D. C. palatinum peremptorie reuideatur . — *XCI.* Commissio super vteriore domorum Comaromiensium assignatione . — *XCII.* Articuli de domo Viennensi heredum qu. Georgii Turzó renouantur . *XCIII.* Caussa dominae relicte qu. Paulli de Réva . — *XCIV.* Ad instantiam Iacobbi Dobner — iustitia administrabitur . *XCV.* De „ restan-

„ restante pretio arcis Regétz. — *XCVI.* Nego-
 „ tium D. Euphrosinae Kayser. — *XCVII.* Prae-
 „ tensiones heredum qu. Nicolai Eszterházi. —
 „ *XCVIII.* Sua M. rationem supplicationis SS. et OO.
 „ est habitura in facto restitutionis bonorum Fan-
 „ tsianorum. *XCIX.* Heredes sp. ac magnif. qu. D.
 „ Caspari Lippai. — quietantur. *C.* Commissarii
 „ pro — reformando vectigali omnium regni trice-
 „ simarum ordinantur. *Ci.* In caussis D. C. palati-
 „ ni propriis ordinantur iudices DD. comites iudex
 „ curiae R. et M. tauernicorum R. *Cii.* Articuli
 „ bonorum Szadvára, Léva, Dombó, Henye reno-
 „ uantur. *Ciii.* Sigillum conuentus S. Crucis de
 „ Leleš renouatur. *Civ.* Articuli familiarum Kol-
 „ lonichianae et Rueberianaе renouantur. *Cv.* Re-
 „ nouatio articuli heredum qu. Ioannis Pogrányi.
 „ *Cvi.* Art. 54. an. 1649. renouatur. *Cvii.* Co-
 „ lonorum spontanea deditio per comitatus praeca-
 „ ueatur. *Cviii.* De vituperiis sanctius art. reno-
 „ uatur. *Cix.* Salinarii vbi et quibus tributa sol-
 „ uere debeant, declaratur. *Cx.* Liberae — ci-
 „ uitates in suis libertatibus — conseruentur. *Cxi.*
 „ Art. 64. nouissimae diaetae renouatur. *Cxii.*
 „ Eodem modo art. 57. anni 1625. renouatur.
 „ *Cxiii.* De inductione vinorum in prouincias. —
 „ *Cxiv.* D. Ludouico a Rottal satisfactio impen-
 „ datur. *Cxv.* Excessus Alexandri Mikulits. —
 „ *Cxvi.* Gratitorum laborum — limitatio. —
 „ *Cxvii.* — Fraudes circa administrationem gratui-
 „ torum laborum praecaueantur. — *Cxviii.* DD.
 „ Ioann. Weichardus, dux Minsterbergensis in Si-
 „ lesia, S. R. I. princeps ab Auerispergh, et Octa-
 „ uius de Aragonia, ac S. R. I. princeps, in Hun-
Epit. Chron. P. III. X garós

„ garos recipiuntur. CXIX. DD. Raimundus C.
 „ Monteeuculi, Ioan. Richardus C. a Stahrenberg,
 „ Ioan. Georgius Pucher, Ferd. Leopoldus C. a
 „ Nachot, Petrus Paul. et Ioan. Stanislaus Tar-
 „ novszki, Franc. Ernestus C. de Paar, Georgius
 „ Andr. a Sonau, Sig. Fridericus a Spaidl, Paullus
 „ Hartman, — Christophorus a Zinzendorf, Wolf-
 „ gangus et Ioan. Guil. a Stubenberg, Daud Henr.
 „ Zobek, Adamus et Gottlob a Windisgratz et
 „ Ioan. Wendelinus a Schlosberg in Hungaros re-
 „ cipiuntur. “ *Dat. Posonii die 3. mensis Iulii an-*
no dom. 1655. (a)

A. C. 1656. Ferd. 20. Ind. 9. P. 16. A.

CCXXX. Ferdinandus, confirmatis familiae
 Czobor in auitas possessiones iuribus, nihil non
 egit, vt Georgium iun. Rakotzium a consilio bellum
 Polonis inferendi retraheret. Praecipuus eidem au-
 tor belli huius suscipiendi fuit palatinus Vilnensis,
 qui, quod regem Casimirum auersaretur, Rakotzium
 in Poloniā, iniecta regni spe, prolixis litteris in-
 uitauit. Accesserunt hortatores ministri Caluiniani,
 certum illi successum polliciti, quorum unus, anno
 nondum circumacto, Romae se concionaturum va-
 ticipinabatur. (b)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 789 - 871.* (b) *Ibid. 872 - 890.*

A. C. 1657. Ferd. 20. Ind. 10. P. 1. A.

CCXXXI. Frustra Ferdinandus, missio Szeleptsenio, Rakotzium ab expeditione Polonica reuocare conatus, exitium, in quod ille se praecepitauerat, non vidit, die 2. mensis Aprilis, incredibili prouinciarum luciu, rebus humanis exemptus, quum 49. aetatis annum octo mensibus produxit; Hungariam vero, post obitum patris, annis 20. mense 1. diebus 15. administrasset. Princeps hic, pace belloque maximus, pietate, prudentia, morum innocentia nemini secundus, optimos quosque sacris profanisque reip. fascibus admouit, e quibus praeuit metropoli *Strigonienſi*, Emericus Losi 1637. Georgius Lippai 1642. *Colocenſi* Ioannes Püski 1649. cathedralae *Agriens* Georgius Lippai 1637. Georgius Iakusits 1643. Benedictus Kisdi 1647. *Bosnensi* Thomas Marnavich 1639. Fr. Marianus Maravich 1645. *Iaurinensi* Georgius Draskovich ab an. 1635. Ioannes Püski 1651. *Nitriensi* Ioannes Telegdi ab an. 1622. Ioannes Püski 1644. Georgius Szeleptséni 1648. *Quinqueecclesiensi* Ioannes Cheh 1637. Stephanus Bosnyák 1640. Albertus Czeglédi 1643. Georgius Szétséni 1646. Paullus Hoffman 1648. *Sirmiens* Nicolaus Böjthe 1637. Mich. Koptsáni 1640. Benedictus Kisdi 1644. Fr. Andreas Francisci 1646. Petrus Mariani 1647. Petrus Gyurievič 1654. *Transsiluanensi* Stephanus Simandi 1634. Ioannes Pálfalvai 1653. *Tsanadiensi* Ioannes Püski 1637. Georgius Szeleptséni 1643. Georg. Széchényi 1643. Sigismundus Zongor 1644. Mathias Tárnótzki 1648. Stephanus Rohontzi 1651. Thomas Pálfi 1653. *Vaciensi* Ioannes Püski 1644. Michael

Koptásni 1644. Ladislaus Hoszszútúti 1646. Ioan. Püski 1648. Mathias Tarnotzi 1650. Sigismundus Zongor 1655. *Varadiensi* Benedictus Kisdi 1646. Sigismundus Zongor 1648. *Vesprimieni* Georgius Iakusich 1637. Stephanus Bosnyák 1642. Georgius Szeleptséni 1644. Georgius Széchényi 1648 *Zagrabieni* Benedictus Vinkovich 1637. Martinus Bogdán 1643. Petrus Petretich 1648. Munia profana gesserunt, *palatini* Ioannes Draskovich 1646. Paullus Pálfi 1649. Franciscus Veseléni 1655. *Judicis curiae* Ladislaus Cháki 1649. Franciscus de Nádasd 1655. Illyrici *bani* Ioannes Draskovich 1640 Nicolaus a Zrinio 1647. Ferdinando III. familiare symbolum erat: *Pietate et Iustitia*; Ferdinando IV. *Pro DEO et populo.*

§. VII.

LEOPOLDVS I. REX XLV.

Coepit A. C. 1657. desit A. C. 1705.

A. C. 1657. Leop. I. Ind. 10. P. I. A.

CCXXXII. Leopoldus I. virtutum ac rerum gestarum gloria Magni cognomen adeptus, ut matrem M. Annam, Philippi III. Hispaniae regis filiam, ita coniugem primam *Margaritam Tereziam*, Philippi IV. Hisp. R. filiam, habuit, nuptam anno 1666. mortuam 1673. alteram *Claudiam Felicitatem*, Ferdinandi Caroli, archiducis et comitis Tirolensis, filiam, collocatam 1673. defunctam 1676. tertiam *Eleonoram Magdalenam*, Philippi, Neoburgici ducis et

et electoris Palatini, filiam, connubio iunctam 1676. rebus humanis exemptam 1720. Ex tribus hisce coniugibus vniuersae proles 16. filios nempe 5. filias 11. suscepit. Filiorum I. erat *Ferdinandus Wenceslaus*, ex coniuge I. natus 1667. † 1668. II. *Ioannes*, editus et extinctus 1670. III. ex coniuge III. *Iosephus I.* 1678. IV. *Leopoldus* 1682. † 1684. V. *Carolus III.* 1685. Filiarum I. *M. Antonia*, ex coniuge I genita 1669. nupta Maximiliano Bauaro, mortuaque 1692. II. *M. Anna*, nata denataque 1672. III. *Anna Maria*, vix e coniuge II. nata, mox mortua 1674. IV. *M. Iosepha*, genita 1675. † 1676. V. *N.* ex coniuge III. vix sublata, mox extincta 1679. VI. *M. Elisabetha* 1680. Belgii gubernatrix, † 1741. VII. *M. Anna* 1683. nupta Ioanni V. Lusit. R. 1708 † 1754. VIII. *M. Teresia* 1684. † 1696. IX. *M. Iosepha* 1687. † 1703. X. *M. Magdalena* 1689. XI. *M. Margareta* 1690. † 1691. Ex his prolibus 5. potissimum, maturorem aetatem assequutae Iosephus I. Carolus III. M. Antonia, M. Elisabetha, M. Anna, saepius in historia comparebunt. Per hanc postremam in Lusitania stirps Leopoldi propagata, secundum sanctionem pragmaticam, ius hereditariae successionis in Hungaria, post stirpem Carolinam et Iosephinam, ex consensu Hungarorum obtinet. (a)

CCXXXIII. Viprimum Leopoldus, 17. annos natus, regnum paternorum molem subiit; sagum induere coactus, vix illud toto vitae reliquae tempore per annos 48. ponere potuit. Iustis augusto

(a) *Hist. Cr.* T. 33. n. 1851.

patri persolutis, primas curas ad leuandam Poloniae calamitatem conuertit, et loco promissorum a patre 4000. armatorum, ad iuuandum contra Suecos et Transsiluanos regnum istud, iustum 16. millium exercitum decreuit. Egit etiam cum Friderico, Daniae rege, vt Carolo Gustavo, Sueciae regi, bellum denunciaret. Hic igitur suas e Polonia copias in Danos educturus, Cracouiam, Transsiluanico praesidio tenendam, Rakotzio, ipse regni consequendi Polonię ingresso, tradidit. Quum Rakotziani nec aris, nec templis, nec DEO deuotis viris ac virginibus in Polonia pepercissent; Lubomirszkius, vicem patriae suae vindicaturus, in Munkatsienses Rakotzianos fundos irrupit, ac potissimum in oppidum Beregszász, cuius exusti tunc templi tristes parietinae hodieque supersunt, igne ferroque desaeuiit. Quum hic ad sarcienda patriae suae damna magnas in Rakotzianis municipiis praedas collegit; adfuit Hazfeldius circa medium Julii cum 16. millibus Austriacorum, quorum metu terrii Rakotziani, fugam arripuerunt; ad praelium, tam prope Jaroslauiam adacti, 5000. ceciderunt. Indagine clausi ceteri, vitam his conditionibus redemerunt: „vt spolia templorum vrbiumque redderent; grandem pecuniae suminam in Polonicos exercitus diuiderent; Sueciae foedus eiurarent; „obsidibus datis, omni Polonia princeps cum suis excederet.“ His pactis, 22. Iulii iureiurando firmatis, Rakotzius non satisfecit, imminentequ Tar tarorum chamo perterritus, in Podolia cum exercitu Ioannem Kemenium reliquit; ipse cum paucis, continuata per plures dies fuga, Maramarosinum ac tandem Et sedinum ad vxorem inglorius rediuit.

Keme-

Kemenianis a Tartarorum multitudine partim concisis, partim in captiuitatem abductis, Szamos-Újvárinum comitia Transsiluanis indixit, ad redimendos captiuos frustra sollicitatus. Postquam autem Turcae, propter illatum Polonis, Ottomanicae portae tunc amicis, bellum, extrema Transsiluanis comminati fuissent; nisi Rakotzii loco principem alium eligerent; ille quidem, indictis Albam-Juliam comitiis, regno sponte cessit; dum tamen suffectus illi Franciscus Redei milites in nomen suum iurare iubebat; acriter obstatit, et violatum a regni statibus pactum caussatus, titulum principis iterum usurpare coepit. (a)

A. C. 1658. Leop. 2. Ind. II. P. 21. A.

CCXXXIV. Quia Rakotzius, principatus splendore perstrictus ac priuatam vitam exosus, nihil non egit, ut amissam dignitatem recuperaret; in tantas calamitates Transsiluaniam coniecit, ut periculum fuerit, ne malum adeo propinquum Hungariam quoque corriperet. Iusserat ille, quasi princeps, arma contra Turcas ab omnibus suscipi; sed enim in comitiis Megyesiensibus, quae pro 9. Ianuarii Redeius indixerat, declaratum est: *contra pacem fecisse principem Rakotzium, nec admittendum*. Monitus per litteras, ne potentissimam Turcorum nationem ad excidium suum et regni prouocaret; varia comminatus est, si non reciperetur. Achatius Bartsai missus ad eum emolliendum, contra ius gentium retentus

X 4

est

(a) Ibid. n. 1852.

est ab illo, pertinaciter protestato, se vel principem futurum, vel peritulum. Quare copias suas celeriter Megyesinum promouit, eodemque noua comitia pro 25. Ian. promulgauit. Hic ille Franciscum Redeiūm, iureiurando prius obstrictum, ad principatum dimittendum, et neque iubentibus Turcis recipiendum, incolumem ad propria bona dimisit. Solutis 31. Ian. comitiis, Turcae, vehementer irritati, quod contra suam voluntatem Rakotzius esset receptus, extremum Transsiluanis exitium sunt comminati; nisi rebellem illum desererent. His ille teritus, in Albensibus comitiis promisit, se principati valedictum; si Turcae litteras tideiussorias de non augendo tributo conseruandisque libertatibus dederint: quo postulato Turcae magis erant in Rakotzium commoti, futurique periculi Transsiluanos iterum admonuerunt. Mouebantur interim in perniciem Transsiluaniae grandes exercitus, neque tam Rakotzius permoueri poterat, vt caducae dignitati renunciando, tot Christianorum millibus, propter ipsum perituris, consuleret; collectisque peditum duobus, equitum septem millibus, in purpuratum Budensem, qui nonnisi 5000. militum in castris suis habebat, irruit, facilemque victoriam obtinuit. Interim vezirius arii Ienö cum 100. milibus armatorum imminebat, Tartaris etiam et Valachis in Transsiluaniam irruptentibus, eamque foede deuastantibus. Achatius Bartsai missus ad vezirium, Ienöne iam potum, extremum principatus exitium deprecabatur. Sed is, aucto tributo magnaue pecuniae summa Transsiluanis imposita, hunc ipsum Bartsaium, citra liberam statuum electionem, principem constituit. Hie, indictis in 5. Oct. Segesuarinum

rinum comitiis, exposuit infelicem suae legationis exitum, se principem Transsiluanis impositum, tributum annum 40. millibus aureorum auctum, ad sarcينdos belli sumtus demandata quinquecentena millia tallerorum. Aliis subinde comitiis ad 6. Nou. Maros-Vásárhelyinum indictis, decretum est, ut ex his 500000. tallerorum 100000. pro Turcis colligerentur, 20. florenis in singulas portas definitis. Rakotzius, nec tanto patriae detrimento permotus, quamvis iam 100. millia Christianorum a Tartaris vel caesa, vel capta fuissent, plures ambitioni suae voluit immolare. Leopoldus autem iam prius, ne quod periculum etiam in Hungariam arcesseretur, sollicitus, antequam Francosurtum ad electionem discessisset; Veseleum palatinum in partem curarum vocavit, in eiusdemque fidem sollicitudines suas depositus. (a)

A. C. 1659. Leop. 3. Ind. 12. P. 13. A.

CCXXXV. Imperii comitiis longius protractis, Leopoldus, Gallis Suecisque turbas necquicquam crientibus, 8. Iulii superioris anni tandem imperator electus, dilata tamdiu comitia Hungarum ad 21. Iulii Posonium indixit, in quibus articuli 133. hoc ordine conditi sunt: (b) „ *Art. I.* Diploma regium, „ per suam maiestatem tempore felicis inaugurationis et coronationis suae statibus et OO. regni su- „ per conditionibus inibi declaratis concessum, pu- „ blicis regni constitutionibus inseritur. *II.* Confi- „ niario-

(a) *Ibid. n. 1853.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. II. p. 6.*

„ niariorum numerum, iuxta art. 3. an. 1655. in-
 „ tertendum, et ex mediis ibidem insinuatis ex-
 „ soluendum, sua M. benigne offert. *III.* De
 „ confiniariorum non completo numero aut fraudu-
 „ lenter lustrantium poena, eiusque exsequutionis
 „ modo, exigenda item ratione a perceptoribus
 „ subsidij militaris anni 1647. *IV.* Praesidia et lo-
 „ ca, maxime specificata, erigenda et munienda
 „ fortificandaque, sua M. benigne offert. *V.* Pe-
 „ cunia Draskouichiana, ad dispositionem D. archi-
 „ episcopi, in expurgationem fossati Érsek-Újvá-
 „ riensis et alios ordinatos usus per cameram suæ
 „ maiestatis aulicam exsoluenda et conuertenda de-
 „ cernitur. *VI.* Certum subsidium annonarium,
 „ in erigendis domibus annonariis deponendum,
 „ offerunt regnicolae. *VII.* De modo insurrectio-
 „ nis, in casu ingruentis hostilis impetus summae-
 „ que necessitatis. *VIII.* Status et OO. regni, lo-
 „ co dicalis contributionis, certum militum nume-
 „ rum et subsidium militare ad biennium offerunt,
 „ *IX.* Subsidium mediae tricesimæ pro confiniariis
 „ usque ad futuram diaetam, intra triennium cele-
 „ brandam, offerunt regnicolae. *X.* Contributio
 „ pro conseruatoribus et custodibus sacrae coronaæ.
 „ *XI.* Tredecim oppidanî ad publicas regni contri-
 „ butiones præstandas obligantur. *XII.* Contribu-
 „ tionem militarem diaetae anni 1655. restantes co-
 „ mitatus soluant. *XIII.* Contributionum, extra-
 „ ordinarie per Turcas a misera plebe extorquen-
 „ darum, complanationem, monetae item *polturae*
 „ in recepto valore acceptionem, pagorum deni-
 „ que, contra pacificationes subiugatorum, recu-
 „ perationem, nouarum autem subiugationum sub-
 „ latio-

„ lationem sua M. per internuncium Hungarum
 „ procurabit. — Subditis demum in facto metarum
 „ aliarumque querelarum recursus ad Turcas inter-
 „ dicitur. *XIV.* Articuli de consiliariis Hungaricis
 „ in aula suae maiestatis, residente in porta, inter-
 „ tenendis; de rebus Hungaricis consilio Hungarico
 „ et per legatos Hungaros tractandis, capitanea-
 „ tibus, personis habilibus et indigenis conferendis,
 „ effectuentur. *XV.* Contra confiniarios, domino-
 „ rum seruitores, excedentes, aliosque vagabundos
 „ et malefactores, nec non ius gladii habentes, ta-
 „ les deprehensos non punientes, procedendi mo-
 „ dus praescribitur. *XVI.* Praedones et malefa-
 „ ctores vagabundosque vbiique persequendi modus
 „ et punitio ordinatur. *XVII.* De protegentium
 „ et recipientium malefactores et quosuis vagabun-
 „ dos; res item depraedatas non restituentium poe-
 „ na. *XVIII.* Magnates, de graibus sceleribus
 „ diffamati, quo pacto puniendi? *XIX.* Confinia-
 „ riis praedarum et captiuorum suorum pree mani-
 „ bus rusticorum, sub poena lytri, depositio inter-
 „ dicitur. *XX.* Contra excedentes capitaneos et
 „ dominorum milites, seruitores ac officiales, in
 „ praesidiis degentes, modus procedendi exhibetur.
 „ *XXI.* Articulus 55. an. 1606. quoad nobiles, in
 „ confiniis degentes, declaratur. — *XXII.* Ex pu-
 „ blica contributione militari pro custodia passuum
 „ comitatum Nitrien. et Bar. Turcis obuiorum
 „ 150. pedites ordinantur. *XXIII.* Pensiones, in
 „ ponte Abdensi et porta Iaurinensi per milites Ger-
 „ manos exigi solitae, tolluntur. — *XXIV.* De
 „ quibusdam praesidiariorum Iaurinensium et Co-
 „ maromiensium, ac in novis castellis degentium,

„ ex-

„ excessibus abrogandis. *XXV.* Extraneus miles
 „ intra triennium educatur; — neque sine con-
 „ sensu regni — inducatur. — *XXVI.* Illata super-
 „ riori anno regnicolis per Polonos (*duce Lubo-*
 „ *mirszko*) damnata, legatione mediante, compla-
 „ nentur. *XXVII.* Incolae regni, per Polonos —
 „ damnificati, commissione mediante, procedant.
XXVIII. Vniuersi SS. et OO. regni ad promulga-
 „ tionem supremorum et vice-comitum quotannis
 „ personaliter insurgent. — *XXIX.* Legati Turcici,
 „ eentes et redeentes, ex camera suae maiestatis
 „ aulica alantur. *XXX.* Auctoritas palatinalis, tam
 „ in bonis, etiam per notam infidelitatis, quam
 „ tutelis conferendis — in suo statu maneat.
XXXI. In acquisitionibus debitorum etiam expen-
 „ sae adjudicentur. — *XXXII.* Articulus 24. an.
 „ 1655. extenditur ad summam acquisitionis pro-
 „ uentuum indefinitam. *XXXIII.* Iuxta tit. 48.
 „ part. 2. praecise contra officiales violentos proce-
 „ datur. *XXXIV.* Transmissiones etiam extra ter-
 „ minos diaetales et octauales reuideantur. —
XXXV. In caussam attractis, euictores suos ob-
 „ certa impedimenta contra actorem euocare non
 „ valentibus, penes *nouum* ad eosdem regressus
 „ conceditur. *XXXVI.* Filii legitimae aetatis bo-
 „ na materna et materno — autica — penes pri-
 „ maevas litteras acquisitionales via divisionis ac-
 „ quirere valeant. *XXXVII.* Articulo 30. anni
 „ 1630. additur: *iudices, magistri protonotarii vel*
 „ *vice-comites comitatuum.* *XXXVIII.* Officia et
 „ beneficia ecclesiastica et secularia indigenis regni
 „ conferantur. *XXXIX.* Pro reparatione passus
 „ Göntzienlis comitatui Abaújvariensi adiunguntur
 „ comi-

„ comitatus Szepes et Sáros. — *XL.* De redem-
 „ tione castri Lublyo et 13. oppidorum, redificá-
 „ tionibus metarum et complanatione iniuriarum
 „ obseruetur art. 82. anni 1655. — *XLI.* Iudicia
 „ octaualia, brevia et extraordinaria statim tempo-
 „ ribus celebrentur. — *XLII.* Contra blaspheman-
 „ tes art. 42. an. 1563. allegatur. *XLIII.* Contra
 „ alienos litterarum apprehensores et detentores
 „ procedendi modus statuitur. *XLIV.* Exsequuto-
 „ res, qui turbatas legitimarum sententiarum exse-
 „ quitiones promouent, denominantur. *XLV.*
 „ De mandatis illegitimis, reexsequitorijs et inhí-
 „ bitoriis, non expediendis. — *XLVI.* De iudica-
 „ tu camerarum Hungaricarum non obseruando. —
 „ *XLVII.* Educilli venditio, in praēiudicium com-
 „ portionati domini terrestris fienda, prohibetur.
 „ *XLVIII.* Officiales fodinarum et minerarii ac vr-
 „ burarji extra mineralia, in facto violentiarum
 „ et damnorum, iudicatu comitatum subsint.
 „ *XLIX.* Indigenae regni, contra externos futuros,
 „ in liberis montanisque ciuitatibus et confiniis et-
 „ iam, exsolutionis ius habeant. *L.* In traiectu
 „ Posoniensi indigenarum regni ignobilium prä-
 „ standa a vinis suis traducendis pensio limitatur.
 „ *LJ.* Census et taxa, a magnatibus et nobilibus,
 „ intra vel extra maenia ciuitatis Posoniensis do-
 „ mos habentibus, annuatim präestanda, limita-
 „ tur. — *LII.* Ciuitatum Leutschouiensis et Kes-
 „ markiensis indemnitati, contra 13. oppidanos,
 „ commissione mediante, consulatur. *LIII.* Iudi-
 „ catus liberarum ciuitatum, — penes magistra-
 „ tum ipsarum — qualiter maneat? — *LIV.* Per
 „ opiliones et libertinos, in comitatu Gömöriensi
 „ degen-

„ degentes , a terris item rusticis commutatis iusta
 „ decima soluatur. — *LV.* Decima et quarta agnel-
 „ lorum et caprarum comitatus Trentiniensis dene-
 „ gata , in posterum in specie praestetur. *LVI.* A
 „ vectura et trituratione decimarum camerae Hun-
 „ garicae domini terrestres subditos suos ne prohi-
 „ beant. *LVII.* Articulis , — de siccis teloniis
 „ aliisque abusibus tollendis , non effectuatis , au-
 „ toritate comitatuum procedatur. — *LVIII.* De-
 „ scensus ratiū per Granum in traiectu Nouizo-
 „ liensi ac etiam per Vagum sit liber. *LIX.* De
 „ vinorum Hungaricorum in Bohemiam et vicinas
 „ prouincias inductione. — *LX.* Milites Germani ,
 „ in praesidiis Hungaricis collocati , quaestum exer-
 „ centes , ad praestandos legales prouentus obligan-
 „ tur. *LXI.* Pro rectificatione terminorum indu-
 „ ctionis et educationis commissarii decernuntur. —
 „ *LXII.* Excessus , in passu Danubiali , Tábor vo-
 „ cato , commissi , tollantur. — *LXIII.* Exactio
 „ centesimalis salis et aliae pensiones , Comaromii in-
 „ troductione , abrogentur. *LXIV.* Metalis contro-
 „ uersia , inter certas possessiones arcis Sztretzen et
 „ Budetin vigens , iuxta art. 20. an. 1635 perem-
 „ torie determinetur. *LXV.* Similiter controuer-
 „ sia de possessione Malatyina — per D. C. palati-
 „ num reuideatur et determinetur. *LXVI.* Pro re-
 „ ctificatione metarum — commissarii determinan-
 „ tur. *LXVII.* In locis desolatis et combustis —
 „ noua portarum connumeratio conceditur. —
 „ *LXVIII.* Oppidum Rév-Komaromiense taxetur.
 „ — *LXIX.* De modo repetitionis fugitiuorum co-
 „ lonorum ex villis et oppidis hajdonicalibus. —
 „ *LXX.* Articulus 34. an. 1556. de receptione fu-
 „ gitiuo-

„ gitiuorum colonorum — declaratur. *LXXI.* Pre-
 „ tium rerum venalium — limitandum comitatibus
 „ defertur. *LXXII.* Moneta Hungarica et grossi 5.
 „ denariorum cum effigiebus B. virginis et suae ma-
 „ iestatis in maiori copia cudantur. — *LXXIII.*
 „ Hajdones comitatus de Szabolts extra regnum
 „ militare non tenentur. *LXXIV.* Pro custodia
 „ passuum glacialium comitatuum Poson. et Coma-
 „ rom. pedites necessarii conceduntur. *LXXV.*
 „ Bona, ad fiscum regium deuoluta, sua M. bene
 „ meritis personis gratis conferat. *LXXVI.* Offi-
 „ cium supremi comitis comitatuum Pest, Pilis,
 „ Sold penes DD. comites palatinos — semper
 „ mansurum decernitur. *LXXVII.* Regnicolae ex-
 „ terni ne per Iaurinenses incolas in coemtione re-
 „ rum venalium — impediantur. *LXVIII.* Sua M.
 „ in negotio Sárfenék, audita prius interessata par-
 „ te, se resoluat. *LXXIX.* Commissio Iaurinensis
 „ effectuetur. *LXXX.* Incolae Iaurinenses indige-
 „ nae per opifices externos — a quaestu pileorum
 „ ne prohibeantur. *LXXXI.* Pretium aestimata-
 „ rum domorum Rév-Komaromiensium persoluatur,
 „ *LXXXII.* Debitorum in vicinis prouinciis exsol-
 „ lutionem sua M. procurabit. *LXXXIII.* De agge-
 „ re ciuitatis Szakoltzenfis ad ripam Straznitzensem
 „ applicando. — *LXXXIV.* Contributio bonorum
 „ Austriacorum D. C. Francisci de Nádasd — com-
 „ missione mediante, complanetur. *LXXXV.* De
 „ modo et ordine insurrectionis. — *LXXXVI.* Ra-
 „ tione exsolutionis et intentionis certorum pe-
 „ dicum — in regno Sclauoniae. — *LXXXVII.*
 „ Iudicia octaualia et brevia — per D. C. banum
 „ — celebrentur. *LXXXVIII.* Transmissiones in
 „ regno

„ regno quoque Sciauoniae et Croatiae — reuide-
 „ antur. *LXXXIX.* De Valachis, Sclauis et pae-
 „ daucis — generalis commissio Viennae — insli-
 „ tuatur. *XC.* Priuilegia et statuta Valachorum,
 „ in praeiudicium regni et S. coronae confirmata,
 „ caslantur. *XCI.* De restitutione pagorum, re-
 „ center a DD. terrestrium iurisdictione auocato-
 „ rum. *XCII.* De coercendis Valachis, in posse-
 „ sione Ószék commorantibus. *XCIII.* Milites,
 „ — bona ciuilia — possidentes, contributiones
 „ ciuiles praestare teneantur. *XCIV.* Sua M. in taxa-
 „ rum impositione ciuitatum Crisiens. Capronc. ac M.
 „ Graecen. Zagrabien. condignam habeat rationem.
 „ *XCV.* Negotium pagi Hlebine, commissione me-
 „ diante, complanetur. *XCVI.* De publicatione pri-
 „ uilegiorum, grauaminum ac metarum maritima-
 „ rum ciuitatis Segnen. complanatione. — *XCVII.*
 „ De collatione officiorum militarium. — *XCVIII.*
 „ De senilibus regnicolarum, per confiniarios non
 „ depascendis. — *XCIX.* De modo eductionis mi-
 „ litis Germani ex arce Varasdiensi. — *C.* Coloni
 „ Caproncenses regno et S. coronae incorporantur.
 „ *CI.* Libera boum pulsio — ad portum Buccari
 „ admittitur. *CII.* De finali fortificatione praesidii
 „ Berkisseuina. — *CIII.* De vnione ciuitatis supe-
 „ rioris et inferioris Crisiensis. — *CIV.* De modo
 „ procedendi in exsequutionibus sententiarum noto-
 „ riuarum et capitalium. — *CV.* Exactio et acqui-
 „ sitio decimaru[m] in regno Sclau. et Croat. iuxta
 „ art. 3. an. 1636. — *CVI.* De appellationibus,
 „ ex campo Zagrab. Turopolensi transmissis, reui-
 „ dendis. — *CVII.* De compescendis rebellibus
 „ subditis regni Sclauoniae. — *CVIII.* Ordo com-
 „ plati

„ planandarum differentiarum metalium regnum
 „ Croat. et Sclau. proponitur. *CIX.* Sua M. nego-
 „ tium pretii arcis Dubovátz — se accommodatu-
 „ ram benigne offert. *CX.* Caussa magn. Emerici
 „ Iakusits pupilli contra D. C. Nicolaum Pázmány
 „ per D. C. palatinum — determinetur. *CXI.* Neg-
 „ otium inuasionis curiae Kis-Iblye. — D. C. pa-
 „ latinus — terminet. *CXII.* Contra magnificos
 „ Ladislauum Listium et Franciscum Balassa — D.
 „ C. palatino procedendi et exsequendi datur au-
 „ storitas. *CXIII.* Dominae Agnes Prényi et Iu-
 „ ditha Bosnyák suum in praetensis bonis ius ac-
 „ quirere possint. *CXIV.* De oblata contentatio-
 „ ne pretii arcis Regétz. — *CXV.* Praetensio D.
 „ Valentini Balassa contra D. Emericum Balassa —
 „ per commissarios reuideatur. *CXVI.* Magnifico
 „ Danieli Révai — nouum iudicium ex parte dum-
 „ taxat 2000. aureorum suffragatur. *CXVII.* Qua-
 „ liter instantes familiae Kun homines bona familiae
 „ Kun acquirant. — *CXVIII.* D. Euphrosinae Kai-
 „ zer — iustitia administrabitur. *CXIX.* Litterae
 „ adiudicatoriae egr. Stephani Sztankai — *CXX.*
 „ Lites de territoriis regni Hung. per extraneos —
 „ ne reuideantur. *CXXI.* Sua M. prouidebit, ne
 „ siluae D. Nicolai Eszterházi — per cameram
 „ Nouisoliensem succidantur. *CXXII.* D. C. Fran-
 „ cisca a Kanin de totali summa pecuniaria Dras-
 „ kouitsiana absoluuntur. *CXXIII.* Egr. Emericus
 „ Ordódi de perceptis publicis contributionibus
 „ quietatur. *CXXIV.* Articuli *quidam* renouantur.
 „ *CXXV.* Art. 102. an. 1655. — renouatur.
 „ *CXXVI.* Nouum iudicium ad quos dirigi debeat?
 „ *CXXVII.* Art. 15. an 1649. iuxta art. 46. an.
Epit. Chron. P. III. X # 1655.

„ 1655. usurpetur. *CXXVIII.* Art. 90. an. 1655.
 „ — cassatur. *CXXIX.* Lib. montanae & regni
 „ Sclau. ciuitates in suis libertatibus — conseruen-
 „ tur. *CXXX.* Gratuiti labores, ad confinia regni
 „ praestandi, limitantur. “ *CXXXI.* — *C. a Portia*, dux *Saganensis*, *C. a Cavriani*, *C. Schwarzen-berg*, *C. de Nostitz*, *C. a Sinzendorff*. — *CXXXII.* *Hannibal de Gonzaga*, comites de *Collalto*. — *CXXXIII.* *Schagots*, *Montersit*, *vaiuoda Moldau*. *de Capellis*, *Presing*, *Walderode*, *Putz*, *Sidenith*, *Neudegg*, *Stubeck*, *Kinigstein*, *Tonrald*, *Ruppa*, *Hustoperz*, *Slauikouez*, *Corralanza*, *Obuchovski*, *Gorbon*, *Kouts*, *Dauson*, *Paip* — in Hungaros recipiuntur.

CCXXXVI. Dum haec in comitiis Posonienibus pro felicitate publica decernebantur; Transsiluania, motibus intestinis paene conuulta, saepe quidem ad remedia comitiorum confugit; nusquam tamen opportunum ad temperandam principum inter se litigantium ambitionem medium inuenire potuit. Prima comitia Bartsaius in 26. Febr. Bistricium indixit, in quibus constitutum est, vt optimatibus Hungariae scriberetur, malorum, a Turcis impendentium, caussam Rakotzii pertinaciam esse, qui Varadinum Bartsao tradere, quod Turcae sub gravissimis comminationibus urgebant, nolebat. In comitiis aliis, in 24. Maii Szász-Sebesinum indictis, Transiluani, sub poena capitis omniaque bonorum, principi Rakotzio valedicere iussi sunt. Tertiis comitiis, in campo Keresztes 20. Aug. celebratis, nuncioque perlato de fusis a Rakotzio 1200. equitibus, ad confinia principatus obuiam illi praemissis, quia Bartsaius, nonnullos in Rakotzium ad-
huc

huc propensos esse vidit, ad principatum dimittendum se paratum esse dixit; si Turcis se resistere posse sperent. Isdem diebus e captiuitate Tartariae reuerso Ioanni Kemenio Bartsaius principatum obtulit, quem ille recusasse dicitur, quod, lytro 40. millium imperialium Tataris nondum persoluto, nondum se liberum, sed veluti captiuum reputasset. Quum interea Rakotzius cum suis coplis appropinquasset; Bartsaius, eius aduentu territus, celeri fuga Deuam se recepit. Rakotzius igitur, indictis M. Vásárhelyinum ad 24. Sept. comitiis, iterum principatum arripuit, & contra purpuratum Budensem, qui Bartsaium, fuga Temesiam elapsum, mensa Nouembri reducere conabatur, ad comitatum Hunyadiensem mouit. Cothmissa hic 22. Nou. pugna, suorum 3000. amissis, fuga ubi consuluit. Bartsaius; a Budensi reductus, e castris Vajasdeiensibus in 14. Decembris comitia Claudiopolim indexit, quae deinde Megyesinum transiulit. His solutis, a Cibiniensibus 18. Dec. admissus, rursus cum Rakotzio clam agere coepit, et ditionem tenuciationemque principatus 28. Dec. cum eo conclusit. (a)

A. C. 1660. Leop. 4. Ind. 13. P. 28. M.

CCXXXVII. Aetnolorum principum, hac parte Turcarum iram ac vindictam prouocantium uterque magnis passibus ad exitium iam properabat. Rakotzius hoc anno, sequente Bartsaius cruenta morte periturus. Ut huius moderatio, qui princip-

X 2

pau,

(a) Hist. Cr. T. 33. n. 1856.

patu se libenter decessurum, si patriae salus id posceret, saepius declarauit, laudem meretur; ita Rakotzii pertinacia, quia multa millia Christianorum ambitioni suae iam immolauit, et immolare porro maluit, quam, ut patriae caussa fugitiuae dignitati renunciaret, merito reprehendi debet. Hic, auditio purpurati Budensis cum 25. millibus armatorum aduentu, Cibiniensem obsidionem soluit, indeque Turcis obuiam progressus, inter arcem Gyalu vicumque Fenes castra posuit, et licet nonnisi 6000. suorum censuerit, 22. Maii cum Budensi pugnam iniuit. Ferunt, vel illius manibus 17. Turcas trucidatos fuisse; sed quia non tam ducem, quam militem egit; 4. vulneribus exanimis, equo deuolutus, hostium tamen manibus a suis ereptus et Varadinum spirans adhuc aduectus, 6. Iunii viuere desit, aetatis anno 40. nondum completo. Dubium quidem est, an, quod aliqui volunt, ante mortem Caluinum eiurauerit; certum tamen est, eius et coniugem, Sophiam Bathoriam, et filium, Franciscum L in gratiam cum ecclesia Romana reddisse. Priusquam obitus Rakotzii cognitus Turcis fuisset, Alibassa cum maioribus copiis aduersus illum missus, obuium sibi Bartsium, ad tradendum sibi Varadinum eum adacturus, intensissima custodia circumclusit. Turcae hanc urbem 47. diebus acriter oppugnarunt, et, ab obsessis repudiato Germanorum auxilio, 27. Aug. tandem expugnarunt, amissis suorum 10. millibus, Christianis ad 300. redactis. Tunc Bartsius, in Transsiluaniam ea conditione remissus, vt 500. millia scutatorum quamprimum exsolueret, omnibus iniuisus esse coepit, multique Ioanni Kemény, qui tunc fratri Veselenii palatini viduam

viduam in Hungaria connubio sibi iunxerat, adhaerere maluerunt. Hic, comitiis ad 24. Dec. Regenium indictis, a Bartsao quoque consensum in eadem obtinuit, qui commodam vitae suae sustentationem pactus, vltima huius anni die principatu renunciauit, liberamque noui principis eligendi potestatem Transsiluaniae statibus et ordinibus dedit.
(a)

A. C. 1661. Leop. 5. Ind. 4. P. 17. A.

CCXXXVIII. Postquam status a iureiurando, Bartsao praefrito, se solutos intellexerunt; in Ioannem Keményum, ob placidam indolem singularemque prudentiam, ipsis kal. Ianuarii vota sua contulerunt. Omnibus novo principi 4. Ian. fidem iurantibus, Cibinienses tergiuersabantur, quod anno 1658. Turcis fidem dederint, non alium se principem recepturos, quam a sultano datum. Postquam tamen Keményius suum de seruanda Turcis fide ius iurandum exposuit; Cibinienses quoque 15. Febr fidem illi sub ea conditione iurarunt, *quod hostibus eius hostes esse velint, exceptis Turcis.* Et iam Turcae quoque Keményum, etiam a Bartsao commendatum, pro principe receperunt, omnem ei fauorem polliciti, si debitum tributum repraesentauerit. Keményius indictis in 23. Aprilis Bistricum comitiis, Bartsium violasse pactiones, ex interceptis eius litteris ostendit, vtque cum illo, secundum ipsius pacti conditiones, agere liceret, obtinuit. Prose.

Y 3

Etus

(a) Ibid. n. 1857.

Etus igitur circa 6. Maii versus Görgény ad vena-
 tionem, cumdem eodem euocatum comprehendendi
 iussit, et ex decreto comitiorum Megyesiensium, 2.
 Iunii celebratorum, dum ad arcem Kövár transfe-
 rendus esset, in itinere trucidandum curauit. Sub-
 lato hoc hoste doméstico, multo magis metuendus
 Turca, qui principem alium eligi iubebat, supererat,
 contra quem se praemunitus, caesaris patrocinium
 per Dionysium Banfium implorabat. Antequam au-
 xilium, ab eo promissum, aduenire potuisset; 28.
 Iunii Turcarum aliquot millia, Hunyadinum ador-
 ta 2000. hominum, in templo commorantium,
 crudelissime iugularunt. Alias Turcarum copiae
 cum Alibassa triduo post per portam ferream irru-
 perunt, et ingentes ubique strages ediderunt. Se-
 quuta sunt 15. Iulii Tartarorum 5000. qui Betlenii
 fugientis vestigiis institerunt, ac Nagy-Bányam,
 Szatmarinum, sub initium Augusti, multis millibus
 in captiuitatem afferri, exhauserunt, Keményius,
 positis ad Husztum, Transsiluaniae terminum, ca-
 stris, per celeres nuncios de periculo suo Montecu-
 culum, opem Transsiluaniae ferre iussum, edocuit.
 Erat ille tunc ad Leuam, vnde cum equitibus ad
 Tibiscum, haud procul Tokaino, 18. Aug. perue-
 nit. Alibassa, qui iam ad Husztum castra habe-
 bat, auditio Christianorum propinquantium rumore,
 retro vertit, et quod alium Husztenses principem
 eligere noluissent; indignatus, integras regiones in
 fauillas rededit; adultisque caesis, imbellem multi-
 tudinem in captiuitatem abduxit. Interea Montecu-
 culus, coniunctis cum Keményio copiis, Claudio-
 polin appropinquabat, aduentuque suo noui prin-
 cipis electionem non impediuit, sed promouit. Nec
 enim

enim prius Alibassa Michaelem Apafium, domi latitatem, ad se vocatum et principem creatum, insignibus principatus exornauit. Id vbi 14. Sept. factum esse Montecuculus intellexit; inuidiam inutilis expeditionis in Hungaros et Transsiluanos nequam transferre conatus, iter relegit, et 15. Oct. Cassouiam peruenit, Kemenyio Megyesini, qui locus est in prouincia Szatmariensi, relicto. (a)

A. C. 1662. Leop. 6. Ind. 15. P. 9. A.

CCXXXIX. Transsiluani, tot tamque funestis cladibus in hac mutatione principum attriti, ne quidem in hieme respirare potuerunt. Keményius enim, priuatam vitam exosus, cruda hieme mouit ad eripiendum Apafio principatum, qui Megyesino Segesuarinum se contulerat ac opem ab Alibassa petierat. Hic Kutsukum, Ieneiensium purpuratum, cum duobus selectissimis equitum millibus in eius auxilium illico misit, cum quo Keményius 23. Ian. congressus, ex equo decidit, ac fugientium pedibus obtritus, cum vita breuem dominatum insere finiit. Huius interitu reddita sibi Transsiluania, iam ad ynum Apafium deuoluta, videbatur; sed enim factiosi quidam Simonem Keményium, eius filium, ad renouandum bellum hortabantur. Et hi quidem, ne praesidia Germanorum e fortaliciis Transsiluanicas educerentur; Apafius, ut educerentur, Leopol-dum per legatos orabant. Caesar, ad inuestigandum, quid magis e re Transsiluanorum esse vide-retur,

Y 4

(a) *Ib. n. 1859. 1860.*

retur, Franciscum Szentgyörgyium, Vaciensem episcopum, gente Siculum, misit; qui ministris Apafii male retulit, *a caesare se missum*, ut Germanis vacugret Transsiluaniam, *in eam rem Redanum sibi conueniendum esse*, qui cum obfessam a Kutscho Claudiopolim propugnabat. Quum autem, cum Redano colloquutus, intellexerit, *extremam necessitatem*, cui militis eductionem Leopoldus alligauerat, nondum aduenisse; promisso stare non potuit. Kutschus igitur, inducias antea sub hac spe pactus, quum Claudiopolim fortiter defendi vidisset, indignatus Szentgyörgyium, vinculis oneratum, Temesiam abduci iussit, ubi moerore confectus, non diu post contabuit. Nec multo post obsidionem Claudiopolis idem Kutschus solvere coactus est.
 (a)

CCXL. Quia, periclitante Transsiluania, Hungaria quoque periclitabatur; ad reprimendas Turcarum progressiones Leopoldus comitia Hungaricis ad kalendas Maias indixit. Catholicis urgentibus, ut a propositione caesaris, de subministrando contra Turcas auxilio, fieret initium, acatholici permoueri non poterant, ut publica priuatis antehaberent. Altercationibus ad Septembrem usque de religione productis, legati protestantium e comitiis 2, Sept. discesserunt, quorum secessione non obstante, conditi sunt articuli 55. hoc ordine: (b) „ I. Sepositis priuatis, tractatus diaetales a propositionibus incipiunt, cum adiecta cautela. II. Assecurantur p[ro] regnicolae de eductione residui militis Germani; „ qui

(a) Ib. n. 1861. (b) Corp. Jur. H. T. IL p. 37.

„ qui interea , in praesidiis collocatus , ex stipendiis viuet , palatino locorumque capitaneis —
 „ subiectus . *III.* De subsidiis externis et solutione
 „ praesidiariorum in regno Sclauoniae . — *IV.* De re-
 „ sidente Hungaro et rebus Hungaricis per Hun-
 „ garos tractandis . *V.* Tempore aperti belli — in-
 „ surgendi — modus . *VI.* Regnorum Croat. et
 „ Sclau. insurgendi modus . *VII.* De generalibus
 „ et praefectis militiae natuvis constituendis . —
 „ *VIII.* De conductione et stipendiis militum . —
 „ *IX.* — Nemo ab expeditione eximendus sub
 „ poena . *X.* Ordo et modus Iustificationis . — *XI.*
 „ Regestum domorum conscriptarum . — *XII.* De
 „ illis , qui in pecunia ad expeditionem concurre-
 „ re debeant ? *XIII.* Condescensiones in curiis , ca-
 „ stellis , castris præcaueantur . *XIV.* Ut numerus
 „ antiquus praesidiariorum natuorum adimpleatur.
 „ *XV.* Pro certiori confiniariorum exsolutione , ex
 „ parte regnicolarum , media trigesima vterius
 „ quoque continuabitur . *XVI.* Pro natuuo milite
 „ restantiae subsidii annonarii exigantur . — *XVII.*
 „ Regna Croat. et Sclau. ex media trigesima —
 „ 500. pedites intertenebunt vterius . *XVIII.* Vni-
 „ uersis regni confihiis — necessarias munitiones
 „ sua M. subministrari faciet . — *XIX.* De oppo-
 „ nendis , amissio Varadino , praesidiis . — *XX.* —
 „ Gratuitorum laborum limitatio . *XXI.* Restans
 „ summa Draškouichiana — pro fortificatione praesi-
 „ sidii Érsek-Újváriensis ordinatur . *XXII.* Contri-
 „ butio militaris anni 1655. ad fortificationem con-
 „ finiorum ; anni autem 1659. pro publicis necel-
 „ sitatibus ordinatur . *XXIII.* Qualiter praescripta
 „ contributio exigi debeat ? — *XXIV.* Capitaneus
 „ Eger-

„ Egerszegiensis 1500. florenos ex restantia gratui-
 „ torum laborum — in reparationem eiusdem piae-
 „ fidii conuertat. XXV. Super subsidio annonae
 „ rio, contributione militari, coronali et gratuito-
 „ rum laborum pecunia rationes exigantur. XXVI.
 „ Censores rationum super perceptione et eroga-
 „ tione mediae tricesimae denominantur. XXVII.
 „ In comitatibus rationes exigendi modus. —
 „ XXVIII. Iudicia octaualia celebrentur. — XXIX.
 „ Contra reoccupationes bonorum et exequutionem
 „ turbatores poena cum processu statuta.
 „ XXX. Ius gladii habentibus exercitium per gene-
 „ rales et capitaneos prohiberi non possit. XXXI.
 „ Nouum iudicium cum gratia etiam in caassis ar-
 „ ticularibus conceditur. XXXII. De successione
 „ rerum mobilium ad summam 1200. florenorum
 „ comitatibus iudicandi facultas conceditur. XXXIII.
 „ Articuli, de violentiis conditi, etiam ad monta-
 „ nas ciuitates — extendantur. XXXIV. De repe-
 „ titione fugitiuorum colonorum sanciti articuli et-
 „ iam ad montanas ciuitates extendantur. XXXV.
 „ Declaratur articulus 43. anni 1659. XXXVI.
 „ Officiales confinarii pro eorumdem excessibus, in
 „ quocumque comitatu possessionati fuerint, iure
 „ conueniri possint, XXXVII. Ad rectificationem
 „ metarum — commissarii denominantur cum ter-
 „ mino. XXXVIII. . . . XXXIX. Pro ademtis Coma-
 „ romii fundis alii similes assignentur. — XL. De rebus
 „ allodialibus et pro vsu domestico deducendis regni-
 „ colae in Austria tricesimam et telonium non soluant.
 „ XLI. Modus acquirendi debita in vicinis prouinciis.
 „ XLII. Ad tractatum de inductione vinorum Hun-
 „ garicorum cum Austriacis commissarii denomi-
 „ nan-

„ nantur. *XLIII.* Deductio rerum lignearum, pro
 „ vsu domestico, secundo Grano, regnicolis con-
 „ ceditur. — *XLIV.* Lapididae, carbonarii, me-
 „ tallicidae, in siluis extirpatis agros et prata sibi
 „ vendicantes, — corrigantur. *XLV.* Commissio
 „ de incorporatione Valachorum et praedauciorum.
 „ — *XLVI.* Contra Valachos, in Ószék commo-
 „ rantes, capitulo Zagrab. assistentia bani admitti-
 „ tur. *XLVII.* Ne penes sententias, in foro ex-
 „ terno latus, conuictorum bona fiscus occupare
 „ valeat. *XLVIII.* Moneta in eo valore, quo in
 „ hereditariis prouinciis, cudatur. *XLIX.* C. Ni-
 „ colaus Pálfi ab Erdőd et Stephanus Zichi in offi-
 „ cio conseruatoratus corosae relinquuntur. *L.* Pro
 „ salario conseruatorum et custodum S. coronaee con-
 „ tributio. *LII.* De procuratoria constitutione Fran-
 „ cisco Rakotzio concessa. *LII.* Regni Sclau. pro-
 „ tonotariis in diaetis regni votum, locus et dia-
 „ rium conceditur. *LIII.* Regalibus ad diaetam
 „ vocati, non venientes, vel sine licentia disceden-
 „ tes, qualiter puniendi? *LIV.* C. Sinzendorff iu-
 „ rut. *LV.* — *Hagen, Chaos, Miglio, Ioannelli*
 „ in Hungaros recipiuntur.

A. C. 1663. Leop. 7. Ind. I. P. 25. M.

CCXLI. Leopoldus, belli semina, per Transsil-
 uanicas turbas iacta, suffocaturus, ut induciae cum
 Mahomete IV prorogarentur, sollicite per suos ora-
 tores, Perisium et Goesium, egit. Turcae duo
 potissimum obstacula pacis obtendebant: *primum*,
quod copias Transsiluvania caesar nondum deduxisset;
alterum, *quod ad Draui Muraeque confluentem C.*
Nico-

Nicolaus Zrinius nouum munimentum, Neo-Zriniam diatum, exstruxisset. Promiserat Perisius, Austriaeos praesidiarios e tota Transsiluania submouendos esse. Contendebat Goesius, inique Zriniani munimenti demolitionem postulari; quum Turcae media pace 38. loca communiuissent. Ceterum conuentum deinde fuit, vt noua munimenta pro limitibus excitari fas esset. Quum iam pax pro cuncta habereatur; Turcae, posita simulatione, bellum imparato caesari cum 100. millibus armatorum intulerunt, quum ille nonnisi 6000. pugnatorum sub signis numerasset. Tum vero Leopoldus Hungaros ad expeditionem bellicam litteris, 7. Iunii datis, euocauit, & concurrentibus 26. millibus Nicolaum Zrium, exercitui caesareo Montecuculum praefecit, qui paucitatem suorum testurus, Ouarinum, in quo delitesceret, elegit. Interea Vezirius, idibus Iulii, cum exercitu Budam, kalendis Aug. Strigonium appulsus, Forgatsium, Ujvarini gubernatorem, ad impediendam pontis Danubiani fabricam accurentem, 8. Aug. cum clade repulit, ac Ujvarinum obsidione cinxit. Hoc auditio, Montecucus, motis Ouarino castris, ad Tseklesium confedit. At, vbi hostes, disiectis e Vagi custodia caesareis, Posonium versus effusi, 36 pagos incendio haussissent; in alteram Danubii ripam Oroszuarinum duxit. Forgatsius, auxiliis desperatis, puluere nitrato temere succenso, quum praesidiarios a seditionis consiliis, nec minis, nec blanditiis, ad officium reuocare potuisset; deductione 27. Sept. facta, cum 2422. Germanis Comaromium maxima fide deductus est. Vezirius, reparatis Ujvarini ruinis, ad hiberna concessit. Cuius

exem-

exemplo Germanorum etiam exercitus idem faciendum sub exitum Nouembris censuit. (a)

CCXLII. Etsi Leopoldus, fraude Turcarum pacientium circumuentus, Ersek-Ujvarino periclitanti succurrere tempori non potuerit; non leuia tamen iisdem damna vel hoc anno, potissimum autem opera Zriniorum fratrum, intulit. Nicolaus, certior factus, Budenses Turcas in insulam leporum confluere; mox aduolauit ac incautos oppreslit. Ujvarinum ipsum, si consilium eius admissum fuisset, in aperto campo Turcas aggrediendi, seruari fortasse potuisset. Ast repugnauit Montecucus, qui Zrinium cum militibus Hungaris et Croatis in vicinia Comaromiensi castra posuisse scribit, et plus agere voluisse, quam egerit. Atqui Zrinius rem magnam et tunc praestitit, quum, vezirio Strigoniūm Ujvarino cum exercitu reuerso, Turcas, qui magnum numerum captiuorum curruumque, res magni pretii deferentium, aggressus, disiectis hostibus currus et captiuos eripuit; et tunc, quum Turcae, vestibus Hungaros mentiti, Tsaloköziam insulam ad Ouarinum penetraffsent, quos omnes ad vnum obtruncandos curauit. Eius quoque frater, Petrus, cum 600. suis ausus occurrere 9000. Turcarum, per Croatiam aditum in Italiam rimantium, 1200. caesis, trecentos in seruitutem traxit. Ita gloria rerum, hoc anno felicius gestarum, apud Zrinios stetit. (b)

CCXLIII. Princeps Apafius, a Turcis ad bellum Hungaricum obtorto collo tractus, occupatiam Ujvarino, castra Turcica subiit, ac a vezirio ius-

(a) *Hist. Gr. T. 33. n. 1863.* (b) *Ibid. n. 1864.*

iussus Hungaros ad dominatum Turcicum inuitare, patentes litteras ad comitatus misit. At his contrarias Veselenius, regni palatinus, euulgauit, quibus miserrimum ipsorum Transsiluanorum sub Turcico iugo statum egregie depinxit. Leopoldus quoque, de vulgatis ab Apafio litteris certior factus, suas iis opposuit, ac typis excusas per Hungariam sparsit, hortatus omnes, ut *ad instar laudatissimorum maiorum suorum, arrepto ferro et armis, strenue se et patriam tutentur*, pollicitus validam suam defensionem, partim iam paratam, partim ex hereditariis prouinciis et ab imperii principibus aduocandam. Apafius, in Transsiluaniam reuersus, proditione Germanorum militum Szekelyhidam Leopoldo detraxit. Fuitque haec temporum illorum peruersitas, ut alta quoque pace sex millia militum Germanorum in castris Transiluani principis opulenta stipendia facerent. (a)

A. C. 1664. *Leop. 8. Ind. 2. P. 13. A.*

CCXLIV. Cumularunt hanc infamiam 1000. praefidiarii Germani, qui Claudiopolim Apafio 27. Ianuarii prodiderunt. Quia vero Turcae Varadinenses, contra condiciones deditioonis, magnam Transsiluaniae partem occuparunt; Apafius, Leopoldum sibi conciliaturus, clam per Michaelem Telekiunt illi significauit, se praefidiarios Claudiopolitanos et Székelyhidenses ad defectionem non incitasse, nec alia de causa sub patrocinium eosdem recepisse, quam

(a) *Ibid. n. 1865.*

quam ne reiekti cum fortaliciis ad Turcas desciscerent; nec se repugnare, quin ad pristinum imperium, sumpio bello, redeant. Gratam hanc Apafii declarationem Leopoldus habuit, cum eoque foedus occultum contra Turcas pepigit. Excusabat Apafius expeditionem anni superioris, ad quam suscipienda a vezirio coactus fuerit: nunc quoque sibi faciendum esse, non quod vellet; sed quod barbari saeuitia iuberet: omnia subterfugia se tentaturum, ut intra limites Transsilvaniae sibi manere liceat: si tamen excusationes ab effrenata natione reiicerentur, in fauibus eius posito sibi parendum illis fore; nec id sibi, qui sui iuris non esset, vitio verendum esse. Videbatur hic princeps ex progressu rerum successuque belli, quod a duabus potentissimis nationibus gerebatur, huic aut illi cum fortuna vires suas addicturus. (a)

CCXLV. Ujvarini iactura permoti principes imperii, promtas Leopoldo suppeditias addixerunt, de quibus Hungaros quoque, litteris 11. Iunii Ratisbona datis, certiores reddiderunt. Longius Nicolao Zrinio tempus videbatur, quam ut otiosus mitigationem anni tempestatem exspectaret. Quare hibernantis militis quietem abrumpendam censuit, ac excursionem in regionem hostilem, rigente quam maxime hieme, facere constituit. Hungaros et Croatas, Zrinianae felicitatis consciens, tanta fortunae melioris fiducia cepit, ut sub eius signa 16. millia concurrerint. Adiunctis 9. Germanorum millibus, 20. Ian. Muram fluum magnis animis transmisit, leuique neg-

(a) *Ibid.* n. 1866.

negotio Berzenitzam et Babotsam Turcis eripuit. Die 28. Quinqueecclesias aggressus vrbeque potitus, arcis oppugnatione Hohenlohio commissa, postridie versus Eszokinum cum equitibus abiit, celeberrimosque pontes, Darda castellisque minoribus expugnatis, feliciter exussit. Quinqueecclesias redux, quia vis hiemis acrior erat, quam vt illam milites ultra ferre possent, obsidionem soluit. Fructus huius expeditionis, cuius gloriam Montecucus nimum eleuat, fuerunt equorum tria, boum vicena millia, tormenta 150. praeda tanta, vix vt ei deportandae 2000. plaustrorum satis essent. Petrus quoque Zrinius insidiantes Neo-Zriniae Turcas, 2000. caelis, totidem captis, egregie repressit. Haec tamen, postquam obsidio Canisensis, invito Zrinio, soluta fuisset, quia Montecucus, vt Nicolaus, datis ad Stiros litteris queritur, *pro defensione huius arcis numquam gladium euaginari permisit*, 30. lunii barbarorum potestati relicta fuit. (a)

CCXLVI. Ob iacturam Neo-Zriniae maiore Montecucus inuidia flagrasset; nisi labem hanc insigni victoria paullo post absterisset. Turcis in aduersam Murae ripam euadere frustra conatis, ac 11. Iulii Canisam versus se recipientibus; ipse quoque se commouit, & ad Arrabonem castra transtulit. Eodem vezirius cum 15. millibus equitum, antequam totus exercitus mouisset, properauit. Die 27. Iulii pontem ad S. Gotthardum necquicquam tentauit Kalendis Augusti, quum iam sexages mille suorum in castris suis numerasset, decretorium certamen com-

(a) *Ibid. n. 1857.*

commisit. Simul ac confertis ordinibus in hostem a nostris itum est; prima barbarorum acies inclinavit. Stratis primis ordinibus, remotiores, periculis obnoxii, fugam trepide respectarunt, nec multo post arripuerunt. Montecucus pugnam, hora 9. matutina coepit, ad horam usque 4. post meridiem productam fuisse scribit, victoriamque 16. millibus caesis partam aestimauit. Ut nuncii victoriae magna laetitia Leopoldum, ita maxima tristitia sultani affecerunt. Hic 7. dierum ouationem Hadrianopoli suis indixerat; quam, accepto post triduum nuncio clavis, interrupit et pro ludis supplicationes indixit. Tanto grauius hoc vulnus sultano fuit, quanto plures alibi quoque clades a Christianis accepit. Nam, ut alia minora damna praeterantur, unicus Susa, seu Souchesius et Nitriam, et Leuam Turcis eripuit; ad Zsarnouiam mille, Leua non procul octo millia Turcarum interfecit; e Christianis 500. dumtaxat desideratis, inter quos praecipua iactura Stephanus Koharius erat. Dux victorem exercitum kal. Augusti Parkanum duxit; quo captio, pontem quoque Strigoniensem rescidit. (a)

CCXLVII. Vezirius, his cladibus permittos, sensim pronior ad consilia pacis erat; neque tentandam porro cum maximo rerum Turcicarum periculo fortunam ratus, suos ab iniuriis inferendis abstine-re iussit. Tum apud Reningerum, caesaris nuncium, per praefectos de pace mentionem intulit, ac tandem in Vasvar inducias in annos 20. pepigit,

(a) *Ibid. n. 1868. 1869.*

git, cuius praecipuae conditiones erant: ut, educatis utriusque partis e Transsiluania copiis, libera principem eligendi potestas relinquatur: duo comitatus, Szatmár et Szabolts, cum omnibus arcibus, ciuitatibus, pagis Hungariae regno restituantur: castellum Székelyhid ad praecauenda mala partis utriusque destruatur: liceat caesari nouum in alterutra Vagi ripa fortalicium erigere, ne scilicet Ujvarinenses Turcae liberius euagari possint. Ujvarinum enim, Neogradum, Varadinum in barbarorum potestate relicta sunt. Id quod Hungaris vehementer dolebat, ea potissimum de causa, quod de Hungaris sine Hungaris haec decreta fuissent. Transsiluanii quoque vix a lacrimis temperare poterant, quum arcem Székelyhidensem, ingenti labore constructam ad suam defensionem, demoliri iubebantur. Haec inter Turcarum ille malleus, Nicolaus Zrinus, ab apro, plumbea glande leuius, quam ut enecatur, icto foede disceptus, quum sanguis nulla ratione sibi potuisset, 18. Novembris, antequam domum relatus fuisset, exspirauit. (a)

A. C. 1665. Leop. 9. Ind. 3. P. 5. A.

CCXLVIII. Et hic Zrinus paci contrarius erat, prae qua tam Hungari, quam Transsiluanii bellum maluissent. Certe barbari nec euersa Székelyhida quieuerunt, nec contra iuratas pacis conditiones ademtas Transsiluanis regiones restituerunt, nec tributum supra vires impositum diminuerunt. Frustra
hi

(a) *Ibid. n. 1870.*

hi spem suam collocarunt in Gualtero Leslaeo, quem Leopoldus ad portam Ottomanicam sub extum Maii legatum cum splendidissimis muneribus misit. Neque Hungari senserunt adhuc ullum pacis fructum, quibus pacis impatientia, haud minus cruento bello rebus suis, ut jactabant, noxiae, quietem non indulgebat. Quum Leslaeus contra saevas Turcarum procursiones Constantinopoli questus fuisset; repositum est, has paci non aduersari, dum res neque bellicis machinis, neque 5 millium agmine geritur. Leslaeus g. Nou. ad ultimum vezirii colloquium admissus, captiuorum emancipationem urgebat et impetraverat, si Leopoldus quoque Saracenos emancipauerit. (a)

A. C. 1666. Lepp. 10. Ind. 4. P. 25. A.

CCXLIX. Idem Leslaeus, 11. Dec. Constantinopoli profectus, antequam 10. Martii hoc anno Viennam peruenisset, Petro Lambecio, quem caesar in hunc finem praemiserat, aditum in bibliothecam Coruinianam obtinuit. Ex tanto thesauro nonnisi 400. circiter volumina supererant, cumulatim in terra iacentia puluerulentoque situ cooperta. Wagnerus fingit, a Budensi purpurato Leslaeum de clamulariis Hungarorum aduersus Leopoldum molitionibus admonitum esse. Quod quidem ab illius purparati moribus alienum esse, contrariis factis satis superque docetur. At illud mihi tolerari potest, quum fingit, Nadasdium de Leopoldo, per 500.

Z 2

Pot-

(a) Ab. n. 1871. 1872. 1873.

Pottendorfenses intercipiendo, cōsilium tunc iniūsse, quum, Veselenio morte sublato, palatini dignitas illi negata, iudicis curiae collata fuit. Atqui Nadasdius, antequam Leopoldus regnare coepisset, a Ferdinando III. iudex curiae iam creatus erat, neque Veselenius hoc anno 5. Decembris, qua finguntur infidiae Pottendorffii Leopoldo strūctae, sed anno sequente 28. Martii morte sublatus erat. Hoc anno non palatinus, sed Strigoniensis archiepiscopus, Georgius Lippaius, obiit, cui Leopoldus Georgium Szeleptsenium 15. Ian. suffecit. (a)

A. C. 1667. *Leop. I. Ind. 5. P. 10. A.*

CCL. Hic Szeleptsenius archiepiscopus, Veselenius palatinus, iudex curiae Franciscus Nadasdius, banus Croatiae Petrus Zrinus, Paullus Eszterhazius, personalis Szatmarius, aliquie plurimi hoc anno Neosolum ad iudicium regium, pro dirimendis litibus celebrandum conuenerunt. Ex his quidam, interruptis quaestionibus iuridicis, de militibus Germanis contra leges nondum eductis ac tot arcibus in potestate Turcarum relictis acerbius questi, nefastam coniurationis fabam cudere coeperunt. Renondum matura, Veselenius 28. Martii decessit, qui principem etiam Apafium in partem coniurationis traxisse refertur. Hic, missis idem tidem legatis ad vezirium, qui tunc Candiam oppugnauerat, a Panaioto proditus, Leopoldo suspectus esse coepit. Coniurati, de hac prōditione certiores redditи, nouis

(a) *Ibid. n. 1874. 1875.*

uis Apafium litteris viserunt, vt auxilia Turcarum iterum sollicitaret, nouumque legatum ad vezirium destinaret. (a)

A. C. 1668. Leop. 12. Ind. 6. P. 1. A.

CCLI. Panaiotus nouam hanc legationem suis artibus inutilem quum reddidisset; coniurati, variis curis ac timoribus exagitati, Nadasdium quoque, spe palatinatus obtinendi, caesareas partes amplexum esse questi sunt. Nec ipse Nadasdius diffitetur, se, mortuo Veselenio, palatinatum ambiuisse, quum ad filium ita scribit: „Nihil aliud quae sui, „quam maledictum palatinatum: quo adepto, cre- „debam, me omnia redintegraturum, ac etiam gra- „tias nouas adepturum, non solum per rerum ista- „rum manifestationem, verum etiam per earum- „dem extinctionem.“ Sed enim Leopoldus, ad elidendum eius aliorumque dignitati huic inhian- tium, ambitum, suspensa tantisper, non sublata pa- latini dignitate, per Hungariam eundem suum dum- taxat locumtenentem nominavit. (b)

A. C. 1669. Leop. 13. Ind. 7. P. 21. A.

CCLII. Etsi Leopoldus certis ex Turcia nunciis acceperit; quosdam Hungaros, rebus nuper actis offensos, seditiona consilia coquere; horum tamen autores adhuc latuisse, patet ex diplomate, So- proniensi nobilium coniunctui 27. Ian. hoc anno da-

Z 3

to,

(a) *Ib. n. 1876. 1877.* (b) *Ibid. n. 1878. 1879.*

to, cui tam Nadasdius, iudex curiae, quam Zrinius batus subscripti leguntur. Vrgebant quidem Hungariae proceres, vt coaeuam regno palatini dignitatem primo quoque tempore reuocaret; sed quia hoc nomen Viennae iam odiosum euasit; postulata Hungarorum neglecta sunt. Vnde, Hungaris propterea iam irritatis, enitendum Leopoldo fuit, ne Transsiluanos quoque hostes, a quibus illi iuuari possent, experiretur. In hunc igitur finem ad tollendas quasdam Transsiluanorum querimonias cognoscendasque controuersias quosdam iudices Eperjesinum misit. (a)

A. C. 1670. *Leop.* 14. *Ind.* 8. *P.* 6. *A.*

CCLIII. Qui plures iam annos gliscebat, & a pace cum Turcis confecta sub cineribus latebat ignis, hoc anno tandem in apertum incendium erupit, longumque malorum syrma post se traxit. Leopoldus in Transsiluaniam oratorem Kászonyium, Strigoniensem canonicum, expedituit, omnia tentatum, ne princeps Apafius factiosis opem et operam addiceret. Qui licet pluribus iam legationibus auxilia Turcarum pro seditiosis sollicitauerit, postquam tamen intellexit, a Zrinio Transsiluaniam genero suo Rakotzio destinari; dubiis Hungariae rebus se porro miscere noluit. Atque hic Rakotzius frustra Batakinum, eius praefecto Staremburgio per fraudem intercepto, tentauit; frustra Munkatsinum quoque blanditiis eripere matri voluit. Comes Tat-

ten-

(a) *Ibid.* n. 1880. 1881.

tenbachius, Zrinianas partes amplexus, dum Graecium, patriam suam, Turcis prodere constituit; a famulo suo proditus, captus, execranda sua consilia cum gemitu confessus est. Quum et Zrinius, et Frangapanius rei coniurationis manifestis indiciis probati fuissent; missis a caſare 6000 Germanorum, territi, Tsaktornyam ſe receperunt; ſed, desperata defenſio, noctu per auersam arcis portam elapsi, recta Viennam, ad implorandam caesaris clementiam, ituri, dum ad Kerium diuertiffent, ab eo capti Viennamque deducti, prium liberaliter habiti, mox arctae custodiae mancipati ſunt. (a)

CCLIV. Ne Franciscum Rakotzium eadem fors maneret, effecit fides ac prudentia matris viduae, Sophiae Bathoriae, quae ſicut Munkatsini ruentis in praeceps filii calorem compressit; ita supplicem et poenitentem non aspernata, veniam a caefare pro iuuenili delicto petiit, magnisque suis meritis obtinuit. Apafus quoque, qui multos ex Hungaria profugos benigne recepit, Benedictum Hedri Viennam oratorem misit, ac caefarem, ut in ſedandis motibus mitiora consilia ſequeretur, modestissimis verbis orauit; ſed ne quidem captis quorumdam procerum vxoribus libertatem impetravit. Pluribus iam illistribus feminis in captiuitatem redactis, dubitare non poterat Maria Szetsia, Veselenii palatini vidua, ſeditionis tam commotae, quam promotae praecipua cauſa, ſibi quoque vim admouendam esse. Hanc Carolus Lotharingus adiuuit, ac ad dedendam arcem Murányiam eamdem adegit. Re-

Z 4

pertis

(a) Ibid. n. 1882. 1883.

pertis hic litteris, ad defunctum Veselenium palatinum a diuersis proceribus olim datis, Viennam missis, quamuis nudam de bello consultationem continuissent, earum indicio Franciscus Nadasdius, iudex curiae, Pottendorffii captus Viennainque 3. Sept. adductus est, cuius loco locumtenentem suum Leopoldus Szeleptsenium 18. Oct. creauit. Instabant quidem Hungari captorum comitum iudicium ad regni tribunalia pertinere; sed responsum est, illos publicis muneribus functos, cui fidem iurarunt, ab eo de laesa fide iudicandos esse. Frustra repositum est, haec illos munia recipiendo, nobilium Hungarorum praerogatiis non renunciasse. Frustra supplicibus litteris et Zrinus ad leges Hungariae promissa que de sceleris impunitate sibi facta facta recurrit, et Nadasdius, solidis excusationibus usus, totum se clementiae regiae commisit. (a)

A. C. 1671. Leop. 15. Ind. 9. P. 29. M.

CCLV. Fatentur plerique, Zrinium suo supplici libello causiae suae non tam profuisse, quam obfuisse; partim, quod et ministros, quorum fauorem egebat, et oblique caesarem, quod ad haec eorum delicta conniueret, acrius perstrinxerit; partim, quod liberius, quam captiuum decuisset, et promissorum fidem, et legum patriarchum observationem vrslerit. Aliam viam Frangepanius iniit, omnia fassus sumque scelus veris lacrimis detestatus. Tattenbachius quoque, non ynam se mortem com-

(a) *Ibid. u. 1884. 1885. 1886.*

commeritum professus, a DEO, caesare, Graecensi ciuitate veniam petiit. Nadasdji delictum, vt ipse fassus est, in eo positum erat, quod palatinatum ambiendo, sperauerit, coniuratorum suffragia facilius sibi concilianda, si consiliis eorum se non aduersari simularet; quamuis constituerit, obtenta dignitate, coniurationem non tantum detegere, sed et extingue. Wagnerus illum inique de beneficiis et insidiis, caesari structis, accusat, de quibus nullam iudices mentionem in lata mortis sententia faciunt. Hanc ille fortiter excepit, et pectori crucifixum apprimendo, sinistra corollam MARIAnam tenendo, Viennae 30. Aprilis uno carnificis iectu caput amisiit. At Zrinio Frangepanioque nonnisi post tertium iectum eadem die Neostadii caput resectum est. Neque Tattenbachius Graecii felicius, accepto scilicet iectu tertio, Kalendis Dec. exspirauit. Multis aliis, qui se factioni miscuerant, partim proscriptis, partim capite plexis, Franciscus Rakotzius, eiusdem cum aliis criminis reus, Sophiae Bathoriae, matris suae, precibus gratiam vitae consequutus, in poenam commotae seditionis 400. millibus florenorum multatus est. Noua Hungaricae libertati mandatis nouum seditio fo-

A. C. 1672. Leop. 16. Ind. 10. P. 17. A.

CCLVI. Quum e seueris illis poenis ac praeiudiciosis Hungaricae libertati mandatis nouum seditio fo-

(a) *Ib. n. 1887. — 1891.*

somentum accepisset; Apafius et Hungaris profugis asylum in Transsiluania praebuit, et seditiosas eorum in regem molitiones omni ratione fouendas et promouendas suscepit. Hinc, licet a Turcis prohibitus, ne pacem turbaret; iussit tamen Michaelem Telekiūm, Kövariensein praefectum, Hungaris seditiosis opem ferre: qui quo plures in suas partes pertraherent; 60. millia Turcarum in auxilium suum venire mentiebantur. Licet autem Telekius e sententia 10. consiliariorum ab Apafio quiescere postea iussus fuerit; quia tamen a seditiosis spes palatinatus eidem obiecta fuit, 16. Sept. Kováriño Szatmarin mouit. Sed ab erumpentibus Getmanis 20. Sept. foede profligatus, celeri fuga rursus Kövariūm se recepit. Sex ante diebus Petrotzius cum aliis seditiosis erumpentem Cassouia Spankauium cum strage repulit; sed quia, distributis in multas partes copiis, ac ad diuersas arces oppugnandas dispersis, dum ipse Leutsouiam cum paucioribus obsidione cinxit; audito caesarearum copiarum aduentu; cum aliis se coniuncturus, Eperiesinum, quod a caesare iam defecerat, fugit. Koppius et Paullus Elzterha-zius ad pagum Györke, non procul Cassouia, seditiosos aggredi, caesis 1500. reliquos in fugam ege- runt. (a)

CCLVII. Merito timere poterat Apafius, ne, sauendo seditiosis, iustum et Turcarum et Romano-rum imperatoris indignationem incurreret. Legatos igitur ad utrumque, Ballonem ad Mahometem, Matskasiūm ad Leopoldum misit. Hic vero, Vien-na

(a) *Ibid.* n° 1892. 1893.

na reuersus, animum principis ita commutauit, ut Petrotzium, quum ad sollicitanda Turcarum auxilia per Albam Iuliam iter ageret, custodiae mancipauerit. Hic Petrotzius connubio sibi iunxerat Elisabetham Tököliam, cuius fratrem Sigismundum Tökölium obtorto collo suas in partes traxit. Sed Sigismundus, sibi redditus, et partes caesareas constanter sequutus, et, eiurato Lutherò, Cassouiae religionem catholicam amplexus est. Petrotzii protestantes socii, quasi bellum catholicis sacris indixiſſent, in eorum praeципue ministros atrocias quaeque designarunt. Testes huius crudelitatis sunt Seraphici patres Eperiesinenses et Homonnenſes, omnibus rebus spoliati, suis e domiciliis exturbati, cum aliis catholicæ religionis ministris ad mortem usque vexati. Leopoldus igitur, tamquam princeps catholicus, sui munericē duxit, ut non tantum eorum furori resisteret, sed etiam templo, per eiusmodi vim et iniuriam catholicis erepta, possessoribus auitis restitueret. Ita factum Trentini, Szakoltzae, Cassouiae, Posonii, Tirnauiae, Samariae, Bartiae, Szantouiae, Tallyae, Madini, Tokaini, Kereſturi- ni, Comaromii, cet. Miauenses Lutherani, hanc repetitionem templorum caedibus vlti, Ioannem Bárfony protonotarium Turalukae, pluribus capiti securibus infixis, crudeliter trucidarunt; eius vero fratre, Georgium Bárfony, Varadinensem episcopum, letaliter sauciatum, pro mortuo reliquerunt. Hic, miro DEI beneficio, sibi redditus, neque deinceps a vindicandis ecclesiae catholicæ templis absti- nuit. (a)

A. C.

(a) Ib. n. 1894. 1895.

A. C. 1673. Leop. 17. Ind. II. P. 2. A.

CCLVIII. Postquam in aula Viennensi consultationes habitae fuissent de mutanda reip. Hungariæ forma tollendaque palatini dignitate; Szeleptsenius archiepiscopus, vt suam hac de re sententiam promeret, monitus, multis argumentis eam mutationem dissuasit. Quum autem vidisset, tot rationum momentis, pro retinenda veteri reip. forma, sibique delata vicaria regis dignitate non adimenda productis, se nihil apud Leopoldum proficere; quia nulla iam tuenda honoris via supererat; ad minuendam infamiam, vltro se munere locumtendentis abdicavit, ne vi priuatus eodem videretur. Hanc eius abdicationem Leopoldus pleno diplomatica ratam habuit, et Casparum Ambringenum, ordinis Teutonici magistrum; 27. Febr. Hungariae gubernatorem constituit. Aegerrime tulerunt Hungari, vetustissimam palatini dignitatem, in plebis patrocinium a D. Stephano constitutam, abrogari; summumque ius in omnium fortunas et vitam ad exterum hominem deferri. Responsum illis est, multas turbas palatini nomen in Hungariam inuenisse. Negabant hoc Hungari, dicebantque, palatino Bathorio, post interitum Ludouici II. domum Austriacam debere, quod in eius ditionem Hungaria concederit. Mox autem amicam cum novo gubernatore litem Szeleptsenius metropolita de digniore loco, quum congrederentur, habuit. (a)

CCLIX.

(a) Ib. n. 1896. 1897.

CCLIX. Exsules in Transsiluania, hac mutatione magis irritati, Turcarum auxilia, missis ab Apafio legatis, idem tidem sollicitarunt. Qui quidem haec auxilia non modo negarunt, sed et Apafio seuerius inhibuerunt, ne quid pro Hungaris in Germanos auderet. Sed omnia haec fucata fuisse, belloque dumtaxat Polonico Turcas inhibitos fuisse, quo minus seditiosis contra Leopoldum opem ferrent, ex arcanis vezirii responsis, quae Betlenius vulgauit, apparebat. Non ita res clam agi poterat, quin occultae hae contra caesarem Apafii molitiones indiciis certis aulae Viennensi nunciarentur. Quare Koppius, Cassouiensis praefectus, Apafio bellum denunciauit, si porro Hungaris exsulibus faueret. Ceterum Turcae promissa his auxilia mittere non poterant, postquam a Szobieszkio, Polonorum duce, futuro rege, tantam cladem acceperunt, quantam ab annis 100. passi non fuerunt. Leopoldus igitur, seditiosorum machinationibus nihil territus, memor se regem apostolicum esse, religionem, quam primus Hungariae rex apostolicus magno sudore plantauit, contra nouiciorum dogmatum sectatores pro viribus defendit, pluresque rursus aedes sacras auitis possessoribus restituit, quibusdam euangelii noui praemonibus, qui plebem seditiosis concionibus ad perduellionem incitarunt, vel exauktoratis, vel in exsiliu[m] relegatis. (a)

A. C.

A. C. 1674. Leop. 18. Ind. 12. P. 25. M.

CCLX. Amislis anno superiore ministris suis, montanae ciuitates, ut nouos accire relegatisque sufficere possent, legatis Viennam missis, nihil non egerunt, nihil tamen obtinuerunt. Immo plures ad s. Martii Posonium euocati, quum 250. comparuissent, aliqui quidem obiecta crimina negarunt; sed, productis Vitnyedianis litteris, non iam iustitiam, sed clementiam implorarunt. Sententiam, a iudicibus non tantum catholicis, sed etiam acatholicis, adeoque non religionis, sed perduellionis caussa, latam, clementia caesaris ita leniuit, ut fuluam libertatem, patriam, vitam haberent; si manu propria, levissimo cautionis genere, delicta sua confiterentur ac corrigerent. Subscribentibus 236. ministris, ferociores vel proscripti, vel in carceres compacti, qui cum Budensi Turca commercia miscuerant, triremibus addicti Tergestumque transmissi sunt. Nullus horum capitali poena multatus est; licet protestantium aliqui catholicorum sacrorum ministris ipsam vitam eripuerint. Ita Paulus Silesius Miauiensium, Ioannes Vék Brezouiensium, Ioannes Simonides e S. I. Turalukensium furore sublati sunt. Paulinorum quoque sacer ordo Georgium Csepe- lenyium, Caluinianorum gladio 24. Maii percussum, amisit et luxit. Hoc eodem tempore Leopoldus bellum cum Gallis Batauorum caussa gessit, 17. millium exercitu Montecuculi ductui commendato, qui, traecto Rheno, tantum hostibus terorem incusit, ut 30. locis munitis sua praesidia deduxerint. Galli tamen, refectis hieme viribus, Burgundiam Hispanis, victoram caesareis eripuerunt. Sperabant sedi-

seditiosi, Leopoldo foris occupato; cœptam domi telam facilius se pertexturos esse. Sed enim Koppius, se 10. millia recentium in dies praestolari commentus, audacter in illos duxit, et in captos barbara crudelitate saeuit. Nec minus seditiosi, si quos e caesareis intercipere poterant, omne crudelitatis genus in eos expromserunt. Tenuit haec multo saeuendi barbaries; dum mitissimus caesar, recognita, modum illi posuit. (a)

A. C. 1675. Leop. 19. Ind. 13. P. 14. A.

CCLXI. Ceterum his Hungariae vulneribus nondum Leopoldus mederi plene potuit; quod ad veterem Gallici belli molem e Suecia hoc anno nouum aliud Gallicis artibus accesserit. Gallis oppositus Montecuculus Turenium variis artibus circumduxit, et ab eo circumductus est. Stupuit hoc anno Rhenus utrumque ducem, paribus viribus et virtutibus bellicis decertantem; quod uterque 22. millia militum in exercitu suo censuerit; fuitque magna per Europam exspectatio, uter summorum ducum superior euaderet. Post bimestre certamen ingeniorum, quum Montecuculus pugnam non detrectasset; Turenius, caesareorum impedimentis in montana subductis, speculaturus, quorsum ista fierent, tormento prostratus, oecubuit, et cum eo Gallorum simul fortuna, simul animus concidit. Licet autem Leopoldus armorum potentia multum valuerit; multo tamen benignius egit cum protestantium

(a) *Ibid. n. 1900. 1901. 1902.*

stantium ministris, quamuis criminum manifeste conuictis, quam heterodoxi cum sacerdotibus orthodoxis, licet nullius criminis, quam quod promunere suo diligentem ouium sibi creditarum curam gererent, reis. Id illis crimen erat, quod a caula lupos arcerent, et errantes oves in eam reducerent. Etsi vero Leopoldus non ignorauerit, tantas vigilantibus hisce pastoribus iniurias inferri; maluit tamen indulgentia, quam iusta vindicta, ferociam eorum, qui haec agebant, mitigare. Permotus igitur innata sibi benignitate, ministris, ad tremes damnatis, redditum in patriam concessit. (a)

A. C. 1676. Leop. 20. Ind. 14. P. 5. A.

CCLXII. Postquam Leopoldus, Spankuio mortuo, Strasoldo supremam armorum in superiore Hungaria praefecturam commisisset; hic Debretzinum, licet in ditione Turcica situm, quod illuc seditione cum praedis sese recipere soliti fuerint, invasit, congestasque praedas cum multis captiuis abstulit. Postea litteris, idiomate Hungarico sparsis, nomine Leopoldi factiosis veniam, si resipuerint, obtulit. Sed quam parum neruosa sua cohortatione profecerit; continuatae deinceps quoque hostilitates ostendunt. Pacem enim coalituram inficiabantur Hungari, nisi palatinus crearetur; regnum externa militia liberaatur; ad praefecturas arcium populares admitterentur, ne domi suae, velut capti, medios inter hostes, inter exterros praesidiarios, degere cogantur.

Nec

(a) *Ibid. n. 1903. 1904.*

Nec enim obliuisci poterant, ignavia seu perfidia praefectorum aut praeisdicatorum externorum Budam, Agriam, Albam regalem, Strigonium, Canisam, Iaurinum in Turcarum potestatem venisse. Sed responsum est, fide Hungaris efficiendum prius esse, ne militibus externis opus sit. Hic annus Francisco Raktzio, 31. annos nato, relicto homonymo filio, multas in historia paginas impleturo, 8. Iulii supremus fuit. (a)

A. C. 1677. *Leop. 21. Ind. 15. P. 18. A.*

CCLXIII. Leopoldus, bello Gallico pressus, Carolo Lotharingo propter annonae difficultatem e Gallia cum exercitu redire coacto, vires suas, aduersus Hungaros distractas, contracturus, consilia pacis, anno superiorē cum seditionis necquicquam tentata, non inuitus iterum admisit. Et Barkotzii quidem opera 1500. ad fidem reuocavit; sed ceteri, qui 10. millium numerum aequabant, conditiones tam abhorrentes scripsierunt, ut eas admittere caesar, salua dignitate sua, non potuerit. Felicius cum Ioanne Sobieskio, Poloniae rege 1674. renunciato, vetera Hungaros inter et Polonos foedera nouis ytrime nexibus instaurauit. Sed enim Gallicis artibus, opera Lilienbergii, Tökölii tutoris, effectum est, vt Bethunius, Galliae regis in Polonia legatus, Bohamo ductore, Polonorum 6000. in Hungariam immiserit. Huic Schmidius, manu, quam

(a) *Ib. n. 1905. 1907. 1908.*

quam cōsilio melior, cum Germanis obuiam fatus, ingentem cladem accepit. Victor Bohamus, adiunctis sibi sub Vesselenio 7. Hungarorum, 4. Transsiluanorum millibus, ad Etsedinum confedit, ac ingentem Koppio metum incussit. Hic Koppius, 4. Ian. Strasoldo suffectus, cum paucis 25. Nou. Caſſouiam reuersus, ceteris atrocius in Hungaros, etiam catholicam fidem professos, desaeuiit, cuius aliorumque praeſectorum licentiam nouis mandatis caesar repressit. (a)

A. C. 1678. Leop. 22. Ind. 1. P. 10. A.

CCLXIV. Ut autem Leopoldus Hungaros omnes ad officium et tranquillitatem reuocare posset; Ioannem Gubasotzium, Vacien. episcopum, quam ad eos sanandos medicinam opportunissimam putaret, consuluit, qui prolixo scripto clementiam erga seditiones Leopoldo suasit. Sed illi, non tantum Polonorum, sed et Transsiluanorum auxilio iam adiuti, postquam Emericum Tökölium, ad Apafium ex Hungaria profugum, ducem accepissent, ferociores euaserunt. Tendebat Vurmius in illos cum 5000. Vnguarinum versus; sed quia pares ad resistendum vires non habuit, Eperiesinum prouido consilio se retraxit. Ad placandum cum affeclis Tökölium, fidos proceres cogere Posonium rursus placuit. Sed, quia Hockerus Hungaris, iura sua repetentibus, acerbius respondit; Tökölius, per superiorein Hungariam libere grassatus, et suas dynastias recuperavit,

et

(a) Ib. n. 1909. 1910. 1911.

et ciuitates montanas cum pluribus arcibus in suam potestatem redegit. Munkatsinum quoque duxit, non tam iniictam arcem; quam Rakotziae iunioris amores expugnaturus. (a)

A. C. 1679. Leop. 23. Ind. 2. P. 2. A.

CCLXV. Tökolius, induciis per hiemem pactis, Paullum Szalaium ad Viennensem aulam, communis seditionorum nomine, legatum misit, quidusc rese-
candum, quid sanandum in Hungaria postularet, per eundem exposuit. Ad haec Leopoldus, pace cum Gallis iam composita, difficilior, cum armatis ciuibus, nisi copias exteris cum armis dimitterent, paciscendum non censuit. Abrupta spe pacis, quod neutra pars alteri fidere videretur, ad vim rufus et arma descensum est, intestinoque bello misera Hungaria distrahebatur, ac ad incitas redigebatur. Die 28. Febr. quae fuit induciarum suprema, seditionis Cassoujense pomoerium inuaserunt, iumentaque di-
ripuerunt. Stephanus Iosa, prius Agriensis canonicus et episcopalis militiae dux, a factiosis captus et tribus millibus male contentorum praeesse iussus, Schemnicum expilauit, ac infectum mistumque me-
tallum, 27874 flor. abstulit. Hie poenitidine tactus, ad sanam subinde rationem rediit, nec multo post vi-
tam, varia fortuna circumactam, posuit. Leslaeus,
ad Tornam Aprili mense male multatus, eam postea
caesari, cum Diuin et Szalantz, afferuit. Aduen-
tantibus

A 2

(a) Ibid. n. 1912. 1913. 1914.

tantibus a Rheno caesareis legionibus, et Tökölianis ultra Tibiscum se recipientibus, plura potuissent in eos designari; nisi lues epidemica, Hungariam foede depopulata, gladios e manibus vtriusque partis excusisset, ipsumque caesarem primum Pragam, deinde Lincium fugere coegisset. (a)

A. C. 1680. Leop. 24. Ind. 3. P. 21. A.

CCLXV. Quum Ambringensis, metu pestiferae contagionis, Posonium iam depascentis, munus gubernatoris ex Hungaria secum extulerit; maior spes pacis, ineundae cum seditionis, affulgere coepit. In hunc igitur finem Leopoldus, Christiano sanguini parsurus, ad 18. Martii conuentum Tirnauiam edidit; sed, redeuntibus iisdem Hungarorum postulatis, de liberanda Germano milite patria, nihil iterum transligi potuit. Tökölius, caesarem pacis caussa nihil non facturum ratus, si Rakotziae iunioris nuptiae sibi non negarentur; spopondit, se fore catholicum, caesarique cum omnibus male contentis submissurum. Visum est, spem ei non tam adimentam, quam suspendendam, pollicendo, *caesarem inuitum non fore; si traditis armis arcibusque, dimissis exteris, composita seditione, certiora fidei suae documenta dederit.* At ille renunciauit, *inconsultro sultano, qui Hungarorum caussam dudum suscepit, nihil abs se confieri posse.* Continuatis igitur procurtionibus, Tökölius Kesmarkinum et Leutsouiam sibi subiecit. Ceteris eius molitionibus Caprara, Leslaeo suffectus, obicem posuit. (b)

A. C.

(a) Ib. n. 1915. 1916. 1917. (b) Ibid. n. 1918. 1919.

A. C. 1681. Leop. 25. Ind. 4. P. 6. A.

CCLXVII. Tökolianam factionem non tantum Transsiluani fouebant, sed et Turcae: qui, licet vicennales induiae nondum exspirauerint; auxiliares tamen copias seditiosis ex Moldauia, Valachia limitaneisque praesidiis decreuerunt. Apafius, cum his coniunctus, sub exitum Augusti Hungariam inuasit: et licet nihil memoria dignum egerit, et ad leuem aduentantium Germanorum rumorem de fuga cogitauerit; in Nouembri tamen ridiculum Albae Iuliae triumphum in tenebris celebrauit. Leopoldus, ut Apafio neruum incideret; veteres cum Turcis inducias instaurauit et ad aliud vicennium prorogauit. Simulatas has inducias fuisse, quum Leopoldo Kuni-
zius Constantinopoli nunciasset; omnes cogitationes ad restituendam Hungariae tranquillitatem sunt conuersae. Quare Leopoldus, litteris 28. Febr. datis comitia Sopronium in 28. Aprilis edixit, ad quae Paullus Eszterhazius Tökölium, tamquam affinem suum, necquicquam inuitauit. Postquam Leopoldus in comitatu trium legionum Sopronium aduenisset; propositis pro palatinatu 4. candidatis, Paulus Eszterhazius liberis omnium suffragiis electus est. Quia vero caesar aliarum quoque prouinciarum curis distrahebatur; quod Gallus initam 5. Febr. 1679. pacem turbare coepit; regni statibus impense commendauit, ut comitiales labores accelerarent. Sed enim optimam hanc optimi principis destinationem seditiosi, turbulentis litteris saepius ad comitia datis, interceperunt, et qui prius regem, nunc regnum ipsum, in comitijs publicis congregatum, infra se habueruot. Nempe Turcae, quia bellum in ca-

A a 3

sarem

sarem meditabantur, in turbido felicius pīscaturi, submissis Tökölio spahiorum duobus, ianitsarorum 13. millibus, seditionem aluerunt. Stabat igitur Tökölius in armis, quibus congregatis Sopronii catholicis metum, acatholicis audaciam addidit, ut religionem, armis propagatam, armis propugnaret. Nihil igitur in comitiis, ad finem usque huius anni productis, agi concludique prius potuit, quam aliqua protestantibus, catholicis, quorum tertiam partem acatholici non conficiebant, necquicquam repugnantibus, indulgerentur. Magna prosector fuit opus patientia Leopoldo, tot aliarum prouinciarum et imminentis belli Turcici curis distracto; dum, acatholicis immodica potentibus, catholicis nihil de iure suo remittere volentibus, tamdiu cum vtrisque colluctandum fuit. (a)

CCLXVIII. Tam prolixas taediique plenas disceptationes Eleonorae tandem augustae coronatio, peracta 9. Decembris, interpolauit. Ad huius preces Leopoldus facilior in vota Hungarorum redditus, hos 82. articulos 30. Dec. confirmauit: (b)

I. C. Paullus Eszterházi — in regni palatinum
eligitur. *II. Gubernium et locumtenentia, his*
revolutionibus introducta, abrogantur. III. Ho-
norarium Ser. reginali maiestati offertur. IV. De
residente Hungarico — et de pace cum Turcis
ac in omnibus negotiis Hungaricis cum consilio
Hungarico tractandis V. De milite nativo —
reducendo et exsoluendo. — VI. De certis locis
fortificandis et praesidio Hungaricq muniendis. —

" VII.

(a) *Ibid.* 1920 — 1924. (b) *Corp. I. H. T. II. p. 32.*

» *VII. De gratuitis laboribus. — VIII. De educatione militis Germani. — IX. De priuatorum arcibus, liberisque ac montanis ciuitatibus a praesidio Germanico — subleuandis. — X. De iuribus praerogatiuae nobilitaris et libertatibus regni obseruandis. XI. De bonorum confiscatorum restitutione. — XII. Reparatio accisa. — XIII. De camerae Hungaricae cum aulica correspondencia, et non dependentia. — XIV. De regni thesaurario seculari constituendo. XV. Media tricesima et certum vectigal salis in solutionem militum natuorum — offertur. XVI. Rationes de restantiis — exigendae. — XVII. Certum annuarium subsidium — offerunt regnicolae. XVIII. Contra excedentes natuos — milites qualiter procedendum? XIX. Nobiles — per officiales confiniorum in suis iuribus — non molestandi. XX. Exactiones, — per officiales — sibi vendicatae, simpliciter tolluntur. XXI. Ne in ponte Posoniensi minoris Danubi — telonium a regnolis eorumdemque seruitoribus — exigatur. XXII. De extraneorum militum — excessibus. — XXIII. De redefinitione metarum regni. — XXIV. De redēmptione arcis Lublyo cum 13. oppidis Scepnsibus. XXV. De libero religionis exercitio. XXVI. De templorum et locorum pro iisdem aedificandis assignatione. XXVII. Officia secularia et beneficia ecclesiastica indigenis regni et beneris conferenda. XXVIII. Iudicia octaualia — statis suis temporibus celebrentur. — XXIX. Anni modernorum motuum — a legali praecriptive ne eximuntur. XXX. De mandatis illegitimis — non expediendis. — XXXI. Contra turbatores et*

„ non admissores iudiciarum exsequutionum —
 „ poena cum processu statuitur. XXXII. Ne ma-
 „ gistri protonotarii in diuisione bonorum, in uno
 „ comitatu existentium, procedant. — XXXIII. —
 „ Liquida debita ad summam florenorum 6000. in
 „ sedibus iudicariis comitatuum acquiri possint.
 „ XXXIV. Iudicibus tabulæ consuetum salarium —
 „ per cameram exsolendum. XXXV. C. Christo-
 „ phorus Erdödi — in conseruatorem S. regni co-
 „ ronae eligitur. XXXVI. De salario conseruato-
 „ rum S. regni coronae. — XXXVII. — De iudi-
 „ catu camerarum tollendo. XXXVIII. — Litte-
 „ ralia instrumenta per fiscum regium legitimis ipso-
 „ rum dominis restituenda. XXXIX. Bona regni-
 „ colarum mobilia — quo processu reacquitenda?
 „ XL. Pro iudice curiae regiae in partibus regni su-
 „ perioribus denominando. — XLI. Lib. regiaeque
 „ ac montanae ciuitates — in suis — priuilegiis
 „ conseruentur. XLII. De excessibus lib. et mont.
 „ ciuitatum — tollendis. XLIII. De vectura mu-
 „ nitionum. XLIV. Tricesimotorum, decimotorum,
 „ teloniatorum omnes abusus — abrogantur. —
 „ XLV. De illimitata vinorum inductione in vici-
 „ nas prouincias. — XLVI. Personalis insurrectio
 „ per regnicolas tempore aperti belli offertur. XLVII.
 „ Similiter particularis insurrectio. — XLVIII. De
 „ locis, vltro sese Turcis dendentibus, per comitatus
 „ puniendis. XLIX. Residentiam generalatus con-
 „ finiorum, Ujvarino oppositorum, quantocius de-
 „ terminandam. — L — Congregationes comitatus
 „ Strigoniensis in oppido Rév-kómárom celebrentur.
 „ LI. De ablegatis DD. magnatum et eorumdem
 „ viduarum, ad diaetam mittendis. LII. Possesso-
 „ res

„ res Munkáts a quibusuis violentiis, nobilitati in-
 „ ferendis, abstineant. — *LIII.* Ratione C. Georgii
 „ Illyésházi. *LIV.* Negotium Sabariensium — qua-
 „ liter complanandum? *LV.* Familia Batthyáni er-
 „ ga Örségienses priori iure suo vti possit. *LVI.*
 „ De officialium Ováriensium excessibus tollendis.
 „ *LVII.* Obsides ~~bis~~ regiaeque ciuitatis N. Banyen-
 „ sis, Szatmarini praeiudiciose intententi, dimittun-
 „ tur. *LVIII.* Nonnullorum grauaminum compla-
 „ natio ad futuram diaetam — reiicitur. *LIX.* Ge-
 „ neralis amnistia exsulantibus resipiscientibus — con-
 „ ceditur. *LX.* Oppidum Rust., a sua M. libertate
 „ donatum, — ad publicos regni confessus admit-
 „ titur. *LXI.* Portarum rectificatio — instituatur.
 „ *LXII.* De auctoritate banali. — *LXIII.* Articulus
 „ 89. 1659. de restitutione Valachorum — renoua-
 „ tur. — *LXIV.* Priuilegia Valachorum, in praef-
 „ iudicium regni emanata, iterato cassantur. *LXV.*
 „ Valachi, in possessione Ószék commorantes, alio
 „ translocentur. *LXVI.* De insurrectione regni
 „ Croatiae et Sclauoniae. *LXVII.* De fugitiuis co-
 „ lonis restituendis. — *LXVIII.* Ut arx Sziszek ca-
 „ piculo eccl. Zagrab. — restituatur. *LXIX.* Arti-
 „ culus 101. an. 1659. — et 119. 1647. — renouan-
 „ tur. *LXX.* Articuli quoque 97. — et 100. —
 „ anni 1659. — confirmantur. — *LXXI.* De bonis
 „ Frangepano — fiscalibus. — *LXXII.* De eductio-
 „ ne militis ex arce Varasdieni — *LXXIII.* De
 „ pascuatio fenilium — tandem tollatur. — *LXXIV.*
 „ — Officiales confinarii ab iniuriis — coercean-
 „ tur. — *LXXV.* De medietate → tricesimae —
 „ pro milite Colapiano conuertenda. *LXXVI.* Ut
 „ magister protonotarius regnum Dalm. Cr. et
 „ Scl.

„ Scl. — in iudiciis octaualibus — votum et diarium
 „ habeat. *LXXVII.* Ciuitatis Segniensis grauamina.
 „ — *LXXVIII.* Articuli 93. 94. et 95. an. 1659.
 „ renouantur. — *LXXIX.* Ut liber quaestus inter
 „ regnum et prouincias exerceatur. — *LXXX.* Pro
 „ articulorum effectuatione Status et OO. regni
 „ supplicant. *LXXXI.* DD. principes — marchio-
 „ nes Badenses, D. item Ioan. Paullus Hocher; —
 „ et D. Christophorus — de Abele — in Hungaros
 „ recipiuntur. — *LXXXII.* DD. — Caplyrs — Ca-
 „ prara, — Mansfeld, — Spinola, — Pötting, —
 „ Laschanszki, — Scherffenberg, — Bönnningkhau-
 „ sen — de Turri, — Wichter, — Golen, — Vey-
 „ mes, — Ioannelli, — Rindsmaul, — Wurm-
 „ brandt, — Hoffinan, — Bazendorff, — Be-
 „ chers, — Gaar, — Illmer, — Rotta, Brixica-
 „ nus, Kyßlinger, — Iani similiter in Hungaros re-
 „ cipiuntur. (a).

A. C. 1682. Leop. 26. Ind. 5. P. 29. M.

CCLXIX. Quamuis Leopoldus, hoc decreto III.
 per octo menses elaborato, multa seditiosis, multa
 heterodoxis, necquicquam repugnantibus orthodo-
 xis, indulserit; tantum tamen abest, vt illos ad
 officium hac indulgentia reuocauerit, vt, aucta po-
 tius factione, Turcarum et Transsiluanorum auxilia-
 ribus copiis adiuti, Gallicisque pecuniis et artibus
 ad continuandos motus sollicitati, funesta per affli-
 etiam patriam arma circumtulerint, belloque Turci-
 co viam aperuerint. Tökölius, concessis tandem a
 Leopoldo Rakotziae nuptiis, omnia pollicitus, o-
 mnia

(a) *Hist. Cr. T. 34. n. 1925. 1926.*

mnia tamen praeuaricatus, postquam arce Munkatsia potitus est, mox larvam posuit, Budamque profectus, Hungariam Turcis tributariam fecit. Initia cum Turcis infami societate, cum axiomate principis ad castra, pone Cassouiam posita reuersus, libellum seditionis, suo nomine 26. Julii subscriptum, per Hungariam disseminauit, ac omnibus armis, *sub amissione capitum et bonorum*, imperauit. Quum ita, Turcicum ipse mancipium, alios quoque Hungaros, sub specifico libertatis nomine, Turcicae seruituti mancipare conatur; pluribus ad eius castra metu confluentibus, Szatmarinum, Cassouiam, Szendrouiam, Leutsouiam in suam potestatem redegit, sic ut e superiori Hungaria minimum quid caesari restaret. Ad Fülekinum, quod Stephanus Koharius fortiter propugnauerat, diutius illi cum Turcis et Transsiluanis adhaerendum fuit. Tribus Turcarum millibus per continuatos assultus neci datis Koharius, a praefidiariis Budensi purpurato detitus, ab hoc autem Tökolio traditus, quum nullis seu pollicitationibus, seu comminationibus ad defctionem adigi potuisset; immo Tökölium *proditorum, nominis Hungarici maculam indeleibilem, Mahometanorum vile mancipium in os compellasset*, trium annorum tetro carcere hanc dicendi libertatem luit. Fülekinus 16. Sept. euerso, Tökolius, rex a suis proclamatus, titulo principis se contentum esse dixit, acceptisque maioribus a vezirio copiis, contra Capraram, qui, montanis ciuitatibus desertis, se retraxerat, duxit. Ad prosperos illius successus multum contulerunt Galli, qui quamuis pacis studium praesetulerint; per suos tamen emissarios ex Polonia Hungaros ad bellum prosequendum impellere tamdiu

diu non cessarunt, donec, clamdestinis his artibus detectis, impostores rex Poloniae submouisset. (a)

A. C. 1683. Leop. 27. Ind. 6. P. 18. A.

CCLXX. Nihil non egit Innocentius XI. P. M. vt Ludouicum XIV. cuius cum Turcis et seditionis Hungaris collusiones non ignorauerat, cum Leopoldo conciliaret, litteris ad eum 20. Ian. hoc anno datis. Etsi vero tam illum, quam reliquos Europae principes ad socia contra Turcas arma sollicitauerit, nihil tamen Leopoldus ipse de studio maximos apparatus faciendi, pluresque per noua foedera principes sibi iungendi remisit. Maximam rem perfecisse visus est, quum Polonicum foedus ea conditione 31. Mart. confecit, vt ipse 60. Polonia 40. legionariorum millia contra Turcas educeret. Nihil etiam diligentiae caesar praetermisit, vt Tökölium, belli huius facem, ad saniora consilia reduceret; sed nihil etiam Galli non egerunt, vt eumdem in proposito magnificis promissis confirmarent. Reieclis igitur caesaris postulatis, comitia Cassouiam indixit, vbi Transsiluano Turcicoque legato latera stipantibus, se tributarium Mahometis IV. professus, quantum singulis comitatibus tributi pendendum, decreuit. Etsi vero vezirius Albertum Capraram, a Leopoldo 24. Ian. Constantinoplim missum, spe pacis diu circumduxerit; de successu tamen comitorum Tökolianorum edoctus, tam duras conditiones de pendendis decies centenis millibus aureorum,

lau-

(a) *Ibid. n. 1927. 1928. 1929.*

Iaurino, Comaromioque cedendo proposuit, vt aper-
te bellum denunciare visus sit. Tam barbaris igitur
postulatis a Caprara reiectis, ingens exercitus vn-
dique coactus et Belgradum promotus, iusti militis
230. millia numeravit, praeter 53. millia calonum;
14. millia Tartarorum; et numerosa Valachorum,
Moldauorum, Transsiluanorum agmina. Tökölius
illi se cum seditionis Hungaris ad Eszkinum adiun-
xit, consiliumque de ratione belli gerendi cum Tur-
cis habuit. (a)

CCLXXI. Leopoldus, lustrato kalendis Maiis
exercitu prope Posonium, nonniſi 33. millia militum
e speratis 80. millibus inuenit. Carolus Lotharin-
gus, accepto harum copiarum imperio, vix Ujva-
rinum obſidione cinxit; eamdem aduentante vezirio
ſoluere coactus, versus Viennam exercitum reduxit,
Iaurinoque communito, caefari nunciauit, vezirium
iter haud dubie Viennam facere. Leopoldo 7. Iulii
Vienna Corneoburgum sub noctem profecto, duas
intra dies 60. millibus plures Vienna profugerunt.
Interea, quum vezirius iter inter Iaurinum et Vien-
nam, quod eques expeditus vna die percurrere
potest, interuallo 14. dierum emensus fuisset; ad de-
fensionem egregie Vienna comparari potuit. Praesi-
dium, cui Rudigerus Staremburgius praefuit, vice-
nis millibus constabat Vezirius, 14. Iulii Viennae
circumfusus, missis facialibus, deditioñem impera-
uit: quumque tormentis, in suos explosis, respon-
ſum accepisset; insula Leopoldina poſtridie potitus,
vrbem oppugnare coepit, et numquam intermisſa,
niſi

(a) Hist. Cr. T. 35. n. 1830. 1831.

nisi noctibus, verberatione, spatio duorum mensium praegrandes pilas centenis millibus plures iniecit. Posonium interea Tökölius intercepto, quod eadem celeritate Lotharingus recepit, copiasque Tökölianis, nulla fere suorum iactura, fudit. Quum iam ardius obsessi premerentur; laborantibus ac prope succumbentibus, Ioannes Sobieszkius, Poloniae rex, opportunum auxilium adlulit. Dies 12. Septembris laetissima Viennensibus illuxit, qua coniuncti Poloni cum caesareis et foederatis ita montem Caecium occuparunt, ut ipsa declivitas numerum copiarum augere videretur. Tum clangor signorum, fremitus hominum, hinnitus equorum, armorum internitentium fulgor Ottomanos lymphatis similes effecit: quos quum rex lectissimo cum milite nutantes metuque percusso fortiter pressisset; illi praecepsiti fuga primum quidem in castra se repperunt; sed mox, iisdem relicti, effuse Hungariam petierunt. Christiani, sub horam sextam opulentis eorum castris potiti, noctem sub hostium papilionibus mutuas inter gratulationes egerunt. Postridie victores, ad praedam conuersi, repererunt humorum aureorum vicies centena millia, permultos argenteae monetae saccos, papilionum 25. millia, camelorum quina, dena boum millia, tormenta variae formae 300 Turcicarum fabarum (*caffè*) vim tantam, ut inde hic potus per Europam inuauerit. Haec oppugnatio 70. millia Turcarum, obfessorum 7000. hausit; morbus haud paullo plures sustulit. (a)

CCLXXII.

(a) *Ibid. n. 1832.*

CCLXXII. Institit summa contentione Lotharingus, ut ad legendos tantae victoriae fructus omnibus viribus contra perculsum hostem iretur. Sed Saxonibus sexto post die reuersis, Franconibus item et Suevis tergiuersatis, Bauari se promptos obtulerunt. Polonis ad Vagum 2. Oct. profectis, Lotharingus Strigonium ad iustum destinauit, transmissaque Vago 7. Oct. Parkanum iter instituit. Quum Poloniae rex ad circumuagantia hostium signa remouenda se praecessurum dixisset; a Lotharingo frustra de viis intutis praemonitus, a Turcis, intra tumulos latentibus, in insidias praecipitatus, amissis suorum 2000. aegre periculum euasit. Ad eluendam hanc exercitus Christiani maculam Lotharingus Polonis, redditum in patriam sollicitantibus, persuasit, ut se cum caesareis coniungerent. Die 9. Oct. disposita sub auroram acie, tribus ante meridiem horis, ad Parkanum numerosiorem, quam creditum erat, hostem in conspectu habuit. Sed hic, perpetua Christianorum displosione perturbatus, pedetentim primo retrocessit; mox, ruptis ordinibus, fuga sibi quisque consuluit. E 14. spahiorum, 12. peditum millibus nonnisi terna millia euafisse, captiui retulere. Danubius plures,rupto ponte, quam ferrum hausit. Pluribus in hac, quam Viennensi fuga barbaris pereuntibus, Parkano capto, Lotharingus Strigonium, aliis tergiuersantibus, oppugnandum censuit. Polonis redditum rursus urgentibus, regi tandem persuasit, ut paullisper remoraretur. Die 22. Oct. initium oppugnandi factum est. Evidi iaculatione murus ad Budensem portam integer concidit. Oppidum inferius dimidia non amplius horae certamine subactum fuit. De ditione gubernata

bernator interpellatus, induciis vnius diei petitis, sed negatis, deditio*n*is signum sustulit, insolita gratulatione ducum, quos oppugnationis difficultas magnopere terrebat. Ita Strigoniūm, magnis olim exercitibus tentatum, oppugnatione triduana regi religionique redditum est; postquam secunda vice sub iugo Turcico 77. annos gemuisset. Karae Mustaphae vezirio, qui, violatis induciis, tot innocentium millia neci dedit, sultani mandato fauces elisae sunt. (a)

A. C. 1684. Leop. 28. Ind. 7. P. 2. A.

CCLXXIII. Ut anni superioris expeditio sub initium quidem admodum tristis, sub exitum tamen, praeter exspectationem laeta fuit; ita huius anni principia longe felicissima, finis calamitosus exstitit. Ad Viennae muros potentia Turcarum fracta; sed ad Budensem scopulum vis et fama Christianorum allisa fuit. Ad bellum felicius prosequendum Leopoldus non tantum vetus cum Polonis, sed etiam nouum cum Venetis foedus iniuit. Carolus Lotharingus, Oeniponto, quo tantisper excurrerat, redux, non plura, quam 22. peditum, 13. equitum milia sub suis signis numeravit, cum quibus Budam oppugnare iussus, etsi minorem hunc numerum, quam ut tantae molis arx expugnari posset, existimauerit; nihil tamen cunctatus, prouinciam arduam in se recepit. Kalendis Iuniis ad Nitriam congregatas legiones Strigoniūm promovit, ac impedimentis

(a) Ib. n. 1833. 1834.

tit ibi relictis, Visegradum, vnicum Budam tendentibus obstaculum, occupavit. Interea Budensis bassa, cum 8000. Visegrado suppetias latus, eo desperato, Strigonium vertit. Aliqua glade nostris illata, parem accepit. Legiones, ibidem periculo perfunctas, cum impedimentis Lotharingus acciuit, ex itinere Vacuum ad commeatum securitatem intercepturus. Obsistentibus 26. millibus Turcarum suis ac tribus millibus ianitsarorum caesis, occupato Vacio, praemisit, qui desertum ab hoste Pestinum suisque flammis ardens restinguenter. Postquam exercitus ad insulam S. Andreae non sine difficultate Danubium transmisisset; receptis subsidiariis 4000. Hungarorum, proprius Budam successit. Die 17. Iulii haidonibus suburbio potitis, confuse pugnatum, ac oppidum inferius, iactura nonnisi 5. gregariorum nostrorum, caede contra Turcarum 1200. occupatum est. Aggressio superioris yrbis ad Viennensem portam capitalis, ad Albaregalensem altera decreta fuit. Ne Seraskerius obsidentium conatus suis incursionibus auerteret; Lotharingus, itinere nocturno silentique Hansabegam cum equitatu profectus, hostem aggressus, 2000. ianitsarorum interfectis, e nostris nonnisi 140. caesis, opulentis barbarorum in fugam actorum castris potitus est. Extero hoste submoto, 28. Iulii verberaroni datum est initium. Post irritam vnius mensis oppugnationem, morbi, latius in dies serpentes, exercitum omnem ita peruerterunt, ut ~~xix~~ ad accessus opera que tuenda satis esset valentiam. Legionibus igitur ad pauca capita redactis, increbrescentibus autumni pluuiis, pluribus hostiis eruptionibus cum ingenti nostrorum damno factis, obsidio sub initium

Nouembris omnium contensione ducum soluta fuit. In hac oppugnatione Wagnerus 23. millia, Vicus in vita Caraffae 10. millia nostrorum interiisse scribit. Quae res magnam insolescendi caussam Turcis obtulit. (a)

CCLXXIV. Felicius in Croatia Leslaeus, in superiore Hungaria Schultzius bellum gessit. Nam ille Verouitzam, annis 131. Mahometanam, caesari cum multis oppidis afferuit; hic Tökölium cum seditionis ad Eperiesinum castris exuit. Et isti quidem iam anno superiore, dum Strigonium obsideretur, Poloniae regis patrocinium ad Leopoldum sibi conciliandum implorarunt; sed ex cruditate postulatorum censebatur, eos ad obsequium quantu[m]is indulgentia numquam sincere reddituros esse. Fuit tamen ea Leopoldi lenitas, vt toto regno generalem amnestiam promulgauerit. Etsi vero Tökölius, cuius vastissimam ambitionem expugnare nemo potuit, populares suos minacibus litteris auertere conatus fuerit, ne quis apud caesareos Neosolii commissarios nomen suum ederet veniamque peteret; complures tamen conuenerunt, ac intra 35 dies, 14. comites, 17. comitatus, 12. oppida regia fidei sacramentum instaurarunt. Ea facilitas ita Tökölium exarmauit, vt, praeter Turcarum et Tartarorum cohauiem, paucos ad latus habuerit. Exstant eius ad Vizitium litterae, quibus hostilem in Leopoldum, a quo pacem ad Strigonium petere se velle simulabat, antnum satis superque denudavit. „Non „est, inquit, vir de mea fide ac constantia dubi-

„ tet

(a) *Ibid. n. 1835.*

„ tet Ottomanica porta. Egi cum caesare de indu-
 „ ciis armorum, deque conditionibus pacis eo ani-
 „ mo, vt, producto, non sine artificio, hoc per-
 „ molesto negotio, minacia foederatorum arma sus-
 „ pendam, et instaurato per hiemem exercitu, pri-
 „ mo vere bellum continuem. — “ Continuauit;
 sed in populares potissimum; suis consiliis aduersa-
 tos, barbare saeuit, e quibus 15. dynastas palis
 crudeliter transfigi, 10. a se profugos suspendio ne-
 cari, 96 alios Hungaros gladio percuti iussit. At-
 que hic ille libertatis Hungaricae vindex est, quo
 maiora crudelitatis exempla nec ipsi barbari hostes
 in Hungaros ediderunt. (a)

A. C. 1685. Leop. 29. Ind. 2. P. 22. A.

CCLXXV. Quum Hungaris oculi sensim magis
 aperirentur, et a Tökölio suis armis inanem praete-
 xi libertatis fucum experirentur; plures eum dese-
 rendum ac ad officium redeundum esse censuerunt.
 Ille partim hos ad sua signa reuocaturus, partim
 alios in perfidia confirmaturus, seditionas per Hun-
 gariam litteras, *in oppido Thur 19. Apr. 1685.* da-
 das, iterum sparsit; his tamen fraudibus apud suo
 damno doctos nihil profecit. Quum Szeleptsenius
 archiepiscopus, hoc anno 14. Ian. mortuus, ma-
 gnami opum suarum partem aerario bellico legasset;
 ad supplendas legiones, quas Budensis oppugnatio
 nimium attenuauerat, curae conuertebarunt. Ha-
 bito de belli gerendi ratione consilio, quum Ujva-
 B b 2 rinum

(a) *Ibid. et n. 1836.*

rinum expugnandum omnium sententia decernetur; ei Lotharingus exercitum 7. Iulii circumfudit. Accessibus sub muros pertinaci labore promotis, certis nunciis acceptum est, ab Seraskerio Strigonium oppugnari. Lotharingus, ad famam exercitus Christiani pertinere ratus, si simul locum alterum ob sideret, alterum obsidione liberaret, Caprara cum vicenis fere millibus ad obsidionem relusto, Comaromium ipse 7. Aug. cum reliqua parte copiarum iter iniuit, transmissoque Danubio, quum ad Nyerges-Ujsalu peruenisset, noctem ibidem exegit. Postri die sub solis ortum inde progressus, Turcarum 60. millium exercitum intra Strigonium et colles, paludi vici Tath (*non oppidi Tata*) haerentes, in conspectu habuit. Vbi vero hostium, multitudine sua fretorum, ardorem ad pugnandum animaduertit; metu fugaque simulata, feroce trans paludem pro licere constituit. Postquam res e voto cessisset; displosis utrimque tormentis, acriter aliquantis per pugnatum est. Hostes tandem in fugam acti, Hungarorum praecipue manu facile ter mille caesi; plures in paludem impulsi, profundo limo cum ipsis equis hausti sunt. Opulentis castris mox occupatis, intellectum est, tum in oppugnatione, tum praelio Strigoniensi 12. millia Turcarum interisse. Hanc victoriam paullo post Ujvarini deditio, facta Caprarae, sequuta fuit. In oppido tanta strages est edita, vt e sex hominum millibus nonnisi 400. mortem euaserint. Seraskerius, qui fugienti similis Budam recesserat; pacem per oratores nundinatus, pollicitus est, si hanc impetraret, Tökölium, belli huius auctorem, caesari deditum iri. Sed responsum est, pacem, nisi foederatis Polonis Venetisque con-

consentientibus, fieri non posse; neque, dedito Tökolio, sacrilegi belli damnis satisfactum iri. (a)

CCIXXXVI. Ipse Tökolius mitiora pacis consilia coepit agitare, rursumque per oratores clementiam caesaris implorare. Leopoldus, non ignarus, quantum fidei homini, toties illudenti, habendum esset; ne quid tamen intentatum relinqueret, Viennam veniendi redeundique potestatem Tökolianis dedit. Interim Schultzio demandauit, ne spe pacificationis in bello persequendo segnior esset. Sed huic armorum initia non satis prospere cesserunt. Nam ab Vnguarinibus Tökölji praesidiariis sub initium Maii cum clade reiectus, tria tormenta cum 40. curribus annonariis amisit. Damnum hic acceptum, expugnata Krasznahorka, resarsit, Onodino quoque caesari reddito. Post haec Eperiesinum 19. Iulii cum 8000. Germanorum, 2000. Hungarorum ob-sidione cinxit, et post duorum mensium obstinatam defensionem 11. Sept. ad ditionem adegit. Hu-ius loci iactura vehementer imminutis seditionis viribus, Cassouiam, arcem ac caput Tökolianorum vnicum, oculos adiecit. Eodem Caprara, missus a Lotharingo, 13. Octobris appulit, et a gubernatore ditionem postulauit. Ille responsum, explosis omnibus tormentis, insolenter reddidit. Tökolius, a bassis auxilia corrogatus, Varadinum cum Pet-nehazio legato venit. Ibi catenis oneratus, et sub-indé, tamquam auctor infelcis belli, Hadrianopolim vili curru deportatus est. Petnehazius, ad suos remissus, Tökölji captiuitate perfidiaque Turcarum

B b 3

exag-

(a) Ibid. n. 1837. 1838. 1839.

exaggerata, suam in sententiam plerosque traxit, et cum iis ad Capraram profectus et Cassouiam immisus, enarrata Tökölii calamitate, dditionem facile persuasit. Vtilem hic Petnehaziū operam cum 3000. spectatae fidei Hungaris Mercyo, qui Szolnokinum occupauerat, ad Aradinum inuadendum subinde nauauit. Hic 1200. Turcis interfectis, e mercatorum officinis tantum praedae congestum est, vt millione florenorum aestimaretur. Rebus in Hungaria tam feliciter actis, in Illyrico quoque paucis legionibus multa prospere tentata patrataque sunt. A Leslaeo pons Eszekinensis iterum exustus: vrbs ipsa, 500. mercatorum tabernis frequens ac diues, caesis hostium 600. direpta. Croatiae quoque banus, Nicolaus Erdödius, Dubitza capta, 3000. Turcarum partim caesis, partim captis, plurima spolia retulit. Herbersteinius, Carlostadii gubernator, Wunitza potitus, Grebenam expugnauit. Apafius denique, princeps Transsiluaniae, Turcarum mores et iugum exosus, cum Leopoldo clam egit, vt editionem suam submittat. (a)

A. C. 1686. *Leop. 30. Ind. 9. P. 14. A.*

CCLXXVII. Annus hic Budae faustissimus, toti Hungariae felicissimus illuxit, qui cruentum maioribus praeliis theatrum in Hungariae visceribus aperuit, veteremque metropolim Turcico iugo post 145. annorum seruitutem exemit. Hanc Leopoldus in libertatem asserturus, a Germaniae principibus

(a) *Ibid. n. 1840. 1841.*

psibus variis conditionibus auxilia conquisiuit; Brandenburgum cessione Schwibussiensis ditionis in foedus pertraxit; cum Apafio principe coeptum pacificationis negotium clam perfecit. Lustratis legionibus, centa sunt tum caesareorum, tum sociorum 80. fere millia, non accensis Hungarorum et Croatarum vicenis fere millibus. Ex his Scherffenbergio decreta sunt 12. millia, quibus Transsiluaniam in ordinem redigeret; Caraffae 10. millia, quibus superiorem Hungariam protegeret; Schultzio 7000. cum quibus ad Drauum excubaret. Ita firmatis lateribus, exercitus alteri parti Lotharingus, Bauarus elector alteri praefuit, et hic quidem arcem ipsam, ille loricam ad Viennensem portam oppugnandam summis. Pestinum a Turcis adeo praeccipitanter relictum est, ut ne pontem quidem plene resciderint, multaque nauigia nostrorum usibus reliquerint. Omnibus copiis Budam promotis, initium obsidionis 18. Iunii factum est. Etsi horror quidam milites, quanto sanguine haec Carthago statura sit, cogitantes, peruerterit; laetis tamen clamoribus hunc suae virtutis lapidem veluti Lydium adsalutarunt. Haud diu post gemina clade Hungari Turcas affecerunt; nam et Ertsinienses praesidiarios, a gubernatore serius accitos, conciderunt, et, Batthyano ductore, principes Turcarum seminas, cum rebus pretiosis ad insulam Tsepeliam 12. nauigiis emissas, interceperunt, praeda 200. millibus florenorum aestimata. Palfio cum equitibus ad Saruizium missus, vis infero primum oppido fuit admota, quo quinta die capto, 4000. Sueorum aduenerunt, vitiferumque montem, qui hodieque Sueuicus audit, occuparunt. Quum kalendis quintilibus igniuomis pittis

vbis infestari, maeniaque tormentis pulsari coepissent; 8000. Brandenburgorum aduenerunt, quibus murorum pars ad sinistrum caesareorum latus designata fuit; duobus millibus equitum ad Pestinum collocatis, ne Budensibus auxilium immitti posset. (a)

CCLXXVIII Post leuiores vltro citroque datas et acceptas clades, maior subinde militum, tam oppugnantium, quam propugnantium, nunc pellentium, nunc pulorum strages sequuta fuit. Caesarei, ruinis continentis 12. dierum verberatione factis, primam aggressionem tentarunt. Sed, deiectis in eos puluerum pyriorum saccis et succensis infra pugnantes pluribus cuniculis, in media veluti Vulcania deprehensi, 1400 amissis, sese recipere coacti sunt. Ampliatis igitur 15. dierum verberatione ruinis, secundus assultus minus erat impeditus, quem etiam accensa puluerum apotheca, cum magna maenium versus Danubium ruina, multum adiuvuit. Haec pars Eszterhazio palatino cum Hungaris obtigit. Quinta post meridiem hora, 27. Iulii, simul ex omnibus circum suggestibus fragore horribili fulminatum, simul vtrimeque procursum est. Sed rursus, solutis subtus furnulis, aliis ab volitantibus saxorum fragmentis obtritis, aliis in auras euibratis, aliis telluris hiatu consepultis, ab opere defistendum fuisset; nisi recentes ambustis et enectis suspecti, duarum turrium gulam occupassent. Hungari quidem officio praecipue defuncti; sed quod hostes scalis altiorem murum eduxerint, conatu deiecti sunt. Obsidentium 4000. obsessorum 1500.
haec

(a) *Ib. n. 1842. 1843. 1844.*

haec aggressio hausit. Christianis extimo in uro potitis, gubernatori, de ditione per Creuzium interpellato, spem fecit vezirius; 15000. equitum ad inquietandos obdidentes praemissis, cum 60000. consequutus. Christianis igitur in aduersum simul et auersum hostem pugnandum quum esset, equitatus est reuocatus cum Caraffae Scherffenbergiique copiis. Castris circumducto tridui labore vallo munitis, 10. Aug. vezirius adfuit, a quo nouem milia per Albensem viam missa Palfius cum Hungaris, 3000. caesis, in fugam egit. Vezirius, iterum iterumque nostros aggressus, semper caesus et in fugam coniectus, Budam suis fatis reliquit. Die 2. Sept. aggressione post quartam ab meridie horam vndique facta, Christiani per multas caedes in murum ac tandem in princeps forum eluctati sunt. Abdius, urbis gubernator, fortiter pugnans, occubuit. Chonkabegus, ianitsarorum aga captus, assumto Leopoldi nomine, sacris vndis ablutus, afferuit, e praesidiariis 16. millibus, praeter equitatum, in assultu supremo nonnisi 4000. superfuisse. Totidem cadauera post captam urbem in compitis reperta sunt. (a)

CCLXXIX. Captae Budae nuncius tantis per Europam omnem laetitiae significationibus exceptus est, velut ea victoria, multarum alioqui gentium viribus parta, non tam Leopoldi caesaris, quam vniuersi nominis Christiani propria foret. Innocentius XI. ad perpetuam rei memoriam D. Stephani, Hungariae regis primi, cultum ad vniuersam ecclesiam pro 2. Sept. extendit. Postquam vezirium, trae

iecto

(a) *Ibid.* n. 1845. 1846. 1847.

iecto Drauo, Belgradum tendere cognitum est, duces, cum hoste congregandi spe frustrati, bifariam exercitum diuiserunt. Bekio cum 6000. Budae reliquo, Badensi 13. legiones ad oppugnandas Quinqueecclesias; ad Szegedinum tentandum reliquae Carafaeo sunt attributae. Lotharingus, cum 9. legionibus Coloczam profectus, Danubio pontem impo-
suit, vt vtrique parti, si quid in diuisos hostis at-
tentaret, praesto foret. Ibidem ad 13. Oct. commo-
ratus, vbi tuta satis omnia comperit, rebus Budae
compositis, Viennam abscessit. Die 5. Oct. Szege-
dinum obsidione cinctum, et Tartaris Turcisque se-
mel ac iterum fusis, oppugnationis die 15. hone-
ftis pactis deditum est. Alterius expeditionis dux,
Ludouicus Badensis, Simontornyam primum; deinde Quinqueecclesias, incisis aquae canalibus; postea Siklosinum, demum Kaposvarinum in fidem recepit.
Atque haec cadentis Budae fugientisque vezirii no-
bilia sane corollaria fuerunt. Ad Caraffam subinde,
hibernis praefectum, legatum de pace vezirius misit.
Negavit ille, suarum id partium esse; litteras tamen
Viennam missurum. Inde responsum est, de pace
sine foederatis agi non posse; Tökölium, violatae
pacis auctorem, quem Solimanus vezirius ad suos
remiserat, caesari dedendum, vt constet; Turcas
vere pacem optare: qui quidem iterum a Turcis
captus, caesari tamen redditus non est. (a)

A. C. 1687. Leop. 31. Ind. 10. P. 30. M.

CCLXXX. Laudatus Caraffa, tenuibus indiciis
nouae coniurationis Tökolianae de tradendo Turcis
Epe-

(a) *Ibid. n. 1848. 1849. 1850.*

Eperiesino Cassouiaque detectis, adeo crudeliter in coniuratos Epriesini desaeuiit, vt ab ipso Leopoldo propterea monendus prohibendusque fuerit. Atrocior altera proditio parum aberat, quin Budam, tanto sanguine Christianorum emtam, barbaris redideret. Auctor nefandi sceleris erat Conradus Finkius, gente Borussus, qui huius operae pretium ab Albensi praefecto nonnisi 2000. numum aureorum depoposcit, stationem ad semilunam nondum instauratam ei se noctu proditum pollicitus. Expressa manifestis indiciis confessione, caput a ceruice resectum, corpus quadrifariam diuisum est. Eodem tempore Christianus exercitus, nouas lauros reportaturus, in motu iam contra Turcas erat. Lotharingus, adiuncto sibi 16. Iulii Bauariae duce, pugnandi copiam cum vezirio, sub Eszekini mænibus castra metato, quaesiturus, Drauum cum exercitu transmisit. At quia vezirium e castris munitissimis in pugnam elicere non potuit, exercitum 20. Iulii sapienter ac prouide reduxit, ac positis ad Mohatsium, Ludouici II. clade funestum, castris, spe sua, hostem ad aequiorem locum proliendi, manusque cum eo conserendi, frustratus non est. Vezirus enim, hunc receptum fugam interpretatus, ad Baranyavár copias suas promovit, ibique castra sua rursus communiuit. Ademta rursus omni spe certaminis, visum est, oppugnatione nobilis alicuius virbis vezirium e latibulis suis protrahi posse. Motis ad Albam regalem obsidemam castris, in pugnam ille 12. Aug. protractus, tantam inter Siklos, Moháts et Baranyavár cladem accepit, vt, amissis duabus castris et omnibus impedimentis, 5. millionibus aestimatis, 20. millia sibi desiderari fassus ipse fuerit;

fuerit; non pluribus e Christianis, quam 600. seu caesis, seu sauciis. Hinc Lotharingus in Transsiluaniam profectus, 16. Oct. Claudiopolim, subinde Cibinium totamque Transsiluaniam in fidem recepit. Nondum Turcae grauissimum illud ex auulsa Dacia vulnus acceperant; quum interim et Eszekenium et totam fere Sclauoniam, nec multo post etiam Agriam amiserunt. Bauaro Viennam profecto, Dunewaldus eius legatus, in Sclauonia bellum gessit, Butsinoque primum potitus, Eszekenium, ab hostibus metu desertum, post annorum 161. seruitutem, 29. Sept. occupauit. Eam ruinam, velut certamine quodam, consequatae sunt arces reliquae: Valkovaria, Illokia, Petrouaradinum, Carlouitzium, Tsatina, Zakova, Posega. Die 21. Nou. Palota, 12. Dec. Agria, fame subacta, felices anni huius expeditiones coronarunt. Aderat hic cum 2000. Hungar. C. Stephanus Koharius, cuius dextram, impacta glande plumbea, foedo vulnera hostis affecit. (a)

CCLXXXI. Tot tamque praeclaris victoriis, de barbaro hoste relatis, duabusque prouinciis, inter se longissime distantibus, mense nondum circumacto, debellatis, illustrem hunc annum, illustrio-rem reddidit Iosephi I. decimum aetatis annum agentis, inauguratio; non iam ritu veteri peracta; sed lege noua, qua Hungari, iugo Turcico magna parte liberati, libentibus animis in hereditariam primogenitorum Austriae principum in Hungariae régno successionem consenserunt. Ad tantam rem perficiendam augustus pater in 18. Octobris comitia Posonium

(a) *Ib. n. 1851. — 1856.*

sonium edixit. Conuenere nobiles multo plures, ac alias; et in his frequentes, qui, damnata Tökölü factione, se suasque fortunas clementiae regiae commiserunt. Sub exitum Octobris Leopoldus quoque cum Eleonora coniuge Iosephoque filio Posonium adiuit. Celeriorem Iosephi coronationem et propositarum a Leopoldo rerum definitionem acatholici suis querimoniis impediuerunt. Superatis difficultatibus praecipuis, die 9. Dec. Iosephus sollemniter inauguratus est. Georgius Szetsenius, Strigoniensis archiepiscopus, qui coronam eidem impo-
suit, Strigonio Budaque Turcico iugo iam liberata, domicilium utrobiusque societati IESV, hic praeterea tam sacrae, quam profanae iuuentuti contubernium excitauit. Idem boni publici studium, quo munificentissimus hic antistes ad has catholicae religionis arces erigendas ac muniendas permotus est, effecit, ut, feruentibus Posonii comitiis, contra querimonias acatholicorum, nomine status ecclesiastici supplex libellus Leopoldo porrigeretur. (a)

A. C. 1688. *Leop. 32. Ind. II. P. 18. A.*

CCLXXXII. In his comitiis, anno superiore quidem inchoatis, sed in annum istum productis, conditi sunt articuli 29. a Leopoldo decreto IV. confirmati, quorum tituli hunc ordinem habent: (b)
 „ *Art. I.* Serenissimus princeps et D. Iosephus, A. A.
 „ etc. in regem Hung. inauguratur. — *II. S. C.*
 „ et R. modernae maiestatis serenissimorum masculorum

(a) *Ibid. 1857.* (b) *Corp. I. H. T. II. p. 75.*

„ lorum heredum primogeniti pro naturalibus et
 „ hereditariis regni Hung. partiumque eidem adne-
 „ xarum regibus declarantur. *III.* In defectu ma-
 „ sculini seminis altae memoratae suae C. et R. ma-
 „ iestatis succedent praescripto in regimine ser. mo-
 „ derni Hispaniarum regis primogeniti pariformiter
 „ masculi heredes; ac dumtaxat iis deficientibus,
 „ auita et vetus approbata consuetudo praerogati-
 „ uaque statuum et OO. locum sortietur in eligen-
 „ dis regibus. *IV.* Secundi Andreae R. Hieros.
 „ art. 31. de anno 1222. certa sui in parte ex-
 „ planatur. *V.* Amnistia ob excessus, — distur-
 „ biorum temporibus, — commissos, elargita. —
 „ *VI.* De Eperiesiensis commissionis — abrogatio-
 „ ne. *VII.* Sua M. SS. supplicationis statuum et
 „ OO. habitura est benignam rationem in facto re-
 „ stitutionis bonorum, ex occasione Eperiesiensis
 „ commissionis — occupatorum. — *VIII.* De duo-
 „ bus consiliariis Hungar. in aula suae maiestatis
 „ penes aulico-Hungaricam cancellariam ordinan-
 „ dis. — *IX.* De magnatum filiorum natu maio-
 „ rum, iuxta dispositionem paternam, accommo-
 „ danda successione. *X.* De sessione magnatum.
 „ *XI.* In bonis pignoratiis et rebus mobilibus —
 „ successio statuitur. *XII.* Nobiles, in confiniis
 „ stipendia merentes, publicis — taxis, proporcio-
 „ naliter sufferendis, subiiciuntur. *XIII.* De coactis
 „ passionibus, in iudiciis pro nullis habendis. —
 „ *XIV.* — De malefactoribus nobilibus — com-
 „ prehendendis. — *XV.* De metarum rectificatio-
 „ ne. — *XVI.* Pro reuisione fl. Vagi et Danubii,
 „ commissarii denominantur. *XVII.* De augendo
 „ lib. ac regiarum ciuitatum numero. *XVIII.* Ar-
 „ ticulus

„ ticularius 70. anni 1659. — extenditur. — *XIX.*
 „ Capitulo Agriensi conceditur contra caussatae dis-
 „ tractionis suorum ecclesiasticorum clenodiorum
 „ auctores et complices procedendi iuris via. *XX.*
 „ Religio S. I. in regnum — recipitur atque stabi-
 „ litur. *XXI.* In negotio religionis renouantur art.
 „ 25. et 26. anni 1681. — *XXII.* De auctoritate
 „ banali. — *XXIII.* Quod nemo, praeter Romano-
 „ catholicos, in regnis Dalm. et Sclau. bonorum
 „ possessionis capax esse possit. *XXIV.* Sua M. beni-
 „ gnam habitura est reflexionem, comitatui Beregiensi
 „ — remediandas damnificationis. *XXV.* Processui Kis-
 „ Hontensi admittitur vicecomes. — *XXVI.* De re-
 „ ceptione extraneorum. *XXVII.* Principes — Otto
 „ *Salmenis*, — *a Liechtenstein*, comites *Kinski*,
 „ *Rosenberg*, — *Althetus*, — *Strattman*, — *Sta-*
 „ *remberg*; — *XXVIII.* Domini — *Kaunitz*, —
 „ Ferd. *Herberstein*, — *Breyner*, *Thaun*, *Dine-*
 „ *vald*, *Kolovrat*, *Ioann. Herberstein*, *Heizenstein*,
 „ *Konzin*, *C. Herberstein*, *Salaburg*, *Buceleni*, *Wop-*
 „ *ping*, *Majer*, *Schlick*, *Ioann. Frid. Herberstein*,
 „ *Guadagni*, *Heyznstein*, *Heisler*, *Doria*, *Belt*,
 „ *Hohenfeld*, *Schalenberg*, *Saleburg*, *Grilli*, *Magni*,
 „ *Volkra*, *Schallenberg*, *Budler*, *Rappach*, *Strasser*,
 „ *Wallis*, *Obiz*, *Plencken*, *Bockhorst*, *Hausperszki*,
 „ *Saponara*, *Bertram*, *Rottensan*, *Werdenburg*;
 „ *XXIX.* — *Canon*, *Grudeman*, *Aichpichl*, *Alme-*
 „ *rido*, *Schvalvignoni*, *Blumberg*, *Mamucha*, *Houe-*
 „ *hin*, *Scheffer*, *Rechenperger*, *Albrecht*, *Kussinski*,
 „ *Weiseneg*, *Hohen*, *Bischofshausen*, *Valkerin*, *Palm*,
 „ *Hierneis*, *Greinitz*, *Eillers*, *Lumago*, *Mazko*,
 „ *Gugger*, *Huppelin*, *Drohin*, *Sekl*, *Fabricii*,
 „ *Terz*, *Rensing*, *Hentaller*, *Melmek*, *Batzendorff*,
 „ *Ferl*,

„ Ferl, Bochhorst, Veltzki, Szlutzki, Pallezollus,
 „ Premier, Popovits, Vernelling, Veilain, Vejner,
 „ Forster, Maj, — in Hungaros recipiuntur. —
 „ Dat. Poson. 25. Ian. 1688.“

CCLXXXIII. Pacatiora his comitia hoc seculo nulla fuerunt; partim quod princeps Apafius anno superiore Leopoldo cum Transsiluania se submiserit; partim quod Tökölius cum suis Turcis non temel profligatus proculque reiectus fuerit. Protestantes igitur, viriusque protectione destituti, prae quam alias modeste sua postulata proposuerunt. Princeps Rakotzia, Tökölii coniux, sub ipsis comitiis, 14. Ian. Munkatsinum Caraffae dedidit; Viennamque cum prolibus, quibus card. Leopoldus Kollo nich tutor datus est, deducta, mansit apud Ursulinas sanctimoniales ad annum usque 1691. quo redeundi facultatem ad maritum obtinuit, ac eumdem exsulem in Asiam sequuta, viuere desit 18. Febr. 1703. Tökölius, de Munkatsino dedito certior factus, Carassam mulierum pupillorumque triumphatorem per conuicium appellavit, seditionasque rursum litteras per Hungariam sparsit; nihil tamen inuidiosa declamatione sua profecit. Carassa, Munkatsino potitus, in Transsiluaniam, destinatam sibi post abitum Lotharingi provinciam, transiuit, eamque 9. Maii Leopoldo nouis legibus adstrinxit. Rebus hic compositis, Cibinio copias eduxit, Lippamque 19. Maii peruenit. Ea machinis ignitisque pilis subacta, 2000. barbarorum militum in captiuitatem abduxit. Lugosiensibus, quod, vi non exspectata, se dediderint, facile pepercit. Eodem mense Maio (non Aprili) longa fame tandem Albaregalis ad ditionem adaeta fuit, a Solimano primum occupata

cupata 1543. Turcis crepta 1601. rursus amissa 1602. Szigeti quoque deditio[n]em Wagnerus ad hunc annum, ad sequentem alii melius referunt. Ad Transsiluaniae fines Veteranius Caransebesiam furto; Sasvarium deditio[n]e cepit. Caprara, motis Eszekino castris, Illokiam desertam; Heisterus et Vallisius Titulium, a 4000. pugnatorum deditum, occuparunt. Tot arcibus, hoc anno recuperatis, maximus cumulus accessit Belgradum, electoris Bauari virtute, post 166. annorum seruitutem 6. Sept. in libertatem assertum; militibus efferatis, quod infra spem praeda fuisset, e 13. millibus capitum, magna dum cum contentione, vix mille seruati sunt. Ludouicus Badensis, Constanauiza, Dubiza, Gradiska potitus, contra Topolium, Bosniae praefectum, auffus educere 3000. suorum, e 15000. Turcarum interfecit 5000. cepit 2000. Banyalukam vero, ciuitatem opulentissimam, victoribus diripiendam dedit. (a)

A. C. 1689. Leop. 33. Ind. 12. P. 10. A.

CCLXXXIV. Tam felices armorum caesareorum contra Turcas progressiones, quibus biennio continuandis ipsa Constantinopolis occupari potuisset, Ludouicus XIV. Galliae rex, intercepit, qui, quemadmodum Leopoldus, datis ad Carolum XI. Sueciae regem litteris, queritur, *vicennialis armistitii lege turpiter violata, non modo Palatinatum, sed omnes etiam*

(a) Hist. Cr. T. 35. n. 1859. — 1863.

*etiam electores, principes ac urbes sibi obuias, indi-
cta plane contra belligerantium morem caussa, repen-
tis armis inuasit: Moguntiam, Spiram, Vormar-
tiam, Heidelbergam occupauit: Philippoburgum, amis-
sis suorum 5000. ad deditio[n]em coegit. Caussa belli
videtur fuisse felicitas Leopoldi, cuius potentiae
quicquid accederet, sibi decidere Ludouicus exi-
stimauit. Quia vero Gallicum illud bellum non tam
ad regni nostri, quam imperii historiam pertinet;
satis fuerit obiter innuere, praeter ea, quae sub
anni superioris exitum acta Leopoldus supra per-
strinxit, hoc anno Manhemium quoque cum pluri-
bus non inuenustis ciuitatibus exustum; Badensem
prouinciam et Badenam ipsam cum templis et hor-
tis nobilissimis igne haustum; Rastadium, Franken-
thalam flammis fuisse foedata[m]. Excitati feralibus
his incendiis Gerinani, coactis vndique copiis, Bon-
nam et Moguntiam recuperarunt, magnisque ter-
rarum spatiis imperio restitutis, maius operae pre-
mium uno hoc anno fecerunt, quam reliquis octo,
quibus, Ludouico rege principes dissidente, quos
Leopoldus nexuerat, non idem perdurauit animo-
rum vinculum, quod ad primam malorum atrocita-
tem coaluerat. (a)*

CCLXXXV. Non sine dolore Hungaria vidi[t], ob ferale bellum, a Gallis excitatum, acerrimos
suos vindices e gremio complexuque suo diuulsos.
Solimanus III. contra non sine gaudio vidi[t], Leo-
poldi vires distractas; nec dubitauit, eum ad inde-
coras pacis conditiones adduci posse. Reiectis illis,
Ludo-

(a) *Ibid. n. 1864.*

Ludouicus Badensis, ad bellum Gallicum ire iusso Lotharingo, dux exercitus Pannonici nominatus, 29. Aug. Turcis equestri praelio victis, caesisque 5000. Morauam transgressus hostiumque castris potitus, Nissam peruenit. Hic Seraskerium, acceptis a vezirio 20000. confirmatum, aggressus, 10. millibus vel Nissaua haustis, vel in fuga trucidatis, e suis nonnisi 300. desideratis, Nissam occupauit. Inde 6. Oct. Vidinum profectus, caesis Turcarum 2000. illud quoque caesari vindicauit, et Piccolomineo hibernis praefecto, Viennam discessit. Eodem sultanus nouos pro pace legatos misit, Transsiluaniaque se penitus destiturum pollicitus, pro Belgrado Temesiam obtulit. Irrita legatione remissa, quia mutata dehinc belli fortuna fuit, et Temesia longo tempore Turcica mansit, et Belgradum paullo post Turcici iuris euasit. (a)

A. C. 1690. Leop. 34. Iud. 13. P. 26. M.

CCLXXXVI. Strafferus tribunus, Piccolomineo defuncto, quem, ut patrem, Epirotae colebant et amatabant, suffectus, laxata militari disciplina, maioribus Arnautas oneribus, quam ipsi Turcae, premere coepit, qui grauiter indignati, cum prioribus suis dominis colluserunt, et illata nostris clade, maximas Leopoldi spes euerterunt. Postquam enim Strafferus, inconsulte ferox, cum suis 5. millibus ad Katzianekam 60. millia Turcarum et Tartarorum aggressus est; quum vndique cincti caesarei densatos

C c 2

ho-

(a) Ibid. n. 1865. 1866. 1867.

hostium cuneos perrumpere non potuissent, 2240.
 suorum amissis, ipse quoque, temerarii certaminis
 auctor, occubuit; nec amplius Albaniae populus,
 effreni militum libidine, qui nec nuptarum, nec
 innuptarum pudicitiae pepercerant, irritatus, ad
 Leopoldi fidem reduci potuit; nec multo post,
 quicquid in Seruia Turcis auulsum fuit, quod ani-
 mos illi Strasseriana clade resumserint, periit. Cu-
 proglis enim, seu Kiuperles vezirius, cui prima
 tam belle successissent, consilium, paucis nostris co-
 piis, quam maxima contra Gallos militarent, ini-
 micissimum, cepit, bellum gerendi, diuisis praeter
 Turcarum morem viribus, ut caesarei, pluribus lo-
 eis distenti, paucitate sua vinci facilius possent. Co-
 piis igitur in tres partes distributis, ipse 60. millia
 sibi retinuit; Seraskerio 12. Tökölio 20. millia pu-
 gnatorum addixit. Hic in Transsiluaniam, cuius
 princeps Apafius 15. Apr. aetatis anno 58. princi-
 patus 29. Fogarasini decesserat, per angustias Törts-
 varienses, alligatis equorum caudis arborum ramis,
 per praecipitia, numquam hominum vestigiis nota-
 ta, clam ingressus, 21. Aug. cruentum cum Heis-
 lero certamen ad Zernest commisit. Fusis, caelo
 Telekio, copiis, ipsum Heislerum et Doriām, cae-
 sareos duces, intercepit, lauteque habuit. Ludo-
 uicus Badensis Belgradi, cui vezirius imminebat,
 iactura redimendam Transsiluaniam ratus, istuc cum
 copiis suis accurrit, pressisque fugientis idem idem
 Tökölii vestigiis, eo tandem per passum Bozzensem
 elapo, prouinciam caesari restituit. (a)

CCLXXXVII.

(a) Ib. n. 1869. 1870. 1871.

CCLXXXVII. Dum hac parte Leopoldus Transsiluaniam Ludouici virtute seruat; ex alia parte, quicquid in Seruia victricibus armis sibi vindicauerat, amisit. Quamquam enim ad manus nuspian ventum est; decrescentibus tamen copiis, pessimum cunctibus ad Danubium rebus ruentique Belgrado succurri ne tantillo quidem potuit. Postquam Vindino Seraskerius praematura deditione potitus fuisset; vezirius, occupato primum Pyroto, Nissam obsidione cinxit, praefectoque Staremburgio dedicationem per epistolam imperauit. Ille, remissa hac, neminem Turcice scire causatus, eruptione prima 1000. Turcas interfecit. Subinde tamen magna murorum strage commotus, ut e praescripto Badensis praesidiarios seruaret, ante cum vezirio honestis conditionibus pactus est, quam ad extrema veniretur. Die 9. Sept. egressus, tormenta, quae superioris anni duobus praeliis capta sunt, illic relinquere debuit. Semendria paucis post diebus male dolo capta, kalendis Oct. 50. millia peditum Turcarum ad Belgradum castra posuerunt. Croyus, Vienna huc propere missus, inspectis omnibus, spem bonam diutinae defensionis habuit, quam tamen, incensis, casu vel dolo, tribus puluerum nitratorum conditoris, amisit. Irrumpentibus enim per factas hac strage murorum ruinas barbaris, e 5000. praesidiariorum non amplius 500. cum ipso vitam efferré potuerunt. Si Kiuperles vti fortuna sua nouisset; similis Belgrado Budae, pessime munitae, casus futurus fuisset. Sed enim ad illum quoque clades aliqua pertinuit, in breuicula hac oppugnatione 9000. Turcarum amissis. Eszekenum Staremburgius, indutis veste militari calonibus et agrestibus, ad-

uenientis in auxilium exercitus speciem exhibentibus, caesari seruauit. Orsoua demum et insula Carolina, fame coacta, ditionem barbaris fecit. (a)

CCLXXXVIII. Ludouici quidem Badensis solertia nullas Turcarum vires reformidasset; nisi, locis castrisque diuisi, grauius incubuissent. Leopoldum ille rogauit, ut sibi 30. millia militum addicerentur, pollicitus, illorum virtute se Constantinopoli potiturum. At enim ad geminum hoc bellum neruus defuit; coronatio quoque Iosephi, quem electores Augustae Vindelicorum 24. Ian. Germaniae regem acclamarunt, multum aeris rapuit. Rhenanam etiam expeditionem mors Caroli, Lotharingiae ducis, ita turbauit, ut, quum sua singuli duces intentius egissent, actum omnes egerint, et Galli Treuiros, stratis ignium vi muris, in ignobilem vicum redegerint. Lotharingus porro grandibus suis in Hungariam promeritis dignus euasit, ut eius nepos, Franciscus I. imp. Hungariae corregens; pronepotes, Iosephus II. et Leopoldus II. item abnepos Franciscus II. impp. Hungariae reges, hic rerum potirentur. (b)

A. C. 1691. Leop. 35. Ind. 14. P. 15. A.

CCLXXXIX. Quum Leopoldus non ignorauerit, scissionem in religione plurimorum in Hungaria malorum fontem ac originem esse; summum in hanc quoque rem studium contulit, ut vias modosque, quibus haec scisso tolli, veraque tam inter Hungaros, quam Transsiluanos vnio reduci posset, experiretur.

(a) *Ib. n. 1872, 1873.*

periretur. In saluberrimum hoc opus operam suam obiulit Christophorus a Roxas, episcopus Neostadiensis, quem vtrisque 20. Martii regiis litteris commendauit. Omnibus quidem bonis vniō haec optanda fuit; omnis tamen ille conatus effectu suo caruit. Sed praesentissimo diuini numinis auxilio Leopoldus, de diuino cultu tam sollicitus, non caruit, gloria hoc anno supra spem ac vires suas victoria de barbaris relata. Tantos enim apparatus hi fecerant, vt Solimanus III. sperauerit, Budam, quam Solimanus I. ceperat, se recuperaturum. Illo mortuo, successor Achmetes II. e suis prouinciis ultimis 100. millia bellatorum coegerat, quibus Semlinum promotis valloque firmatis, Kiuperles iactitabat, si vel tota Germania contra se veniret, expugnari se non posse. Quum illum Badensis, dimidio fere numero militum instructus, ad pugnam prolicere non potuisset; paullulum regressus, non procul Szalankemenio castra posuit. Ad quem insequendum progressi Turcae, caesa legione Buquoia, tardius ad iter accincta, frumentariisque nauibus interceptis, pugnandi necessitatem caesareis imposuerunt. Pugna 19. Aug. commissa; tribus horis ancipiū fortuna certatum est; donec per auersum castrorum hostilium latus Hungari cum Rascianis ante solis occasum intra vallum Turicum silentes penetrassent. Ut Turcae glandes ab tergo depluere, hostem intra vallum esse persenserunt; ingenti metu percussi, fugere coeperunt, tantamque cladem acceperunt, vt e 100. milibus vix 30. millia Belgradum fuga tenuerint, ipsumque vezirium cum 144. tormentis et opulentis castris amiserint. Badensis, post exercitum minutim recensum, e caesareis 3172. interfectos,

fectos, plures saucios deprehendit, refectoque militi-
te, partem ad obsidendum Varadinum, partem in
hiberna dimisit. Tökölius, audita clade Turcarum,
Transsiluaniae, quam Veteranius egregie tuitus est,
insidiari desit, et Heislerum pro sua coniuge se-
ptemque milibus aureorum reddidit. Ad Rhenum
segne bellum ac fere nullum fuit, flore copiarum
caesarearum in Italiam transmissio, pro iuuando con-
tra Gallos Sabaudiae duce, qui se foederatis adiun-
xerat. (a)

A. C. 1692. Leop. 36. Iud. 15. P. 6. A.

CCXC. Leopoldus, bellica Hungarorum virtute
contra Gallos etiam vtendum ratus, compluribus eo-
rum turmis Adamum Tzoberium praefecit, qui ce-
leritate suorum usus, Gallicas copias ex improuiso
carpsit, ac vna nocte tantum itineris confidere so-
litus, quantum emetiri triduo Galli non potuissent,
maiorem iis metum cum paucis suis, quam Germani
cum integris copiis, incussit. Imperiales Rhenum
quidem transmiserunt; sed a Gallis repulsi, caedis
non multum, dedecoris plurimum acceperunt. In
Hungaria plus aliquanto Heislerus, e captiuitate Tö-
köliana libertati redditus, egit, dum Varadinum, ob-
sidio surdo hieme conclusum, oppugnare primo ve-
re coepit, aquisque deriuatis, arcem, Transsilua-
niae superiorisque Hungariae clavim, praecipuum
que hostium nidum, mense Iunio caesari, post Tur-
cicum 33. annorum iugum, asseruit. Quia hoc an-
no

(a) *Ibid. n. 1874. 1875. 1876.*

ao magis cum morbis et peste , quam cum hoste ,
pugnandum fuit; Badensis ingens vallum ad Petro-
Varadinum molitus est , non tam securitatis caussa ,
quam ut pro medicamento militum labor esset. (a)

A. C. 1693. Leop. 37. Ind. I. P. 22. M.

CCXCI. Germaniae principes hunc Ludouicum
Badensem , suum alioqui ciuem , quod moris regio-
nisque Rhenanae gnarus esset , a Leopoldo suis im-
peratorem copiis obtinuerunt. Ei suffectus Euge-
nius Croyus , quum audisset , vezirium in Transsil-
uaniam tendere , iamque Corona nonnisi tribus leu-
cis abesse ; copias suas sub initium Augusti Belgra-
dum promovit. Vezirius , intellesto Belgradi peri-
culo , mox ab expeditione Transsiluanica pedem re-
tfaxit , ac ad hoc imperii Turcici propugnaculum ,
obsidione soluendum , iter instituit. Quum ille Se-
mendriam cum 50. millibus armatorum aduenisset ;
Croyus , infeliciter tentata 7. Sept. aggressione , cum
caede 1000. caesareortim , in exercitu suo nonnisi
12. equitum , 14. peditum millia numerauit. Ne
proinde hinc ab exercitu vezirii , qui caesareum
altero tanto superabat , illinc a 10. millibus
praesidiariorum concluderetur ; obsidione soluta , re-
ceptum adeo sapienter instituit , vt nec vnum qui-
dem virum amiserit. Adamus Battyanus , Illyrici
banus in locum Erdödii defuncti hoc anno renun-
ciatus , in limitibus Bosniae munitum locum , May-
danum , quo Turcae rapias , e finitimis oppidis
de.

(a) *Ib. n. 1877.*

decerptas, condebant, cum suis Croatis invasit, exhausit, incendit. Badensis impetum Gallorum, in Franconiam et Sueviam irrumpere conantum, feliciter repressit. Galli quidem in Belgio Namurcum; in Sabaudia S. Brigittae castrum obtinuerunt; sed Reinfelda Delphinatuque depulsi, non modicam suae felicitatis iacturam fecerunt. (a)

A. C. 1694. *Leop. 38. Ind. 2. P. II. A.*

CCXCII. Etsi dux Croyus, Turcas ab expeditione Transsiluanica retrahendo, rem magnam praestiterit; plura tamen et felicius aduersus barbaros agi potuisse, plerique putabant, si Badensis exercitu caesareo praefuisset. Huius imperium, Croyo contra Suecos ad obsequia Poloniae transgresso, Caprarae rursus demandatum est, qui cum morbo seniique malis aestate fere tota conflictatus, non ante Septembrem castra tenuit. Eadem 5. Sept. qua haec ille subiuit ad Petro-Varadinum; vezirius sua promouit Szalankemenium. Audacior iste, quum Caprara se non mouisset, proprius accessit, et castra caesarea continentibus ex octo suggestibus pilarum sulminibus oppugnauit. Apparebat, illos fore victores, qui diutius inclem tam caeli perferre possent. Priores Turcae, frigoris minus patientes, ultima Sept. nocturna fuga se receperunt, amissis in oppugnatione, 22. dierum spatio, 15. millibus. His longius recedentibus, Gyulenses quoque caesari se submiserunt, multumque timoris Transsiluaniae, quae hinc

(a) *Ibid. n. 1880. 1881.*

hinc incurvabatur, ademerunt. Haec inter Darotzius, Tökölji dux praecipuus, desperata heri sui fortuna, moresque Turcarum exosus, incensis Tököliani iuris arcibus, Ujpalanka, Rama, Fedislauia, Galambhazia, cum suis militibus ad Veteranium transiuit, multaque fidei non fucatae specimina dedit. Cum Gallis bellum fuit torpidum induciisque simillimum. (a)

A. C. 1695. Leop. 39. Ind. 3. P. 3. A.

CCXCIII. Quum in bello Gallico nihil fere, praeter leuiores quasdam populationes, ageretur; in Hungaria bellum atrocissimum ab Achmetis successore, Mustapha II. plurima per se, non per vezirios, agere solito, gerebatur. Hic, spiritibus bellicis plenus, 20. Junii cum 50. millibus primus iter arripuit, ceteris celeriter consequi iussis. Die 24. Aug. Pantsoiano ponte copiis omnibus traiectis, ad Temesiae muros diebus aliquot consedit. Fridericus Augustus, elector Saxoniae, dux exercitus caesarei, 23. Iunii Viennam appulerat, et ad castra profectus, facile 50. millium exercitum, a Caprara, legato suo, recensitum, reperit. Hunc ille, superato Petro-Varadini Danubio, trans Tibiscum duxit, ubi Lippam armis, Titulum ditione captum esse; Veteranium vero cum legionibus caesum, intellexit. Transsiluaniae scriptores multi sunt in laudando Veteranio, quem suum *patrem* passim vocitabant. Ex his Tsereius omnem clavis inuidiam in Capraram et Heisle-

(a) Ibid. n. 1882.

Heislerum, aemulos eius gloriae, transfert. Afferit enim, Veteranum, ducem prudentissimum, tam numeroſo hosti paucas legiones suas obiecturum non fuiffe; niſi promiſſum ab his illi fuſſet, vniuersum exercitum caesareum intra 4. dies auxilio venturum eſſe; ne vero hoc fieret, illos suis artibus effeciſſe: pugnam illum triduo fortiter fuftinuiſſe; multis hoſtium trucidatis, idemtideſ illos in fugam compulſiſſe; nouem Turcis necem suis manibus intulifſe; Sultanı quoque ſonipedem plumbea glande prostratum eſſe. Ne porro hac tempeſtate tota Transſiluania mergeretur, elector, praemiffis aliquot dima- charum legionibus, Deuam, inde Tordam, ac de- muum Claudiopolim venit. Sultanus vero Tökölium, illatis ab illo Valachiae damnis offenſus, captiuum Constantinopolim, quam cum triumpho ſubierat, abduxit. (a)

A. C. 1696. Leop. 40. Ind. 4. P. 22. A.

CCXCIV. E Transſiluania, hoc modo caefari feruata, iunior princeps Apafius, hoc anno Vien- nam euocatus, numquam porro patriam reuifit; ea- dem Leopoldo nouis pactis addicta, mortuus anno 1713. Ne vero Temesia Turcae vicinis Transſilua- nis incommodare poſſent; eius oppugnatio rurus Viennae decreta fuit. Ad eam feruandam Sultanus, dulcedine victoriae prioris anni captus, ipſe dele- das copias recensuit, et principio Iulii Nissim pro- mouit. Eodem tempore Christiani duces ad Szege- dinum

(a) Ibid. n. 1885.

dinum conuenerunt, et sub initium Augusti castra circum Temesiam collocarunt. A Palfio muralibus machinis Aradino delatis, opera sex dierum obsidionales meatus ad fossae marginem fere perduci iam erant; quum Sultanum Pantsoua Temesiam mouisse nunciatum est. Machinis igitur Aradinum remissis, et prorutis operum initiis, 20. Aug. Turcis propinquantibus obuiam itur, iisque congressum omni studio declinantibus, pugnandi necessitas 26. Aug. tandem imponitur. Vt rime magna contentione concursum, variaque fortuna dimicatum est; et a neutra parte prius arma posita, quam offusa caelo nox cum luce pugnandi facultatem eripuisse. Tam hostilis, quam caesareus exercitus ultra noctis dimidium in acie perstigit, ignarus, vietus esset, an victor. E nostris caesi sauciue 3228. hostium aequa propemodum clades fuit. Mustapha tamen triumphabundus Constantinopolim rediit. Elector, exercitu Caprarae tradito, Viennam abiit, felix regni Poloniae candidatus. In Illyrico Batthyanius, occupatis aliquot arcibus, Simonem Forgatsium ad Bosniam eradendam immisit. In Germania Badensis ad Neostadium otiosus fere confudit. In Italia Sabaudiae dux, ad Gallos defiendo, grauem foederatis omnibus indignationem mouit. (a)

A. C. 1697. Leop. 41. In². 5. P. 7. A.

CCXCV. Quum Leopoldus ad prosequendum bellum nouas ab Hungaris suppicias petisset; regni pro

(a) *Ib. n. 1888.*

proceres, in consilium adhibiti, non inficiabantur, ad Hungariam Turcico iugo penitus liberandam auxilium ab Hungaris iuste peti: quia tamen, theatro belli hic constituto, tot annorum oneribus exhausti, non tantum, quantum debebant ac volebant, praestare poterant; onera noua, viribus suis maiora, iuste deprecari visi sunt. Occasionem vel obtentum nouo tumultui dedit nouum vestigalis onus, ad nundinas Ujhelinenses profectis impositum a Germano quodam procenturione; quo per tumultum cum quibusdam gregariis occiso, seditiosi, duce Szalontaio, Patakinum; duce Francisco Tokaio, Tokainum occuparunt. Vaudemontius eadem celeritate haec aliaque loca recuperavit, malumque prius oppressit, quam Turcicis auxiliis corroborari potuisset. Tokaius, a suis captus, cum quodam Caluiniano ministro Viennam abductus et uterque catholicam fidem amplexus est. Ut hic tumultus, eodem mense Iulio suscitatus et oppressus; ita Bi-hatsiensis oppugnatio molestam expeditioni Turcicae moram iniecit. Euerendi Bi-hatsii princeps auctor Bathyanus, Illyrici banus, Aurspergium principem, qui fundos in propinquuo habebat, in suam sententiam facile pertraxit. Licet autem ad hoc spoliarium, ex quo Turcae Croatiae multis incommodis diuexare solebant, subruendum, praeter sex Germanicas legiones, Croatarum 12. millia concurrerint, ob mackinarum tamen penuriam et aduentum Bosniae praetoris cum exercitu, conclamatis vasis, ob-sidio soluta fuit. (a)

CCXCVI.

(a) Hist. Cr. T. 36. n. 1889. 1890.

CCXCVI. Sex legiones Germanae, pessime hic multatae, nonnisi bimestri post ad exercitum peruenere. Huic hoc anno Leopoldus Franciscum Eugenium, principem Sabaudum, 34. annos natum, praefecit; postquam Fridericus Augustus, Viennae catholicam religionem professus, ad Poloniae solium enectus fuisse. Euocatis ad Eugeniana castra ducibus, Rabutinio propter impendentia Transsiluaniae discrimina serius obsequuto, censa sunt bellatorum 26208. non adnumeratis 18000. ad Petro-Varadini munitiones tuendas relictis. Belgradum appulso Sultano, Cobilae castra habuit Eugenius, ad Sauum, an Tibiscum hostis se verteret, speculatorus. Quum ad excipiendas Rabutinii legiones secundum Tibisci ripas profectus fuisse; Sultanus, eradicato fere Titilio, iuxta Cobilam castra posuit. Eugenius 2. Sept. cum exercitu suo reuersus, etsi non ultra teli iactum hostis distaret; nemine tamen uno desiderato, feliciter ad oppositam Petro-Varadino paludem peruenit, et mox a praecursorebus Diakianis intellectus, Sultanum insolita festinatione Cobila Szegedinum contendere. Citra moram eius vestigiis quum institisset; positis in Betse castris, 10. Sept. ex interceptis Turcis audiuit, Sultanum ad Szentam Tibisco pontem imposuisse; iamque transmissis equitibus, pedites in citima ripa duplo vallo fossaque castra communire. Promotis igitur celerime copiis, duae dumtaxat horae diei superabant, quum, ordinibus compositis, intra tormenti iactum peruenit. Orto certamine, valloque iam utroque superato, partem tormentorum ad sinistram alam in pontem explodi iussit. Vezirio-cum-bassarum praecipuis interfecto, vulgus ceterum, ademto pen.

pontis exitu, circumclusum vndeque, horribili la-
nientia trucidabatur. Atrocior strages ab hominum
memoria nulla fuit. Haud paullo plures Tibisci gur-
gitibus, quam ferro, hausti sunt. Alueus fere me-
dius, cadauerum cumulis constratus, calcari potuit.
Sultanus, trium non amplius millium comitatu Temesia Belgradum euolauit. Leopoldus ad Transsil-
uanos, quibus hac expeditione Sultanus imminebat,
perscripsit, maiorem a seculo non auditam victoriam; —
barbarorum plusquam 24. millia tum caesa, tum in
Tibisco submersa; — nostra ex parte nonnisi circi-
ter 500. desideratis et paullo pluribus vulneratis. (a)

CCXCVII. Eugenius, 160. tormentis et opu-
lentissimis Turcarum castris potitus, quem post 11.
Sent. aliquid adhuc tentari posse non ignoraret,
victricibus armis in Bosniam translati, die 12.
Octobris Broda profectus, captis pluribus castellis,
Seralliam, vrbcem mercatu celeberrimam, petiit. Ci-
uibus metu dilapsis, miles ad direptionem versus,
ex institutorum apothecis ac subterraneis cellis opu-
lentissimam praedam corrasit, magnumque tolerati
per tot montium anfractus laboris praemium tulit.
Kalendis Nou. Brodam reuersus, 19. diebus 40.
non amplius milites amisit. Rabutinius quoque,
priusquam in Transsiluaniae hiberna concederet,
Palankam, a Turcis recens erectam, expugnauit,
caesisque 500. loci praefectum cum 60. gregariis se-
cum abduxit. Ad Rhenum Badensis Edenburgum
corona cinxit, et ad deditjonem 14. dierum verbe-
ratione coegit. Kirnam cogitanti nuncius de con-
uentis

(a) *Ibid. n. 1891. 1892,*

uentis inducijis superuenit. Pace Riswicii post 9. mensium altercationes composita, caefari Britacum et Friburgum; imperio Philippopolis et propugnaculum Kehlanum; Lotharingo suus ducatus restituebatur; Argentoratum cum liberis Alsatiae ciuitatibus Gallus retinuit. (a)

A. C. 1698. Leop. 42. Ind. 6. P. 30. M.

CCXCVIII. Gallicam Turcica pax excepit, cuius prodromas erat insolita hoc anno barbarorum, sub onere belli fatiscentium, quies. Sultanus enim ad Belgradum, ne velite quidem emissio, pertinax haerebat. Eugenius quoque cum aliquot legionibus Aradini munitionem tenuibus ac prope nullis impensis ad egregiam speciem roburque prouexerat; quum praenunciae pacis induciae superuenerunt. Ita bellum finiit, quo nullum diuturnius, nec infelicius Ottomani habuerunt; amissa, quam aegre duorum seculorum victoriis asseruerant, Hungaria; facileque poterant Europa tota depelli, consumto ianitsarorum robore, nisi Gallicum bellum interuenisset. Turcae quidem, attritis viribus suis, pacem sibi pernecessariam esse, iam dudum agnouerant; abstinendum tamen pacis mentione censemabant; ne, si priores eam peterent, bello victi viderentur, pacisque conditiones, quas dare malent, accipere cogerentur. Quare nunc quoque, tanta nuper affecti clade, quum deteriora metuerent, non per se, sed per

(a) *Ibid. n. 1893.*

per Anglos et Batauos pacem apud Leopoldum sollicitarunt. Is in hanc formulam: *vt possidetis*, facile consensit; ea tamen Polonis foederatis vehementer displicuit, vi cuius Camenecum Turcis relinquendum fuisset. Maluissent igitur aliud illud pacis fundamentum: *vt possedistis*, poni; vi cuius clavis illa Polonici regni possessoribus auitis restituenda fuit. Quia cum ingenti caesaris damno haec altera basis coniuncta fuisset; oratores eius effecerunt, *vt*, formula priori retenta, Camenecum tamen a Turcis reip. restitueretur. Ad pacis tractatum Carlovitzum in Sirmio delectum est, ad quam Hungari se non admissos esse vehementer doluerunt, eamque rem neglectam tumultui Rakotziano quidam praetexuerunt. Initio quidem Turcae Transsiluaniam repetierunt; sed, perspecta caesareorum constantia, desisterunt. Primo confessu 13. Nou. habito, post Polonos et Moscos Venetis diutius litigantibus, pacis tractatus ad annum vsque sequentem productus fuit. (a)

A. C. 1699. Leop. 43. Ind. 7. P. 19. A.

CCXCIX. Certaminibus ad 15. Ian. continuatis, oratores communi consensu finem tractatibus ad 26. eiusdem praestituerunt; eaque primum quidem pax caesarea, deinde Polonica, demum Veneta, si ratam illam resp. habere vellet, ab oratoribus et conciliatoribus Anglis et Batauis subscripta fuit. Eam, in annos 25. conclusam, Leopoldus 16. Febr. ratam ha-

(a) *Ib. n. 1895.*

habuit, e cuius conditionibus vniuersam cum Transsiluania Hungariam, praeter Temesiensem plagam, obtinuit. Karansebesino Lugosioque destructis, laeua Marusii ripa Turicum, dextra caesareum dominatum terminabat; Aradino, flumentanis insulis, Marusii Tibisciique nauigatione certis conditionibus eidem vni relicta. Cisdanubianus Sirmii limes ita fuit definitus, vt ab laeua Tibisci ad obiectam Danubianam oram, inde Mitrouitzam, denique ad Bosluti amnis ostium directa linea perduceretur. Inde a Bosluti ostio ad Vnnae confluentem dextra Saui ripa Ottomanici, laeua caesarei imperii finis designatus est. Circa Croaticum ad Vnnam terminum ita conuentum, vt *Nouium* vsque communis fluenter Vnna; inde loca, longius ab Sauo sita, simpliciter possessoribus manerent. Ita finiit bellum memorabile, quo Turcae ditionem suam ad Viennae prope suburbana nuper admouerunt; nunc ingenti terrarum spatio Belgradum vsque submouerunt. (a)

A. C. 1700. Leop. 44. Ind. 8. P. II. A.

CCC. Spes erat, vt, pace cum Turcis composita, sua tandem Hungariae, diuturno barbarorum iugo liberatae, quies et tranquillitas redderetur, armaque caesarea, quibus Europa tamdiu perstrebatur, conderentur. Secus euenit. Kalendis Nouembbris gemino bello sementis iacta fuit. Eadem enim die tam Carolus II. Hispaniae rex, improlis obiit; vnde grauissimum inter Austriacam et Borbonicam

D d 2

do-

(a) *Ibid. n. 1896.*

domum pro corona Hispaniae bellum exarsit; quam Franciscus II. Rakotzius fatales illas litteras, quibus primam cum Galliae rege telam texuisse dicebatur, dedit, belloque diurno, quod tamen non ante 1703. erupit, patriam suam inuoluit. Gallicum illud bellum, quum extra Hungariam et fere sine Hungariorum gestum sit, obiter more nostro perstringemus. Galliae rex in iuris sui defensionem adducebat: Delphinum, Philippi, ducis Andegauensis, patrem, e M. Teresia, Philippi IV. natu maxima filia, cuius abdicatio, cum liberorum iniuria coniuncta, vim habere nequeat, progenitum, ac testamento Caroli II. regis Philippum Andegauensem ex aſſe heredem institutum esse. Leopoldus imp. contra sibi ius in Hispaniam afferuit, praeter affinitatis necessitudinem, quod, non secus ac Carolus II. rex, paternum genus a Philippo Pulchro trahat, ac ipſe Philippus IV. testamento cauerit, vt, si Carolus filius sine herede decesserit, Austraci heredes fiant. (a)

A. C. 1701. Leop. 45. Ind. 9. P. 27. M.

CCCI. Franciscus II. Rakotzius, filius Francisci I. quem a Zriniana coniuratione Sophia Báthori, sapientissima mater, ad bonam frugem reuocauit, matre Helena Zrinia, Petri capite plexi filia, natus anno 1676. post 5. menses patrem amisit. Cum matre Helena sororeque Iuliana, dedito Munkatsino, Viennam deductus, a tutore card. Kollonichio IE-SVITIS

(a) *Ibid. n. 2002.*

SVITIS Pragensibus erudiendus est commissus. Ab iis quinquennio variis artibus institutus, post peregrinationem Italicam, Hassiae principis filia sibi connubio iuncta, Germanicas vestes induisse, Hungaricum autem animum exuisse, Tsereio creditus est. In familiaritatem ille Sarosini procenturionem Longeuallium, Leodii natum, propter usum idiomatis Gallici, quod libenter usurpabat, admisit, cui litteras quasdam Galliae regi deferendas tradidit. Quod earum fuerit argumentum, quia numquam ab aula vulgari permisae sunt, certo sciri non potest. Wagnerum enim in rebus Hungaricis idoneum testimoniū non esse, saepe vidimus; nec est credibile, quod ille scribit, Rakotzium unum ex Hungaria Poloniaque regnum conflare voluisse. Quicquid de hoc sit; Longeuallius, Parisios prefecturus, Viennae consilio caesareo rem omnem aperuit. Rakotzius igitur, Sarosini sub medium noctem comprehensus ac Neostadium sub arcta custodia promotus est. Kolinouitsius illum 26. Maii per Iaurinum fuisse traductum, et 29. Neostadiensibus carceribus, in quibus Petrus Zrinus, avus eius maternus, ante tricenos annos detinebatur, impossum est perhibet. Capti quoque fuerunt Stephanus Szirmaius et Paulus Okolitsāni, Lutherani; fratres Adamus, Ladislaus, Michael Vaii, Caluiniani; Nicolao Bertsenio catholico matura fuga versus Poloniam elapsi. Non defuit sibi Rakotzius; postquam ad tribunal Hungaricum frustra prouocasset. Nam opera Lehmani centurionis eliberatus 7. Nou. citatissimis itineribus in Poloniam ad Bertsenium effugit, ibique fere bennio, multis periculis expositus, delituit. (a)

D d 3

A. C.

(a) Ibid. n. 2001.

A. C. 1702. Leop. 46. Ind. 10. P. 16. A.

CCCII. Dum Rakotzius et Bertsenius in Polonia fatale bellum in perniciem patriae coixerunt; bellum in Gallos Ludouicus Badensis ad Rhenum; Eugenius in Italia gerebat, qui, hostibus primum ad Carpium, tum ad Clarium anno superiore viatis, hoc anno Cremonae Villaregium, ducem Gallicum, intercepit, Graeciumque transmisit. Badensis quoque Landauiae vim admouit; quae, Iosepho I. praesente, victam ceruicem submisit. Quum ad hoc bellum ex Hungaria legiones extractæ fuissent, Albaeregialis, Ujvarini, Papae plurimumque ciuitatum munimenta diruta sunt, quod nec sine milite relinqui poterant, ne seditionis receptaculo seruirent; tot vero praesidiarios alere nimis sumtuosum esset. Albertus quidam Kissius, Beregszasiensis, hoc tempore funestissimæ seditionis auctor fuit, ac Thomam Esze, Torpensem rusticum, latrociniis socium nactus, dum ad bellum Gallicum Hungari milites conducti fuissent, occasione hac usus, clamdestinos militum latronumque delectus fecit: a quibus fundamenta belli ciuilis, quod anno sequente Rakotzius excitauit, iacta sunt. (a)

A. C. 1703. Leop. 47. Ind. 11. P. 8. A.

CCCIII. Rakotzius, 26. annos natus, ab hac colluuii latronum in Polonia nuncios accepit, a quibus rogatus, vt, pluribus ad moriendum pro patria

(a) *Ib. u. 2004.*

patria paratis, operam suam iungeret, litteras ad concitandos Hungarorum animos, cum militaribus quibusdam vexillis, praemisit; seuere tamen prohibuit, ne haec ante noua mandata leuarent, neue praedas agerent. Sed illi, neglectis his mandatis et vexillis mox explicatis, ecclesias ac nobiles expilare coeperunt. Quapropter Alexander Karolyius, Szatmarinensium supremus comes, cum suis prouincialibus hanc tumultuantem colluuiem ad Dolham aggressus, 170. caesis, tria Rakotzii vexilla cepit et Viennam detulit. Rakotzius interea sub initium Iunii Hungariam ingressus, tumultuarias copias, ab illo dispersas, collegit, et Munkatsino 7. Iunii nouas per Hungariam litteras sparsit, quibus rationes ad iustitiae colorem armis suis obducendum producit. Sed enim ad subleuanda pauperum onera, quae grauia fuisse, nec Wagnerus diffitetur, aptum medium ciuale bellum, quo nihil perniciosius, non erat. A Montecuculiana legione Munkatsini vix non oppressus, ad vineas altosque montes se recepit. Nonnullis e Polonia copiis per Bertsenium adductis, ipsisque Germanis Hustensis arcis praesidiariis ad se deficientibus, ad Tibiscum paucos caesareos leui certamine fudit, et Paullum Oroszium cum parte copiarum in Transsiluaniam immisit. Hanc ut in officio Rabutinius contineret; praecipuos proceres Cibinium commigrare iussit. Interea Karolyius, Viennae contemtus, sub initium Septembris Cassouiam, inde 13. Oct. Tokainum peruenit, Karolyinoque iam a Rakotzianis occupato, quod a caesare fidelitatis gratiam opinione minorem receperit, ad Rakotzium ipse quoque defecit. (a)

D d 4

CCClV.

(a) *Ib. n. 2008. — 2011.*

CCCV. Dominante iam ad Tibiscum Rakotzio, Karolyio Ketskemetinum cum exercitu missio, Bertsenius Agriam petiit; inde partes Slauonicas, milite destitutas, facile peruersit. Schlickius, qui cum Simone Forgáts Leua Ladislaum Otskaium eiecerat, ad montanas ciuitates profectus, auditio Bertsenii, qui Karolyium ad se iam euocauerat, aduentu, Baumotzium, inde Trentsinum, ac denique Posonium se retraxit. Bertsenius, depulso Schlickio, vallibus auriferis potitus, numos aureos ac argenteos, emblemate *libertatis* insignitos, procudit, factionemque Rakotzianam non iam rapinis dumtaxat, sed opibus etiam regii thesauri stabiliuit. Vago subinde transmisso, pone Tirnauiam cum 12. millibus castra metalus, Austriae Moraviaeque limitem incredibili trepidatione concussit. Leopoldus, tantis malis finem impositurus, quia non ignorauit, *tributorum magnitudinem*, teste Wagnero; praecipuam huic bello causam praebuisse; quartam contributionum partem remisit, et omnibus resipiscentibus gratiam obtulit. Quumque hac indulgentia nihil profecisset; sacra corona Posonio Viennam translata, de pace per fidos minimeque suspectos homines, e quibus erat Paullus Szetsenius, Colocensis archiepiscopus, egit. Et erat haec pax ipsi Leopoldo summe necessaria; dum acerrimum pro successione Hispanica bellum cum Ludouico XIV. gessit, et hoc anno Kellam, Oenipontum, Brisacum, Landauum amisit. Carolus, sollemni Leopoldi patris et Iosephi fratri cessione heres et rex Hispaniae 12. Sept. renunciatus, 19. viae se dedit, et per Belgium et Angliam Vlyssiponem anno sequente peruenit. (a)

A. C.

(a) Ib. n. 2012. 2013.

A. C. 1704. Leop. 48. Ind. 12. P. 23. M.

CCCV. Ad pacem conciliandam Hungaris minime suspectus esse poterat Paullus Szetsenius, qui, proceribus anno 1696. Viennam accitis, et ad eam ministrorum propositionem, *ut Hungari legibus Austriae gubernarentur*, attonitis, ausus est libere rationes, cur id fieri nequeat, in medium adducere. Huic igitur Leopoldus, litteris 2. Ian. datis, tantam cum Rakotzio pacem commisit. Hic hac de re litteras ad Rakotzium 28. Ian. dedit, qui Miskoltzino 5. Febr. respondit. Cum hoc Szétséni colloquuturus, 20. Martii Gyöngyösnum se contulit. Finito colloquio, caesarem de postulatis eius 2. Aprilis edocuit. Instauratis in Paks tractatibus, rursus de nouis eius postulatis 19. Maii certiorem Leopoldum fecit; quibus negatis, omnis spes pacis euanuit. Ab armis, durante hoc tractatu, minime cessabatur, et iam bellum non tantum a Rakotzio, Bertsenio, Karolyio, sed etiam a Simone Forgatsio, qui Ioannem Palsium in Illyrici praefectura sibi praelatum esse vehementer doluit, ac a Leopoldo propterea defecit, gerebatur. Karoli Kal. Ian. Somoriam, in insula Tsalóköz, cum 5000. ingressus, aqua glaciei saepius affusa, commodum transitum praeparauit, et Bezcredio cum quibusdam Transdanubianis accedente, bellum ad dextram Danubii ripam transtulit. Hic, dimissis in omnem partem procuroribus, Canisam, Tsaktornyam, Albaregiam, Sabariam, Ginsum, Sarvarinum, S. Gothardum, Körmendinum, Linduam, Rustum, Kismartonum, Kapuvarinum, totam Maraköziensem plagam, et quicquid inter Drauum et Leitam interieret,

cet, praeter Sopronium, Frakno, Nemet-Ujvarium, Rakotzio subiecit. (a)

CCCVI. Rakotzius ipse, Tokaino sub exitum Ianuarii capto, Miskoltzini reliquum hiemis exegit; inde sub finem Martii profectus Agriam, eam post Gyöngyösinense cum Szétsénio colloquium ad dedicationem, opera Simonis Forgáts, adegit. Ad hanc obsidione liberandam Heisterus, fugato Karolyio, qui Viennam vsque vastitatem protulerat, Transdanubianisque prouinciis ad obsequium reuocatis, properabat; quum in via praesidiū seditione perditam intellexit. Quare, mutato consilio, Danubio Comaromii traiecto, Bertsenium obstantem Szerdinum abegit. Transdanubianis iterum deficientibus; indignatus, alterna ripae concursatione huc illuc se raptari, Palfium ad Cisdanubianas partes tuendas misit, qui Ritsanio certum locum, quo se coniungerent, designauit. Litteris his interceptis, Ritsanius a Bertsenio, qui 15. millia suorum collegerat, ad Album montem insidiis exceptus, et caesis caesareorum 700. interceptus est. Interea Heisterus, Albamregalem 23. Maii profectus, seditionis 500. ibidem caesis, reliquis Vesprimum elapsis, eodem castra promouit, ac oppidum in cineres rededit. Inde Laurinum reuersus, 18. millia, quae Forgatius ductabat, et si 4000. tantum ipse censemper, in effusam fugam coniecit. Sero Karolyius sub finem certaminis 13. Iun. cum tribus milibus accurrit; pari tamen fere clade Rabattam cum Stiris ad S. Gothardum non multo post affecit. (b)

CCCVII.

(a) *Ib. n. 2014. 2015.* (b) *Ibid. n. 2016. 2017.*

CCCVII. Fortuna haec alterna rursus utriusque parti consilia pacis iniecit, bellumque brevibus induciis tantisper suspendit. Ad has concedendas prior Rakotzius euasit; postquam Leopoldus nobiles de Gallo-Bauaris victorias primum in monte Nolano, caesis hostium fere 7000. tum ad Höchstadium, caesis et captis fere 25000. sauciis 5000. retulit, ac praeter Bauarium plures cis et ultra Rhenum ciuitates ac rursus Landauium sibi subiecit. Quia tamen ad reparandas viatoribus licet copias tempus lucrari volebat; archiepiscopo Szetsenio scripsit, suam esse voluntatem, ut conuentus prioribus sollemnior habetur, cui mediatores Angli Hollandique cum suis ministris intersint. Congressibus Schemnitzii per Octobrem inter varias altercationes habitis, Rakotzius, accepto nuncio, Cassouiam et Eperiesinum suis partibus accessisse, nec inducias, nedum pacem admisit, tormentaque, quibus Leopoldopolis oppugnaretur, Cassouia mox adducenda curauit. Ad Leopoldopoli succurrendum a Moraua fluvio Heisterus versus Tirnauiam mouit. Eodem Rakotzius exercitum suum 30. millium 25. Decembribus adduxit, et postridie prope Gerentsér acri certamine commisso, dextrum Heisteri cornu vincere coepit; victoriam tamen defectio Scharodii centurionis a Rakotzianis ad caesareos transtulit. Illorum ab his caesorum caduera, bis a quodam religioso numerata, non plura quam 180. reperta sunt, quae tamen Wagnerus ad 1500. extendit. Rakotzium igitur magis dedecus fugae, quam iactura hominum affectit. Non minus anceps ac varia fuit in Transsilvania, quam in Hungaria, belli fortuna, cuius, in tanta rerum vicissitudine nondum amissae, laus Rautinio,

butinio, prouinciae praefecto, debetur, qui suam supellecilem argenteam in monetam confauit; indeque proculis 200000. florenorum, bellum biennio sustentauit, fusis et ad Cibinium, et ad Claudiopolim Transsiluanis, qui hoc anno Rakotzium absentem suum principem crearunt. (a)

A. C. 1705. Leop. 49. Ind. 13. P. 12. A.

CCCVIII. Rakotzius Forgatsium, kal. Ian. Szatmarino potum, in Transsiluaniam cum 14000. armatorum immisit; Karolyum autem Viennam vsque procurrere iussit, ad laetitiam populi de clade Tirnauensi temperandam. Ignis, quem in vicinis ille pagis excitauit, aulam ad resumenda pacis consilia rursus inflexit. Quapropter Szetsenius archiepiscopus ad Rakotzium, Agriam 28. Febr. reuersum, missus, omnia tentando, nihil iterum profecit; quod Rakotzius Austriae domus in Hungariam ius, tot legibus firmatum, euertere voluerit. Has inter curas Leopoldus, letali hydrope correptus, omnibus morientium sacramentis rite procuratus, 5. Maii magnam animam DEO reddidit, aetatis anno (sine 33. diebus) 65. regni Hungarici 49. 33. diebus inchoato. Quemadmodum autem regni diuturnitate suos omnes decessores, praeter Sigismundum; ita rerum gestarum, bellorum, vitoriarum magnitudine propemodum omnes superauit; immortaliter de Hungaria meritus, ex qua Turcas, post duorum paene seculorum dominatum, exegit. (b)

CCCIX.

(a) *Ibid. n. 2018. 2019. 2020.* (b) *Ibid. n. 2021. — 2028.*

CCCIX. Leopoldo regnante, praefuit metropoli
Strigonienſi: Georg. Lippai 1642. Georg. Szeleptséni 1666. Georg. Szétséni 1685. Leop. Kollonich 1695. *Colocensi*: Georg. Szeleptséni 1657. Georg. Szétséni 1666. Ioann. Gubasótzi 1686. Mart. Borkovich 1687. Leop. Kollonich 1691. Paullus Szétséni 1696. *Cathedrae Agriensī*: Benedict. Kisdi 1647. Thom. Pálfī 1660. Franc. Szegedi 1669. Georg. Bárszony 1675. Ferd. Pálfī 1678. Petr. Korompai 1682. Georg. Fenyesi 1687. Steph. Telekesi 1699. *Bosnenſi*: Fr. Matthaeus Beulich 1662. Fr. Nicol. Plumbeus 1669. Petr. Tsernikovich 1702. *Iaurinenſi*: Georg. Szétséni 1658. Leop. Kollonich 1685. Christ. Augustus 1696. *Nitriensī*: Georg. Szeleptséni 1648. Leop. Kollonich 1666. Thom. Pálfī 1669. Ioan. Gubasótzi 1680. Petr. Korompai 1687. Blasius Iaklin 1694. Lad. Matyásovszki 1696. *Quinq: ecclesiensi*: Fr. Ioan. Salix 1659. Ioan. Gubasótzi 1668. Fr. Paul. Szétséni 1676. Mathias Radonai 1688. Franc. Nesselrode 1703. *Sirmiensī*: Fr. Paul. de Tauris 1662. Ioan. Szászzi 1668. Ioach. Lusin szki 1674. Fr. Ioan. Kéri 1676. Franc. Iáni 1678. Petr. Lubidradich 1701. Ios. Fauini 1702. *Transiluanensi*: Franc. Szentgyörgyi 1659. Franc. Szegedi 1662. Franc. Folnai 1665. Matth. Szenttamási 1668. Andr. Moktsai 1674. Andreas Sebestyén 1679. Steph. Kada 1686. Andr. Illyés 1696. *Tsanadiensi*: Fr. Hiacynth. Macripodári 1659. Ferd. Pálfī 1672. Fr. Ioan. Kéri 1678. Georg. Fenyesi 1685. Mich. Dvornikovich 1687. Steph. Telekesi 1689. Steph. Dolní 1699. *Vaciensi*: Thom. Pálfī 1658. Franc. Szentgyörgyi 1660. Franc. Szegedi 1663. Georg. Pongrátz 1669. Ioan. Gubasótzi 1676. Petr. Korompai

pai 1679. Ioan. Kéri 1681. Nicol. Balogh 1685.
 Mich. Dvornikovich 1689. *Varadinensi*: Ioan. Pál-
 falvai 1659. Georg. Bársony 1664. Ioach. Lusinszki
 1676. August. Benkovich 1682. Emer. Cháki 1702.
Vesprimiensi: Steph. Sennyei 1659. Fr. Paul. Szétsé-
 ni 1688. *Zagrabiensi*: Petr. Petretich 1648. Fr.
 Mart. Borkovich 1668. Alex. Mikulich. 1688. Steph.
 Zeliscievich 1694. Mart. Brajkovich 1703. Post *pa-
 latinum* Franciscum Veselényi, fuit Hung. *locumte-
 nens* Georg. Szeleptséni 1668. *gubernator* Gaspar
 Ambringenius 1673. demum *palatinus* Paul. Eszter-
 házi 1681. post Franc. Nadasdium, *iudices curiae*
 Adam. Forgách. 1671. Nic. Draskovich 1681. Steph.
 Cháki 1687. Adam. Batthyáni 1700. Georg. Erdö-
 di 1704. *Illyrici bani*, post Zrinios, Nicol. Erdödi
 1673. Adam. Batthyáni 1693. Ioan. Pálfi 1704.
 Leopoldus symbolo hoc vtebatur: *Consilio et in-
 dustria.*

§. VIII.

I O S E P H V S I. R E X X L V I.

Coepit A. C. 1705. desist A. C. 1711.

A. C. 1705. Ios. I. Ind. 13. P. 12. A.

CCCX. Iosephus I. anno 1678. natus, anno
 1687. rex Hungariae coronatus, septimum ac vice-
 simum aetatis annum agebat, quum, defuncto pa-
 tre, pleno iure, moderandum Hungariae regnum
 suscepit. Septennio prius Wilhelminam Amaliam,
 Ioan-

Ioannis Hannoverani filiam, connubio sibi iuxerat, ex qua sustulit I. M. Iosepham anno 1699. nuptui datum Frid. Augusto, Saxoniae duci, deinde Poloniae regi, 1719. Dresdae mortuam 1757. II. Leopoldum Iosephum anno 1700. praecoci morte raptum 1701. III. M. Amaliam anno 1701. collocatam Carolo, Bauariae duci, deinde Rom. imperatori, 1722. Monachii defunctam 1756. Per M. Iosepham stirps Iosephina, quae ius hereditariae successionis in Hungaria, secundum sanctionem pragmaticam, obtinet, ita propagata fuit:

Fridericus Aug. † 1763. = M. Iosepha † 1757.

Frider. † 1763.	Carol.	Albert.	Clemens.
vx. M. Antonia Bau.	D.Curl.	vx.M.Christ.	El.Treu.

Frid. Aug. = M. Amal. Bip. Antonius. Maxim. 2. filiae.

M. Augusta, nata 1782.

Stirps, per Amaliam, alteram Iosephi filiam, propagata, iam exaruit in Maximiliano Iosepho, nato 1727. mortuo 1777. cuius soror M. Iosepha Iosepho II. collocata fuit. (a)

CCCXI. Iosephus I. ab obitu patris non tantum regnum, sed etiam bellum hereditarium magnis animis suscepit. Viribus aduersus Borbonios distractis, minore, quam par erat, apparatu bellum Hungaricum geri potuit, quod per omnem Iosephi vitam productum, nonnisi post eius obitum pace compescutum fuit. *Equidem*, inquit Wagner, (b) *nupera ad*

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2031. (b) Hist. Ios. p. 55.—58.

*ad Tirnauiam illustri victoria vehementer depreſſa videbantur fastus et audacia male contentorum. Verum ea plus fugae, quam cladis habuerat, et vi-
ctoriae instar habebant, quod Heſterum C. ab impe-
rio remotum viderent; quo nemo vel regionis et inge-
niorum nationis et bellandi rationum ſcientior, vel
cum paucō legionario grandem multitudinem aggredi-
fidentior. — Ut vir tantus — ſtatione moueretur, —
incubatur ab aliis: „quod cum iis, qui principem
„ab ipſo dignitatis locum tenebant, imperioſo ho-
„mini parum conueniret: quodque criminacionum
„caput erat, Hungarosasperius, ac cauſa postula-
„ret, nec armis ſolum, ſed et verborum contume-
„liis irritaret.“ Haec aditum reperere ad animum
iuuenis principis, alioqui aegrum, quod per hoftem,
„quem lenitate facile conciliari — poſſe“ dicebant,
ne ruto quidem — ad venatum prodire liceret. Ac-
ceſſit ad haec auſtoritas Eugenii principis, — qui
fuit perſuafus, „viri, natura durioris, inclemencia
„obſirmari contumaciam, gentemque fore haud
„paullo placabiliorē; ſi ad neceſſariam tum ſeuerita-
„tem humanitatis aliquod condimentum adhibere-
„tur.“ — Herbeuillium comitem ſuccefforem acce-
pit, veteranum bellazorem, — qui Ianio meneſe pro-
pe Comaromium caſtra diſpoſuit, lente adeo coeuntibus
copiis, ut non ante Auguſti mensis extreſum, iter
iniretur. — Botyanius, quem caecum vocabant, ex
humili genere, — turbandae inferae Hungariae a
Rakotzio praefectus, cum 7. fere millibus Sciauoniam
peruolitans, — Földuarinum — omni vi oppugna-
bat. Sed, aduentante caesareo milite, territus, trepide
Paksinum ac in alteram Danubii ripam ſe recepit. (a)*

CCCXII.

(a) Hift. Gr. T. XXXVII. n. 2031.

CCCXII. Herbeuillius, obfessae Leopoldopoli succursurus, (a) prope *Albos-montes*, *Bazinium inter oppidum et Biberspurgum*, ad villam Pudmeritziam ea fortuna cum 30. millibus conflixit, ut 30. minoris formae tormenta, praeter magnam vim bellicae et annonariae penus hostibus eripuerit. — In eunte Septembri mense, tandem iter *Transsiluanicum* ingressus Herbeuillius, — traiecto supra Szegedinum Tibisco, postrema Octobris *Varadinum* peruenit. — Bidui quiete refecto milite, profectioinem *Varadino summa cura prosequutus est*, quum a captiuis crebrisque perfugis perferretur: „ Rakotzium cum „ Forgatsio ac Antonio Eszterhazio facile 30. millia „ trahentes, partem ad occupanda claustra montium praecessisse, partem venturis imminere. “ Ex iisdem intellectum: — „ ad Siboam institutum „ vallum, media hora porrectum, neque tum ab solutum. “ — *Consilium erat*, e vestigio adoriri operi intentos. Eosdem adortus, 11. Nouembris plenam victoriam retulit. *Tormenta 28. signa 50. penuarii et impedimentorum currus ad unum omnes pro spoliis fuere. Interfectos fuisse ad 4000. Schlickius prescripsit.* — E viatoribus caesi — 144. vulnerati 306. — Postquam Claudiopolim ventum est; multus paratus cernebatur ad sollemnem pompam, qua 17. Nouembris — *Transsiluaniae princeps inaugurandus erat Rakotzius.* — Praecipuis urbibus receptis, breui tempore e praesentissimo exitio in libertatem caesarisque fidem assertus est magnus et quae stuo-

(a) *Wag. Hist. Iof. p. 59 - 66.*

*stuoſiſſimus principatus. — Abducto in Transſiliuā-
niam copiarum robore, — Botyanus īnde ab ex-
trema Sclauonia ad Viennae suburbia terrore, caedi-
bus, incendiis miscebat omnia. — Hungariae solo
exactus Palfius — Neostadium ſe recepit. — Eo eu-
ſit parua alias ſcintilla, vt idem, qui in Dacia
trophaea tollebat, domi prope obſideretur. (a)*

CCCXIII. Inter bellicos hōſce ſtrepitū pacis
quoque conſilia ſunt agitata. Paullus Elzterhāzius,
Hung. palatinus, mox ab obitu Leopoldi litteras ad
omnes regni prouincias Vienna 18. Maii misit, (b)
quibus promtissimam noui regis ad uitam gentis
libertatem conſeruandam voluntatem declarauit, ac
ad amplectendam pacem oblatam omnes inuitauit.
Rakotzius quoque plenaſ obſeruantiae ſpeique bonae
litteras ad Iosephum dedit, vt idem Lambertius,
qui priores, eas item exhibit. (c) Idem tamen Ra-
kotzius, a ſuis in transuersum actus, arma minime
deposit, & comitia primum in campum Rakos,
deinde Szechenium indixit, Nitriæ 19. Aug. His ad
kal. Sept. inchoatis, Rakotzius *dux confoederato-
rum* est declaratus, ac illico tam ille statibus,
quam status illi iureiurando fidem ſuam obſtrinx-
runt. Conditis deinde 19. articulis, additis illi 25.
ſenatoribus, quorum confiliis vteretur, arbitrium
litium circa religionem componendarum illi delatum
eft. Multa temploſ catholicis erepta, nec quicquam
intercedente Melchiore Rakovſkio, bona IESVitis
adem-

(a) *Hift. Cr. T. XXXVII. p. 2032.* (b) *Memoires pour
ſervir à l'hiſtoire du XVIII. Siècle T. III. p. 603.* (c)
Ibid. p. 607.

ademta, ni suam ab Austriaca prouinciam diuiserint, exsilio omnibus indictum, tristis horum comitorum fructus erat. (a) Tökölius quidem in patriam communi decreto reuocatus; sed is ad Nicomediensem Bithyniae sinum, in suo Florum campo, natus annos 47. die 13. Septembris, hoc anno 1705. decepsit. Post comitia Bertsenius, cum 6. sociis, acceptis a Rakotzio Szechenii die 6. Oct. 1705. fiduciariis litteris, Tirnauiam profectus, pacis tractatum tot difficultatibus implicuit, ut neque caesarei legati, Wratislauius et Szetsenius, neque mediatores Angli, Sunderlandius et Stepneius, ac Bataui, Rehternius et Hamel-Bruyminerius iis explicandis ac tollendis pares fuerint. (b)

A. C. 1706. Iof. 2. Ind. 14. P. 4. A.

CCCXIV. Anno post multas de praeliminariibus pacis quaestionibus altercationes exacto, Rakotzius conuentum suis senatoribus Miskoltzinum indixit. Agebatur ibi de cuprea moneta, quam initio belli Rakotzius ad valorem duorum millionum feriundam curauerat. Tantumdem ut nunc cuderetur, postulauit. Mercatores propter vilitatem huius monetae mercium suarum pretium auxerunt. Nobiles, ad inopiam redacti, quod illam nec ad expungenda sua debita, nec ad redimendam hereditatem suam, ex necessitate pignori datam, adhibere possent, eam-

E e 2

dem

(a) *Histoire des revolutions de Hongrie* T. II. p. 343 - 346.
T. II. p. 244 - 258. (b) *Ibid.* T. III. p. 12 - 150. *Hist.*
Cr. T. XXXVII. p. 2033 - 2035.

dem contempnere coeperunt. Rakotzius tamen, quod voluit, obtinuit. Conuentum ibidem fuit, ut ad seriam pacis tractationem veniretur, quam media-tores litteris suis vrgere non cessarunt. Optimus quidem princeps Iosephus, Hungarorum amantissi-mus, nihil ex parte sua desiderari passus est, quo pax et tranquillitas turbato regno restitui posset. Ac in hunc finem conditiones, quibus armistitium inter belligerantes concludi posset, 6. Martii per-scripsit. (a) Suspensionem armorum a 15. mensis Aprilis ad 1. tum ad 5. Maii demuen ad 30. Iunii concessit, (b) Vien. 11. Maii 1706. Tentatoque per vxorem remissam, per sororem transmissam, per C. Wratislauium Rakotzio, regnan-tem in imperio principatum, modo Transsiluaniam dimittere velit, eidem obtulit; inducias etiam ad 13. ac iterum ad 24. Iulii prorogavit. Interea po-stulata Rakotzianorum et responsa caesareanorum discutiebantur, (c) et rursus prorogatio suspen-sionis armorum a Rakotzianis postulabatur: in quam quia Iosephus se consentire non posse declarauit, (d) sine evidenti Transsiluaniae ruina; tractatus pa-cis interruptus est; vitio Bertsenii potius, quam Rakotzii, qui fatetur, (e) animum in pacem pro-pensum se habuisse; postquam a clade Höchstadiensi spem auxiliorum externorum amisit. (f)

CCCXV. Tractatu pacis interrupto, Rakotzius Strigonium ad ictum destinauit, et ignauia Kuk-len-

(a) *Hist. des Revolut.* T. III. p. 195 - 279. (b) *Ibid.* 321.

(c) *Ib.* p. 354. Tom. IV. p. 67. (d) *Ibid.* p. 133. (e) *Ibid.* T. V. p. 295. (f) *Hist. Cr.* T. XXXII. p. 2056.

lenderi praefecti non multo post ad deditio[n]em ad-
egit. Stahrembergius, aggere Karuensi perrupto,
quum Rakotzius, ruinis nondum reparatis, inde
recessit, accurrit, admotisque castris, arcem illico
deditio[n]e recepit. Rakotzius interea properabat ad
opem Cassouiensibus ferendam, quos Rabutinus ob-
sidione cinxit. Wagnerus quidem illum excusat,
quod hanc prae[m]ature soluerit. At Rakotzius fate-
tur, (a) adeo male comparatam fuisse Cassouiam,
vt crediderit, ante suum aduentum amittendam.
Rabutinus, reductis Debretzinum copiis, quum au-
disset, absente se, Transsiluaniam a Laurentio Pe-
krio turbari; Tigeum cum parte copiarum eo remi-
sit. Hic per montes Hunyadienses in prouinciam
praeter opinionem illapsus, annona Cibinium illata,
detracto[que] Claudiopoli praefidio, Pekrianos ad Ko-
tsardam profligauit. Rakotzius, celebrato Rosna-
uiae suorum conuentu, Cassouiam profectus, vr-
bem nouis munitionibus firmandam suscepit, ac so-
cietatem, morem constitutioni Szecheniens[i] gesturus,
in exsilio elecit. (b)

A. C. 1707. fol. 3. Ind. 15. P. 24. A.

CCCXVI. Quum Stahrembergius, huc illuc dis-
currendo, Vaganas regiones ad obsequium reuocat,
Austriamque hostium metu liberat; antequam Ra-
butinus suos in Transsiluaniam ex hibernis reduxis-
set, Rakotzius, in prouinciam ingressus, Maros-

(a) *Hist. des Revolut.* T. V. p. 319. (b) *Hist. Cr.* T. XXXVII. n. 2040.

vásárhelyini sub initium Aprilis inaugurandum se curauit. Inde regressus, ad Onodinum comitia post medium mensis Maii celebrauit. Hic vbi Turotzienium litteras, quibus bellum ciuale detestabantur, produxisset; primus Melchiori Rakovszkio, Turotzienium legato, letalem iustum Bertsenius infixit; alii fugientem Christophorum Okolitsanum insequuti, vulneribus affectum retraxerunt, qui postridie quaestioni subiectus testioque die capite damnatus ac plexus est. Ita hi sententiae libertatem apud eos, qui libertatem arnis intestinis obtendebant, morte luerunt. Patratis his caedibus, eo tandem euasit inaudita seditionis temeritas, ut Iosephum, regem optimum, hereditario solio, quantum in ipsis erat, deturbanum decernerent. (a) Vulgata hac sententia, contradixit, ut Szegedi perhibet, (b) huic ipsorum scelerate machinationi illico per scriptum publicum palatinus, S. R. I. princeps, Paullus Eszterházi, solidisque ex iure patrio depromitis rationibus ostendit: „ Iosephum verum, legitimum, „ hereditarium ac indubitatum regni Hung. par- „ tiumque eidem adnexarum regem esse: “ subne- „ tens catalogum DD. praelatorum, baronum et ma- „ gnatum, cet. qui in fidelitate regis sui persistentes, „ secum protestarentur, reclamarent et contradicerent; „ et quidem recenset „ archiepiscopos 2. episcopos „ consecratos 8. non consecratos 12. barones re- „ gni 11. supremos ac perpetuos comites 10. non „ perpetuos 16. capitula 6. (nam cetera, inquit, „ cum

(a) Lamber. Memoires - T. IV. p. 490. (b) Rubr. P. III.
p. 246.

„ cum solitis suis residentiis occupata, sub rebel-
 „ lium potestate manere coguntur) magnates alias
 „ 40. liberas et regias ciuitates 13. et regna Croat.
 „ Dalm. et Sclauoniae cum suo bano — “ Flos
 igitur Hungariae factioni Rakotziana non adhaesit.
 (a)

A. C. 1708. Iof. 4. Ind. 1. P. 8. A.

CCCXVII. Iosephus, componendis quibusdam cum pontifice controversiis intentus, de tranquillitate quoque regno Hungariae restituenda sollicitus, comitia Posonium indixit: ad quae Rakotzius, ab Esterházi palatino humanissimis litteris inuitatus, (b) 26. Ian. 1708. ferociter respondit; nec ille, nec vllus e seditionis comparuit. Missis ad comitia propositionibus regiis 12. Martii, sperauerat quidem Iosephus, *haec comitia pro bono regni pacifice peragenda*; sed enim, postquam acatholici suas veteres querelas recoxissent, iisque catholici solide respondissent; (c) antiquis dissensionibus innouatis, altercationes longius, quam publicum bonum postulasset, producebantur. Legi sine horrore non potest, quantum furorem Rakotziani protestantes in catholicos Betzkouenses exseruerint. Inde cum clade reiekti, mox Illauiam se contulerunt; sed ibi quoque Viardi virtute profligati, maiori, paullo post ad Trentinium inferendae, praeluserunt, quam ita Wagnerus describit: (d) *Stahrembergii, in Hi-*
 E c 4 spa-

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2044.* (b) *Ap. Bel. N. H. T. I. p. 389.* (c) *Ap. Ribin. Memor. P. II. p. 513.* (d) *Hist. Ioseph. p. 241.*

*Spaniam traducti, loco belli Hungarici prouinciam
Heisterus recipit. Hic, Ujhelinum 2. Aug. profe-
ctus, intelligit, Rakotzium, Berzenium totumque
cum ducum flore exercitum solo Vagi alueo diuisum
— esse. — Hora noctis 10. iter ingressus, Vagum,
breuiorū tum aquis fluentem, vado transit: ac sub
diluculum angusto in loco in equestrem hostium statio-
nem il'atus, fusam fugatamque per sesqui horam —
insequutus, hic euehitur denique, ut, — hostium
vnuersum exercitum in conspectu haberet. — Stru-
cta, vt licuit, acie, variis aduersisque secundum
collum acclivia motibus, hac illac flectere; hoste item
conflii incerto aciemque varie obliquante, circum-
spicere ex edito, qua in latus equitatus inuaderet: —
medium denique se inferre. — Prima ac mox conti-
nente glandum displosione mutantibus solutisque ordi-
nibus, in tene stantes prolatus pauor vniversam de-
nique aciem inuoluit. — Acre potius, quam diuti-
num aut cruentum certamen fuit; vicinis nemoribus
ac montibus promptam tutamque fugam praebentibus.
Fugato in hunc modum equitatu, vis omnis — in
misserum pedistatum incubuit. Non alias roto hoc ci-
uili bello plus cadauerum texit. Ad sex millia cae-
forum Heisterus, gloriationum aliqui parcus, prescri-
psit. — Rakotzius ab ea die nullum umquam, ut
haec tenus, iustum exercitum educere potis fuit. —
Corda i nobiliores, desperata, qualem animis effinxer-
ant, libertate, — viētrices partes respexere. (a)*

CCCXVIII. Atque hic erat laetissimus victoriae
Trentiniensis fructus, quod numquam porro Rakotzius

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2049

tzius iustum exercitum cogere potuerit, plurimis caesarianas partes amplexis, qui nonnisi minis ad sequendas eius partes adacti, libenter eas, occasione hac vsi, deseruerunt. *Prae ceteris*, inquit Wagnerus, (a) memorabilis fuit Ioannis (Ladislai) Otskaii cum sua 900. capitum, equis armisque bellissime instructa legione ad regias partes transitio. — *Palphi cum primis opera permotus*, Heistero fidei sacramentum praefecit. Ut Otskaii defectionem, ita praeципuam victoriae laudem ipse quoque Rakotzius Palphi tribuit, qui, caute circumspectis hostium agminibus, Heistero male collocatos equites indicauerit, vtque latus dextrum, quum frontem ille voluisset, aggredetur, admonuerit. Rakotzius, vt ipse scribit, (b) quum ad sistendam suorum fugam accurrisset; confisus equo suo, qui duas iam fossas felici saltu superauerat, eodem in tertia, sublatis pedibus, in caput prolapso, praeceps actus et exanimis relitus, aegre periculo suorum manibus ereptus est. Fatetur ille, nunquam cladem magis ignominiosam acceptam fuisse, neque consectoria magis infausta habuisse. Victor Heisterus, sub finem Augusti Nitria potitus, ex aulae mandato (c) praeteritorum obliuionem, libertatem fortunasque saluas promulgauit iis, qui ante kal. Nou. ad fidem redirent. — Bezeradius, transitionem iam diu coquens, „ in alterius, „ praeterquam Heisteri, fidem se suosque traditu- „ rum „ negabat. — *Vt porro secum legionem suam traduceret; rem cum eo, quem amicissimum credebatur,*

(a) Hist. Ios. p. 245. (b) Hist. des Revol. T. V. p. 405.

(c) Wagn. Hist. Ios. p. 245 - 247.

debat, communicat, a quo proditus captusque, Patakini capite plexus est. Non minus in Transsiluania, quam in Hungaria, Rakortzii rebus in peius ruentibus, bellum senescebat. Rabutinus, Tsikiensi- bus et Gyergyöiensibus domitis, totaque prouincia pacata, missionem obtinuit. Kriechbaumius, eius successor, (a) inito militum censu, equitum numerauit ad 4000. peditum 5800. — Karolyius cum 10. millibus — Claudiopolim oculos adiecerat. — Kriechbaumius, contractis — copiis, — aduersus hostem — duxit. — At non is erat dux hic, qui cum legionario Germano collecticiam suam multitudinem committeret. Flectit adeo Albam Julianam; inde Mühlenbachium — flammis tradit. (b)

A. C. 1709. Ios. 5. Ind. 2. P. 31. M.

CCCXIX. Et insolitum ac a seculis inauditum frigus, quod multas in Hungaria stirpes vitesque decixerat, et vulgata per regnum foeda pestilentia, cuius vis vrbes et pagos assiduis funeribus exhauciebat, effecit, vt ab aestu belli hostes, clade Trentiniensi contracti, remitterent. Palfius tamen, vt Wagnerus refert, (c) hibernis et obsidio (Újvarini) praefectus, hieme media multis minoribus praelitis hostium vires attriuit. — Rosenbergam — deditione cepit, magnamque earum partium nobilitatem ad regem traduxit. Hostibus inducias postulantibus, Heisterus aulam monuit, nequid cupide, nec alio, quam cle-

(a) *Ibid. p. 253.* (b) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2052.* (c)
Hist. Ios. p. 302.

clementiae dandique ad resipiscendum temporis nomine, concederetur; eo namque loco sitas res, ut minimum illi possint; sibi in expedito sint omnia. Plus Iosephus, pro rara lenitate sua, statuum Hung. precibus detulit, quam Heisterus voluerit. Omnibus enim, exceptis Rakotzio Bertsenioque, factionis capitibus, amnestiam, si resipiscere vellent, obtulit,

(a) *Viennae 14. Jul. 1709.* Tanta regis optimi clementia plures permoti, desertis Rakotzii signis, suam caesari fidem obligarunt. Qui Rakotzianas partes abiurare noluerunt, fiduciam habebant in quibusdam arcibus locisque munitis, quae nondum illis eripi potuerant. Heisterus igitur, hos nidos excussurus, Újvárinum obsidione premendum Palfio commisit; ipse, Danubio transmisso, Simeghinum primum, deinde Simontornyam, denique Vesprium ad deditioinem compulit, nullumque locum munitum in ea regione Rakotzio reliquit. Inde traductis ad Ipolim copiis, fugatisque Bertsenianis, Szetsenio Gatsinoque potitus, (b) *hibernas stationes inde a Danubio ac Vacia vrbe secundum Ipoli ripas Diuinium usque ad montes ea prouidentia dispositis, ut nexae inter se tutam a tergo regionem, tutos commeatus haberent.* — Tam secundae cis et trans Danubium progressiones permultos, militia seu sanguine illustres Hungaros ad regias partes reduxere, quas, iustis terroribus abstracti, animis numquam deseruerant. — In Transsiluania Kriechbaumio gubernatori tranquillae satis res; — nisi quod e Poloniae contagione traducta pestilentia magnam edidit mortarium

(a) *Ap. Linnig. Cons. I. p. 649.* (b) *Wag. Hist. Ios. p. 308.*

lium stragem. Sicut autem initio tumultuum Rakotzianorum plurima contra normales Leopoldi sanctiones acatholici, quamdiu plus armis poterant, egerunt; ita, postquam fortuna Iosephi factiosorum potentiam deprimere coepit, catholici plura contra protestantes designarunt. Vtrisque Iosephus, ut conditas de religionis exercitio leges obseruarent, praecepit. (a)

A. C. 1710. Ios. 6. Ind. 3. P. 20. A.

CCCXX. Quum ea Iosephi constitutione quidam protestantes abusi fuissent; ille mentem suam in favorem catholicae religionis exposuit, (b) Viennae 10. Nov. 1710. Nihil igitur acatholici bello ciuili lucrati sunt. Nec enim Iosephus armorum, quae nondum posita sunt, terrore permoueri potuit, ut leges aequissimas, in comitiis seu Soproniensibus anno 1681. seu Posoniensibus anno 1687. conditas, aboleret. Expertus enim in tam arctis rerum angustiis praesentem diuini numinis opem; tamque felices victorias cum paucis contra multos adeptus, ut DEO, bonorum omnium largitori, se gratum praestaret, eius causam minime destituendam censuit; autamque religionem etiam inter armorum strepitum contra nouicia dogmata constanter defendit. Victoriae enim iam alias a nobis perstrictas, noua hoc anno cumulauit, hostibusque, decretorio praelio victis,

(a) Ap. Ribin. Mem. P. II. p. 522. Hist. Crit. T. XXXVII. n. 2054. (b) Ap. Ribin. Mem. A. C. P. II. p. 526.

victis, ultimum tandem ac letalem ictum inflixit. Obsessa per hiemem deditaque tandem Löffelholtzio Leutsouia, Sickingius, qui hibernis ad Ipolim praefuit, castris ad Vadkert positis, Rakotzianos, ad Romhány nondum in aciem compositos, inuasit. *Ariter*, inquit Belius, (a) *utrimque pugnatum est; at maiore ab Hungaris impetu.* — *Iam Germanorum cornu alterum turbauerant, et in proximam paludem propulsatum depulerant ex acie; quum caesariani alam Hungarorum alteram, conuulsis perpetua glandium eiaculatione ordinibus, perrumpunt, eaque re et victoriam hostibus, et pugnandi facultatem adiununt.* (b)

CCCXXI. Rakotzius, ad Vadkertum sua quoque confessione victus, refectis a clade copiis, quosdam ad inferendam Ersek-Újvárinum annonam praemisit. (c) Wagnerus, priusquam arcis huius expugnationem referret; Ladislaum Otskaium a Rakotzianis captum ac caesum ita narrat: (d) *Tirnavia, ubi Heisterum frustra quaesiuerat, Verbonium cunct pauculis reuersus, ab subornatis hominibus exceptus, Újvárinum raptatur.* — *Vt primum intra portas conspectus est; audiuntur dirae vociferationes, pestem et proditorem patriae exsecrantium.* — *Actum egit Palffus, ut amicum certae neci eriperet.* — *Supremam necessitatem fortiter tulit, ab eodem, quo alias tonsore usus fuerat, capite minutus.* — — *Hunc in modum exacta hiems: aestiva expeditione Újvárinum tan-*

(a) *Nor. Hung. T. IV. p. 150.* (b) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2057.* (c) *Hist. des Revol. T. VI. p. 14.* (d) *Hist. Ioseph. p. 393.*

tandem et Agria subacta est. Újvárini, datis acceptisque obsidibus, in ea pacata conuentum est : „vt, „depenis octo florenum millibus, queis ruinae „mурorum reparentur, cum rebus, quae moueri „possunt, abirent libere : de bonis fundisque, si „cui sint, aulae gratiam implorent.“ — Hunc in modum (24. Sept.) — occidit arx illa factio[n]is, latissime dominans, e qua per sex admodum annos in circumiectas regiones calamitates infinitae. — Tanti operis perfector Heisterus, tantum absuit, ut triumphum pereret, ut mox ab deditione, per causam valitudinis, recta Graecium discederet. — Újvárini iatura Rakotzium adeo perculit, ut, ad fugam se, praenissa clitellariis in Poloniā pretiosa supellec[t]ile, tacite compararet. — Palfius, constituendis Újvárini rebus haud diu immoratus, celeriter cum exercitu Agriam mouit. — Franciscus Redieus, Agriæ praefectus, probœ aliqui vir ingenio, iamque per litteras ad transitionem comparatus, vixdum admota vi, — dictionem fecit. — Dum Agriam Palfius; Partfeldam (Bartfam) subegit Virmontius. — Eperiſſienſes item nullam moram facturi erant; niſi huſzari 300. — in Virmontianos, non ſine matua caede, incurriſſent. Orta inde nobilitatem inter et plebem contentio, qua breui compoſita, conditionibus fauen-tiſſimis, in fidem recepta est ciuitas. (a)

CCCXXII. Adamus Baloghus, in Transdanubiana Hungaria cum 1000. capitibus diutius grattus, post trimestrem populationem iam ad paucos redactus, non procul Sexardino captus, Palfii sententia,

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. p.

tia, quod *duplicis transfugii reus* esset, caesus est. Quemadmodum ille Hungariam, ita Petrus Balogh, eius frater, Transsiluaniam, languente iam vndique bello ciuili, turbabat. Hoc ad Somlyouiam oppresso, ad Steinuillium, Kriechbaumio mortuo subrogatum, (a) *multi nobilium*, etiam de gentis primis, *suplices venere, damnatis partibus*, quarum naufragium prope oculis cernebant. — Non liberaliter modo recepti sunt in fidem; sed et ab aula impetratum, ut, quibus exciderant, fundis postlimnio donarentur. In Hungaria, (b) qui languentem hydram conficeret, habilior nemo visus est Ioanne Palfio C. mareschallo: quo nemo toto bello operam praestiterat fideliores; nemo popularium suorum animos tractandi peritior. — Primum — factionis capita per se coram, per litteras, per fidos homines multis cohortatur. Ad Alexandrum Karolyum eo fine litteras dedit Pestini 17. Nou. 1710. (c)

A. C. 1711. Ios. 6. Ind. 4. P. 5. A.

CCCXXIII. Karolyius, acceptis Palfii litteris, Georgium Komaromium ad illum cum consensu Rakotzii Pestinum expediuit. Karolyii porro laudes Wagnerus ita proponit: (d) *Recto vir animo et excelsò, primas gliscantis seditionis scintillas detexrat.* — Viennam ipse excurrit, ut de periculo penitus edoceret. Neglectus ab aulicis, — transiit in partes, obtorto collo raptus. — Hic Rakotzium hortatus:

(a) *Wagn. Hist. Ios. p. 404.* (b) *Ibid. p. 414.* (c) *Hist. Cr. T. XXXII. n. 2059.* (d) *Hist. Ioseph. p. 415.*

tus: „ vt , desperatis prope confoederationis viribus , se patriamque fluctibus eripiat , — “ efficit , vt princeps , alioquin , si suus esset , non malus , „ se cum Palfio in colloquium venturum “ polliceretur . — Conuenere Vaiae . — Sed spebus timoribus que occupato , quicquid de aulae candore , de reddendis , quae in Hungaria vel Transsiluania sunt , bonis fundisque polliceretur Palfius , frustra operam contriuit . — Inducitis trium hebdomadum ad 27. Aprilis conflatis , mittitur Vienna Locherus Lindenheinius , bellico consilio a secretis , Hungaricarum rerum egregie peritus ; nec ob perspectam integritatem Hungaris ingratus , qui cum Palfio , queis videretur , summa auctoritate praeteritorum gratiam faciant , pacemque pactionibus quam leuissimis concludant . Debretzinum , ubi statua habebat Palfius , primus , petitio commeatu , venit Karolyius , palamque abdicatis confoederatorum partibus , — traditis , quae suae potestatis erant , — arcibus . — primus infausto foederi neruos incidit . — Munkatsinum ad Rakotzium profectus , machinas ad expugnandum ducis animum omnes adhibuit . — Sed ille , collectis vasis , Vnguarinum atque inde in Poloniā — fuga evasit , numquam deinde terram Hungaram reuisurus ; sed in Asia moritus , vt suo loco videbimus . (a)

CCCXXIV. Rakotzius , extrellum conatum exerturus , conuentum suis Husztum indixit , ac datis e limitibus Poloniae litteris , Karolyio copiarum suarum imperium interim commisit . At hic , translatō Karolinum conuentu , facile nutantibus persuasit ,

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2062.

sit, (a) vt amnestiam amplecterentur, et ni ad designatam diem coram adsit Rakotzius, sacramento solutos, Cassouiam se caesari tradituros, pollicerentur. Iis quidem, qui hanc urbem propugnabant, Rakotzius et Bertsenius scripserant, se cum valida Russorum manu propediem suppetias venturos. At senserunt illi, duci se, ambitioni alienae immolandos: fuga elapsos duces parum angit, quid sociis, ad vindictam expositis, fieret: citra ditionem spem salutis esse nullam. Quare 27. Aprilis, Rakotzianis per superiorem portam egressis, caesarei per inferiorem ingressi sunt. Eadem die, ne tantillum morae intercederet, Palfius Debretzino cum mille equis; Karolyius Szatmarino cum magna nobilium manu profecti, Karolini — conuenere: conferunt inter se pacis, per Lindenheimium adumbratae, capita: — atque sub vesperum Debretzinum ille; hic Szatmarinum se retulere. Rebus priuatim vtrimeque compositis, Kalendis Maii, iam ad supremum actum paratis omnibus, Palfius cum 200. dimachis Maithenium — deuetus, turmas velut in aciem compositas offendit. His denuo Karolyius, pauca praefatus, contenta voce fidelitatis sacramentum praeit, subsequentibus ceteris. Tum vexillarios signa, longa serie (149.) humo depangere, eodem tympana, ceterumque belli instrumentum in cumulum iubet coniici: quibus per Germanos dimachas sublatis, conuersus ad Palfium, — tranquillatae patriae aeternum decus laetissimae pacis auctori gratulatur. — Vicissim Palfius, non minus ex-

(a) Hist. Ios. p. 418.

exquisita humanitate, tanti operis perfecti laudem omnem in Karolyium transferre. — Antequam inter se discederent; Karolyius, antiqua pietate, tanti boni auctori DEO grates acturus, Ambrosianum hymnum concinuit. Atque hic saeuissimi belli ciuilis finis; haec illa pax est, ab auctore & loco merito Karolyiana posteris nominanda; passim tamen Szatmarensis appellata. (a)

CCCXXV. Capita descriptae pacis apud Lambertum fuse referuntur, quae Wagnerus in haec verba contraxit: (b) „ Rakotzio principi, si tres „ intra hebdomadas ad mentem redierit; libertas, „ dignitas, fortunae redduntor: in arcibus suae directionis regium regiis sumtibus praesidium habeto; „ vel in Poloniā — demigrato; filii restituuntur. Eadem gratia vtuntor — magnates, praelati, maioris ordinis milites; — vulgus militum eadem amnestia comprehenditor. Religiones, leges, immunitates, vt ante tumultus, immotae sunt. Quae inter partes controuersi iuris causa fuerint; in comitiis ad easdem regni leges iudicantur: vt ne huic bello immortuorum orphani viduaeque regiae clementiae sint expertes; horum bona, ni alienata sint, redduntor: de alienatis, vt ratio ineatur, ad comitia refertor. — Transsiluaniae principatus cuiusvis nationis incorporarum leges, iura, statuta, quo fuerunt, loco sunt: De Lazigum, Cumanorum, haidonicalium oppidorum priuilegiis, si quid causae motum fuerit, comitiis permittitor. Hungaria Transsiluanii „ capi-

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2063.* (b) *Hist. Ios. p. 321.*

„ captiui liberi abeunto. — Qui cuiquam partes
 „ obiicere, ea cauffia dicteris iniuriisque laceſſere
 „ ausint; a ciuili ac bellico magistratu quam ſeue-
 „ re plectuntor. Ut experiantur ordines, fatali hoc
 „ bello regiam erga ſe benevolentiam nihil minuſ-
 „ ſe; ſiquid ad incolumitatem ſuam pertinere exi-
 „ ſtimarint, libere in comitiis poſtulanto. “ Dat.
 Zakmarini 29. Apr. 1711. Generalis C. Ioannes Pálfi.
 Carolus Locher de Lindenheim. His pacis conditioni-
 bus Alexander Karolyius, cum multis proceribus et no-
 bilibus, Karolini 1. Maii ſubſcripsit; non item Rakotzius,
 qui timidus magis, quam cautus, quum promiſſis cae-
 ſareis diſſideret; in Gallia in, commune principum
 asylum, ſe recepit; a Turcis ſubinde, quum Caro-
 lo bellum indixiſſent, ſpe ſeditionis apud Hungaros
 excitandae, Constantinopolim euocatus, in Asia
 deinde transmiſſus ac in Rodosto die 8. Apr. exſul
 mortuus anno 1735. (a)

CCCXXVI. Quum iſta nomine Iosephi caesaris
 ac regis conciliatoribus pacis promitterentur, ille
 duabus fere hebdomadibus prius exanimis iacuit.
 Fuit haec, inquit Wagnerus, (b) in pacis tracta-
 tione singularis Pálfi prudentia et cautio multiplex,
 ne quid de morte Iosephi imp. ad Rakotzianos effer-
 retur; — alioqui periculum futurum ingens, ne con-
 cideret, quicquid ad eam diem ſtructum fuerat. Eius
 morbum et mortem idem auctor ita conſigna-
 uit: (c) Nona Aprilis, poſtquam plurium horarum
 conſilio adfuerat; in ſolito languore correptus, deiici-
 tur in lectulum feralem. Lenior febricula primum eſt
 habita.

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2064. (b) Hist. Ios. p. 422.

(c) Ibid. p. 407.

habita. Postridie erumpentes rubeae maculae grauius malum portendere. Hoc morbi genere, adultioribus, quam infantibus formidando magis, vt se teneri sensit aeger; ipse sui augur „ vale, ait, imperator. a Simul accersito conscientiae arbitro, quo utetur, Engelberto Bischoff e S. I. summa religione totius a pueru anteactae vitae noxas, quoad memoria repetere posset, sincera confessione expiat, eamdemque quot fere diebus ad extreum iterat. — Septima decima mensis, fugientibus viribus, — augustam matrem Austriacarum prouinciarum pro absente Carolo fratre regentem renunciauit. — His perfunctus, animam placide egit 17. Aprilis, annos natus 33. menses 3. dies 8. Immo vero, quuin hic auctor alibi prohibeat, (a) Iosephum esse natum 26. Iul. 1678. quum hoc anno 17. Apr. obiit, natus erat annos 32. menses 8. dies 22. regni vero Hung. compleuit a coronatione annos 23. ab obitu patris annos 6. sine diebus 18. (b)

CCCXXVIII. Paucis his eius principatus annis paucae mutationes in sacris profanisque magistratis factae sunt. Metropoli *Strigonensi* praefuit Leopoldus Kollonich card. ab an. 1695. Christianus Augustus Saxo card. 1707. *Colocensi* Paullus Szechenius ab an. 1697. Emericus Cháki card. 1710. *Agriensis* cathedralae, Stephanus Telekesi; *Bosnensi* Georgius Patachich; *Iaurinensi* Christianus Aug. Saxo; *Nitriensi* Adamus Erdödi, *Quinqueecclesiensi* Wilhelmus Franc. Nesselrode; *Sirmiensi* Iosephus Fauini;

Trans-

(a) *Hist. Leop.* P. I. p. 448. (b) *Hist. Cr.* T. XXXVII. n. 2065.

Transsiluanensi Andreas Illyés; *Tsanadiensi* Sigismundus Ordódi; *Vaciensi* Emericus Eszterházi 1706. Sigismundus Kollonich 1709. *Varadinensi* Emericus Cháki card. *Vesprimensi*, post Paullum Szetsenium, Otto Ioan. a Volkra 1710. *Zagrabiensti*, post Mart. Brajkovich, Emericus Eszterházi 1708. Munia profana gesserunt, *palatini princeps* Paullus Eszterházi; *iudicis curiae* Georgius Erdödi; *bani Croatiae* Ioannes Pálfi. *Breui sexennii imperio*, Wagnerus ait, (a) eas res gessit Iosephus, ut annos omnes grandibus victoriis insigniret. Et alibi: (b) Princeps fuit eiusmodi, quem nisi natales ad imperandum procreassent, indolis lenissimae suauitas et ingenii perspicacis acrimonia principem effinxerant. — Quodam naturae munere ad clementiam liberalitatemque — factus videbatur. — Inde ab Rudolpho Austriacorum principum nemo vel suorum amantior, vel suis aequis in amoribus fuit. — Regia tot decora uitiae pietatis ac religionis laude magis collustravit. — Quogd vixit valuitque; diem omisit nullam, quin vel in castris siluisque diuino missae sacrificio assisteret. His moribus congruebat hoc eius symbolum: *Timore et amore.*

F f 3

§. IX.

(a) *Hist. Ios.* p. 3. (b) *Ibid* p. 408.

§. IX.

C A R O L V S I I I . R E X X L V I I .

Coepit A. C. 1711. defit A. C. 1740.

A. C. 1711. Car. I. Ind. 4. P. 5. A.

CCCXXVIII. Carolus, inter Rom. imperatores VI. inter Hung. reges hoc nomine III. Iosepho I. hereditario iure successit. Et ille quidem prius insignia, quam gubernacula Hungariae consecutus; hic prius regnum, quam diadema sacrum adeptus erat. Quum enim Iosephus I. anno 1687. coronatus fuisset; cautum fuit, ne, quamdiu pater superstes fuerit, ullam reip. partem attingeret; Carolus autem, licet coronatus nondum esset, a fratribus tam obitu plenum illico ius in Hungariam obtinuit; quainuis eam illico regere non potuerit. Aberat enim in Hispania, cuius hereditarium ius plures iam annos contra Philippum Andegauensem, Ludouici XIV. nepotem, successu minus prospero, persequutus erat. Quum illic varia fortuna bellum duxisset; matrimonium cum Elisabetha Christina, Brunsuico-Quelpherbitana, contraxit, nuptiasque Barcinonae celebrauit anno 1708. Ex hac subinde sustulit Leopoldum an. 1716. die 13. Apr. amissum eodem anno 4. Nouembris; anno sequente, 13. Maii, M. Teresiam; anno 1718. M. Annam; anno 1724. M. Amaliam, paullo post ad superos translatam. Duas superstites filias duo nepotes Caroli I otharingi, cuius opera Buda Turcis erepta fuit, connubii foedere sibi iunxerunt; Franciscus M. Teresa,

resiam, post patrem annos 40. regnaturam; Carolus M. Annam, eodem, quo nupta fuit, anno 1744. Bruxellis extinctam. Caroli redditus, ex Hispania periculi plenus erat. Nihil enim non agebat Ludouicus XIV. ut eius iter interciperet, insidiis terra marique structis; quas tamen Caroli fortuna feliciter omnes elusit. Vxore Catalaunis pro pignore relicta, 27. Sept. nauim Anglicam conscendit, et post 10. dies Genuam feliciter appulit. Expedita hac itineris difficultate, superabat alia, quam idem Ludouicus, electionem Caroli sufflaminaturus, obiiciebat; non minore tamen felicitate, quam prior, elusa. Nam 12. Oct. ab electoribus imperii Carolus Germaniae rex electus, laetum electionis nuncium, dum Genuam exscendisset, accepit. Nihil igitur illic commoratus, magnis profectionibus Tertonam, inde Mediolanum, demum per Tirolim Francofurtum venit; ibidem 22. Decemb. antiquis ritibus coronatus. (a)

A. C. 1712. Car. 2. Ind 5. P. 27. M.

CCCXXIX. Antequam Carolus Viennam 25. Ianuarii Francofurto peruenisset; Eleonora, mater eius, Hungariam gubernabat. Hungariae primas cum multis proceribus aduententem caesarem consulit, vtque se Hungariae regem inaugurarri primo quoque tempore pateretur, rogauit. In hunc ille finem comitia Hungaris ad dominicam in Albis, seu 3. Aprilis, 2. Febr. Posonium edixit; vtque re-

F f 4

du-

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. p. 2061 - 2062.

ductam in regnum tranquillitatem stabiliret, ad preces Karolyii pacem Szatmarinensem auctoritate regia
 30. Martii ratam habuit. Hungari, tot malorum, quae tolerauerant hucusque, pertaesi, nihil prius ducebant, quam ut obsequium nouo regi praestarent, et quicquid ad inaugurandum illum necessarium videbatur, maturius adpararent. Aberat Posonio sacra corona, Viennam a Leopoldo propter tumultus Rakotzianos translata, quam 16. Aprilis Carolus coronae custodibus Posonium deferendam tradidit. Ipse 17. Maii Vienna Posonium mouit, primaque nocte Petronellae transacta, postridie Farkasfaluae prandium summis, ibidem ab Emerico Chaki, metropolita Colocensi, nomine Hungarorum, salutatus et ad inaugurationem inuitatus. His actis, caesar ad pontem, qui Hungariam ab Austria disternat, a potioribus regni proceribus exceptus ac ad tentorium deductus, post factam a card. Saxone, Hungariae primate, salutationem, vestes Hungaricas induit, e quoque consenso, per pontem naualem Danubium transmisit, ac inter fragores tormentorum sonumque tubarum et campanarum arcem subiuit. Corona, quae regio capiti prius aptata fuit, pridie coronationis in templum S. Martini cum magna solemnitate delata, postridie, seu 22. Maii, cum solitis ceremoniis Christianus Augustus, Strigonensis archiepiscopus, inaugurationem ibidem peregit. Numi per viam sparsi, globum terraueum in aduersa parte, nubibus circumseptum, exhibebant, cum hoc lemmate: *constantia et fortitudine*. Pars auersa sic inscripta fuit: *Carolus III. Rom. imperat. Hispan. Hungar. Bohem. rex inauguratus 22. Maii.* Quicquid autem his comitiis sanctitum est; id non nunc,

nunc, sed quarto post anno cum articulis comitiorum anni 1715. confirmatum est. (a)

A. C. 1713. Car. 3. Ind. 6. P. 16. A.

CCCXXX. Magnas Carolo curas successionis in Hispania belum adtulit. Nam Angli, veriti, ne, si tam Hungariae cum adnexis prouinciis, quam Germaniae Hispaniaeque regnum in vnum caput confluueret, Carolus nimium potens et formidandus euaderet; arma primum suspenderunt. Tum, octauio magni foederis articulo, quo cauebatur, ne quis sociorum singillatim de pace tractaret, consicso, clam cum Gallis et Hispanis paciscebantur. Demum, rupto palam foedere, primum Angli Gauduum et Brugas; deinde Galli Duacum, Quercetum, Bucheinum interceperunt; Hollandis ipsis ad Gallos deficientibus. Postquam Carolus et Friburgum ac Laudauiam amissam, et Barcellonam, perpetuum in Austriacis annalibus fidei monumentum, ab hostibus expugnatam intellexit; vt saluam coniugem ex Hispania reciperet, coactus est cum Anglis inducias pacisci, quarum capita haec erant, vt Austriacae legiones, aulica familia, Catalauni, demigrare volentes, in Italiam Anglici classe deportarentur. Ultraiectina subinde pace Philippus Andegauensis Hispaniam obtinuit. Imperatrix Elisabetha 19. Martii hoc anno Hispaniam deseruit, et per Genuam, Mediolanum, Tirolim delata Lincium, valetudine hic loci reparata, tandem secundo Danubio

(a) *Ibid. n. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067.*

bio Vienam 11. Iulii feliciter attigit. Non potuit, vt voluiç, optimam hanc reginam venerari princeps Paullus Eszterházi, Hung. palatinus, 26. Martii facto sublatus. Erat is sub tribus Hung. regibus, difficillimis reip. temporibus, eo munere perfunctus, tante cum laude, vt rebus togā sagoque gestis, priscis Hungariae heroibus non tantum conferri, sed et praeferriri plerisque possit. Kis-Martonii natus 8. Sept. 1635. 8. Dec. an. 1687. S. R. I. principibus adscriptus, vtriusque beneficii, festo B. virginis accepti, grato semper animo memor, eius cultum a teneris annis ad obitum usque constanter et ipse retinuit, et in aliis promouit. (a)

A. C. 1714. Car. 4. Ind. 7. P. I. A.

CCCXXXI. Hoc tandem anno pacis tractatus, inter celeberrimos aeui sui duces, Eugenium et Villarium, anno superiore Raßadii 26. Nou. inchoatus, finem accepit, et bellum, ab hominum memoria maximum, in Italia, Hispania, Gallia, Germania Belgioque sub tribus imperatoribus, Leopoldo, Iosepho, Carolo gestum, optata pace compositum est, e cuius conditionibus caesar Belgium, regnum Neapolitanum, Mediolanensem ducatum, Sardiniam obtinuit. Hac cura solutus, comitiis in 8. Sept. Posonium indictis, Vienna 12. Oct. cum aug. coniuge profectus, postridie Farkasfaluae prandit, et more consueto tam ibi, quam ad pontem metallum salutatus ac sollemni pompa Posonium inuestitus est.

(a) *Ibid. n. 2078. 2079.*

est. Die 14. Oct. candidatis pro palatini munere propositis, omnium voto Nicolaus Palfi, iudex curiae, delectus; huic vero Stephanus Kohári suffectus est. Electo palatino, ventum erat ad inaugurationem Elisabethae Christinae, quam 18. Oct. metropolita Strigoniensis inunxit, eiusque dextro humero sacram coronam; capiti vero domesticam antistes Vesprimiensis imposuit. Haec felicitas coronandi tam Carolum regem, quem Elisabetham reginam obtigit cardinali de Saxonia, qui quidem, sanguine caesarum ac regum editus, S. R. I. princeps ob natalium splendorem salutabatur; ea tamen re non contentus, repetitis precibus, apud Carolum imp. effecit, ut haec dignitas archiepiscopis Strigonensis bus perpetua fieret. Quare, licet iam antea hic titulus passim archiepiscopis in Hungaria tributus fuerit; quia tamen diploma Sigismundi, qui fons huius appellationis habebatur, intercidit; idem axioma metropolitis Strigonensis caesareis Caroli litteris, die 9. Dec. editis, vel postliminio restituebatur, vel de novo conferebatur. Vtinam sit, qui Colocensibus quoque metropolitis eundem titulum vel vindicet, vel impetrat! (a)

A. C. 1715. Car. 5. Ind: 8. P. 21. A.

CCCXXXII. Hoc anno primum Caroli decre-
tum, ex actis trium comitiorum anni 1708. 1712.
1714. conflatum, prodiit, quo 136. articulos, in
tribus illis comitiis, propter luem pestiferam inter-
polat-

(a) *Ibid.* n. 2080 - 2083.

polatis, communi statuum et ordinum consensu
perlatos, auctoritate regia 10. Iunii confirmavit.
(a) Quum vberiore tot legum recensionem haec
epitome non admittat; summa dumtaxat earum ca-
pita more nostro hic perstringemus. „ *Art. I.* SS.
„ sua maiestas, DD. Carolus VI. Rom. imp. in re-
„ gem Hung. partiumque eidem adnexarum coro-
„ natur. *II.* Diploma regium, per S. C. Regiamque
„ maiestatem tempore suae felicis coronationis sta-
„ tibus et OO. regni datum, publicis regni consti-
„ tutionibus inseritur. *III.* Circa regiam heredita-
„ riām successionem et regimen vberior declara-
„ tio. *IV.* Nouiter coronatae regiae maiestati ho-
„ norarium offertur. *V.* C. Nicolaus Palfi ab Er-
„ död, perpetuus in Vöröskö etc. in regni palati-
„ num eligitur. *VI.* Honorarium ser. reginali ma-
„ iestati offertur. *VII.* De casibus criminis laesae
„ maiestatis. *VIII.* De insurrectione et contribu-
„ tione. *IX.* Confiscata hucusque bona in statu
„ quo permaneant; damnificati nihilominus queru-
„ lantes audiantur, et in crimine laesae maiestatis,
„ seu perduellionis, etiam filiorum portiones amit-
„ tantur. *X.* De commissione neo-acquistica, pro
„ edoctione iurium instituenda. *XI.* De praearen-
„ datione decimorum. *XII.* Pro benigna ecclesiae
„ Varadinensi data suae maiestatis SS. resolutione
„ humillimae gratiae referuntur. *XIII.* Usus salis
„ Polonici comitatibus Turotz, Arva, Lipto per-
„ mittitur. *XIV.* De celebratione comitiorum.
„ *XV.* De tricesimis in meditullio regni et siccis
„ telo-

(a) *Corp. Iur. Hung.* T. II. p. 89.

„ teloniis. *XVI.* De libera testandi facultate DD.
 „ Praelatorum. *XVII.* De auctoritate cancellariae
 „ et tollendis commissionibus. *XVIII.* Ut camera
 „ Hungarica cum aulica correspondeat, et non
 „ dependeat. *XIX.* De mandatis dilatoriis et inhi-
 „ bitoriis. *XX.* De Hungaris, Viennae Austriae
 „ degentibus vel decedentibus, quatenus iurisdi-
 „ ctioni aulicae vel Austriacae subsunt. *XXI.* De
 „ generali regni capitaneatu. *XXII.* De generali
 „ postarum in Hungaria magistro et eiusdem vereda-
 „ riis. *XXIII.* De receptis in Hungaros seu indi-
 „ genas. *XXIV.* De emendatione legum et cele-
 „ bratione iudiciorum. *XXV.* De processu fisci
 „ regii. *XXVI.* De fisci regii successione. *XXVII.*
 „ De testamentis. • *XXVIII.* Specificatio causarum,
 „ quae ad iudicatum et forum protonotariale per-
 „ tinent, et quae non. *XXIX.* De iudice curiae
 „ et eiusdem magistro protonotario. *XXX.* In ne-
 „ gotio religionis renouantur articuli 25. et 26.
 „ 1681. nec non 21. 1687. annorum. *XXXI.*
 „ Conuenticulum Rosemburgense, sub nomine sy-
 „ nodali celebratum, cum suis actis et factis pa-
 „ riter cassatur. *XXXII.* Cassatio vniuersorum sub
 „ praeteritis motibus publice vel priuatim actorum
 „ vel factorum. *XXXIII.* De palatinali et simul
 „ locumtenentiali in bonis conferendis auctoritate,
 „ *XXXIV.* De Cumanis, Iazigibus et Philistaeis,
 „ *XXXV.* De media tricesima. et certo vestigali sa-
 „ lis. *XXXVI.* De libera in ciuitatibus magistra-
 „ tuali electione, articuli 78. anni 1647. extensio-
 „ ne, et ab ea modalitate in contextu praesentis
 „ articuli comprehensae ciuitatis Soproniensis exce-
 „ ptione. *XXXVII.* De ciuitatibus Buda, Pest,
 „ Stri- .

„ Strigonio, Albaregali et Szegedino. *XXXVII.*
 „ De loco conseruationis sacrae regni coronae et
 „ electione conseruatorum eiusdem. *XXXIX.* Pro
 „ rectificatione metarum cum vicinis prouinciis
 „ commissarii denominantur. *XL.* De metarum,
 „ inter comitatum Simeghensem et Baranyensem,
 „ nec non regnum Sclauoniae controuersarum, re-
 „ uisione et decisione. *XLI.* Pax cum Turcis et
 „ alia negotia regni per Hungaros tractentur. *XLII.*
 „ Generalatus per Hungariam ad confinia transferri
 „ desiderantur. *XLIII.* De militiae caesareo-regiae
 „ excessibus, ac eatenus danda damnificatis satisfa-
 „ ctione. *XLIV.* De dominio Chaktornya et bo-
 „ nis Zriniano et Frangepaniano — fiscalibus, per
 „ Graecensem seu Stiriacam cameram possessis. *XLV.*
 „ Super redemtione 13. oppidorum Scapusensium.
 „ *XLVI.* Turotzensis comitatus nouum sigillum.
 „ *XLVII.* De diurnis ablegatorum ad diaetam.
 „ *XLVIII.* De poena malefactores dimittentium et
 „ gratiis vitae per solam R. M. conferendis. *XLIX.*
 „ Amnistia pro reducibus ad terminum, per Szat-
 „ mariensem compositionem praefixum; et proscri-
 „ ptio aliorum, qui ad eundem terminum non
 „ redierunt. *L.* Tricesimatores, pro nunciis electi,
 „ ad diaetam admittuntur. *LI.* De amittendo in-
 „ teresse; si ultra sex per 100. obligetur. *LII.* De
 „ debitis actiuis et passiuis ac interesse, eorumque
 „ exsolutionis modo. *LIII.* De contractibus, ob-
 „ ligationibus, fassionibus et bonorum cessionibus,
 „ fraude, dolo, vi et metu inter partes Rakotzia-
 „ nas procuratis, non obseruandis, et articulorum
 „ etiam 13. anni 1687. nec non art. 26. Mathiae
 „ decreti 3. renouatione. *LIV.* De debitis fide-
 „ lium,

„ lium, per tumultuantes a debitoribus exactis.
 „ *LV.* Modus procedendi ac etiam poena statuitur,
 „ qui in regiarum camerarum consiliarios ipsumque
 „ supremum aut vice-directorem caffarum regalium,
 „ nec non barones regni et supremos comites, in
 „ officii functione actualiter procedentes, excesserint.
 „ *LVI.* De excessibus officialium cameraticorum,
 „ in montanis ciuitatibus existentium. *LVII.* De
 „ restantiarum contributionalium relaxatioe, earum-
 „ que vitanda accumulatione; item rationum a
 „ perceptoribus exactione, comitatuum conscriptio-
 „ ne. *LVIII.* Iustitiae administrationis via abbatii
 „ Péts-Varadiensi statuitur. *LIX.* Pro systematis
 „ elucubratione in militaribus, politicis et oeconomi-
 „ cis commissarii denominantur. *LX.* Restaurationem
 „ desolatarum in regno Hung. ecclesiarum SS. sua M.
 „ in se assumit. *LXI.* Commissarii denominantur
 „ ad reuisionem terreni, inter Vnnam et Cola-
 „ pim habitu, et octo floreni, D. episcopo Segnieni
 „ menstruatim soluendi, determinantur. *LXII.* De-
 „ claratur successio in caducitatibus rusticorum, vel
 „ etiam nobilium, in fundis rusticannis degentium;
 „ et fornacis latericiae exstructio capitulo Iaurinensi
 „ admittitur. — *LXIII.* De exactiori obseruatione
 „ et renouatione, ac ad omnes liberas et regias
 „ ciuitates extensione articulorum 28. 1647. 19.
 „ 1649. 42. 1681. 31. 1655. *LXIV.* Ratione
 „ debitorum et praetensionum, per familias Amade
 „ et Kerekes ac alios regnicolas in vicinis prouin-
 „ ciis acquirendorum, conditi articuli renouantur.
 „ *LXV.* De praetensione baronis Sigismundi Nyári
 „ et cointeressatorum, ratione bonorum Schavnik.
 „ *LXVI.* In negotia oppidi Hranovitz. *LXVII.*
 „ In

„ In causa heredum ac successorum Iokaijanorum
„ contra successores Maholanyianos modus proce-
„ dendī ordinatur. — *LXVIII.* Pupillis eorumque
„ tutoribus prospiciendi modalitas. *LXIX.* De re-
„ nouatione et extensione articulorum 72. 1622. et
„ 29. 1625. an. procedendique contra morosos
„ reparatores communium aedificiorum modalitate.
„ *LXX.* Quomodo bonorum possessores, non ob-
„ stante litterarum suarum praeteritis motibus inter-
„ uenta amissione, in suis bonis permanere possint?
„ *LXXI.* De excisione portionum quarumcumque
„ religionem ingredientium personarum. *LXXII.* De
„ Austriacorum et aliarum vicinarum prouinciarum
„ incolarum, in Hungaria fundos possidentium,
„ contributione. *LXXIII.* De sessione ordinis ca-
„ nonicorum regularium Praemonstratensium et
„ patrum S. I. *LXXIV.* Ratione controversiae,
„ dimidietatem arcis et dominii Bozok tangentis.
„ *LXXV.* De vinorum ad proprium usum, absque
„ omni exactione et quaestus gratia, in vicinas
„ prouincias fienda inductione, ac liberaliori pas-
„ sualium extraditione. *LXXVI.* De praetensis
„ 9000. florenis, incolis Iaurinensibus impendenda
„ satisfactio promittitur. *LXXVII.* Liberae ciuita-
„ tes ad limitationes communium onerum regni-
„ eolas, ibidem domos et fundos habentes, aut eo-
„ rum homines tempestive certificant. — *LXXVIII.*
„ De excessibus Hurlianis et Morellianis ciuitati-
„ Trentiniensi ac aliis praetendentibus iatisfactio
„ impendenda promittitur. *LXXIX.* Praejudicioii
„ contuberniorum mechanicorum abusus tollantur.
„ *LXXX.* Quaestio inter possessores arcis Chaktor-
„ nya officialesque eorum, ab vna; et nobilitatem
„ , alios.

„ aliosque incolas Muraközienses, partibus ab alte-
 „ ra, in facto iuris montani et decimarum emersa,
 „ non secus et limitatio onerum communium iudi-
 „ cio comitatus Szaladiensis submittitur determinan-
 „ da. *LXXXI.* Comitatui Mosoniensi et reliquis,
 „ in legationem Turcicam expensas facientibus, er-
 „ ga praeuiam liquidationem, expensarum bonifica-
 „ tio promittitur. *LXXXII.* De reuisione et ac-
 „ commodatione particulae domus Schembergerianae
 „ commissionaliter prouidetur. *LXXXIII.* Erectio
 „ pharmacopeiae in oppido Iaurinensi conceditur.
 „ *LXXXIV.* Pro benigna suae maiestatis SS. resolu-
 „ tione, baronissae Euae Bokros, viduae Dujardia-
 „ nae, et comitissae olim Susannae Odöñi imper-
 „ tita, gratiae referuntur. *LXXXV.* Instantiae fa-
 „ miliarum Fantsi et Dersöfi ad reuisionem com-
 „ missionalem remittuntur. *LXXXVI.* Separatio
 „ comitatus Simeghiensis a comitatu Szaladiensi ar-
 „ ticulariter ordinatur. *LXXXVII.* Ordinis Meli-
 „ tensis instantia ad futuram diaetam relegatur.
 „ *LXXXVIII.* Ciuitati Szakoltzensi, comperta prae-
 „ missae damnificationis veritate, iustitiae admini-
 „ stratio promittitur. *LXXXIX.* Ad instantiam
 „ ciuitatis Trentiniensis art. 16. an. 1687. renoua-
 „ tur. — *XC.* Ad reducendum iustum molarium
 „ lapidum pretium commissio instituitur. *XCI.* Su-
 „ perfluae tricesimae cum siccis teloniis tolluntur.
 „ — *XCII.* Comitatuum Poseginensis, Verötz. Sir-
 „ mien. Valkov. Chongrad. Chanad. Arad. Békes.
 „ Zarand. Torontal. Zeurin. reincorporatio ad or-
 „ dinandam eatenus commissionem prorogatur.
 „ *XCIII.* Domus regnicularum reassignatur. *XCIV.*
 „ In casu succisionis et decorticationis siluarum pro
 „ Epis. Chron. P. III. G g „ iudice

„ judice vicecomes denominatur. *XCV.* Domini
 „ terrestres oppidorum Pászto et Báth iure suo vtan-
 „ tur. *XCVI.* Oppidorum Suetlier, Szomolnok et
 „ Stosz in Scepüsiensi, Botszabánya in Liptou. pos-
 „ sessionum item Stefulto Hent. Sóvár cum Sóbá-
 „ nya in Saros, comitatibus exsistentium et habita-
 „ rum; ac aliorum locorum incolae communia one-
 „ ra comitatum contributionalia ferre teneantur.
 „ *XCVII.* De non augendo iure montano, tollen-
 „ disque decimatorum excessibus. — *XCVIII.* De
 „ supplicata relaxatione taxarum, per cameram
 „ Hungaricam lib. regiis ciuitatibus impositarum.
 „ *XCIX.* De negotiatoribus extraneis. *C.* Comitis
 „ condam Georgii sen. Erdödi, iudicis curiae R.
 „ successoribus, debita satisfactio promittitur. *CL.*
 „ Articuli, super repetitione et restitutione colo-
 „ norum fugitiuorum editi, vberius declarantur.
 „ *CII.* Ordines *FF.* Cannadulensem et *SS.* *Trinita-*
 „ *tis de redemtione captiuorum, nec non clericorum*
 „ *regularium pauperum matris DEI de scholis piis*
 „ *in regnum Hung. partesque eidem adnexas reci-*
 „ *piuntur.* *CIII.* Iacobus Mesko ius suum vxorium,
 „ enormiter laesum, qualiter acquirere possit? *CIV.*
 „ Respectu arcis et bonorum Diósgyör noua articu-
 „ laris revisio pro vidua Halleriana admittitur.
 „ *CV.* De isticia Catharinae Lonyai, iura sua ma-
 „ terna praetendentis, et aliorum. *CVI.* Propter
 „ mortem filii Michaelis Tsernakótzi domusque e-
 „ iusdem incinerationem — processus statuitur.
 „ *CVII.* Ciuitas Szegediensis iure postliminii inter
 „ reg. ac lib. ciuitates aggregatur. *CVIII.* Debre-
 „ tzenium etiam inter reg. ac lib. ciuitates accepta-
 „ tur. *CIX.* Oppida quoque Szatmár et Némethi
 „ in

„ in numerum R. ac L. ciuitatum aggregantur.
 „ CX. Heredes condam domini S. R. I. principis
 „ Paulli Eszterházi, — alias regni Hung. palatini,
 „ de resignatione diplomatum aliorumque litteralium
 „ instrumentorum quietantur. CXI. Status et OO.
 „ suae maiestati SS. referunt gratias, quod futuros
 „ moderni D. archiepiscopi Strigonien. in officio
 „ successores dignitate S. R. I. principis condecora-
 „ re dignata sit. CXII. Ad reuisionem atque fina-
 „ lem decisionem metalis caussae, inter certas pos-
 „ ssessiones, ad dominia Sztretsen et Budetin spe-
 „ stantes, hactenus vigentis, iudices — denomi-
 „ nantur. CXIII. Terrena, per generalatum Va-
 „ rasdinensem possessa, restituentur. — CXIV. De
 „ auctoritate banali et D. bani salario. CXV. Sub-
 „ sidium pro militia, per SS. et OO. regnorum
 „ Dalm. Croat. et Sclau. solui consuetum, ordina-
 „ tur. CXVI. Ut camera Graecensis transactio-
 „ initae se accommodet, CXVII. De pulsione boum
 „ per portum Buccari. CXVIII. Incorporatio in-
 „ ferioris Sclauoniae medio instituendae commissio-
 „ nis effectuanda committitur. CXIX. De libero
 „ quaestu inter regna et vicinas prouincias exer-
 „ cendo vinique inductione admittenda. CXX. De
 „ statutis regnum Dalm. Croat. et Sclau. hacte-
 „ nus confirmatis. — CXXI. Iudiciorum octaua-
 „ lium et tabulae banalis in regnis Croat. et Sclau.
 „ singulis annis celebratio resoluitur. CXXII. Pro
 „ vsu salis, praesertim maritimi, ex frumenti per-
 „ mutatione consequendo. CXXIII. De officio su-
 „ premi comitis comitatuum Zagrab. et Crisien.
 „ praeterea de officio protonotariali, querulosis
 „ item processibus. — CXXIV. De emendatione

„ et reuisione legum et processus iudicarii. *CXXV.*
 „ In negotio religionis art. 23. anni 1687. nunc et-
 „ iam renouatur. *CXXVI.* De ciuitatis Zagrabien-
 „ sis cum suis conciuibus dissensione reuidenda. —
 „ *CXXVII.* De vnione superioris et inferioris ciui-
 „ tatis Crisiens. *CXXVIII.* Ciuitas Segniensis in iu-
 „ ribus suis conseruetur. — *CXXIX.* De princi-
 „ pum de Liechtenstein — in Hungaros indigenas
 „ receptione. — *CXXX.* D. princeps Franciscus
 „ Eugenius, dux de Sabaudia, in Hungarum co-
 „ optatur. *CXXXI.* C. Sigebertus ab Heister; —
 „ *CXXXII.* CC. de Cordona, de Erill, *CXXXIII.*
 „ A Darmstadt, a Schönborn, de Prie, ab Hamil-
 „ ton, a Trautmanstorff, ab Ulefeld, de Rofferano,
 „ de Stella, de Seilern, a Wratislav; — *CXXXIV.*
 „ a Brenner, a Gronsfeld, Cusani, Montecuculi,
 „ Weltsek, Veterani, Butler, Huldenberg; *CXXXV.*
 „ Weigler, Deblin, Frayenfels, Imbsen, Kellern,
 „ Tinti, Fülgraff, Fürstenpusch, Bartalotti, Ket-
 „ ten, Zuana, Tolheimb, Wenier, Renaud, Lie-
 „ benberg, Langlet, Jaquet, Dujardin, Caliscus,
 „ Lulier, Conti, Corver, Oudaille, Pfeffershoven,
 „ Locher, Hochburg, Gaun. *CXXXVI.* Campmil-
 „ ler, Quarient, Ötl, Romanus, Schik, Dizent,
 „ Pontz, Schmidlin, Rakenfels, Nolten, Paungar-
 „ ten, Schilson, Zeneg, Neffzer, Enzing, Ches-
 „ lern, Stegner, Passurdi pariter in Hungaros re-
 „ cipiuntur. “

A. C. 1716. Car. 6. Ind. 9. P. 12. A.

CCCXXXIII. Dum saluberrimae hae leges Po-
 sonii perferrentur; iacta sunt fundamenta belli Tur-
 cici

eici, quod Alyus vezirius propterea Venetis intulerat, quod aliquot Turcarum naues pyraticas cuperint ac demerserint. Carolus suam quidem operam ad iniuriam, siquae fuisse illata, sarcendam Turcis obtulit; vezirius tamen propositum non mutauit, totamque Peloponnesum, tribus seculis aduersus Turcarum impetus defensam, inuasit, et spatio sesqui mensis occupauit. Admonitus ab imperatore per oratorem pacis Carlouitzensis, victoriis ebrius, monitorem in carceres coniecit, motisque castris, exeunte Iulio cum 200. millibus ad Belgradum confedit. Eugenius, exercitu Futakini lustato, postquam audiuisset, vezirium, traecto Sauo, Petrovaradino iam appropinquare; Ioannem Palfium, et manu strenuum, et consilio promptum cum 4000. ad explorandas hostium vires et molitiones kalendis Aug. praemisit. Hic ad Carlouitzium, a 7000. hostium circumfusus, 4. horis sextum incurrentes spahios non modo sustinuit; sed etiam clade 1000. capitum affecit, et victoriae maiori, quatriduo post referenda, praelusit. Eugenius, copiis ad castra Caprariana traductis, ex iis obuiam hosti nonis Aug. progressus, acerrimum praelium commisit, et tormentis Petrovaradino contra Turcas explosis, tantum iis metum incussum, ut effusissime fugientes, castra, tormenta, rem omnem bellicam victoribus cederent. Vezirio, ianitsarorum aga praecipuique nominis purpuratis 15. caesis, ceciderunt Turcarum 20. millia; dena millia Saui vorticibus hausta; capita militaria signa 159. tormenta 149. papilionum 50. millia; puluerum, pilarum, camelorum, bubarorum, annonae vis ingens. Victores caesi 3000. saucii 2000. Clemens XI. palam facturus, quid vtitatis

litatis ex hac victoria Christianis accesserit, Eugenio duci sacrum ensem et pileum misit, quae heroum ornamenta subinde Iaurini terror ille Turcarum accepit. (a)

CCCXXXIV. Eugenius, parta tam insigni victoria, nihil quiescendum ratus, Temesuarinum, quod hostis ab anno 1552. possidebat, ac egregie communuerat, ad iustum destinauit. Postquam igitur ad claudendam urbem Palfium et Würtenbergicum cum equitatu praemissus; ipse cum exercitu reliquo lentius progressus, ad Szentam 26. Aug. Tibiscum transmisit, et kal. Sept. palankam, septentrionali portae ciuitatis obiectam, verberare coepit. Interea Turcae, qui Belgradum e praelio fugerant, Mustapham, vrbis praefectum, sibi vezirum delegerunt, et ad ferendam obfessis opem iter accelerarunt. Vbi Pálfius, ea parte collocatus, Eugenium de hostium profactione certiorem fecit, ille mox equitatum, e castris eductum, ita disposuit, ut barbaros facile circumuenerint, multisque caesis, ad effusam fugam adegerint. Eugenius, hac cura solutus, in kal. Oct. aggressionem palankae pronunciavit, Palfio trans Begum maximum tumultum excitare iusso. Decem horis pro hac palanka, multis utrimque caesis, pugnatum est, qua caesareis potitis, vrbis ipsa defendi diu non potuit. Ut Eugenius sanguini militum parceret: ignibus eam edomare constituit. Admotis igitur 43. tormentis, 30. machinis, die 12. Oct. tanta vi 3700. pilae maiores in urbem euibratae sunt, vt concurti frangore

(a) Hist. Cr. T. 38. n. 2088. 2089.

re tellus, aer inflammari videretur. Hac ignium procella fracti defensores, postridie Temesiam, 164. annis possestam, Eugenio permiserunt, et amissis 3000. reliqua 12. millia sine signis Belgradum iter arripuerunt. Cum vrbe magna vis armorum in vi-ctorum manus venit, recuperatis 120. tormentis caesareis, quae pluribus praeliis capta hostes eo conduxerant. Post Temesuarinum castella passim portas nostris recluserunt. (a)

A. C. 1717. Car. 7. Ind. 10. P. 28. M.

CCCXXXV. Carolus, amissio Leopoldo filie;
13. Apr. nato, 4. Nou. anno superiore mortue,
moerorem abstersit, nata hoc anno 13. Maii M. Te-
resia, quadragenos annos cum insigni laude regna-
tura, cuius ortum praecessit Temesuarini, Belgradi
recuperatio subsequuta fuit. Hac in medio victo-
riarum nata, prius pater Eugenio, contra Turcas
profecturo, crucem auream porrexit, ac penden-
tem ex eo saluatorem copiis omnibus imperatorem
praefecit. Eugenius, in Hungariam secundo Danu-
bio delatus, ad exercitum, e 100. millibus confla-
tum, 21. Maii peruenit Castris 10. Iunii versus
Belgradum promotis, quia Danubius in conspectu
60. millium Turcarum, aduersam ripam obsiden-
tium, supra Pantouam transmittendus erat; tribus
bellicis ad vicinas insulas impulsis, ut trajecturis
praesidio forent, cohortes amplius 30. nauibus im-
posuit, easque Brounio commisit. Aeratae naues

(a) *Ibid.* n. 2090.

duae tormentis 100. classem defendebant, quae, signo dato, progressae, magna missilium et tormentorum vi hostem ab ora fluminis pedem remouere coegerunt. Eodem tempore Brounius, classe remis incitata, prouehitur, quem cum pari militum numero Mercius sequitur, et armis subito concussis, pulsis tympanis, clangentibus ex aere tubis, tantum hosti terrorem incutit, ut praecepiti fugaz semet in colles receperit. Remissis nauibus, aliae legiones pedestres, postridie cum impedimentis equestres sunt translatae. (a)

CCCXXXVI. Grandis instar victoriae haberi poterat, quod omnis ad unum exercitus incolumis per alueum tam vasti fluminis, hostibus ripas oppositas obseruentibus, ab Eugenio transpositus fuerit; qui, castris inter Sauum et Danubium positis, germinum festinatis operis vallum erexit, quorum altero praesidium arctius clausit; altero castrorum terga contra venturas obsessis suppetias valide praemunivit. Praesidiarii fere tricies mille, rebus ad tolerandam obsidionem necessariis instructi, tanto maiores animos ad urbem defendendam sumserunt, quanto certiores de vezirio cum 200. millibus aduentante nuncios acceperunt. Adfuit ille 30. Iulii, suarumque virium non ignarus, ductis inter Sauum et Danubium firmis munitionibus, Eugenium circumuallare constituit. Eugenius, numerosi hostis aduentu conatuque nihil turbatus, urbis propugnacula dies noctesque collineatis istibus impetebat; et iam urbis aquariae muris magna parte conuulsis, ignia-

(a) Ib. n. 2092. 2093.

igniaria pila grandior in apothecam puluerariam incidit, editaque magna strage, 3000. praesidiariorum absumsit. Quum vezirius obfessis, inopina hac clade perculsis, nihil auxiliorum immitti posse videbat; Eugenianis munitionibus propior accessit, castaque 100. tormentis impetere coepit. Tum vero fama per orbem Christianum percrebuit: *Eugenium a Turcis obsideri; habereque 200. millia hostium a tergo; 20. millibus plures praesidiarios a fronte; maximos duos fluvios a duobus lateribus.* Quo periculo plerisque perturbatis, alii fortem imperii dolebant; alii prudentiam Eugenii requirebant; alii fortunam accusabant. Eugenius contra caesari perscripsit: *exercitus securitati prospectum esse; firmissimas esse munitiones; plena communitatum castra; pontes fluminibus instratos duos ad reducendum exercitum, si forte fortuna res ferat; id tamen numquam futurum; breuique Belgradum in eius potestatem venturum.* (a)

CCCXXXVII. Ad id felicius perficiendum Ioannes Vékonyius, miles quondam Rakotzianus, nunc Turcicus, multum contulit, qui vezirii litteras ad Belgradi gubernatorem perferre iussus, eas ad Pálfium detulit. Ex his edictus Eugenius de vezirii consiliis, eum praeuenturus, ipso virginis in coelos assumtae festo typum aciei pugnaeque committendae tanto silentio ductoribus perscripsit, ut, quid ageretur, nec ab obfessis, nec ab exercitu cognosci posset. Relictis igitur ad castrorum custodiam 7. legionibus, quae, non interrupta tormentorum explosione, circum Belgradum tonarent, ne, quid foris agatur, praesidiarii sentirent, sub alte-

(a) *Ibid. n. 2094.*

alteram noctis vigiliam acies contra vezirium mouit. Pálfius, equitatui praepositus, primus ianissaros in nouis munitionibus aggressus, viam aperteuit ad pulcherrimam victoriam, quam, post acre 5. horarum certamen, 40. millia Christianorum de barbarorum 200. millibus retulerunt. Fusis fugatisque hostibus, caesis 18. (al. 25.) millibus, in castris opulentissimis reperta sunt a victoribus tormenta 131. mortaria 37. nitrati pulueris vasa 600. tormentarii globi 20000. globi maioris formae 3000. minoris totidem; signa militaria 59. cum equorum caudis 9. curruum onustorum 3000. iumentorum tantus numerus, ut argenteo numo tres cameli venderentur. Ita, qui castra caesareorum oppugnare sunt ausi, suis ipsis castris exuti foedique profligati sunt. Eugenius, vietricibus copiis in castra reductis, vrbis praefecto deditonem imperauit; quod ille, tanta suorum clade perculsus, fecit, et vrbum, arcem, classem caesareanis dedit, relictis tormentis 537. mortariis 69. cum ingenti copia nitrati pulueris. Mox Rama, Semendria, Szabatsium victoribus se submiserunt. Orsovam Splenius; Ujpalankam Ios. Eszterhazius Christianis asseruit. Karolyius Tartaros, in Hungariam effusos, ad Nagy-Bányam spoliis exuit.
(a)

A. C. 1718. Car. 8. Ind. 11. P. 17. A.

CCCXXXVIII. Tantis cladibus acceptis, ita Turcae contremuerunt, ut parum abs fuerit, quin Euro-

(a) *Ibid.* et n. 2095.

Europa depellerentur. Sed enim Hispanus rebus adeo secundis intercessit, alioque victrices aquilas auocauit. Carolus igitur, ad pacem Turcis petentibus concedendam pronior, arma tamen ostentauit: copiosum militem Temesiam et Semlinum promouit: exercitu rursus Eugenium, qui Belgradum 8. Iunii descenderat, praefecit: classem, rebus omnibus instructam, in Danubium immisit. Hic armorum apparatus spiritus Turcarum, quos bellum Hispanicum intenderat, multum depresso, et ad duras pacis conditiones accipiendas faciliores reddidit. Haec pax 21. Iulii Passarowitzii, quod inter Moravae Danubiique confluentem situm est, in 24 annos ita coaluit, ut Temesiam, Belgradum cum adiacentibus plagis; Valachiae partem ad Alutam usque fluuium; Bosniam, Savo finitimam, cum omnibus castellis, aug. Carolus obtineret; Peloponnesum autem Veneri reciperent. Eugenius, pace conclusa, partem copiarum in varias arces distribuit, partem ad defendendam Siciliam destinauit. (a)

A. C. 1719. Car. 9. Ind. 12. P. 9. A.

CCCXXXIX. Maluisset Carolus victoriarum cursum prosequi, quam ita eum Turcis pacisci; nisi rebus adeo secundis Philippus, Hispaniae rex, obiciem posuisset. Hic, ab Alberonio card. persuasus, classe, contra Turcas apparata, caesari Sardiniam eripuit anno 1717. 22. Aug. Improuisum hoc bellum Europa tota mirabatur, et Clemens regem catholicum

(a) Ibid. n. 2097. 2098. 2099.

licum paterne hortabatur, vt a coepto tam probroso desisteret. Verum paternis ille monitis nihil motus, praefecto copiis terrestribus Ledaeo, nauilibus Castagneta, Siciliam inuasit. Bingius igitur, Anglicae classis praefectus, assumtis ex regno Neapolitano caesareorum 6000. versus Siciliam nauigauit, tantamque cladem ad Syracusas Hispanis intulit, vt pars fluctibus, pars igne ferroque, cum ipso Castagneta, victimae ceciderint, anno 1718. Mercius hoc anno, cum maioribus copiis a caesare missus, commissa cum Hispanis aequo Marte pugna, Taurominium ac Messanam expugnauit; tum aliis urbibus leuiore negotio subactis, totam fere Siciliam recuperauit. In hoc bellum etiam Rakotzius influxisse dicitur, qui, Gallia 15. Sept. anno 1717. relictā, 10. Oct. Gallipolim peruenit, cum Turcis arma contra caesarem coniuncturus, si citius aduenisset. Hispanus tamen multis eum promissis per oratorem suum impleuit, vt eius opera caesaris vires distraheret. Hugo Damianus Virmondtius, a Carolo Constantinopolim hoc anno cum pretiosissimis muneribus missus, effecit, vt Bertsenius Pera discedere cogeretur, Rakotzio quoque paullo post statione mouendo. (a)

A. C. 1720. Car. 10. Ind. 13. P. 31. M.

CCCXL. Legatus ille Virmondtius, die 2. mensis Apr. ad supremum cum sultano colloquium admissus, obtinuit, vt Rakotzius, qui domicilium ad Bospho-

(a) *Ibid. n. 3002.*

Bosphorum non procul Constantinopoli fixerat, in insulam Propontidis, Radostum appellatam, inde transferretur. Illuc cum sociis deportatus, religiosam prope vitam instituit, ordine diurno suis ita distributo, ut tympano signum daretur ad surendum media 6. sub octauam ad missae sacrificium, sub mediam 11. ad prandium, cui 12. Rakotzius assidebat, ac media 3. solus in sacello precibus vacabat, et rursum, praemisso tympani signo, hora 5. cum omni familia simul orabat; frugalique coena post medium 7. sumta, se quidem octaua vestibus exuit, non tamen illico quietem cepit; et hora noctis 2. semper surrexit, licet non nisi 6. se vestibus induerit. Galliam ille quidem repetere volebat; sed nullum ad plures litteras responsum accipiebat. Instabiles enim Galli Rakotzio tantum ad distrahendas Austriacorum vires uti voluerunt, cuius nunc exsulis nullam rationem post splendida promissa habendam duxerunt. Quum idem consilium Hispano non successisset; rebus suis in peius ruentibus, pacem cum caesare fecit, vi cuius Carolo Sicilia, Sabaudiae duci Sardinia cum regis titulo cessit. (a)

A. C. 1721. Car. II. Ind. 14. P. 13. A.

CCCXLI. Virmondtium, e Turcica legatione Viennam reuersum, supremum in Transsiluania rei bellicae moderatorem Carolus constituit, in locum Stephani Steinvillii, quem anno superiore mense Septembri rebus humanis exemptum Transsiluani doluerunt.

(a) *Ib. n. 3002. 3003.*

runt. Hic viam in fauibus alpium Talmatsensisbus aperuit, et ab augusti nomine *Carolinam* dixit, quam Virmondtius ita perfecit, ut, effractis rupibus, praecipiis in planum ductis, alpibus ponte iunctis, xi. horarum via vehicularis aperiatur. (a)

A. C. 1722. Car. 12. Ind. 15. P. 5. A.

CCCXLII. Idem ille Virmondtius praefuit comitiis, in Transsiluania sub finem Februarii celebratis, in quibus celebris illa sanctio pragmatica de iure successionis in hereditariis prouinciis ad sexum quoque feminineum extendebatur. *Carolus*, in Transsiluania voti damnatus, Hungaris quoque comitia Posonium ad XII. Kal. Iulias indixit. Emericus Chakius, card. et Colocensis archiepiscopus, pro feminea Carolinae stirpis in Hungaria successione non modo commune cum proceribus suffragium tulit; sed superae quoque Hungariae proceres ac nobiles obiit, ac ad vnanimem consensum permouit. Ipse laetissimae rei nuncius, Viennam cum pluribus regni praesulibus et optimatibus profectus, luculentam ad Carolum Latinam, ad aug. Eleonoram et filias Germanicas orationem habuit. Actis illi gratiis, non multo post Posonium ad comitia descenderunt. Gabriel Erdödus, Agriensis episcopus, augustos hospites, Farkasfaluae prandentes, nomine statuum et OO. regni salutauit, et ad hereditarium regnum suum reuerenter inuitauit. Ut primum caesar Hungariae fines attigit; ex arce Posoniensi tormenta dis-

plo-

(a) Ib. n. 3004.

plodi cooperunt. In eam eques inuectus, postridie, quid porro fieri vellet; per Illyésházium cancellarium aperuit. (a)

A. C. 1723. Car. 13. Ind. I. P. 28. M.

CCXLIII. Quum in his comitiis maximae res in quaestionem assumtae pertractataeque fuerint, et praeter dicasteriales tabulas, consilium quoque locumtenentiale regium hic institutum fuerit; tot mutationes rerumque nouarum institutiones tantis disceptationibus dederunt occasionem, ut acta comitiorum, anno superiore 20. Iunii iam inchoatorum, hoc anno non nisi 19. Iunii Carolus rata habere potuerit, 129. articulis hoc ordine conditis: (b) „ I. Status et ordines — S. C. et R. maiestati „ pro libertatum — confirmatione et suae in me- „ dium statuum SS. personae aduentu gratias quam „ maximas referunt. II. De regia hereditaria SS. „ C. et R. maiestatis sexus seminei aug. domus Au- „ striacae — continua successione. III. Fura, prae- „ rogatiuae et libertates statuum — confirmantur. „ IV. De palatinali — auctoritate. V. De specia- „ li nobilitatis praerogatiua. VI. — Nobiles a „ contribuendo — pro immunibus declarantur. „ VII. De comitiorum celebratione. VIII. De re- „ sidentia regiae maiestatis intra regnum Hung. IX. „ Casus, notam infidelitatis adhuc inferentes. X. „ Casus, antehac notae infidelitatis, in poenam „ actus maioris potentiae commutati. — XI. Ad- „ , huc

(a) *Ibid. n. 3005. 3006.* (b) *Corp. Jur. H. T. II. p. 135.*

„ *huc nonnulli casus, prius notorii, mortis poena
 „ puniendi statuuntur. XII. Diuersi casus, ante-
 „ hac notam infidelitatis inferentes, — mitiori
 „ poena puniendi. — XIII. De tricesimotorum ex-
 „ cessibus. — XIV. Tricesimas et telonia ab indu-
 „ etis et eductis pro necessitate propria regnicolae.
 „ non soluant. XV. De siccis — teloniis Iudeis-
 „ que amouendis. XVI. De camerae regiae Hun-
 „ garicae auctoritate. — XVII. De metis cum vi-
 „ cinis regnis. — XVIII. De praediis impopulan-
 „ dis. XIX. Ut ratione bonorum, in art. 10. an.
 „ 1715. specificatorum, — iustitia administretur.
 „ — XX. De — reincorporatione ad sacram re-
 „ ni Hung. coronam spectantium. XXI. De mili-
 „ tiae excessibus et regalibus sufferendis. XXII.
 „ Ut articulus 72. an. 1715. — effectuetur. XXIII.
 „ De generalatum ad confinia translatione. —
 „ XXIV. Pro reuisionibus appellationum — iudi-
 „ ces denominantur. XXV. De tabula regia iudi-
 „ ciaria. — XXVI. De caussis ad tabulam R. iudi-
 „ ciariam spectare debentibus. — XXVII. De ta-
 „ bula banali. XXVIII. Tempore reuisionis appel-
 „ latarum cauſſarum procedentes iudices et alii in-
 „ teressati — exesse debeant. XXIX. De feriis
 „ vniuersalibusque iurisitiorum terminis. XXX.
 „ De tabularum districtualium erectione. — XXXI.
 „ De loco tabularum district. — XXXII. De ter-
 „ minorum praefixionibus. — XXXIII De oppo-
 „ sitione. — XXXIV. Series cauſſarum, pure ad
 „ tabulas districtuales pertinentium. XXXV. De
 „ plenipotentialibus et procuratoriis, sub sigillo
 „ comitatum emanandis. XXXVI. De modo ex-
 „ peditionis litterarum procuratoriarum. XXXVII.
 „ De*

„ De cauſſarum — vltori promotione. *XXXVIII.*
 „ De aduocatis. *XXXIX.* De capitulis et conuen-
 „ tibus. — *XL.* De testimoniiſ capitularibus et
 „ conuentualibus. — *XLI.* Ne capitula et conuen-
 „ tus per ſe et pro ſe taffiones celebrare poſſint.
 „ *XLII.* De expeditionibus — extradandis. *XLIII.*
 „ De litteris, — ex locis credibilibus — extradan-
 „ dis. *XLIV.* De conuentus S. Martini ſacri mon-
 „ tis Pannoniae restauratione. *XLV.* De archiuo
 „ regni instituendo. — *XLVI.* De poena laruata-
 „ rum personarum. — *XLVII.* — De lucro et
 „ danno fratrum. — *XLVIII.* De ſequeſtro dilata-
 „ pidatoribus imponendo. *XLIX.* Qualianam in-
 „ telligi debeant propria acquiſita. — *L.* De ma-
 „ ioratu. — *LII.* De cauſis respectu cameralium
 „ bonorum promouendis. *LII.* Articulus 54. an.
 „ 1715. confirmatur. — *LIII.* De obſeruando aus-
 „ zugali procesu. — *LIV.* Praetensiones contra
 „ Polonos. — *LV.* De residentia praelatorum in
 „ dioecesibus et beneficiis. *LVI.* De residentia ſu-
 „ premorum comitum in comitatibus. — *LVII.*
 „ In facto de honestationis poena declaratur. *LVIII.*
 „ De modo, celebrationis congregationis comita-
 „ tuum. — *LIX.* De poena — violatoribus littera-
 „ rum missilium irroganda. *LX.* Declaratur art.
 „ 101. an. 1715. — *LXI.* De migratione taxali-
 „ starum — limitanda. *LXII.* De non translocan-
 „ dis — ex vno comitatu ad alium ſubditis. *LXIII.*
 „ De perceptoribus dominorum, eorumdeinque re-
 „ ſtantiis. — *LXIV.* Extranei etiam officiales —
 „ ad onera publica — concurrant. *LXV.* Ne ci-
 „ uitates lib. ac regiae, non montanae, — a com-
 „ muni onere eximantur. *LXVI.* De famulorum
Epit. Chron. P. III. H h n igno.

" ignobilium mercede moderanda. — *LXVII.* De
 " regni conscriptione. *LXVIII.* De pecuniae
 " uniformi cursu. — *LXIX.* De presbyterorum
 " Graeci ritus filiis. *LXX.* Filiorum patriae in bo-
 " nis disciplinis educatio. — *LXXI.* De ecclesiis
 " iuribusque ecclesiasticis. — *LXXII.* De articuli
 " 40. anni 1681. — modificatione. *LXXIII.* De-
 " loco, vbi — comitatus sedes iudicarias celebrent,
 " — in bonis dominorum terrestrium concedendo.
LXXIV. De appellationis foro ad comitatus. —
LXXV. Ne lignea instrumenta aliaeque res ve-
 " nales — praeemantur. — *LXXVI.* De excessu
 " um, occasione educillorum regiorum, — subla-
 " tione. *LXXVII.* De interdicenda Austriacorum
 " in iurisdictionem comitatus Mosoniensis inuola-
 " tione. — *LXXVIII.* De vinorum ad vicinas pro-
 " uincias hereditarias eductioне. *LXXIX.* De op-
 " pido Kálló familiae Kállai restituendo. *LXXX.*
 " Pro, obuentioнem salis iuxta priuilegia habenti-
 " bus, consolandis interceditur. *LXXXI.* — Neg-
 " otium C. Sigismundi Nyári, familiarum item
 " Amade et Kerekes, nec non Sandorianae ac alio-
 " rum humillime recommendatur. — *LXXXII.*
 " De Simonis condam Pek et Martini Györi here-
 " dum contentatione. — *LXXXIII.* Ut comitatus
 " Bátsiensis in iurisdictione magistratuali non impe-
 " diatur. — *LXXXIV.* De debitibus — comitatus
 " Bodrogiensis. — *LXXXV.* De controuersia Va-
 " lachorum. — *LXXXVI.* De confirmandis et obser-
 " uandis 23. 1687. et 125. 1715. annorum articulis.
 " — *LXXXVII.* De banali auctoritate. *LXXXVIII.*
 " — De grauaminibus, in art. 113. an. 1715.
 " comprehensis. — *LXXXIX.* De celebratione iu-
 " dicio-

„ dicatorum octaualium banalium. XC. De publico-
 „ rum onerum contumacibus — supportatorious. —
 „ XCI. De abrogandis tricesimatorum abusibus. —
 „ XCII. De confirmandis praerogatiis nobilium
 „ vnius sessionis. — XCIII. Ut familia Erdödiana
 „ in integrum iurum suorum reponatur. XCIV.
 „ De nobilitate trans et cis-Colapiana. — XCV.
 „ De ciuitatis Crisiensis vnione. XCVI. Ordo
 „ crucigerorum hospitaliorum — *cum Capucinis,*
 „ *Seruitis, Carmelitis, Paullanis, fratribus miseri-*
 „ *cordiae et Ursulinis*, in regnum Hung. — reci-
 „ pitur. XCVII. De systemate consilii regii Hunga-
 „ rici. XCVIII. De consilii R. H. cancellaria et
 „ rationaria. XCIX. De generali regni percepto-
 „ re. CI. De commissariatu. CII. De consilii regii
 „ auctoritate. — CIII. De actiuitate consilii R. in
 „ genere. CIII. De impopulatione regni. CIV.
 „ Ut regnicolae in rebus et negotiis, regnum Hung.
 „ tangentibus, ad legationes applicentur. CV. —
 „ De iuuentutis eruditione et accommodatione. —
 „ CVI. Ut domus regnicolarum — instituatur.
 „ CVII. De — intabulatione in comitatibus et ci-
 „ uitatibus obseruanda. CVIII. De iudiciis monta-
 „ nisticis, legibus regni conformandis. CIX. De
 „ praecauendis incendiis. CX. Contra blasphemos
 „ animaduertendum. CXI. Ut excessuosi delitescen-
 „ tes coercentur. CXII. De informationibus, a
 „ comitatibus et ciuitatibus per consilium accipien-
 „ dis. CXIII. De saluis conductibus. — CXIV.
 „ De cursu postae ordinando. CXV. De oecono-
 „ mia regni publica. CXVI. Ut — commercia in-
 „ tra regnum instituantur. CXVII. De diuersi ge-
 „ neris mechanicis in regnum inducendis. CXVIII.

„ De praecauenda vinorum praestantiorum adulteratione. *CXIX.* De quaestu pecorum instituendo — *CXX.* De coercendis usurariis. *CXXI.*
 „ De ferri ex aliis prouinciis in regnum interdicenda inductione. *CXXII.* De aquaeductibus instituendis. *CXXIII.* — DD. *Stharemburg* in Hungaros cooptantur. *CXXIV.* — Franc. *Ferdinandus Kinski.* — *CXXV.* C. *Claudius Florimundus* a *Merci*, — comites *Jörger* in Hungaros recipiuntur. *CXXVI.* C. *Ioan. Iacobus a Lövenburg*, in Hungarum iam prius receptus, inarticulatur. *CXXVII.* D. *B. Ernestus a Petrasch*; — *CXXVIII.* D. *Ioan. Georg. de Managetta*; — *CXXIX.* DD. *Ioan. Georg. ab Harukern et Ioan. Wilhelmus a Brokhausen* pariter in Hungaros recipiuntur. “

CCCXLIV. Vix umquam in vllis comitiis res tantae, quantae hic, peractae sunt. Hic enim, post assertam sexui femineo hereditariam in Hungaria successionem, saluberrimae leges ad res politicas iustitiamque melius administrandam perlatae sunt. Vnde, post systematica haec comitia, nouam eamque meliorem Hungaria formam induit, sublataque principem inter ac subditos diffidentia, vetus Hungarorum felicitas sensim reuixit. Fuit ea multis in comitiis repetita querela, quod res Hungaricae sine Hungaris pertractarentur. Res enim interdum occurabant, quae tantam moram, ut comitia eogerentur, non patiebantur. Occurrit huic querimoniae Carolus, instituto locumtenentiali consilio, quod instar paruorum perpetuorumque comitorum rebus Hungaricis intenderet. Finitis in Hungaria comitiis, ad Bohemica profectus, praeter

ter aug. Elisabetham, vtramque filiam 30. Iunii Pragam adduxit, vbi 5. Sept. Bohemiae corona redimitus fuit. (a)

A. C. 1724. Car. 14. Ind. 2. P. 16. A.

CCCXLV. Inaugurationis tamdiu dilatae causa fuit bellum Turcicum et Siculicum. Vtque iam consecro, Carolus, Temesiensis prouinciae, Turcico iugo liberatae, consulturus, vetus Tsanadiense capitulum, institutis 4. canonicis, in sua iura restituit; episcopi vero sedem Temesiae collocavit, vt inde, velut ex arce, commodius ouium suarum saluti propicere posset. (b)

A. C. 1725. Car. 15. Ind. 3. P. 1. A.

CCCXLVI. Ut porro Carolus terras, Turcis eruptas, cultoribus ac incolis impleret; multas ex Germania colonias in Temesiensem prouinciam deduxit. Ut autem religionem catholicam, bellis ciuilibus multum depresso, erigeret; Augusto Saxoni metropolitae 23. Aug. defuncto, 1. Sept. Emeritum Eszterházi suffecit. (c)

A. C. 1726. Car. 16. Ind. 4. P. 21. A.

CCCXLVII. Eodem tempore fax belli ciuilis, Nicolaus Bertsenius, postquam Rodostum exsul in
H h 3 Tur-

(a) *Hist. Cr. T. 38. n. 3008. 3009.* (b) *Ibid. n. 3011. (c)*
Ibid. n. 3012. 3043.

Turcia quinquennio coluisse, et viuus intus et extus putruisset, diros inter cruciatus exstinctus est. Nihil igitur ab hoc in Hungaria porro metuendum fuit. At in Croatia parum absuit, quin ad arma hoc anno veniretur; aegre ferentibus Croatis, quod legiones caesareae, pace firmata, contra gentis prerogatiwas illic collocarentur. At, intellecta Caroli sententia, facile conquieuerunt. (a)

A. C. 1727. Car. 17. Ind. 5. P. 13. A.

CCCXLVIII. Carolus, cum alias, tum in aedificiis ponendis magnificus, tempore pacis ad prouincias iis exornandas vtebatur. Erecta iam anno superiore Viennae bibliotheca, quae nunc 250. millia voluminum numerat, hoc anno vias publicas reparari, montes inuios aequari, saxa pertinaci labore perfringi, valles depreßas immanibus substructionibus suspendi, luto scatentia loca lapidibus insterni canalibusque praetexi curauit, ac Italiam cum Hungaria Germaniaque, velut vna continentique faxeorum pontium serie, iunxit. Quo quidem opere non vtilitati solum commerciorum egregie consuluit; sed et vias militares 40. profectionibus pauciores effecit. (b)

A. C. 1728. Car. 18. Ind. 6. P. 28. M.

CCCXLIX. Ad haec compendia viarum inspicienda lustrandamque maritimam oram, Austriacorum regum

(a) *Ibid. n. 3014.* (b) *Ibid. n. 3015.*

regum iuri subiectam, profectus Carolus interesse non potuit comitiis, in 17. Maii Posonium indictis. Cur haec in sesqui annum producta fuerint; geminum disceptationis caput effecit. Voluit nempe Carolus, ut tributa pro ratione fundorum, agrorum et vinearum, penderentur. Animaduerterunt status, id si fieret, onus fundis inhaesurum; et, migrantibus colonis, tributum dominis terrestribus, ecclesiasticis et nobilibus, pendendum esse. Deprecantibus igitur statibus, aug. Carolus ab hoc postulato destitutus. (a)

A. C. 1729. Car. 19. Ind. 7. P. 17. A.

CCCL Altera longioris morae caussa fuit, obmota de vetustissima iurisurandi formula disceptatio, quam acatholici mutare voluerunt, catholici mutari non permiserunt; quum per 7. secula tanta decretalis huius iuramenti reuerentia fuerit, ut nec Botskaianis, nec Betlenianis, nec Rakotzianis armis turbata mutataque fuerit. Indignum igitur habebant: si BB. V. M. hereditaria huius regni patrona, domina et regina, eo, qui sibi debetur, et hucusque dabatur, honore, modernis circumstantiis, dum iam vera et orthodoxa Romano-catholica refrouisset fides; et vix aliqui inter SS. et OO. diaeta-liter congregatos, reperirentur acatholici, et alias pauci etiam in regno alicuius considerationis essent, priuaretur, et eius nomen ex formula legalis iuramenti proscriberetur. (b)

H. h 4

CCCLI.

(a) *Ibid.* n. 3016. 3017. (b) *Ibid.* n. 3018.

CCCLI. Comitiis inter has altercationes a 17.
 Maii superioris anni protractis ad 20. vsque Nouembris huius anni, conditum est Caroli decretum III. quod 50. his articulis constat : (a) „ I. De gratuitis laboribus. II. De elaboranda regii vectigalis institutione. III. De sublatione sic dictorum regalium Iaurini et Comaromii. — IV. De educillis et macellis per militares non seruandis. V. De negotio salis. VI. De abusibus salis officialium et obsequitatorum tollendis. VII. De reincorporatione comitatuum — et districtuum. — VIII. De oppidis haidonicalibus. IX. Constitutio art. 76. 1723. — extenditur. X. De tollendis mechanicorum excessibus. XI. De redemtione 13. oppidorum Scepus. — XII. De non recipiendis ad conciuitates vagabundis. — XIII. Articulus 45. anni 1723. ad effectum deducatur. XIV. De vno forini pecuniae cursu. — XV. De vno tantummodo — ordinario vice-comite. XVI. De tollendis teloniatoris Pruckensis excessibus. XVII. De fundatione Hrabovszkiana et Szirmaiana. XVIII. De poena eorum, qui in discretiones — contyibuentibus onerosas, consenserint. XIX. De amotione Iudeorum. — XX. De effectuacione art. 114. 1715. — XXI. Ut D. episcopus Zagrab. — piarum fundationum inspectionem habeat. XXII. De moderanda venatione et aucupio. XXIII. De processu Kis-Hontensi. — XXIV. De modo procuratorem vel plenipotentiarium constituendi per eos, qui extra regnum existenterent. XXV. Judices et officiales comitatenses — , offi-

(a) Corp. I. H. T. II. p. 170.

„ officiorum acta — ad archiuum comitatus — re-
 „ signent. *XXVI.* Quomodo testimonium — ad-
 „ mittendum sit? *XXVII.* — In quibus casibus —
 „ adiudicatio iuramenti obseruanda veniat? *XXVIII.*
 „ Quaenam caussae extra dominium appellari de-
 „ beant? *XXIX.* Quaenam caussae a sententia vice-
 „ comitum — ad sedem iudicariam comitatus in-
 „ tra vel extra dominium transmitti debeant?
 „ *XXX.* De caussis non appellabilibus. *XXXI.* De
 „ modo transmissionis caussarum in et ex regnis
 „ Dalm. Cr. et Sclau. *XXXII.* Ut caussam appel-
 „ lans — ad refundendos parti triumphanti sumtus
 „ obligetur. *XXXIII.* De repulsione. *XXXIV.*
 „ De oppositione. — *XXXV.* De iudicatu comi-
 „ tatensi. *XXXVI.* — Intra legales 32. annos —
 „ praescriptio. — *XXXVII.* — Idem respectu acti-
 „ uorum debitorum. — *XXXVIII.* De prohibita.
 „ *XXXIX.* De revocatione procuratoris. *XL.* De
 „ depositione caussae. *XLI.* De processu impensio-
 „ nali. *XLII.* De — processu inuagationis. —
 „ *XLIII.* De obseruanda caussarum serie, *XLIV.*
 „ Articulus 28. 1715. explanatur. *XLV.* Contra-
 „ Etus inter archiabhatem — et comitatum Sime-
 „ giensem. — *XLVI.* — C. a Nesselrode. — *XLVII.*
 „ — C. a Stürck, — *XLVIII.* B. a Laffert, —
 „ *XLIX.* D. Weis, in Hung. recipiuntur. *L.* Or-
 „ do PP. et FF. Augustinianorum in regnum recipi-
 „ tur. “

A. C. 1730. Car. 20. Ind. 8. P. 9. A.

CCCLII. Sanctionem pragmaticam, *qua*, *si*
Carolus imp. sine mascula prole decederet, in heredita-
rias

rias prouincias successio primum Carolinis , deinde Josephinis , denique Leopoldinis femin ei sexus archiducibus secundum natuitatis ordinem decernebatur , tam Angliae , quam Hispaniae rex admisit ; postquam Carolus in 6000. Hispanorum introductionem in du catum Parmensem , Placentinum et Hetruscum con sensit. (a)

A. C. 1731. Car. 21. Ind. 9. P. 25. M.

CCCLIII. Magna fuit tam catholicorum , quam acatholicorum exspectatio , quam tandem sententi am Carolus in negotio religionis , postquam acta commissionis , art. 30. 1715. decretae , Pestini pri mum inchoatae 1721. deinde Posonium translatae , terminata sunt , esset pronunciaturus. Huic aca tholici non acquieuerunt ; neue decretalem iurandi formulam obseruare cogerentur , iterum iterumque Carolo supplices acciderunt ; impetrare tamen nihil potuerunt. (b)

A. C. 1732. Car. 22. Ind. 10. P. 13. A.

CCCLIV. Magnae hoc anno , quo mihi primam lucem aspicere singulari DEI beneficio licuit , in publicis muneribus mutationes factae sunt. Post quam enim anno superiore 29. Martii Stephanus Koharius , 82. annos natus , ad capessenda stupen dae liberalitatis suae praemia demigrasset , eius loco iudex curiae Ioannes Pálhus est creatus ; huic autem in

(a) *Hist. Cr. T. 38. n. 3020.* (b) *Ibid. n. 3021.*

in Illyrici praefectura Ioannes Draskovich suffectus. Et quia Nicolaus quoque Pálfius, regni palatinus, e viuis excessit; ei Carolus non palatinum, sed locumtenentem dedit successorem Franciscum Lotharingum, imperatorem futurum. (a)

A. C. 1733. Car. 23. Ind. 11. P. 5. A.

CCCLV. Ioanne Draskovichio non multo p̄est extinto, multi splendidissimum Croatiae bani munus ambivierunt ac sollicitarunt. Iosephus Eszterházius minimam omnium spem habere videbatur, quod in superioribus comitiis plurimum egerit, ne fundis onus inhaereret. Factum tamen est, ut e pluribus candidatis ipse potissimum deligeretur, qui prouincialibus comitiis saepius celebratis, militarem inter Croatas disciplinam in meliorem ordinem redēgit. (b)

A. C. 1734. Car. 24. Ind 12. P. 25. A.

CCCLVI. Et erat magnus horum et Hungarorum militum usus in Italico bello, cui Fridericus Augustus, Poloniae rex, anno superiore defunctus, occasionem obtulit. Polonis enim in partes distractis, Ludouicus, Galliae rex, Stanislaο Lescinszgio, socero suo; Carolus contra cum Russis Augusto, demortui regis filio, fauebat. Quumque hic, pulso Stanislaο, hoc anno Varsaviae corona Poloniae redimitus fuisset; Ludouicus funestum caesari bellum

(a) *Ibid. n. 3023.* (b) *Ibid. n. 3026.*

lum indixit, ac uno velut impetu Kelheimium, Philippoburgum, Treuiros aliasque magni nominis urbes occupauit. Eodem tempore Hispani caesareos in agro Bituntino vicerunt: in Italia Neapolim; in Sicilia Panormum ceperunt: utriusque regni corona Carolum, Hispaniae regis filium, incinxerunt. Sabaudi quoque, Gallis victoribus iuncti, caesareos ad Parmam, Mercio caeso, profligarunt, ac validissima Mediolanensis ducatus praesidia, Nouariam et Dertonam, occuparunt. Ita nempe, quiescentibus Anglis et Batauis, armorum alias sociis, una belli voragine nobilissimum utriusque Siciliae regnum absorptum est; et tam Lotharingia, quam Mediolanum in summum discrimen adductum. (a)

A. C. 1735. Car. 25. Ind. 13. P. 10. A.

CCCLVII. Postquam Königseggius, Mercio suffectus, imposita Mantuae Francisci Pálfi legione, reliquum exercitum ad Tirolis fines caute reduxisset; inducias, 3. Oct. promulgatas, pax excepit, e cuius conditionibus *Carolus Hispanus utriusque Siciliae regnum; Carolus imp. Parmam, Placentiam, Mirandulam, Mediolanum; Sabaodus Nouariam et Dertonam; Augustus Poloniam; Stanislaus Lotharingiam obtinuit; pro qua Francisco Lotharingo magnus Hetruriae ducatus a morte Gastonis addicebatur.* Huius obitus anno 1737. Francisci vero Rakotzii hoc anno 8. Apr. Rodost contigit. Hic dominica palmarum allatum ad se ramum flexis genibus

(a) *Ibid. n. 3028.*

nibus exceptit; die coenae domini sacro se viatico muniuit; sub horam 12. noctis extremam vnguentationem suscepit; ad pias sacerdotis praeceuntis preces lacrimas fudit; die parascueus exspirauit, cuius corpus Constantinopoli penes matrem Helenam Zriniam, sepultum fuit. Eodem mense, quo Rakotzius obiit, in Hungaria tumultus Rascii Peronis, seu Petri Szededinetz, erupit. Sed a fidis Hungaris, e quibus Stephanus Ortzi, Ioannes Beleznai, Petrus Halász, Georgius Podhradetzki praecipue laudantur, tempori cum sociis detectus et oppressus, magno metu patriam absoluit. (a)

A. C. 1736. Car. 26. Ind. 14. P. I. A.

CCCLVIII. Pero, Rascianorum Betskiae militum centurio, qui cum Ioanne Sebestyén, Andrea Pásztor et Stephano Szilasi plures Rascios ad fidem Rakotzio iurandam, pellegerat, cum his sociis rota fractus et in 4. partes dissectus est. Quatuor alii gladio caesi; quatuor item, quin eorum cadavera patibulo suspenderentur, eodem supplicio sublati sunt. Magna haec clementia Caroli caesaris erat, quod ex tanto seditionorum numero non nisi 12. poena mortis affici permiserit. Nuptiales tae-das, inter Franciscum Lotharingum et M. Teresiam 13. Febr. accensas, fax belli, contra Turcas excitati, paullo post turbare coepit. Pepigerat Carolus anno 1726. foedus cum Russis, quo mutuum 30. millium armatorum auxilium, contra quosuis hostes ferent-

(a) *Ibid. n. 3030 - 3031.*

ferendum, promittebatur. Interpellatus igitur a Russis, quos Turcae multis iniuriis affecerant, exercitum in Hungariam misit, eique Ioannem Pálhum, Eugenio, duce multarum palmarum, hoc anno mortuo, praefecit. Hic, castris ad Futakinum positis, Turcarum molitionibus intentus, quum illi nihil mouissent, integrum militem reduxit. (a)

A. C. 1737. Car. 27. Ind. 15. P. 21. A.

CCCLIX. Vbi Carolus frustra per oratores suos pacem instaurare conatus est; non iam 30. millibus, ex foederis lege debitibus; sed totis viribus bellum contra Turcas gerere constituit, et Pálfo propter senilem aetatem ad quietem missio, Seckendorfium Lutheranum exercitui praefecit. Hic, Nissa 28. Iulii Turcis erupta, non modicum errasse dicebatur, quod non continuo Vidinum petierit. Oppugnauit quidem illud Khevenhüllerus; sed serius, quam oportebat, inducto nempe iam numero praeudio. Cum Turcis erumpentibus commisso 19. Aug. praelio, cui Franciscus Lotharingus intererat, soluta Vidini kal. Sept. obsidione, Valachiā, Seruiā et contiguas caesaris prouincias defendere iussus, bellum *offensuum* in *defensuum* vertit. Interea Seckendorfius Vlitzam quidem deditione cepit; sed, coipsis ad Sauum reductis, Doxatus Caluinianus Nifsam praeccōci desperatione 18. Oct. Turcis dedidit. Neque princeps Hilperhusanus in Bosnia felicior, ad Banyalukam, quam obsidione cinxerat, ingentem cladem

(a) Ib. n. 3032. 3033.

cladem 4. Aug. passus, Bosnia decessit. Expeditio-
nis Valachicae non melior successus, amissa Craioua,
Franciscum Vallisium moerore 28. Sept. confecit.

(a)

A. C. 1738. Car. 28. Ind. I. P. 6. A.

CCCLX. Ad augendam armorum infelicitatem
accessit hoc anno Iosephus Rakotzius, Francisci se-
nior filius, ad castra Turcarum profectus, vt ad
defectionem eius praesentia Hungari sollicitarentur.
Ille Vienna clam elapsus anno 1734. Rodostum ab
obitu patris peruenit 5. Dec. 1736. Constantinopo-
lim euocatus 20. Sept. 1737. hoc anno diploma
pro principatu Transsiluaniae Turcicum accepit. Spe-
rabant quidem Turcae, Hungaros et Transsiluanos,
vt primum propior illis factus fuerit, turmatim ad
eum conuolaturos esse. Sed quia non nisi pauci fur-
ca digni seditionis illius litteris ad defectionem per-
moueri poterant; vezirius, spe sua delusus, eidem
26. Aug. nunciauit, vt de Transsiluania spem omnem
porro poneret. Carolus, auditis eius molitionibus,
ei, qui viuum adduceret, 10. millia, qui mor-
tuum, 6000. florenorum addixit. Sed ille, Vidino
remissus, mox aegrotare coepit, et 9. Nou. facta
peccatorum confessione, sacro viatico communitus,
postridie, dum facio ceromate perungeretur, obiit,
anuos natus 38. Georgius, natu minor eius frater,
elusis itidem Viennae custodiis, in Galliam, inde
Rodostum ad patrem adhuc superstitem eusit, aeta-
tis

(a) *Ibid. n. 3034. 3035.*

tis anno 26. Christi 1727. in Galliam reuersus anno sequente 1728. Quo quid postea factum sit, nusquam inuenio. (a)

CCCLXI. Interea bellum cum Turcis gerebatur, Königseggio, consiliī bellici praeſide, copiis praefesse iuſſo; ante cuius aduentum tam Vſitzam Turcae receperunt, quam Meadiam caefari detraxerunt. Noſtris copiis ſerius, quam imperatum erat, ad Statinam congregatis, ausi ſunt 4. Iulii hostes ad Corniam in caefareos prandentes irruere. Repreſſos et in fugam actos Franciſcus Lotharingus cum exercitu perſequutus, in eorum caſtris, quae propere deſeruerunt, 7. tormenta reperit, et paulo poſt Meadiam deditione recepit. Accurrit ſubinde caeſareus exercitus ad obſidionem Orſouae ſoluendam; ſed, quum audijſſet, vezirium tantum apparatus tormentorum adduixiſſe, vt vnum ex iis, iunctis 60. bubalis, promoueri debuerit; metu correptus, 14. Iulii Meadiam ſe retraxit. Dum inde quoque poſtridie ſe recepiſſet; 12. millia hoſtium impetu magno nouiſſimum agmen inuaferunt. Ex hiſ qui-dem 5000. caefla ſunt; ac alia manus interim Meadiam occupauit. Poſt amiffam 15. Iulii Meadiam, morbis in exercitu vulgatis militibusque huc illuc raptaſis, Orſoua quoque 15. Aug. Turcis dedita fuit. (b)

A. C.

(a) *Ibid. n. 3036; 3075.* (b) *Ibid. n. 3037.*

A. C. 1739. Car. 29. Ind. 2. P. 29. M.

CCCLXII. Belli Turcici, Russorum caussa suscepiti, tristis fuit ortus, acceptis in Seruia cladibus; tristior progressus, amissis in banatu locis pluribus; tristissimus exitus, dedito Belgrado probrosoque pace cum Turcis composita. Iacturam Belgradi praecessit infelix ad Krotzkam pugna, quam Vallisius, nouus hoc anno belli dux, in angusto loco 23. Iulii commisit, legionemque Palfianam hosti caedendam reliquit. Retraxit ille copias, amissis illic 10. millibus, ad Eugeniana castra; sed illis, appropinquarete vezirio, relictis, exercitum per insalubria loca raptauit, tamque molesta profectione tria millia militum amisit. Vezirius, tam infamem receptum miratus, 26. Iulii Belgradum accessit, ac exiguo cum damno verberare coepit. Succouius tamen, arcis praefectus, 15. Aug. Vallisio significauit, deiectis muris factisque hiatus, urbem se diutius tutari non posse. Falso nuncio Vallisius credidit, missoque Magnio, pro fundamento pacis vezirio Belgradum, munimentis nudatum, obtulit. Postridie Schmettauius protribunus, a Vallisio Belgradum missus, nullos hiatus deprehendit. Sed ante huius redditum Vallisius caesari perscripsit, quid vezirio per Magnum nunciauerit. Schmettauius alter, peditatus magister, a caesare Succouio suffectus, 22. Aug. praesidiarios 13700. sine machinatoribus et equitibus, Belradi reperit; nec ullos muris factos hiatus vidit. Vallisius quoque, 30. Aug. Belgradum ingressus, hiatus, ante 15. dies a Succouio nunciatos, non inuenit, Turcasque tormentis a Schmettauius repressos obseruavit. Quum Carolus

Epis. Chron. P. III.

I i

intel-

intellexisset, a Vallisio praecepitatem esse pacis in-staurationem, eidem ademtam hanc potestatem in Neupergium transiluit, qui castra hostium ingressus, quin vel obsides accepisset, vel de meliore Belgradii statu certior ab inuido Vallisio redditus esset, co-actus Belgradum, iam prius a Vallisio pro fundamine pacis oblatum, Turcis cedere, pacem ea lege conclusit: ut Seruia caesarea cum Belgrado et Szabafio, attamen omni exutis munitione, nec non Orsoua cum Valachia et parte banatus Temesiensis, dextra Danubii lateri adsita, Turcis cedat. Ita pesti-lentissimum aemulationis studium, quod inter Vallisium et Neupergium exarserat, Belgradum cum tantis ditionibus perdidit. Quare merito Vallisius arci Glacensi, Graecensi Neupergius, et iam antea Brunensi Seckendorfius, inclusi fuerunt. (a)

A. C. 1740. Car. 30. Ind. 3. P. 17. A.

CCCLXIII. Tantum Carolo dolorem probrofa haec pax adulit, vt, scriptis ad Russorum imperatricem litteris, fateatur, se nullum illi parem per omnem vitam, variis alioqui fortunae casibus afflictam, cepisse. Nec ullam porro laetitiam spirare visus, post vnius anni spatium, a subscriptis ignominiosae pacis tabulis euolutum, exulcerati hepatis malo correptus, arrepto pendentis e cruce seruato-ris nostri simulaero, tam vitae, quam mortis arbitrium diuinae voluntati transcripsit, et post octi-duanum morbum, plenus recte factorum gloria, mascu-

(a) *Ibid. n. 3038.*

masculam Habsburgico-Austriacam stirpem in tumulum secum traxit 20. Oct. aetatis anno 55. regni Hung. 30. sex mensibus producto. Princeps magnanimus, in operibus struendis magnificus, Austriacae pietatis, constantiae, fortitudinis laude clarissimus, annis primis, quam postremis, felicior, praefecit metropoli Strigonensi, post Christianum Augustum, Emericum Eszterházi 1725. Colocensi, post Emericum Cháki, Gabrielem Patachich 1733. cathedralae Agriensis, post Stephanum Telekesi, Gabrielem Erdödi 1715. Bosnensi, post Georgium Patachich, Petrum Bakich 1716. Laurinensi, post Christianum Augustum, Philippum a Sinzendorff 1725. Adolphum a S. Georgio 1733. Nitriensi, post Ladislauum Erdödi, Ioannem ab Harrach 1739. Quinqueecclesiensi, post Franciscum de Nesselrode, Iosephum a Thurn 1732. Ioan. Aluarum a Cyenfuegos 1735. Sigismundum Berényi 1739. Sirmiensi Petrum Bakich 1715. Franciscum Vernich 1716. Gabrielem Patachich 1729. Ladislauum Szörényi 1733. Transiluanensi Georgium Martonfi 1713. Ioannem Antalfi 1724. Gregorium Zorger 1728. Franciscum Klobuszki 1742. Tsanadiensi, post Fr. Ladislauum Nadasdi, Adalbertum Falkenstein 1730. Nicolaum Stenislavich 1739. Vacensi, Guilielmum de Leslie 1716. Michaelm Frid. ab Althan 1718. Mich. Carolum ab Althan 1734. Varadiensi, post Emericum Cháki, Stephanum Luzinszki 1732. Ioannem Okolitsáni 1734. Nicolaum Cháki 1737. Vesprimensi, post Ottónum a Volkra, Fr. Emericum Eszterházi 1723. Adamum Atsádi 1726. Zagrabieni, post Fr. Emericum Eszterházi, Georgium Branyug 1723. Palatini munus contulit, post Paullum princ. Eszterházi,

I i 2

Nico.

Nicolao Pálfi 1715. Locumtenentis regii Franciscu-,
duci Lotharingiae, 1732. Iudicis curiae regiae, post
Nicolaum Pálfi, Stephano Kohári 1715. Ioanni Pálfi 1731.
Bani Croatiae, post Ioannem Pálfi, Ioanni Draskovich 1731. Iosepho Eszterházi 1733. Carolus, va-
riis fortunae casibus iactatus, hoc sibi symbolum de-
legit: *Fortitudine et Constantia.* (a)

§. X.

MARIA TERESIA, REX XLVIII.

Coepit A. C. 1740. desit A. C. 1780.

A. C. 1740. M. Ter. I. Ind. 3. P. 17. A.

CCCLXIV. M. Teresia, felix plurium augustarum prolium mater, ex Francisco Lotharingo, magno duce Hetruriae, postea Romanorum imperatore, 5. filies, 10. filias suscepit. Filiorum I. *Iosephus II.* imp. et rex, natus 1741. de quo postea. II. *Carolus Ios.* susceptus 1745. † 1761.. III. *Petr. Leopoldus*, in lucem editus 1747. imp. et rex, de quo deinde. IV. *Ferdinandus*, lucem primam adspexit 1754. M. Beatricem Mutinensem connubio sibi iunxit 1771. V. *Maximilianus*, natus 1756. Colonien. elector 1784. Filiarum I. *M. Elisabetha*, nata 1737. † 1740. II. *M. Anna* 1738. † 1789. III. *M. Carolina* 1740. † 1741. IV. *M. Christina* 1742.

Ser.

(a) *Ibid. n. 3039.*

Ser. Alberto Saxonii nupta 1766. † V. 1798. M. Elisabetha 1743. VI. M. Amalia 1746. Ferdinando Parmensi nupta 1769. VII. M. Joanna 1750. † 1762. VIII. M. Iosepha 1751. † 1767. IX. M. Carolina 1752. Ferdinando IV. regi Neapol. collocata 1768. X. M. Antonia 1755. Ludouico XVI. R. G. nupta 1770. caesa 1793. post maritum. Nondum villam sobolem masculam M. Teresia susceperebat; quum inter armorum strepitus paternum solium condescendit. Apud Hungaros nihil difficultatis intercessit, quo minus ab obitu patris, secundum sanctionem pragmaticam, pleno iure rerum potiretur. At exteris principes plerique, licet eamdem sanctionem pragmaticam ad vota Caroli receperint, obtentis testamenti, postliminii, cognationis aliisque pridem eius ratis titulis, aliquam eius prouinciarum partem sibi despondebant. Carolus Bauariae dux, quod M. Amaliam, Iosephi I. filiam, in connubio habuerit, etiam in Hungariam sibi ius arrogabat. Sed enim extincta virili stirpe principum Austriacorum, Hungari plenam libertatem eligendi regem habituri fuissent; nisi hereditariam ipsi successionem etiam ad sexum sequiorem, ac in primis M. Teresiam, extendissent. Vnde, postquam in eam libere consenserunt; M. Amalia nullam illis necessitatem imponere potuit, ut ipsa potius, quam illa, Hungariae regno potiretur. (a)

CCCLXV. Quum de Bauaria controuersia calamis aliquamdiu certabatur; Fridericus, Borussiae rex, praetensum suum ius in quosdam Silesiae du-

catus gladio persequendum censuit. Finitimos igitur inferioris Silesiae principatus, praeter omnem opinionem, inundauit, quin bellum denunciauerit; immo, quo facilius falleret, 11. Dec. publico programmata sparsit, hanc inuasionem non hostili consilio, sed ut Brandenburgicae ditisionis securitati confuleretur, factam esse. Caesareo quoque legato declarauit, se perpetuum Austriacae domus amicum fore; reginae, praeter vices centena millia florinorum, ad repellendos hostium insultus, 40. millia militum offerre; suum Francisco Lotharingo suffragium in regis Romanorum electione daturum esse. Sed enim infusis 14. Dec. in Silesiam 25. millibus armatorum, aliter explicare sensa sua coepit, suumque praetensum ius in dynastias Lagerdorffensem, Brigiensem, Wohlauensem, Oppoliensem, Ratiboriensem, Ligniciensem per cancellarium suum exponi iussit, et partem copiarum suarum ad oppugnandam maiorem Glogauiam, partem ad occupandum Lignicium; reliquum exercitum ad Wratislauiam obsidendarum misit. His Viennam nunciatis, regina Neupergium, quem ex captiuitate cum Seckendorfio Vallisioque dimiserat, in Silesiam cum una legione properare iussit. (a)

A. C. 1741. M. Ter. I. Ind. 4. P. 2. A.

CCCLXVI. Fridericus, 3. Ian. Wratislauiam ingressus, Borussicis insignibus affixis, Olauiam iter arripuit, & Lignicium, Iauoriam, Suidnicium, Reichen-

(a) Ibid. n. 3043.

chenpachium Frankensteinium, aliquot cohortibus eo missis, ad dditionem regiosque redditus sibi pendendos adegit. Braunius, acceptis ex Austria copiis, auxilia Nissam, a Rosio stenuę defensam, immisit. Sed, quia Glogauia sibi relicta fuit; 9. Martii Friderico portas aperuit. Neupergius, ad Olomucium cum 34. millibus castra metatus, sex legiones Hungaricas, Batthyanianam, Chakianam, Desfianam, Gilanianam, Pestvārmegyeianam et Splenyianam, in exercitu suo habuit, quae Borussos, insolito pugnandi modo, nusquam tuto confistere sinebant. Crebris quidem iaculationibus impetum Hungarorum Borussi reprimere conabantur; sed illi celeritate sua tam iaculationes eorum, quam consilia praeuenire solebant. Vnde factum, ut levioris armaturae Hungari validiorem Borussorum manum persaepe disiecerint, magnamque praedam, intercepitis pluribus Borussis, collegerint. Promotis tandem ad campum Moluicensem castris, 10. Aprilis acre certamen vtrimeque commisum est, vt, vtra pars vicerit, incertum manserit. Ex Austriacis, quorum 22. millia pugnauerant, caesi sunt 5053. vulnerati 3253. ex Borussis, quorum 30 millia praelium iniuerant, intersecti 3576. fauciati 4238. Neupergius, acceptis ex Hungaria supplementis, ad Nissam ita castra sua communiuit, vt Borussi nihil aggredi, propter excubantes Hungaros, ausi fuerint. (a)

CCCLXVII. Dum armis Silesia perstreperet; M. Teresia Hungaris, in quorum virtute maximam fiduciam defixerat, in 14. Maii comitia Posonium in-

I i 4

dixit,

(a) *Ibid. n. 3044.*

dixit, ad quae, post editum in lucem 13. Martii Iosephum; 20. Iunii consueta cum sollemnitate descendit, & postridie rerum tractandarum argumentum Hungaris proposuit. — Electo 22. Iunii palatino Ioanne Palfio, Iosephum Ezterhazium in eius locum iudicem curiae constituit. Postquam difficultibus, quas SS. et OO. obiecerant, satisfecisset; 25 Iunii sollemniter inaugurata, coronam quidem e primatis Eszterhazi manibus recepit, missae tamen sacrificium Agrientis episcopus Gabriel Erdödius, celebrauit, annis et morbis impedito primate, qui formulam acclamationis, qua tam sexus, quam regia dignitas exprimeretur, his verbis concinnauit. *Vixit domina et rex noster!* Inauguratione regia feliciter absoluta, coinitia quartum in mensem producta sunt, in quibus multae leges ad communem salutem et tranquillitatem perlatae sunt, articulis 70. conditis, M. Tereiae decreto I. hoc ordine recentisis: (a)

CCCLXVII I. „ Art. I. — M. Tereia in regiam Hung. — coronatur. II Diploma regium — „ publicis constitutionibus regni inseritur. III. Neo- „ coronatae regiae maiestati honorarium offertur. „ IV. Ser. princeps, D. Franciscus — pro corre- „ gente — regni Hung. — declaratur. V. C. Ioan- „ nes Pálfy — in regni palatinum eligitur. VI. De „ electione conseruatorum sacrae regni coronae. „ VII. De personali regiae maiestatis in regno resi- „ dentia. VIII. De clausula diplomatis: *prout super* „ *eorum usu et intellectu, regio & communi statuum*
„ *con-*

(a) *Ibid. n. 3045. — 3053.*

Corp. Jur. Hung. T. II. p. 189.

„ *consensu diaetaliter conuentum fuerit*, ad funda-
 „ mentalia iura — nullatenus extendenda. *IX*. De
 „ officio palatinali. *X*. De primatiali et archiepisco-
 „ pali dignitate *XI*. De rebus et negotiis Hungari-
 „ cis per Hungaros tractandis. *XII*. De iurisdictio-
 „ ne tauernicorum regalium magistri. *XIII*. De regia
 „ cancellaria Hungaricoaulica *XIV*. De camera re-
 „ gia Hungarica. *XV*. De — officiorum tam eccl-
 „ esiasticorum, quam secularium collatione. *XVI*. De
 „ praelatorum — residentia. — *XVII*. De extrane-
 „ is, beneficia ecclesiastica in regno actu tenenti-
 „ bus. *XVIII*. De Transsilvaniae, reapplicatione item
 „ — locorum; ad regnum Hung. spectantium. *XIX*.
 „ De litterarum donationalium et armalium expedi-
 „ tione. *XX*. De negotio communicationis donati-
 „ onum palatinalium. *XXI*. De sublatione commis-
 „ sionis neo — acquisticae. *XXII*. De articuli g.
 „ an. 1715. — declaratione *XXIII*. De fisci regii
 „ in procedendo et iuri stando obligatione. *XXIV*.
 „ De regio septemuirali iudicio 4. assessoribus au-
 „ gendo. *XXV*. De obseruanda per loca credibilia
 „ — modalitate. *XXVI*. De accusatore — in cri-
 „ mine laesae maiestatis. *XXVII*. De facilitanda eo-
 „ rum, quae in regno producuntur, — eductio-
 „ ne. *XXVIII*. De tributo teloniali. — *XXIX*. De
 „ quaestu Graecorum, Armenorum et Rascianorum.
 „ *XXX*. De tollendis excessibus — commendanti-
 „ um. — *XXXI*. De generali postarum magistro.
 „ — *XXXII*. De cursu monetae, Gröschl dictae. —
 „ *XXXIII*. De prouincia religiosorum S. I. alterna-
 „ tiua item in prou. Mariana. — *XXXIV*. De
 „ negotio salis. — *XXXV*. De adimplenda per op-
 „ pidanos Iaurinenses — obligatione. *XXXVI*. De
 „ oppi-

„ oppidis haidonicalibus. **XXXVII.** De regnis libe-
 „ risque montanis ciuitatibus. — **XXXVIII.** De per-
 „ sonis militaribus, fundos ciuiles tenentibus. **XXXIX.**
 „ De querimonia Bud. Pest. Cassou. Strigon. et
 „ Szegediensis reg. ac lib. ciuitatum **XL.** De reme-
 „ dendis montanarum I.. Rque ciuitatum grauami-
 „ nibus. **XLI.** De taxa indigenatus. **XLII.** De com-
 „ missariatu. **XLIII.** De negotio Pazmaniana pro-
 „ conuictu nob. Tirnauensi fundationis. **XLIV.** De
 „ fundatione Foglariana. **XLV.** De — terminandis
 „ differentiis metalibus. **XLVI.** De vna eaque sola
 „ vera Romano catholica fide in regnis Dalm. Cr.
 „ et Sclau. vltro conseruanda. **XLVII.** De auctori-
 „ tate banali. **XLVIII.** De exemptione ab hibernis
 „ — et condescensionibus militaribus regnum D.
 „ Cr. et Sclau. **XLIX.** — De Varasdensi et Carlo-
 „ stadiensi generalatibus. — **L.** De reincorporatione
 „ inferioris Sclauoniae. **LI.** De appertinentiarum fa-
 „ miliae Erdödianae restitutione. — **LII.** De bonis
 „ Zriniano — et Frangepano — fiscalibus. — **LIII.**
 „ De metarum inter vicinas Stiriae et Carnioliae
 „ prouincias rectificatione. **LIV.** Subsidium pro mi-
 „ litia. **LV.** De pulsione boum per portum Buccari.
 „ **LVI.** Ciuitas Segniensis in integrum — restituitur.
 „ — **LVII.** De vniione superioris et inferioris ciui-
 „ tatis Crisiensis. **LVIII.** Articulus 31. an. 1729. —
 „ modificatur. **LIX.** Modus insurrectionis et exer-
 „ citationis. — **LX.** De campi Turopolia et vnius
 „ sessionis nobilibus. **LXI.** Regnum Dalm. Cr. et
 „ Sclau. filii nativi sub denominatione Hungarorum
 „ complectuntur. **LXII.** De libera panni — induc-
 „ ne. **LXIII.** De generali insurrectione. — **LXIV.**
 „ De negotiorum, quae hac diaeta concludi nequi-
 „ terunt,

„ verunt, ad futuram regni dlaetam remissione. *LXV.*
 „ Ordo FF. praedicatorum S. Dominici — recipitur.
 „ *LXVI.* Ser. pr. D. Carolus Alexander a *Lotharingia* — in Hungarum cooptatur. *LXVII.* Ser. pr.
 „ D. Franciscus, *Mutinae* — *dux*, pariter pro regni
 „ Hung. indigena declaratur. *LXVIII.* — Comites —
 „ a *Dietrichstein* et — *Kinszki*; — *LXIX.* — a
 „ *Schönborn.*; — *LXX.* — *Merzy* — in indigenas
 „ regni similiter recipiuntur. — Comites a *Limburg*
 „ — *Styrum*, iam antehac — recepti, inarticulan-
 „ tur.“

CCCLXIX. Durantibus his comitiis, nunciatum est, Gallos et Bauaros, 31. Iulii Passauio potitos, Lincio, superioris Austriae metropoli, copias admonuisse; nec multo post maioribus viribus illud quoque succubuisse; Bauaruim electorem archiducis Austriae titulum usurpare; Gallum 100. armatorum millia quatuor in exercitus distribuisse; horum vnum in auxilium Bauari missum, alterum ad Mosam, tertium in Belgium, quartum in Italiam destinatum esse; huic etiam Hispanum, Mediolano Sabaudum, Morauiae Saxonem imminere. Tot principibus in M. Teresiam armatis, Austria numquam ab exitio proprius absuit. Hic enim uero Hungari, quo suam in domum Austriacam fidem orbi palam facerent, opes, vitam et sanguinem ad eius defensionem deuouerunt; praeter insurgentes nobiles, 21622. pedites, in sex efformandas legiones, per prouincias legerunt ac armis instruxerunt; his tribunos Andrasium, Betlenium, Forgachium, Hallerum, Szirmaium, Ujvarium praefecerunt; pedestribus istis equestres nouas legiones Antonius princeps Eszterházi, Ioannes Beleznai, C. Antonius Kálnoki suis sumtibus adiecerunt.

runt. Vix hostis, cuius procursiones ex ipsis prope muris Viennensibus spectari poterant, de hoc Hungarorum apparatu per exploratores edoctus est; mox desperato Vienna potiundi consilio, Pragam iter fieri, eamque, Saxonibus accedentibus, 26. Nou. intercepit. Carolus, elector Bauariae, postridie ciuitatem ingressus, corona Bohemiae 19. Dec incinctus est. (a)

A. C. 1742. M. Ter. 2. Ind. 5. P. 25. M.

CCCLXX. Carolus, rex Bohemiae proclamat-
tus, impositis Pragae Gallicis Saxonisque co-
piis, Monachium 6. Ian. reuersus est. Hinc Fran-
cfurtum ad electionis comitia profectus, 24. Ian.
rex Rom. electus, 12. Febr. coronam e manibus
electoris Coloniensis, sui fratris, accepit. Eadem die
Franciscus Lotharingus, copiis a Kheuenhüllerio Lin-
cium promotis, 10. millia hostium ad dedendam
hanc Austriae superioris metropolim adegit. Post-
quam Passauum quoque venienti Bernclauio 26. Ian.
portas aperuisset; Kheuenhüllerus in Bauariam irru-
pit, occupatisque praecipuis vrbibus, Mentzelium,
Hungarorum tribunum, ad populandam regionem
ire iussit, qui cum 300. huszaris tantum ubique
metum circumtulit, vt ipsum Monachium, Bau-
riae caput, ei se dediderit 13. Febr. Sed enim,
quum omnis fere Bauaria vicitribus Austriaco —
Hungarorum armis subacta iam fuisset, Kheuenhüller-
eo contra Gallos in Bohemiam ire iusso, rursus omnia
loca Seckendorfius, Austriacus antea, nunc Bau-
ricus

(a) *Hist. Crit. T. 39. n. 3053. 3054.*

ricus dux, recuperauit. Borussi quoque, Glatzio totaque Morauia potiti, 12. Martii Szakoltzam invaserunt; sed, Hungaris in auxilium accurentibus, veriti, ne circumuenirentur, celeriter in Morauiam se receperunt; verum inde quoque, postquam Carolus Lotharingus cum 48. millibus aduenisset, in Bohemiam se retraxerunt. Hic eos inseguutus, ad Chaslauiam, commisso 17. Maii praelio, 2000. suorum amisit; hostis tamen, licet dimidio plures amiserit, campum obtinuit. Fridericus, Gallis infensus, quod nullam suis pugnantibus opem ferre voluerint, 11. Iunii pacem cum M. Teresia Wratislauiae composuit, qua Glatzium et Silesiam, praeter principatum Teschiniensem et Troppauensem, obtinuit. Borussicam pacem Saxonica 17. Sept. exceptit, dataque fuit nostris opportunitas exercitum in Bohemia corroborandi, nouisque Hungarorum subsidiis acceptis, Pragam arctius obsidendi. Postquam Festetius rerum necessiarum in urbem inuestigationem intercepisset; Nadasdius et Baranyaius Piseicum et Pilseenum hostibus eripuisserunt; Lotharingus Malleboium, cum auxiliis Gallicis properantem, repulisset; Galli nocte concubia 17. Dec. Praga, silentibus signis, excesserunt, quos Hungari, duce Festetichio trices sexies aggressi, tantam stragem ediderunt, ut Egram usque vias omnes cadaueribus hostium stratas reliquerint. Ita factum, ut ex Gallorum, Bohemiam ingressorum, 50. millibus, 10000. vix euaserint. (a)

A. C.

(a) Ibid. n. 3055. 3056. 3057.

A. C. 1743. M. Ter. 3. Ind. 6. P. 14. A

CCCLXXI. Praga , virtute potissimum Hungarorum hostibus liberata , M. Teresiae ponum erat ad capessendam Bohemiae coronam , eodem concedere. Quum splendidum Hungariae procerum comitatum Pragenses vidissent ; eos *Bohemiae vindices* paßim per plateas laetis vocibus appellarunt. Ante coronationem reginae , 12. Maii peractam , nuncius de Bauaris ad Brunodunum 9. Maii profigatis , allatus est. In hac victoria , quae 4000. hostium hauſit , Nadasdus , Gallis cum Croyo duce iam prius oppressis , praecipuas partes egit , apertaque hac in Bauariam via , Burghusium , Oetingam , Müldorffum subegit ; occupatis pluribus locis , Monachium 11. Junii subiit , cum aliquot millibus 12. Iulii profectus Fridbergam , 150. Gallos , 1060. Bauaros et Hassos in captiuitatem redigit. Victricibus Austriacorum signis per Bauariam volitantibus , solum supererat Ingolstadium , a Bauaris 360. Gallis 3000. defensum , cui Bernclavius armatorum 16000. circumfudit , ac tandem kal. Oct. ad deditioñem coegit. Regina , tota iam Bauaria cum superiore Palatinatu potita , recepto fidelitatis sacramento , Carolum Batthyaniū 16. Dec. gubernatorem Bauariae constituit. Hungaris item Festetichianis , Szirmaianis et Betlenianis debetur , quod Egra 7. Sept. a 2300. Gallis dedita fuerit. Auxiliares etiam Angliae regi fuerunt Hungari Baranyaiani , Beleznaiani , Karolyiani , quum ad Dettin gam 18. lunii Gallos vicit. In Italia quoque Splenyius multa heroica facinora contra Hispanos edidit , vbi Sardiniae rex ad foedus Austriacum et Anglicum 13. Sept. accessit. (a)

A.C.

(a) Ibidem v. 3058. 3059. 3060.

A. C. 1744. M. Ter. 4. Ind. 7. P. 5. A.

CCCLXXII. Carolus Lotharingus, cuius auspiciis Galli trans Rhenum pulsi sunt, dignum se reddidit; cui M. Anna, M. Teresiae germana, 7. Ian. connubio iungeretur, cum qua per Bohemiam et Saxoniam in Belgium 22. Febr. profectus, 26. Mart. Bruxellas attigit; non multo post ad nouum belli theatrum in diadem euocatus. Rex enim Galliae, licet tres iam annos armis cum Austriaca domo decertauerit; hoc tamen primum anno sub Aprilis exitum M. Teresiae bellum denunciauit, tantaque cum celeritate suas ipse copias in Belgium traduxit, ut, Anglis & Hollandis foederatis ad vim propulsandam non satis expeditis, multas ciuitates quasi per otium occupauerit. Carolus Lotharingus, e Belgio reuocatus, adfuit 19. Maii, Nadasdioque tentandum Rheni transitum commisit. Hic, deductis secreto iintribus ad oppidum Schrekinum, in alteram noctu ripam kal. Iuliis evasit; emissaque manu Hungarorum Eszterzianorum et Forgatsianorum, Gallis, Wormatia Spiraque fugatis, Lauterburgum et Weissenburgum eripuit, et Hagenoam in fidem recepit. Quum et in Alsacia victoria Hungarorum arma circumferrentur, et in Italia, vicit ad Velitras Hispanis, 5000. perfugarum exarinarentur; tam prosperum vbique victoriarum cursum Fredericus Borussus intercepit, qui, nulla ratione habita sanctae cum regina pacis, praetextu iuuandi Caroli VII. caesaris, exuti ditionibus suis, Bohemiam cum 90. millibus inuasit, et 16. Sept. Pragam cum 16. millibus praesidiariorum ad ditionem compulit. At ubi Bathyanus cum principe Carolo, qui suas a Rheno copias istuc rapuit, se coniunxisset; rebus

bus suis diffusus, Pragam 26. Nov. cum praeda non modica deseruit. Carolus, fugientem inseguutus, occupato comitatu Glatzenſi, totam fere Silesiam superiorum in reginae potestatem redegit. (a)

A. C. 1745. M. Ter. 5. Ind. 8. P. 18. A.

CCCLXIII. Berussus tamen arma non posuit, licet Carolus VII. imp. cuius cauſa bellum mouisse videri voluit, 20. Ian. natus annos 48. vitam et imperium amiserit. Magna fuit Europaeorum principum exspectatio, quam in partem nouus elector, Maximilianus, eius filius, se verteret; hinc Austriae, Anglis, Hollandis, Saxonibus, inde Gallis, Borussis, Palatinis illum ad se trahentibus. Quia vero promissis Gallicis in transuersum actus est; Bathyanus, in Bauariam, quum apud Bohemos ageret, amissam, cum suis copiis reuersus, Gallis et Palatinis ad Pfaffenhouium 15. Aprilis ingenti praelio viatis, intra 24. dies totam iterum Bauariam reginae subiecit, et Maximilianum electorem ad ineundam cum M. Teresia pacem adegit. Hac Füssae 22. Apr. sancita, regina Bauariam electori restituit; elector sanctionem pragmaticam recepit et Francisco Lotharingo suum in electione caesarea votum addixit. (b)

CCCLXXIV. Conciliato Bauari suffragio, potissima pars electorum in Francofortensibus comitiis, 13. Sept. habitis, in M. Teresiae coniugem consensit, cui nec quicquam intercedentibus electorum Brandenburgici Palatinique legatis, elector Moguntinus imperii coronam 4. Oct. imposuit. Huic electio-

ni

(a) Ibid. n. 3064. 3065. (b) Ibid. n. 3066.

ni non minus ferro , quam suffragio, Borussiae rex intercessurus , cladem , quam Austriacis ad Strigiam 4. Iunii iam intulerat , geminavit. Nam etsi Iosephus Eszterhazius cum nobilitate Hungarica Borussorum conatus in Silesia diutius eluserit ; postquam tamen magna pars illius copiarum in Bohemiam accita fuisset , Fridericus , Silesia potitus , promotis Trutnoviam castris , 30. Sept. acre praelium cum Carolo Loth. commisit. Quo quidem feruente Nadasdius , Hungaris a tergo circumductis , castra regis inuasit , et repertis in aerario bellico 80000. aureorum potitus , supellectilem quoque regiam interceptit ; rex tamen , licet ter repulsus , campum obtinuit , caesis vtrimeque pari fere numero 3000. Fridericus tandem , Saxonibus et Austriacis ad Kesseldorfum , haud procul Dresda dissitum , noua clade 15. Dec. illata , bellorum satur , post 10. dies , ipso , quo princeps pacis natus est , die pacem eo iucundiorem , quo minus expectatam , cum Austria Dresdae sanciuit , qua Silesiam inferiorem cum Glatzio sibi retinuit , et Francisci caesaris electionem vna cum Palatino ratam habuit. (a)

CCCLXXV. Huic paci totum imperium , multis iam cladibus exhaustum , applausit ; fuitque M. Teresiae vel ideo gratissima , quod prius distractas vires in solos porro Borbonios convertere posset ; a quibus partim in Italia , partim in Belgio non leves hoc anno clades accepit. Postquam enim exercitus Austriacus ex Rhenanis partibus abductus et contra Borussos adhibitus fuisset ; Galli magnum exercitum in Belgium infuderunt et Tornacum 25. Apr. obse- derunt.

(a) *Ibid. n. 3067.*

derunt. Auxilium obsessis latus regis Angliae filius, commisso praelio, prima munimenta iam superauit; sed Galli, praesentia sui regis erecti, victores foederatos cum ingenti clade reiecerunt, praecipuasque Belgii ciuitates Austriacis extorserunt. In Italia, postquam Genuenses cum Gallo — Hispanis foedus percuissent; pauciores erant Austriaco - Sardinenses copiae, quam ut iis resistere possent. Quare Tortona, Placentia, Parma, Pavia, Mediolanum Austriacis erepta sunt. (a)

A. C. 1746. M. Ter. 6. Ind. 9. P. 10. A.

CCCLXXVI. M. Teresia, votis Hungarorum, quorum in hisce bellis tam vtilem operam experiabatur, satisfactura, Sirmensem, Verötziensem et Posaganum comitatus iure postliminii Hungariae hoc anno restituit, institutis iam antea militibus confiariis, Gradiscanis, Brodensibus et Petro-Varadinensibus, qui rerum hoc bello prospere gestarum pars magna fuerunt. Erant illi, sub Nadasdio plerumque Hungaris adiuncti; qui, pace cum Borusso composita, iussus erat in Italiam, a Borboniis occupatam, preparare. Hic igitur, clade 17. Martii Hispanis ad Adduam fl. illata, tantum hostibus metum incussum, ut, non exspectata vi, 19. Martii Mediolano se prouerpuerint. Eadem dein felicitate Guastella, Parma, Valentia recuperatae; Gallorum Hispanorumque 65. millibus ad Placentiam a Lichtensteinio 15. Iun. profligatis, Nadasdius vim Placentiae propius admovit, eamque, captis 7000. praesidiariorum, in fidem

(a) *Ibid.* n. 3068.

dem reginae reuocauit. Hostibus iterum ad Rhofredum a Botta belliduce 10. Aug. fusis, Nadasdius, fugientes persequutus, tantum illis metum rursus incussit, vt, Genua fato suo relicta, Niceam usque profugerint. Et Genua quidem Nadasdio portas aperuit; quia tamen pauciores, quam qui frenandae tam populosae ciuitati pares fuissent, milites illic a nostris relicti sunt, indidem Austriaci sub principium Decembbris exacti sunt. Interea Nadasdius Castellarium, Hispanorum ducem, inseguutus, eius copias per Alpium saltus carpebat et caedebat. In Belgio Carolus quidem Batthyanius saepe hostium impetum infregit, sed, quia Galli seditionem in Scotia fuscitarunt; magna pars exercitus Anglicani Belgio detracta fuit. Quare, Batthyano cedere coacto, Galli Bruxellas, Antuerpiam, Montes, Mechanium, Caroloregium, Namurcum occuparunt. (a)

A. C. 1747. M. Ter. 7. Ind. 10. P. 2. A.

CCCLXXVII. Variante rursum fortuna, bellum cum Gallis et Hispanis, quorum rex Philippus V. anno superiore mortuus, Ferdinandum VI. filium successorem reliquit, continuabatur. Genuam, ad quam Schullenburgius tria millia hostium vel interfecit, vel in captiuitatem redigit, Nadasdius lenta dumtaxat obsidione clausam tenuit. In pugna, qua Galli, caeso duce Bellilio cum 3000. ad Fenestrellam, 19. Iulii repulsi sunt, virtus praecipue Forgatsianae legionis emicuit. Baranyaius quoque Gallorum in Belgio molitiones saepe repressit. In-

K k 2 tererat

(a) *Ib. n. 3070. 3071.*

tererat Batthyanius 2. Iulii cruentae pugnae, qua foederatorum, cum primis Anglorum, 9000. Gallorum 6000. ceciderunt. Quamuis inter arma tam leges, quam musae silere soleant; prouida tamen M. Teresiae cura factum est, ut neutrae hoc tempore siluerint. Et leges quidem metallurgicas, in Transylvanicis comitiis Cibinii perlatas, assensu suo 19. Iun. confirmauit, et in Hungaria quoque pro festis rite celebrandis regia mandata vulgauit. Sed nec musas siluisse, docet geminum illud pro nobilium educatione constructum contubernium, quorum alterum Viennae hoc anno iam incoli coepit, inchoatum sub ipsa belli huius primordia; Tirnauiae hoc anno iacta sunt alteri fundamenta, mirantibus omnibus, inter ipsos armorum fragores, M. Teresiam, tot tantorumque bellorum curis distentam, de his cogitare potuisse. (a)

A. C. 1748. M. Ter. 8. Ind. II. P. 14. A.

CCCLXXVIII. Hoc tandem anno, quo Galli Traiectum ad Mosam expugnarunt, praeleminaria pacis, Bredae frustra tentatae, felicius Aquisgrani 29. Apr. composita, 18. Oct. pax ipsa confecta fuit, vi cuius Parmam, Placentiam, Guastallam, Philippus, princeps Hispanus, obtinuit: quidquid Austriae aut Batauis Gallus in Belgio cum iactura 100. millium virorum detraxerat, prioribus dominis restituere debuit: ab uniuersis sanctio pragmatica, quae totius belli huius fomes erat, nouis religionibus firmata fuit.

(a) *Ibid. n. 3072. 3073.*

fuit. Etsi vero sumtuosum hoc bellum finem accepit; suos tamen exercitus M. Teresia retinuit; et, quod iam olim Eugenius suaferat, stationarium militem per prouincias hereditarias aluit. Carolum autem Bathyanum, ex Belgio reuocatum, archiduci Iosepho moderatorem dedit, ac ad exstruendam Budae regiam, olim quidem florentissimam, sed in ruinam Turcicis bellis actam, animum adiecit. (a)

A. C. 1749. M. Ter. 9. Ind. 12. P. 6. A.

CCCLXXIX. Ingentem omnibus Hungariae statibus laetitiam illud exstruendae regiae consilium adtulit; nec ullus fuit, qui subsidium ad id opus tam gloriosum promte conferendum non censuisset. Aderat, quum primus lapis 13. Maii, reginae natali, positus fuisset, omnis Hungaricae nobilitatis flos, ipseque Ioannes Palfi, regni palatinus, nec aetate prouecta, nec itineris molestia praepeditus. (b)

A. C. 1750. M. Ter. 10. Ind. 13. P. 29. M.

CCCLXXX. Edito sub initium anni superioris mandato regio de verae fidei desertoribus inquirendis et puniendis, ortum fuit dubium de quibusdam acatholicis, qui parentibus quidem catholicis nati, numquam tamen antea religionem catholicam professi fuerant, an apostatis et his sint accensendi. Non esse, regio mandato declaratum est, ut tamen placidoribus modis ad fidem parentum reuocentur, commendatum. (c)

Kk 3

CCCLXXXI.

(a) *Ibid. n. 3076. 3077.* (b) *Ibid. n. 3078.* (c) *Ibid. n. 3081.*

A. C. 1751. M. Ter 11. Ind. 14. P. 11. A.

CCCLXXXI. Postquam augustam augustae regiae matrem Elisabetham Christinam, 59. annos natam, 21. Sept. anno superiore mors rapuisset; hoc anno heroem incomparabilem, Ioannem Pálfiūm, regni Hung. palatinum, annos 88. natum, 24. Martii graues morbi consumserunt. In eius igitur locum eligendus erat palatinus in comitiis, in diem 18. Apr. Polonium indictis, in quibus augusta quid in deliberationem assimi velle, 10. Maii proposuit, et omnium suffragiis electum postridie palatinum Ludouicum de Bathyán auctoritate regia confirmauit. Post multas deliberationes contributionem exhausti multis calamitatibus populi status et OO. 500000. florenorum 30. Iun. auxerunt, quibus ad redimendos labores gratuitos et vecturas 15. Iulii 200000. florenorum adiecerunt. Quum vero de condendis legibus ultro citroque consilia conferrent; augusta regina secundo Danubio Budam defluxit, regiamque, cuius moles alte iam assurrexerat, 8. Aug. lustrauit. Hinc ad Gödöllö digressam Antonius Grassalkovich, aerarii Hungarici praeses, pro regia dignitate coluit. (a)

CCCLXXXII. M. Teresia, collaudatis Grassalkovichii studiis, in publicum priuatumque bonum impensis, Posonium reuersa, 41. articulos decreto II. confirmauit, quorum tituli hoc ordine sequuntur: (b) „ I. De regia suae maiestatis C. R. in regno „ Hung. mansione. II. De nouiter electo regni pa- „ latino. III. De primatiali et archiepiscopalii di- „ gnitate, et transferenda illius ac una capituli — „ Strigonium mansione. IV. De sacrae regni coro- „ nae conseruatoribus. V. C. Carolus Pálfi — de re- signatione

(a) *Ibid. n. 3084. — 3088. (In Corp. Iur. Hung. T. II. p. 417.*

„ signatione diplomatum aliorumque actorum publi-
 „ corum quietatur. *VI.* De personalis praesentiae
 „ regiae locumtenente. *VII.* Capituli Coloczensis,
 „ postliminio restituti, inarticulatio. *VIII.* De con-
 „ ventu abbatiae de Szalauár inflaurando. *IX.* De
 „ sublatione teloniorum Fokiensis et Simontornyen-
 „ sis. *X.* De prouincia religiosorum S. I. diuidenda.
 „ *XI.* De redemtione 13. oppidorum Scep. — *XII.*
 „ De moderandis parochorum stolis. *XIII.* De ter-
 „ reno Répás. *XIV.* De tollendis publico nocuiss
 „ in regno molis. *XV.* De praetensione comitatus
 „ Iaurinen. — *XVI.* De praeemtione rerum ligneo-
 „ rum impedienda. *XVII.* De libero nauium-transi-
 „ tu. *XVIII.* De nobilium, in montanis degentium,
 „ praerogatiua. *XIX.* De immunitate nobilium ar-
 „ malistarum. *XX.* De fluvio Vago penes oppidum
 „ Galgótz. — *XXI.* De fundatione Löwenburgiana.
 „ *XXII.* De comitatu Batsiensi in iuricis distictus
 „ Cisdanubiani tabulae iudicariae accensendo. *XXIII.*
 „ De comitatibus Sirmien. Verötz. et Poségano ad
 „ generalia regni comitia posthac conuocandis. *XXIV.*
 „ De reincorporatione eorum, quae ad Hungariam
 „ pertinent. *XXV.* De Iazigibus et Cumanis. *XXVI.*
 „ Pro limitibus regni — definiendis denominantur
 „ commissarii. *XXVII.* De articulari receptione ci-
 „ uitatum Iaurin. Comarom. Neoplanten. et Zom-
 „ boriensis. *XXVIII.* De sufferendis regii telonii
 „ Budensis excessibus. *XXIX.* De satisfactione ciuitati
 „ Trenchiniensi — impertienda. *XXX.* De reme-
 „ dendis ciuitatis Nagybanyensis querimoniis. *XXXI.*
 „ De adiustanda ciuitatis Szegediensis praetensione.
 „ *XXXII.* De praetensionibus ciuitatum *Szeged. Caf-*
 „ *sou. Eperies. Szakoltz. Albarez.* *XXXIII.* Quoad

„ — prætensiones ciuitatis Poson. satisfactio pro-
 „ mittitur. XXXIV. De abroganda fenilium regni-
 „ colarum depascuatione et siluarum succisione.
 „ XXXV. De metarum — rectificatione. XXXVI.
 „ De iudicatu comitatensi. — XXXVII. De mi-
 „ litarum abusibus moderandis. — XXXVIII. De
 „ locorum quorumdam oneri contributionali sub-
 „ iectione. — XXIX. De ciuitate Segniensi. XL.
 „ — Princeps Liuius Odescalchi et comites Königsf-
 „ eg", Windisgrätz, Traun, Dernáth, Berch-
 „ told in indigenas recipiuntur. XLI. — Liberi ba-
 „ rones Ignatius de Koch et Franc. Ios. a Tousaint
 „ in indigenas regni cooptantur. Dat. — 27. Aug. 1751.

A. C. 1752. M. Ter. 12. Ind. 15. P. 2. A.

CCCLXXXIII. Comitiis Hungariae finitis, Trans-
 siluanica I. Sept. inchoata sunt; sed conditis illic
 nouem articulis nonnisi hoc anno M. Teresia regiis
 litteris robur addidit, qui potissimum agunt de ex-
 emtione e regestro fiscalì honorum fiscalium, ab epi-
 scopo Transsiluanensi catholico tentorum; item de mi-
 litibus desertoribus, nec non de receptione indigena-
 rum. In Hungaria pro maiore numinis eucharistici
 veneratione regina constituit, vt in praesidiis publi-
 ce sanctissimum ad aegrotos deportetur, illudque
 milites praesidiarii comitentur. (a)

A. C.

(a) Hist. Gr. T. 39. n. 3090. 3091.

A. C. 1753. M. Ter. 13. Ind. 1. P. 22. A.

CCCLXXXIV. Inter multiplices regnorum curas augusta , scientiarum in hereditariis prouinciis suis promouendarum non oblita , sapienter constituit , ut amoenior vbique philosophia , tribus annis in duos contractis , traderetur ; paelectiones in altioribus scholis non calamo deinceps exciperentur ; sed ex auctoribus , typo vulgatis , instituerentur. Instauratis vbique studiis , non fuit eadem , quae quondam , in exteris prouincias proficisciendi necessitas. Eam igitur euagandi libertatem Transsiluani certa lege restringendam censuerunt , quam cum aliis articulis , in comitiis Cibiniensibus conditis , augusta princeps **28. Sept.** hoc anno ratam habuit. In duobus oppidis Thür et Vásárhely turbulenti quidam homines occultam aduersus statum publicum seditionem moliebantur ; sed mature detecti , Budam ad carceres deportati sunt. (a)

A. C. 1754. M. Ter. 14. Ind. 2. P. 14. A.

CCCLXXXV. Postquam augusta princeps , abusibus , quibus festi dies profanabantur , occursura , festorum quorundam dierum abrogationem a Benedicto XIV. petiisset ac obtinuisse ; seditionisforum , nuper ad Tibiscum captorum , caussam Emerico Bathyanio discutiendam commisit , cuius sententia Georgius Bújdosó Budae , Paullus Förö Thurini , Franciscus Bethö Vásárhelyini capite plexi sunt ; reliqui partim

(a) *Ibid. n. 3092. 3093.*

partim ad sexennales, partim triennales aut biennales labores condemnati, vel ad militiam dati : (a)

A. C. 1755. M. Ter. 15. Ind. 3. P. 30. M.

CCCLXXXVI. Vix de Tibiscanae seditionis auctoribus supplicium pro merito sumtum est; quum nouus in Croatia tumultus emersit. Huic caussam obtulit anno superiore facta fundorum omnium conscriptio, hoc anno repetita, tam exosa Croatis, ut Widmonem conscriptorum interficerint, ac in multos alios crudeliter saeuierint, Nobiles, exacerbati partim rapinis, partim incendiis, arma sumserunt, et petulantem turbam paulo post in fugam egerunt. Ita plebs efferata, saeuire quidem ad tempus potuit, non item bellum ducere, consilio neruoque destituta. (b)

A. C. 1756. M. Ter. 16. Ind. 4. P. 18. A.

CCCLXXXVII. Postquam aug. Teresia societatem armorum cum Elisabetha, Russorum imperatrici, decem abhinc annis contra quosuis hostes iniuisset; eamdem hoc anno cum Galliae rege pacta, per suos apud exteriores aulas ministros declarauit, foedus hoc esse mere defensuum; sparsos de Silesia recuperanda rumores omni carere fundamento; collectas in Bohemia copias ad nullius laesione pertinere; sed, propter ingentes apparatus Borussiae regis, ad viam vi repellendam praeparatas esse. Rex Fridericus, hac
de-

(a) *Ibid. n. 3094. 3095.* (b) *Ibid. n. 3096.*

declaratione non contentus, ingenti suae militiae confisus, in Saxoniam irrupit; priusquam Saxones suspicari possent, eum aduersarium fore. Quo factum est, ut omnes imparatos offenderet, oppidisque captis suos duces preeponeret. Dresdam 6. Sept. ingressus, Saxonicum 20. millium exercitum ad Pirnam arctissime clausit, ac in Bohemia collocare hiberna constituit. Venienti cum 60. millibus, Braunius cum 40. millibus occurrit, et Kal. Oct. ad Lobositzium acceperit cum eo pugnam commisit. Postquam octo horis pari fere fortuna certatum est, Borussus, in Bohemiam, ubi hiberna transigere voluit, non admissus, in Saxoniam pedem referre coactus est. (a)

A. C. 1757. M. Ter. 17. Ind. 5. P. 10. A.

CCCLXXXVIII. Braunius, ut exercitum Saxonicum obsidione liberaret, expeditionem in Saxoniam illico suscepit. Irrito hoc conatu reddito, bellum in Borussos ad vindicandam Saxoniam Ratisbonae 17. Ian. decretum est. Dum imperiales copiae sub duce Hildeburghusano colliguntur, Borussus, exercitu quadripartito Bohemiam ingressus, Austriacum exercitum, pro Pragae maenibus explicatum, 6. Maii fuit aggressus. Braunius, qui dextram alam regebat, primam Borussorum aciem fudit; pari modo secundam disiecit; magnisque Schwerinii hortationibus inflammatos et restitutos ordines cum ipso duce tertio concidit. Austriacis, victoria parta, longius, quam par erat, hostem inseguutis, in medium fese rex iniecit, exercitumque victorem distraxit.

(a) *Ibid. n. 3098.*

sit. Carolus Lotharingus sinistram alam , cui prae-
fuit, in urbem subduxit; dextra, postquam Brauni-
us, accepto vulnere, Pragam illatus est, aperta fer-
ro via, Beneschauiam se recepit, exercitumque
Daunianum auxit. Post cruentum hoc praelium,
quod a 55000. Austriacorum, plusquam centenis
millibus Borussorum erat commissum, Fridericus Pra-
gai obsidione cinxit, iniectisque 132. globorum
caudentium , 22. pilarum igniuomarum millibus, in
eas angustias obsecros rededit, vt vix uno floreno
pullus gallinaceus , 4 aut 5. Rhenensibus anfer redi-
mi potuerit. (a)

CCCLXXXIX. Hac cibariorum difficultate pres-
fos recreauit ac in libertatem asseruit pertinax illud
praelium, quod ad Chotzemitzium, medio Collinum
inter et Planian loco , 18. Iun. Daunius cum Bo-
russiae rege, coniuncto cum principe Bewern, au-
spicato commisit. Septies incurrentes Borussi tanta
cum strage repressi sunt, vt rex, nisi totum exer-
citum immolare vellet, Austriacae virtuti cedere
plenam victoriam debuerit, amissis 20. suorum mil-
libus, tormentis maioribus 45. cum multis curri-
bus annonariis, Austriacis non ultra 6000. deside-
ratis. Quantum ad hanc victoriam momenti Nadas-
dius contulerit, ipse Daunius ad augustam inge-
nue perscripsit. Ille iam 13. Iun. Bewernium ad
Planian usque repressit. Ille, feruente pugna, latus
hostium inuasit, et maximam illis confusionem in-
duxit. Ille fugientes inseguutus, nullum illis sui col-
ligendi spatium dedit. Ille post obsidionem Pragae
20.

(a) *Ibid. n. 3099.*

20. Iun. solutam, in Lusatiam cum Carolo Lotharingo profectus, vicit in Moys ad Görlitzium hostibus, ipsum Vinterfeldium, ducem eorum, 7. Sept. interemit. Ille Schweidnicum, 16. diebus oppugnatum, 12. Nou. subegit. Ille Wratislauiam, eiusdem e triplici vallo Borussis, captoque principe Bewern, 22. Nou. interceptit. Illius consilium si Carolus Loth. non reiecerisset, nec ex munitissimis illis Bewernii castris copias eduxisset; ingentem illam cladem ad Lissam 5. Dec. non accepisset; neque Wratislauiam 20. Dec. cum 17000. militum amisisset. Memorabilis fuit hoc anno 16. Oct. Hadikii Berlinum usque procurso, qua 185000. imperiales a ciuibus extorsit. (a)

A. C. 1758 M. Ter. 18. Ind. 6. P. 26. M.

CCCXC. Ut augusta M. Teresia victoriae Chotzemannicensis, quae Fridericum non omnia posse docuit, illustriorem apud posteros memoriam redderet; militarem equitum ordinem, Teresianum a suo nomine dictum, instituit, eiusque maiorem crucem Daunio primo contulit. Antequam hic reliquias exercitus collegisset; rex Borussiae Schweidnicum mense Decembri corona cinxit, et hoc anno 16. Apr. in suam potestatem recepit. Morauiam kal. Maiis ingressus, Olomucium obsidione cinctit. Sed, quum ab obsecisis multas clades accepisset, ac ad summam rerum omnium inopiam adductus fuisset; e Silesia 4000. carorum, plena commeditibus, adduci iussit, iisque praesidio 14. millia militum addidit. His Laudonius et Siskovitsius in Morauiae saltibus insidias struxerunt, et Borussis partim inter-

(a) *Ibid. n. 3100. 3101. 3103.*

intersectis, . partim in fugam cum duce Ziethenio coniectis, aerarii bellici duo plaustra cum 12. tormentis 30. Iun. secum abduxerunt, reliquis incensis, neue hosti seruire possent, vario modo corruptis. Fridericus igitur, Daunianis quoque copiis propius accendentibus, obsidionem Olomucii 2. Iulii soluit, et contra Russos, qui Custrinum oppugnabant, profectus, 25. Aug. pertinax praelium comisit, vicenis millibus vtrinque desideratis, ac vtraque parte victoriam sibi vindicante. (a)

CCCXCI. Mira fuit Borussiae regis celeritas in exercitu suo huc, illuc raptando, quem per Morauiam, Bohemiam, Silesiam, Brandenburgiam, Saxoniām hoc anno circumducebat. E Saxonia Daunium in Lusatiam sequutus, ad Hochkirchium castra posuit. Daunius incautum illum oppressurus, 13. Oct. rumorem per castra sparserat, se postridie copias suas contracturum, ad diem onomasticum aug. reginae sollemnius perendie celebrandum. Rumore hoc per castra vulgato, vicinisque Borussis persuaso, motus Austriacae militiae nullam illis ineundi praelii suspicionem mouerunt. Daunius intempesta nocte mandatis scripto ducibus datis et copiis clam promotis, aperiente se die, hostes obruit, et denis facile millibus caesis, 2500. captis cum 100. tormentis, regem amissa castrensi regiaque supellectili cum tabernaculis, in praecipitem cum exercitu fugam 14. Oct. egit. Nuncius tam illustris victoriae, Viennam allatus, cumulauit aug. reginae laetitiam, quam ex noui pontificis, Clementis XIII. Benedicto XIV.

die

(a) *Ibid. n. 3104.*

die 3. Maii defuncto, 6. Iulii suffecti, litteris hau-
sit, quibus illi successoribusque Hungariae regibus
gloriosa *regum apostolicorum* appellatio vel concedi-
tur, vel stabilitur. (a)

A. C. 1759. M. Ter. 19. Ind. 7. P. 15. A.

CCCXCII. Clemens XIII. postquam reginam
apostolicae titulo condecorauit; eius archistratego
quoque Daunio, nouum decus, pileum ensemque
solemni ritu sacratum, contulit, ut aduersus hostes
tam ecclesiae, quam imperii felicius eo decertaret.
Ille, copiis Schurtzium ex hibernis ad Kal. Maias
accitis, diu frustra Russorum aduentum exspecta-
uit. Horum dux, Soltikouius, e Polonia tandem in
Silesiam irruit, et ad Platzen insignem de Borussis
victoriam 23. Iulii retulit. Fridericus, hanc cladem
vlturus, raptis in Marchiam 60. millibus armato-
rum, ad Kunersdorffium 23. Aug. cruentam cum
Russis pugnam conseruit, iamque binis in stationi-
bus eosdem loco mouit; quum Laudonius, in la-
tus hostium inuectus, confusionem primum ac tre-
pidationem, tum stragem ingentem edidit. Hoc anim-
aduerso, Russi, resumtis animis, pugnam restitu-
erunt, magnamque Borussis cladem, captis fere
200. tormentis, intulerunt. Dresdena, post Borussi-
cum triennale iugum, hosti 4. Sept. erepta, Dau-
nium, illic excubantem, Fridericus fame depulsurus,
Finckium ad intercipiendum commeatum cum vali-
da manu misit. Sed Daunius, occupatis circum col-
ibus,

(a) *Ibid. n. 3105. 3106.*

ibus, ita Finckium ad Maxenam 21. Nou. inclusit, vt ille cum exercitu suo captiuum se dedere coactus fuerit. Capta hic 14. Borussorum millia cum 9. generalibus, tormenta signaque pro numero hostium plurima. (a)

A. C. 1760. M. Ter. 20. Ind. 8. P. 6. A.

CCCXCIII. Borussi, toties ab Austriacis male multati, nihil rebus suis utilius esse putabant, quam si certis se munimentis continerent. Quare Fouquetus, montes ad Landshutum occupare iussus, obiectis aggeribus, transuersis cratibus munimentisque firmissimis ita se circumuallauit, vt nullum ab hostibus aditum inueniri posse censuerit. At Laudonius, omnibus per se munitionibus exploratis, 23. Iunii per latera montis ad verticem eluctatus, pauculis horis rem tanti momenti confecit: militum amplius 7000. cum ducibus et instrumentis bellicis cepit: ipsum Fouquetum, regi fidissimum et carissimum, in captiuitatem abduxit. Pari felicitate 26. Iul. Glatzium, a Ianusio iam prius obsidione presum, quinis diebus expugnauit, ibidemque tormenta 200. machinas minores aeneas 70. simul occupauit. (b)

CCCXCIV. Laudonius, Glatzio potitus, Wratislauiam obsidione cinxit; quae propediem in manus venisset; nisi subito Henricus, regis frater, adfuisset: cum quo ne rex coniungere copias posset; non procul Lignitzio se Daunius opposuit, cum ea- que

(a) *Ibid. n. 3108. 3109.* (b) *Ibid. n. 3110.*

que praelium committere constituit. Ut res secunda gereretur fortuna; Laudonio commisit, ut, superatis longo circuitu saltibus, regem a dextra peteret, dum ipse proprius accederet, ac Lascius in laeuam simili modo prorumperet. Laudonius, itineris difficultatibus transscensis, ad Panthen, locum conditum, peruenit; et licet ipse nonnisi 14. rex 40. millia sub signis suis censuerit; prior impetum in hostes fecit; bis medios perrupit; 11. signa, captiuos 800. retulit. Sed quia neque Daunius, neque Lascius ad conditum tempus aderant, antequam obrui numero posset, suos in eminentem montem subduxit. Hic receptus, ordine debito minimoque dainno 14 Aug. factus, maiorem Laudonio laudem, quam vlla victoria peperit. Octobri mense rex ad Torgauiam castra quum posuisset; Daunius 3. Nou. cum eo congressus, plenam initio victoriam, Viennam quoque iam nunciata, retulit. Postquam tamen, globo sauciatus, Torgauiam esset translatus; Ziethenius, viatores, suis securos, aggressus, magnam iis perturbationem adtulit: de qua rex edocitus, illico recurrit, clamque prius acceptam Austriacis reddidit, non tamen parem; quum illi 10000. rex autem 20000. perhibeatur amisisse. (a)

CCCXCV. Tam hoc, quam priore bello constantem Hungarorum fidem experta M. Teresia, quantum eis tribueret, orbi testatura, hoc anno praetorianam ex nobili Hungarica, Croatica, Transiluanica iuuentute turmam, cui vitae suae suorumque custodiam crederet, instituit. Haec porro turma

(a) *Ibid. n. 3111.*

ma nobilis, cuius primus capitaneus Leopoldus Pálfi fuit renunciatus, in maxima procerum et aliorum, ex omni Hungaria concurrentium, frequētia Posonii 28. Sept. fidei sacramentum dixit. Erant vniuersitate 120. iuuenes, e patriae sinu delecti, permisisti etiam illustri loco natis; nec multò post Viennam ad condecorandas primas archiducis Iosephi cuim Elisabetha Parmensi nuptias, concesserunt, ac omnium oculis in se conuersis, gratissimum affluentι multitudini spectaculum praebuerunt. (a)

A. C. 1761. Mar. 21. Ind. 9. P. 22. M.

CCCXCVI. Senescente iam bello, ne semel quidem Austriacus exercitus cum Borussico manus iusto praelio conseruit. Etsi vero nihil in campo, praeter leuiores quasdam velitationes, actum sit; annum tamen istum, occupato Schweidnitzio, Laudonius insignem reddidit, eoque magis memorabilem, quod ope scalarum vrbs munitissima, tres intra horas, inaudita felicitate, subacta sit. Praesidium militare 3776. capitum, cum 222. machinis, maioribus, in manus victoris venit, cui non nisi 1400. qua caels, qua vulneratis haec victoria, Kal. Oct. relata, stetit. Augusta, nuncio hoc accepto, mox in genua prouoluta, DEO gratias egit, cuius pietati hoc anno Clemens XIII. concessit, ut in canone missae, post mentionem factam Romani pontificis et dioecesani antistitis nomen eius, et legitimorum successorum,unctione sacra, iuxta consuetas ceremonias inauguratorum, nuncuparetur. (b)

A. C.

(a) Ibid. n. 3112. (b) Ibid. n. 3114. 3115.

A. C. 1762. M. Ter. 22. Ind. 10. P. 11. A.

CCCXCVII. Elisabetha, Russorum imperatrice, 5. Ian. rebus humanis exemta, facies belli multum immutata fuit. Eius enim successor ac ex Anna sorore nepos, Petrus III. ruptis foederum vinculis, cum rege Borussiae 5. Maii pacem fecit, suasque copias aduersus Austriacos, pro quibus antea pugnabant, arma stringere coegit. Mox alios principes ad pacem hortatus est, cuius consilium Suecia, bellum vmbatile his annis gessisse visa, facile recepit. Russis et Suecis a foedere recendentibus, Fridericus omnes copias, quas illis opposuerat, in solos Austriacos conuertit, iisque Schweidnitzium 9. Octobris eripuit. Gallis etiam cum Hannoueranis et Anglis, post multas vario Marte factas velitationes, paciscentibus, quum tantopere foedus vndeque hiaret; Austriaci quoque consilia pacis admiserunt. (a)

A. C. 1763. M. Ter. 23. Ind. 11. P. 3. A.

CCCXCVIII. Hic tandem annus optatam ab omnibus pacem feliciter reuexit, et bellum, in Saxoniam coeptum, ibidem in arce S. Huberti 15. Febr. finem accepit; omnibus, ad normam pacis Wratislaviensis, hoc bello captis, vtrique restitutis. Postquam pax ab externo hoste fuit; ab interno subterraneoque maximam Hungaria cladem accepit; quum 28. Iunii horribilis terrae motus ad sita Danubio loca concussit, ac ingentem hominum, vrbium, sacrum ac profanarum aedium stragem edidit. At Comaromium prae ceteris locis motus iste prostrauit, cui mox apostolica regina re frumentaria succurrit,

L 1 2

ac

(a) *Ibid. n. 3116.*

ac in quinquennium omne tributum relaxauit. Maternam subinde curam ad orphanos porrexit, pro quibus educandis domum in Tallos constituit. (a)

A. C. 1764. M. Ter. 24. Ind. 12. P. 22. A.

CCCXCIX. Imperii comitiis, in quibus Iosephus II. Francofurti 27. Martii Romanorum rex electus, 3. Apr. coronatus fuit, absolutis, alia Hungariorum comitia Posonium ad 17. Iunii sunt indicta : quae prius quam inchoarentur, quo virorum, de rep. praeclare meritorum, virtuti maiora praemia redderentur, et ad communem utilitatem nouis eorum studiis stimulis acuerentur, insignem S. Stephani regis ordinem apostolica regina, litteris regiis 6. Maii datis, instituit. Posonium ad comitia 3. Iulii cum imperatore regeque Romanorum profecta, rerum tractandarum argumentum ad duo potissimum capita reuocavit, ut quantum contributionale uno milione augeatur, — et insurrectionis negotium in eum redigatur ordinem, ut efficax auxilium pro publica necessitate haberi possit. Moram rebus agendis iniecit libellus, a Kollario de potestate legislativa scriptus ac in comitiis sparsus; qui quidem ad preces statuum ab augusta 16. Aug. prohibitus est; cautores tamen eosdem status reddidit, ne, quod illic agebatur, onus inhaerere fundo patentur. Praecipius horum comitiorum scopus, post semestrem fere disceptationem, ita perductus est, ut status et OO. 200. millibus flor. contributionem auxerint; ad alendam praeterea militiam praetorianam 100. millia flor. adiecerint; uniuersitate proinde, cum prioribus promissis, contributionem 3900000. flor. de-

(a) *Ibid. n. 3118. 3119.*

definiuerint. Hanc oblationem augusta ratam habuit
15. Dec. 1764. (a)

A. C. 1765. M. Ter. 25. Ind. 13. P. 7. A.

CD. Comitiis in hunc annum productis, ex resolutionibus regiis conditi sunt articuli 47. quos augusta decreto III. die 19. Martii confirmauit, titulis ita praeiectis: (b) „ I. De personali regiae maiestatis „ in regno hoc residentia. II. De generalibus regni „ comitiis Budae celebrandis. III. De consilio lo- „ cumtenentiali regio. IV De conseruatoribus S. regni „ coronae. V. De collatione officii personalis. — VI. „ De honore baronatus regni capitaneo turmae no- „ bilium praetoriae addendo. VII. De officio distri- „ ctualis commissariatus Quinqueecclesiensis restau- „ rando. VIII. De iurisdictione militari in nobilium „ bona non exercenda. IX. Nobiles a solutione nau- „ li etiam in traiectu Petrouaradiensi immunes sint. „ X. De restauratione capituli Albensis. XI. De lo- „ cis credibilibus. — XII. De litteris ex archiuo „ camerali extradandis et ex Polonia rehabendis. XIII. „ De fundationibus Szirmaiana, Hrabovszkiana et „ Lövenburgiana. XIV. De decimis Scepusiensibus. „ XV. De redemtione — 13. oppidorum Scepus. „ XVI. De differentiis quoad limites regni — ter- „ minandis. XVII. De differentiis inter comitatuum „ Beregh et dominia Munkáts ac Sz. Miklós. — „ XVIII. De telonio Budensi. XIX. De fluvio Gra- „ no nauigabili reddendo. XX. Deabusibus ciuium „ Quinqueecclesiensium. XXI. De publicis comita- „ tus oneribus aequaliter ferendis. XXII. De expen- „ sis, ad legationes Turcicas — factis. XXIII. De „ praetensione comitatus Iaurin XXIV. De re vesti-

L 1 3

„ aria

(a) *Ibid. n. 3120.—3124.* (b) *Corp. Ima. H. T. II. p. 427.*

„ aria militiae Hungaricae. *XXV.* De militia, ad
 „ possessionem Veretske excubante. *XXVI.* De pu-
 „ pillis. *XXVII.* De asyli casuum elaboratione *XXVIII.*
 „ De plenipotentiaria et procuratoria constitutione.
 „ *XXIX.* De appellatis — admittendis. *XXX.* De
 „ littoralis Austriaci recentius inducta compellati-
 „ one. *XXXI.* De referato per portum Buccari com-
 „ mercio. *XXXII.* De telonio in ponte Carlostadi-
 „ ensi. *XXXIII.* De praesidiis confinii banalis repa-
 „ randis. *XXXIV.* De figenda in regno per banos
 „ solita residentia. *XXXV.* De vno nationali consilia-
 „ rio, ad cancellariam R. H. A. applicando. *XXXVI.*
 „ De abrogandis per statum militarem practicari
 „ solitis — exactioribus. *XXXVII.* De abrogandis,
 „ quae status militaris — induxit, educillis et ma-
 „ cellis. *XXXVIII.* De appellatis ex tabula banali
 „ caussis. *XXXIX.* De immunitate ciuium ciuitatum
 „ Neoplanta et Zombor. — *XL.* De remedendis *Sza-*
 „ *koltzenfis* et *Nagybanyenfis* ciuitatum querimoniis.
 „ *XLI.* De depositoriis pro productis regni institu-
 „ endis. *XLII.* Ordo min. S. P. Francisci Seraph.
 „ conuentualium, — postliminio receptus, inarti-
 „ culatur. *XLIII.* Congregatio monialium virginum,
 „ *notre dame* dictarum, — articuliter recipitur.
 „ *XLIV.* D. principis Iosephi *Kevenhüller* — *Metsch*
 „ indigenatus declaratur. *XLV.* — C. Leopoldus a
 „ Daun pro directo descendente *Wilhelmi Ant.* a
 „ Daun, anno adhuc 1678. in indigenam recepti,
 „ recognoscitur. *XLVI.* — Card. *Christophorus a*
 „ *Migazzi* — *de Colloredo*, — dux *de Silua Ta-*
 „ *rouka*, — *Salm*, — *Chotek*, — *Clerici*, *Casp.*
 „ a *Migazzi*. *XLVII.* — *De Villana* — *Perlas*,
 „ — *Sauer*, *Eltz* — *Kempenich*, — *Lamberg*. —
 „ *Ca-*

„ *Castiglion*, — *Serimage*, — *Aspermont*, — *Neni*,
 „ — *Pechman*, — *Vöber*, — *Lopreszti* — in in-
 „ digenias recipiuntur.

CDI. Nondum absolutis comitiis, Iosephus II. amissia 1763. prima coniuge, hoc anno 23. Ian. nuptias secundas cum Iosepha Bauara celebrauit. Eius frater et successor futurus, Leopoldus II. eodem anno cum Ludouica Hispana connubium iniuit. Sed quum Oeniponti sollemnitas nupiarum ageretur; utriusque pater, Franciscus imperator, ibidem 18. Aug. morte quidem inopinata, sed non improuisa, raptus est. Rapta quoque hoc eodem anno sunt duo Hungariae lumina, Franciscus Barkotzius, Strigonien archiepiscopus, 18. Junii, Ludouicus Batthyanius, regni palatinus, 26. Oct. cui locumtenens Albertus, Saxoniae dux, 25. Decembris suffectus est. (a)

A. C. 1766. M. Ter. 26. Ind. 14. P. 30. M.

CDII. Postquam Alberto duci suam augusta filiam, M. Christinam, 8. Apr. thori sociam ac consortem dedisset; celebratis ille mense Maio nuptiis, primum consilio regio praesuturus Polonium; deinde Budam caussis forensibus, in supremo tribunali septem — virum agitari solitis, interfuturus, cum dilectissima coniuge sua concessit totoque hoc tempore palatum regium incoluit. (b)

A. C. 1767. M. Ter. 27. Ind. 15. P. 19. A.

CDIII. Serenissima haec Christina, cum augustissima matre sua, magnum hoc anno vitae dis-

L 14

- cri-

(a) *Hist. Cr. T. 39. n. 3127.* (b) *Ibid. n. 3128.*

crimen euasit, quum morbilli, familiaris Austriacis principibus morbus, aulam Viennensem coripuissent. Prima hoc malo 28. Maii Iosepha, Iosephi II. coniunx, exstincta fuit. Huius obitu cognito, magnus bonos omnes metus inuasit, ne morbus, qui florantis aetatis principem prostrauit, aetate matuorem augustam terris eriperet. At multorum precibus exoratum caelum valetudinem et apostolicae reginae, et filiae Christinae restituit. Verum alteram eius filiam, M. Iosepham, regi Neapolitano desponsam, ac postridie, nisi hic morbus intercessisset, in viam se daturam, ipso D. Teresiae festo mors sustulit. (a)

A. C. 1768. M. Ter. 28. Ind. 1. P. 3. A.

CDIV. In locum defunctae M. Iosephae M. Carolina, regi Neapolitano kal. Ian. despensa, die 7. mensis Apr. Vienna discessit, ac 8. Maii cum fratre Leopoldo Romam feliciter appulit. Apostolica vero regia de connubiis mixtae religionis mandatum edidit, *ut in posterum huiuscmodi mixta matrimonia non alio modo admittantur, quam si pars aca- tholica reuersales de utriusque sexus prolibus in ortho- doxa fide educandis dederit litteras.* (b)

A. C. 1769. M. Ter. 29. Ind. 2. P. 26. M.

CDV. Rursus aug. Teresia nuptiis filiae suae, M. Amaliae, Ferdinando, duci Parmensi, 27. Ian. collocatae, hunc annum celebrem redditit. Tum vero
Io-

(a) *Ibidem n. 3130.* (b) *Ibid. n. 3131.*

Iosephus augustus, multum peregrinari solitus, in Italiam 3. Mart. longum iter suscepit, Romamque 15. mensis eiusdem non agnitus intravit. Insolitis subinde honoribus a Romanis excutus, conclave cardinalium, mortuo 2. Febr. Clemente XIII. de novo pontifice deliberantium, visitauit. Postquam et Laurentius Ganganelii, dictus Clemens XIV. die 18. Maii pontifex electus fuisset; et archiducis Amaliae nuptiae 27. Iun. coaluissent; Viennam 29. Iulii reuersus, in Silesiam non multo post profectus, dum rusticos, terram aratro proscindentes, vidisset; in partem laboris ipse venire dignatus est. Eo tunc ad Olschana castra profecto, M. Teresia, quae res militares curandas filio commiserat, scientiis altius prouehendis intenta, Tirnauiae ceteris facultatibus medicam adiecit, ac nouos in aliis quoque doctores addidit. (a)

A. C. 1770. M. Ter. 30. Ind. 3. P. 15. A.

CDVI. Dum in academico Tirnauensi foro nova domus medicae facultatis vibus e fundamentis excitatur, vetusque scholarum aedes pro ceteris disciplinis ad omnem elegantiam adornatur; augusta suas curas etiam in Transsiluaniam porrexit, orphanarumque prolium misera, Cibinii domicilium illis educandis opportunum erexit. Postquam autem patriae filius plurima discendi subsidia procurasset; teneram quoque sequioris sexus aetatem maternis curis complexa, licet et D. Ursulae sorores, et dictæ de nostra domina sanctimoniales, quas Posonii stabiluerat, utilem in instituendis puellabus operam nauauerint;

hoc

(a) *Ibid.* n. 3132. 3133.

hoc tamen anno nouam Anglicanarum herularum coloniam 13. Maii Budam deduci, regiaeque partem vnam illis et alumnis assignari iussit. (a)

A. C. 1771. M. Ter. 31. Ind. 4. P. 31. M.

CDVII. Elegantissimum in hac regia facellum incomparabilem hoc anno thesaurem accepit, incorruptam S. Stephani regis dexteram, quam, a religiosis S. Dominici Ragusa 29. Maii Viennam allatam, apostolica regina Budam ingenti cum sollemnitate 21. Iulii transmisit, ac in eius memoriam numum quoque feriundum curauit, cuius pars aduersa S. dextram exhibit, cum reperta hac in vola manus perigrapte: *Dextera B. Stephani regis et confessoris gloriæsi*. Pars autem auersa breuem totius rei historiam ita refert: *Quam ab an. M XC. ad MDXXVI. in Hung. rum Rugusae ultra II. Sec. cultam Ios. II. et M. Ter. Augg. MDCCCLXXI. XXIX. Maii recuper. et post IX. dier. deuot. Hung. DD. Bud. quotannis publ. venerat. proponendam.* Eodem tempore, quo S. Stephani cultum augusta tanto studio procurabat; egit apud Clementem XIV. ut quum id, quod a Benedicto XIV. de relaxatis festis constitutum fuerat, vulgo minus o seruaretur; legem iis diebus missam audiendi tolleret. Annuit pontifex, retentis, praeter dies dominicos, *festis resurrectionis cum feria 2. pentecostes cum fer. 2. nativitatis D. N. I. C. circumcisionis, epiphaniae, ascensionis et corporis Christi; purificationis, annunciationis, assumptionis, nativitatis et conceptionis B. V. M. SS. apost. Petri et Pauli, omnium*

(a) *Ibid. n. 3134. 3135.*

onniū sanguinum, S. Stephani protom. et unius tantum principalioris patroni, quem pro Hungaria S. Stephanum regem apostolica regina designauit. (a)

A. C. 1772. M. Ter. 32. Ind. 5. P. 19. A.

CDVIII. Postquam augusta relaxationem quorundam festorum obtinuit; in eo tota fuit, ut residuos dies festos sanctius dehinc subiectus populus celebraret, salutaribus legibus in hunc finem perlatis et ad antistites Hungariae perscriptis. Ut autem his legibus cultum diuinum, ita ditiones quoque suas recepit 13. oppidis Scepusiensibus auxit. Quum enim Poloni restitutionem eorum tamdiu distulissent, obtendentes ignorantiam valoris 27. *millium sexagenarum latorum grossorum Bohemicalis monetae*, quibus haec oppida Sigismundus Polonis in pignus transcripserat an. 1412. illa tandem Gordium nodum soluit, ac post annos 360. quorum interuallo Poloni summam illam, cuiuscumque valoris, cum multiplice fenore receperunt, oppida tamdiu possessa Hungariae iuribus 5. Nou. restituit. Immo his non contenta, hoc eodem anno Halliciae quoque Lodomeriaeque regna, quorum titulis Hungariae reges vsl. ius in ea se non exuisse declararunt, postliminii iure vindicauit. (b)

A. C. 1773. M. Ter. 33. Ind. 6. P. 11. A.

CDIX. Funestus hic annus et episcopis Transsiluanensi, Vesprimensi, Bosnensi fuit, a cuius obitu

tu

(a) *Ib. n. 3136. 3137.* (b) *Ibid. n. 3138. 3139.*

tu coniunctio Sirmiensi cum episcopatu Bosnensi primus Matthaeus Kertiza praefuit, et societati IE-SV, quam Clemens XIV. die 21. Iulii nullam esse iussit. M. Teresiam inuitam ad eius abolitionem inducitam esse, fauores, tam ante, quam post eius ruinam in eiusdem alumnos collati facile cuius per suadent. Nihil illa diligentiae praetermisit, quo malis, quae hinc oritura timebantur, occurreret. Constitutis igitur pinguioribus stipendiis, alios e sacris profanisque viris designauit, qui iuuentutem patriam erudirent. Negari tamen non potest, votis omnium satisfactum non esse, multosque, qui prius instituti societatis euersionem, variis praeiudiciis et affectionibus abrepti, vel desiderarunt, vel laetis admirurationibus comprobarunt, in dies, quid amiserint, magis sentire, votisque vel tacitis, vel etiam apertis eius restitutionem expetere. (a)

A. C. 1774. M. Ter. 34. Ind. 7. P. 3. A.

CDX. Ad implendas vacuas in vniuersitate Tirnauensi cathedras augusta concursum indixit, amplaque deligidis professoribus stipendia decreuit, secularibus florenos 1200. ecclesiasticis 800. religiosis 600. De religiosis autem constituit, ut ante completum 24. aetatis annum nemo sollemnia religionis vota profiteri possit. Parochis liberam testandi facultatem confirmauit; sine testamento decedentium facultates trifariam diuidi voluit, unam partem ecclesiae, pauperibus alteram, tertiam consanguineis addicendo, vel, his defientibus, fisco. Supplicaciones

(a) *Ibid. n. 3140. 3141*

nes ultra distantiam vnius diei sustulit. Nundinas lacris diebus celebrari prohibuit. In Calvinianorum matrimonii conditionem illam, *donec honeste vive-
ris*, addi vetuit. (a)

A. C. 1775. M. Ter. 35. Ind. 8. P. 16. A.

CDXI. Dum haec in Hungaria sanciebantur; se-
des apostolica vacabat, die 22. Sept. anni superioris
vi morbi consumto Clemente XIV. postquam sedis-
set annos 5. menses 4. dies 3. quot nempe Sixtus
V. ex eodem ordine Seraphico pontifex creatus, ex-
pleuerat. Hoc anno 15. Febr. successor electus Ioan.
Angelus Braschi Pii VI. nomen assumxit (natus Caen-
senae 27. Dec. 1717.) Dedit is encyclicam epistolam ad antistites catholicos sub anni huius exitum
contra huius aei philosophiam, *quae tam honesto voca-
bulo suam abscondit impietatem*; et ad nauseam usque
clamat: *liberum hominem nasci, nec cuiusquam ob-
noxium imperio: societatem properea multitudinem ef-
fe hominum ineptorum, quorum se prosternat stupiditas
coram sacerdotibus, a quibus decipientur; coram
regibus, a quibus opprimantur.* Venenata hac do-
ctrina pseudo — philosophorum in quod praecipi-
tum impulsa sit Gallia, moesti videmus; cuius
flirpem in Hungaria tempori resectam esse, laeti cer-
nimus. (b)

A. C. 1776. M. Ter. 36. Ind. 9. P. 7. A.

CDXII. Postquam metropolitana Strigonensis ecclesia 10. annos ab obitu Barkotzii vacasset; au-
gusta

(a) *Ibid. n. 3142. 3143.* (b) *Ibid. n. 3144.*

gusta Iosephum Batthyaniūm, Colocensem archiepiscopum, kal. Ian. Strigonensem metropolitam promulgauit; quem archiepiscopatum in 4. dioeceses distinxit; nempe praeter metropolitanam, in Neosoliensem, Rosnauensem, Scepusiensem; et Neosoliensi quidem Franci cum Berchtoldium; Rosnauensi Ioannem Galgotzium, eoque prius mortuo, quam honorem illum adiret, Antonium Révaium; Scepusiensi Carolum Szalbeckium praefecit. Vacantem vero Colocensem metropolim Adamo Patachichio, Varadinensi per 17. annos episcopo, viro doctissimo, contulit, ipsumque capitulum metropolitanum 5. canonicis auxit. Nationi quoque Graeci ritus Illyriacae per episcopum Crisiensem, Ruthenicae per Munkatsiensem, Valachicae per Varadiensem apostolica munificentia prouidit. Auxit etiam ditionem suam, ad Transsiluaniam Moldauiae partem; ad Croatiam Fluminense territorium, sub titulo comitatus Seuerinensis, adiiciendo; cui Iosephum Majláth, eruditionis ac pietatis laude clarissimum, praefecit. Nouum denique studiorum systema hoc anno prescripsit, et omnem Hungariam in 10. tractus: Posoniensem, Neosoliensem, Iaurieensem, Budensem, Quinqueecclesiensem, Vnguariensem, Cassouensem, Nagybanyensem, Varadiensem et Zagrabensem divisit. (a)

A. C. 1777. M. Ter. 37. Ind. 10. P. 30. M.

CDXIII. Hoc anno mors, in insulas grassata, 30. Ian. rapuit Antonium Engl, episcopum Tiana-dien

(a) Ibid. n. 3145. — 3150.

diensem; postridie Nitriensem, Ioannem Gustini; 2. Maii Georgium Klimo, Quinqueeclesiensem. Sed nouos Hungaria duos episcopatus rursum accepit, Albenensem et Sabariensem; illi primus antistes Ignatius Nagy; huic Ioannes Szili datus est, quorum vterque testo S. Stephani, primi Hungarorum regis, in sedem suam introductus est. Introducta quoque fuit Budam scientiarum omnium vniuersitas, cui seret se quiseculo Tirnauia domicilium praebuit. Huic augusta regiam suam, in arce Budensi sitam, collegium item et seminarium, antea societatis, addixit, ut hic iunior clerus, Tirnauia translatus; illic academia Teresiana, 100. alumnos complexura, collocari possit. Tirnauiam ad collegium olim societatis orphanotrophium militare Iosephinum Petouio transpositum est. Anglicanae vero virgines ex regia Budensi iam 4. Maii Vacuum traductae sunt, vbi pariter academia Teresiana sub cura PP. Piarum Scholarum surrexit. Budae praezes senatus vniuersitatis Adamus Patachich, arch. Coloc. cancellarius Ignatius Nagy, ep. Alben. creati sunt. (a)

A. C. 1778. M. Ter. 38. Ind. II. P. 19. A.

CDXIV. Immortalia haec augustae principis in Hungariam merita, quibus incrementum scientiarum in hoc regno procurabatur, incremento quoque ditionum sunt cumulata. Postquam regno restituisset tractum Tibiscanum, Sclauoniam ac Sirmium, 16. oppida Scepusiensia, maritimas illas partes, quae, post Zinium et Frangepanium caesum, diuersorum extra

Hun-

(a) *Ibid. n. 3151. 3152*

Hungariam dicasteriorum iurisdictioni parebant; Temesiensem quoque banatum hoc anno die 6. Iunii Hungariae iuribus adiecit: ac in tres comitatus, Temesiensem, Torontaliensem ac Kraszouensem distribuit. Adiecit etiam ad comitatum Seuerinensem Buccarim, Buccarizzam et portum regium cum maritimis quibusdam locis, ut facilius Hungarorum cum exteris gentibus commercium redderetur. Nam secundo Danubio merces omnes Semlinum; hinc aduerso Sauo, deinde Colapi Carlostadium usque promoueri possunt; inde triduo via Carolina Flumen usque deportari. (a)

CDXV. Hungari, tot M. Teresiae beneficiis provocati, quicquid ad postremum a rege Borussiae motum bellum felicius gerendum videbatur necessarium, libenter ac promte subministrarunt. Fridericus porro caussas belli 16. Martii hoc anno declarauit, mortuo sine herede 30. Dec. anni superioris electore Bauariae, Maximiliano Iosepho, scripto Ratisbonam missa, questus electorem Palatinum magnam partem Bauariae Palatinatusque superioris a caesareis ac regiis occupari passum esse; cessionem hanc successionis iuribus Palatinae domus in totam Bauariam et Palatinum superiorem aduersari; secus aequilibrium in imperio Germanico sublatum iri. Responsum est illi 10. Aprilis. Apostolicam reginam in aliquam Bauariae partem indubitata successionis iura habere; quibus electori Palatino representatis, ex amico conuento se partes illas occupasse. Fridericus, hoc responso non contentus, 5. Iulii Bohemiam inuasit. Mox Hungari de delectu militum aliisque belli subsidiis deliberarunt,

(a) *Ibid. n. 3153.*

rarunt, et facile 20. millibus armatorum copias caesareo — regias auxerunt. (a)

A. C. 1779. M. Ter. 39. Ind. 12. P. 4. A.

CDXVI. Aug. Teresia, collaudato Hungarorum in administrandis ad bellum necessariis rebus ardore, non multo post illud pace composit. Decreto praelio nusquam commisso, velitationibus res agebatur, Austriacae militiae plerumque felicibus. Praecipuam memoriam meretur expeditio, quam Wurmserus aduersus Habelschwert et castellum ligneum prope Schwedeldorf in comitatu Glatziensi 18. Ian. suscepit. Ad urbem illam intercipiendam duos tribunos, Pallauitzinum et Aluintzium, cum duobus agminibus misit; quorum opera Borussicus bellidux, princeps de Hessen — Philipsthal, cum 25. militum praefectis et 714. gregariis, ex urbe capta captiuus abductus est. Ad castellum ligneum, ab Austriacis incensum, peditatus hostium aciem quadratam formauit, in quam huszarorum turmae strictis ensibus irruerunt, et omnes, qui non in acie ceciderunt, vna cum adiectis tormentis ceperunt. Primus hic aciem quadratam perrupit centurio Rakovszkius, undecim pugionis militaris ictibus ita concisus, ut postridie heroam animam efflauerit. Heroica haec Austriacorum facinora Fridericum facile permouerunt, ut consilia pacis agitaret. Haec ipso natali M. Teresiae, 13. Maii, Teschinii conclusa fuit, omnibus in integrum utrimque restitutis, captiuis sine lytro libertate donatis, regina pollicita,

(a) *Ibid. n. 3154.*

Epit. Chron. P. III.

ta, se non impedituram, quo minus terras Anspach et Bareut electoratus Brandenburgici primogenitura consequatur; ipsa vero Bauariae partem, inter Danubium, Onasum et Iuuauum sitam, et partem tractus Burchusiensis obtinuit. Maluit nempe terras, iure sibi debitas, dimittere, quam belli calamitatibus Christianos inuoluere. Ultima die huius anni Sopronii capitulum erexit ex venditis 17. sacerdotiorum fundis, indeque redacta 100. millium flor. summa. (a)

A. C. 1780. M. Ter. 40. Ind. 13. R 26. M.

CDXVIL Constituto Sopronii 5. canonicorum collegio, Nitriensi quoque capitulo M. Teresia praepositum, quo, postquam in episcopatum ea praepositura conuersa fuit, carebat; dedit, adiectis illi 5000. florenis annuis, reliquorum etiam canoniconrum prouentibus auctis. Quum autem Nitrienses canonici magnas prouentuum accessiones acceperunt; Quinque ecclesiisibus aliquid decadere videbatur, quum ea ciuitas hoc anno die 21. Ian. numero liberarum ac regiarum adscripta fuisset. Sed enim nihil augusta prouentibus ecclesiasticis hoc facto detractum voluit, ciuibus ad resarcendam cleto iacturam 62888. florenis persoluere iussis. Orphanos quoque peculiari cura semper complexa, hos hoc anno mense Martio, maioris commoditatis causa, Tallofino Szemptzinum, istinc illuc captiuos in locum illorum transferendos curauit. Eodem hoc tempore, quod multi dudum in votis habebant, aquas

ex

(a) *Ibid. n. 3155. 3156.*

ex Sárviz, speciem paludis referente, deduci laeto successu iussit. Eius item prouidentia firmissimus ager ad Eszekenum ad spatium vnius milliaris exstructus est, quo commerciis consultum et seculorum incommoda sunt sublata. (a)

CDXVIII. Insigne hoc promouendorum Hungariae commodorum ac ornamentorum studium M. Teresia cumulauit illa cura, quam scientiis altius in hoc regno prouehendis constanter impendit. Tertius a traducta Budam vniuersitate iam annus agebatur; quum eam, idoneis per triennium incrementis ad quampiam maturitatem deductam, 25. Iunii, qua bis vicennialis annus ab eius coronatione recollectabatur, solemnius inaugurandam curauit, cuius nomine Carolus Palfius, procancellarius et commissarius regius viros, per occasionem horum sollemnium ad altiorem dignitatis gradum euectos, promulgauit, Ladislaum Kollonich, episcopum Varadinensem; Paullum Eszterházi Quinqueecclesiensem; Antonium Revai Nitriensem; Antónium Andrásí; Rosnauensem; Ignatium de Batthyán, Transsiluanensem, numismatis etiam, ad memoriam rei huius conservandam cisis, in numerosos hospites hac occasione distributis. (b)

CDXIX. Ultimum hoc illustriorum operum et memorabilium in gentem Hungaram M. Teresiae favorum ac immortaliam beneficiorum erat. Mensis enim Nouembris exitus tam illi, quam vniuersae genti nefastus fuit. Die 22. huius mensis catarrho suffocatio correpta, quum ex hydrope pectoris

M m a

gra-

(a) *Ibid. n. 3157.* (b) *Ibid. n. 3158.*

grauius laborare coepisset, ac vicinae mortis periculum haud procul abesse sensisset; ipsamet 26. Nov. sacro viatico publice refici voluit. Ingrauescente morbo, die 28. mensis eius extremum oleo sacro peruncta, postridie vesperi circa horam 9. hanc vitam soliumque reliquit, post annos regiminis 40. dies totidem; aetatis annos 63. menses 6. dies 16. semper in cordibus Hungarorum victura, quos numquam admissae successionis femineae poenituit; nullus enim est ordo hominum, quem illa peculiaribus sibi beneficiis non adstrinxisset. Illa viros ecclesiasticos, octonis episcopatibus institutis, canonicorum collegiis vel erectis, vel melius dotatis, aeternum sibi deuinxit. Illa splendidissimum ordinem S. Stephani R. pro politicis; Teresianum pro militibus remunerandis instituit. Illa rem litterariam nouo studiorum systemate constabiliuit. Illa miserae plebi, praescripta norma praestandorum dominis laborum, optime consultum voluit. (a)

CDXX. Ea rerum potente rexit ecclesiam *Strigoniensem*, post Emericum C. Eszterhazium † 1745. C. Nicolaus Chakius 1751. † 1757. C. Franciscus Barkotzius 1761. † 1765. C. Iosephus Batthyanius 1776. *Colocensem*; post C. Gabrielem Patachich † 1745. C. Nicolaus Cháki 1747. Franciscus L. B. Klobusitzki 1751. C. Ioseph. de Batthyán 1760. Adamus L. B. Patachich 1776. † 1784. C. Ladislaus Kollonich 1788. *Agriensem*, post C. Gabrielem Erdödium † 1744. C. Franc. Barkótzi 1745. C. Carolus Eszterházi 1761. *Albaregalensem* Ignatius Nagy 1777. † 1789. *Bosnensem*, post Petrum Bakich, Franc. Thäuszi

(a). *Ibid.* n. 3159.

Thauszi 1749. Ioseph. Chiolnich 1751. Matthaeus
 Kertitza 1773. *Crisiensem* Basilius Bosichkovich 1776.
Fogarasiensem Gregorius Maior. *Iaurinensem*, post
 Adolphum a S. Georgio, C. Franciscus Zichi 1743.
 † 1783. *Munkatsensem*, post Ioan. Bradats, An-
 dreas Batsinszki 1773. *Neosoliensem* C. Francisc.
 Berchtold 1776. † 1793. *Nitriensem* C. Emeric.
 Eszterházi 1740 Ioann. Gusztini 1763. † 1777. C.
 Anton. Revai 1780. † 1783. *Rosnauensem* C. Ant. Révai
 1776. Ant. L. B. András 1780. *Quinqeocclesien-
 sem*, post C. Sigism. Berényi, Georgius Klimo 1751.
 † 1777. C. Paul. Eszterházi 1780. *Sabariensem* Io-
 annes Szili 1777. *Scepusensem*: Carolus Szalbeck
 1776. † 1785. *Segniensem*, post Ioan. Benzoni,
 Wolfgangus Chiolich 1746. Pius Manzador 1764.
 Ioannes Caballini 1773 † 1782. *Sirinensem*, post
 Ladislaus Szörényi, Nicolaus Givovich 1754. Ioan-
 nes Paxi 1762. quo Zagrabiam translato, Matthaeus
 Kertitza, hac vnta cum Bosnensi 1773. *Transilua-
 niensem* Franciscus L. B. Klobusitzki 1741. Sigism. L. B.
 Sztójka 1749.—1759 † 1770. C. Iosephus de Batthyán
 1759 Ant. L. B. Bajtai 1760. Pius Manzador 1772. C. La-
 dislaus Kollonich 1774. C. Ignatius de Batthyán 1780.
Tsanadiensem, post Nicolaum Stanislauich, C. Franc. Ant.
 Engl 1750. Emericus Kristovich 1777. *Vaciensem*,
 post Michaelm Car. ab Althan, C. Christophorus
 Migazzi 1755. C. Paul Forgáts 1757. C. Carolus
 Eszterházi 1759. iterum C. Christoph. Migazzi 1761.
Varadiensem, post Nicolaum Cháki, C. Paullus
 Forgách 1747. Adamus L. B. Patachich 1759. C.
 Ladislaus Kollonich 1780. *Varad. Gr. ritus Moy-
 ses Dragossi* 1777. *Vesprimensem*, post Adamum
 Atsádi, Martinus Biró 1744. Ignatius Koller 1762.

† 1773. Iosephus Bajzáth 1777. Zagrabiensem, post Georgium Branyug, Franc. L. B. Klobusitzki 1748. Franc. Thauszi 1751. Ioan. Paxi 1770. Ios. Gallyuff 1772. † 1786. Munus *palatini* gessit C. Ioannes Pálfi 1741. † 1751. C. Ludouicus de Battyán 1751. † 1765. *Locumt. regii* princeps Albertus 1766. — 1780. *iudicis curiae* C. Ios. Eszterházi 1741. C. Georg Erdödi 1748. C. Ios. Illésházi 1759. C. Nicol. Pálfi 1766. C. Georg. Fekete 1773. — 1783. Illyrici *bani* C. Carolus de Bathyán 1742. C. Franc. de Nádasd 1761. † 1783. M. Teresiae symbolum erat: *Iustitia et clementia.* (a)

§. XI.

IOSEPHVS II. REX XLIX.

Coepit A. C. 1780. defit A. C. 1790.

A. C. 1780. Ios. I. Ind. 13. P. 26. M.

CDXXI, Iosephus II. die 13. Martii 1741. natus, vicesimum aetatis annum agebat; quum primum cum M. Elisabetha Parmensi connubium inuit 6. Oct. 1760. ex qua suscepit Teresiam Elisabetham 1762. mortuam 1770. Terris erepta prima coniuge 1763. secundis sibi nuptiis iunxit M. Iosepham Bauaram 1765. variolis extinctam 1767. Deinceps viduus, suas omnes curas publico despondit, et memor, iis se progenitoribus ortum, in quibus summa virtus et singularis in DEVM pietas cum excellenti belli peritia certabat, in aedibus sacris tanto mentis ardore, tanta vultus modestia preces ad DEVM fundere solebat, ut ex orantis habitu maie-

(a) *Ibid.* n. 3160.

maiestatem numinis quilibet agnoscere tantique caesaris exemplo magis reuereri debuerit. Romanorum rex electus 1764. mortuo patri 1765. succedit, et cura rerum militarium ab aug. matre sibi commissa, quotannis decursoes militares obibat. Praeterditiones hereditarias, etiam interiorem Italiam, Galliam, Russiam ante matris obitum perlustraverat; impressis ubique non vulgarium virtutum suarum vestigiis, sacro quotidie feriatis quoque diebus interesse solitus. (a)

CDXXII. Nemo facile regum Hungariae tot opibus ad regnandum instructus accessit, ac Iosephus II qui, praeterquam quod ex tot peregrinationibus magnam rerum notitiam, ad promouenda ditionum suarum emolumenta seruituram, hauserit, 15. annorum spatio corregentis munere functus, aug. matris consiliis omnibus interfuit optimaque spem Hungaris dedit, regni huius felicitatem omni studio se prouecturum esse. Neque vanam hanc fuisse spem, ostendit primis litteris, ad omnes Hungariae comitatus 20. Nov. datis, quibus securos illos reddidit, eosdem in iuribus, privilegiis, libertatibus et immunitatibus illibate conseruandas esse. Negari non potest, ab his promissis subinde discessum fuisse; sed non alio fine, quam ut Hungariae melius consuleretur. Quumque hunc finem augustus obtineri non posse vidisset; omnia rursum in integrum restituere constituit. Quare, quum ipse quoque media, quibus communem felicitatem provehendo volebat, suo judicio palam improbauerit ac retractauerit; si nos item ea minus probauerimus; a iudicio tan-

M m 4

ti

(a) Hist. Cr. T. 40. n. 3161.

ti principis non discrepabimus, nec in reverentiam regibus debitam, peccabimus. (a)

A. C. 1781. Iof. I. Ind. 14. P. 15. A.

CDXXXIII. Aug. Iosephus, memor, se bono publico natum esse, conficiendis negotiis grauissimis dies integros, vix interiectis pro curando corpore duabus horis, impendere solebat. Quicquid in oeconomia sua domestica superuacaneum videbatur; id ita tollebat, ut tamen maiestas aulae suae non diminueretur. Suis commodis quasi neglectis, publicos ditionum suarum prouentus in communem ciuium suorum utilitatim conuertere studebat. Ad aerarium quoque parochialium ecclesiarum indemne praestandum sapientissimas leges constituebat. Ecclesiae Bosnensi nouos reditus assignauit, nouosque duos quatuor aliis canonicis addidit. Quae de reditibus Quinqueecclesiensis, Varadiensis et Crisenensis ecclesiarum aug. Teresia constituit, regio diplomate rata habuit. Nonnulla subinde de nexu religiosorum cum exteris tollendo, de constitutionibus pontificiis non acceptandis sine placeto regia, de bulla tam *copenae*, quam *vigenitus* ex libris exterenda sanxit. Duriora haec cuidam antifliti Hungariae videbantur, quam vt ad ea, citra laesionem conscientiae, pro ratione sui muneris, obmutescere se posse putaret. Prolixum illius scriptum, quo suas difficultates, cum omni veneratione regiae dignitatis, proponit, sub nomine card. Iosephi de Batthyán, Hung. primatis, Romae prodiuit 1782. cui subiiciuntur

(a) *Ibid.* n. 3162.

untur notae quaedam idiomate Gallico contra scriptorem anonymum, qui contra hanc apologiam infelici conatu calatum strinxit. At iam certum est, opus illud non esse laudati cardinalis, ut ipse palam fecit, et suas aduersus illa mandata difficultates moderatius exposuit. Sed aug. Iosephus respondit, *ab his ordinationibus suis se nec minimo ullo in passu recedere constituisse: iis ex clero, qui absque scrupulis et conscientiae anxietate mandatis his obtemperare non posse crederent, liberum omnino esse, officia sua, aut dignitates deponere, et extra dictiones suas, quo-cumque velint, sese conferre:* Nec ab aliquo mandato, de dispensationibus Roma non petendis, ullis precibus dimoueri potuit; contra titulos quoque, Roma dari solitos, seuerum mandatum edidit. Tandem mensis October etiam decretum, *tolerantiae dictum*, produxit. De quo, siquid paucis innuere licet, id affirmare possum, nec ipsis acatholicis illud omnibus arrisuisse; quod, qui pari fere cum catholicis, regno coaevis, iure gaudere vellent, hic *tolerati dumtaxat declarantur*. Mirum est, ad edenda tam diuersa tamque grauis momenti mandata tempus Iosepho suppetuisse, qui hoc anno Belgium, Hollandiam, Galliam, Bohemiam percursauit. (a)

A. C. 1782. Ios. 2. Ind. 15. P. 31. M.

CDXXIV. Postquam aug. Iosephus praeter ea, quae haec tenus recensita sunt, etiam iuriandum, *quod occasione consecrationis aut institutionis ab episcopis apostolicae sedi praestabatur, penitus interdiisset;* et de quibusdam indulgentiis piisque consuetudinibus tollendis mandatum edidisset; Pius VI.

P.

(a) *Ibid. n. 3163. — 3169.*

P. M. suum Viennam veniendi propositum eidem per litteras aperuit. Quod quidem consilium imperator **11.** Ian. sibi gratum esse significauit; simul tamen declarauit, de illis rebus, quas ad religionis utilitatem, meliorem disciplinae conditionem et regum regiae circa illam potestatis exercitium constituit, nihil adduci posse, quod illum ab hoc instituto dimouere queat. Pontifex tamen, etiam his acceptis, iter se proxime cum paruo comitatu suscepturum, ac istic in nunciaturae domo hospitaturum esse, **9.** Febr. prescripsit, cui Iosephus hospitium in aedium suarum parte per literas, **26.** Febr. datas, obtulit. Sed hae litterae pontificem Romae non invenerunt, indidem egressum ac iter ingressum postridie, iam annos **65.** natum. Imperator, obuiam illi cum archiduce Maximiliano protectus, in Neunkirchen **22.** Martii, post mutuos tenerimos amplexus, in suum currum receptum, Neostadium, inde Viennam ad aulam suam deduxit. Quibus honoribus istic excultus fuerit; quam immensa hominum multitudine quot diebus ad eius benedictionem excipiendam confluxerit; qua pietate **12.** pauperibus in coena domini pedes lauerit; die paraseues ad complurium templorum sacra sepulcra pedes concesserit; die paschalis angustiori ritu sacris operatus fuerit, Latiaque lingua facundissimum ac feruentissimum sermonem ad confertum auditorem dixerit; ex pergula templi cancellariae bellicae sollemnem apostolicam benedictionem **50.** millibus hominum, in subiecto foro congregatis, dederit, aliaque his similia longum foret pro dignitate describere. Sicut autem **22.** Martii Viennam venit; ita **22.** Apr. Vienna discessit, imperatoris curru vectus ad Mariabrunn, ubi supremum inter lacri-

mas

mas se salutarunt. Tam pontifex, quam imperator eam agendi rationem, quam episcopi Hungariae per hocce tempus sequuti sunt, magnopere dilaudarunt. (a)

CDXXV. Pius VI. per Bauarium, Tirolim, Tridentum, Veronam, Patauim, Venerias, Ferriam, Bononiam, Caesenam, patriam suam, 13. Iunii Romam reuersus, quem fructum ex apostolica hac peregrinatione retulerit, cardinalibus exposuit. *Quaedam, inquit, eaque grauia ab imperatoris aequitate retulimus, ut iam ex perualgatis ipsius mandatis constat; quorumdam vero si nondum exitum, at spem non mediocrem nobiscum reportauimus.* Permisit nempe Iosephus iusivandum ab episcopis apostolicae sedi praestari, quod anteā negauerat. Concessit etiam episcopis recursum ad pontificem in quibusdam impedimentorum matrimonii relaxationibus, quem prius prohibuerat. Declarauit publico diplomate suum verae religionis studium: *quemadmodum, inquiens conseruatio verae ac vnicē salutificae religionis orthodoxae, maximaē sibi curae semper fuit; ita pro summo munere suo regio tenetrisime cuperet, ut populi sibi subditi omnes orthodoxam religionem amplecterentur; atque hac securissima via salutem animarum suarum procurarent.* Etsi vero pontifex imperatorem ad moderandas quasdam constitutiones regias permouerit; abolitionem tamen claustrorum quorumdam religiosorum ordinum sistere non potuit. Quare iuxta constitutionem regiam, 26. Ian. vulgatam, Camaldulenses et Clarissae per totam Hungariam sunt abolitae, quod mandatum etiam ad Augustinianas moniales 22. Martii fuit extensum; et prius

(a) Ibid. n. 3170. 3171.

prius de supprimenis eremicolis et tertiaris mandatum 9. Dec. repetitum. Ad tantas mutationes, in rebus religionis vel iam factas, vel porro facientes, facilius in effectum deducendas, imperator separatum senatum, quae nomine *commissionis ecclesiasticae* venit, instiuit, eique praesidem cardinalem ac primatem Iosephum Bathyanum praefecit. (a)

CDXXVI. Quum huic commissioni demandauit, ut *abolitorum utriusque sexus religiosorum ordinum bona*, si sint ecclesiastica, plus offarentibus elocarentur; *secularia vero lege auctionis publicae divenderentur*; normam occasione venditionis et exarendationis bonorum cameralium, in distictu Temesiensi sitorum obseruandam proposuit. Licitationi huic initium anno superiore Kalendis Aug^{usti} factum est, quae hoc anno 10. Apr. Temesiae, 1. Maii Viennae continuata fuit; quae res caussam obtulit, ut Temesiensis ciuitas inter liberas ac regias mense Martio referretur. Quum autem augustus existimauerit, si politica cameraliaque negotia, multum alioquin inter se connexa, coniunctim per traclarentur, celerorem negotiorum cursum procurandum esse; cameram Hungaricam cum consilio R. L. coniungere statuit, suumque hoc propositum, quum Ioannem Erdödium, camerae praesidem, rude donasset, ei 21. Maii significauit; cui Christophorum Nitzkium, sub axiomate *thesaurarii*, substituit. Ex eodem fine cancellariam quoque Hungaricam cum Transsiluanica 14. Aug. coniunxit. Insurandum item de tuendo illibato B. M. V. conceptu sustulit; vt et obligationem ortam e sponsalibus; sed haec lex ab eius obitu cum pluribus aliis exoleuit. (b)

A. C.

(a) Ib. n. 3172. 3173. 3174. (b) Ibid. n. 3175. 3176.

A. C. 1783. Iof. 3. Ind. 1. P. 20. A.

CDXXVII. Postquam aug. Iosephus nullam contractui sponsalicio vim inesse voluit; ad ipsa matrimonia progressus, ea quoque partim veteribus, partim nouis legibus circumscripsit. Inter has est illa, qua tam trinae denunciationis gratia, quam caussae matrimoniales ad seculare forum ab ecclesiastico transferuntur. Vulgatis his constitutionibus, ad ecclesiasticam disciplinam pertinentibus, procurandis exterioribus subditorum commodis intentus, nihil diligentiae praetermisit, vt damna vel ab iis auerteret, vel illata resarciret. In Hungariam certe hoc anno mox accurrit, auditis damnis, quae terrae motus potissimum locis, ad Danubium sitis, 22. Apr. intulit. Die 26. Comaromium, vbi maxima strages est edita, venit. Inde profectus Budam, Eszekenum, Carolostadium, Flumem, Gradiskam, Brodam, Petrouaradinum, Semlinum, Aradnum, Lugosinum, Deuam, Albam — Carolinam, Cibinium, Coronam, per Buccouinensem tractum Leopolim, Cassouiam, Tirnauiam, Posonium perlustravit, 11. Iulii Viennam reuersus. Tantis itineribus confectis, nouum in Italiam 6. Dec. suscepit, vt summo pontifici vicem redderet; quem 23. mensis eiusdem adiit, et 25. sacro sollempni, quod ipse pontifex in Basilica Vaticana celebrauerat, cum rege Sueciae, qui pridie Romam aduenerat, intersuit. Inde Neapolim 29. profectus et Romam 18. Ian. reuersus. (a)

CDXXVIII. Tot itinera regias de religiosis vel abolitis, vel abolendis curas sufflaminare non poterant.

(a) *Ibid. n. 3177. 3178.*

rant. Sublato iam omni cum generalibus ordinis nexu, generales quoque visitatores abrogauit et visitationes a prouinciae praesidibus peragi, defectus autem corrigendos ad dioecesanos deferri iussit. Postquam vero patres, a SS. Trinitate dictos in Belgio 17. Martii sustulit, eosdem etiam in Hungaria 25. Nou. abolendos esse decreuit. Religiosorum nondum abolitorum iuniores ad tria generalia seminaria clericorum, ex omnibus dioecesibus istuc promouendorum, transmitti voluit. Aliquid item de militaribus domiciliis hoc anno constituit. Carolus imp. et rex, non ignarus, Hungaris numerosum illum militem, qui per regnum dispersus alebatur, admodum gravem ac molestum esse, plures iis domos in munitis urbibus constituit; illis autem, quos aut inimicus mucro mutilauit, aut gravior aetas ad quietem damnauit, vastissimam Pestini molem eduxit. Iosepho placuit, et legionarios e paratis in arce domibus in ciuitatem deducere; et emeritos milites Pestino Tirnauiam transponere. Militem vero veteranum, ducem inuictum, heroem incomparabilem, Franciscum Nadasdium, 27. annos Illyrici banum, annos 75. natum, hoc anno mors idibus Maii rapuit. In cuius locum augustus C. Franciscum Eszterházi banum; huius vero locum tenentem, quod ipse banus cancellarii munere dilitineretur, C. Franciscum Szétsenium constituit. (a)

A. C. 1784. Jof. 4. Ind. 2. P. II. A.

CDXXIX. Ad multas, aug. Iosepho mandante, factas innovationes accessit hoc anno sacrae coronae

(a) *Ibid. n. 3179. — 3182.*

nae de loco, quem ultra sesqui seculum obtinuit, ablatio, quae 13. Apr. Posonio Viennam translata fuit. Non multo post, quam ex arce Posoniensi sacram diadema Viennam ablatum est, cleris quoque iunior partim Agriam, partim Posonium ad arcem Buda transmigravit. Mox etiam aedes academiae Teresianae sunt euacuatae, pro supremaque praefectura caesareo — regiorum armorum accommodatae. Quemadmodum translatio sacri diadematis, ita decretum, quo condiscendae linguae Germanicae necessitas Hungariae imponebatur, omnes Hungariae comitatus ad modestas augusto preces offerendas prouocauit. Post haec omnium sine discrimine Hungarorum domos numeris signari, sparsisque per varias regni partes militibus, omnium incolarum numerum per militares praefectos conscribi iussit. Haec inter Hungaris gratissima fuit, quia legibus conformis, consilii regii Budam translatio; non item camerae, quae pariter eodem Posonio transmigrauerat, cum consilio locumtenentiali coniunctio, quae tantis difficultatibus obnoxia fuit, ut rursum postea disiungi pristinoque statui restitui debuerit. Eodem etiam modo tribunalia, tam septemuirale, quam tabulae regiae, quae hoc anno post festum S. Stephani Budae iam sua iudicia celebrare coeperunt, iterum subinde Pestinum remigrarunt. Nondum Budae litibus fora personabant; quum regia scientiarum vniuersitas, clypeum cum tribunalibus iudicariis mutatura, Budaque Pestinum in eorum locum migratura, has ab augusto constitutiones regias accepit: *I. Sodalitia omnia, B. MARIAE nomine congregata; exhortationes academicae in templis, et exercitia, ut dici solent, spiritualia — abrogantur. II. Litterarum*

rum studiosis posthac ad theatra et alia loca publica, in quibus honesti ludi et saltus habentur, adire licet. *III.* Iisdem suadendus quidem erit frequens sacramentorum, quibus animi labes expient, usus, non tamen ad eum cogendi sunt. — *V.* Post triennium scientiae omnes, demita theologia, in scholis Germanico idiomate tradentur. — *VI.* — Omnes, ad schoolas admittendi, linguam Germanicam calleant, oportet. *VII.* Nemo, nisi linguae Germanicae peritus, in numerum doctorum publicorum cooptabitur. — Didacticum quoque constitutum fuit; pro Latinis schoolis singulis annis 6. flor. pro philosophicis et chirurgicis 12. fl. pro scientiis sublimioribus in universitatibus 30. fl. (a)

CDXXX. Non Hungaria tantum, sed Transsiluania quoque magnas hoc anno mutationes subiuit. quae prius in comitatus Hungaricos, in sedes Siculicas et Saxonicas divisa, nunc augusti decreto, sublata sedium nomenclatione, distributa fuit in undecim comitatus: *Hunyadiensem*, *Cibiniensem*, *Albensem*, *Küköliensem*, *Fogarasiensem*, *Háromszékensem*, *Udvarhelyensem*, *Tordensem*, *Kolosensem*, *interioris et mediocris Szolnok*. Anno sequente Transsiluania rursus in tres districtus divisa fuit: *Cibiniensem*, *Kolosensem* et *Fogarasiensem*. Subinde tamen, his mutationibus abolitis, vetus divisio restituta fuit. Hanc prouinciam hoc anno Valachi magno terrore tumultuque compleuerunt, praeludiis motuum in Hungaria, qua Transsiluaniam contingit, factis, ubi procomitem Aradiensem, Andream Forraium, annos 70. natum, ex villa sua Soborsin abduxerunt,

nec

(a) *Ibid. n. 3189.*

nec prius, quam Aradiensis Graeci ritus non vni-
torum episcopus intercessisset, dimiserunt. In Transil-
uania vero, praesertim in comitatu Hunyadiensi, feri
Valachi caedibus patratis, villis et arcibus incen-
sis, spoliis actis, a kal. Nou. omne violentiae ge-
nus exercuerunt. Sed horum licentiae, militibus
caelareis appropinquantibus, modus illico positus est.
(a)

A. C. 1785. Ios. 5. Ind. 3. P. 27. M.

CDXXXI. Valachorum primipilis, Hora Klos-
kaque dictis, in siluis Radakensibus opera protribuni
Kray captis, 28. Febr. rota cruribus fractis et in
4. frusta dissectis, omnis in Transsiluania tumultu-
sus finem accepit. In Hungaria prouentus sacerorum
curionum non parum accisi sunt, quod et vetus mos
suffiendi domos circa festum SS. trium regum abrogat-
tus, et omnis in baptismate stola sit sublata. Quia
vero decreto regio 10. Febr. cautum erat, ne quis
duobus beneficiis ecclesiasticis frueretur; kal. Iuliis
episcopatus Vaciensis, quem cardinalis et archie-
piscopus Viennensis administrauerat, ab ecclesiastica
commissione coepit administrari: Claustrum Augu-
stianorum, Budae sublatorum, Franciscanis in a-
quatica; horum vero monasterium Elisabethinis san-
ctimonialibus fuit attributum. Iussi quoque sunt pæ-
tres Dominicani Pestenses emigrare locumque dare
patribus Paullinis, quorum monasterium in usum se-
minarii cessit. Huc subinde tam Agria, quam Za-
grabia cleris iunior est translatus; academia vero
Iaurinensis Quinqueecclesias transposita. Magnae
quoque mutationes in administrandis comitatibus

fa-

(a) *Ibid. n. 3190. 3191.*

sactae sunt, nonnullis supremis comitibus titulo dumtaxat et iure ferendorum in comitiis suffragiorum reglio, comitatibus autem in 10. tractus ciuisis, scilicet *Laurinensem*, *Pestensem*, *Natensem*, *Quincueecclesiensem*, *Zagrabensem*, *Magna-Varadiensem*, *Neosclensem*, *Munkatsensem*, *Cassuensem* et *Temesensem*. Nouum hoc systema, cui kal. Iuniis a commissariis regiis, amplissima potestate praeditis, initium factum est, breuis admodum aei fuit, non integrō quinquennio duraturum; vt et impositum 500. millium flor. contributionis augmentum. (a)

CDXXXII. Postquam augustus Hungariae Croatiaeque regnum in 10. illos tractus distribuisset; ad celeriorem negotiorum publicorum cursum procurandum id quoque constituit, vt, quot districtus, totidem administrationes camerales essent. In districtu tamen Temesiensi, qui maximam partem e bcnis cameralibus consistebat, binae camerales administrationes, *Temesensis* et *Zomboriensis*, vt prius erant, reliquae sunt. Sicut autem prouentuum regiorum, ita iustitiae quoque nouam administrationem Iosephus induxit. Munere protonotariorum abrogato, tribunalium, quae totius anni spatio considere debebant, assessores, causarum summa capita referre iubebantur. Iudicia quoque subalterna 38. pro causis nobilium constituebantur; minore tamen, quam sint comitatus, numero propterea, quod augustus quosdam comitatus coniunxerit, ut *Lipoviensis* cum *Aruensi*, *Turotsiensis* cum *Zoliensi*; minoris *Hont* cum *Gömöriensi*, *Strizoniensis* cum *Cóniáromiensis*, *Laurinensis* cum *Mosoniensi*, *Tollensis* cum *Baranyiensis*, *Tornensis* cum *Abaujvariensi*, *Bereghiensis* cum *Ugotsiensis*, *Bassensis* cum *Bodroghiensis*, *Chongradiensis* cum *Békensis* ac

(a) *Ibid. n. 3493. ~ 3496.*

Chanadiensi, Temesiensem cum Torontaliensi et Kras-
souiensti, Varasdinensem cum Crisiensti, Poseganum cum
Verötziensti et Sirmiensti; Seuerinensem autem pe-
nitus sustulit. Inducto vero nouo iure criminali,
ius gladii iurisdictionibus omnibus ademit. Libertati-
tem quoque colonorum, quos in tractum Temesi-
ensem ac Batiensem nouos induxit, in multis casi-
bus auxit; latomorum tamen licentiam nouis legi-
*bus circumscriptis, quorum *Iudicras ceremonias sci-**
endi parum se cupidum esse declarauit. (a)

A. C. 1786. Ios. 6. Ind. 4. P. 16. A.

CDXXXIII. Plus otii Iosephus ad haec aliaque
 constituenda habuit, postquam sub exitum anni su-
 perioris cura belli Batauici, cui Scaldis interclusio
 caussam obtulit, solutus est, opera regis Christia-
 nissimi; priusquam ad manus ventum fuisset, pace
 composita, *castellis Lillo et Liefkenshoek caesari con-*
cessis et 1000000. flor. illi promissis. Curis igitur
in Hungariam traductis, augustus nouam omnibus
fundorum et prouentuum suorum revelationem im-
posuit. In hoc negotio, nouis difficultatibus idem-
tidem emergentibus, methodus et instructio variari
saepe debuit. Nec eae sanctiones, quibus noua iu-
*diciorum norma constituebatur, maturitatem attin-*ger*e potuerunt. Ad nouum ius condiscendum op-*
pportunam Hungaris occasionem oblatus rex apo-
stolicus, doctorem hoc anno Budam misit, eorum-
que nomina, qui doctrinam eius essent excepturi,
sibi submitti voluit, aliis omni spē praecisa con-
sequendi munia, quae sine noua hāc iurisprudentia
geri non possent. Sublata 16. oppidorum Scep-
 N n 2 sien-

(a) *Ibid. n. 3197.—3199.*

siensum administratione, haec comitatui Scepusensi; tractus oppidorum haidonicalium comita ui Szaboltsensi; Iazigum et Cumanorum regio comitatui Pestinensi subiiciebantur. Mortis item poena sublata, hanc commeriti vel ad trahendas naues, vel ad perpetuos Szegedini carceres condemnabantur.
(a)

CDXXXIV. Abolitorum religiosorum numerum auxerunt hoc anno patres Paullini, pullas vestes pro candidis induere iussi. Iuniores quoque religiosi, qui disciplinas theologicas in seminariis exciebant, ordinis sui vestibus positis, ecclesiasticas kalendis Martiis induere coacti sunt. Reliquis religiosis et mitior in choro cantus praescriptus, et concursus ad obtinenda beneficia concessus est, et continentibus testandi facultas admissa. Pulsus campanarum, incumbente tempestate, bene prohibitus. Clerus plurium dioecesum, Agriam translatus, nunc cum Zagrabiensi Pestinum commigrare iussus est. Quem in finem istic grandis illa moles iuxta Danubium inchoata sit; nemo nouit. Scholasticarum hic et alibi seriarum tempus ad Iulium et Augustum defixum est. Pretium aureorum caesareorum ad 4. flor. 30. crucif. Belgicorum ad 13. flor. 20. crucif. eleuatum. Sublati comitatuum sigillis, omnibus insigne Hungariae, cum nomine comitatus, praescriptum. Sublati item coetibus opificum, cuius est data potestas artem suam exercendi. (b)

A. C. 1787. Jof. 7. Ind. 5. P. 8. A.

CDXXXV. Connumeratis prouinciarum Austriacarum incolis, eorum emolumento consulturus

au-

(a) Ibid. n. 3202. 3203. (b) Ibid. n. 3202. 3203.

augustus, ne vel ab heris plus exigeretur, vel a subditis minus praestaretur, quam aequitas postularet; virorumque partes edito 15. Febr. diplomata, descripsit foraque designavit, in quibus querela subditorum contra dominos terrestres discuterentur. A profanis ad sacra conuersis curis, vacuae sedes episcopales impletæ sunt. Nam regnante Iosepho, decesserunt antistites: *Iaurinensis*, Franciscus Zichi, 8 Jun. 1783. *Nitrien.* Antonius Révai 26. Dec. eodem; *Colocen.* Adamus Patachich 19. Jul. 1784 *Scepusien.* Carolus Szalbek 15. Jun. 1785. (quo *Vaciensem* episcopatum card. Migazzi 10. Febr. dimisit) *Zagrabien.* Iosephus Gallyuff 1787. Vacantibus igitur sex cathedralis augustus ita 21. Aug. consuluit, vt metropolitam *Colocensem* C. Ladislauum Kollonich, *Vaciensem* episcopum Franciscum L. B. Splényi; *Zagrab.* Maximilianum Verhovátz; *Iaurinen.* Iosephum Fengler; *Nitriensem* Franc. Xau. Fuchs, *Magno-Varadiensem* Franciscum Xau. Kalatai constitueret. Quae vero prius acatholicis et Graeci ritus non vnitis negata fuit turres templis adstruendi facultas, eadem iis 10. Iulii concessa. Concessum item, imminente bello, vt prouinciales conuentus celebrarentur; quorum usus quia longo tempore iam intermissus erat; ad diem 3. Oct. tantus procerum et nobilium numerus Posonium confluxit, vt solitum eos buleuterion non ceperit. (a)

CDXXXVI. Priusquam de bellis, quorum alterum in Belgio temporis praefocatum est; alterum cum Turcis magna sanguinis et aeris profusione gestum, loquamur; iter imperatoris, sub quo Belgium exar-

N n 3

sit,

(a) *Ibid.* n. 3294. — 3268.

sit, et ex quo Turcum fuit exortum, paucis attin-
gendum videtur. Aug. Iosephus; anno superiore per
Stiriam, Croatiam, Sclauoniam, Hungariam, Trans-
siluaniam, Galiciam peregrinatus, hoc anno longi-
us iter ingressus, vt Cherson cum Russorum im-
peratrice conuenire colloquique posset, 11. Aprilis
in viam se dedit, et assumto comitis Falkenstein no-
mine, Chersonem 14. Maii peruenit. Crimaea cum
imperatrice perlustrata, 30. Iunii Viennam celeri
cursu reuersus est. Caussa reditus accelerati fuerunt
Belgae, qui Iosephinis innouationes auersati, non
prius tumultuari desierunt, quam nouae sanctiones
abolerentur. Augustum ad leges antiquas in statu suo
relinquendas potissimum inflexit bellum, a Turcis
post Chersonense colloquium Russis indicum, ad
quod augustus ex foedere maximos apparatus fecit,
et Belgradum ex insidiis tentari iussit. Tres pyro-
bolariorum phalanges et 4. Hungaricae legiones 2.
Dec. vesperi nauibus impositae, Belgradum in tene-
bris tendebant. Densae nebulae, quae lucem omnem
nauigantibus eripuerant, Turcis fauerunt. Effe-
runt enim, vt Belgradum non conspectum milites
praeter nauigarent, et aliqui, longius e regione Pan-
tsouac vexti, serius errorem obseruarent. Praefectus
Belgradensis praesidium arcis nouem millibus praec-
torianorum auxit. (a)

A. C. 1788. Ios. 8. Ind. 6. P. 23. M.

CDXXXVII. Belgrado 17. Ian. rursum necquie-
quam tentato, bellum iam geri videbatur, quum
illud

(a) Ibid. n. 3409.

Illud Constantinopoli 9. Febr. per caesareum inter-
nuncium, B. Herbert, caussis a foedere Russico re-
petitis, indictum fuit; et mox Dresnikum a Pohar-
nikio Turcis eruptum est; infeliciter tamen Dubi-
tza per Knefeuichium tentata. Iosephus aug. sua praes-
entia militibus animos inspiratus, ad castra de-
scendit, et Zemlini sub medium Aprilis praetorium
suum defixit. Huc archidux quoque Franciscus,
celebratis cum Elisabetha Würtembergitea 6. Ian.
nuptiis, sub exitum Martii se contulit. Augustus,
aggeribus ad Besaniam excitatis, Szabatium ad i-
ctum destinavit; traiectoque 18. Apr. Sauo, 24.
ian. in vi bem oppugnare coepit. Postquam Eszterha-
ziani milites extimas munitiones occupassent; praefec-
tus arcis clementiae caesaris se cum 800: praesi-
diariis dedidit. Vitio nostris copiis plerique dabant,
quod nimium per limites Tergesto Cotzimum usque
per 153507. millaria dispersae, magis attenuatae
fuerint, quam ut irrumpentibus maiore numero Tur-
cis frontem obuertere semper potuerint; quodque
hostis ad nos expectatus, non in suis terris quaesi-
tus fuerit. (a)

CDXXXVIII. His de caussis non leuia saepe da-
mna Turcae nostris intulerunt. E grauioribus est
clades ad Dubitzam accepta, quam quum 25. Apr.
princeps Liechtensteinus rursum aggressus fuisse,
accurrentibus ad auxilium ferendum Banyalukensi-
bus Turcis, cum iactura suorum 120. tormentorum
18. se retraxit. Aug. Iosephus interea Zemlini con-
stanter, adhaesit; donec, Turcis in banatum irrum-
pentibus, iationem mutare coactus est. Excuba-
N n 4 bat

(a) Ibid. n. 321c. 3211.

bat ad veterem Orsouam generalis Papilla, qui, Turcis maiore numero contra se congregatis, copias et machinas suas ad Supanek 8. Aug. retraxit. Aperto hic libero transitu, Turcis ad 70. millia sensim auctis, opposuit quidem se cum phalange Brechainvilliana Steinius; sed multitudini tandem cedere coactus, ad Veteraniensem specum se recepit; ubi quum diutius se defendisset; ob annonae defectum 31. Aug. liberum exitum pactus, cum 700. excessit. Eadem die Wartenslebenius, aerario bellico Karansebesinum praemisso, Meadiam, a Turcis mox incensam, deseruit. Augustus, de hac Turcarum irruptione certior redditus, Gemingio cum parte copiarum ad Zemlinum relicto, cum Lascio maiorem exercitum in banatum illico promovit, et positis Karansebesini castris, omnem conatum eo conuertit, ut Turcas ex montium iugis ad plana pugnamque detrahere posset. Sed ex iis illi, non nisi pro nostris diu noctuque lacependis procurre solebant; etiam Kubinium, Weiskirchium, Verschitzium, Ujpalankam, Pantouam ipsam, a nostris cum omnibus promptuariis 20. Sept. incensam, occupauerant. Breui post usque Temesim ignibus omnia collucebant; hominesque, rebus suis deploratis, qua poterant, fugiebant. Die 21. noctis hora 10. nostris se recipientibus, ex fortuita iaculatione tanta confusio consequuta fuit, ut pyrobolarii machinas in nostros velut hostes, exploserint, nostrique milites mutuis se vulneribus confecerint, omnibus fere tentoriis et impedimentis hosti, haec otiose spectanti, relictis. Rabies Turcarum ita Karansebesinum euerterit, ut, aedibus incensis, muros ipsos diruerit. Tristibus ubique vestigiis post se reliquis,

atis, ex banatu tandem se receperant, nostrique 22.
Oct. Ujpalankam, amissis 150. recuperarunt. (a)

CDXXXIX. Felicius res agebatur a principe Coburg, cuius imperio Bukouinenensis exercitus, ex 20. millibus conflatus, parebat. Eius enim auspicis et Iptilandius, Moldauiae princeps, interceptus, et Chotzimum 29. Sept. ad ditionem adactum est. Quum Gabriel Splenyi promareschallus egregiam in repellendis Turcarum auxiliis operam hic nauauerit; augustus illi legionem defuncti Francisci Gyulai 5. Nou. contulit. His a principe Coburg tam prospere gestis, res, sub principe Liechtenstein ad Dubitzam afflitas, eodem ob morbum Viennam deportato, veteranus heros Laudonius restituit, et Dubitzam quidem, a C. Devins in cineres fere redactam, 25. Augosti; Nouium 4. Oct. in potestatem Iosephi redegit. Zemlinum appropinquenti viatori caesar et Lascius obuiam iuerunt. (b)

A. C 1789. Iof. 9. Ind. 7. P. 12. A.

CDXL. Morbi dolores, quibus aug. Iosephus, e castris 5. Dec. Viennam reuersus, correptus fuerat, multum leniuit allatum 2. Ian. felix nuncium de Russis, Otzakouio 17. Dec. cum iactura 7300. Turcarum potis. Non multo post innouauit mandatum de regni tabulariis omnibus Budam transferendis, quod ad effectum paucissimi deduxerunt. Haec domi. Foris Laudonius expeditiones bellicas ut anno superiore prospere conclusit; ita hoc anno feliciter aperuit, et Gradiskam Turcicam, Berbir diam,

(a) Ibid. n. 3212. (b) Ibid. n. 3213.

Etiam, 9. Iulii hostibus eripuit. Tum copiis suis Belgradum promotis, Hadikio, morbis impliçito, suffectus, 14. Aug. Zemlinum peruenit. (a)

CDXLI. Interea princeps Coburg, exactis in Roman hibernis, tribusque mensibus inter varias velitationes elapsis, quum intellexisset, Mavrojenium, Valachiae principem, auxiliaribus copiis & vezirio submissis, cum 30. millibus ad Foksan castra posuisse; Russicum ductorem Suvarowium, ut celeriter in auxilium accurreret, interpellauit. Adfuit ille 28. Iulii, collatisque cum Coburgio consiliis, 31. cum hoste conflixit, caesisque 1500. ceteris in fugam actis, plenam victoriā rētulit, ad quam Splenyius promareschallus sua celeritate maximum pondus addidit. Russis eadem die cum magna praeda reuersis, Coburgius Valachiam infedit, et comperto, vezirium ad vlciscendam Foksanensem ignominiam, 100. millia Turcarum secum trahere; rursus ad se Suvarowium per celeres nuncios acciuit. Hic 21. Sept. cum 7. millibus armatorum accurrit, et cum nostrorum 14. millibus fluuiō Rimna transmisso, postridie decretorium ad Martinyesti praelium, ab ortu solis ad occasum usque productum, commisit, et Turcarum 7000. interfectis occupatisque castris, in principe Coburg animi presentiam inter media tormenta demirari satis non potuit, Hungaris quoque publico testimonio dilaudatis. Parta victoria, quicquid a Foksan ad Alutam usque fluuium porrigitur, Coburgius occupauit, ingentique pompa 10. Nov. Bukaresti susceptus, iu-

12-

(a) *Ibid. n. 32. 1215.*

ramento fidelitatis a Valachis exacto, Mavrojenii patatum inhabitauit. (a)

CDXLII. Audita Foksanensi clade, Turcae banatum penitus deseruerunt, vbi supremum copiam imperium Andreas Hadikius, senatus bellici praeses, iam annos 78. natus, accepit, postquam Lascius, quominus id gerere posset, le per mortuum excusauit. Sed hic quoque dux veteranus, morto correptus, accepto successore Laudonio, qui 17. Aug. Weiskirchium aduenit, 10. Sept. Viennam reversus est. Hujus systema Laudonius in oppugnando Belgrado sequendum ratus, ex Weiskirchen 30. Aug. castra mouit: quumque Zemlinum ipse quoque 3. Sept. aduenisset; perlustratis omnibus, diem 13. Sept. pro transmittendis in hosticum copiis praestitam, occupauit, quod seraskerius cum 30. vel 40. millibus aduentare diceretur. Saepo triplici pone constrato, totus exercitus 11. Sept. iam traditus et paullo post Belgrado circumfusus erat. Aggeribus et suggestibus tormentorum factis, Eugenia naque fossa repurgata, post multas machinarum explosiones, 30. Sept. exterior ciuitas in potestatem sedacta fuit. Laudonius, nouis suggestibus erectis, 6. Oct. tantos ignes in arcem e 5. partibus effudit, ut praefectus Belgradensis inducias 15. dierum pro deliberatione postulauerit: quibus negatis, postridie sex dumtaxat horis ad iaculationes intermittendas peccatis et concessis, arcem cum omni commeatu munitioneque Laudonio dedidit. Die 8. Oct. 25. milibus Turcarum Orsouam emigrantibus, reperta sunt in

(a) *Ibid.* n. 3216.

in arce tormenta 351. nitratorum puluerum centenarii 6000. naues 65. Ex nostris in oppugnatione caesi sunt 289. sauciati 732. Semendrienses 13. O&t. vltro se dediderunt. (a)

CDXLIII. Post Laudonium et Coburgium, magnum et princeps Hohenlohe hoc bello nomen adeptus, praeter felices alias velitationes, 7. Oct. ad Portseny Kara Mustapham aggressus, licet ille 10. ipse vix 6. millia sub signis suis numerauerit, spahiis fusis, ex peditibus 1500. plures interfecit; nec plures eius, quam 19. amisit. Kara Mustapha, castris cum ingenti praeda relicta, Krasouam fugit; sed inde quoque, principe cum copiis aduentante, profugit. Ita factum, ut princeps Coburg Transalutanam, Cisalutanam Valachiam princeps Hohenlohe caesari vindicaret. Scutariensis bassa, collatis cum Bosniae praefecto consiliis, in Croatiam per Dresnikum irrumpere conatus, Priboa nec quicquam tentata, suos fame frigoreque vexatos sub medium Nouembris Scutarim reduxit. In Seruia tribunus Davideuits, occupato Belgrado, Szabatsium cum sua phalange profectus, ad 10. milliaria Germanica ditionem Austriacam versus Zuornikium auxit. Ad orientalem Seruiae partem Glodoua, Turcis Fetislam, in nostrorum potestatem 9. Nov. cum tota Krainensi plaga venit, generali Fabris terorem 477. praesidiariis incutiente. Possessio Glodouae gradus erat ad occupandam nouam Orsouam, quae Laudonii conatus pertinaciter eludebat. Ad eam igitur fame per hiemem expugnandam 600. pedites Durlachianos

(a) Ibid. n. 3217. 3218.

nos sub imperio C. Ausperg 24. Nou. in Allion collocauit, et 23. Dec. Viennam inter laetas omnium acclamaciones intravit. (a)

A. C. 1790. Iof. 10. Ind. 8. P. 4. A.

CDXLIV. Multis Hungarorum querimoniis, ad aug. Iosephum perlatis, plerisque, quae prius antiquis Hungariae iuribus aduersantia constituerat, retractatis ac irritatis, comitia regni statibus in annum sequentem indixit, ac editis 28. Ian. litteris promisit, haec a legali sua coronatione inauguralis que diplomatis expeditione se auspicaturum. (b)

CDXLV. Interea bellum cum Turcis etiam hiberno tempore gerebatur; et diligenter cauebatur, nequid commeatus Orsouam ab hostibus inferri posset. Vnicus obfessis succurrendi modus erat, si Gladoua caesari detrahi posset. Sed hanc Antonius Liptai, Palfianae legionis protribunus, postea tribunus, egregie propugnabat, et caesis aliquoties hostibus, anonnarios currus intercipiebat. His aliisque Hungarorum generosis facinoribus repetitisque precibus augustus ad reddendam sacram regni coronam permotus, eam, 17. Febr. cistae cum cleno-diiis impositam, postridie mane seiugi curru, stipantibus latus praetorianis militibus, comitantibus alio curru coronaee conseruatoribus, effusis ad spectaculum innumeris vbique hominibus, Vienna per Kęptinium, Laurinum, Strigonium deuehendam Budam curauit, ac ingenti laetitia Hungaros, recepto hoc thesauro, cumulauit. (c)

CDXLVI.

(a) *Ibid.* n. 3219. 3220. (b) *Ibid.* 3221. — 3224. (c)
Ibid. n. 3225. 3226.

CDXLVI. Dum Hungari, sacro hoc pignore post sex annos restituto, magnis vbiique laetitiis incedebant; Austriaci, propter recrudescensem augisti morbum, moerore defixi iacebant. Quum saepius sopita febris iterum emersisset; archiatris sententiam de statu suo candidam promere iussis, 13. Febr. sacra confessione conscientiam expiauit, sacroque viatico, sollemniter ad se delato, refectus, licet postridie meliuscule valuerit, incremente rursum morbo, 15. Febr. sacro ceromate perundus est. Quinque tamen diebus inter acerbos dolores superuixit, quos auxit tristis obitus Elisabethae Würtenbergicae, quae duobus abhinc annis archiduci Francisco nupta, 17. Febr. post 8. vespertinam filiam enixa, 18. post 6. matutinam spiritum DEO reddidit. Antequam haec 20. Febr. Mausoleo caesarum post 6. vespertinam illata fuisset; imperator eadem die post 6. matutinam iam exanime cadauer iacuit, 22. Febr. tanta cum pompa sepulcro majorum illatus, ut aetate magis prouecti Viennenses fassí sint, a memoria hominum ad nullius Austriaci principis exsequias tantam vndique multitudinem confluxisse. Hic fuit exitus Iosephi II. qui vixit annos 48. menses 11. dies 8. praesuit ab obitu patris imperio 24. annos, 6. menses, dies 2. ab obitu matris Hungariae 9. annos, 2. menses, 22. dies. (a)

CDXLVII. Non defuerunt aug. Iosepho sagaces in sacra profanaque rep. magistratus, quorum consiliis bonum publicum promoueri magis potuisset, archiepiscopi, *Strigonensis*, card. Iosephus e com. de Batthyán ab an. 1776. *Celocenses*, Adamus L.

B.

(a) *Ibid. n 3227. 3228. 3229.*

B. Patachich † 1784. Ladislaus e com. Kollonich 1787. episcopi, *Agriensis*. C. Carolus Eszterházi ab an. 1761. *Altaregalenses*, Ignatius Nagy † 1789. Nicolaus Milassin 1790. *Bosnen*. Matthaeus Kertiza ab an. 1773. *Crisien*. Basilius Bositskovits † 1785. Iosaphat Bałtachich 1789. *Fogaras*. Gregor. Major, deinde Ioannes Bab 1784. *Iaurin*. C. Franciscus Zichi † 1783. Iosephus Fengler 1787. *Munkáts*. Andr. Batsinszki ab an. 1773. *Neosol*. C. Franc Berchtoldt † 1793. *Nitrien*. C. Ant. Révai † 1783. Franc Xau. Fuchs 1787. *Rosnau*. Ant. L. B. András 1780. *Quinqüeccles*. C. Paul. Eszterházi 1780. *Sabarien*. Ioan. Szili ab an. 1777. *Scepus*. Carolus Szalbeck † 1785. C. Ioan. de Réva 1787. *Segni n.* Ioan. Caballini † 1782. Ant. Piccardi 1783. Ioan. Bapt. Iessich 1790. *Transiluan*. C. Ignatius de Batthyán 1780. *Tsunad*. Emericus Kristovich ab an. 1777. *Vaciens*. Christophorus card. Migazzi, abdic. 1785. Franc. Xau. L. B. Splényi 1787. *Varad*. C. Ladislaus Kollonich 1780. Franc. X. Kalatai 1787. *Varad*. Gr. R. post Moysem Dragossi, Ignatius Darabant 1789. *Vesprim*. Ioseph. Bajzath ab an. 1777. *Zagrab*. Ioseph. Gallyuff † 1786. Maximilianus Verhovátz 1787. *Vacante palatini munere, index curiae*, C. Georg. Fekeete 1773. — 1783. C. Ioan. Cháki 1783. — 1785. C. Christoph. Nitzki 1785. † 1787. C. Carolus Zichi 1788. — 1795. *Banus Illyrici*, C. Franc. de Nádasd ab ap. 1761. † 1783. C. Franc. Eszterházi 1783. — 1785. C. Franc. Balassa 1785. — 1790. Ios. Augustus indoli suae conforme hoc symbolum adoptauit. *Virtute et exemplo. (a)*

§.

(a) *Ibid. n. 3230.*

§. XII.

L E O P O L D V S I I . R E X L.

*Coepit A. C. 1790. defit A. C. 1792.**A. C. 1790. Leop. I. Ind. 8. P. 4. A.*

CDXLVIII. Leopoldus II. iisdem augustis parentibus, quibus Iosephus II. 5. Maii 1747. natus, M. Ludouicam, Caroli III. Hisp. R. filiam, connubio sibi iunxit 5. Aug. 1765. Nuptiis Oeniponti celebratis, ad gubernandum magnum Hettruriae ducatum prosectorus, ex felici hoc coniugio has ordine proles sustulit: I. *M. Tereziam* 14. Ian. 1767. nuptam Ant. Theodoro, duci Saxoniae, 1787. II. *Franciscum Iosephum* 12. Febr. 1768. sibi successorum in imperio regnisque hereditariis an. 1792. III. *Ferdinandum Ios.* 6. Maii 1769. suum in Hettruria successorem in 1790. IV. *M. Annam* 21. Apr. 1770. praepositam sanctimonialium Pragensium ab an 1791. V. *Carolum Lud.* 5. Sept. 1771. gubernatorem Austriaci Belgii creatum 1792. VI. *Alexandrum Leopoldum* 14. Aug. 1772. electum R. H. palatinum 12. Nou. 1790. tristi fato raptum 12. Jul. 1795. VII. *Albersum* 1773. † 1774. VIII. *Maximilianum* 1774 † 1778. IX. *Iosephum* Ant. 9. Mart. 1776. locumtenentem Hungariae renunciatum 1795. X. *M. Clementinam* 24. Apr. 1777. desponsam Franc. Ianuario, regis Siciliae filio, 19. Sept. 1790. XI. *Ant. Victorem* 31. Aug. 1779. XII. *M. Amaliam* 15. Oct. 1780. XIII. *Ioannem Baptr.* Ios. 20. Ian. 1782. XIV. *Renatum Ioan.* 30. Sept. 1783. XV. *Ranierum* Ios. 13. Dec. 1784. XVI. *Rudolphum* Ioan. 8. Ian. 1788.

CDXIX.

CDXLIX. Quum Iosephus II. ex geminis vxoribus nullum post se heredem reliquerit, Leopoldus, eius germanus, secundum sanctionem pragmaticam, anno 1723. conditam, illi pleno iure successit, principatumque suum ab obseruatione patriarcharum legum auspicaturus, comitia regni statibus ad diem 5. Iunii Budam indixit. Kalendis Martii Florentia profectus, 12. Viennam peruenit, et postquam ser. quoque regina 16. Maii feliciter aduenisset; communem cum archiducibus mensam habere solitus, et eorum quoque primarios ministros hoc honore dignatus, numquam infra 24. conuias censebat. Etsi vero receptum in rebus iuridicis, procedendi modum ad kalendas usque Maias retineri iusserit; pretium quoque salis, quod Iosephus in singulis centenariis uno flor. 40. cruciferis auxerat, ante hunc diem retinendum, postea diminuendum decreuerit: quae tamen idem aug. Iosephus de sepulcris domini consuetisque supplicationibus tollendis anno 1785. constituerat, illico sustulit: in sanctionibus regiis usum idiomatis Latini restituit: curam rerum ecclesiasticarum et litteriarum a dicasteriis Viennensisbus ad Hungarica transtulit: ciuitates liberas ac regias a iurisdictione comitatuum exempt: instaurationes magistratum ciuicorum et provincialium votis ciuium et nobilium agi voluit: methodum tractandi negotia subditorum ad priorem statum reposuit: abolitionem monasteriorum suspendit: didactri solutionem a 1. Martii stitit: in schoolis idioma Latinum et Hungaricum Germanico substituit: tribunalibus assessores etiam e clero constituit: ecclesiastica beneficia vacantia bene meritis illico conferri voluit: intercalares prouentus capi-

Epit. Chron. P. III.

○ ○

tulis

tulis reliquit: caussas matrimoniorum foris ecclesiasticis restituit. His ante comitia constitutis, in iis e communi statuum voto cetera definienda promisit. (a)

CDL. Inchoatis Budae comitiis, mutuisque salutationibus praemissis, controversia de praesidiis vtriusque tabulae, quod a principe non coronato munus hoc accepissent, magnis animorum motibus agitata fuit. Illis tandem in suis muniberis relictis, quaestio de statibus vniuersis adiundis in secunda tertiaque sessione perdifficilis exarsit. Iusurandum quidem praescriptum inferior tabula, non exspectato superioris responso, praeslitit; at ex episcopis dioecesanis nullus, neque 3. regni barones, et 4. supremi comites cum nonnullis aliis in superiori fidem suam obstrinxerunt. Ultra tres subinde hebdomades de conditionibus inauguralis diplomatis laboratum est in circulis, quorum opinionem discussuri quidam ex vtraque tabula delecti, propter multas in negotio religionis obmotas difficultates, tamdiu laborem hunc extraxerunt, ut inutilem illum rex penitus effecerit, 20. Aug. declarando: *se diploma Teresianum aut Carolinum iuramento firmare paratum esse, nec ullum aliud acceptare.* Reversis Vienna legatis, qui Leopoldum regem ad coronationem inuitauerant, postquam C. Ladislaus Kollonichius, Colocensis archiepiscopus, in comitiis 26. Aug. legationis acta Hungarice recensuisset; quibusdam ad diploma Carolinum et Teresianum additis, ad vota statuum Vienam perferenda sollicitandaque card. primas, iudex curiac, banus Croatiae, personalis

(a) *Hist. Cr. T. XL. n. 3231.*

nalis cum 4. aliis destinati sunt, qui, a Leopoldo cum rege Neapolitano, cui Flumen obuiam iuit, 14. Sept. reuerso, 20. responsum acceperunt de priori declaratione firmiter obseruanda, coronatione Hungarica, quam Francofurtensis antecessura sit, non alibi, quam Posonii, peragenda. Francofurti 9. Oct. coronatus, consentientibus in comitiorum translationem statibus, in 3. Nou. eadem indixit. (a)

CDLI. Budae 30. sessionibus habitis, prima Posonii 3. Nou. celebrata fuit. Huc augustus, per deputatos, ad Schloshoff 10. Nou. praemissos, inuitatus, eadem die, principe legationis archiepiscopo Colocensi, responsum ad status, in primatis horto congregatos, referente, sub horam 12. faustissimas inter acclamations aduenit. Postridie, statibus ad arcem hora 10. confluentibus, post missam ab emin. primate decantatam, in palatium, regio throno iam instructum, veste Hungarica suae legionis induitus, concessit, suamque voluntatem de rebus agendis proposuit. Post eius abitum, iis perfectis, recitatum est decretum, in favorem acatholicorum editum, alias subinde mutationes, agentibus catholicis, passurum. Die 12. Nou. candidatorum pro palatinali dignitate nominibus allatis primatique traditis, iis non referatis, Alexander Leopoldus, aug. Leopoldi quartogenitus filius, vnanimi voce palatinus est acclamatus. Hanc electionem filii quum aug. pater confirmasset; inter cetera sic illum monuit: *Nullo umquam tempore moretur dilectionem vestram nexus ille, qui filium cum patre coniungit; nos enim coram fidelibus SS. et OO. profitemur, nos filialem*

O o 2

eius-

(a) *Vid. n. 3232. 3233.*

*eiusdem in nos obseruantiam a strictissima palatinalis
sui muneris adimpletione metituros. (a)*

CDLII. Postquam sacra corona 30. Oct. Buda Posonium allata fuisset; die 12. Nou adaptata capiti coronandi regis, 14. post meridiem in sacrifia templi S. Martini sub sigillo deposita fuit. Hanc posterò die, qui fuit onomasticus apostolici regis, inter missarum sollemnia, consuetis cum ceremoniis, archiepiscopus Strigoniensis regnique palatinus, eidem imposuit. Omnibus feliciter absolutis, itum est ad prandium, ac ad mensae dextrum angulum palatinus, ad latus sinistrum solus emin. primas, ad dextrum nuncius apostolicus, legatus Neapolitanus, Colocensis archiepiscopus accubuerunt. Expletis epulis, regis neo-coronati diploma lectum est, quo *succeſſores ſuos obligat, ut intra ſemestre, a deceſſu regis computandum, ſemet coronari, ac iuramentum praefare teneantur.* Laetum viuar et tunc, et ad festiuos ignes in horto primatis, et in compitis, multo lumine collustratis, magna parte noctis, repetitum fuit. Omnibus his sollemnitatibus rex Neapolitanus, cum ser. coniuge sua, princeps Albertus cum archiduce Christina, regiique principes Franciscus, Ferdinandus, Carolus, aliique, Hungaricis induiti vestibus, interfuerunt. Leopoldi regis inauguratione tam pacate iucundequa peracta, munus ei honorarium 50. millium aureorum status obtulerunt, quod eo gratius illi fuit; quod, *citra quodpiam plebi contribuenti ſubeundum onus, oblatum fuerit.* His actis, Viennam e comitiis aug. Leopoldus 19. Nou. reuersus est. (b)

CDLIII. Abituro declararunt status et ordines, *priusquam pax, a S. coronae dignitate aliena, aut*

(a) *Ib. n. 3234. 3235. 3236.* (b) *Ibid. n. 3237. 3238.*

cum finium regni diminutione coniuncta, ineatetur; —
 sanguinem facultatesque omnes regis patriaeque obse-
 quiiis consecrare se se paratos esse. Felices armorum
 progressus tam superioris, quam huius anni genero-
 sam hanc oblationem prouocarunt. Nam Orsoua
 tandem, impatiens inediae, 16. Apr. cum 900. tor-
 mentis, vetricibus Hung. regis armis cessit. Ab
 Gyergyó quidem 8. Iun. per improvisam hostium
 incursionem nostri cum caede 294. repulsi sunt; sed
 26. mensis eiusdem C. Clairfait eosdem ad Calafat
 aggressus, 2000. caelis, reliquos in fugam egit. Qua-
 triduo post B. Deuinsius Tzettinum obsidione cinxit,
 et e 6000. Turcarum auxiliarium 500. interfecit. Li-
 cet autem haec auxilia non multo post ad 12. mil-
 lia Turcarum accreuerint; impedire tamen non poter-
 ant, ne nostri 20. Iul. post trium horarum cer-
 tamen arce potirentur. Rebus vndique tam prospe-
 re fluentibus, mirum videri poterat, ab aug. Leo-
 poldo consilia pacis agitari. His occasionem obtule-
 runt partim Belgae, partim Borussi, qui haec in-
 crementa ditionum Austriacarum otiosis oculis spe-
 & stare nolebant. Quum enim Leopoldus Belgarum a-
 nimos, innouationibus Iosephi II. nimium exulce-
 ratos, nullis promissis ad officium reuocare potuiss-
 et; in eos etiam arma fuerunt expedienda, vires-
 que, quibus contra Turcas agendum erat, distrahen-
 dae: quibus tandem illi, sed sero nimis, tractati-
 bus pacis cum Turca iam inchoatis, cesserunt. Ma-
 iores copiae contra Borussos destinandae fuerunt,
 qui foedus cum Turcis *offensuum* et *defensuum*, no-
 minatim aduersus Austriacos et Russos, pepigerunt.
 Apparatus contra hos factis, immortuus erat 14.
 Iul. magnus ille heros Laudonius, quum iam Hadi-

kium 9. Martii mors rapuisset. Neutrius opera Leopoldus indiguit; postquam pax in Reichenbach cum Borussis 27. Iulii coaluit. Hic fundamenta paci quoque Turcicæ iacta sunt, ad quam componendam quum B. Herbert, in Valachiam missus, per Budam iter habuisset; status, ut Hungarus iungeretur, petierunt ac obtinuerunt. In hunc finem C. Franciscus Eszterhaziüs ad Szisztow missus est. Interea catholici, quibus decretum, 7. Nou. in fauorem acatholicon editum, magnum aculeum fixit, consiliis apud archiepiscopum Colocensem Posonii 30. Nou. inter se collatis, supplices litteras ad augustum misserunt. (a)

A. C. 1791. Leop. 2. Ind. 9. P. 24. A.

CDLIV. Supplicum harum litterarum effectus erat, ut ad articulum, de religione condendum, inuidiosae hæc voces: *caput ecclesiae*, — *acquerecepsa*, non infererentur. Quia vero multa, quæ catholicae religioni præiudicium adferre possent, in eodem articulo continentur; iis card. primas suo totiusque cleri nomine 8. Febr. reclamavit. Multis religionis cauſa disceptationibus habitis, comitiis, opinione longius protractis, aug. Leopoldus 13. Martii, qua sessio 64. celebrabatur, finem imposuit, et 74. articulos, 10. fere mensum spatio seu Budæ, seu Posonii conditos, decreto regio confirmauit, ut sequuntur: „ *I. Ser. et pot. D. D. Leopoldus* „ *II. Rom. imp. in regem Hung. — coronatur. III.* „ *Diploma regium — constitutionibus regni inse.* „ *ritur. III. De inauguratione et coronatione regia,* „ *cum*

(a) *Ibid. n. 3239. 3240.*

„ eum singula regiminis mutatione intra semestre
 „ peragenda. *IV.* Néo-coronatae regiae maiestati ho-
 „ norarium offertur. *V.* Ser. archidux Austriae Ale-
 „ xander Leop. in regni palatinum eligitur. *VI.* De
 „ sacra regni corona Budae asseruanda. *VII.* De Ti-
 „ biscano districtu , in locum dominii Munkats pro
 „ coronali bono substituendo. *VIII.* De sacrae regni
 „ coronae conseruatoribus. *IX.* De personali regiae
 „ maiestatis in regno residentia. *X.* De independen-
 „ tia regni Hung. — *XI.* De metis regni non aba-
 „ lienandis. — *XII.* De legislatiuae et exsequuti-
 „ uae potestatis exercitio. *XIII.* De periodica diae-
 „ tarum celebratione. *XIV.* De consilio regio lo-
 „ cumt. Hung. *XV.* De educatione iuuentutis *XVI.*
 „ De lingua peregrina, ad manipulationem negotio-
 „ rum publicorum non inducenda , Hungarica vero
 „ conseruanda. *XVII.* De effectuatione articuli *II.*
 „ 1741. *XVIII.* De iuramento , per indiuidua di-
 „ casteriorum Hungaricorum praestando. *XIX.* De
 „ subsidiis et contributione. *XX.* De pretio salis. *XXI.*
 „ De fundo publico et cassa regnicolari. *XXII.* De
 „ postis et re montana. — *XXIII.* De ecclesiis DEI
 „ et fundationibus. *XXIV.* De palatinō , archiepi-
 „ scopo , bano item et tauernicorum regalium ma-
 „ gistro. *XXV.* Lib. regiaeque et montanae ciuita-
 „ tes , districtus item Iazigum et Cumanorum ac
 „ sex oppidorum hajdonicalium in suis libertatibus
 „ conseruentur. *XXVI.* De negotio religionis. *XXVII.*
 „ De Graeci ritus non vnitis. *XXVIII.* Comitatibus
 „ Temes , Torontal , Krasso sessio et votum resti-
 „ tuitur. *XXIX.* De sessione Iazigibus et Cumanis
 „ haidonibusque per ablegatos ad diaetam danda.
 „ *XXX.* De articulari receptione ciuitatum Temes-

„ vár; Mariae-Teresiopolis, Posegae item et Caro-
 „ lostadii XXXI. Lusus, in quibus totum sorti com-
 „ mittitur, prohibentur. XXXII. De priuilegiis Io-
 „ sephi II. Rom. imp. et regis Hung. hereditarii.
 „ XXXIII. De animarum conscriptione politico-milita-
 „ ri. XXXIV. De actis dimensionalibus. XXXV.
 „ De nexus dominorum terrestrium cum subditis.—
 „ XXXVI. De donationibus Iosephi II. — XXXVII.
 „ Premium administratarum sub moderno bello Tur-
 „ cico frugum sua M. regnocolis offert. XXXVIII.
 „ De Iudeis. XXXIX. De curiae regiae Pestinum
 „ translatione. — XL. De sanctione criminali et
 „ nouo ordine iudicario. XLI. De cauſis crimin-
 „ libus finaliter iam decisis. — XLII. De tortura.
 „ XLIII. De admittenda ciuibus et ignobilibus ap-
 „ pellata. XLIV. Cauffae noui ordinis iudicarii —
 „ cassantur. XLV. De cauſis, in foro primae in-
 „ stantiae in merito terminatis. XLVI. Circa cau-
 „ ſas, a reuisione tabulae regiae pendentes XLVII.
 „ De cauſis, in tabula regia reuifis et ab exequu-
 „ tione pendentibus. XLVIII. De cauſis, a reuifi-
 „ one tabulae Septem-viralis pendentibus. XLIX.
 „ De cauſis, in tabula Septem viral reuifis. L. De
 „ cauſis, in exsequutionem deductis. LI. De sedi-
 „ um dominalium actiuitate LII. De cauſis octa-
 „ ualibus et tabularibus continuandis. LIII. De cau-
 „ ſis appellatis, veteri forma pertractatis, et nec-
 „ dum leuatis. LIV. Sententiae, in cauſis appella-
 „ tis et octaualibus, stante nouo ordine iudicario
 „ latae, — pro validis declarantur. LV. De ma-
 „ trimonialibus et diuortialibus cauſis. LVI. De
 „ crimine perduellionis et nota infidelitatis. LVII.
 „ De siluarum deuastatione praecaunda. LVIII
 „ De

„ De actiuitate R. L. consilii Hungarici , ad regna
 „ Dalm. Cr. et Sclauoniae extendenda. *LIX.* De
 „ contributione regni Croatiae , — in diaeta regni
 „ Hung pertractanda. *LX.* De lib. regiae ciuitate
 „ Segniensi a iurisdictione militari eximenda.—*LXI.*
 „ De reincorporatis partibus maritimis. *LXII.* De
 „ petita plagae inter viam Carolinam et Iosephinam
 „ iurisdictioni politicae resignatione. *LXIII.* De gene-
 „ ralatu Varasdinensi. — *LXIV.* De nobilibus , lib.
 „ item et reg. ciuitatum ciuibus , a solutione nauli
 „ et telonii in confiniis militaribus immunitandis.
 „ *LXV.* De oblatione per regnum facta. *LXVI.* De
 „ tironibus militaribus. *LXVII.* Pro elaboratione
 „ systematis publico — politicorum et iudicialium
 „ negotiorum aliorumque obiectorum — deputati
 „ denominantur. *LXVIII.* De differentiis quoad li-
 „ mites regni — terminandis — commissarii deno-
 „ minantur. *LXIX.* De indigenis. *LXX.* De extrane-
 „ is beneficia ecclesiastica actu in regno tenentibus.
 „ *LXXI.* D. princeps Iosias , dux *Saxo-Coburgi*, in
 „ Hungarum cooptatur. *LXXII.* D. princ. Christi-
 „ anus a *Waldeck* et Sig. B. a *Geming* , C. Caro-
 „ lus *Clerfai*, C. Ioa. Soro , L. B. Ant. *Spielman*,
 „ Ign. de Born et L. B. Car. a *Mitrovszki* pro in-
 „ digenis declarantur. *LXXIII.* C. Wilh. a *Vartens-*
 „ *leben* , — *Lamberg*. — B. Car. *Durville* , B. Ios.
 „ *Mesznil* , Ioan. *Tessenberg* , — C. Ant. *de la Mot-*
 „ *te* , comites — a *Chamare* , C. *Petazzi* , — *Bonoz-*
 „ *za* , — B. *Kuhner* — BB. *Venkheim* , C. *Korulinsz-*
 „ *ki* , B. *Bruder* , — C. *Stokhomer* , in indigenas
 „ recipiuntur. *LXXIV.* Frid. marchio a *Manfredini*
 „ in Hungarum cooptatur. (a)

CDLV.

(a) *Ibid.* n. 3241. 3242. 3243.

CDLV. Singularis honor his Hungariae comitis accessit ex praesentia regis vtriusque Siciliae, qui 14. Sept. anno superiore cum coniuge sua, Leopoldi II. sorore Viennam, 10. Nou. Posonium, Hungaricas vestes indutus, aduenit. Die 10. Martii hoc anno Vienna protectum, aug. Leopoldus quarto post die cum duobus filiis, Carolo Leopoldoque, sequutus, cum eodem 23. Venetias ingressus, 8. Apr. Florentiam appulit. Rege Neapolim reuerso, Leopoldus aug. per Bononiam, Mantuam, Cremonam, Lodium, Papiam, Mediolanum, Pataium, Venetias, Tergestum, Labacum, Graecium, post 4. mensium moram, 20. Iulii Viennam feliciter rediit. Vix aliqua sibi quiete domi concessa, Bohemicum iter inaugurationis causa suscepit, post Leopoldum palatinum, ab altero filio Francisco, coronae principe, sollemniter in munus supremi comitis comitatus Pestensis immisum. Die 22. Aug. cum archiduce Francisco, Pestino reduce, Pragam mouit; quo postridie sub meridiem ingressus; mox, ibidem exacta nocte, Pilnitzium protectus, arcanum cum rege Borussiae colloquium habuit. Die 28. Pragam reuersus, 6. Sept. corona Bohemiae redimitus, oblatum sibi munus honorarium 100. millium flor. pauperibus distribuendum curavit. Regina die 12. Sept. coronata, 7. Oct. ipse Brunam, inde 21. Viennam cum archiduce Francisco peruenit. (a)

CDLVI. Quum in omnibus Austriacis ditionibus sub initia principatus Leopoldini comitia seruerent;

(a) *Ibid.* n. 3244. 3245

rent; ea Transsiluanique iam anno superiore 22. Dec. inchoarunt, in quibus 64. leges, quae magnam cum Hungaricis analogiam habent, conditae sunt. Spes erat, ut Transsiluania cum Hungaria postliminio coniungeretur; postquam vtriusque provinciae cancellariam Iosephus II. coniunxit. Ea tamen decollauit; postquam aug. Leopoldus II. vtramque rursus seiuxit, neque supplici libello Hungarorum a proposito dimoueri potuit. Peraeque nihil isti proficerunt; quum, ne cancellariam Illyricam augustus institueret, prolixius egerunt. Etsi Hungari cum Transsiluanis arctius, ut volebant, se coniungere nequierint, non minus tamen bellica virtute, quam idiomate sanguineque contuncti, paribus ad bellum cum Turcis prosequendum studiis exarserunt, ac in hunc finem vitam et sanguinem obtulerunt. His Hungarorum et Transsiluanorum oblationibus ad continuandum bellum aug. Leopoldus permoueri non potuit; pacisque studiosus, eam Szisztrouiae 4. Aug. cum Turcis conclusit. Nihil tristius Hungaris accidere poterat, quam Belgradum, Orsouam, Gradiskam, Dubitzam, a iaque loca, tanta sanguinis et aeris profusione Turcis erepta, rursus iisdem ex initae pacis conditionibus reddere. Neque dolorem lenire iacturamque sarcire poterant ea, quae Turcae nobis cesserunt, nempe veterem Orsouam cum adsitis terris usque Tzernam, et partem Vnnacensis districtus, inclusio Tzettino Dresnikoque. Fabrum probrosae huius pacis produnt litterae sultani, quibus promittit, se semper memorem futurum officiorum, quae Borussiae rex periculosis Ottonianici imperii temporibus praestiterat. (a)

A. C.

(a) Ib. n. 3246. 3247. 3248.

A. C. 1792. Leop. 3. Ind. 10. P. 8. A.

CDLVII. Sultanus, bello fatali, quod Ottomanicam portam 400. millibus hominum, 400. millionibus piastrorum, 4. millibus tormentorum constitit, pace sibi tam opportuna composito, laetus, cum honestis muneribus Viennam legatum destinavit, qui 26. Febr. sollemniter ab augusto fuit auditus, quem numquam postea videre potuit. Nam 28. Febr. grauiore phlegmone corruptus, remediis frustra tentatis, kalendis Martiis, cum ingenti moerore prouinciarum, exanime cadauer iacuit, ad annum aetatis 45. desideratis mensibus 2. diebus 5. Hungariae regno supra duos annos nouem diebus administrato. Dici non potest, quantus dolor, audita principis optimi morte praecoci, Hungarorum animos occupauerit. Die 3. Martii tristis non exspectatae mortis nuncius ad palatinum archiducem mane hora 6. Budam aduenit, qui circa 10. ante meridiem Viennam discessit. Non multo post emin. regni primas et iudex curiae regiae citatissimis itineribus eum sequuti sunt, exequiis interfuturi. Die 6. Martii vespertinis horis, inter sacrum horrorem et planctum, eius corpus ad PP. capucinorum cryptam repositum est. In Hetruria sapientissimis legibus sanctis, subditorum suorum pater, inumeros abusus proscriptis: censum, vectigalia, telenia, ceterasque praestationes et tributa magnopere diminuit: canales, alueos, fossas excavari; palustria loca siccari; pontes exstrui iussit: leges agrarias et frumentarias tulit: agriculturam ad summam perfectionem perduxit: accepti ac expensi rationes in singulos annos, tamquam administrator, reddidit. His rebus factum est, ut, quum anno 1765.
quo

quo Hetruriam adiit, redditus aerarii Hetrusci fuissent
lirarum Florentinarum 8958685. iam anno 1789.
creuerint ad 10196654. licet contributio populi non
aucta, sed imminuta fuerit. Haec igitur paris in
hoc quoque regnum felicitatis inuehendae spem Hunga-
ris faciebant, quam in aditu regni mox excitauit,
adoptato hoc symbolo: *Opes regum, corda subdi-
torum.* Item: *Amore et iustitia.* (a)

§. XIII.

F R A N C I S C U S, R E X L I.

*Coepit A. C. 1792. Viuit et viuat.**A. C. 1792. Franc. r. Ind. 10. P. 8. A.*

CDLVIII. Aug. Franciscus, inter Hung. reges
hoc nomine primus, inter imperatores secundus,
augustis parentibus, Leopoldo II. et M. Ludouica,
bono publico natus 12. Febr. 1768. quintum et
vicesimum aetatis annum, 18. diebus inchoatum, age-
re coepit; quum in hereditariis prouinciis defuncto
patri kalendis Martii pleno iure successit. Florentia
cum patre Viennam profectus 21. Iun. 1784. spon-
sam sibi destinatam, Elisabetham Würtembergicam,
3. Iulii primum vidiit. Nuptiis 6. Ian. 1788. cele-
bratis, ad Martis palaestram 18. Martii bello Turci-
co concessit, factis iam anno 1786. Sabariae Pestinique
militaribus per omnes gradus exercitationibus.

His

(a) Ib. n. 3249. 3250.

His praecludiis ad bellum praeparatus. anno sequenti sua praesentia militibus ad expugnandum Belgradum ingentes animos addidit. Inde cum victore Laudon Orsouam descendit, congruisque dispositionibus ad arcem oppugnandam factis, sub exitum Nouembbris Viennam rediit. Hic vero tristissimam, trimestri nondum circumacto, scenam vidi; quum 18. Febr. coniugem Elisabetham, 20. Iosephum patrum mors illi rapuit. Ex hac item suscep tam vnicam filiam, M. Ludouicam, postquam 16. mensibus et 5. diebus prouixisset, 24. Junii 1791. praecoci fato raptam, amisit. Vidius igitur M Teresiam, utriusque Siciliae regis filiam, 19. Sept. 1790. connubii foedere sibi iunxit, ex qua filiam M. Ludouicam 12. Dec. 1791. filium Ferdinandum Carolum 19. Apr. 1793. rursus filiam, Carolinam Ludouicam, 4. Dec. 1795. Leopoldinam, 22. Ian. 1797. feliciter sustulit. (a)

CDLIX. Duabus hebdomadis ab obitu patris elapsis, comitia Hungar is in 20. Maii Budam indixit; quibus nondum inchoatis, suam quoque matrem augustam, ultimis morientium sacramentis 12. Maii suscep tis, die 15. pie defunctam, amisit et luctit, pro qua status et ordines, Budae iam congregati, triduanas exsequias 23. mensis eiusdem inchoarunt. Missis eadem die Viennam oratoribus, ad comitia haec inuitabatur. Agriensis episcopus, C. Carolus Eszterházi, cum sociis Budam 31. Maii reuersus, peculiarem regis aduersus gentem Hungararam benignitatem statibus exposuit, qui quidem sum

(a) *Wif. Cr. T. XLI. n. 3251.*

um aduentum in 2. Iunii defixit; consuetas tamen in limitibus salutationes, militaresque cohortes, a proceribus adduci solitas, prohibuit. Impediri tamen non potuit, quo minus prouincia Pestiensis, quos-dam e nobilibus equites obuiam mitteret. Salutationem, in loco proximo regni limitibus antea fieri solitam, in Vörösvár archiepiscopus Colocensis, Ladislaus Kollo-nich, verbis ad praesentem luctum accommodatis, peregit. Postquam inde rex apostolicus cum regina sub horam 5. pomeridianam mouit, et ad erectum pone diuersorum *Radel* tentorium peruepit; emin. primas illum salutauit, et inde potissimum laudauit, quod, non obstantibus arduis aliarum prouinciarum curis, ad gentem Hungaram tam cito descenderit. Dum ad portam Viennensem praesidii peruentum est; non vrbis magistratus, qui sub eadem porta constitit, sed praesidii praefectus coronando regi claves obtulit. Sub vesperam vrbs vtraque multis lumina-ribus, cum ingeniosis inscriptionibus, colluxit. (a)

CDLX. Postridie, post sacrum ab emin. primate sollemniter in aulico sacello decantatum, ad maius regiae palatium, vbi solium ornatu lugubri praeparatum erat, coronandus rex, Hungaricas vestes nigras indutus, concessit, et, post cancellarii sermonem Hungaricum, ipse Latinum ita fuit exorsus: *Orbatus nuper patre optimo, venio in medium DD. statuum, ut affligto cordi, nouo vulnere per amissam hisce diebus dilectam matrem saucio, leniten apud eos potissimum quaererem, qui non modo principibus fidem seruare, sed eosdem tenero etiam amore prosequi sciunt.*

(a) *Ibid.* n. 3252. 3253.

sciunt. — Postridie promulgatum est coronandi regis decretum, quo concessit is, ut puncto 1. diplomatis inauguralis *ad conditum sub ultimis regni comitiis art. 3. fiat prouocatio*: quo statuitur, ut coronatio regis intra sex mensium spatium suscipiatur. Hac declaratione facta, pro gratiis agendis, omnis status ad palatium regium concessit. Die 6. Iunii prima haec coronatio Budae peracta fuit in templo Franciscanorum abolitorum, iisdem obseruatis ceremoniis, quas in aliis regum coronationibus adhibitas Posonii vidimus. Equitum auratorum creatio peracta fuit in templo parochiali. Hinc per nouam arcis portam ad forum, monasterio capucinorum adsitum, rex eques, coronato capite, descendit, ibique suggestum, equo dimisso, concendit, et praeeunte pimate, legale iuramentum depositus. Equo rursum consenso, per principem vrbis aquaticae plateam versus regium collem progressus, eundem incitatisimo cursu concendit, ensemble D. Stephani versus 4. orbis plagas vibrauit. Inde per Viennensem praesidii portam in regiam redux, ante prandium eorum nomina, quibus dignitas intimorum consiliariorum, camerariorum et aulae familiarium collata fuit, promulgari iussit. Ad frontem mensae rex et regina concedit; ad latus dextrum archiduces Ferdinandus et Josephus ac primas; ad sinistrum palatinus et Colocensis archiepiscopus. Finitis epulis, ad statuum mensas cum regina et archiducibus accessit, et pro horum sanitate gentisque gloria cum iisdem bibit. Postero die processioni theophoricae suae maiestates interfuerunt. (a)

CDLXI.

(a) *Ibid. n. 3254. 3255.*

CDLXI. Die 10. Iunii regina solitis ceremoniis in eodem Franciscanorum templo coronata fuit. Sacrum sollemne card. primas decantauit, et vocatione peracta, domesticam coronam eius capiti Vespriniensis episcopus; sacram autem eiusdem dextero humero primas et palatinus imposuerunt. Coronatione regis et reginae peracta, munus honorarium regi 50. millium aureorum, reginae dimidium, sine populi contribuentis onere, concordibus animis oblatum est. Maior fuit difficultas de subsidio bellico, pridie coronationis ab apostolico rege contra Gallos, qui, nullis iniuriis prouocati, bellum indixerunt, et in Belgium iam irruperunt, postulato. Matura deliberatione praemissa, status et ordines obtulerunt 5000. tironum, 1000. equos et 4. milliones florenorum. Liberam ac liberalem hanc oblationem sibi pergratam accidisse, rex apostolicus, litteris 18. Iunii datis, significauit; neque facilitate Hungarorum se vinci passus, quod aug. eius pater illorum precibus negauit, ipse vix interpellatus, facile concessit, ut Illyrica cancellaria cessaret. Omnibus pacate transactis, 26. Iunii statibus ad recipiendos articulos, sanctione regia communitos, in ampliori regiae palatio conuenientibus, rex sermonem Latinum, posterorum memoria dignissimum, habuit, ac inter alia dixit: *referte conciuibus vestris, in quorum sinum estis remicaturi, salutem a rege et amico vestro. Referte sanctam illam promissionem, quod, memor semper nuncupare per me fidei, legum sim futurus fidelis custos et exsequitor.* His allusit ad suum illud symbolum: *Fide et lege. (a)*

CDLXII.

(a) Ibid. n. 3255. — 3259.
Epit. Chron. P. III.

CDLXII. Nemo sperare poterat , tam brevi
 tempore tam multa , quibus fundamenta futurae fe-
 licitatis iacta sunt , peragi posse. Facilitas ac beni-
 ginitas optimi regis calcar statibus addidit , vt nul-
 lis laboribus parcerent , quo fauoribus regiis ad pro-
 mouendam regni felicitatem viereniur. Horum la-
 borum ac fauorum fractus sunt articuli 22. quos
 princeps benignissimus hoc ordine confirmauit. „ I
 „ Ser. et pot. DD. Franciscus in regem Hung. —
 „ coronatur. II. Diploma regium — publicis con-
 „ stitutionibus regni inseritur. III. Neo-coronatae re-
 „ giae maiestati honorarium offertur. IV. Neo-co-
 „ ronatae suae maiestati , reginae apostolicae , ho-
 „ norarium offertur. V. De personali regiae ma-
 „ iestatis in regno residentia. VI. De libera obla-
 „ tione , per regnum facta. VII. De studio et vñ
 „ linguae Hungaricae. VIII. De effectu art. 17. et
 „ 22. anni 1791. procurando. — IX. De nativis
 „ Hungaris ad legiones Hungaricas et confiniarias pro-
 „ superioribus ac stabalibus etiam officialibus deli-
 „ gendis. X. De sublatione cancellarie Illyricae ;
 „ voto item et sessione non vñitorum Graeci ritus
 „ episcoporum. XI. De Transsiluania , reapplica-
 „ tione item — comitatum et districtum , ad re-
 „ gnum Hung. spectantium. XII. De prouisione art.
 „ 35. 1791. usque proxime futura regni comitia
 „ extendenda. XIII. De effectu art. 36. 1791. pro-
 „ curando. XIV. De auëto in 11. cruciferis salis pre-
 „ tio , in praefititos fines publicos conuertendo,
 „ XV. De effectu art. 39. 1791. procurando. XVI
 „ De celeriori iustitiae administratione. XVII. De
 „ qualiter effectuandis sententiis camporialium iu-
 „ dicatorum , — quibus se quis sponte subiecit. XVIII.
 „ De

„ De effectu articulorum 58. 62. 63. 64. 1791.—
 „ procurando. *XIX.* De metarum regni rectificatio-
 „ ne. *XX.* C. Franciscus et Iosephus a Colloredo
 „ in Hungarum cooptatur. *XXI.* C. Carolus a Pel-
 „ legrini, Ernestus L. B. a Blankenstein, Christo-
 „ phorus L. B. a Vallisch, Christophorus a Blain-
 „ ville, Petrus L. B. a Boltza inter indigenas reci-
 „ piuntur. *XXII.* Wilhelmus S. R. I. C. de Sickin-
 „ gen, C. Camillus a Lamberti, Albertus et Adol-
 „ phus Mayer, Ioannes Bapt. de Schloisnig, Io-
 „ sephus L. B. Pichler, liberi item barones Sigis-
 „ mundus, Antonius, Franciscus, Ludouicus, o-
 „ mnes Gabelkoven; pro indigenis declarantur, ac
 „ L. B. Iosepho Brudern — dimidia indigenatus ta-
 „ xa relaxatur. “ (a)

CDLXIII. Aug. Franciscus, ex comitiis Hun-
 gariae 27. Junii Viennam reuersus, 5. Iulii Francofurto
 fuit iter suscepit. Hac eadem die, qua cum re-
 gina Vienna mouit, electio sollemnis, vnitis electo-
 rum votis facta fuit, sequuta 14. mensis eiusdem
 sollemni coronatione. Die 19. Iul. Francofurto Mo-
 guntiam augustus cum imperatrice fratribusque pro-
 fectus, cum Borussiae rege colloquium habuit. Inde
 per Augustam et Monachium die 31. Pragam, ob-
 durantem adhuc luctum, sine magno sollemnita-
 tum strepitu peruenit. Bohemica coronatione 11.
 Aug. peracta, 17. mane Viennam rediuit. Paullo
 post etiam Transiluanicis comitiis initium est fa-
 ctum, in quibus in subsidium belli decreta sunt 500.
 millia flor. florenorum, 1000. viri, 400. equi; titulo-
 vero praestiti homagii 40. reginae 20. millia flor. In-

(a) *Ibid. n. 3260.*

terea bellum, Leopoldo II. die 11. Martii, Francisco 20. Aprilis indictum, a Gallis in Belgio gereratur. Austriacis in plerisque velitationibus fortuna fauente, La Fayettus, plebis odia metuens, in Hollandiam effugere voluit; sed a nostris interceptus et ad belliducem Clairfaire est, qui 24. Aug. Longouicum occupauit. Borussis Veroduno potitis, Galli, duce Custin, 30. Sep. Spiram, 4. Oct. Vormatiam, deinde Moguntiam, Francofurtum occuparunt. Alter dux Gallicus, Dumourier, ab 80. millibus Borussorum, duce Brunsuicensi, conclusus, pactis 6. die rum induciis Borussicas copias elusit, et 8. Nou. Montes, 14. Bruxellas occupauit. Aliae vero Gallorum copiae Tornacum, Ypretum, Cortracum, Menenam, Gandavum, Mechliniam, Antuerpiam Austriacis eripuerunt. Ad Louanium ab Austriacis vieti Galli, Francofurtum Borussis cesserunt. (a)

A. C. 1793. Franc. 2. Ind. 11. P. 31. M.

CDLXIV. Galli his successibus elati, licet mente Nouembri constituerint, ut omnibus nationibus, ad libertatem adspirantibus, auxilia suppeditarentur; deinde tamen 15. Dec. decreuerunt, ut in occupatis regionibus ad libertatem introducendam etiam vis adhiberetur, magnumque pretium iniitis obtrusae libertatis extorqueretur. Ita quiduis agendi licentia specioso libertatis nomine velabatur: quae quo liberius et latius grassari posset, rex ipse, quantum licentiae frenum iniicere poterat, e medio tol-

(a) *Ibid. n. 3261. 3262.*

tollendus sceleratis illis hominibus videbatur. Tri-
stissima haec tragœdia, cui parem nec barbararum
gentium annales exhibent, 21. Ian. peracta fuit,
qua reuulsum a cervice regis optimi caput prostra-
tumque iacuit. Ad bellum contra sanguinariam
hanc gentem contiuandum exercitus imperium ac-
cepit princeps Iosias Coburg, egregiam bello Tur-
cico famam consequutus, qui Kalendis Ianuarii Buda
profectus, 4. Febr. Francofurtum peruenit: et quic-
quid anno superiore spatio 4. mensium cum exerci-
tu Gallico Dumourier occupauit; id ille cum Au-
striacis copiis interuallo 4. hebdomadum recupera-
uit. Kalendis Martiis Martias actiones auspicatus,
ad Aldenhoffen e munitis castris Gallos, caelis 2000.
captis 300. cum 12. tormentis, eiecit. Die 2. Mar-
tii victoribus Aquisgranum portas aperuit. Die 3.
Gallos in castris ad Mosae Traiectum, caesis 5000.
captis 100. cum 23. tormentis, vicit. Die 4. ma-
nibus ad Tungros cum hoste consertis, postridie Ru-
remundam et Leodium Gallis eripuit. Pluribus sub-
inde velitationibus feliciter tentatis, decretorium ad
Thenas, seu Tirlemontium cum hoste praelium ini-
uit, et 18. Martii post cruentam 14. horarum pu-
gnam, 5000 Gallorum interfectis, 1500. suorum
amissis, 30. tormentis potitus est. Die 22. M. ad
Louanium Gallos iterum aggressus, 2000. trucida-
tis, postridie Dumourierum ad deserendas Bruxel-
las adegit. Die 26. Antuerpiam; 27. Namurecum;
28. Hannoniam; 29. Gandavum, reliquasque Bel-
gii ciuitates, cum promtuariis, exercitiui biennio sus-
fecturis, recuperauit. (a)

(a) *Ibid. n. 3263. 3264.*

CDLXV. Princeps Coburgius, eodem cursu vi. & toriarum usus, copias suas in hosticum promovit, obuiisque Gallis ad fugam compulsi, Condatum et Valentinianas obsidione cinxit. Ad hanc soluendam Dampierre, profugi Dumourierii successor, kal. Maii nostrum exercitum aggressus, cum iactura 4500. militum repulsus est. Die 8. Maii cruentum certamen iterum est commissum, 15. horis productum, et caelo Dampierro, rursus 10. Maii cum caede hostis repetitum. Coburgius, nouis Gallorum motibus intellectis, eos 23. Maii praevenit, ac ex munitissimis castris, facile 3000. intersectis, eiecit. Tum vero, Querceto quoque iam oblesso, maiores apparatus ad Valentinianas oppugnandas facti sunt. Condato 11. Julii Gallis erepto, cum 4000. captiuis, 100. tormentis, 4500. librarum; Valentinianae quoque multis ignibus kal. Augustis ad ditionem coactae sunt, vbi reperta dicuntur in aerario caestrensi supra millionem 12000. librarum, 250. variae molis tormenta, 12000. centeniorum nitrati pulueris. Querceto, paratis ac productis operibus, Clairfait 2. Sept. ditionem imperauit. Hac negata, solutis vndique machinis multisque cladi bus illatis, 10. Sept. extortum est, quod antea negabatur, 5000. in captiuitatem abductis. Accurserunt, dum haec agerentur, 6000. Gallorum, e quibus 2000 caesi, totidem capti sunt. Sub exitum Sept. Coburgius Malobodium obsidione cinxit, quam soluere coactus est, postquam Iourdanus, cum 100. millibus nostros aggressus, cruentum duabus diebus 15. et 16. Oct. praelium produxit. Eadem die erudeles Galli sententiam mortis in M. Antoniam reginam, magnorum imperatorum sanguinem, tulerunt,

runt, ac in infami pegmate caput ei praeciderunt,
 (a)

CDLXVI. Exercitui Rhenano Vurmserus, natione quidem Alsata, sed antiquissimae legionis Hungaricae chiliarcha, dux datus, 30. Martii suas cohortes supra Manheimium per Rhenum traduxit; Spirituque, Gallis diffugientibus, occupauit. Multis minutioribus praeliis, quibus nostri plerumque praeualebant, proludebatur ad decretorium illud certamen, quo Weissenburgenses et Lauterburgenses aggredi, ad duo milliaria porrecti, hostibus 13. Oct. intra medium horam crepti sunt. Gallis e 30. munitionibus electis et 8000. caesis, Weissenburgum quoque post 5. pomeridianam occupatum est. Vurmserus, Hagenouia quoque potitus, occupatis ad Rhenum terris, ad 8. millaria porrectis, castrum Ludouici fortissimum opera B. Laureri, post aliquot dierum oppugnationem, 14. Nou. ad deditiōnēm coegit, captis 4415. Gallis, 111. tormentis, 2000. centenariis nitrati pulueris. Sed enim Galli, magno numero congregati, tantę vi 22. Dec. Vurmserianos aggressi sunt, vt sinistram alam loco mouerint. Maximum vero furorem in Austriacos 26. Dec. exarseruerunt, inauditaque ferocia tandem effecerunt, vt ad dextram Rheni ripam se recipere debuerint. Inter innumerā bellicas curas aug. Franciscus, promovendi per Hungariam commercii non oblitus, vt nauigabilis in prouincia Batxiensi canalis, inter Monostorszeg et Bezdān inchoatus, infra Zomborinum per 13. millaria Foldvarinum ad Tibiscum duceretur; duobus Kissiis fratribus 27. Martii concessit,

P p 4

(a) *Ibid. n. 3265.*

cessit, ac in eum finem anno sequenti 22. Sept. decretum edidit. (a)

A. C. 1794. Franc. 3. Ind. 12. P. 20. A.

CDLXVII. Postquam et Lugdunum, et Toulunum, vbi nullam partem Hungari habuerunt, et Alsatiam Galli receperunt; incredibili vanitate triumphum ad campum Martium duxerunt, ventosaque levitate iactitarunt, suos vbique hostes, Anglos et Hispanos, Austriacos et Borussos, seditiones populares, regiae potestati fuentes, cedere, ludendoque reliquis resisti posse. Musto libertatis et vanitatis ebrii, ne hiberno quidem et rigidissimo tempore cessandum esse censuerunt. Laurerus, castri Ludouici praefectus, quum animaduertisset, ingentes ab iis apparatus ad castrum hoc recipiendum fieri, promtuarium et bellicum omnem apparatum noctu trans Rhenum inde promovit, incolisque translatis, evacuatum 17. Ian. nitratis pulueribus subiectis ac incensis, in auras elecit. Etsi vero Rhenaiae partes non optimo loco steterint; Belgicis tam adhuc saluis, aug. Franciscus, cum Carolo Iosephoque fratribus, ad recipiendum fidei sacramentum iter in Belgium 2. Apr. suscepit. Bruxellis cum ingenti gaudio pompaque receptus, priusquam fidei sacramentum a Belgis dictum fuisset; ad exercitum, non procul Landresio positum, egressus, spe Etauit et animauit pugnam, 17. Apr. cum Gallis commissam, 18. horis continuatam; dum tandem, pertinacia hostis victa, Gallis ad 4000. caesis, ceteris

(a) Ibid. n. 3266. 3267.

teris ad 4. millaria propulsis, Landresium arctius obsideri coepit. Victor Bruxellas reuersus, eam solemnitatem, quam ab anno 1540. Belgae non viderunt, 23. Apr. peregit, et multis millibus vndique confluentibus, Brabantiae status in clientelam recepit. Tribus postea diebus tota ciuitas festiuis ignibus colluxit. (a)

CDLXVIII. Sed Augustus, non exspectato fine horum ignium, ad castra profectus, 25. Apr. idonea pro reprimendis hostium conatibus mandata dedit. Post pugnam postridie commissam, victis ac idemtidem repulsis Gallis, Landresienses, omni spe suppetiarum deposita, 30. Apr. ditionem fecerunt, 5000. in captiuitatem abductis. Multis subinde minutioribus praeliis, utimque varia fortuna, oesareis tamen plerumque magis propitia, commissis, pertinax ad Tornacum certamen initum est. Quinques pulsi hostes, quinquies, instauratis viribus, reuersi, tanta ferocia dimicarunt, ut nostris aliquantis per cedendum fuerit. Sed, acceptis recentibus suppetiis, fracta Gallorum obstinatione, plenam tandem victoriam retulerunt, ex nostris 2000. ex hostibus ter quaterue pluribus interfecisis. Quum vero Caroloregium 29. Maii hostes oppugnare coepissent; accurrit aug. princeps, et 70. millibus Gallorum ab obsidione 3. Iunii repulsis, variis prouinciarum curis reuocatus, Viennam incolumis rediuit. Post felicem augusti redditum, alea belli mutata fuit, hostibus multitudine praeualentibus, et tam amissas vrbes suas recuperantibus, quam ipsum Belgium Austriacum sibi vindicantibus. Illi quidem initio

(a) *Ibid. n. 3268.*

tio belli vulgarunt, se suis limitibus contentos, distinctionem suam ultra porrigerere, nouarumque prouinciarum incrementis augere nolle. Sed, quam parum verbis promissisque suis, vbi fortuna melior adspicere coepit, steterint, luce meridiana clarius est. Qua fraude Landresium 16. Iulii, Quercetum 12. Augusti, Valentinianas 26. Condatum 29. mensis eiusdem receperint, anno sequente patuit. Manum nempe caesaris, arcium praefectis ditionem hosti faciendam imperantis, adeo dextre sunt imitati, ut, exhibita sibi charta, caesar dixerit, ni sibi constaret, id se non mandasse, de mandato nullum sibi dubium oboriturum fuisse. Cur autem subinde caefareus, Anglicus, Hollandicus exercitus Belgium sibi relinquendum esse censuerint; diueri diuersa suspicabantur; alii quidem censemant, multo maioribus hostium viribus cedendum fuisse; alii secretas quasdam proditiones et cum hoste collusiones detectas esse; alii quod Belgae nec annonam, nec pecuniam, nec militiam ad prosequendum bellum praestare secundum promissa voluerint. Sed enim miseri cum magno senore Gallis, quod Austriacis negatum est, praestare postea debuerunt. Traiectum etiam ad Mosam, Hollandicum fortalicium, 4. Nou. pacisci cum hoste debuit. (a)

CDLXIX. Princeps Coburg, non tam sinistrorum euentuum satur, quam bellicis laboribus multum fractus, saepius oblatis augusto precibus, vt vaccinatione muneris molestissimi donatus, quiete necessaria fractas vires reparare posset, tandem exauditus, successorem C. Clairfait, multarum palmarum ducem, accepit

(a) *Ibid. n. 3269. 3270.*

acepit. Hic, copiis ad Bonnam per Rhenum s. Oct. prouide traductis, id potissimum egit, vt, idoneis ad ripam munitionibus erectis, hostem a transitu prohiberet. Ad exercitum imperiale missus princeps Albertus, cum C. Browne, Wurmsero suffecto, multum contulit ad Gallos repellendos, qui 2. Iulii Rhenanum exercitum aggressi, cruentam 12. horis pugnam continuarunt. Et tunc quidem dux Albertus Spirae stationem suam defixit; sed hanc mutare suasque copias ad viciniam Manheimensem 15. Iulii transferre coactus est; postquam hostes, acceptis 40. millium suppetiis, ingenti furore cum Boruffis confixerunt. Aliquot item cohortes, trans Rhenum relictae, 25. Dec. munitiones suas hosti, liberum ad suos transitum pacti, reliquerunt. (a)

A. C. 1795. Franc. 4. Ind. 13. P. 5. A.

CDLXX. Fortuna Gallis adspirante, quidlibet audendi licentia, sub fuco libertatis, eo prorupit, vt clamculariae coitiones etiam in ditionibus Austriacis periculosius serperent, et ad euertendum optimi mansuetissimique regis nostri solium, ad conuelendum regni totius statum, ad inducendum vesanum systema Gallicum, ad turbandam pacem tranquillitatemque publicam, impie nonnulli consiparent. Austriacae domus insigni felicitate factum est, vt serpens malum tempori detegeretur, et ineunte hoc anno, Viennae de quibusdam impiae coniurationis auctoribus supplicium sumeretur. Ex Austria

(a) *Ibid. n. 3271.*

stria malum etiam in Hungariam occultis viis propagatum est. Auctor exsecrandi facinoris erat Ignatius Martinovits, Pestini natus, sed aliquot annis Viennae commoratus, qui factionem Gallicam, quam iam illic serpebat, non tantum ipse certis pactis iniuit; sed etiam eamdem per Hungariae regnum spargendam ac propagandam suscepit. In castis suis primum implicuit Iosephum Hajnótzi, Ioannem Latzkovits, Franciscum Szentrariai, Iacobum Sigrai, quos nefandae conspirationis capita constituit. Cum his infra Budensem arcem 20. Maii capite plexus, meritas impiae temeritatis poenas dedit. Octo coniurationis sociis, in quos peraeque mortis sententiam iudices pronunciarunt, clementia regis vitae gratiam dedit, praeter duos magis obstinatos, Szolartsik et Öz, qui 3. Iunii Budae gladio caesi sunt, reliquis ad carceres, pro ratione delictorum, condemnatis. (a)

CDLXXI. Nefaria factione Gallica, clamcula-riis coitionibus et impiis religionibus deuincta, priusquam maturescere viresque maiores sumere potuisset, in herba succisa, ciues boni, quibus regis dignitas et patriae salus ac tranquillitas cordi fuit, mirum in modum laetabantur. Communem hanc omnium laetitiam corruptit inopinatus archiducis Alexandri Leopoldi, qui tertium in annum Hungariae palatini munus cum ingenti laude gesserat, obitus. Hic, mense Iulio Buda Viennam, inde Laxenburgum profectus, quum apparandis ignibus festiuis 10. mensis eiusdem interfuisset; nitrato pulueri
prae-

(a) Ibid. n. 3272.

praeter opinionem accenso, tam graue vulnus accepit, vt, omnibus morientium sacramentis rite procuratus, die 12. spiritum DEO reddiderit. De iatura tanti principis lugentem Hungariam breui post aug. Franciscus consolatus, alium germanum suum, archiducem Iosephum, Hungariae locumtenentem dedit. Hic 19. Sept. magna cum sollemnitate Budam deductus, postridie, nomine comitatus, ab archiepiscopo Colocensi, C. Ladislao Kollonich, salutatus, die 21. mensis eiusdem ab eminentissimo primate, Iosepho de Batthyani, in munus supremi comitis comitatus Pestinensis immisus est. (a)

CDLXXII. Singularis Austriacae domui propria pietas aug. imperatorem et apostolicum Hung. regem permouit, vt, quum funeſiſſimo Gallicae nationis bello premeretur, suas apud Pium VI. P. M. preces interponeret pro cælestium munerum theſauris, per iubilæi conſeſſionem aperiendis. Annuit iuſtiſſimis precibus, pro ſuprema ligandi ſoluendi que potestate, ſummus catholicæ religionis arbiter, peiutumque iubilæum ipſis kal. Ian. amanter conſeſſit. Quid quidem in Hungaria tanto feruore catholicus populus obiuit, vt ſimilem in aliis aetate prouectiores numquam ſe vidiffe teſtati fuerint. Senſit vberimum huius pietatis fructum aug. Franciscus, qui deſtitutus a ſociis, deſertus a foederatis Boruſſis, Hispanis, Neapolitanis, Hetruscis, Hannoveranis, Haſſis, Saxonibus aliisque, pacem cum Gallo ſeparatim componentibus, illuſtres victorias, quas cum illis non retulit, ſine illis reportauit. Luxembur-

(a) *Ibid.* n. 3273.

burgo fame 8. Iunii tandem expugnato, vires suas ad Moguntiam subigendam Galli conuerterunt, Rhenumque fluuum pluribus locis transmiserunt. Postquam dux Albertus imperium exercitus Rhenani dimisit; illud Clerfaeo, iam campimareschallo, delatum fuit. Wurmserus, ad castra remissus, Friburgi statione defixa, 20. millium suppetias illi transmisit. Manheimio hosti 21. Sept. per summam ignauiam dedito, caesis ad Niccerum a Guosdanouichio 24. Sept. Gallis, Clerfaeus, 10. Oct. Moenum transgressus, postridie Gallos ultra Niddam propulit, et Cisthenanam obsidionem Moguntiae 13. Oct. soluit. Occupatis 80. tormentis magnaue parte hostium ultra Rhenum extrusa, 29. Oct. Transrhenanas Gallorum ad Moguntiam circumuallationes aggressus, ex iis numerosum hostem expulit, et redactis in captiuitatem 2000. Gallis cum 138. tormentis, obsidione diuturna Moguntiam liberatit, non pluribus quam 160. viris amissis. Eadem die Wurmserus Manheimium, quod 18. Oct. obsidere coepit, ita pressit, vt deditio, si liber obseisis abitus concederetur, oblata fuerit. Hac ille reiecta, nisi captiuos dederent, 10. Nov. initium oppugnacioni dedit, ac tandem 21. Nov. ditionem extorxit, 9680. Gallis in captiuitatem redactis. Ingens hic et ad Moguntiam praeda nostris obtigit. Breui post promtuarium Oppenheimii, bellicus apparatus cum maioribus tormentis Vormatiae, diffugientibus Gallis, occupatus est.

A. C.

A. C. 1796. Franc. 5. Ind. 14. P. 27. M.

CDLXXXIII. Annus hic Italiae funestus ac fatalis illumxit, quo copiis Austriacis Deuinsius, magnam bello Turcico militaris scientiae gloriam adeptus, praefuit. Postquam tribus annis 1793. 1794. 1795. lētum fere bellum vario Marte gestum illic fuisset; sub exitum anni superioris alea belli commutata fuit. Nam Galli, transmissis ex Hispaniae limitibus 16. millibus arinotorum aucti, 24. Nouembris tanto furore decertarunt, vt Austriacis receptui canendum fuerit, multis et machinis bellicis, et militibus amissis. Ipse tamen dux Gallorum fassus est, hanc cladem, qua mutationis ingentis a seculis inducti status Italiae superioris fundamenta iacta sunt, Austriacis inferendam non fuisse; nisi dux eorum Deuinsius per morbum abesse coactus fuisset. Huic igitur aegrotanti suffectus est rei tormentariae praefatus, Beaulieu, iam annos 70. natus, cui nouus a Gallis quoque duxtor, Bonaparte, 27. annos natus, fuit oppositus. Postquam nouus vterque dux ad exercitum suum in Italiam mense Martio venisset; maiora mox tentata peractaque sunt, et praemissis varia fortuna velitationibus, quum, pluribus ad Italica castra confluentibus Gallis, Austriaci parres ad eos repellendos vires non habuissent, accepta 13. Aprilis aliqua clade, rege quoque Sardiniae cum Gallis inducias pacto, prouide se receperunt. Fuit ea ducis Beaulieu praecipua laus et gloria, quod, quum, a rege Sardiniae repente desertus, in exercitu suo vix 24. millia numerasset; impetum 80. millium Gallorum 12. diebus ita sustinuerit, vt non prius hostis Padum transmittere potuerit, quam res,

ex

ex Longobardia subducendae, subductae fuissent.
Intra diem 11. et 15 Aprilis Austriaci 7000. militum amissis perhibentur. (a)

CDLXXIV. Inchoatas Aprili mense victorias mense Maio hostis auxit, cuius die 10. cruentum ad Lodi praelium commisit, et superior effectus, die 12. Mediolanum occupauit. Ne vero Mediolanenses et alii, quibus inuitis Gallica libertas obtrudebatur, hoc libertatis iugum excutere possent; arma sua hosti tradere iubebantur: quae siqui ciues retinuissent; glande plumbea sternebantur, eorumque domus incendebantur: fidelibus autem magistratibus exuctoratis aut etiam relegatis, non alii, quam qui hollia sensa souerent, sufficiebantur. His artibus Italiam iugum libertatis impositum est. Ad tantum huius provinciae periculum, plerisque iam locis praeter Mantuam amissis, aliquot legiones ex copiis Rhenanis auulsae maximaque cum celeritate transpositae sunt, quibus C. Wurmserus, supremus armorum praefectus, praeesse iussus, tres equestres legiones praemisit. Ab his et erumpentibus Mantua praefidariis Galli fusi fugatique magnum commeatum apparatumque bellicum victoribus Austriacis reliquerunt. Sed enim haec clades hostibus impedimento non fuit, quo minus deinceps quoque Mantuanam oppugnationem idemtidem resumerent, et ad ultimam usque Iulii pertinaciter producerent. Tum vero per exploratores edocti, Wurmserum cum magnis copiis aduentare, sub undecimam noctis

(a) Ibid. n. 3276.—3279.

Eis horam celeri fuga se subduxerunt. Wurmserus, kalendis Augusti Mantuae pransus, ad hostes persequendos copias diuisiit. Quae res illis occasionem obtulit, Austriaeos cum clade repellendi, Mantuanque rursus obsidione cingendi. Saepius deinde pro his Austriae Pergamis cruento praelio decertatum est. Wurmserus sub medium Octobris primum vicit, deinde vicit et cum 25. millibus Mantuae clausus, arcis, quae hostium conatus feliciter eatenus eluserat, famem intulit. In eius locum Aluintzius, supremus peditatus magister, imperium copiarum Italicarum accepit; quem iam Galli Tirolim inuasissent, Tridentoque potiti fuissent. Hinc tamen opera Davidovichii promareschalli 4. Nouembris electi, triduo post Aluintzium aggressi, post pugnam tota die productam, illum loco mouere non potuerunt. Rursum igitur Bounaparte 12. Nouembris ad Veronam impetum in Austriaeos fecit; sed eorum constanza repressus, multis suorum amissis, se tandem recipere coactus est. Non prius tamen resumptis saepe certaminibus finem imposuit, quam effusae nubes utriusque parti quietem imposuissent. (a)

CDLXXV. Non minus ad Rhenum belli fortuna variabat. Qui mutuis cladibus anno superiore supremi copiarum duces, Pichegru Gallicarum, Austriaeorum Clerfait, ad Rhenum decertarunt, ambo munus suum abdicarunt. Huic augustus imperator archiducem Carolum, germanum suum, qui 27. annos natus, consilii maturitate bellicaque virtute parem se prouectioribus quibusque multis iam argumentis docuit, sufficiendum prouide censuit. Non ille

(a) Ibid. n. 3280. — 3283.

Epit. Chron. P. III.

ille difficilem hanc prouinciam deprecatus, Viena
 5. Aprilis ad exercitum discessit. Sed, induciis iam
 prius ita confectis, ut vtra pars iis renunciare vel-
 let, id alteri parti decem diebus prius indicare tere-
 retur, abrupta spe pacis, ob duras a Gallis propo-
 sitas conditiones, 21. Maii bellum hosti denuncia-
 uit. Induciis igitur 31. Maii terminatis, Galli qui-
 dem Cisrhenanis partes inundarunt; sed, ad Verz-
 lariam accepta leui clade, quasi metu pannico cor-
 repti, fugere coeperunt. Tam celerem eorum re-
 ceptum, quin persequentibus Austriacis maiorem
 vim opponerent, multi mirabantur, dolumque sub-
 esse suspicabantur. Et vero non aliud simulata hac
 fuga spectasse videbantur; quam ut exercitum cae-
 sareum a Rheno superiore, ubi transitum medita-
 bantur, longius auellerent. Hoc facto, Gallicus
 ductor, Moreau, Rheno transmisso, Kehla potitus,
 obstantes imparibus viribus Austriacos cum clade
 reiecit. His ad superiorem Rhenum male multatis,
 Galli, qui simulata fuga Dusseldorfium se recepe-
 rant, rursum proruperunt, et caesareis ad Neoui-
 dium profligatis, hi quidem, duce Iourdan, Fran-
 coniam; alii, ductore Moreau, Sueviam et Baua-
 rię inundarunt. Carolus archidux, contra hunc
 profectus; ut, recedentibus ab exercitu suo Suevis;
 Franconibus et Saxonibus, hostium multitudini pa-
 res vires opponere posset, in eo totus erat, ut cum at-
 tenuatis Wartenslebeni, qui Iourdano fuit obiectus,
 copiis suas coniungeret. In hunc finem, Danubio
 transmisso, quem Iourdanus Wartenslebeni dextram
 alam in dies magis pressisset, ipse 21. Augusti pro-
 motis per vias impeditas clam copiis suis, Gallos ad
 Ambergam fudit fugavitque. Multis in hac fuga

cae-

caesis, Iourdanus, ad 20. dumtaxat millia redactus, generalem Marceau collocauit in montibus Freylingentibüs, vt fugientem exercitum Gallicum aduersus Austriacos tueretur. Huius itidem caedes tantam in exercitum Gallicum confusionem induxit, vt ad sinistram Rheni ripam propere se retraxerit. Carolus igitur archidux, qui duarum hebdomadum spatio viciniam omnem inferioris Rheni iugo Gallico liberauit, trans Rhenum 8000. militum misit, a quibus multa hostibus ad Lauterburgum damna sunt illata. His permotus Moreau, suas copias ex Bavaria retrahere coepit, ac multis in receptu cladi bus affectus, 10. millibus ad Brisacum per Rhenum transmissis, reliquam partem exercitus ad Hünnингam ipse traduxit. Gallorum 8000. Hünniningam, 1000. Kehlam propugnantibus, a caesareis suggestis tormentorum vtrōbique sunt erecti, quos anno sequente victores vtrōbique videbimus. (a)

CDLXXVI. Quum ad meridiem et occidentem Austriacae ditiones minuebantur, ad septemtriones magnis incrementis augebantur. Postquam tres aulae, Viennensis, Petropolitana, Berolinensis suum de Polonia diuidenda tractatum absoluissent; augustus 21. Martii litteris regiis, in attributam sibi partem expeditis, demandauit, vt, refixis vbiique Polonicis insignibus, caesarea per nouam hanc prouinciam, occidentalis Galiciae nomine deinceps appellandam, appenderentur; iustitia suo nomine per tribunalium praesides et assessores administraretur; nō communibus et publicis precationibus suum sūque stirpis Austriacae nomen commemoraretur;

Q. q. 2

in

(a) Ibid. n. 3284. — 3289.

in undecim circulos noua haec ditio distribueretur, suique singulis praesides praeficerentur. His tam prouide pro felicitate publica constitutis, Poloni, quibus Austrica domus obtigit, praestito 17. Aug. fidei sacramento, magnopere gratulabantur. (a)

CDLXXVII. Dum haec in Polonia pacate prospereque peragebantur: Italiam et Germaniam diuturnum cum Gallis bellum exhaudiebat. Hungari quidem ad illud propulsandum tam aere, quam submissis tironibus, liberaliter succurrebant: quia ramen Galli maiorem in dies belli neruum ex occupatis prouinciis conficiebant, ut pares illis vires aug. Franciscus opponere posset; Hungaris in 6. Novembbris comitia Posonium edixit. Postquam augustus cum augusta, sine consueta pompa, Posonium 11. Nouembbris aduenisset; postridie rerum agenda rum argumentum statibus et ordinibus proposuit, eorumdemque votis, palatinum archiducem Iosephum optantium, eadem die subscrisit. Subinde congregati status tam priuatim in circulis, quam palam in sessionibus publicis de praestando contra potentissimum hostem bellico subfudio deliberarunt; libratisque regni simul ac ipsius belli necessitatibus, 23. Nouembbris obtulerunt 50000. tirorum militium; pro intertentione 340000. exercitus caesareo-regii filiginem; tirulo prouisionis 80000. equorum ariani; 20000. boum et 10000. equorum; — insurrectionem in sensu legum indicendam. Ex oblatis 2400000. metretarum filiginis, 1500000. metretarum; ex 3760000. metretarum ayenae, 2000000.

in

(a) Ibid. n. 3290.

in natura præstari sibi rex apostolicus voluit; reliquis optioni relictis, ut in frugibus aut aere præstari possint. Aliis negotiis ad alia comitia reiectis, tres dumtaxat articuli sunt conditi, praeiectis hisce titulis: „ I. Ser. archidux Austriae, Iosephus, locumtenens regius, in palatinum elegitur. II. De libera oblatione, per regnum facta. III. De prouisione art. 12. 1792. usque proxima comitia extendenda. “ *Dat — Posonii, die 10. Dec. anno 1796. (a)*

A. C. 1797. Franc. 6. Ind. 15. P. 16. A.

CDLXXVIII. Auspicium huius anni felicissimum Austriacis ad Rhenum erat; promotis enim anno superiore circumvallationibus, ad quas urgendas Carolus archidux Offenburgo quotidie procurrerat, calendis Ianuariis caesarei duplex vallum hostium, multis intersectis, ad Kehlam occuparunt. Quum gitur Moreau vidisset, arcem ipsam, 150. tormentis verberatam, retineri porro non posse; confectis Ianuarii ditionis capitibus, eam Austriacis intendam postridie reliquit. Pari felicitate munitioem ad pontem Hünningensem Austriaci Gallis eruerunt, et 5. Februarii, hostibus egressis, occuparunt. Sed enim, induciis 11. Aprilis interruptis, Rhenum tam superiorem, quam inferiorem, mutata rerum facies erat. Gallicus enim dux, Moreau, cum 60. phalangibus fluvium illum ad Kehlam ruris traecit, et paucos obstantes Austriacos Offenurgum usque repressit. Sub idem tempus alias

Q. q. 3.

Gal-

Gallorum exercitus ad Neouidium cum ingenti iatura Rhenum transmisit, numeroque pauciores caesareos ad receptum coegerit. Dum utrumque maiora pararentur; felix pacis nuncius cessationem ab armis imperauit. (a)

CDLXXIX. Causa, cur Gallis ad Rhenum minus resisti potuerit, erat, quod illic copiae nimis attenuatae fuerint, plurimis in Italiam ad Wurmserianas clades farciendas promotis. Sed et hae, quum ad opem cum fame luctanti Mantuae ferendam per vias, altis niuibus impeditas, properassent; manibus ad Riooli cum hoste 15. Ianuarii consertis, victoriam, quam prae manibus iam habuerunt, cedere Gallis coactae sunt. Haec calamitas aliam post se traxit, iacturam scilicet Mantuae; vbi toto mensie Ianuario non plus unus miles, quam quadrantem panis, ex fagopyro confecti, habuit. Quare Wurmserus, omnium rerum inopia pressus, omni spe subsidium accipiendo succisa, 2. Februarii Mantuam Gallis dedidit, quae facile vicena millia militum Austriacorum hausit. (b)

CDLXXX. Ad sistendum malorum torrentem Carolus archidux, ad exercitum Italicum missus, quum eum nimis eneruatum reperisset; prouide constituit, non prius aleam belli tentare, quam ex Rhenanis partibus ac ex Hungaria suppetiae maiores aduenirent. Sed enim eas Buonaparte praeueniendas ratus, excubitoris agminibus disiectis, 15. Mar-

(a) *Ibid.* p. 3300. (b) *Ibid.* n. 3301. 3302.

Martii Tagliamentum fluuum transmisit, et in Carolum, qui nonnisi 20. millia sub suis signis numerauerat, cum 40. millibus suorum adeo ferociter irruit, ut, eo represso, viam sibi tam in Carnioliam, quam in Carinthiam aperuerit. Ex huius metropoli, Clagenfurto, datis 31. Martii litteris, de pace Carolum archiducem interpellauit; promotis nihilominus in Stiriam copiis, Graecium ipsum 9. Aprilis occupauit. Ob discrimen adeo vicinum tantus Viennam metus et motus impleuit, ut augustus carissima sua pignora, Ferdinandum filium et Ludouicam filiam, 17. Aprilis Budam promouerit, fideique Hungarorum crediderit. Et vero iam tunc Hungariae nobiles certatim arma pro rege regnoque tuendo sumserunt: quae res magnum ad accelerandam pacem pondus addidit. Huius praeeliminibus articulis Leobii 18. Aprilis confectis, Galli sensim se retraxerunt; Austriaci vero Foroiulum, Istriam ac Dalmatiam, sinentibus Gallis ac libentibus incolis, occuparunt. (a)

CDLXXXI. Nemo dubitabat, haec ex praieictis pacis fundamentis fieri, quae tandem ipsa 17. Octobris in Campo-Formido, qui pagus inter Vtinum et Passerianum medio loco iacet, ita coaluit, ut augustus iuribus in Belgum Austriacum et hereditarias ditiones Italicas renunciauerit, et Venetias cum eius insulis ac ditionibus in terra firma positis obtinuerit. Haec nempe loca iam antea Galli Venetis, a quibus se grauibus iniuriis affectos fuisse contendebant, eripuerunt, ac ad sarcendas Belgicas

Q q 4

et

(a) *Ibid.* n. 3303.

et Italicas prouincias Austriacae domui , quae vetus
alioqui ius in Dalmatiam titulo S. coronae habe-
bat , hac pate cesserunt. Augustus , Dalmatia hoc
anno sibi vindicata , sequente Venetas ipsas cum
locis , in Italia Foro iulioque sibi transcriptis , occu-
pabit. (a)

CDLXXXII. Ut rex apostolicus , a plerisque foe-
deratis desertus contra vim hostium , multis regio-
nibus erasis praepotentium , tamdiu bellum hoc sus-
tinere potuerit , multum contulisse Hungaros , nec
inuidia negare potest. Certe Graecenses ephemeri-
des , licet externe , testantur , ad annum usque 1796.
contribuisse Hungariam pro bello hoc partim in ae-
re , partim in frugibus 14227248. flor. tironum
autem militarium 115614. Quid vero subsidii tam
ex frugibus , quam ex tironibus in comitiis , sub exitu
tum eiusdem anni celebratis , decreuerit , supra vi-
dimus. Hoc anno vix augusti Francisci manda-
tum de generali nobilium insurrectione vulgatum est;
illico comitatus omnes apparatu bellico teruebant ,
armisque suis instructi milites ad castra , Sabariam
inter et Ginsium posita , turmatim confluabant. Ho-
rum decuriones militares augustus ipse post medi-
um Augusti mensis spectauit ac magnopere laudauit.
Post tabulas pacis Rastadtii kalendis Decembbris com-
mutatas ac Viennam septimo post die perlatas , pro-
vinciales hi milites arma sub exitum anni posuerunt. (a)

CDLXXXIII. Scriptores , qui sub duabus regum
Hungariae periodis floruerunt , in fine singularum ,
ex-

(a) *Ibidem* n. 3304. 3305. (b) *Ibid.* n. 3306.

exhibuimus. Volumina tamen, non epitome, si nunc idem eodem modo praestare vellemus, scribenda forent, tanta sub Austriacis regibus scriptorum seges excreuit. Quare qui sub singulis regibus editis ingenii sui partibus inclauerint, ordine litterarum, quam fieri poterit breuissime, praecipuo dumtaxat eorum charactere notato, recensebimus. Sub FERDINANDO I. scripsit *Caelius Pannonius*, vero nomine Franciscus Gregorius, ex ordine S. Paulli, sacrarum litterarum interpres. *Collatinus Christophorus*, mathematicus. *Damasus*, polemicus et iurista. *Gyöngyösi Gregorius* ord. S. Paulli, chronologus, historicus, asceta. *Honterus Ioannes*, Lutheranus, Cosmographus, grammaticus, polemicus. *Huszti Georgius*, Historicus. *Kolosvári Ioan.* ex ord. prae-dicat. episcopus Tisanad. theologus, canonista. *Macerus Ioan. Gregorius*, poeta. *Reichersdorff Georgius*, geographus. *Rubigallus Paulus*, poeta. *Székely Stephanus*, Caluinianus, Chronista, poeta. *Tinodi Sebastianus*, versificator Hungaricus. *Tordai Gellous Sigismundus*, biographus, comoedus, poeta. *Wagner Valentinus*, Lutheranus, catecheta. *Widmannstadius Ioan. Albertus*, canonicus Posoniensis, polemicus. *Zermegh Ioannes*, Lutheranus, historicus.

CDLXXXIV. Sub MAXIMILIANO : *Baksai Abrahamus*, chronologus. *Balsaráti Ioannes*, Calu-medicus, polemicus. *Débai Mathias*, Calu. polemicus. *Draskovich Georgius*, episcopus Quinquecclesien. Zagrabien. Iaurinen. archiepiscopus Colocen. orator. *Dudich Andreas*, episcopus Tininien. Tsanadian. Quinquecclesien. orator, apostata. *Egri Lu-*

Lucas, cath. polemicus. *Ellebodus* Nicasius, cath. orator. *Fabricius Basilius*, Calu. polemicus, orator. *Forgáts Franciscus*, Varadin. episcopus, historicus. *Gregorianchius Paullus*, episcopus Zagrabien. Iau-rinensis, archiepiscopus Colocensis, historico-geo-graphus. *Hebler Mathias*, Luth. polemicus. *Heltai Casparus*, Calu. Historicus, asceta, iurista. *Lishius Ioannes*, episcopus Vesprimiensis, deinde Iauri-nensis, historicus. *Melius Petrus*, Calu. polemicus, orator. *Molnár Gregorius*, grammaticus. *Nagy Ma-thias*, versificator Hungaricus. *Olahus Nicolaus*, e-piscopus Zagrabien. Agriensis, archiepiscopus Stri-goniensis, historicus, geographus, polemicus, poe-ta. *Purkircherus Georgius*, poeta. *Siglerus Michael*, chorologus. *Szegedi Stephanus*, Luth. polemicus. *Szikszai Valentinus*, Calu. catecheta, polemicus. *Valkai Andreas*, historicus, rhythmicus. *Veranius Antonius*, episcopus Quinqueecclesien. Agrien. ar-chiepiscopus Strigoniensis, historicus.

CDLXXXV. Sub RUDOLPHO: *Báhori Stephanus*, catholicus, vnuoda Transsiluaniae, rex Poloniae, orator. *Beihe Stephanus*, Calu. botani-cus, catecheta, panegyricus. *Beregszízi Petrus*, Calu. polemicus. *Besodner Petrus*, theologus. *Bocatius Ioannes*, Luth. poeta. *Bogáthi Nicolaus*, Arianus, poeta. *Bornemiszá Petrus*, postillarum au-tor. *Davidis Franciscus*, Luth. deinde Calu. de-mum Arianus, polemicus. *Decius Ioan. Barouius*, Calu. iurista. *Enyedi Georgius*, Arianus, interpres. *Fejérkővi Stephanus*, episcopus Tinien. Vesprimien. Nitriensis, archiepiscopus Strigonensis, asceta. *Fel-egyházi Thomas*, Calu. catecheta. *Filitzki Ioannes*, Calu.

Calu. laureatus poeta. *Fronius* Mathias, iurisconsultus. *Gyarmathi* Nicolaus, Calu. polemicus. *Gyulai* Paulus, historicus. *Göntzi* Fabricius Georg. Calu. psaltes. *Göntzi* Stephanus, Calu. polemicus. *Hermann* Leonardus, polemicus. *Horváth* Gregorius, polemicus. *Hunyadi* Demetrius, Socinianus, polemicus. *Huszár* Gallus, Luth. Calu. historicus. *Jacobinus* Ioannes, Arianus, historicus. *Iordanus* Thomas, medicus. *Károlyi Casparus*, interpres. *Károlyi Petrus*, polemicus, grammaticus, orator. *Koltsár Georgius*, postillarum auctor. *Kovasózzi Wolfgangus*, politicus. *Laskai Petrus*, Calu. polemicus. *Monoszlói Andreas*, episcopus Vesprimiensis, asceta, polemicus. *Mossózzi Zacharias*, episcopus Tinin. Vacien. Nitriensis, iurisconsultus. *Nánási Stephanus*, Calu. orator. *Patai Stephanus*, Calu. interpres. *Pétfi Lucas*, Catholicus, asceta. *Pétfi Simon*, sabbatarius, interpres. *Pilcius Casparus*, polemicus. *Rakovszki Martinus*, poeta. *Sambucus Ioannes*, poeta, medicus, historicus. *Schalikius Paullus*, cathol. polemicus. *Schefaeus Christophorus*, poeta laureatus. *Sóos Christophorus*, interpres, orator. *Szarási Franciscus*, Calu. catecheta. *Telegdi Nicolaus*, episcopus Quinqueecclesiensis, orator sacer, asceta, iurista. *Tsanádi Demetrius*, rhythmicus historicus. *Tserényi Michael*, biographus. *Vncius Leonardus*, poeta. *Wagner Augustinus*, interpres.

CDLXXXVI. Sub MATHIA II. *Berger Elias*, Luth. orator, poeta. *Forgáts Franciscus*, episcopus Vesprim. Nitriensis, archiepiscopus Strigonien. polemicus. *Grauerus Albertus*, Luth. polemicus. *Hodaszí Lucas*, Calu. polemicus. *Iessenius*, seu, Izsensz-

szenszki Ioannes, medicus. *Istvánfi* Nicolaus, catholicus, propalatinus, historicus. Katona Emericus, Calu. polemicus. Kittonits Ioannes, cathol. iurisconsultus. Koredi Daniel, Calu. laureatus poeta. Lépes Valentinus, episcopus Tinin. Nitrien. laurin. archiepiscopus Colocensis, orator sacer Hungaricus. Mihalyke Ioannes, interpres, orator. Nagy Benedictus, polemicus acatholicus. Pálházi Nicolaus, Luth. interpres. Pétsi Petrus, Luth. polemicus. Perzeli Emericus, rhetor. Schifferer Michael, iurista. Szepsi Georgius, Calu. laureatus poeta. Tsernovits Ioannes, poeta. Túri Georgius, poeta laureatus. Túri Paulus, historicus. Zsonarits Emericus, Luth. polemicus.

CDLXXXVII. Sub FERDINANDO II. Aluintzé Petrus, Calu. polemicus, orator, poeta. Apponyi Blasius, cath. poeta. Arator, seu Szántó Stephanus, S. I. sacerdos, interpres, catecheta. Balásfi Thomas, episcopus Bostiensis, Vacien. Quinqueecclesiæ. polemicus, poeta. Balogh Georgius, Luth. interpres. Bocatius Melchior, interpres. Bojti Casparus, Calu. historicus, orator. Dajka Keservinus Ioannes, Calu. genealogus. Deák Ioannes, polemicus. Dengelegi Petrus, Calu. polemicus. Ferentzfi Laurentius, cath. interpres. Fusös Ioannes, Calu. catecheta. Gönrz Nicolaus, polemicus acatholicus. Hajnal Mathias, S. I. sacerdos, asceta. Házi Ioannes, interpres. Horváth Ioannes, politicus. Káldi Georgius, S. I. sacerdos, interpres, orator sacer Hungaricus. Kiszonyi Ioannes, interpres, iurista. Ketskeméti Ioannes, Calu. interpres, orator. Kismariai Paullus, Calu. grammaticus Hebraeus. Konetsni Matthaeus, polemicus acatholicus. Lackner Christophorus,

rus, Luth. philologus. *Letenei* Stephanus, Calu. polemicus. *Madarász* Martinus, Luth. interpres. *Margitai* Petrus, Calu. interpres, orator. *Melotai* Nyilas Stephanus, Calu. interpres. *Mikó* Franciscus, Calu. historicus. *Pázmány* Petrus, Strigoniensis archiepiscopus, e S. I. theologus, polemicus, orator sacer Hungaricus. *Pethő* Gregorius, cath. chronista Hungaricus. *Péterváradi* Petrus, Calu. polemicus. *Pragai* Andreas, Calu. interpres. *Rákóczi* Georgius I. politicus. *Révai* Petrus, Luth. historicus. *Salanki* Georgius, interpres. *Sallai* Stephanus, parochus cath. polemicus. *Samariai* Ioannes, Calu. polemicus. *Szentkirályi* Benedictus, Calu. polemicus, historicus. *Tályai* Martinus, polemicus. *Téjfalvi* Tibi Martinus, Calu. polemicus. *Tolnai* Stephanus, Calu. interpres. *Torotzkai* Matthaeus, Socinianus, interpres. *Tsanádi* Paullus, Soçinianus, interpres. *Tsombor* Martinus, Luth. politicus. *Tzánáki* Matthaeus, Calu. medicus, polemicus. *Zavodszki* Georgius, historicus.

CDLXXXVIII. Sub FERDINANDO III. Almási
Andreas, Calu. polemicus. *Árkosi* Benedictus, vni-
 tarius polemicus. *Bausner* Bartholomaeus, Luth. me-
 dicus. *Bölkényi* Philippus, interpres acatholicus.
Darholtz Christophorus, asceta. *Debretzeni* Ioannes,
 Calu. polemicus. *Dobronoki* Georgius, S. I. sacerdos,
 grammaticus. *Draskovich* Georg. iun. episcopus Quin-
 queeccl. Vacien. Laurinensis, orator, historicus. *Dras-
 kovich* Ioannes, cath. Hung. palatinus asceta, politicus.
Fagarási Franciscus, Calu, interpres. *Farkas* André-
 as, versificator Hungaricus. *Ferrarius* Sigismundus,
 ord. praedic. historicus. *Frölik* David, geographus,
 chro-

chronologus. *Gyirva* Venceslaus, interpres. *Hauer* Georgius, Luth. historicus. *Herman* David, annalist. *Hoffman* Paullus, episcopus Quinqueecclesiensis, orator panegyricus. *Ilosvai* Ioannes, interpres. *Inchoffer* Melchior, S. I. sacerdos, historicus ecclesiasticus. *Katona* Stephanus, Calu. psaltes, grammaticus, polemicus. *Katona* Steph. iunior, Calu. historicus. *Kereszegi* Stephanus, Calu. orator. *Kerti* Fabianus, canonicus Vesprimiensis, asceta. *Komáromi* Stephanus, orator. *Laskai* Ioan. Calu. polemicus. *Liszthius* Ladislaus, cath. historicus rhytiniclus. *Lósz* Emericus, episcopus Tsanadien. Váradien. Agriensis, archiepiscopus Strigoniensis, orator. *Mikolai* Ioannes, interpres. *Mogyorósi* Alexius, asceta. *Molnár* Albertus, Calu. auctor lexici Hungarici, grammaticus, psaltes, catecheta. *Nagyari* Benedictus, Calu. polemicus. *Pálfi* Thomas, episcopus Tsanad. Vacien. Agrien. Nitrien. orator. *Pankotai* Franciscus, asceta. *Puecher* Ioannes, medicus. *Ratkai* Georgius, Zagrabien. canonicus, orator, historicus. *Sigrai* Franciscus, asceta. *Szalai* Andreas, cath. interpres. *Szalárdi* Nicolaus, asceta. *Szalkovits* Adamus, Strigonien. canonicus, asceta. *Szent-Györgyi* Gregorius, asceta. *Szabolcsói* Nicolaus, Calu. interpres. *Tétsi* Ioannes, asceta. *Tétsi*. Nicolaus, asceta. *Tétsi* Stephanus, asceta. *Tiszabétsi* Gasparus, polemicus. *Tollai* Ioannes, Calu. polemicus. *Tomkus* Ioannes episcopus Bosnensis, biographus, orator, historicus. *Tsaholtzi*, Ioannes, polemicus acatholicus. *Tséh* Martinus, interpres. *Tsepregi* Michael, interpres. *Tyukodi* Martinus, Calu. biographus. *Veresegyházi* Ioannes, asceta. *Veresmarti* Michael, canonicus Posoniensis, polemicus. *Veresmarton* Valentinus, polemicus.

CDLXXXIX.

CDLXXXIX. Sub LEOPOLDO I. *Agoston* Petrus, S. I. sacerdos, asceta. *Alló Emericus*, S. I. sacerdos, poeta. *Apafi Michael*, Trans. princeps, Caluin. interpres polemicus. *Apáti Nicolaus*, Calu. philologus. *Apátszai Ioannes*, Calu. philologus, catecheta. *Armbruster Samuel*, asceta. *Aszalai Stephanus*, cath. iurisconsultus. *Bado Ioannes*, poeta Hungaricus. *Balassa Paullus*, Strigonensis canonicus, poeta. *Balassa Valentinus*, psalmes. *Balog Ioannes*, interpres. *Baronius Bonaventura*, ord. S. Francisci, poeta. *Barotti Nicolaus*, ord. S. Franc. asceta. *Bársony Georgius*, episcopus Varadien. Agriensis, polemicus. *Bátai Georgius*, Calu. asceta. *Báthori Michael*, Calu. orator. *Bátorkefzi Ioannes*, cath. polemicus. *Bayer Ioannes*, Luth. theologus. *Behamb Ioan. Ferdin.* cath. iurisconsultus. *Bellusi Franciscus*. S. I. sacerdos, orator, poeta. *Bellusi Stephanus*, S. I. religiosus, orator panegyricus. *Benkő Martinus*, interpres. *Benutius Daniel*, S. I. sacerdos, orator, poeta. *Betlen Ioannes*, Calu. historicus. *Betlen Wolfgangus Socinianus*, historicus. *Bilezki Franciscus*, S. I. religiosus, poeta. *Borkovits Martinus*, ord. S. Paul. episcopus Zágrab. polemicus. *Breuer Ioannes*, medicus. *Bulyovszki Franciscus*, iurisconsultus. *Bulyovszki Michael*, musicus, politicus. *Buzinkai Michael*, logicus. *Böjtös Stephanus*, praepositus de Órs, polemicus. *Chladni Georgius*, philologus. *Chladni Martinus*, philologus, *Danétri Georgius*, S. I. religiosus, orator. *Debrezeni Ioannes*, asceta. *Debrezeni Stephanus*, asceta. *Debrödi Ioannes*, clericus, polemicus. *Derkai Georgius*, S. I. sacerdos, asceta. *Despotovich Ladisl.* S. I. sacerdos, orator panegyricus. *Dierrichstein Fridericus*,

S. I.

S. I. sacerdos, orator, asceta. *Dinhofen* Gregorius, S. I. sacerdos, asceta. *Dobravitzai* Nicolaus, polemicus acatholicus. *Dreyling* Ioannes, S. I. sacerdos, poeta. *Eggerer* Andreas, ord. S. Paul. annalista. *Enders* Carolus, e S. I. politicus. *Enyedi* Ioannes, Calu. asceta. *Enyedi* Samuel, Caluin. poeta. *Erdödi* Ioannes, interpres. *Eszeki* Stephanus, Calu. theologus. *Faber* Georgius, S. I. poeta. *Faber* Iacobus, S. I. biographus. *Fabricius* Ioannes, polemicus acatholicus. *Felvintzi* Alexander, Calu. polemicus. *Felvintzi* Georgius, versificator Hungaricus. *Filep-fszállási* Gregorius, asceta. *Forgáts* Adamus, politicus. *Forgáts* Simon, politicus. *Francisci* Paullus, medicus, historicus. *Franck* Valentinus, historicus. *Gaffitus* Georgius, politicus. *Gelenius* Ionas, philologus. *Gorup* Franciscus, praepositus Iaurinensis. polemicus. *Greising* Valentinus, philologus. *Gruber* Abrahamus, chorographus. *Gyöngyösi* Stephanus, elegans poeta Hungaricus. *Gyöngyösi* Stephanus alter, psaltes et interpres. *Habdelits* Georgius, e S. I. asceta. *Hadik* Ioannes, Luth. asceta. *Harsányi* Stephanus, Calu. historicus. *Hidi* Gregorius, e S. I. chorographus, asceta. *Hoffman* Michael, e S. I. asceta. *Horváth* Franciscus, Socinianus, polemicus. *Hunger* Ioan. canonicus Varad. catecheta. *Huszti* Stephanus, medicus, asceta. *Hutter* Leonardus, theologus. *Iambrehovich* Franciscus, S. I. philosophus. *Iászberényi* Paullus, polemicus. *Iászberényi* Thomas, e S. I. asceta. *Illyefalvi* Stephanus, canonicus Agriensis, polemicus. *Institoris* Michael, polemicus, orator. *Iraszsi* Ioannes, interpres. *Ianus* Ignatius, e S. I. asceta. *Iursa* Iacobus S. I. poeta. *Ivanits* Georgius, S. I. sacerdos, orator. *Ivn/Gabriel*, e S. I. polemicus. *Ka-bui*

bui Gerhardus, Calu. polemicus. *Kada Stephanus*, ep. scopus Transsiluanensis, poeta Hungaricus. *Kalmantzai* Paullus, S. I. poeta. *Kemelius* Ioannes, Luth. orator. *Kemény* Ioannes, Calu. princeps Transsilu. historicus, asceta. *Kerefztes Stephanus*, e S. I. panegyricus. *Kéri* Ioannes, ord. S. Paul. episcopus Tlanad. *Vaciensis*, philosophus, orator panegyricus, politicus. *Kivis* Franciscus, e S. I. orator, poeta. *Kis Emericus*, e S. I. polemicus. *Klesch Christophorus*, orator acatholicus. *Klesch Daniel*, philologus. *Kolits Lucas*, e S. I. polemicus. *Koller Franciscus*, S. I. poeta. *Komáromi Georgius*, Calu. polemicus. *Krekvitz Georgius*, geographus. *Kreuchel Elias*, philosophus. *Kögl Iosephus*, e S. I. poeta. *Köleséri Samuel* Calu. asceta. *Kövesdi Michael*, grammaticus. *Labsánszki Ioannes*, Cath. iurisconsultus. *Ladiver Elias*, poeta. *Landor Ladislaus*, ord. S. Paul. biographus. *Landovits Stephanus*, S. I. sacerdos, orator sacer. *Lang Mathias*, polemicus acatholicus. *Lánik Georgius*, polemicus acatholicus. *Lánik Georgius*, S. I. genethliacus. *Lantzmár Franciscus*, S. I. historicus. *Lippai Franciscus*, S. I. orator panegyricus. *Lippai Georgius*, antistes Quinqueeccles. Vesprimien. Agrien. *Strigoniensis*, orator. *Lippai Ioannes*, e S. I. scriptor oeconomicus. *Lisznyai Paulus*, Calu. chronologus. *Lochner Ioannes*, iurisconsultus. *Lucas a S. Edmundo*, e scholis piis, arithmeticus, poeta. *Luzinszki Ioachimus*, episcopus Sirm. Varadiensis, asceta. *Madotsányi Sigismundus*, e S. I. genealogus. *Magnus Georgius*, philologus. *Markievich Jacobus*, S. I. poeta. *Markovich Ioannes*, S. I. biographus. *Martonfalvi Georgius*, Calu. philosophus. *Matko Stephanus*, Calu. polemicus. *Matusek Andreas*, canon. *Epit. Chron. P. III.* R x nicus

nicus Iaurinensis, orator panegyricus. *Mazarius* Christophorus, historicus. *Medjesi* Paullus, Calu. philolog. *Medjesi* Sigismundus, poeta rhythmicus. *Miles* Mathias, chronista. *Miskoltzi* Casparus, Calu. polemicus. *Moller* Carolus, medicus. *Moller* Daniel, philologus. *Nádányi* Ioannes, historicus. *Nádasí* Ioannes, e S. I. historicus, asceta. *Nánási* Gabriel, asceta. *Nánási* Stephanus, Calu. asceta. *Nuvai* Georgius, Strigonien. canonicus, lyricus Hungaricus. *Németi* Michael, Calu. polemicus, orator. *Nográdi* Mathias, Calu. asceta. *Ordódi* Ioannes, S. I. sacerdos, asceta. *Pakai* Ioannes, e S. I. orator. *Pálfi* Ferdinandus, e S. I. primum Tsanadiensis, tum Agriensis episcopus, rubricista. *Palotai* Antonius, ord. S. Francisci, poeta. *Paris-Papai* Emericus, Calu. asceta. *Parschitz* Christophorus, poeta, historicus, theolog. *Parschitz* Daniel, grammaticus, logicus. *Pasko* Christophorus, historicus. *Patachich* Ioannes, e S. I. biographus. *Pataki* Stephanus, Calu. interpres. *Pater* Paulus, philologus. *Paulli* Stephanus, ynicius, polemicus, orator. *Perényi* Franciscus, e S. I. panegyricus. *Pereszlenyi* Paullus, e S. I. grammaticus Hungaricus, catecheta Slavicus. *Pernyeszi* Sigismundus, asceta. *Petko* Ioannes, interpres. *Petretich* Stephanus, S. I. orator. *Pétsi* Georgius, e S. I. orator. *Picher* Ioannes, S. I. philologus. *Pilarik* Stephanus I. Luth. orator. *Pilarik* Stephanus II. catecheta. *Pilarik* Stephanus III. asceta. *Pinxner* Andreas, historicus. *Podhoranszki* Daniel, asceta. *Pongrátz* Georgius, episc. Vaciensis, orator. *Pongrátz* Michael, iurista. *Posaházi* Ioannes, Calu. polemicus. *Posalaki* Ioannes, apologist. *Rakensperger* Leopoldus, e S. I. orator. *Régeni* Paullus, Cath. polemicus. *Rényes* Stephanus, e S. I. panegyricus orator. *Révai* Alexius,

po-

po'emicus. *Rithaller* Michael, politicus. *Ritsánszki* Tobias, S. I. poeta. *Rosner* Mathias, chorographus. *Rosnyai* Dauid, historicus. *Sámbár* Mathias, e S. I. polemicus, orator. *Sárpataki* Michael, Calu. asceta. *Scheidner* Georgius, e S. I. biographus. *Schretter* Carolus, e S. I. canonista. *Schulista* Wenceslaus, S. I. poeta. *Schumberg* Tobias, philosophus. *Schödeli* Martinus, politicus, *Sellyei* Stephanus, Calu, asceta. *Sennyei* Ladislaus, e S. I. theologus. *Serpilius* Augustinus, Luther. psaltes. *Serpilius* Ioannes, Luth. orator, iurista. *Siluanus* Georgius, orator. *Simonides* Ioannes, historicus. *Sinapi* Ioannes sen. asceta. *Sinapi* Ioan. iunior, philologus. *Sinapi* Michael, e Lutherano Cath. polemicus. *Somalovich* Paulus, e S. I. philosophus. *Spillenberger* Dauid, medicus. *Stankovits* Ioannes, prius canonicus Strigonien. deinde S. I. polemicus. *Stegman* Ioachimus, Socinianus, polemicus. *Stobaeus* Adamus, e Lutherano catholicus, polemicus. *Struchich* Marcus, S. I. religiosus, orator. *Szántai* Michael, Calu. historicus. *Szarki* Casparus, e S. I. interpres, asceta. *Szatmári* Petrus, Calu. polemicus, orator. *Szegedi* Franciscus, episcopus, Transsiluan. Vacien. Agriensis, interpres, poeta. *Székely* Franciscus, e S. I. historicus, poeta. *Székely* Stephanus, S. I. poeta. *Szeleptényi* Georgius, episcopus Vesprim. Nitrien. archiepiscopus Colocen. Strigoniensis, orator, psaltes. *Szentgyörgyi* Stephanus, Calu. asceta. *Szentiványi* Martinus, e S. I. chronologus, historicus, philologus, polemicus. *Szentspáli* Franciscus, versificator Hungaricus. *Szentpéteri* Stephanus, Calu. asceta. *Szétsényi* Georgius, episcopus Tsanad. Quinqueeccles. Vesprim. Iaurinensis, Archiepiscopus Colocen. Strigoniensis, orator. *Szikszai*

Samuel, Calu. asceta. *Szilágyi Martinus*, Calu. philosophus. *Szilágyi Stephanus*, Calu. orator, interpres. *Szmrinik Benignus*, ord S. Franc. asceta. *Szokolyai Stephanus*, Calu. interpres. *Szorsa Michael*, S. I. asceta. *Szölöki Michael*, asceta. *Tamási Nicolaus*, e Lutherano catholicus, polemicus. *Tarnótzai Stephanus*, e S. I. philosophus, historicus, polemicus. *Tárai Georgius*, medicus. *Teleki Michael*, interpres. *Theodati Franciscus*, S. I. religiosus, orator. *Theodatus Ioannes*, asceta. *Thorányi Ioannes*, ecclesiasticus, poeta. *Thuránszki Thomas*, orator. *Tófeus Michael*, Calu. orator. *Tolnai Stephanus*, Calu. philosophus. *Topos Franciscus*, e S. I. poeta. *Toppel tinus Laurentius*, historicus, iurista. *Tótfalusi Nicolaus*, typographus, apolodus. *Trinckelius Zacharias*, e S. I. prouinciae praeses, asceta. *Troster Ioannes*, interpres. *Tsákányi Emericus*, e S. I. asceta. *Tséke Stephanus*, e S. I. poeta. *Tséke Stephanus*, e S. I. sacer orator. *Tsípkés Georgius*, Calu. interpres, polemicus. *Tsúzi Jacobus*, Calu. asceta. *Turótzi Michael*, S. I. poeta. *Tzeglédi Stephanus*, Calu. polemicus. *Udvarhe lyi Petrus*, interpres. *Uzoni Blasius*, Calu. interpres. *Váradi Franciscus*, asceta. *Váradi Mathias*, Calu. asceta. *Varsányi Daniel*, asceta. *Vásárhelyi Petrus*, Calu. interpres. *Weber Ioannes*, Luth. medicus. *Vid Ladislaus*, S. I. prouinciae praeses, asceta. *Vifzotsányi Franciscus*, e S. I. sacer orator. *Zabáni Ifaz cus*, polemicus acatholicus, orator. *Zeller Martinus*, e S. I. poeta. *Zilahi Ioannes*, polemicus acatholicus. *Zimmerman Mathias*, Luth. historicus. *Zrinyi Nicolaus*, politicus, poeta Hungaricus. *Örvendi Franciscus*, versificator Hungaricus.

CDCX. Sub IOSEPHO I. *Almási* Ioannes, physicus. *Áts* Michael senior, Luth. asceta. *Áts* Michael, iunior, Luth. theologus. *Balogh* Ioannes e S. I. polemicus. *Bersényi* Demetrius, e religioso S. I. canonicus Agriensis, theologus. *Berzevitz* Georgius, e S. I. theologus. *Brenner* Antonius, praepositus, apolodus. *Coryli* Samuel, Luth. poeta laureatus, theologus. *Czvittinger* Dauid, Luth. biographus. *Despotovich* Ioannes, S. I. praeses prouinciae, poeta, chronographus, orator panegyricus. *Dubovszki* Ioannes, e S. I. mathematicus. *Dugovits* Emericus, S. I. poeta. *Fronius* Marcus, Luth. orator. *Jásztfalvi* Georgius, asceta. *Illyés* András, episcopus Transiluanensis poeta, sacer orator, biographus, *Illyés* Stephanus, præpositus Strigonensis, catecheta, sacer orator, hymnographus. *Kálnoki* Samuel, cath. chronographus. *Lantzhotski* Georgius, parochus, panegyrista. *Lischovini* Andreas, medicus, panegyrista. *Litzei* Ioannes, canonicus Posoniensis, catecheta, polemicus. *Mártonfi* Georgius, episcopus Transiluanensis, asceta. *Mattheides* Samuel, polemicus aatholicus. *Nagy* Moyses, ord. ecclesiastici, rhytmicus asceta. *Privigyei* Nicolaus, medicus. *Putanits* Ioannes, canonicus Strigonensis, biographus. *Rayger* Carolus, medicus. *Roeschelius* Ioannes, physicus. *Serpilius* Georgius, Luth. philologus. *Tséles* Martinus, e S. I. historicus. *Tsértsi* Ioannes, Calu. ortographus. *Valesius* Ioannes, theologus. *Vásfonyi* Martinus, interpres.

CDXCI. Sub CAROLO III. *Amade* Antonius, interpres. *Amiodyt* Stephanus, e S. I. poeta, historicus. *Apor* Georgius, historicus. *Apor* Petrus,

genealogus, historicus. *Aranyas* Samuel, asceta. *Árvai* Michael, S. I. historicus. *Bába* Franciscus, interpres. *Bakai* Emericus, S. I. historicus. *Baktsi* Ladiislaus, paraphrastes. *Balogh* Iosephus, e S. I. philosophus, orator panegyricus. *Bandi* Michael, Calu. asceta. *Baranyi* Paullus, e S. I. asceta, catecheta. *Barna* Ioannes, e canonico Vaciensi S. I. catecheta, facer orator. *Batsmegyei* Stephanus, ex Lutherano catholicus, medicus, polemicus. *Bednári* Michael, e S. I. philosophus. *Békási* Franciscus, abbas Kapor-nakiensis, panegyricus. *Benedictus* ab ann. B. M. V. e S. P. poeta chrono-cabalisticus. *Bencken* Antonius, S. I. poeta. *Benger* Nicolaus, ord. S. Paul. annalista. *Benitzki* Franciscus, S. I. Poeta. *Benitzki* Michael, S. I. panegyricus. *Benitzki* Petrus, poeta rhythmicus. *Bentsik* Michael, Cath. iurisconsultus. *Benzig* Matthias, medicus. *Bergler* Stephanus, interpres. *Bernád* Paullus, ord. S. Franc. polemicus orator. *Bertholdi* Ioannes, S. I. historicus. *Berzeuitzi* Alexander, e S. I. panegyricus. *Berzeuitzi* Henricus, e S. I. arithmeticus, apolagus. *Betlen* Nicolaus, Calu. historicus, apolagus. *Boros* Iosephus, e S. I. polemicus, orator. *Borosnyai* Sigismundus, Calu. catecheta. *Borsos* Michael, e S. I. orator. *Boffányi* Andreas, e S. I. poeta. *Boffányi* Wolfgangus, e S. I. philosophus, polemicus, orator panegyricus. *Bottár* Joachimus, ord. S. Francisci, asceta. *Brumovszki* Franciscus, S. I. historicus, orator. *Buckisch* Carolus, medicus. *Buzinkni* Georgius, medicus. *Carl* Iosephus, e S. I. prouinciae praeses, panegyricus, theologus. *Cienfuegos* Alvarus, e S. I. card. ep. Quinteccclesiensis, theologus. *Darózzi* Georgius, e S. I. poeta. *Dávid* Samuel, medicus. *Demeter* Martinus,

nus, praepositus Albo-Carolinensis, theologus. *Dibszegi* Ioannes, Calu. interpres. *Dirner* Tobias, e S. I. asceta. *Dobai* Stephanus, topographus. *Dobrai* Samuel, Calu. asceta. *Donáti* Fridericus, S. I. orator. *Donáti* Ioannes, S. I. comoedus. *Drauth* Ioannes, e Lutherano catholicus, polemicus. *Dubnitzai* Stephanus, parochus, polemicus. *Dzián* Stephanus, e S. I. politicus. *Ember* Paullus, Calu. orator, historicus. *Enyedi* Stephanus, medicus. *Eszterházi* Paulus, Hung. palatinus, iconographus, asceta, polemicus. *Feichtenberger* Iosephus, S. I. poeta. *Felker* Andreas, e S. I. philosophus. *Fischer* Daniel, medicus, philologus. *Fitter* Adamus, e S. I. comoedus. *Furláni* Ioannes, medicus. *Földvári* Michael, e S. I. historicus. *Gábon* Antonius, e S. I. physicus, asceta. *Gastner* Ioannes, e S. I. orator. *Gastinger* Antonius, S. I. poeta. *Göttner* Franciscus, S. I. poeta. *Graff* Gabriel, e S. I. philosophus. *Hajnótzai* Daniel, orator. *Hangai* Franciscus, e clero dimissus, poeta. *Hanstatt* Ferdinandus, S. I. poeta. *Hávor* Stephanus, S. I. orator. *Hedri* Antonius, S. I. historicus. *Hegyalusi* Georgius, Calu. asceta. *Helmayr* Antonius, e S. I. poeta. *Herman* Andreas, medicus. *Hevenesi* Gabriel, e S. I. praeses prouinciae, historicus, geographus, ethicus, asceta, biographus. *Hitboldt* Paullus, e S. I. orator, asceta. *Horváth* Gabriel, S. I. polemicus, asceta. *Hunyadi* Georgius, e S. I. poeta. *Iánosi* Nicolaus, e S. I. historicus. *Imrikovits* Georgius, e S. I. orator, poeta. *Job* Gabriel, e S. I. comoedus. *Kamarasi* Georgius, Calu. panegyrista. *Kápi* Gabriel, e S. I. historicus, asceta, catecheta. *Káposz* Samuel, Calu. grammaticus. *Károlyi* Alexander, cath. historicus. *Kelemen* Didacus, ord. S. Franc. orator

sacer, catecheta. *Kemény* Ioannes, politicus. *Kéri* Valentinus, e S. I. historicus, poeta. *Ketskeméti* Ioannes, e S. I. interpres. *Kohári* Nicolaus, cath. poeta. *Kohári* Stephanus, cath. poeta Hungaricus. *Kolennits* Andreas, ord. S. Paul. sacer orator. *Kolosvári* Paullus, e S. I. theologus, hymnographus, asceta, catecheta. *Komáromi* Ioannes, medicus. *Kornéti* Ioannes, e S. I. biographus, orator, theologus, historicus. *Kováts* Paullus, S. I. deinde canonicus Vara- diensis, comoedus. *Kregár* Stephanus, cath. panegyrista. *Krisán* Ioannes, orator. *Krman* Daniel, Luth. interpres. *Kromholtz* Michael, S. I. orator, poeta. *Kunits* Franciscus, e S. I. historicus, comoedus. *Köleséri* Samuel, medicus. *Körmendi* Emericus, e S. I. hymnographus, asceta. *Körösfő* Michael, Calu. epitomator. *Kőszegi* Ioannes, e S. I. panegyrista. *Loew* Andreas, medicus. *Loew* Carolus, medicus. *Mack* Mathias, canonicus Posoniensis, panegyricus. *Mackai* Paullus, poeta. *Magni* Ioannes, parochus, apolodus. *Manigai* Ioannes, e S. I. historicus. *Marianus*, ord. SS. Trin. poeta. *Maretti* Emericus, S. I. poeta. *Mikola* Ladislaus, genealogus. *Mikovini* Samuel, geographus. *Miksa* Stephanus, S. I. poeta. *Miletz* Elias, Luth. asceta. *Mindszenti* Antonius, e S. I. historicus. *Mindszenti* Emericus, S. I. comoedus. *Miskolczi* Franciscus, anatomicus. *Németi* Samuel, Calu. paraphrastes. *Otrokotsí* Franciscus, e Caluiniano catholicus, orator, asceta, historicus, polemicus. *Ozolyi* Florianus, ord. S. Franc. biographus, interpres. *Panekl* Franciscus, sacerdos catholicus, poeta laureatus. *Pariz' Papai* Franciscus, Calu. medicus, lexicographus. *Partinger* Franciscus, S. I. asceta. *Pataki* Franciscus, e S. I. historicus. *Pauß*

An-

Andreas, S. I. poeta. *Pejachevich* Jacobus, e S. I. geographus. *Peichich* Christophorus, canonicus Quinqueecclesiensis, polemicus. *Perlitzi* Ioannes, medicus, interpres. *Péterfi* Franciscus, Strigoniensis canonicus, orator panegyricus. *Prandstetter* Iosephus, e S. I. geographus. *Putsch* Ioannes, S. I. topographus. *Rádai* Paulus, Calu. asceta. *Radossáni* Ladislau, Camaldulensis, historicus. *Rákótzti* Franciscus II. princeps, historicus. *Rajtsáni* Georgius, e S. I. philosophus, asceta. *Rajtsáni* Ioannes, e S. I. polemicus. *Rajtsáni* Stephanus, S. I. poeta. *Rayman* Ioannes, medicus. *Riederer* Petrus, S. I. poeta. *Ritter* Paulus, historicus, grammaticus. *Robik* Ioannes, canonicus Strigonensis, asceta. *Robustel* Antonius, S. I. asceta. *Sártori* Daniel, Luth. postillarius. *Sartori* Ioannes, Luth. catecheta. *Schendl* Fridericus, e S. I. poeta. *Schindler* Nicolaus, S. I. poeta. *Schreiber* Ioannes, orator, topographus. *Sigismundi* Martinus, parochus, historicus. *Sigrai* Andreas, e S. I. orator. *Simandi* Ladislau, ord. S. Paul. panegyrista. *Simeghí* Ioannes, e S. I. orator. *Sipos* Martinus, ord. S. Franc. polemicus. *Skoda* Georgius, e S. I. poeta satyricus, ethicus. *Sinauchler* Andreas, ord. S. Aug. orator. *Sós* Franciscus, Calu. asceta. *Spangár* Andreas, e S. I. chronographus. *Stephanus* Zagrabiensis, capucinus, sacer orator. *Stocker* Laurentius, medicus. *Szabb* Michael, parochus, orator sacer. *Szatmári* Michael, physicus, orator. *Sz dellár* Franciscus, e S. I. theologus. *Szendrei* Andreas, S. I. poeta. *Szerdahelyi* Gabriel, e S. I. chronologus, topographus, polemicus, theologus. *Szluga* Franciscus, prius S. I. deinde protonotarius, politicus. *Sztrakovos* Adalbertus, prius S. I. deinde canonicus Vaciensis, orator, poeta. *Szú-*

nyog

Szeg Franciscus, e S. I. catecheta, polemicus. *Szönyi* Stephanus, Calu. asceta. *Szörényi* Alexander, e S. I. historicus, orator, interpres. *Tapolcsáni* Laurentius, e S. I. theologus. *Tarnótszi* Stephanus, e Lutherano catholicus, polemicus. *Telekési* Stephanus, episcopus Tisnád. Agriensis, asceta. *Thauer* Ioannes, e S. I. panegyrista. *Timon* Samuel, e S. I. philosophus, historicus, biographus, geographus. *Tolvaj* Gabriel, cathol. politicus. *Torkos* Andreas, Luth. orator, interpres. *Tsászári* Stephanus, asceta. *Tsató* Alexius, ord. S. Franc. theologus. *Tsepelényi* Franciscus, e S. I. politicus, panegyricus, polemicus. *Tserei* Michael, historicus. *Tsernovits* Franciscus, e S. I. historicus. *Tsiba* Michael, e S. I. orator, poeta. *Tsiba* Stephanus, e S. I. historicus, topographus. *Tsúzi* Ioannes, Calu. asceta. *Tsúzi* Sigismundus, ord. S. Paul. sacer orator. *Türötzi* Ladislaus, e S. I. historicus, orator, philosophus. *Töke* Stephanus, Calu. philosophus. *Varjú* Sigismundus, S. I. historicus. *Vásónyi* Franciscus, e S. I. politicus, asceta. *Vásónyi* Martinus, interpres. *Vitzai* Petrus, Luth. adagiographus. *Wagner* Ignatius, e S. I. biographus. *Wallaszkai* Ioannes medicus. *Zabeler* Iacobus, Luth. metallurgographus. *Zrényi* Stanislaus, ord. S. Franc. conuent. asceta. *Zichi* Ladislaus, e S. I. asceta, polemicus.

CDXCI. Sub M. TERESIA: *Aaron* Petrus, episcopus Fogarasiensis catholicorum Graeci ritus Vallachorum, polemicus, orator. *Abel* Franciscus, e S. I. poeta. *Abod Ajtai* Michael, Calu. grammaticus. *Abuda* Emericus, ex ord. S. Franc. historicus. *Adámi* Michael, S. I. valere iussa, grammaticus. *Adámi* Paul-

Paullus, hydrographus. *Ádány* Andreas, e S. I. poeta, philosophus. *Agnerhler* Michael, medicus, philologus. *Akai* Christophorus, e S. I. cosmographus. *Amade* Ladislaus, Cath. poeta. *Ambro* Ignatius, cath. medicus. *Ambroſi* Ioannes, polemicus acatholicus. *Ambroſovszki* Michael, canonicus Agriensis, historicus, chronologus. *Andrad* Samuel, medicus. *Arvai* Georgius, e S. I. orator. *Augustini* Samuel, arithmeticus. *Babai* Franciscus, S. I. poeta. *Bajtai* Antonius, e S. P. episcopus Transsiluan. historicus, orator. *Balajshi* Matthaeus, ecclesiasticus, mathematicus. *Balasko* Franciscus, orator, poeta. *Bányai* Stephanus, Calu. interpres. *Bárányi* Georgius, Luth. catecheta. *Baranyi* Ladislaus, chorographus. *Bar-kótzi* Franciscus, episcopus Agriensis, archiepiscopus Strigoniensis, orator. *Barótzi* Alexander, interpres, apolögus. *Bartakovits* Iosephus, e S. I. poeta, co-moedus. *Bartsai* Leonardus, historicus. *Bartha* Stephanus, Agriensis canonicus, orator. *Bartholomaeides* Ladislaus, historicus. *Bedekovits* Casimirus, e S. I. orator, philosophus, theologus. *Bedekovits* Iosephus, ord. S. Paul. historicus. *Belius* Carolus Luth. orator, poeta, historicus. *Belius* Mathias, historicus, grammaticus, rhetor. *Benyovski* Paullus, e S. I. orator. *Berényi* Alexander, parochus, philosophus. *Berényi* Stephanus, e Caluin. Catholicus, asceta, polemicus. *Berke* Petrus, cath. historicus. *Bertalanf* Paullus, e S. I. geographus, biographus. *Besko* Ioannes, parochus, orator. *Besnyei* Georgius, Calu. asceta. *Bessnyei* Georgius, interpres. *Biró* Martinus, episcopus Vesprimiensis, orator, polemicus. *Blagoevich* Adamus, interpres, poeta. *Blaho* Vincentius, ord. S. Franc. historicus, orator. *Bod* Petrus, Calu. biogra-

biographus, polemicus. *Bodó* Mathias, iurisconsultus. *Bodoki* Iosephus, Calu. interpres. *Borza* Michael, S. I. poeta. *Boffányi* Seraphinus, ord. S. Franc. orator, catecheta. *Chikulini* Franciscus, poeta. *Constantinus* a passione, e S. P. poeta. *Cörver* Alexius, e S. P. mathematicus. *Csák* Gerardus, ord. S. Franc. asceta. *Csáki* Ioannes, Luth. interpres. *Cserei* Alexius, iurisconsultus. *Csízi* Stephanus, poeta. *Csomós* Ioannes, Calu. philologus. *Csomós* Michael, Calu. iurisconsultus. *Damiani* Ioannes, canonicus Vacien-sis, polemicus. *Damiani* Guilielmus, canonicus Po-soniensis, biographus. *Damiáni* Ladislaus, e S. P. orator. *Daniel* Stephanus, Calu. asceta. *Daniel* Polyxena, interpres. *Deák* Franciscus, Agriensis cano-nicus, orator sacer. *Desericius* Iosephus, e S. P. hi-storycus, apolodus, theologus, orator. *Défi* Geor-gius, Calu interpres. *Dévai* Andreas, cath. inter-pres. *Dobner* Stephanus, e S. I. orator panegyricus. *Dolešchali* Paullus, grammaticus. *Engelrnayer* Samuel, praepositus Agriensis, orator. *Faber* Christianus, ascea-ta. *Fabri* Gregorius, poeta laureatus. *Fabri* Paullus, historicus. *Faludi* Franciscus, e S. I. hymnographus, interpres, politicus. *Fasching* Franciscus, e S. I. hi-storycus, asceta, poeta. *Fay* Dauid, e S. I. histori-cus, poeta. *Fekete* Iosephus, e S. I. biographus. *Felmer* Martinus, Luth. historicus. *Ferentzi* Tobias, ord. S. Franc. S. litterarum interpres. *Fischer* Leo-poldus, e S. I. orator panegyricus. *Fodor* Michael, e S. I. orator, asceta. *Foglar* Georgius, Agriensis canonicus, orator. *Füleki* Ladislaus, poeta. *Füssi* Pius, e Calu. cath. ord. praed. poeta. *Gál* Thomas, ord. S. Franc. conuent. polemicus. *Galgózzi* Franciscus, Strigonensis canonicus, orator panegyricus. *Gaszó*

Ste-

Stephanus, e S. I. poeta, historicus. *Gerö* Georgius, S. I. historicus. *Gerstocher* Antonius, Agriensis canonicus, orator sacer. *Gidofalvi* Ioannes, Calu. asceta. *Grueber* Antonius, e S. I. historicus. *Guszini* Ioannes, ex Agriensi canonico Nitriensis episcopus, orator, polemicus. *Gyalogi* Ioannes, e S. I. poeta, sacer orator, *Gyöngyösi* Paullus, Calu. asceta. *Götze* Franciscus, e S. I. sacer orator. *Haller* Ioannes, cath. historicus. *Haller* Ladislaus, cath. interpres. *Handler* Andreas, e S. I. poeta. *Haner* Georgius, Luth. biographus, iurisconsultus. *Heimb* Theophilus, ord. Cisterc. historicus. *Helmetzi* Stephanus, Calu. polemicus. *Herman* Iosephus, Iaurinensis canonicus, orator sacer et panegyricus. *Hertl* Ignatius, e S. I. mathematicus. *Hiemer* Iosephus, S. I. poeta. *Hoffman* Michael, e S. I. panegyricus orator. *Hollósi* Aegidius, ord. S. Bened. panegyricus orator. *Horváth* Iosephus, ecclesiasticus, interpres. *Horváth* Michael, e S. P. historicus. *Horváth* Stephanus, canonicus de Castro Ferreo, sacer orator. *Hozlpek* Ignatius, ecclesiasticus, panegyrista. *Hubenai* Iosephus, panegyrista Catholicus. *Huszti* Andreas, e Calu. catholicus, iurisconsultus, historicus. *Huszti* Stephanus, cath. iurisconsultus. *Hyros* Stephanus, canonicus Strigoniensis, panegyricus orator. *Jabroszki* Adamus, e S. I. panegyricus. *Jäger* Franciscus, ecclesiasticus, panegyricus. *Iambresich* Andreas, e S. I. lexicographus. *Iankovits* Gerardus, ord. S. Paul. prou. praeses, asceta. *Ianovszki* Iosephus, canonicus Neosoliensis, panegyricus. *Iaroslau* a S. Alexio, e S. P. theologus, orator. *Iaszlinszki* Andreas, e S. I. philosophus, theologus, orator. *Jenami* Guilielmus, e S. I. orator. *Iesaenák* Paullus, Luth. interpres. *In-*
szédi

trédi Iosephus, orator, interpres. *Ioni* Ioannes, iurisconsultus. *Iósa* Stephanus, e S. I. orator. *Iosephus* a S. Maria, ord. SS. Trinit. orator sacer. *Ipach* Franciscus, e S. I. poeta. *Karátsoni* Ignatius, e S. I. orator. *Károlyi* Franciscus, cath. interpres, asceta. *Károlyi* Laurentius, Iaurinensis praepositus, historicus. *Kazi* Franciscus, e S. I. historicus, orator. *Kazi* Ioannes, e S. I. philosophus, theologus. *Kelemen* Antonius, e S. I. poeta, panegyricus orator. *Keletséni* Ignatius, e S. I. poeta, orator. *Kereskényi* Adamus, e S. I. catecheta, comoedus. *Kerchelich* Balthasar, canonicus Zagrabiensis, historicus. *Kéri* Franciscus, philosophus, orator, historicus. *Kern* Ioannes, philologus. *Khlobsz* Paullus, cath. iurisconsultus. *Kiskes* Michael, cath. orator panegyricus. *Klaus* Ignatius, e S. I. poeta. *Klaus* Michael, e S. I. philosophus. *Kolb* Stephanus, e S. I. panegyricus orator. *Kolinvich* Gabriel, cath. historicus. *Koller* Franciscus, cath. orator. *Koller* Iosephus, e S. I. praeses prouinciae, cerographus, historicus, orator. *Kolumbán* Ioannes, historicus. *Kopsik* Oddo, ord. S. Bened. abbas, historicus. *Kováts* Franciscus, e S. I. orator panegyricus et polemicus. *Kováts* Ioannes, chronologus. *Kováts* Iosephus, canonicus Agriensis, theologus. *Krcho* Iosephus, e S. I. poeta, orator. *Krammer* Ladislaus, historicus. *Kögl* Georgius, cath. iurisconsultus. *Kőszegi* Stanislaus, e S. P. theologus. *Kővér* Andreas, e S. I. poeta, orator. *Ladányi* Alexius, ord. S. Franc. conuent. praeses prouinciae, panegyrista. *Lázár* Ioannes, poeta, geographus. *Lippoldz* Franciscus, e S. I. poeta, panegyrista, polemicus. *Lipfis* Michael, e S. I. mathematicus. *Lischovini* Ioannes, medicus. *Litkei* Ferdinandus, e S. I. bio-

gra-

graphus, orator. *Lofontzi Stephanus*, Calu. poeta, historicus. *Lölei Alexander*, parochus, orator. *Madai Dauid*, medicus. *Mainx Georgius*, e S. I. orator. *Majster Jósephus*, e S. I. historicus. *Mahréfi Ladislaus*, Calu. panegyrista. *Márjási Alexander*, praepositus Scepusiensis, polemicus. *Marikovszki Martinus*, interpres. *Markosfalui Ioannes*, harmonigraphus. *Márkus Stephanus*, S. I. poeta. *Marbti Georgius*, arithmeticus. *Martinus a visitatione B. M. V.* e S. P. poeta. *Matsal Georgius*, e S. I. poeta. *Maryasovski Ignatius*, e S. I. parochus, poeta. *Matyus Stephanus*, medicus. *Matz Samuel*, e S. I. poeta. *Miel Petrus*, e S. I. orator, poeta. *Mike Stephanus*, cath. poeta. *Mikes Clemens*, cath. epistolographus. *Milkovirs Michael*, e S. I. poeta. *Miller Ioannes*, e S. I. poeta. *Miller Ioannes Ferd.* cath. historicus, iurisconsultus. *Mogyorósi Sathuel*, hymnographus. *Minnich Michael*, e S. I. poeta. *Monsperger Andreas*, S. I. orator. *Mueffert Christophorus*, e S. I. historicus. *Mulih Georgius*, e S. I. catecheta. *Muszka Antonius*, e S. I. poeta. *Muszka Nicolaus*, e S. I. praeses provinciae, deinde praepositus Neosoliensis, historicus, theologus, orator. *Mutz Sebastianus*, e S. P. panegyricus orator. *Nádudvari Beniaminus*, Calu. asceta. *Nádudvari Petrus*, calu. orator. *Nagy Daniel*, ord. S. Franc. orator. *Nagy Franciscus*, parochus, polemicus. *Nagy Ioannes*, e S. I. orator. *Nagy Ladicus*, versificator Hungaricus. *Nagy Vincentius*, orator. *Nagyborosnyai Paullus*, poeta. *Nagyszombati Georgius*, e S. I. poeta. *Nánási Jósephus*, Calu. interpres. *Nedetzki Ladislaus*, e S. I. geographus. *Némái Jósephus*, e S. I. biographus. *Németi Franciscus*, e S. I. biographus. *Naumayr Ioannes*, S. I. deinde paro-

parochus, abbas, historicus. *Novák Stephanus*, ord. S. Franc. orator. *Novotha Stephanus*, e S. I. poeta. *Nunkovits Iosephus*, ord. S. Paul. interpres. *Nyirő Adamus*, e S. I. poeta. *Oenyedi Samuel*, mathematicus. *Oertelius Ioannes*, Luth. harmonigraphus. *Okolitsányi Alexius*, e S. I. poeta. *Olávuszki Michael*, Munkácsiensis cath. G. R. Ruthenorum episcopus, polemicus. *Orosz Franciscus*, ord. S. Paul. annalista, biographus, asceta. *Osminka Andreas*, e S. I. panegyricus orator. *Palkovits Emericus*, e S. I. historicus. *Patai Andreas*, e S. I. historicus, biographus, orator. *Peltrz Ioannes*, historicus. *Péterfi Carolus*, e S. I. panegyricus, historicus, canonista. *Petko Nicolaus*, e S. I. historicus, orator. *Pétfi Franciscus*, e S. I. historicus. *Pejachevich Franciscus*, e S. I. theologus, historicus, polemicus. *Pierstell Andreas*, parochus, polemicus. *Pinka Franciscus*. e S. I. historicus. *Pintér Iosephus*, e S. I. panegyricus orator, philologus. *Pirolt Ioannes*, e S. I. asceta. *Pock Matthias*, e S. I. prouinciae praeses, historicus, asceta, hymnographus. *Podlusáni Sigismundus*, S. I. deinde parochus, historicus, asceta. *Pongrátz Casparus*, canonicus Strigoniensis, polemicus. *Pongrátz Stephanus*, e S. I. panegyrista. *Postek Georgius*, e S. I. polemicus, asceta. *Prileszki Paulus*, iurisconsultus. *Prekenfeld Franciscus*, e S. I. horographus, asceta. *Primés Georgius*, abbas, orator panegyricus. *Purgine Ioannes*, S. I. poeta. *Purgstall Antonius*, e S. I. asceta. *Purulich Mathias*, e S. I. criticus. *Raab Stephanus*, e S. I. poeta. *Rabsek Andreas*, Scepusiensis canonicus, poeta. *Radits Antonius*, e S. I. deinde parochus, philosophus. *Rajchardt Michael*, S. I. poeta. *Reisner Georgius*, iurista. *Rendek Ioannes*, iuris-

iurisconsultus. Répfzeli Ladislaus, e S. I. poeta, rhetor, iurista. Révai Iosephus, cath. poeta. Revitzki Antonius, e S. I. philosophus, orat. Ribits Franciscus, e S. I. asceta. Riezinger Colomanus, e S. I. physicus. Roß Thomas, e S. I. historicus, interpres. Rost Nicolaus, ord. S. Paul. philologus. Roth Carolus, e S. I. orator. Roy Franciscus, e S. I. orator. Roys Adalbertus, S. I. orator. Roys Franciscus, e S. I. ethicus; poeta. Rotarides Ioannes, historicus. Sajgó Ignatius, e S. I. panegyricus orator. Sajnovits Ioannes, e S. I. historicus, astronomus. Schetz Petrus, e S. I. poeta, historicus, geographus. Schmeizel Martinus, Luth. historicus, philologus. Schmidhauer Andreas, e S. I. criticus. Schmitt Nicolaus, e S. I. historicus, theologus, biographus. Schwartz Godefridus, Luth. criticus, historicus. Schwendtnér Mathias, e S. I. poeta. Seivert Ioannes, antiquarius. Seuerini Ioannes, Luth. historicus, geographus. Šepk Ioannes, e S. I. poeta. Splényi Iosephus, e S. I. poeta. Stehenits Ioannes, laurinensis praepositus, orator panegyricus. Steinsies Antonius, ord. S. Franc. canonista. Szabó Stephanus, e S. I. sacer orator Hungaricus. Szalbek Franciscus, e S. I. comoedus. Szalbek Michael, e S. I. poeta. Szamarózzi Paullus, e S. I. orator, asceta. Szarka Ioannes, Luth. criticus. Szegedi Georgius, e S. I. asceta. Szegedi Ioannes, e S. I. iurista, canonista. Szegedi Michael, e S. I. polemicus, orator. Szegner Ioannes, mathematicus. Székely Adamus, interpres. Székely Samuel, Luth. politicus. Széles Georgius, ecclesiasticus, antiquarius. Szeli Iosephus, Luth. catecheta. Szendrei Iosephus, e S. I. polemicus. Szentábraháni Michael, Socinianus, asceta. Szeredai Antonius, praepositus

Epit. Chron. P. III.

S s Alba-

Alba-Carolinensis, interpres, antiquarius, biographus, iurista. **Szidék Casparus**, e S. I. poeta, biographus. **Szilágyi Samuel**, asceta. **Szilátsék Paullus**, S. I. historicus. **Szirmai Thomas**, interpres. **Szokolózzi Wenceslaus**, e S. P. canonista. **Szolterer Iosephus**, S. I. poeta. **Szemolányi Franciscus**, e S. I. poeta. **Sztankai Paullus**, e S. I. poeta, historicus. **Szőnyi Beniaminus**, Calu. hymnographus. **Szörényi Ladislaus**, Sirmiensis episcopus, apolodus. **Tarnózzi Melchior**, e S. I. poeta. **Tatai Franciscus**, Calu. interpres. **Taxonyi Ioannes**, e S. I. asceta. **Teixlberger Franeiscus**, e S. I. poeta. **Teleki Iosephus**, ord. S. Franc. orator polemicus & panegyricus. **Tersztyanszki Ioannes**, e S. I. historicus, topographus, orator. **Tolvaj Emericus**, e S. I. historicus, poeta. **Tomka Szászki Ioannes**, Luth. historicus, geographus. **Tordai Samuel**, Calu. interpres. **Török Ioannes**, medicus. **Török Iosephus**, historicus. **Traxler Franciseus**, e S. I. biographus. **Tsétsi Ioannes**, Calu. orator. **Tüffem Georgius**; S. I. historicus. **Válasszík Ioannes**, parochus, hagiographus. **Vánossi Antonius**, e S. I. provinciae praeses & assistens Germ. historicus, politicus. **Vargyas Stephanus**, e S. I. lexicographus. **Váro Michael**, iurista. **Véteci Stephanus**, geographus. **Világhyi Stephanus**, S. I. deinde parochus, comoedus. **Voigt Michæl**, e S. I. polemicus orator. **Voita Antonius**, medicus. **Vrablanszki Ioannes**, ecclesiasticus, thermographus. **Wagner Franciscus**, e S. I. criticus, phrascologus, historicus. **Zágonyi Gabriel**, medicus. **Zarubal Bartholomaeus**, e S. I. poeta, geographus, lexicographus.

CDXCIII. Sub IOSEPHO II. *Aggich* Stephanus, Quinqueecclesiensis canonicus, poeta. *Ányos* Stephanus, ord. S. Paul. poeta Hungaricus. *Benzur* Iosephus, Luth. geographus, politicus. *Biró* Stephanus, e S. I. poeta, orator, interpres. *Cetto* Benedictus, e S. P. historicus criticus. *Conrádi* Norbertus, e S. P. prou. praeses, orator, poeta. *Cornides* Daniel, Luth. genealogus, philologus. *Dobra* Ladislaus, e S. I. orator, poeta. *Filo* Ioannes, canonicus Strigoniensis, ethicus, asceta. *Fonovits* Ioannes, e S. I. poeta. *Fridvalszki* Ioannes, e S. I. canonicus Scepusiensis, botanicus, mineralogus, historicus, orator facer. *Handerla* Franciscus, ecclesiasticus, historicus. *Hutváni* Stephanus, Calu. medicus. *Iaklin* Stephanus Strigoniensis canonicus, orator panegyricus. *Ivánzsis* Ioannes, e S. I. canonicus Strigoniensis, philophus, orator, poeta. *Kaprinai* Stephanus, e S. I. historicus, poeta. *Kollár* Adamus, prius S. I. deinde bibl. Vindob. custos, historicus, philologus. *Léthyán* Moyses, e S. I. poeta, biographus. *Mancini* Antonius, S. I. philologus. *Ortzi* Laurentius, cath. poeta rhythmicus. *Palma* Franciscus, prius e S. I. deinde praepositus Colocensis, historicus, heraldicus, genealogus. *Pap* Iosephus, Calu. metaphysicus. *Patachich* Adamus, episcopus Varad. archiepiscopus Colocen orator, poeta, lexicographus. *Peringer* Andreas, e S. I. orator, poeta. *Róka* Ioannes, e S. I. religioso, canonicus Diakovariensis, biographus, philologus. *Szklenár* Georgius, S. I. poeta, historicus criticus. *Tsatári* Ioannes, historicus. *Tserei* Laurentius, cath. orator. *Tserei* Wolfgangus, cath. iconographus, asceta. *Wagner* Carolus, e S. I. historicus, genealogus, diplomatarius. *Weis* Franciscus, e S. I. biographus, astronomus.

CDXCIV. Sub LEOPOLDO II. & FRANCISCO:

Abaffi Antonius, apolodus. *Alber* Ioannes, e S. P. philosophus, historicus. *Alexander* a S. Ioanne, Carmelita, historicus. *Alexiovits* Basilius, ord. S. Paul. orator sacer et panegyricus. *Amade* C. Antonius, orator panegyricus. *Aranka* Georgius, philologus. *Aszóth* Ioannes, criticus. *Baernkopf*, prius e S. I. deinde canonicus Posoniensis, iam Strigoniensis, apolodus, polemicus. *Bajtsi* Ioannes, poeta. *Balia* Samuel, iurisconsultus. *Balla* Antonius, mathematicus. *Balla* Emericus, vnitarius, onomatographus, arithmographus. *Bárány* Petrus, interpres. *Bárdosi* Ioannes, historicus criticus. *Barichevich* Adamus, ecclesiasticus, biographus. *Barits* Adalbertus, cath. philologus. *Bartalis* Antonius, historicus. *Batsányi* Ioannes, historicus. *Batthyáni* C. Aloysius, politicus, apolodus. *Batthyáni* C. Ignatius, episcopus Transsiluanensis, historicus, polemicus, legum sacrarum collector, sacer orator, biographus. *Batthyáni* Card. Iosephus, episcopus Transsiluan. archiepiscopus Colocen. deinde Strigonien. orator panegyricus & politicus. *Beke* Martinus, topographus. *Behai* Georgius, cath. apolodus, poeta. *Benitzki* Ioannes, canonicus Quinqueecclesiensis, orator, historicus. *Benkő* Franciscus, Calu. mineralogus. *Benkő* Iosephus, Calu. historicus, politicus. *Benkő* Nicolaus, e S. I. canonicus Nitriensis, poeta, orator. *Benkő* Samuel, cath. medicus, topographus, meterologus. *Benyák* Bernardus, e S. P. philosophus, apolodus. *Berents* Christianus, e S. P. orator panegyricus & polemicus. *Berryák* L. B. Iosephus, ecclesiasticus, poeta. *Bertits* Franciscus, ecclesiasticus, poeta Hungaricus. *Bertóni* Florianus, ord. S. Paul. theologus polemicus.

cus. *Bielik* Ladislaus, e S. P. poeta, orator panegyricus et polemicus, historicus. *Binder* Ioannes, politicus. *Blaskovich* Andreas, e S. I. historicus, biographus. *Boer* Alexander, interpres. *Born* Ignatius, metallurgographus. *Büki* Iosephus, cath. medicus. *Butsánszki* Georgius, poeta lyricus. *Chiolich* Maximilianus, Zagrabiensis canonicus, orator panegyricus. *Csapó* Iosephus, medicus, botanicus. *Csápodi* Ludouicus, e S. I. orator, poeta. *Csápodi* Vesprimiensis praepositus, theologus. *Csehszombati* Iosephus, medicus, interpres. *Czanki* Gabriel, interpres. *Cziráki* C. Antonius, philologus, iurisconsultus, historicus, orator. *Czirbesz* Andreas, Luth. historicus, orator panegyricus. *Dálroki* Ladislaus, polemicus. *Détsi* Antonius, cath. historicus, polemicus, iurisconsultus. *Détsi* Samuel, Osmanographus, historicus, ephemерidum Hungaricarum auctor. *Dombi* Samuel, medicus. *Domin* Iosephus, canonicus Cásmensis, physicus. *Dugonits* Andreas, e S. P. poeta Hungarianus, mathematicus. *Eder* Iosephus, ecclesiasticus, criticus. *Egyed* Ioachimus, ord. S. Paul. sacer orator. *Engel* Christianus, historicus. *Erdélyi* Iosephus, Vaciensis canonicus, apolodus, orator panegyricus. *Ertsei* Daniel, Calu. asceta. *Eszterházi* C. Carolus, episcopus Vacien. Agriensis, orator. *Eszterházi* C. Ladislaus, episcopus Quinquecelestiensis, orator, interpres. *Etédi* Martinus, versificator. *Fába* Simon, canonicus Strigoniensis, poeta. *Fábri* Franciscus, e S. I. poeta. *Fajtser* Franciscus, e S. I. poeta. *Furkas* Andreas, versificator. *Farkas* Antonius, historicus. *Farkas* Franciscus, S. I. poeta. *Farkas*

Ioannes, grammaticus. *Farkas Ludouicus*, e S. P. orator polemicus. *Fehér Antonius*, interpres. *Feketéházi Georgius*, medicus. *Fekete Georgius*, interpres. *Franck Georgius*, Iaurinensis canonicus, historicus, *Fridrich Vrbanus*, ord. S. Franc. historicus. *Foldi Ioannes*, grámmaticus, botanicus. *Fülöp Gabriel*, Calu. leguleius. *Galgótzzi Franciscus*, canonicus Strigoniensis, orator panegyricus. *Gánótzzi Antonius*, Varadiensis canonicus, biographus, apolodus, polemicus. *Gati Stephanus*, historicus. *Geiger Mathias*, e S. I. abbas, orator, interpres. *Generfi Christianus*, Luth. theologus. *Gottgeisl Ioannes*, e S. I. historicus. *Grossinger Franciscus*, politicus. *Grossinger Ioannes*, e S. I. historico - physicus. *Guadáryi C.* Ioannes, historicus, poeta Hungaricus. *Gubernáth Antonius*, cath. interpres. *Gyarmati Samuel*, grammaticus. *Gyöngyösi Ioannes*, Calu. versificator Hungaricus. *Györfi Iosephus*, asceta. *Göbölk Casparus*, Calu. versificator. *Görög Demetrius*, cath. ephemeridographus. *Haduli Carolus*, mathematicus. *Hajas Stephanus*, e S. I. parochus, orator sacer. *Handerla Georgius*, parochus, oeconomus. *Hannulik Chrysostomus*, e S. P. poeta lyricus. *Harsányi Stephanus*, e S. I. religioso Ptaemonstratensis, deinde parochus, abbas, orator panegyricus, et polemicus. *Hell Maximilanus*, e S. I. chronologus, astronomus. *Hermolaus*, ord. S. Franc. capuc. asceta, sacer orator. *Hlatki Iosephus*, S. I. philologus. *Horányi Alexius*, e S. P. orator, biographus, interpres. *Horváth Adamus*, poeta Hungaricus. *Horváth Ignatius*, cath. iurisconsultus. *Horváth Ioannes B.* e S. I. abbas, orator, logicus, physicus, metaphysicus, mathematicus. *Horváth Michael*, prius S. I. iam abbas, historicus, orator,

rator, interpres. *Hunyadi Franciscus*, Calu. asceta. *Jaroslau*, ord. S. Franc. capuc. interpres. *Jenei Georgius*, Calu asceta. *Illei Ioannes*, e S. I. orator, interpres. *Inſtitoris Michael*, Luth. asceta. *Iſaurus*, ord. S. Franc. capuc. orator panegyricus. *Kalmár Georgius*, Calu lexicographus. *Karadi Stephanus*, conoedus. *Kaszanitzki Adamus*, Poloniensis canonicus, grammaticus Hebraicus. *Katanchich Petrus*, ord. S. Franc. philologus, poeta. *Katona Stephanus*, orator, historicus, asceta. *Kazintzi Franciscus*, interpres. *Keglevich S. Sigismundus*, Strigoniensis praepositus, orator. *Kéler Sigismundus*, Luth. iurisconsultus. *Kelz Emericus*, e S. I. Iaurinensis canonicus, panegyricus orator, catecheta. *Kendrei Gabriel*, e S. I. poeta. *Kenessei Georgius*, politicus. *Kenyeres Iosephus*, e S. I. canonicus Rosnauiensis, orator, apolodus, poeta. *Kereftári Iosephus*, prius S. I. poeta, philologus, politicus. *Ketskeméti Sigismundus*, Calu. interpres. *Kirina Franciscus*, e S. I. orator, poeta. *Kis Iosephus*, medicus. *Klanitza Martinus*, Luth. polemicus. *Klobuſitzki Antonius*, interpres. *Klobuſitzki Franciscus*, I. B. Transsiluanien. Zagrabien. episcopus, Colocen. archiepiscopus, orator. *Klobuſitzki Petrus*, S. I. iam canonicus Colocensis, orator panegyricus. *Knall Ioannes*, e S. I. abbas, orator. *Koller Iosephus*, canonicus Quinquecensiensis, historicus. *Kollonich C. Ladislaus*, episcopus primum Transsilaniensis, deinde Varadiensis, iam archiepiscopus Colocensis, orator. *Konde Iosephus*, politicus. *Konyi Ioannes*, asceta. *Korabinski Ioannes*, geographus. *Koppl Carolus*, e S. P. physicus, politicus. *Kosztolányi Alexander*, orator sacer. *Kovachich Martinus*, historicus, diplomatus. *Ko-*

vásznai Alexander, interpres. Kováts Franciscus, geometra, poeta. Kozma Franciscus, e S. I. comodus, orator panegyricus. Kratzer Ioannes, grammaticus. Kreskai Emericus, ord. S. Paul. poeta Hungaricus. Kromer Franciscus, canonicus Posoniensis, historicus, apolodus. Kultsár Stephanus, ord. S. Benedict. poeta Hungaricus. Kövesdi Ladislaus, iurisconsultus. Lakits Georgius, canonista. Lehoczki Andreas, Stemmatographus. Lethenei Ioannes, ecclesiasticus, interpres. Lihán Paullinus, e S. P. orator panegyricus. Limp Iosephus, interpres. Majláth Antonius, e S. I. canonicus Iaurinensis, orator, poeta, hymnographus. Makó Paullus, e S. I. canonicus Vaciensis, orator, poeta, philosophus. Markovits Matthias, canonista. Marton Stephanus, Calu. philologus. Miháltz Stephanus, e S. I. poeta, polemicus. Miller Jacobus, historicus. Mindszenti Samuel, Calu. interpres. Mitterpacher Ludouicus, e S. I. abbas, orator, physicus, geographus, astronomus, oeconomus. Mollik Tobias, ord. S. Bened. theologus, apolodus. Molnár Franciscus, historicus. Molnár Ioannes senior, e S. I. orator. Molnár Ioannes iunior, e S. I. canonicus Scapusiensis, philologus, polemicus, orator panegyricus, historicus, interpres, poeta. Nagy Franciscus, Vesprimiensis canonicus, orator, apolodus. Nagy Franciscus, Calu. versificator Hungaricus. Nyúj Ioannes, e S. I. poeta Hungaricus. Nagyráti Ioannes, oeconomicus. Nánási Stephanus, philologus. Nederzki Alexius, e S. I. historico-physicus. Németh Ladislaus, geographus. Németh Michael, parochus, oeconomicus. Noszko Aleysius, ord. S. Franc. orator, geographus, phraseologus. Novák Chrysostomus, abbas ord. S. Benedicti, apolodus.

Oko-

Okolitsáni Iosephus, cath. politicus. *Paintner* Michael, prius S. I. nunc praepositus Rátothenensis, philologus. *Pallya* Stephanus, e S. P. prouinciae praeses, orator panegyricus. *Panckl* Matthaeus, e S. I. physicus, oeconomicus. *Papánek* Georgius, parochus, historicus, geographus. *Patkai* Lucas, oeconomicus. *Paul* Wenceslaus, oeconomicus. *Pázmándi* Gabriel, botanicus. *Pázmándi* Samuel, historicus. *Perghold* Paullus, iuriscousultus. *Perlaki* Dauid, asceta. *Pertzel* Emericus, e S. P. prou. praeses, theologus. *Petrovits* Iosephus, cath. iurisconsultus. *Pétzeli* Iosephus, Calú. interpres, historicus. *Platthy* Matthias, e S. I. canonicus Neosoliensis, poeta, historicus. *Podhradczki* Michael, e S. P. orator. *Poor* Caietanus, e S. P. physicus. *Poots* Andreas, poeta rhythmicus. *Pray* Georgius, e S. I. canonicus Varadiensis, poeta, historicus, polemicus, apolodus. *Prileszki* Ioannes, e S. I. poeta, orator, historicus, theologus. *Pupikhoffer* Augustinus, e S. I. orator, interpres. *Rajnás* Iosephus, e S. I. poeta Hungaricus. *Ráth* Mathias, Luth. ephemeridographus. *Rátz* Samuel, cath. interpres, medicus. *Ravazdi* Andreas, oeconomicus. *Rausch* Franciscus, e S. I. abbas, architeconicus. *Révai* Nicolaus, prius e S. P. interpres, poeta, philologus. *Revitzki* Carolus L. B. interpres. *Revitzki* Ignatius, S. I. politicus. *Réz* Iosephus, anatomicus. *Ribényi* Michael, canonicus Nitriensis, orator. *Ribinyi* Ioannes, Luth. historicus, orator. *Rigler* Nicolaus, cath. medicus. *Rosenman* Stephanus, iurista. *Rozgonyi* Iosephus, metaphysicus. *Rosnak* Martinus, Augustinianus, topographus. *Sándor* Ioannes, biographus. *Schaffrath* Leopoldus L. B. prius e S. P. iam canonicus Vaciensis, orator, poeta. *Schedius*

dijus Ioannes, philologus. *Schoenweisner* Stephanus, e S. I. geographus, antiquarius. *Schwartner* Martinus, Luth. diplomaticus. *Sebastianovich* Franciscus, canonicus Zagrabiensis, poeta *Sebök Iosephus*, Calu. interpres. *Segesvári* Stephanus, interpres. *Seelman* Carolus, interpres. *Siklósi* Stephanus, Calu. versificator. *Simai Christophorus*, e S: P. comoedus. *Simonovich* Franciscus, ecclesiasticus, theologus. *Simonichich* Innocentius, e S. P. poeta, orator panegyricus. *Simonyi Andreas*, politicus. *Simunich Ioannes*, e S. I. canonicus Chasmensis, theologus polemicus. *Sirmiensis* Ladislaus, politicus. *Sollenghi* Carolus, oeconomicus. *Somogyi Alexius*, ord. S. Franc. conuent. catecheta. *Spaits* Ladislaus, ord. S. Franc. prou. praeses, historicus. *Spaits Stephanus*, S. I. poeta lyricus. *Spilenberg* Paullus, interpres, ephemeriographus. *Stadler Iosephus*, ecclesiasticus, historicus. *Staindl* Franciscus; S. I. geometra. *Stankovárti* Leopoldus, ord. S. Franc. sacer orator. *Stiprás Ferdinandus*, cath. medicus. *Szabo Dauid*, S. I. poeta Hungaricus. *Szabó Dauid*, Calu. philosophus. *Szabó Iosephus*, S. I. oeconomus. *Szabó* Ladislaus, poeta Hungaricus. *Szaitz Leo*, ord. Seruorum B. V. M. historicus, apolodus, polemicus, phraseologus Hungaricus. *Szalágyi Stephanus*, Quinqueecclesiensis canonicus, historicus. *Szalkai Antonius*, interpres. *Szaláker* Georgius, grammaticus. *Szekér Ioachimus*, ord. S. Franc. historicus. *Szente Paullus*, Calu. poedagogicus. *Szentiványi* Ladislaus, interpres. *Szentiványi Stephanus*, e S. I. poeta. *Szép* Ioannes, interpres. *Szerdahelyi* Georgius, e S. I. canonicus Vaciensis, poeta lyricus, orator panegyricus, Aestheticus. *Szikszai* Georgius, asceta. *Szilágyi Ioannes*, e S. I. polemicus.

leminus. *Szilágyi* Martinus, interpres. *Szilágyi* Samuel, interpres. *Szluha* Georgius, ord. S. Paul. criticus. *Szuhányi* Franciscus, S. I. asceta. *Szuhányi* Ioannes, ecclesiasticus, oeconomicus. *Szvorényi* Michael, ecclesiasticus, polemicus, historicus. *Takáts* Adamus, orator. *Teschendik* Samuel, Luth. oeconomicus. *Tohnai* Alexander, veterinarianus. *Tóth* Wolfgangus, S. I. poeta Hungaricus. *Trnka* Wenceslaus, cath. medicus. *Trnassek* Antonius, ecclesiasticus, geometra. *Tserei* Iosephus, S. I. philologus. *Tsernák* Ladislaus, medicus, criticus. *Vajda* Samuel, abbas ord. S. Bened. asceta. *Vajkovits* Emericus, e S. I. praepositus Colocensis, orator, philologus. *Vajland* Franciscus, e S. I. orator. *Valla* Hiacynthus, e S. P. poeta lyricus. *Vályi* Andreas, cath. topographus Hungaricus. *Varga* Paullus, Calu. asceta. *Veres* Michael, interpres. *Verseggi* Franciscus, ord. S. Paul. grammaticus. *Vesprémi* Stephanus, Calu. medicus, biographus. *Vétfsei* Iosephus, Calu. interpres. *Viser* Adamus, abbas, hermeneuticus, orator. *Wallaszki* Paullus, historicus. *Wernischek* Iacobus, cath. medicus. *Windisch* Carolus, Luth. geographus, philologus. *Zachár* Andreas, e S. I. orator panegyricus, poeta lyricus, asceta. *Zechentner* Antonius, interpres, poeta Hungaricus. *Zerdahelyi* Gabriel, praepositus Vaciensis, episcopus consecratus, orator. *Zirmányi* Ludouicus, e S. P. poeta. *Zosimus*, ord. S. Franc. capuc. orator sacer. *Zsivits* Mathias, canonicus Qinqueecclesiensis, theologus. *Öri* Philippus, Calu. interpres. *Ötvös* Franciscus, ecclesiasticus, liturgicus.

INDEX

CHRONOLOGICUS

PARTIS III.

XXXVIII. FERDINANDVS I.

coepit A. C. 1526. desit A. C. 1564.

A. C. 1526. p. 4. A. 1527. p. 6. A. 1528. p. 9. A. 1529.
p. 11. A. 1530. p. 13. A. 1531. p. 14. A. 1532. p. 15.
A. 1533. p. 16. A. 1534. p. 17. A. 1535. p. 18. A.
1536. 1537. p. 21. A. 1538. p. 23. A. 1539. 1540. p.
25. A. 1541. p. 27. A. 1542. p. 30. A. 1543. p. 35.
A. 1544. 1545. p. 38. A. 1546. p. 41. A. 1547. p.
43. A. 1548. p. 45. A. 1549. p. 48. A. 1550. p. 49.
A. 1551. p. 51. A. 1552. p. 54. A. 1553. p. 58. A.
1554. p. 60. A. 1555. p. 62. A. 1556. p. 64. A. 1557.
p. 67. A. 1558. p. 70. A. 1559. p. 71. A. 1560. p. 73.
A. 1561. p. 74. A. 1562. p. 75. A. 1563. p. 77. A. 1564.
p. 79.

XXXIX. MAXIMILIANVS,

coepit A. C. 1564. desit A. C. 1576.

A. C. 1564. p. 83. A. 1565. p. 86. A. 1566. p. 89. A.
1567. p. 97. A. 1568. p. 101. A. 1570. p. 103. A.
1571. p. 111. A. 1572. p. 113. A. 1573. p. 116. A.
1574. p. 117. A. 1575. p. 120. A. 1576. p. 123.

XL. RVDOLPHVS,

coepit A. C. 1576. desit A. C. 1608.

A. C. 1576. p. 127. A. 1577. p. 128. A. 1578. p. 130. A.
1579. p. 132. A. 1580. p. 134. A. 1581. p. 135. A.
1582.

I N D E X.

1582. p. 136. A. 1583. p. 138. A. 1584. p. 139. A.
1585. p. 140. A. 1586. p. 141. A. 1587. p. 142. A.
1588. p. 146. A. 1589. p. 148. A. 1590. p. 150. A.
1591. p. 151. A. 1592. p. 154. A. 1593. p. 155. A.
1594. p. 159. A. 1595. p. 162. A. 1596. p. 168. A.
1597. p. 173. A. 1598. p. 177. A. 1599. p. 183. A.
1600. p. 187. A. 1601. p. 190. A. 1602. p. 195. A.
1603. p. 201. A. 1604. p. 205. A. 1605. p. 210. A.
1606. p. 214. A. 1607. p. 215. A. 1608. p. 216.

XLI. MATHIAS II.

coepit A. C. 1608. desit A. C. 1619.

A. C. 1608. p. 219. A. 1609. p. 223. A. 1610. p. 227. A.
1611. p. 228. A. 1612. p. 229. A. 1613. p. 230. A.
1614. p. 233. A. 1615. p. 234. A. 1616. p. 235. A.
1617. 1618. p. 236. A. 1619. p. 243.

XLII. FERDINANDVS II.

coepit A. C. 1619. desit A. C. 1637.

A. C. 1619. p. 245. A. 1620. p. 249. A. 1621. p. 253. A.
1622. p. 254. A. 1623. p. 258. A. 1624. 1625. p. 260.
A. 1626. p. 264. A. 1627. p. 266. A. 1628. 1629. p.
267. A. 1630. p. 268. A. 1631. p. 271. A. 1632. p.
272. A. 1633. p. 273. A. 1634. 1635. p. 274. A. 1636.
p. 279. A. 1637. p. 280.

XLIII. FERDINANDVS III.

coepit A. C. 1637. desit A. C. 1657.

A. C. 1637. 1638. p. 284. A. 1639. p. 288. A. 1640. p.
289. A. 1641. 1642. p. 290. A. 1643. p. 291. A. 1644.
p. 292. A. 1645. p. 294. A. 1646. p. 297. A. 1647.
p. 297. A. 1648. p. 305. A. 1649. p. 306. A. 1650.
p. 312. A. 1651. 1652. p. 313. A. 1653. 1654. p. 314.
A. 1655. p. 315. A. 1656. p. 322. A. 1657. p. 323.

I N D E X.

XLV. LEOPOLDVS I.

coepit A. C. 1657. desit A. C. 1705.

A. C. 1657. p. 324. A. 1658. p. 327. A. 1659. p. 329. A. 1660. p. 339. A. 1661. p. 341. A. 1662. p. 343. A. 1663. p. 347. A. 1664. p. 350. A. 1665. p. 354. A. 1666. p. 355. A. 1667. p. 356. A. 1668. 1669. p. 357. A. 1670. p. 358. A. 1671. p. 360. A. 1672. p. 361. A. 1673. p. 364. A. 1674. p. 366. A. 1675. p. 367. A. 1676. p. 368. A. 1677. p. 369. A. 1678. p. 370. A. 1679. p. 371. A. 1680. p. 372. A. 1681. p. 373. A. 1682. p. 378. A. 1683. p. 380. A. 1684. p. 384. A. 1685. p. 387. A. 1686. p. 390. A. 1687. p. 394. A. 1688. p. 397. A. 1689. p. 401. A. 1690. p. 403. A. 1691. p. 406. A. 1692. p. 408. A. 1693. p. 409. A. 1694. p. 410. A. 1695. p. 411. A. 1696. p. 412. A. 1697. p. 413. A. 1698. p. 417. A. 1699. p. 418. A. 1700. p. 419. A. 1701. p. 420. A. 1702. 1703. p. 422. A. 1704. p. 425. A. 1705. p. 428.

XLVI. IOSEPHVS I.

coepit A. C. 1705. desit A. C. 1711.

A. C. 1705. p. 430. A. 1706. p. 435. A. 1707. p. 437. A. 1708. p. 439. A. 1709. 1710. p. 442. A. 1711 p. 447.

XLVII. CAROLVS III.

coepit A. C. 1711. desit. A. C. 1740.

A. C. 1711. p. 454. A. 1712. p. 455. A. 1713. p. 456. A. 1714. p. 458. A. 1715. p. 459. A. 1716. p. 468. A. 1717. p. 471. A. 1718. p. 474. A. 1719. p. 475. A. 1720. p. 476. A. 1721. p. 477. A. 1722. p. 478. A. 1723. p. 479. A. 1724. 1725. 1726. p. 485. A. 1727. 1728. p. 486. A. 1729. p. 487. 1730. p. 489. A. 1731. 1732. p. 490. A. 1733. 1734. p. 491. A. 1735. p. 492. A.

I N D E X.

A. 1736. p. 493. A. 1737. p. 494. A. 1738. p. 495.
A. 1739. p. 497. A. 1740. p. 498.

XLVIII. MARIA TERESIA.

coepit A. C. 1740. defit A. C. 1780.

A. C. 1740. p. 500. A. 1741. p. 502. A. 1742. p. 508. A.
1743. p. 510. A. 1744. p. 511. A. 1745. p. 512. A.
1746. p. 514. A. 1747. p. 515. A. 1748. p. 516. A.
1749. 1750. p. 517. 1751. p. 518. A. 1752. p. 520.
A. 1753. 1754. p. 521. A. 1755. 1756. p. 522. A.
1757. p. 523. A. 1758. p. 525. A. 1759. p. 527. A.
1760. p. 528. A. 1761. p. 530. A. 1762. 1763. p. 531.
A. 1764. p. 532. A. 1765. p. 533. 1766. 1767. p. 535.
A. 1768. 1769. p. 536. A. 1770. p. 537. A. 1771. p.
538. A. 1772. 1773. p. 539. A. 1774. p. 540. A. 1775.
1776. p. 541. A. 1777. p. 542. A. 1778. p. 543. A.
1779. p. 545. A. 1780. p. 546.

XLIX. IOSEPHVS II.

coepit A. C. 1780. defit A. C. 1790.

A. C. 1780. p. 550. A. 1781. p. 552. A. 1782. p. 553.
A. 1783. p. 557. A. 1784. p. 558. A. 1785. p. 561.
A. 1786. p. 563. A. 1787. p. 564. A. 1788. p. 566.
A. 1789. p. 569. A. 1790. p. 573.

L. LEOPOLDVS II.

coepit A. C. 1790. defit A. C. 1792.

A. C. 1790. p. 576. A. 1791. p. 582. A. 1792. p. 588.

LI. FRANCISCVS.

coepit A. C. 1792. Viuit, & viuat.

A. C. 1792. p. 589. A. 1793. p. 596. A. 1794. p. 600.
A. 1795. p. 603. A. 1796. p. 607. A. 1797. p. 613.

Pag.	9 lin.	12 quae	qua
— 66 —	8	post 1563.	<i>adde</i> Benk Trans. T. II. p. 130. alii tamen aliter
— 97 —	20	regione	regionem
— 118 —	3	orne	ordine
— 139 —	8	quidem	quidam
— 168 —	10	sua	suae
— 181 —	17 18	non	non.
— 187 —	13	coegit	coepit
— 204 —	28	<i>Tunianus</i>	<i>Turrianus</i>
— 248 —	15	Oktobris	Augusti
— 266 —	2	Turcis	Turcicis
— 349 —	19	post deferentium <i>adde</i> comitabantur	
— 379 —	10	specifico	specioso
— 398 —	4	altae	alte
— 471 —	17	prius	pius
— 501 —	1	V. 1798.	1798. V.
— 505 —	12	Transfiluaniae	Transfiluania

A P P E N D I X
AD P. III.
E P I T O M E S
C H R O N O L O G I C A E
R E R V M
H V N G . T R A N S I L V . I L L Y R I C A R V M ,
A U C T O R E
S T E P H A N O K A T O N A .

A. C. 1798. *Franc.* 7. *Ind.* 1. *P.* 8. *A.*

CDXCIV.

Vt augustus Franciscus opere testaretur, Hungarorum ad arma contra hostem capienda promtitudinem sibi pergratam fuisse, multos ex iis, qui deinceps etiam animum eadem arma retinendi prae se tulerunt, ad munia militaria benigne prouexit. Facilem etiam se votis Hungarorum, ad tuendam dignitatem regiam adeo promtorum, exhibuit, nobilium Cassouiae conuictum restituendo, quod XI. Nouembris sollemniter inauguratum, iam tunc alumnos 60. censuit. a) Pacis Campo-Formiensis, ad quam insurgentes Hungari, testimonio caesaris augusti, magnum pondus addiderunt,

a) *Num* 3307.

Epit. Chron. P. III.

runt, hi fructus erant. Ad hanc pacem non tam tuendam, quam turbandam, a Gallis chiliarcha Bernadotte legatus Viennam missus videri poterat, adeo ferociter et arroganter illico se gerere coepit. Nam, vexillo tricolori Gallicae libertatis 13. Aprilis exposito, magnum in populo tumultum excitauit, qui non prius sedari potuit, quam auctor turbarum Vienna 15. Aprilis equis veredariis abductus fuisset. Adeo periculosa pacem ipsam experta fuit Austriaca domus cum ea gente, quae victoriis tumida, nullum arrogantiae modum tenere nouit. *a)*

CDXCV. Triste iugum a Gallis obtrusae libertatis expertae sunt etiam ditiones Venetae, hostilem in modum exhaustae, quae quo maioribus a Gallis calamitatibus oppressae fuerant, eo maiore cum gudio copias Austriacas, et moderatas leges, quas C. Thurn Kalendis Ianuariis promulgauerat, exceperunt. Galli, pace cum Austriaca domo composita, longius in Italia progressi, 10. Februarii Romam ipsam occuparunt, ac post 10. dies Pium VI. P. M. ad deserendam sedem suam adegerunt. Quia vero, quicquid piarum fundationum illic erat, interceperunt; magnum religioni detrimentum in ditionibus Turcicis, in quibus apostolici viri submissis Roma subsidiis alebantur, illatum est. Ad hoc igitur vel auerendum, vel minuendum apostolicus rex noster eleemosynam per regnum Hungariae corrogandam indixit. *b)* Quum Gallicum bellum tantis calamitatibus etiam remotiores plagas inuoluerit; nihil non

non

a) Num. 3308. *b)* Num. 3309.

egit augustus, vt illi tandem etiam in imperio finis imponeretur. In hunc finem sub exitum anni superioris comitem Metternich Rastadium destinauit. Post multas disceptationes & imperiosas Gallorum, qui Germaniae partem insidebant et exhauriabant, comminationes, oratores imperiales tandem in cessionem partium Transrhenanarum consenserunt, nec tamen, vt copiae Gallicae trans Rhenum abducerentur, impetrare potuerunt. Quum igitur hic Gallorum agendi modus omnibus merito suspectus fuisset; augustus nouos apparatus faciendos nouasque pro bello suppetias ab Hungaris petendas esse censuit. a)

A. C. 1799. Franc. 8. Ind. 2. P. 24. M.

CDXCVI. Instaurandum esse hoc anno bellum cum imperiosa natione Gallica, duces eius multis indiciis aperte prodiderunt. Nam et Ioubertus, ad lustrandas in Italia Gallicas copias 17. Nouembris Mediolano profectus, Austriacos militia praefectos intra spatum 8. dierum ex omnibus Cisalpinae reip. terris excedere iussit, et Iourdanus, praefectis militaribus ad destinata loca festinare iussis, Moguntiam Kalendis Nouembris appulit; mitescente vero hieme, Kalendis Martiis Argentorato Kehlam numerosas per Rhenum copias promouit. Archidux igitur Carolus, non ultra morandum ratus, caesareas itidem copias ultra Lechum fl. 4. Martii traduxit, et crudissimis Iourdani litteris, quibus bellum denuncia-

T t 2

wit,

a) Num. 3310. 3311.

uit, humanissimas opposuit. Postquam, acceleratis itineribus, 20. Martii prius ad hostes accessisset; vix villa suis quiete concessa, postridie pugnam initurus, aciem instruxit. Stabat ad Osterrachum magno die Iouis accinctus ad Gallos aggrediendos exercitus; quum Carolus sacrosancto missae sacrificio prius interesse voluit, ac ad dolorosae DEI matris imaginem in genua prouolutus, opem eius, facto voto, supplex implorauit. Reuersus ad exercitum, magnis animis praelium commisit, & post acerrimum aliquot horarum certamen hostem loco mouit, fugientemque tamdiu persequutus est, donec nox pugnam diremisset. Iourdanus, vim Austriacorum, ad nouum certamen accinctorum, exspectare non ausus, primum Stockachum, tum Engenium se retraxit, et accitis vndique suppetiis, dextram Austriacorum alam 25. Martii tam fortiter aggressus est, vt eos loco moyerit. Tum vero, circummissis ab archiduce recentibus auxiliis, vsque Liebdingenium repulsus, impendentibus tenebris debuit, quod maiorem in ala sinistra cladem non acceperit. Pluribus subinde velitationibus infeliciter tentatis, ad Rhenum se recepit, eumque, crematis post se pontibus, ordine confuso transmisit. a)

CDXCVII. Carolus archidux, vt affectam valitudinem suam curaret, in Stockach diutius adhaesit, qua restituta, Tigurum progressus, auxilio fuit promareschallis Petrasch et Hotze, quos 25. Maii Massena, dux Gallicus, tam acriter invasit, vt sub vesperum receptui canere coacti fuerint.

a) *Num. 3312, 3313.*

fuerint. Praeliis in plures dies varia fortuna productis, archidux Carolus die 5. Iunii castra hostium ipse perlustravit, & postridie sub horam 2. noctis illos aggredi constituit. Sed illi, non expectato caesareorum impetu, castris se celeriter subduxerunt, Tigurumque cum 100. et amplius tormentis victoribus cesserunt. Initio quidem in Heluetia pauciores erant Austriaci, quam ut ingenti Gallorum multitudini resistere potuissent. Aucti tamen et illi numero, saepius acceptas clades cum senore refuderunt. In Tiroli quoque promareschallus Bellegarde magna clade Gallos affecit. Gallicae reip. legati, Rastadio Parisios reuersuri, 28. Aprilis sub horam 9. vespertinam duo, nempe Robersot et Bonnier, ex insidiis interfecti sunt; tertius, Debrue, sauciatus, Rastadium redivit. Post rigidum examen patuit, sacerarios ad morem Siculorum militum vestitos, non tamen Siculos fuisse. a)

CDXCVIII. In Italia Gallorum occultis motionibus egregie fuit obuiatum a promareschallo Kraio, qui quamprimum obseruauit, hostem, contractis militibus, Veronam ad istum destinare; castra sua iuxta fluum Athesim defixit. Illo Leonicum ad maiores apparatus faciendos 25. Martii profecto, Galli proprius Veronam accesserunt et 27. Martii caesareos inuaserunt. Accurrit Kraius cum suis, acrique certamine commisso, temerarios in fugam egit. Quumque Victor, Gallorum dux, resumtis animis, Athesim 30. Martii transmisisset; occurrit illi Kraius cum tribus agmini-

Tt 3

bus,

a) Num. 3314.

bus, et quantumuis ferocius ac diutius obſiſtem feliciter tandem fudit, ac ad trium horarum ſpatium perſequutus eſt. Kalendis Aprilis quum iterum noui motus apud Gallos animaduerterentur; immissis in illos aliquot equitibus ac pedib⁹, 800. cum multis armis et machinis intercepti ſunt, Die 5. Aprilis, quum Kraius vidiffet, ad Athesim tria Gallorum agmina contra ſe tendere; cum 4. agminibus obuiam iisdem profectus eſt. Et quamuis communis Mars ad ſerum vsque vſperum iam vni, iam alteri parti fauere viſus fuerit; poſtremo tamen Austriaci viceſunt, caſtris ad Magnam occupatis et 2500. interceptis cum 16. tormentis, 7. vexillis, 48. curribus bellicis. Haec omnia, priusquam Melas, equitum magiſter, morbo leuatus, adueniſſet, auſpiciis B. Krai promareschalli geſta ſunt. Augustus igitur praeftantem hunc heroem, cuius ductu Gallorum clades in diuersis praeliis 18000. virorum aequat aut ſuperat, ſupremum rei tormentariae praefectum creauit a).

CDXCIX. Etsi vero tam felices vbiq[ue] caſerorum armorum progressiones eſſent; quia tamen nec ipſae victoriae ſine quadam Austriacorum iactura referri poterant; ad ſupplendas legiones nouus tironum delectus erat neceſſarius. hunc in finem archidux Iosephus, Hungariae paſtinus, encyclicis ad regni proceres et ordines datis, minimum 25000. capita militum eſſe ſcribenda ſignificauit. Quum autem etiam aerarium regium tam diuturno grauique bello nimis iam attenua-

a) Num, 3315.

attenuatum fuerit; ad illud reficiendum, infestum aurum et argentum, pro peragendo cultu diuino minus necessarium, per aulicum cancellarium e templis fuit expetitum, cum certa spe census et restitutionis; immo remunerationis etiam facta ^{a)}.

D. Quum haec belli subsidia, quae Hungari promptissime pro viribus obtulerant, peterentur; auxiliares Russicae copiae iam in Italiam appulerunt. His partim per Morauiam, partim per Hungariam celerrime traductis ut Alexander Suwarrowius, multarum palmarum dux, praeficeretur, augustus Franciscus a Paullo, Russorum imperatore, petiit ac obtinuit. Adfuit ille non multo post Viennae, creatus ab imperatore Francisco 25. Martii caesareo-regius campi mareschallus et supremus per Italiam exercitus foederati dux. Paucos dies Viennae commoratus, die 4. Aprilis in Italiam profectus, Verona laetus audiuit; et Cremonam hostibus erectam et Brixiam, adiuvantibus 500. Russis totidemque Cosacis, 20. Aprilis ad ditionem adaptam. Hac autem et pluribus aliis victoriis ab illustri Kraio relatis plurimum delectatus, eundem cum 20000. ad oppugnandam Mantuam dimisit. Postquam ille hanc obsidione cinxit, cum parte copiarum Piscariam aggressus, eam ad ditionem 5. Maii cum 100. tormentis, 1500. praesidiariis adegit. Pari felicitate Budaius centurio Mutinam, generalis Wukasfovichius Nouariam occupavit. Austriaci, cum Russis coniuncti, disiectis munitionibus, quibus

T t 4

Moreau,

^{a)} Num. 3316.

Moreau, Gallorum dux, nostrorum per Addam fl. transitum prohibere conabatur, post triduanum certamen Mediolano 28. Aprilis potiti, 4 generales cum 5000. et 126. tormentis intercepserunt, caesis 6000. nostris tantum 246. Sub vesperum urbem, multis luminibus in signum laetitiae col lustratam, ingressus Suwarow, declarauit, ad vindicandam religionem iuraque legitimi principis tuenda se venisse. Quum autem frustra 2500. Gallos, arcis praesidiarios, ad faciendam ditionem admonuisset; expugnandam eorum pertinaciam Lattermanio generali commisit, cui, suggestibus tormentorum erectis, 24. Maii se dedixerunt. Eodem modo promareschallus Keim Picighitonae ditionem cum 95. tormentis, annonaque, pro 5000. suffectura 14. mensibus, extorsit. Macdonaldus, in auxilium Moreau ducis ad superiorem Italiam ex inferiore profectus, pugna cum Austriacis ad Trebiam commissa tribusque diebus 17. 18. 19. Iunii continuata, nocturnis tenebris in rem suam conuersis; praesenti discrimini se subduxit, quum iam ex eius exercitu caesi fuissent 6000. capti 5085. saucii Placentiae relikti 7183. ex nostris interfecti 254. sauciati 1903. ex Russis occisi 680. vulnerati 2081. Eadem die 20. Iunii Moreau promareschallum Bellegardium ad Alexandriam aggressus, quum quadrivio nihil profecisset, versus Genuam suos promouit. Gallis ubique repulsis, Austriacis Nouio, Ferrara, Ravenna, Bononia, Turino potitis, prona iam erant omnia caesareis ad Alexandriam ac Mantuam expugnandam a).

DI.

DI. Et reuera, quum Bellegarde 15. Iulii machinas in Alexandriam e 21. suggestibus soluisset et ad 21. Iulii continuasset; Gardanne, relictis in arce tormentis 103. captiuis 2400. excessit. Ast operosior Mantuae fuit expugnatio, quam tamen laudatus Bellegarde faciliorem reddidit, postquam Moreau ducis, in auxilium obsessorum Mantuanorum properantis, iter interclusisset. Kraius, eruptionibus Gallorum cum clade repressis, 15. Iulii nocturnis horis circumuallationem tanto cum silentio producendam curauit, ut de his caesareorum molitionibus hostis nihil reiscere potuerit. Egerunt quidem Galli vehementibus in caesareos ignibus, postquam, illucescente die lineas parallelas ingenti cum celeritate productas vidissent; impedire tamen non potuerunt, quo minus et altera parallela perficeretur, et in ea 12. suggestus tormentorum erigerentur. Ex his Kraius 24. Iulii 111. tormentis oppugnationem arcis aggredi constituit. Postridie tamen duos prius aggeres Gallorum, a quibusdam generosis militibus per paludem vel vadantibus, vel natantibus, occupari iussit. Quo facto, 26. Iulii validissimum S. Georgii munimentum ab hoste noctu desertum et mox a caesareis in sessum est. Peraeque die 25. Iulii, quum caesarei tertiam quoque parallelam ad exteriores vsque Mantuae munitiones produxisserint; Galli propugnaculum extimum, noctu desertum, cum 17. tormentis occupandum caesareis reliquerunt. Die 28. Iulii Galli Mantuae ditionem obtulerunt, si milites abire liberi permitterentur. Qua conditione negata, tandem Foissac Latour generalis ita dedicationis

tionis articulos cum Kraio confecit, ut Mantuanum praesidium 30. Iulii cum sex tormentis egredi posset, praefectis militaribus in Germaniam, ceteris in Galliam ea conditione deducendis, ut contra caesarem eiusque foederatos arma capere non possint, donec cum Austriacis permutati fuerint. Hunc in modum in Galliam remissi sunt 7690. infirmi Mantuae relicti 1220. praefecti militares capti plures quam 1000. a).

DII. Kraius, recuperata Mantua, nihil moratus, copiis suis Nouium ad 12. Augusti magna celeritate promotis, ad insignem victoriam, illic de hoste, profectionis eius ignaro, relatam, magnum pondus addidit. Ioubertus, dux Gallorum, Nouio 13. Augusti potitus, exercitum suum, e 45. millibus conflatum, ita disposuit, ut frons eius Nouiensibus montibus, ala sinistra Pastorenibus protegeretur; dextera per cacumen montium ad arcem usque Serauallensem extenderetur. Suwarow 15. Augusti hostem aggressurus, pridie Kraium, qui iam Coneum per Astam tendebat, ex itinere reuocatum, e castris emisit, ut sinistram hostis alam circumeundo, clam illum a tergo fortiter inuaderet, quo tempore princeps Pangratzion cum Russis frontem eius aggredi iubebatur. Exercitus dextrum cornu Bellegardio, sinistrum Ottio, totus equitatus Palfio committebatur. Primus Bellegarde Gallos inuasit; quibus quidem nonnihil loco motis, cacumen aliquod montium occupauit; sed, accurrente maiore hostium numero, stationem occupatam deserere debuit.

a) Num. 3318.

debuit. Sub idem tempus Russici generales in hostem irruerunt; sed nec illi, neque Kraius firmissimam Gallorum, ad desperationem vsque pugnantium, aciem perrumpere potuerunt. Quum idem iterum iterumque necquicquam tentaretur; Suwarow maximam Russorum partem cum Austriacis generalibus Lusignan, Frölich et Laudon ad Kraium misit; quorum primus, acceptis tribus vulneribus, in captiuitatem incidit. Tum vero Melas dextram hostium alam circumueniendo, Serauallensem obsidionem soluit, et versus Nouium progrediendo, Gallos non tantum ad suas stationes repulit, sed ultra quoque propulit, et ad deserendum Nouium adegit. Illos fugientes Kraius cum Kees et Deuai persequutus, 2000. Gallorum cum Colli generali multisque tormentis occupauit. Praeter hunc tres generales, Iouberto caeso, sunt intercepti, qui retulerunt, iacturam suorum 18000. circiter aequare. Satis constat, caesorum 3000. captorum 4000. fuisse, pluribus sauciatis. Ex nostris occubuerunt 897. vulnerati sunt 3788. capti 1345. a).

DIII. Postquam promareschallus Hadikius, ad Aostam castra metatus, nunciasset, a Gallis in Heluetia 14. Augusti caesareos excubitores e stationibus suis depulsos esse; Suwarowius, in Helvetiam transiturus, Kraium cum parte copiarum Viglebanum, vt illic pro ratione necessitatum caesareos adiuuaret, misit; ipse vero, diuisis in plures cohortes suis copiis, vt facilius eas in Helvetiam per arduos montes traduceret, superato tan-

tandem S. Gothardi monte, 25. Septembris in limitibus Vraniensibus ad Vrseren consedit. Eadem ipsa die magnam cladem Galli Russis ac Austriae ad Linth fluuium intulerunt. Quum enim illos sub horam noctis tertiam in nostros mouisse nunciatum fuisset; generalis Hotze, consenso celeriter equo, cum paucis ad excubitorum stationes lustrandas properauit. Sed ab hostibus repente circumfusus et aliquot glandibus petitus, ex equo defluxit ac exspirauit. Eo sub quin-tam matutinam caeso, promareschallus Petrasch exercitui praefuit, qui maiori hostium numero cedere coactus, versus Lichtensteig se retraxit. Eadem die hostis etiam exercitum Russicum, cui promareschallus Korsakow praefuerat, ex duabus partibus inuasit, et post acerrimam pugnam e sua statione protrusit. Rursum Massena 7. Octobris Russos aggressus, pugnam ad septimam usque vespertinam, multis vtrimeque caesis, produxit. Suwarowius, usque Glaronam profectus, ut Graubundiam aduersus Massenam tutam redideret, 400. Gallos intercepit, seque versus Brigantinum lacum retraxit. Subinde Russicarum sub Suwarow et Korsakow copiarum reliquiae Lechum inter ac Ileram consederunt, quae tandem in patriam redire iussae sunt, eodem fere tempore, quo regni Hung. palatinus, AD. Iosephus, ad Alexandram Paulownam, 3. Martii sibi desponsam, in Hungariam abducendam, Petropolim ascen-dit, qui copulatione 30. Octobris peracta, Viennam 5. Ianuarii 1800. feliciter rediuit. Eius frater, AD. Carolus Gallos ad obsidionem Philipsburgi sol-uendam

uendam adegit, ac opera promareschalli Sztarai Neckarauiam et Manheimium recepit *a*).

DIV. Arce Dertonensi non multo post victoriā Nouensem a Gast praefecto dedita, Melas, certior fredditus, de pluribus Gallorum cohortibus, ex Genuensi ditione versus Pedemontium iter accelerantibus, constituit istos prius, quam cum illis coniungerentur, aggredi. Hunc in finem ipse partem exercitus versus Sauigianum, partem alteram Kraius versus Fossanum promovit. Gallos vtrimeque proturbatos longius perseguuturi fuissent; nisi nox fugientibus auxilio fuisset. Quum autem alii Galli maiore numero vallem Aostensem ingressi fuerint, quam ut promareschallus Hadik iis obsistere posset; Kraius, per Taurinum ad eum iuuandum missus, tanto metu hostem compleuit, vt, eius auditio nomine, mox inde recesserint. Missus iterum ad iuuandum Karaitzaium, quem 12000. Gallorum aggressa fuerant, acceptis 31. Octobris Hadikianis copiis, Gallos, e suis stationibus ejectos, ad limites vsque Genuenses inseguutus est. Pari felicitate promareschalli tres Ott, Elsnitz, Mirovski Gallos in fugam versus Coneum adegerunt, quod item princeps Lichtenstein ditione 3. Decembbris accepit *b*).

DV. Si tanta felicitas armorum caesareorum in Italia sub initium anni huius, quanta sub medium et exitum, fuisset; numquam efferati Galli summum pontificem Pium VI. in exsilium per superiorem Italiam raptare potuissent. Quum illi, licet

a) Num. 3320. b) Num. 3321.

licet exfulti, summi honores in Hetruria tam a principibus, quam a bonis omnibus deferrentur; Galli, magis illum a piorum oculis remoturi, volebant, vt in Sardiniam insulam deportaretur. Sed, consilio medicorum celebrato, iudicatum est, eum longius iter p[re]a debilitate virium suscipere non posse. Quia vero Galli Hetruriam non multo post occuparunt, et ipsum quoque magnum ducem ad deserendam cum omni familia Florentiam adegerunt; ipsum etiam pontificem in comitatu militum Parmam, inde Taurinum, tum Brigantium 28. Aprilis, demum Valentiam 14. Iulii deducendum curarunt. Hic ad extrema deductus, editis multis Christianae fortitudinis inter tot afflictiones exemplis, ad capessenda tot laborum et dolorum praemia 29. Augusti demigravit, aetatis anno 82. pontificatus 25. Augustus imperator, eius audita morte, sollicitus de statu religionis et ecclesiae, preces in suis ditionibus indixit. Felicem effectum hae preces ad auertendum, quod timebatur, schisma habuerunt. Postquam enim a 30. cardinalibus, Venetiis congregatis, e quibus nouem illuc residebant, solemnnes exsequiae pro Pio VI. die 31. Octobris celebratae fuissent; et augustus imperator, tamquam ecclesiae defensor, pro noui pontificis electione pacatum illis hospitium Venetiis assignasset; Kalendis Decembris, inuocato per SS. missae sacrificium Spiritu Sancto, conclave purpurati patres ingressi sunt ^{a)}.

DVL.

a) Num. 33²².

DVI. Auxisset numerum congregatorum ecclesiae principum, qui iure pontificem eligendi gaudent, eminentissimus S. R. E. cardinalis, celerrimus S. R. I. princeps, Iosephus e comitibus Batthyáni, Strigoniensis archiepiscopus; nisi funesta mors illum, quum necessarios ad iter apparatus fecisset, praeripuisset. Quantum ex eius obitu dolorem congregati patres hauserint; literis ad metropolitanum Strigoniense capitulum.
II. Decembris datis expresserunt. Funestus hic annus etiam reliquis ecclesiis Hungariae fuit, quo non tantum metropolitana Strigonienis, sed etiam tres ecclesiae cathedrales suis pastoribus viduatae sunt. Et iam anno superiore tribus, totidem antea praeſulibus extinctis, decem ecclesiae difficultimis his temporibus in Hungaria vacabant. Prima Neosoliensis primum antistitem suum, Franciscum e com. Berchtoldt amisit 12. Aug. 1793. Duo subinde S. I. quondam alumni, Franciscus Kalatai, Varadiensis; Franciscus L. B. Splényi, Vaciensis episcopus eodem anno 1795. ille 29. Iunii, hic 22. Decembris obierunt. Anno superiore 1798. non minus meritis, quam aetate gravis, Carolus e com. Eszterházi, natus annos 74. prius Vaciensis, postremum Agriensis episcopus, 15. Martii mortalitatem exuit. Alter eodem anno prius Agriensis praepositus, deinde Transsilvaniensis episcopus, Ignatius e com. Batthyáni, 17. Nouembris mundo viuere desiit. Tertia fuit anno superiore mortis victima, grandaeus senex, Emericus Kristovits, antistes Tsanadiensis, aetatis anno 87. die 23. Dec. ad superos translatus. **Hoc autem anno 1799.** primus morti succubuit

Ioan-

Ioannes Szili, primus Sabariensis episcopus, aetatis anno 64. die 3. Ianuarii. Secundus Paulus e com. Eszterházi, prius ordinis S. Paulli generalis, deinde praepositus Vaciensis, demum episcopus Quinqueecclesiensis, aetatis anno 70. die 7. Nou. extinctus. Hunc eiusdem mensis die 12. sequutus est Antonius L. B. Andrási, primum S. I. religiosus, deinde Rosnauiensis canonicus, praepositus, episcopus.

A. C. 1800. Franc. 9. Ind. 3. P. 13. Apr.

DVII. Quo plures igitur apud Hungaros ecclesiae vacabant; eo magis illi noui pontificis electionem, a quo vel iam ab apostolico rege denominati, vel porro denominandi Hungariorum ecclesiarum episcopi confirmarentur, desiderabant. Post longam deliberationem, electus est 14. Martii pontifex Gregorius Barnabas Chiaramonti, Cesenae, quam Romandiola ciuitatem etiam prior pontifex natalem habuit, in lucem editus 14. Augusti 1742. natus annos 16. ordinem S. Benedicti, qui multos iam ecclesiac pontifices dedit, amplexus, omnem reliquam vitam discendis docendisque sacris scientiis consecravit. A Pio VI. die 14 Febr. 1785. renunciatus episcopus Tiburtinus et cardinalis, eius sibi nomen adscivit, et Pius VII. vocari voluit. Decantato hymno *Te DEVVM laudamus* in templo S. Georgii Maioris, ingens vndeque populus confluxit ad videndum nouum pontificem, qui statura mediocris, crinibus nigris, aspectu venerabilis, paternam omnibus benedictionem imperti-

pertitus est. In eodem templo 18. Maii cardinalem Herzan, ab augusto iam prius nominatum Sabariensem episcopum, consecravit. Ante hunc nominatus, sed serius acceptis bullis, Coloczae 9. Nouembris consecratus est episcopus Transiluaniensis Iosephus Mártonfi, prius alumnus S. I. Subinde renunciati sunt episcopi, Neosoliensis Gabriel Zerdahelyi; Varadiensis Nicolaus Konde; Tsanadiensis Ladislaus Kőszegi S. I. demum Rosnauiensis Franciscus Szányi, prius praepositus Quinqueecclesiensis, pater pauperum studiosorum. Die 8. Iunii pontifex cardinalibus declaravit, se Venetiis postridie Romam migraturum esse, quo 3. Iulii feliciter appulit ^{a)}.

DVIII. Eodem tempore, quo tantam de sacra rep. suis in iuribus conferuanda sollicitudinem augustus prae se tulit, profanam quoque suis curis complexus, incolas districtus Tibiscani peculiaribus praerogatiuis exornauit, regiis litteris in eorum fauorem editis 14. Martii. Tibiscanam illam plagam plures antea Rascii, nunc illis alio sponte demigrantibus, Hungari plures incolunt. Pulcherrima haec pacis studia, quibus augustus subiecti sibi populi felicitatem in rebus tam sacris, quam profanis in dies magis promouebat, rursus bellum Gallicum, ex Aegypto reuerso Bonaparte, maioribus, quam vñquam alias, viribus instauratum, interpellauit. Quum igitur nulla pax ab ambitiosa natione sperari potuerit; augustus ad DEVm propitium armis suis reddendum

^{a)} Num. 3323.

Epit. Chron. P. III.

dum supplices populis suis preces iterum indixit. Nam etsi tam felices Austriacarum copiarum progressiones anno superiore fuerint, vt resp. Gallicā iam ad interitum properare visa fuerit; postquam tamen Bonaparte primarium se consulem, adscitis duobus collegis, constituit, rem Galliae prolapsum ita restituit, vt augusto vires idemtide reparandae fuerint. Quia vero Carolus AD. ob affectam valetudinem missionem ab exercitu petiit; eius loco Paullum Kraium ad exercitum Rhenanum acciuit, eique Topolensem dynastiam, condonatis 100000. florenorum, & Aprilis constituit ^{a)}.

DIX. Galli, praecipuis in Italia locis amissis, vt Ferraria, Rauenna, Bononia, Taurino, Florentia, Neapoli, Liburno, Mantua, Alexandria, non ita iam, vt antea, formidabantur. Bonaparte hac Italiae, quam magnis laboribus reipublicae Gallicae subiecerat, iactura commotus, primaria consulari dignitate sibi vindicata, tametsi pacis studium praeferuerit; bellum tamen diligenter apparabat, ac plures semper copias, cum quibus in Italiam irrumperet, Diuionum praemittebat. Interea reliquiae Gallorum in Italia, propter magna^s ē caelo delapsas niues, Genuenses montes relinquere cogebantur, quorum dux Massena, 5000. Genuae relicts, Sauonae stationem suam defixit. Melas, iugo Gallorum Genuenses liberatus, exercitum primum Sauonam, deinde versus Genuam ita promouit, vt ex mari Keithius, Anglicae classis praefectus, dextrum eius latus suis nauibus protexerit. Multae dehinc felices

a) Num. 3324. 3325.

lices velitationes ab Austriacis contra Gallos factae, multaeque stationes illorum per promareschallos Hohenzollerum, Keim, Elsnitz, Mitrovszki, Latterman occupatae sunt. Palfius quoque Gallos 10. Aprilis ex Voraggio, strato cadaueribus campo, depulit. Melas autem 14. Aprilis Gallos, ad Voltrinum congregatos, tribus agminibus inuadi iussit, qui fusi fugatique Genuam ordine confuso petierunt. Hic Massena clausus et diutius cum fame colluctatus, eruptionibus multis frustra tentatis, fassus est, exercitum suum nonnisi 19. diebus annonam habiturum. In huic igitur auxilium et ad Genuam obsidione liberandam Diuionensis exercitus cum Alexandro Berthier properabat, & per vallem Aostensem 22. Maii progressus, Inuream occupauit. Cum his Gallis promareschallus Hadikius 26. Maii fortissimum certamen iniuit, in quo 400. amissis, maxime doluit C. Nicolaum Pálfi generalem, R. H. cancellarii filium, quum primum agmen duxisset, glande plumbea prostratum fuisse. Pluribus Gallis semper aduentantibus, impedire Melas non potuit, quominus illi 31. Maii Ticinum fl. iuxta Viglebanum transmittenent, et duobus agminibus versus Mediolanum, uno versus Papiam tenderent. Et hic quidem caesarei Gallis, Genuae Galli caesareis cesserunt, seque, scriptis 3. Iunii deditiois tabulis, Ottio promareschallo submiserunt a).

DX Serum igitur auxilium erat, quod Bonaparte Genuensibus obsessis et pollicebatur, et ferre

a) Num. 3326.

Vv 2

ferre conabatur. Genua missus generalis Gottesheim ad defendendas munitiones, ponti Placentino praefructas, quas Galli 5. Iunii sunt aggressi, rem sibi commissam tam feliciter fuit exequutus, vt, fossis cadaueribus impletis, hostes ad se recipiendos adegerit. Promareschallus Ott 8. Iunii cum suis ex vicinia Dertonensi mouit, ac ultra Vogheram postridie castra posuit. Hunc locum Melas pro contrahendis omnibus copiis constituit, quibus coniunctis, 13. Iunii totum exercitum ad Alexandriam inter Tanarum & Bormidam fl. collocauit. Die 14. Iunii prima luce totus exercitus caesareus ad dextram Bormidae fl. ripam transiuit, in agmina tria distributus, quorum primum Hadikius, alterum Keimius promareschalli ductabant. Hora 7. caesarei sunt aggressi primum illud agmen Gallorum, cui generalis Gardanne praefuit, simulque Victoris agmen loco moverunt. Berthier igitur in arenam cum Bonaparte descendit; impedire tamen non potuit, quominus Gardanne se recipere cogeretur ad Marengo pagum, quem Victoris agmen defendebat. Sed, illo quoque hinc fugato, Bonaparte totus ardens in medium caesareorum aciem irruere voluisse; ni prohibitus a suis fuisset. Quum media Gallorum acies ac ala sinistra nutaret, magisque semper se retraheret; sub horam 4. post meridiem aduenit generalis Desaix cum suis recentibus copiis, eumque sequutus totus Gallorum exercitus caesareos tandem fatigatos loco mouit. Generali Desaix glande plumbea prostrato, caesareis feruore pugnandi longius abreptis, generalis Kellerman in hiatum, ab illis relictum, co-
pias

pias suas immisit, camque partem exercitus ab reliqua diuellendo, 6000. caesareorum intercepit. Ita caesarei, maxima parte diei Gallis superiores, illis post quartam inferiores euaserunt, postquam fatigati cum recentibus decertare cogebantur. Fatetur ipse Berthier, hanc pugnam inter maximas huius seculi pugnas numerandam esse, suorum caesorum, sauciorum, captorum numerum 15000. aequasse; caesareorum alii iacturam 9069. vniuerse definiunt; inter quos vulnerati censemabantur 5224. ex his praecipuus erat promareschallus Hadik, ex vulnere postea mortuus. Ut autem in cruenta hac inter Alexandriam et Dertonam ad Marengo commissa pugna necati sepulturae mandari, captiuique permutari possent; induciae 48. horarum postridie mutuo consensu pactae sunt, quibus 16. Iunii longius protractis, ita conuentum est, ut caesareis intra Padum et Mincium s. retractis, si cui parti bellum instaurandum videretur, id alteri parti 10. diebus prius denunciare teneretur. Mirum videri potest, tantum Austriacis, quos ipsi hostes non tamquam homines, sed tamquam leones pugnasse fatebantur, impositam fuisse necessitatem, ut arces munitissimas, ingenti cum labore hoc anno Gallis ereptas, iisdem citra vim restituere cogerentur. Genua, vix 20. diebus possessa, 24. Iunii, quarto post die Bononia, ceterae quoque ciuitates Romanae, praeter Anconam, caesareis cedentibus, a Gallis occupatae sunt. Ferrariae tamen ac in vicinia 6000. caesareorum, in arce 4000. manserunt a). Vv 3 D XI.

a) Num. 33:7.

DXI. Armis in Italia hunc in modum perstrepenibus, nihilo quietiores in Germania res Austriacorum erant. Quamprimum Kraius exercitui Rhenano praeesse coepit; ad Scaphusiae viciniam multae Gallorum copiae congregabantur. Et quia hos Rhenus dumtaxat a caesareis dirimebat; vtraque pars multis in se iaculationibus vtebatur. Kraius, Rhenanis copiis et arcibus lustratis, ubique mandatum dedit, ne se grauiorem in pugnam immitterent; veritus, ne tenues alioqui copiae magis attenuarentur. Dum ille dispersas vires ad castra Doneschingiana contrahebat; Gallorum ad Kehlam 1600. ad vetus Brisacum 30000. Rhenum 25. Aprills transmiserunt, & excubitoribus nostris e sua statione propulsis Offenburgum sub vesperum, noctu Brisacum, a caesareis desertum, occuparunt. Die 27. Aprilis tertius et praecepuus hostium exercitus comparuit, et 29. Aprilis prioribus se coniunxit. Sed, quod mirum, ultra non progressi, priores Kehlam, posteriores, ex hausto Friburgo, Basileam versus iter flexerunt. Kalendis Maii rursus Galli cum maioribus copiis Rhenum traiecerunt, quarum numerum 80000. aliqui definiunt. Postquam hi Friburgum, Scaphusiam, Waldshutum occuparunt; Kraius exercitum suum ad Engeniensem viciniam Doneschinga transtulit; ubi 3. Maii cruentum praelium ad 10. vsque vespertinam produxit. Ad Stochachum pugna septies instaurata, caesarei, maioribus viribus cedendum rati; versus Liptingen noctu se retraxerunt. In pertinaci hoc praelio dicuntur vtrimeque facile 20000. cecidisse. Die 5. Maii rursus Galli, maiore numero versus Stochachum pro-

profecti, caesareum exercitum fortiter inuaserunt. Sed, archiduce Ferdinando felicitè alam sinistram Gallorum aggresso, priorem stationem sub vesperum caesarei recuperarunt. Die 6. Maii, penes Sigmaringam ad sinistram Danubii ripam translati, cruentum rursus praelium commiserunt, et Gallorum quidem alam vnam feliciter represserunt, sed in eius auxilium recentibus a Moreau militibus submissis, pugnam interrumpere coacti sunt. Kraius, Gallis versus Biberachum tendentibus, 8. Maii suum exercitum rursus per Danubium traduxit, et ad Biberachenses aggeres promouit. Sed et hic 9. Maii hostium multitudine pressus, 10. Maii Memmingam transiuit. Hic iterum a numerosioribus Gallis laceffitus, ut exercitum, 10. dies continuis itineribus et certaminibus fatigatum, necessaria quiete recrearet, ad viciniam Vlmensem eum deduxit, vbi quum propter adjacentem Vlmam nullum illi damnum inferri posse, hostis vidisset; Biberachum et Memmingam se retraxit. Mutuis deinde velitationibus agebatur, in quibus felicissimus generalis Gyulai multos saepe captiuos praedasque reduxit. Exercitu tam Austriae, quam Gallico suas stationes retinente, quaedam hostium manus, ad Lechum vsque fl. missa, 28. Maii sub vesperum Augustam occupauit, sed post plura certamina 6. Iunii generalis Merveldt illos ad receptum adegit, qui tamen 12. Iunii rursus eam insederunt. Hostibus magis in dies inualescentibus ne caesarei milites, alioqui numero pauciores, magis debilitarentur, Kraius Vlmensia castra sibi deserenda censuit, quae prium Albeckum, tum Nordlingam, Monemium,

Ingolstadium, Landshutum transposuit, quo pariter elector, Gallis 29. Iunii Monachio potitis, concessit. Quia Kraius, impositis Vlmae 12000. Ingolstadio 8500. exercitum suum, iam antea Gallis inferiorem, nimis attenuauerat; castris 3. Iulii Breisingam, Aerdingam postridie, tum Ampfingum et Mühldorfium translatis, tenuitatis virium suarum conscius, 10. Iulii cum Moreau tractatum induciarum inchonauit et nonnisi 14. Iul. terminauit, obortis difficultatibus maximis propter Vlmam et Ingolstadium, quas vrbes Moreau sibi tradi volebat; Kraius autem constanter negabat *a*).

DXII. Armistitium istud merito suspectum Austriacis erat, quod maiores a Gallis apparatus in dies fieri non ignorauerint. Et reuera 28. Augusti nomine reip. Gallicae denunciatum est, post 10. dies, adeoque 7. Septembbris, inducias desituras esse. Augustus igitur Franciscus cum archiduce Ioanne, suo fratre, 2. Septembbris iter ad castra Germanica suscepit. Die 10. Septembbris Ampfingensia, postridie Vasserburgensia castra visitauit, ac vtrobique milites pro merito collaudauit. Induciae subinde, primum quidem ad 20. Septembbris, deinde 45. diebus iterum prorogatae sunt. Ac augustus in pignus suae propensionis in pacem Gallis Philipsburgum, Vlmam et Ingolstadium cessit. Si tamen pax componi non posset; 15. diebus prius, quam 45. compleantur, bellum alteri parti denunciandum esset. Interea caesareus exercitus ad Oenum, Gallicus ad Isenram consedit. Augustus, his peractis, 24. Septembbris ad Schönbrun feliciter rediuit *b*).

DXIII.

a) Num. 3328. b) Num. 3329.

DXXXIII. Antequam induciae seu primae, seu secundae fuissent praeterlapsae; rex apostolicus ac imperator augustus in ea Hungarorum fidelitate, quam aduersus domum Austriacam in periculosisimis rerum adiunctis semper exhibuerunt, defixa fiducia, 4. Septembris insurrectionem generalem Hungariæ nobilibus indixit. Ad lustrandam hanc militiam Kis - Martonium 11. Decembris cum augusta profectus, eiusdem decurcionibus militaribus postridie cum copiosis spectatoribus interfuit, his subinde laudibus militiam illam prosequutus: —
 „ Eamdem non tantum generoso priscoque nationali militari spiritu refertam adinuenimus; „ sed insuper pro arcto hoc temporis interuallo, „ necessariis militaribus exercitiis omnium exspectatione plus imbutam comperimus; tantamque de illius fide et virtute bellica spem concepimus, ut sacram regiam nostram personam eidem paterna cum fiducia concredendam tanto plus decreuerimus, quod fidelis haec avna generosa gens nostra percara Hungaria, temporibus gloriosi regiminis dictæ olim M. Theresiae, desideratissimæ aquæ nostræ, in proximo augustac domui nostræ imminentि periculo accurrens, conspicuum erga regem suum fidelitatis suae non minus, quam generosi bellici spiritus monumentum, nullo tempore obliuioni tribuendum, sibi meruerit. — — Vien- „ nae Austr. die 28. Dec. A. D. 1800. “ a)

DXXXIV. Quum vtrimeque magni pro bello fierent apparatus; pacis quoque negotium Lunacuillæ

a) Num. 330.

uillae diligenter agebatur. Huc C. Ludouicus Cobenzl, prius cum primario consule Parisis colloquutus, 7. Nouembris mane, Iosephus Bonaparte, frater consulis, eadem die sub meridiem appulit. Sed, malum pacis omen! 8. Nouembris Argentoratum ope telegraphi mandatum Parisis missum erat, ut destructio trium pignori datarum arcium acceleraretur, in quas multos millones Germania profuderat. Quum aequas pacis conditiones, a caesare propositas, resp. Gallica, suis victoriis tumida, non admiserit, et 13. Nouembris bellum, post 15. dies instaurandum, denunciauerit; archidux Ioannes copias suas contraxit et 28. Novembris versus Massingam promouit. Quum Ampfingum itinere difficillimo 30. Nov. peruenisset; aliqua quiete 12. horarum itinere fatigatis militibus concessa, Kalendis Decembris tribus agminibus hostem aggressus, et lento passu sese recipientem inseguutus est. Postridie Haagam castra transposuit, vnde priori nocte hostis ad Hohenlinden se retraxerat. Die 3. Decembris, promotis ad Anzing copiis, cruentum cum Gallis praelium commisit, suosque nimium iam debilitatos cis Oenum fl. reduxit. Quumque spatio 6. dierum, a 28. Novembris ad 3. Decembris, e caesareis iam caesi fuerint 918. fauciati 3512. capti 5306. nec ibi se satis tutum ratus, Trosburgum, deinde Theisenburgum, demum Salzburgum castra transtulit. Hic Galli, qui iam 9. Decembris Oenum infra Kuffstein transmiserant, caesareos 14. Decembris iterum aggressi, victores Salzam fl. ad Lauffen traiecerunt. Archidux Carolus eadem die Praga mouit, & postquam ad

exer-

exercitum aduenisset; ei quietem necessariam cis Anesum fl. indulxit. Viennam 27. Dec. ingressus, retulit, se cum Moreau 30. dierum inducias confecisse: quibus elapsis, si praeludia pacis conclusa non fuerint; post 15. dies bellum esset instaurandum ^{a)}.

DXV. In Italia Galli ciuitates, quas prius deseruerant, iterum etiam sub induciis occuparunt, sub specie securitatis illis praestandae, re vera maioris seruitutis imponendae. Postquam Melas supplex petiisset ac obtinuissest, vt ad quietem ab exercitu dimitteretur, in interioris Austriae primum, tum Bohemiae praefecturam translatus, successorem habuit magistrum equitum, C. Bellegarde, multis iam facinoribus bellicis illustrem; ante cuius in Italiam aduentum Galli Florentiam, Liburnum et totam Hetruriam, ac subinde Lukkensem remp. occuparunt. Caesarei, maiori numero cedere coacti, desertis Hetruscis, Anconam se receperunt. Die 20. Decembris Austriacas ad Goitam excubias acriter aggressi Galli, feliciter sunt repulsi. Die 25. Decembris ad Mincium fl. itidem cum clade reiecti. Sed postquam et illi maiores suppetias accepissent, et caesareis. C. Bellegarde plures in auxilium submisisset; acrius certamen exarsit, quo licet Galli fusi fugatique fuerint; noctu tamen tertium in caesareos impetum fecerunt; sed et tunc, vt antea, tergum vertere coacti sunt. Contractis demum maioribus viribus, beneficio nebularum vni, rursus caesareos excubidores inuaserunt

a) *Num. 333².*

serunt ac tandem represserunt. Quum igitur sequuta nox ad pugnam idonea non fuerit, C. Bellegarde copias suas reduxit, ac ad Athesim fl. collocauit. Vniuersim ad Mincium fl. 25. et 26. Decembris occubuisse feruntur 763. vulnus acceptisse 3114. capti fuisse 3901. Exercitu sic imminuto, Bellegarde Villanouam propterea se retraxit, ne prius, quam cum Vukasslovichianis ad limites Tirolis excubitoribus se coniungeret, decretorium certamen inire cogeretur. Die 3. Ianuarii nuncius etiam in Italiam ad Brune, Gallorum ducem, missus est, quo iubebatur exercitus Gallicus inducias pactas obseruare, cedentibusque caesareis, donec pax conficiatur, Veronam, Leonicum, Ferrariam, Anconam occupare ^{a)}.

A. C. 1801. Franc. 10. Ind. 4. P. 5. A.

D XVI. Ut augustus Franciscus sincerum pacis studium manifestis argumentis ostenderet; testatus, eam, etiam non habita foederatorum ratione, se compositurum, praeter arcēs munitissimas, quarum iam meminimus, etiam Herbipolim, Brunodunum, Kuffsteinum, Scharnitzium Gallorum potestati tradidit, donec pax conficiatur. Sed tantae se difficultates obtulerunt in ea confienda, ut, quo necessarium ad hoc negotium tractandum tempus suppeteret, inducias rursum in 30. dies prorogandae fuerint. Sed, DEO gratiae! non erat opus tanto tempore, quum pacis leges inter caesareum et Gallicum ministrum

9. Fe-

^{a)} Num. 333.

9. Februarii Lunaeuillae feliciter conclusae, Vien-
 namque 15. mensis eiusdem perlatae fuerint. Ha-
 rum praecipua capita sunt: *I.*, „Obligat se sua
 „maiestas ad id efficiendum, vt hunc pacis
 „tractatum etiam Germania confirmet, Vtraque
 „pars operam impendet, ne pax tam operose
 „conciliata, turbari possit. Neutra pars illos,
 „qui paciscentibus aliquod damnum inferre co-
 „narentur, defendet. *II.* Cessio Belgicarum pro-
 „vinciarum, reip. Gallicae facta, secundum art.
 „3. pacis Campo-Formiensis, innouatur. Pariter
 „cum imperii consensu cedit Falkensteinensem
 „comitatum, Frickthalium, omnesque ditiones,
 „quas ad sinistram Rheni ripam inter Basileam
 „et Certiacum Austriaca domus possedit. *III.*
 Secundum art. 6. pacis Campo - Formensis sua
 „C. R. maiestas supremo iure possidebit Istriam,
 „Dalmatiam et his adnexas in Adriatico mari
 „Venetas insulas, Cattarensem sinum, Venetias
 „ipsas cum aditis lacunis, & omnes illas pro-
 „vincias, quae iacent inter auitas suae malestatis di-
 „tiones, Adriaticum mare, fluuium Athesim,
 „ab eo loco, vbi hic fluuius limites Tirolenses
 „relinquit: vbi via, ad alueum Athesis ducta,
 „pro linea limitis haberi debet. Et quum haec
 „linea Veronam et Leonicum bifarium secet; in
 „medio pontis, inter duas hasce ciuitates exsi-
 „stentis, eiusmodi pons exstruetur, qui suble-
 „uari limitesque ciuitatis vtriusque designare
 „possit. *IV.* Articulus 8. pacis Campo - For-
 „miensis itidem eum in finem innouatur, vt
 „sua C. R. maiestas teneatur duci Mutinensi he-
 „redibusque Brisgoviensem in Suevia ditionem
 cedere

„ cedere. *V.* Praeterea paciscentes in id consen-
 „ ferunt, vt regius princeps, magnus dux He-
 „ truria, tam suo, quam heredum et succe-
 „ sorum suorum nomine, suis omnibus iuri-
 „ bus, et praetensionibus in Hetruriam et Iluam
 „ insulam in perpetuum renunciet, quas de-
 „ incepit dux Parmensis supremo hereditarioque
 „ iure possidere possit. Magni vero ducis He-
 „ truriae ditiones Italicae plene compensabun-
 „ tar in Germania. — Definitum quoque fuit,
 „ vt activa debita magni ducis, expensas in ac-
 „ dicia publica factas, legitima demum illius
 „ prouinciae debita passiuā nouus Hetruriae dux
 „ persoluat. *VI.* Sua C. R. maiestas tam suo,
 „ quam imperii Germanici nomine consensit, vt
 „ prouincias et ditiones, ad sinistram Rheni ri-
 „ pam iacentes, quae hactenus ad Germaniam
 „ pertinebant, resp. Gallica supremo perpetuoque
 „ iure possideat, ad eum modum, quem in Ra-
 „ stadiensi conuentu deputati Germaniae disserte-
 „ concluserunt, et sua quoque C. R. maiestas
 „ confirmavit; vt scilicet inter remp. Gallicam et
 „ imperium medius fluat Rhenus, limitaneaque
 „ haec linea sumat initium, vbi Rhenus Helue-
 „ tiam deserit; terminum autem habeat, vbi
 „ fluuius idem in Batauiam influit. Hac autem
 „ ratione Gallica quoque resp. renunciat omni-
 „ bus suis iuribus, ad dextram Rheni ripam ha-
 „ bitis; ac in id consentit, vt Düsseldorfum,
 „ Hermanni castellum, Philipsburgum, Casselae,
 „ ceteraeque munitiones e regione Moguntiae,
 „ Kehla, vetus Brisacum, sub certis conditioni-
 „ bus, legitimis possessoribus restituantur, in
 „ eoque

„ coque statu hae munitiones et arces relin-
 „ quantur, in quo tempore restitutionis erunt.
 „ *VII.* Quum autem per quarumdam Germaniae
 „ prouinciarum factam reip. Gallicae cessionem
 „ multi principes et ordines Germaniae suis di-
 „ tionibus hereditariis vel penitus, vel aliqua
 „ parte sint priuandi; quumque Germanicum im-
 „ perium obligetur ad onus in se recipiendum
 „ sarcendorum damnorum, ex huius pacis con-
 „ ditionibus emersurorum; idcirco sua C. R. ma-
 „ iestas, tam suo, quam imperii nomine, et
 „ Gallica resp. mutuo consensu statuerunt, vt,
 „ secundum factam in Rastadiensi congressu con-
 „ uentionem, teneatur imperium hereditariis il-
 „ lis principibus, qui suis ad sinistram Rheni ri-
 „ pam ditionibus exuti fuerint, iacturam intra
 „ suum sinum sarcire. — *VIII.* Secundum 4. et
 „ 10. art. pacis Campo-Formiensis, id quoque
 „ definitum est, vt illarum regionum, quae iuxta
 „ hanc conuentione vel aliis traditae, vel ab
 „ aliis acquisitae, vel cum aliis permutatae fue-
 „ rint, futuri possessores onus inhaerentium illis
 „ debitorum in se recipiant. Quum tamen ra-
 „ tione dictorum pacis Campo-Formiensis arti-
 „ culorum variae se difficultates obtulerint; id-
 „ circo disserte declaratum est, remp. Gallicam
 „ illa debita dumtaxat in se recipere, ad quae
 „ contrahenda status et ordines cessarum prouin-
 „ ciarum debita forma consenserunt. — *IX.* Pa-
 „ cientes utrumque semet obligant ad illa de-
 „ bita, quae vel ab illarum regionum priuatis
 „ hominibus, vel ab eorum communitatibus le-
 „ uarunt, expungenda. — *X.* Similiter paci-

„ scio.

„ scentes tollent illâ sequestra , quae propter bel-
 „ lum — imposita sunt. — *XI.* Hic pacis tra-
 „ ctatus — etiam ad resp. Batauicam , Helueti-
 „ cam , Cisalpinam , Ligusticam extenditur. —
 „ *XII.* Sua C. R. maiestas , suo , suorumque successo-
 „ rum ac heredum nomine , renunciat omnibus
 „ iuribus et praetensionibus in eas prouincias ,
 „ quas ante hoc bellum in Italia possedit ; sed
 „ quae nunc , secundum art. 8. pacis Campo-For-
 „ miensis , partem Cisalpinae reip. constituunt.
 „ — *XIII.* Sua C. R. maiestas etiam , tam suo ,
 „ quam imperii Germanici nomine , confirmat
 „ suum in Campo-Formensi praestitum in id con-
 „ sensum , vt quaedam imperii Germanici feuda
 „ cum Ligistica rep. coniungantur. — *XIV.*
 „ Secundum pacis C. F. art. 11. in Athesi fl. qui
 „ nimirum inter suae C. R. maiestatis et Cisalpi-
 „ nae reip. status limitancam lineam efficiet , li-
 „ bera dehinc erit vtrique parti nauigatio. —
 „ *XV.* Omnes vtriusque partis in bello capti
 „ milites , vel tempore belli dati vel abduci
 „ sponsores , — a subscriptione huius tractatus
 „ numerando 40. dies , liberi dimittantur. *XVI.*
 „ Ditiones AD. Caroli , tanquam b. m. Christi-
 „ nae successoris , — restituuntur sub hac obli-
 „ gatione , vt illas intra 3. annos libere vendat. —
 „ *XVII.* Articuli 12. 13. 15. 16. 17. et 23. pa-
 „ cis Campo-Formensis hic in memoriam reuo-
 „ cantur. — *XVIII.* Hic tractatus intra 30. dies ,
 „ et si fieri potest , citius — confirmetur. — “
 Ita bellum , cui simile pluribus seculis gestum non
 erat , quod in omnes late partes impetum suum
 diffuderat , sub initium seculi 19. die 5. Febr.

g. Fran.

9. Francisci principatus anno finit. Pugnabat quidem augustus initio suis et foederatorum viribus coniunctis: sed postquam illi, Gallorum artibus auulsi, locum certaminis plerique descruerunt; soli fere totum onus incubuit. Tabulae pacis 16. Martii permutatae, 26. Parisis Viennam allatae sunt ^{a)}.

D XVII. Allato Viennam permutterarum pacis tabularum nuncio, postridie iussi sunt insurgentes milites Neostadiuni proficisci, postremas exercitationes militares producturi. His interfuturus archidux Iosephus, regni Hungariae palatinus, 28. Martii versus Cellas MARIANAS iter suscepit, lenitus grauissimum moerorem, quem ex praecedenti morte carissimae suae coniugis, Alexandrae Paulownae, hausit. Postquam haec 8. Martii filiam; post 2. horas mortuam, enixa fuisset; gruibus et ipsa doloribus correpta, 16. mensis eiusdem obiit, et non tantum coniugem suum, sed totam aulam, et Hungariam gravi luctu compleuit. Eius tristem obitum aula 6. hebdomadibus, prouincia Pestinensis, in qua viuere desit, sex mensibus publico luctu prosequuta fuit. Archidux palatinus, iam antea magister equitum ab augusto fratre creatus, digesto tantisper dolore, Neostadii 14. Aprilis decurcionibus militaribus insurgentium Hungariae Nobilium interfuit. Interfuit et augustus cum omni familia, non tamen Augusta, 9. Aprilis felici partu Carolinam Fer-

^{a)} Num. 3333.

Epit. Chron. P. III.

dinandam enixa. Archidux Carolus, Hungaricas campimareschalli vestes indutus, easdem exercitationes militares praesentia sua cohonestauit, et cum copiosis spectatoribus collaudauit. Postridie militia haec dissolui coepit, militaribus praefectis ad altiorem characterem vno gradu promotis, et stipendio militari tribus integris mensibus illis addito a).

DXVIII. Pace foris conciliata, curas suas augustus ad internam quoque tranquillitatem procurandam conuertit. Quum autem experientia docuerit, eam ab occultis societatibus eatenus non mediocriter perturbatam fuisse, radicitus eas euulsurus, sapientissimum decretum edidit. Quod quum archidux palatinus ad Hungaros 14. Iunii direxisset, hanc iurisiurandi formulam, ab omnibus scripto submittendam, praescripsit: „ Infra „ scriptus praesentibus ad conscientiae puritatem „ fateor et recognosco, me de praesenti nulli se- „ cretae societati aut confraternitati, siue in- „ tra ambitum hereditiarum caesareo-regiarum „ ditionum, siue extra illas, adlectum esse (vel „ si effet: “ me a secreta societate vel confrater- „ nitate, cui adscriptus sum, illico recessurum) „ neque amodo in posterum in qualemcumque „ talismodi secretam consociationem, quocum- „ que demum sub praetextu, me immissurum „ esse. “ Archidux palatinus, vulgato hoc re- gio decreto, sequenti mense Venetas concessit: quo iam augustus C. Iosephum Majláth, aulicum Gal-

a) *Num. 3334.*

Galliciae cancellarium, ad Italicas res constituerandas, illi, quum Flumine gubernatorem egisset, proprius cognitas, praemiserat. Venetias appulsus, omnibus rite perlustratis, in Hungariam reversus, Keszthelinum 22. Augusti deflexit, ac utilissimum Georgicon, a C. Georgio Festetits ibidem erectum, inspexit, et omnia pro merito dilaudauit a).

a) Num. 3335.

